

ग्रन्थार्पण.



मोखीनिवासी रा. रा. हेमचन्द्र रामजीभाई महेत्ता एल. सी. ई.
भावनगर स्टेट रेलवेना रेसीडेन्ट एन्जीनीयर लेखक पासेयी पुस्तक स्वीकारे छे.



સ મ પ ણુ.

૪૭૭૫૪૪૪

રા. રા. હેમચન્દ્ર રામજીભાઈ મહેતા, એલ. સી. ઇ,
ભાવનગર રેલ્વે સ્ટેશન ઓફીસીયર.

વસંતતિલકા છંદ.

રાજ્યાધિકાર સહજાવામિમાનદંભૌ ।
નસ્તો યદીય હૃદયે પરમાર્થમાજિ ॥
શ્રદ્ધાઽચલા જિનપથે જડવાદકાલે ।
તદ્દેમચંદ્ર સુહૃદે હિ સમર્પયામિ ॥ ૧ ॥

ગઝલ.

ગર્વ ને દંભ બે દોષો
અમલના છે સહકારી
છતાં તેથી હૃદય જેતું
બન્યું ના લેશ વિકારી. ૧
જડવાદી જમાનામાં
કેળવણી ઉચ્ચ પામીને
ધર્મશ્રદ્ધા અચલ રાખી
સદા સેવા બજાવીને ૨
કસોટીએ ચડ્યો જે હેમ
રહ્યો તે હેમને હેમજ
પ્રકાશે ચંદ્રસમ તેને
સમર્પું આ કૃતિ મારી. ૩

આપનો દુહસંલ,

૪

જે ય કંતે પિણ મોણ ।
 લદ્દે વિપિઠિ કુલ્લડ ॥
 સાહીળે ચયડ મોણ ।
 સે હુ ચાહી વુલ્લડ ॥

શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર.

‘ જો તમે ધન શુભાંશુ’ હોય તો, એમ સમજો કે કાંઈ
 પણ શુભાંશુ’ નથી. તંદુરસ્તી શુભાવી હોય તો એમ સમજો કે
 કાંઈક શુભાંશુ’ છે, પણ જો તમે તમારું ચારિત્ર્ય શુભાંશુ’
 હોય તો એમ સમજો કે તમે તમારું સર્વસ્વ શુભાંશુ’ છે ’

એક વિદ્વાન્

x x x

Lives of great men, all remind us,
 We can make our lives sublime."

LONGFELLOW.

x x x

ક્ષાન્ત્યૈવાસેપરુક્ષાક્ષરમુલ્લરમુસાન્, દર્મસ્વાન્ દૂપયન્ત્ ।

સજ્જનો તો નિન્દાનાં કડવાં વચન કાઢનારાઓને પોતાની
 ક્ષમા વડે જ કપકો આપે છે.

એ મહાત્માઓનું પ્રત છે. દરેક સજ્જનનું હોયું જોઈએ.



નિવેદન.



ક્રાન્તિયુગમાથી પસાર થતા આર્યાવર્તને ઉચે રહડવા સંચારિત્રના સળલ આલબનની અધિક આવશ્યકતા છે. જડવાદી જમાનામા ઉન્નતિના શિખર સુધી ન પહોચી શકવાના કારણોમા ચારિત્ર્યાગથિવતા અગ્રમ્યાને છે આના સંલોગોમા, અનુભવીઓ એવી સલાહ આપે છે કે, ઇતર સઙ્ગ પ્રવૃત્તિઓને ગોપુપદે ગણી પ્રવ્રત્તને ચારિત્ર્ય પન્ન બનાવવાના પ્રયત્નોને પ્રધાન સ્થાન આપવું જોઇએ દરેક જમાનાના મહાનુ પુરુષોએ આ કાર્યનેજ પોતાનો મુખ્ય જીવનોદેશ માન્યો હતો ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર્યવાન્ મહાત્માઓજ જગતને મહાન્ અગિર્નદરૂપ નીવડે છે તેઓ જીવતા હોય છે ત્યારે તેઓનું ચારિત્ર્ય જગતને કર્તવ્યના મૂળા પાઠ પઢાવે છે અને પ્રજામા નવીન ઉત્સાહ, નવજીવન, નવચેતન પ્રકટાવે છે અને તેમની ગેરહાજરીમા તેમના જીવનવૃત્તાતો પણ પ્રજામા સાત્વિક પ્રાણ પૂરે છે અને જનસમુહને ઉન્નતિને પથે દોરે છે

શુદ્ધર સાહિત્યમા આજકાલ ડ્રિપ્ત વાર્તાઓ, નવલકથાઓ અને નાટકોના પુન્તકો મોટી અખ્યામા બહાર પડે છે જ્યારે સત્પુરુષોના આજીવનવૃત્તાતો બહુ જુજ સખ્યામાજ પ્રસિદ્ધ થાય છે ખરા જીવનવૃત્તાતોમા ડ્રપના મિશ્રિત રંગીન હેવાલ હોતો નથી તેવી નાટક તથા વાર્તાના શોખીનોમા તેનું પુરતું આકર્ષણ થતું નથી તેમ છતાં શુભાન્વેષી સત્પુરુષો તો એવા જીવન ચરિત્રોને આનંદથી વધાવી લે છે

અન્યનું અનુકરણ કરવું એ મનુષ્યનો સ્વભાવ છે. તેથી પ્રજા સમક્ષ આધ્યાત્મિક અને પારમાર્થિક જીવન ગાળનાર વ્યક્તિઓનાં ચરિત્રો મૂકવામાં આવે તો તેથી લાભજ થાય છે. ચરિત્રનાયકના ગુણો પ્રહણ કરવાનું તેને મન થાય છે, અને પોતાના ગુણો સાથે મુકાબલો કરી સાડું નરસું પારખીને વાંચકો સારા થવાની કોશિશ કરે છે. એ રીતે જીવનચરિત્રો આ લોક તથા પરલોકનાં સાચા રુખનો માગ જતાવવામાં એક ઉત્તમ શિક્ષક થઈ પડે છે. શ્રીમહાવીરનું ચરિત્ર વાંચતાં આત્મિક શક્તિઓનો વિકાસ થઈ દેહાધ્યાસ ઓઠો થાય છે અને આત્માની અનંત શક્તિનું જ્ઞાન થાય છે. શ્રીરામચંદ્રજીનું વૃત્તાંત વાંચીને એક પત્નીવ્રત તથા એક રામરાજ્ય કેવું હોય તેનો જ્ઞાન આવે છે. લીધમ્પિતામહના વૃત્તાંતથી પ્રજ્ઞચર્ચનો મહિમા સમજાય છે. રાણા પ્રતાપસિંહના ચરિત્રથી અહમ ધર્મ અને નેક ટેકના પાલનની શિક્ષા પ્રાપ્ત થાય છે.

આપણા જીવનમાં વખતો વખત કંઈને કંઈ પ્રકારની સુશ્કેલીઓ આવ્યાં કરે છે ત્યારે કેટલીકવાર આપણી યુદ્ધિ આપણને જે સહાયતા આપી શકતી નથી તે સહાયતા અને તે જળ એ સુશ્કેલીઓ હઠાવવા માટે મહાપુરોનાં જીવનચરિત્રો આપે છે. તેમની સુશ્કેલીઓ જસેડવાની ખંતીલી મહેનતના અને વર્તણૂકના દાખલા આપણને સારી રીતે હિમ્મત આપે છે. આ સંસાર સમુદ્રમાં જીવનજહાજને કયે રસ્તે લઈ જવાથી વચ્ચે ખડક કે ખરાબા નહિ નડતાં સહીસલામત સામે પાર પહોંચી શકીશું, તે રસ્તો જીવનચરિત્ર આપણને જતાવે છે. આ સંસાર

રૂપી અરણ્યમાંથી મહીમલામત પગાર થઈ જવાનો કયો રસ્તો અનુકૂળ થઈ પડશે અને કયે સ્થળે ચિત્તને શાંતિ પમાડનારાં તથા અંતઃકરણને આનંદિત કરનારાં આશ્રમસ્થાનો આવશે એ બધું બતાવનાર જીવનચરિત્રોજ છે.

સામાજિક, માનસિક અને આત્મિક ઉન્નતિને અર્થે મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો લખવાનો પ્રચાર પરાપૂર્વથી છે. રામાયણ, મહાભારત, પુરાણો વગેરેમાં લખાયેલાં સાચાં અથવા કલ્પિત જીવનચરિત્રોએ આપણા સાહિત્યન પ્રદેશમાં ઉંચી પદવી પ્રાપ્ત કરી છે. જૈનાગમોમા પણ ચરિતાનુયોગ-કથાનુયોગને એટલીજ અગત્ય આપવામાં આવે છે. જીવનચરિત્ર એટલે અમુક વ્યક્તિની જીવનમાં કમવાર બનેલા બતાવેલી હકીકત અથવા દુઃકમાં ટકીએ તો અમુક વ્યક્તિના હૃદયનું પ્રતિબિંબ. મહાન પુરુષો જગતમાં સ્થળે સ્થળે અને એકજ વખતે ઉભરાઈ નીચ એવી રીતે જન્મતા નથી. જેમનાં મન, વાણી અને કાયામાં પુણ્યરૂપી અમૃત ભરેલું છે. એટલે જેઓ કદી પણ કાચિક, વાચિક કે માનસિક પાપ કરતા નથી જેઓ ઉપકારશ્રેણિથી જગતને ઉપકૃત કરે છે અને જેઓ બીજાના અણુ જેટલા શુભ શુભને પર્વત જેવડા જાણી નિરંતર પોતાના મનમાં પ્રસન્ન રહે છે, એવા મહાપુરુષો જગતમા વિરલા હોય છે. અ.વા ચારિત્ર્યવાન મનુષ્યોનાં જીવન, જીવનચરિત્ર તરીકે લખાવાને યોગ્ય છે. આ સંસારમાં અવતરીને કેવળ મોજશોખમાં સ્વાર્થાધતામાં આળસમાં અને જીવનકલહમાં જેમણે પોતાના જીવન વ્યતીત કર્યાં છે તેમનાં જીવનચરિત્રો કદી પણ લખાતાં નથી. જ્ઞાન,

ચારિત્ર અને શ્રેષ્ઠ ગુણોથી સંપાદિત થયેલું તથા માણસોએ વર્ણાણેલું જે કશું માત્ર જીવાય છે તેનેજ ઠાઠા માણસો આ હંનિયામાં ખરું જીવતર કહે છે.

પ્રણય વૈરાગ્ય, ઘોર તપશ્ચર્યા, નિશ્ચલ મનોવૃત્તિ, અનુપમ સહનશીલતા ઇત્યાદિ ઉત્તમોત્તમ સદ્ગુણોને જીતના પરમ આદેશરૂપે પરિણામી ભગ્ય જીવોના હૃદયપટ ઉપર અસાધારણ અસર ઉત્પન્ન કરનાર, અનેક રાજા મહારાજાઓને અહિંસા ધર્મના અનુયાયી બનાવનાર ધર્મવીર સત્પુરુષ પૂજ્યશ્રી શ્રી લાલજી મહારાજ, જેવી ઉત્તમ પ્રતિની આધ્યાત્મિક વિભૂતિની જીવનચર્યાને જગત્ સમક્ષ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં રજુ કરતાં મને પરમ આહવાદ ઉપજે છે. શ્રી મહાવીરની આજ્ઞારૂપ ધૂવના તારા ઉપર નિશ્ચલ લક્ષ રાખીને પોતાના ધ્યેયને પહોંચવા મારેજ એમનો જીવનપ્રવાહ સતત વહેનો હતો, આર્પ પ્રભાતું આધ્યાત્મિક અધઃપતન જોઈ એમનો આત્મા અતિશય દુભાતો અને એનાં પુનરુદ્ધાર માટે એ અહોરાત્ર ઉદ્યમપર ચણુ રહેતો તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનદ્વારા જગતને ઉદ્ધારનો માર્ગ બતાવ્યો છે. જૈન કે જૈનેતર સમસ્ત જનતા પ્રત્યે એમનો સમાનભાવ હતો અને સર્વના ઉપર ઉપદેશનો એક સરખો પ્રભાવ પડતો હતો. ઘણા મુસલમાન ગૃહસ્થો એમને જોડીયા અથવા પીર તરીકે પૂજતા હતા મોટા, મોટા મહારાજાઓ એમના ચરણકમલમાં શીર સુકાવતા હતા, આવા આ જમાનાના એક આદર્શ મહાપુરુષના જીવનની ઘટનાઓ, જેટલા પ્રમાણમાં અને જેવા સ્વરૂપમાં મને મળી, તે પ્રમાણમાં મૂળ સ્વરૂપમાં આ પુસ્તકમાં ગુથી છે.

જગતગોચર મહાત્મા ગાંધીજીના સમકાલીન પુણ્યશ્રી શ્રીલાલજીની સમાજસેવા જૈન પ્રજામાં જાહેર છે. તેઓશ્રીનું પવિત્ર નામ દરેક મ્હોડામાં માનના અને માનીતો શબ્દ છે. નિર્મળ ચારિત્ર્ય અને અવર્ણનીય ગુણગ્રાહક બુદ્ધિને લઈ તેઓશ્રીનો વિજય વિજયી અને નિરલિમાની હતો. શુદ્ધ સંયમને શ્વાસોચ્વાસ જેટલોજ આવશ્યક તેઓ માનતા.

સામાન્ય વ્યાપારી કુટુંબમાં ઉછરેલ, નહોતી વગસગ, નહોતો વિશેષ અભ્યાસ છતાં દિગ્વિજય કરી શક્યા અને રાજ્ય મહારાજાઓ પણ જેના ચરણમાં નમવામાં આનંદ માનવા લાગ્યા “ તેઓશ્રીની ગંભીર અને ગહન વિચારમય મુખમુદ્રા, હુંકાં પણ માર્મિક વચનો, વિચારમાં સિદ્ધાન્ત ઉપર— કર્મ ક્ષેત્રમાં સાધ્ય સિદ્ધિ ઉપર એમનો અલેખ, અખંડ અને અસ્ખલિત પ્રવાહ, એમની અપૂર્વ કાર્યશક્તિ, ઉપદ્રવથી પડેલાં અસહ્ય દુઃખોમાંથી તરીને પાર ઉતરેલું એમનું વિશુદ્ધ જીવન, એમનો અગાધ ભક્તિભાવ અને અપૂર્વ સંઘસેવા એ ળધાનાં પૂરેપૂરાં સ્મરણો જ્યારે આલેખારો, ત્યારે તેઓશ્રીના જીવનની ભવ્યતાનો ખરો ખ્યાલ સમાજને આવશે. સમકાલીન કાર્ય ક્ષેત્રમાં અમુક મતભેદ હોવા છતાં પણ અત્યારે જૈન જગત્ એકે અવાજે એમના ગુણાનુવાદ કરે છે, અને મહાન્ પુરોમાં એમની ગણના કરે છે. એ એમના સારા ગૌરવનો પુરાવો છે.....એમનું આત્મ-ગૌરવ અને એમના આદર્શો ઓળખવા જેટલી આપણામાં શક્તિ નહોતી. એમના તેજમાં ઉભા રહેવા જેટલી આપણામાં પવિત્રતા નહોતી. એમના તપની આપણને કિંમત નહોતી.....

તેઓશ્રીના પરલોકવાસ મટે આંમુઓ પાક્યાં કે દેશના શિરો-
મણિને પારખતાં આપણને કશાકોઓ લાગે છે એ આપણી હત-
ભાગ્યતા ઉપર આંમુઓ પાક્યા.”

ચોતરફ અવિધાંત વિહાર કરી, નિરાશાનું નિકંદન કરી
ઉત્સાહ પ્રેરવામાં યાદી રાખી નથી. ધાર્મિક ગિયિલતા અને
અજ્ઞાનતાને બદલે થદ્ધા અને ધાર્મિક જ્ઞાનની લક્ષણી કરી
કરાવી છે. કાયરતાને બદલે ચૈતન્ય રેડયું છે. સંપ્રદાયનું
કદયાણુ કરવાની એક પગ પળ ગુમાવી નથી. શિથિલાચારીઓને
પોતાના ઉગ્ર આચાર સંયમથી મુંગો બોધ આપી ચેતાવ્યા છે.
આવા એક મહાત્માના જીવન આદર્શો જોલણવાના અહોભાગ્ય
પ્રાપ્ત થાય એને હું તો જીંદગીનો એક લક્ષ્યો સમજું છું.

અસ્તિત્વઘટનાના સંગ્રહાર્થે મેં બંને પ્રયાસ કર્યો છે. ઉપ-
રાંત અસ્તિત્વનાયકની જન્મભૂમિ તથા જ્યાં જ્યાં વિશેષ વિચરવું
થયેલ ત્યાં ત્યાં મારા સહાયકોને મોકલી, સત્ય વ્યતિકરોનો
સંગ્રહ કરવા પૂરતો શ્રમ સેવ્યો છે. અને તેથીજ પુસ્તક પ્રસિદ્ધિને
અણુધાર્યો વિલંબ થયો છે. હિંદી અનુવાદ છપાવવાનું કામ શરૂ
છે. પૃથ્વીશ્રીની જન્મભૂમિ અને વ્હાલી રસીયા ટેકરીની
મુલાકાત મારા આર્ટીસ્ટ મિત્ર મી. તલસાણીયાએ લખીને રહેશે
તૈયાર કર્યા છે. કલ્પિત વાતો કે અસત્ય ઘટનાઓથી દૂર રહેવાને
દરેક કાળજી રાખી છે. ચોતરફ ફરીને જોયું, જાણ્યું, સાંભળ્યું
જોધ્યું એ બધાનો આ સંગ્રહ છે. સુઘ વાચકો, હંસ અંચુલ
માર અહણુ કરી લેશે.

ખ્યાવરનિવાસી લાઇ ગોતીલાલજી રાંકાએ ચરિત્ર લેખનનો પ્રયાસ પ્રારંભેલ, તેમનો વિચાર આ જીવનચરિત્ર હિંદીમાં લખવાનો હતો, પરંતુ આ દિશામાં મારો પ્રયાસ જોઇ તે સરસ લાઇશ્રીએ પોતાનો સંગ્રહ મને ચોકલી આપી, મારા કામમાં સહાનુભૂતિ દાખવી. એમની આ સહૃદયતા માટે કૃતજ્ઞતા પ્રકાશિત કરતાં મને હર્ષ થાય છે.

આ કાર્યમાં લાઇશ્રી ઝવેરચંદ જાદવજી કામદારની મને મદદ ન હોત તો આ કાર્યની આવી સફળતા લાગ્યેજ થાત તે લાઇએ શરીર અને સ્વચ્છનની દરકાર ન કરતાં મને આપેલ પે તાનું વચન પાળવા અને આ ચરિત્રને આકર્ષક બનાવવા જે લોગ આપ્યો છે, તે શ્રમને મારી સાર્થકતાના લાગીદાર તરીકે જાહેર કરી આ પુસ્તકમાં તેમનું નામ જોડવામાં આનંદ માનું છું.

પૂજ્યશ્રીના પરમઅનુરાગી શતાવધાની પંડિત મહારાજશ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામી તથા ખીજા મુનિ મહારાજોએ આ પુસ્તકને શશુગારવા જે શ્રમ સેવ્યો છે તેઓશ્રીનો તથા મારા મુરબી શ્રીમાન દેહાડારીજી શ્રી બલવંતસિંહજી સાહેબ વિગેરે શુભેચ્છાએ ઉપયોગી સલાહ આપી મારો પ્રયાસ સરસ બનાવ્યો છે એ બધાના ઉપકારની નોંધ લઉં છું.

સાક્ષરોત્તમ શ્રીયુત્ શીલ કવિવરશ્રી ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિ એમ. એ. એ આ પવિત્ર પુસ્તકનો ઉપોદ્ધાત લખવાની કૃપા કરી પુસ્તકને વિશેષ પવિત્ર બનાવ્યું છે એ ઉપકારની નોંધ લેતાં મને ઘણું હર્ષ થાય છે.

આ પવિત્ર પુસ્તક માટે કવચ વસાવવામાં લક્ષ્મીજી સાવધાની રાખવી પડી છે. જે પવિત્ર પુસ્તકનું જીવન આલેખવાનું 'ગળ ઉપરાંતનું' સાહસ મેં સ્વીકાર્યું, એ શુભચાહી મહાત્માના જીવન પ્રસંગો આલેખનાં, કોઈની સહેજ પણ લાગણી હાથે એવો એક અક્ષર પણ ન લાવવા ધ્યાન રાખ્યું છે. આ ખાતરજ કેટલીક ઘટનાઓનું સત્ય વિવેચન પણ પડતું મૂકેલ છે.

કાઠીયાવાડ પ્રવાસનાં જે વ્યાતુર્માસનો હેવાલ વિસ્તારથી લખાયો છે, તે ઘણાને પક્ષપાત રૂપ લાગે પણ ખરું કારણ એ કે જે બંને વ્યાતુર્માસના ઘણા ખરા પ્રસંગો નજરે નિહાળવાની મને તક મળી હતી. છતાં બીજાં સ્થળોને અન્યાય ન થાય એ માટે બીજી આવૃત્તિ અને હિંદી અનુવાદમાં એ અહેવાલ સંકોચવા સલાહ મળી છે.

અમૂલ્યમતુષ્યજન્મ અને સંયમ સાર્થક સંબંધ, સત્રો મહાત્માઓ અને અનુભવીઓનાં વચનામૃતો ઉદ્દૃષ્ટ કરી જે વિચારો અને વિનંતિ જાહેર કરવામાં આવી છે તે સમગ્ર સમજ જવાની છે. કોઈ પણ ખાસ વ્યક્તિ કે મંડળી પરત્વે કદ સમજી લેવાની સંકુચિત વૃત્તિ નહીં સેવતાં, વિશાળ અને શુભ્રાહતક છુદ્ધિથી પઠન કરવા સવિનય અરજ છે.

નિર્દોષપ્રકોહરિઃ,

શ્રી જૈનપુર

૧૧ મર્ગશીરસી સં. ૧૯૭૬.

શ્રી સંઘ સેવક,

દુર્લભજી ત્રિ. ઝવે.



श्रीयुत् सेठजी बाहादुरमलजी बाठीया-भीनासर

पुस्तक पडतर कीमतधी आठ आपवा माट व हजार रुपिया आपनार सखी

मदगहम्य

આભાર.



આ પુસ્તક પડતર કિંમતથી ઝાણી કિંમતે વેચી બહોળો પ્રચાર કરાવવાના શુભ ઉદ્દેશથી, નીચેના મહાશયોએ આર્થિક સહાયતા આપી છે, તેનો અત્રે ઉપકાર માતૃ હું.

રૂ. ૧,૦૦૦ શેઠજી બાહાદુરમલજી બાંઠીયા-બીનાસર.

„ ૫૦૦ ઝવેરી અમૃતલાલ રાઈચંદ-પાલનપુર.

„ ૨૫૦ ઝવેરી મોહનલાલ રાઈચંદ-પાલનપુર.

„ ૧૦૦ ઝવેરી માણેકચંદ જકરી-પાલનપુર.

„ મહેતાજી બુદ્ધસિંહજી બેદ-બીકાનેર.

„ શેઠજી જતનમલજી કોઠારી-બીકાનેર.

„ ઝવેરી બુખચંદજી ઇંદરચંદજી-દીલ્હી. વગેરે.

નીચેના ગૃહસ્થોએ અગાઉથી સંખ્યાબંધ પુસ્તકોના શ્રાહક થઈ મારો ઉત્સાહ વધાર્યો છે, તેનો પણ ઉપકાર માતૃ હું.

નક્કો ૫૦૦ શ્રીઉદયપુર શ્રીસંઘ.

„ ૩૦૦ રા. રા. હેમચન્દ રામજીભાઈ-ભાવનગર.

„ ૨૭૫ રા રા. દેવજીભાઈ પ્રાગજી પ.રેખ-રાજકોટ.

„ ૨૫૦ શેઠજી ચંદનમલજી મોતીલાલજી મુથા-સતારા.

„ ૨૫૦ શેઠજી દેવીલાલ લક્ષ્મીચંદ યેવરીયા-પોરબંદર.

- નકલો. ૨૦૦ ચેકલ હેસ્તીમલજી લક્ષ્મીચંદજી-ખીકાનેર.
- ” ૧૦૦ ચેકલ ગાદમલજી લોદા-અજમેર.
- ” ૧૦૧ શ્રીમતી નાનુબાઈ દેશાઈ-મોરબી
- ” ૧૦૦ ચેકલ શ્રીચંદજી અખ્ખાણી-ખ્યાવર.
- ” ૧૦૦ શ્રીસંઘ હા. ચેક જરહલાણુજી પીતલીયા રતલામ
- ” ૭૫ શ્રી સ્વામીજીન મિત્ર મંડળ હા. ચેકલ
કચરાભાઈ/દહેરાભાઈ-અમદાવાદ વગેરે.



ઉપોદ્ધાત.



જાળપણમાં ટાક કે વર્ષાને લીધે ન્હાવાની આગસ સ્કૂટી
ત્હારે એક વાકસૂત્ર સાંભળવું પડતું: જા-જા, રોયા! દૂંઢિયા!
ત્હારે સ્વપ્નું ચે કચ્છ્યાંથી હોય કે સંવત્ ૧૯૩૩થી મંવત
૧૯૭૮ મૂધીમાં દીઠેલી સાધુપરંપરામાં પુણ્યનિર્મળ પરમ
સાધુરાજ, જ્ઞાનીઓમાં શુભસાગર પરમ જ્ઞાનવીર, સન્યાસીઓમાં
સંન્યસ્તલીધ્મ પરમ સેન્યાસીનાં દૂંઢિયા સંપ્રદાયમાંથી દર્શન
થશે? પણ એમ જ થયું. દૂંઢે ત્હેને તે મળે છે. ન દૂંઢે ત્હેને
તે મળતો નથી. ઝાંખીયે પામે છે: એ સદુ દૂંઢિયા જ હોય
છે. કેલાપીની પ્રખ્યાત ગઝલનો અધ્યાત્મિક અર્થ સ્ક્રમજતાં
માનવી માત્ર એ જ ઉચ્ચારે-એક એજ ભાવના પોઠારે ઝિ કે

પયદા થયો છું દૂંઢવા તુને, સનમ!

વૈષ્ણવ ભક્તરાજો એ જ ગાય છે કે

વનમાં ભૂલી પડી રે, પેલો કચ્છાં ગયો કાનુડો?

વેદાન્તીઓની સૂત્રાવલિનું પ્રથમ જ સૂત્ર એ છે કે

અયાડનો બ્રહ્મવિજાસા.

જાઇજલ ભાળે છે કે ‘શોધો, ને તે લાધો.’ માનવજાલ
પ્રત્યેકે અગર તો ‘દૂંઢિયા-શોધક-સાધક-સુસુષુ થવાનુંજ
છે યા તો ત્હેને—સનમને—મળુને જોવાનો જ છે. હરિની
શોધના. મહાત્મ્યામાં. વચ્ચે. માર્ગે. નથી..

ભરતખંડની આર્યવાડીમાં જલ જમીન હવામાનની ફલ-
દ્રુપતા એક જ છે, પણ મહાવન સરિણડી એ મહાવાડીમાં ઉદ્યાનો ને
કુંજો અનેક ને નિરનિરાળાં છે, ક્યારાઓ લતામંડપો જલકૂવા-
રાઓ નોંખનોંખા માળીઓએ માંડેલાં છે. તેથી સ્પષ્ટસુંદરીના
ચોરસાના એક પટમાંના અનેક રંગ ને અનેક ભાતોની પેઠે,
અનેક લતા આચ્છાદિત લતામંડપના અનેકવર્ણાં પુષ્પપરિમલે
શણુગરાયેલી ધુન્મટઘટાની જેમ, ભરતખંડની એ આર્યવાડીમાં
નાનારંગી સંસારક્યારાઓને વિવિધવર્ણાં સંસ્કૃતિમંડપો છે.
શ્રી મહાવીર પ્રભુએ રોપેલો, મ્હોરીપ્રકુદ્ધલી ત્રણ મહાડાળીઓ-
વન્તો જૈનધર્મનો આંખો, ત્હેની સંસ્કૃતિની કુંપળો, ત્હેની
કવિતાના મ્હોર, ત્હેનાં ધર્મ જ્ઞાન શીઘ્ર તપનાં ફલથી પૃથ્વી-
યશસ્વી, ધાર્મિકતાના સરોવરને કાંઠડે આ આર્યવાડીમાં એ
અજળ ને અનોખોજ છે. સંસારશાસ્ત્રીઓએ, માનવસંસ્કૃતિ
ઓના મીમાંસકોએ એ ધર્મસહકારને વિસારવા
જેવો નથી.

૧૯મા સૈકામાં મહર્ષિ દયાનન્દે હિન્દુ ધર્મ હિન્દુ શાસ્ત્રો
અને હિન્દુ સંસાર પરત્વે કીધું તે ૧૫મા સૈકામાં જૈન ધર્મ
જૈન શાસ્ત્રો અને જૈન સંસાર વિશે 'લોકા શાહે કીધું' હતું.
ઈ. સ. ૧૪૯૮માં ગુરુ નાનકનો જન્મ થયો, કે ઇ. સ. ૧૫૧૭
માં ધર્મવીર માટિંગ લ્યુથરે કેથોલિક સંપ્રદાયમાં પાંગરેલી અતિ
ભાવિકાને ઉચ્છેદી ને અન્ધશ્રદ્ધાને ધર્મબુદ્ધિના લોચને દેખતી
કીધી. યુરોપીય ઇતિહાસના તે મહાપ્રસંગની એ લગભગ અર્ધી
સદી પહેલાં ઇ. સ. ૧૪૫૨મા જૈન ધર્મના લ્યુથરનો સૂર્ય
ગુર્જરપાટનગરી અમદાવાદમાં ઉગી, ચૂકેલોજ હતો. ઇ. સ. ૧૪૭૪

માં લોકાગચ્છની સ્થાપના થઇ, એ ગચ્છસ્થાપકોએ, મહર્ષિ દયાનન્દ અને દયથરની પેઠે, મૂર્તિપૂજને ધર્મવિરોધી ભાખી. શિથિલાચારી સાધુઓના વ્રતસંયમ દ્રઢાવલંબી કીધાં. મન્ત્રગન્ત્ર બહુકામણ અધ્યાત્મપન્થનાં અંગ નથી એમ કહ્યું. ધર્મસૂત્રોની પ્રતો લખી ધર્માભિલાષીઓને નિવાળ. ચતુર્વિધિ સંઘનાં અતિક્રમણ ને ધર્મવિરોધી ધર્મભાવનાઓને ધર્મપરીધમાં આણી. લેદ એટલો જ કે મહાનુભાવ દયથર પાદરી હતા, દયાનન્દ સ્વામી સન્યાસી હતા, લોકા શાહ, આર્ય મહાઆદર્શની પેઠમ, ગૃહસ્થાશ્રમી સાધુરાજ હતા, જનક વિદેહીની પેઠે સંસારભારધુરન્ધર સંન્યાસી હતા. અદીક્ષિત પણ ભાવદીક્ષિત એ જૈન સન્તે જિન પ્રભુના એ મહાસન્તાને ૪૫ સંન્યસ્તસુલટોને દીક્ષા અપાવી અખિલ આર્યાવર્તમાં રમતા છોડ્યા. ખ્રીસ્તશાસનસુધારકે જર્મન દયથરની પૂર્વે પચ્ચાશેક વર્ષે અમદાવાદમાં આ ગધું ગળ્યું. દયથરને સકલ ખ્રીસ્તી જગત્ સંભારે છે. લોકાશાહને અમદાવાદ પણ આજ કેટલું સંભારે છે ?

પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ એ જૈન 'પ્રોટેસ્ટન્ટ' સંપ્રદાયના સાધુવર હતા.

શ્રીલાલજી મહારાજ એટલે એક દર્શનપ્રિય લાઘ્ય મૂર્તિ: લોચનને લોભાવે એટલું જ નહીં, આંખડલીમાં અદ્ભુતના આવે. એમના આત્માના જેવો એમનો દેહવૃક્ષે સુદૃઢ બલવાન ને ઓજસ્વી હતો. પોતાને સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં શ્રદ્ધા હતી, અને આકૃતિજ એમનું ગુણકથન કરી રહી હતી, એમની દેહસુદ્રાજ મહાનુભાવિતા ઉચ્ચારી રહી હતી.—એ દેહસુદ્રા કેઇ mannerism

ટાપટીપ કે સામગ્રીસર્જિતની નટમુદ્રા ન હતી, સ્વભાવમુદ્રા હતી. ધોળાં માત્ર એ ધોતિયાં લહેમનાં દેહદાંકણનાં વચ્ચાલંકાર હતાં. ભીને વાને ને ભરેલે શરીરે મનુષ્યોમાં તે માનવહાથી શા શોભતા. ‘ શહેરના દરવાજાની લોગણ જેવા ’ એમના ભુજદંડ હતા ; રાજદુર્ગની પીઠિકાની પેઠમ દેવદુર્ગની પીઠિકા સરિણડો ઉચ્ચ ને વિસ્તીર્ણુ છાતીપાટ હતો ; કમલના પાન સમોવડ ઘેરા વાનતું લવ્ય મુખમંડલ ને આંખાના પ્હોળા પાન સમું ભાતપત્ર હતું ; સાધુતાના ધુમ્મટ સમા કુંભસ્થળ શા ગંડસ્થળ, લહેમની નીચે પાંજરેલ વેલ જેવી ભરેલી નમેલી ભમ્મરલતાઓ, ને એ ભ્રવદ્વીઓની ચે નીચે નગરદ્વારે કે રાજદેવડીએ માટેલા સૂરજચંદ્ર સમાં નયનમંડલ હતાં. એ સહુ ઉપર શ્વેત ધ્વજનાં ફરકતાં ફૂમતાં સમી ફરકી રહેલી મેઘવર્ણી વાળરેખાઓ, વૈરાગ્યની ઠલગી સમી, ઉડતી. જ્ઞાનપાટ ઉપર માટેલું વિશાળ પક્ષાન્ન અને કરચંચુલિઓની જ્ઞાનમુદ્રા પયગમ્બરભાવનાના મહાઅંશ સૂચવતાં. શ્રીલાલજી મહારાજનાં દર્શન થતાં ત્યહારે ત્યહારે મહાને શ્રી શુદ્ધ ભગવાન સાંભરતા. આઠ આઠ દિવસના અપવાસ પછી એ હજાર શ્રોતૃગણમાં સિંહુગર્જનાએ ગર્જતા એ તપસ્વીરાજને જ સાંભળ્યા છે. વ્યાખ્યાનમાં વચ્ચે વચ્ચે એમનો સાધુપરિવાર સ્તોત્રો ઉચ્ચારતો, ને

ચતુરા ! ચેતજો રે !

લલના ! લેખજો રે ! કે જોખન દો દિનરો ઝલકાર :

અપને હી રંગમે રંગ દો,

પ્રભુજી ! મોકો

અપને હી રંગમે રંગ દો.

એ ને એવાં સ્તોત્ર જ્યહારે જ્યહારે એમનો સન્તસંઘ અન્ત-સ્વરો પ્રલંબાવીને લલકારતો: ત્યહારે, ત્યહારે, રાજગૃહી નગરીના નગરચોક વચ્ચે યુદ્ધભિષ્મયુગ્મોનાં નગરસંકીર્તનોના સ્તોત્રધોરની કંદંપના જાગતી. કેા મહાશીર્ષીને યુદ્ધ લગવાનની મૂર્તિ ઘડવાને *Model* મનુઆદર્શ જોઈતો હોય તો શ્રીલાલજી મહારાજ સમોવડ જીજો તો હજી દીકો નથી કે દાખલું. રતલામમાં આચાર્ય શ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજે ઉચ્ચારેલ ‘સાગર વર ગંભીરા’ એ આશીર્વાદભાવનાની શ્રી લાલજી મહારાજ દેહમૂર્તિ આત્મપ્રતિમા હતા.

એવા સાધુદેવના દર્શન કરવાને કાજ વિ. સં. ૧૯૬૭ના ચાતુર્માસમાં પઢિયારજીને ચોરવાડથી રાજકોટ ન્હોતર્યા હતા.

શ્રીલાલજી મહારાજની વ્યાખ્યાનભાષા તો હિન્દી-મારવાડી-ગુજરાતીના અજળ સંમિશ્રણરૂપ હતી, ને કેા સુગાળવા ભાષા-શાસ્ત્રીને તો એ સાંભળી ભાષાખાંડિત્યનું વમન જ થાય. પણ ભાષાના અણુઘટ ભાસતા એ ઉત્પલોમાં શાં જ્ઞાન ને શા વૈરાગ્ય, શાં તપ ને શા સંન્યાસ, શો ઇતિહાસ ને શી ઉદારતા વિરાજતાં! ઉદારમતવાદીઓની અનુદારતા ને સંપ્રદાયની ન્હાનકડી ઘોલકીમાં તક્ષ્ણિયાં મારતા યુદ્ધિવાદ સુણ્યા ને નિરખ્યા છે. આધુનિક શિથિલાચારીઓથી ઉલટા સાંપ્રદાયિક આચારોના મત-

નિયમસંયમ પાળવે સાંપ્રદાયિક દૃઢમતી મહાત્મસ્વી આ સન્ત-
 દેવના ઉરભાવની ને વ્યાખ્યાનવચનોની ઉદારતા, સીમાબાંધ્યા
 વાડાઓની નહીં પણ નિઃસ્રીમ, વનરાજને વિચરવાના મહાવનના
 વિસ્તાર સમી આકાશવિશાલ હતી. નિર્જરતી વર્ષાને પૃથ્વીસી-
 માઓ બાંધે છે? વરસતાં સૂર્યકિરણો દેશવિભાગદોર્યા વરસે છે?
 કે મહાસન્તોના મેઘ એમ વરસે? ગણિત વિષયમાં પાશ્વિમાત્મ
 ગણિતમાં બિલિયન-ટ્રિલિયનથી સંખ્યાગણત્રીની હદ આવે છે;
 આર્થ ગણિતમાં પરાર્ધને આપણે પરમ કોટિ લખ્યા છીએ: શ્રી
 લાલજી મહારાજને પરાર્ધ તો અંકમાલાનો મેરુ ન હતો,
 મધ્યમણિકો હતો. જગત્પાશ્વર્યોથી ભરેલા રાજસ્થાનના ઇતિહા-
 સોમાથી કે વીરદૃષ્ટાન્ત વર્ણવતા ત્હારે સલાજનમાં અદ્ભુતતા
 છવાઈ રહેતી. યતિગુણિઓના રાસાઓમાંથી કે કાવ્યદૃષ્ટાન્ત
 ભાળતા અને ધોરઅન્ધારી માઝમ રાતમાં કે અભિસારિકાને
 હવેલીને માળેથી હાથિણીની શૂંઢ ઉપર પાપપાંખડી મેલી સન્કેત-
 વાટે જતીઆવતી શબ્દચિત્રે ચિતરતા ત્હારે જેટલો કવિતાનો કાવ્યા-
 નન્દ પ્રકાશતો એટલોજ અનાચાર પ્રત્યે વિષાદભાવે પ્રગટતો.
 સાધુજીવનની તપશ્ચર્યા દાખવે તો, સનાતન ધર્મથી ભિન્ન,
 જૈનસંસાર ને જૈનસંસ્કૃતિ ખડાં યતાં. ન્યાય ને ફિલસુફિની
 ગહનતાભરી જ્ઞાનગુફાએ ઉઘાડે તો ભણે સોનાની
 ખાણોમાં જોયું. સંસારીઓમાં તપ ગાંધીજીમાં જોયું,
 સંન્યાસીઓમાં તપ શ્રી લાલજી મહારાજમાં જોયું:
 ને સંસાર કરતાં સંન્યાસમાં તપ સવિશેષ હોય એ તો કુદરતી
 જ છે ને? જેવો દેહરંગ, તેવોજ યમસંયમનો એમનો
 આત્મરંગ ઘેરો હતો: દેહની કે દેહીની ખાલ ઉખાડ્યા વિના

એક્ટે ચે અળગા ન જ થાય. વૈરાગ્ય તો બલે નાડીઓ માંહેનું લોહી ને હૃદય કેરો ધબકારો ને સાધુના તો બલે જીવનનો શ્વાસોચ્છવાસ. ઘણાને શ્રીલાલજી મહારાજ બીજી જ દુનિયાના વતની લાગતા. આ દુનિયામાં તો

ન ત્વત્તમોઽસ્ત્યમ્યધિકઃ કુતોઽન્યઃ ?

ત્હારા સરિખડો ચે બીજો દેખીશ ત્હારે દાખીશ ને દાખવીશ ' દુનિયાંને દુનિયાં તો સદાની સન્તભૂખી જ છે.

વિ. સ. ૧૯૬૭નું ચોમાસું ગુજરાત કાઠિયાવાડમાં નિષ્ક્રાંત નીવડ્યું હતું. શ્રીલાલજી મહારાજે શ્રાવકોનાં શ્રોતાઓના હૈયામાં દયાના અરણ્યો ત્હારે ફેડયાં તે આજે પણ વહેતાં વિદ્યમાન છે.

જૈન સંસ્કારોએ વીરત્વહીન કીધા એવું આજ ભાખનાર હોય ત્હેણે ઉદયપુરના ડુંગરાઓમાં, ભેધપુર બિકાનેરના રણપગ-થારોમાં, આરાવલ્લીની ભૂલભૂલામણીમાં સિંહ સમા વિચરતા આ ધર્મવીરનાં એક વારે જો દર્શન લીધાં હોત તો ભૂલ ભાગત.

પેટ કટારી રે કે ખેરી સન્મુખ ચાલે.

૪ ૪ ૪ ૪ ૪

હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહોં કાયરનું કામ જો ને !

સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના ભક્તિવૈરાગ્યનાં એ કીર્તનોમાં ભરેલું વૈરાગ્યનું વીરત્વ જૈન સંપ્રદાયોમાં ચે ઓછું-ઉતરતું નથી. ગુદ્દદેવના કે મહાવીર ભગવાનના મહાભિનિષ્ક્રમણમાંનાં, કે ત્હેમના સાધુસાધ્વીઓના સંન્યસ્તાશ્રમમાંનાં આત્મશૌર્ય નિહા-

ળવા એવા આત્મશૌર્યના માર્ગની ઝાંખી કરેલ: કે એ મુક્તિ-
માર્ગની ઝાંખનાવન્તા આત્માઓ જોઇએ. વૈરાગ્યની વીરતા
પારખવાને આંખડલી જાડુંજોનારી કે આછોતરુંઆલોચનારી નહીં,
પણુ ઊંડુનિરખક ને સૂક્ષ્મપારખ જોઇએ. સંસારિયામાં સંન્ય-
સ્તશોધક ને વૈરાગ્યપારખ આંખ ઊંધાને કંઈ હોય છે ?

શ્રીલાલજી મહારાજ પ્રભુ નહોતા, પ્રભુના અવતાર નહોતા:
ધર્મસંસ્થાપક નહોતા, પયગમ્બર નહોતા. શ્રીલાલજી મહારાજ
સાધુ હતા, સન્ત હતા, આચાર્ય હતા જ્ઞાન ભક્તિ શીલ
તપ વૈરાગ્યની સમૃદ્ધિવન્તા આત્મસમૃદ્ધ ધર્મવીર હતા.
જગત્પ્રતિહાસમાંના કેક તે નહોતા, જગત્કથામાંના થોડાક
માંના એક તે હતા. તે દેવ નહોતા, સાધુ હતા: સંયમ પાળતા,
ને સંયમ પળાવતા. પણ પોણા ત્રણ લાખની અમદાવાદની
વસ્તીમાં, બાર લાખના મુંબઈના માનવસમુદ્રમાં, કે ચિત્તેર
લાખના લંડનના માનવમહાસાગરમાં ફેટકેટલાં સાધ્યાં સાધુઓ—
ને સાધ્વીઓ છે ? અનુભવિયા! કોઇ કહેયો ?

શ્રીલાલજી મહારાજ એટલે એ સન્તદેવના વતન ટોંકને
ઘેરી પડેલા ડુંગરાઓનું એક શિખર. નહાતપણુમાં એ ટેકરીઓમાં
રમતા-ભમતા, કુદરતને જોજો ખેલતા-ગેલતા, અને કંઈકંઈ અણ-
દીકું દેખતા ને વણસુણ્યું સાંભળતા. રસિયા ટેકરીના શિખર-
સિંહાસનનો એ રસિયો અણુન રસ પીને ઉઠ્યો, ને જગત્-
જોજો અણુત નીવડ્યો. ત્યાં એમને પર્વતોના નહોતરાં મળ્યાં
કે નગર બહાર-સંસાર બહાર આવેા અમારી સંગે. આણુ
પર્વતમાંથી જન્મેલી, આરાવડ્ડીથી પોષાયેલી બનાસ નદીના

જલઠેણુમાં ન્હાતાં-ન્હાતાં ન્હાનપણુમાંજ જલક્રહેણુ સાંભળ્યાં હતાં કે દયાનાં ઝરણુ જગતમાં આવાં વહેવડાવજો, સિદ્ધાર્થ કુમારનાં મહારાણી યશોધરા દેવી સાધ્વીદીક્ષા લઈ બુદ્ધસંઘમાં ભળ્યાનું ઇતિહાસ ને કાવ્યોમાં વાંચ્યું છે: પોતે સંન્યસ્તદીક્ષા લીધા પછી બરાબર એક દાયકો વીત્યે, વિ. સં. ૧૬૧૪માં પોતાનાં પૂર્વાશ્રમનાં પત્નીને સાધ્વીદીક્ષા લેવા પ્રેરતા-પ્રેત્સા-હતા-ઉદ્ગોષતા-જય સાધતા શ્રીલાલજી મહારાજને જોનારાઓ હજી જીવે છે. શ્રીલાલજી મહારાજના જીવનજયના એ મહા-પ્રસંગનું વર્ણન આ ચરિત્રલેખકના શબ્દોમા જ નોંધીશું. 'પતિને પગલે પત્ની' એ મુળસૂત્રવસ્તુ ન્હાનકડું હમું પ્રકરણ અદ્ભુતતાઓથી ભરેલા આચાર્વર્તના ધર્મ ઇતિહાસમાં આજે યે વિરલ નથી.

“અનુક્રમે મેવાડમાળવાની બૂમિ પાવન કરતા શ્રીજી મહારાજ રતનામ પધાર્યા x x રતલામ સુધે ઘણાજ ઉત્સાહ-ભક્તિ અને હર્ષપૂર્વક લેમનો સત્કાર કર્યો; આશરે બે હજાર મનુષ્યો લેમની રુકામે ગયા હતા. આ વેળા આચાર્યશ્રી ઉદય-સાગરજી મહારાજના શરીરમાં વ્યાધિનું જોર વધવાથી તેઓએ અનશન (સત્રારો) કરી લીધું સમાચાર દેશાવરમાં ફેલાતાં સેંકડો-હજારો લોકો પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યાં. ટોકથી શ્રીયુત નાચુલાલજી બળ, લેમના પુત્ર માણેકલાલ, ને શ્રીમતી માનકુંવરબાઈ (શ્રીજીના સંસારાવસ્થાના ધર્મપત્ની) પણ અઃબ્યાં. x x હજારો મનુષ્યો વચ્ચે સિંહગર્જનાથી ધર્મધોષણ કરતા શ્રીલાલજી મહારાજની અપૂર્વ વાણી શ્રવણ કરતાં માનકુંવર-

બાંધેને વૈરાગ્ય ઉદ્ધવ્યો ; પતિને પગથે ચાલી આત્મોક્તિ સાધવા ઉત્કંઠા થઇ. અર્ધાંગનાનો દાવો રાખનાર પત્નીને એવી જ સફળુદ્ધિ ઉપજે. * * આચાર્યેજી મહારાજ પાસે એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી કે મ્હારે એક માસથી વધારે મુદ્દત સંસારમાં રહેવું નહીં. * * માનકુંવરબાઇ બાધાની આજ્ઞા લેવા ટોકાયાં.

“સં. ૧૯૫૪ના મહા શુદ્ધ ૧૦ના રોજ આચાર્યશ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ થયો. * *

“ * સં. ૧૯૫૪ના ફાગણ શુદ્ધ પના રોજ શ્રીમતી માનકુંવરબાઇએ રતલામ મુકામે * * * દીકરા અંગિકાર કરી આ-વખતે શ્રીજી મહારાજ મળુ રતલામમાં જ વિરાજતા હતા. એકજ મિતિએ ત્રણ દીકરાઓ થઇ હતી.”

ધર્મસંસારની ઉત્તતવાહિની અજાયબીઓ મનુષ્યસંસારને દાખવતી જીવનવૃત્તની આ કથાઓ સર્વેસ્પષ્ટ ; ને સર્વોપદેશી છે.

ઈ. સ. ૧૮૬૭ના ચિરમ્બરણીય ઇતિહાસયશસ્વી વર્ષમાં ભારતના વિદ્વન્મુકુટ વીરપુત્ર દિગ્ગજ મહારાજને દેવદીવસૂદેવજીનો દારાગૃહવાસ દેવાયો તે પછી થોડાક માસમાં આ જન્મુ. જોગ-ણીસમી સદીના અસ્ત ને વીસમી સદીના મ્હરોડનું, ઈ. મ. ૧૮૯૮ના પ્રભાતનું આર્યાવર્તમાંનું એ તે સંસારજીવનચિત્ર ને આ તે ધર્મજીવનચિત્ર. પાઠક ! ‘ ભારતખંડમાં અદ્ભુતો તો ઇતિહાસમાં જ છે, આજે ઉગ્યાં નથી ; ’ ‘ આર્યાવર્તની આત્મલક્ષ્મી ઓસરી ગઇ છે ; ’ ‘ ભારતીય પ્રજા તો સંસ્કૃતિને નીચે પગથિએ ઉતરી બેઠી છે ; ’ એવું એવું બાખનાર વિદેશીઓનો તે ‘ અચરે અચરે

રામ ' ઉચ્ચારનારા દેશી પોપટડાઓનો જ્ઞાનપરીઘ કેટલો સાંકડો એમની ળેકકના ઝોરડા જેટલો છે એ હજી ચે કહેવાનું રહે છે?— શ્રીલાલજી મહારાજની ને માનકુંવરબાઈની સંસારજીવનકથા ને ધર્મજીવનવાર્તા ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ કોઈ પણ સંસારને કે સંસ્કૃતિને શોભાવે એવાં છે. દામ્પત્યજીવન ને સાધુજીવન તો કોઈ પણ વ્યક્તિનાં કે સંસારનાં કે સંસ્કૃતિનાં જે દેક્સાં છે. અન્ય સંસારોમાં ને સંસ્કૃતિઓમાં દામ્પત્યજીવનને ને સાધુજીવનને કહોવાણુ લાગ્યાં છે એટલાં હજી આર્યસંસારમાં ને આર્યસંસ્કૃતિમાં લાગ્યાં નથી. અન્ય દેશોના આત્માઓથી આર્યાવર્તનો આત્મા એટલો હજી વધારે સજીવન છે. આજનો વીસમી સદ્દીનો ભરતખંડ એટલો મહાત્મા ગાંધીજી ને કરતુરબાનાં, શ્રીલાલજી મહારાજ ને માનકુંવરબાઈનાં તપજીવનનું તથોવન.

રાજમુગટ ઉતારી લેખ લીધા પછી ઉજ્જયિનીમાં ને ગોહપાટનગરીમાં પીંગળા રાણીજી કે મેનાવતી માતાજી સમીપે લિક્ષા કાળે જતા ભર્તૃહરિને ને ગોપીચન્દને નાટકતખ્તા ઉપર તો ઘણાંઓએ દીઠા હયે: ગૃહસ્થાશ્રમવેશે વતનમાં સ્થિર કરતા નહીં ને વારંવાર વન ને વૈરાગીઓમા ભાગી જતા તે શ્રીલાલને સધુવેશમાં ટોદનગરીમાં આતુર્માસ મહી સદ્બોધતા, ગોચરી ફરતા, નિહાળનારાઓ હજી હયાત છે. આયુષ્યવયમાં ને દીક્ષા વયમાં છોટા પણ ગુણભંડારમાં મહોટા શ્રીલાલને આચાર્યપદે સ્થાપીને ગુણા : પૂજાસ્થાનં * * * ન ચ વયમ્ જેવું સર્વ શાસનમાં દુર્ઘટ મહાસૂત્ર જૈનશાસન હજી સિદ્ધ કરી રહ્યો છે એ જોનારને દ્રાખ્યુ. 'એલા તો મ્હારે કરવા જ

મથી.' કલિમહિમા ને પ્રતદુર્ઘટનાના મહાઅનુભવિયાની એ સિદ્ધાન્તબાધા હતી. શ્રીલાલજી મહારાજ પ્રવર્તમાન દેશકાલથી અજ્ઞા, માત્ર શાસ્ત્રસંપન્ન, સાધુ ન હતા, અનુભવવિશારદ હતાઃ કેવળ પંડિત ન હતા, સન્ત હતા.

ધૂરોપમાં અદ્વિતીય સુલટનાથ નેપોલિયને ઇટાલીમાં વિજેતાનો લોહમુગટ સ્વહસ્તે પોતાને શિરે ધર્યો હતોઃ શ્રીલાલજી મહારાજે—ને તહેમના બાલમિત્ર શુજરમલજી પોરવાડે-સં. ૧૯૪૪ના માગશર માસમાં સ્વયમેવ સાધુદીક્ષા ધારણ કીધી હતી. સંવત ૧૯૩૬ના કાર્તિક માસમાં શ્રીલાલજીનાં સગાંસહોદર-કુટુંબ પરિવાર શ્રીલાલની લગ્નમંડલિ સોઢાડી ટોંકથી હતી શ્રીલાલનો લગ્નોત્સવ ઉજવવા પધાર્યાઃ શ્રીલાલના ધર્મશુર તપસ્વીજી શ્રી પન્નાલાલજી ને ગંભીરમલજી મહારાજ, જાણે સંસારમાં પડ્યાની થતી ભૂલથી ચેતવવા, આગળથી જ હતી જઈ વિરાજ્યા હતા, લગ્નોત્સવ પછી ત્રણ વર્ષ શ્રીલાલજીનાં લગ્નપત્ની શ્રીમતિ માનકુંવરબાઈ મહિયરમાં જ રહ્યાં, ને સંવત ૧૯૪૬માં ટોંક આણે આવ્યાં. દરમિયાન શ્રીલાલજીએ તો ‘અખંડ બ્રહ્મચર્ય’ એ જ મહાશૈ જીવન અભિલાષ હો’ એ લીધણ પ્રતિજ્ઞા સ્વીકારી લીધી હતી. શ્રીલાલજીને ને માનકુંવરબાઈને ભાગ્યે વિધિએ વૈરાગ્ય લખેલો હતો તે કેણુ ભૂંસી શકે ? માતૃપિતાપત્ની સ્વ-જનસહોદરના એવા પ્રયત્નો નિષ્ફળ નીવડ્યા. પતિએ દીક્ષા લીધી, પતિના જ શુરુજી સમીપે પછી પત્નીએ દીક્ષાબાધા લીધી. ધર્મદીક્ષિતા થઈ છ વર્ષ સંયમ આરાધી પતિની પડુંલાંજ સ્વર્ગ સિધાવવાનું સહુ આર્યગૃહિણીઓ વાંછે છે તે મહાસૌભાગ્ય

માનકુંવરનાઈને પ્રાપ્ત થયું. શું સંયમમાં કે શું સંસારમાં શ્રીલાલજી મહારાજ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી જ રહ્યા, ને માનકુંવરનાઈ અખંડ સૌભાગ્યવન્તાં જ રહ્યાં. સંસારની ને વૈરાગ્યની સૌભાગ્યચુંદડી ઓઢીને જ માનકુંવરનાઈ મૃત્યુનિદ્રામાં પોઢયાં. પત્નીભાવના કે પતિભાવનામાં હતાશ થયેલાં, કે જીવનવિધ્વંશા-યેલાં ભગનાશ પોતાને માનતાં, નિજની-મ્હોટે ભાગે-ઇન્દ્રિય-આરક્ષના રૂઢતથી સારો સંસાર ગતવતાં, આપણા નવસંસારનાં ઢેટકેટલાં ‘પ્રેમજોગીઓ’ને આ જોગીજોગણના દામ્પત્યજોગમાંથી શા શા સંજોગ લેવાના નથી ? આર્યસંસારનું આ જ સફલ દામ્પત્ય, આર્યસંન્યાસનું એ આ જ સફલ દામ્પત્ય: એ જોગી-જોગણનું-ઉભયનું આ જ પરમ દામ્પત્ય, ને ઉભયનું આ જ પરમ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય. ઇશ્વરના આશીર્વાદ ઉપરો એ આર્ય-દામ્પત્ય ઉપર : અત્તહારે-આ યુગમા પૃથિવીપાથર્યા સ્પૂલપૂળ ને સુખપૂળના આજના નવજગતમા, એ ગયળી ઇશ્વરી આશીર્વાદની દામ્પત્યજીવનને જરૂર ઝાઝી છે.

નવશુજરાતના નવયુગના અનેક ત્રીપુરપોએ મ્હને પૂછ્યું છે કે ‘કલ્પનાદેશનિવાસી ત્હમાનાં જ્યાં જ્યન્ત માનવ-જગતમાં હોય તો દાખવો.’ ને પછી તરત જ સદ્ગોષ્ઠ્યું થે છે કે ‘આ સંસારમા તો એ દામ્પત્યભાવના કળવી અસાધ્યજ છે.’ એ ખરૂં છે કે કલ્પનાદેશના એ પુણ્યનિવાસીઓનું દામ્પત્ય-બ્રહ્મચર્ય જગજીવનમાં ઉતારતું કપરૂં છે. મહાત્માજીનું દામ્પત્યબ્રહ્મચર્ય ઉત્તરકાલનું છે: પણ આચાર્યજી શ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ ને સાધ્વીજી શ્રી માનકુંવરનાઈનાં નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય:

ભર્યાં પુણ્યજીવનની સાધુકથાથી એ શંકાશીલ પૃથ્વીકોનું-આશા
રાખું છું કે-સમાધાન થશે. આર્યસંસાર હજી સાધુસૂનો
નથી: આશ્ચર્યે હજી સદ્દાનાં આચર્યી ગયાં નથી. Truth is
stranger than fiction : પ્રભુસંજ્યાં સંસારનાં સત્યો માનવ-
સંજ્યાં કંટપનાનાં સત્યોથી મહા અજગ જ હોય. માનવી સર્જને
શું-ને કેવુંકે- સજવાનો હતો? મનુકંટપના શું એવું મૃત્યુ કે
પ્રભુકંટપનાથી પર હોય, ને આકાશની શુદ્ધઓના વિરાટભંડા-
દેમાં એ નજ હોય ?

અન્ધારિયાના અન્ધારછલકતા આકાશમાં ઉગતી તગતગતી
ને આથમતી ઉર્જિવળ તારકગણની પરંપરા તો વાંચનારાં ત્હમે
નિરખી હશે. પૂર્વાકાશમા મંગલ કે યુધ દ્વિતિજ પાછગથી
ઉગે, મધ્યાકાશને માથે ચ્હડે ને ચળકે: ગગનકલાપના સેથી-
માર્ગ શી મન્દાકિનીની સમીપ શની કે શુરૂ અગમગતા હોય તે
ધીરે ધીરે પશ્ચિમાકાશમાં ઉતરે ને આથમે: તેજસાંશની
પ્રકાશ પરંપરા રાત્રીભર એમ ઉગતી ને આથમતી ત્હમે નિહા-
ળતા હો ત્હેવામાં, મધ્યરાત્રિ વીતી ગયા પછી, અમૃતનોંકા સમે
પૂર્વદ્વિતિજે ઉગતો ને ધીરે ધીરે તારકવૃન્દમાં પધારતો, ચન્દ્રમા
એ દીકો હશે. ચ્હારે એ જીવનઆલનાં એવું થયું. ત્રાપુ-
સંગનો ચ્હને શોખ હતો,-ને થોડો હજી એ છે અમકતા બનેક
તારાઓ ન્હાના ચ્હોટાં ચ્હઉપચ્હો જીવનભર જોયા: નિજનિજ
જગતનાં અન્ધારાં આછાં પાતળાં એ અજવાળતાં,-ને અજવાળે
છે. પણ એ સહુમાં આ આંખે તો ચન્દ્રમા એક જ નિહાળ્યો.
કંટલામી ઓલિયા ને પાશ્વરી અધ્યર્થુઓ એટલા નથી નિરખ્યા.

પણ સનાતની, બ્રાહ્મસમાજ, આર્યસમાજ, થિયોસોફિકલ, મુકિત-
ફેશન, યુનિટેરિયન, ગ્રેસિન્ટેરિયન, ઈંગ્લિશચર્ચ, કેથોલિકિસ-
અમના સાધુ સંન્યાસી ધર્મપ્રચારક પાદરીઓના પરિચય લીધા
છે. વડોદરામાં સનાતનતત્ત્વના જ્ઞાનસ્થંભરૂપ પંડિતપૂજ્ય છોટુ
મહારાજનો પરિચય છે, મુંબઈમાં ફિલ્સુફિની ગહનતાને ચે
વ્યવહારસરલ કરી સ્ક્રમન્ટવતા નરહરિ મહારાજનાં પ્રવચન
સુણ્યાં છે. મોરબીમાં મહામહોપાધ્યાય સંસ્કૃત શિદ્ધકવિ શંકર-
લાલજીનો સત્સંગ હતો, જૂનાગઢમાં મૂળશંકર વ્યાસજી-વ્યાસ
બાપાની અષ્ટોત્તરશત પારાયણના ચે દર્શન લીધાં છે. અમદા-
વાદને પ્રેમદરવાજે વિરાજતા સૂર્યદાસજી ને અડોતરની ચારુ-
તામાં વિચરતા જનકીદાસજીના દર્શનવિમુખ નહીં રહ્યા. ભજન-
ધૂનમાં જ રમતા મોહનદાસજીના ભજનો દિલભર સાંભળ્યાં,
ન્હાની-ન્હાનકડી પ્રણયવાર્તાઓથી સત્સંગમંડળીને રીઝવતા,
રીઝવીને એક પગથિયું ઉંચે ચઢાવતા, બાદવજી મહારાજને ચે
વારંવાર જોયા. નર્મદાનીરે ગંગનાથના કેશવાનન્દજીની સાથે
રાત્રિ ગાળી છે, કરનાગીના ગોવિન્દાશ્રમજી ને ચાંદોદના 'વૈદ્ય
સ્વામી'ના ચે દર્શન લીધા છે ગંગનાથના અક્ષાનન્દજી, વાઘો-
ડિયાના દાદગમજી, ને માલસરના માધવદાસજીનું દર્શનસૌભાગ્ય
નથી મળ્યું એમ નથી. વીસનગરના શિવાનન્દજી-પરમાનન્દજીની,
અશ્વનીકુમારે સમી, વેદ્યગેલડીને જોળખુછું. પુષ્કરવાળા અક્ષા-
નન્દજીના ભજન ને કથનીઓ સાંભળી છે ૬૫ વર્ષે વૃદ્ધ સિંહ
શી લડખડતી કસ્યપિયાળી ખાલડીના ભક્તકવિ મહાપિરાજીને
ચે સુણ્યા છે. અદ્વૈતી વામદેવ સ્વામી ને વિશિષ્ઠાદ્વૈતી અન-

નતપ્રસાદેનાં પ્રવચન ને કીર્તનમાં બેઠેલા છું. નાટકતખ્તા ઉપર લખ
 વાતા લક્ષ્મણ 'નગસિંહ મહેતા' ને નિરખ્યા છે, જીવનતખ્તામાં
 મિન્દ્ર પ્રદ્યુમ્નમાજના ચાહુની સાધુજન લકડાસજ ડો કમેનને સુ બઈના
 પ્રાર્થનામંત્રાજીએ ને નેક તારાની ધૂનમ નયાવના નિરખ્યા છે આર્ય
 સમાજના Intellectual Gymnast-ન્યાયવાદના મહામંદ 'આર્ય
 દિલસુદ આત્માનંદજી'નો સહવાને કીધો છે પ્રદ્યુમ્નમાજના સાધુજન
 પ્રતાપચંદ્ર, મજનૂદાર ને બાણુ બિપિનચંદ્ર પાલના ધર્મજ્ઞા
 જ્ઞાનો થે નાજબ છે સુન્દરોજના સેનાધિપતિ જનગલ
 બૂચનું, પ્રિન્સાચાર્ય શ્રી સુબઈના બિશપનું ડો ફ્રેન્ચેનનું,
 ડો ફ્રેન્ચેનનું, ડો સંડરવેન્ડનું લાવણ કે ધર્મપ્રવચન એક
 એક વાર મુજબ છે હિમાદ્રિજોળે આમન માડી બેઠેલા ત્વા
 મીજી શ્રી મદ્દાનંદજીને થે નિહાળ્યા છે વ્હેતેક મેને । પાવ
 વની ને ચારેક આગળ મેનેગી ડોગી સારી પોસ્ટામેન્ટ વર્ષની
 વયે એટલા ને હાથે લોકેટ વગ્ગની મેનાન્યાગી પડેજેલા વૃદ્ધા
 વિધવા મિસિન બેનંદના કે આર્ય માધુરેશમા વિચિત્રા મિ
 પ્રકસના ધર્મજ્ઞાજ્ઞાનોમા થે યો છુ શકસચારી શ્રી
 માધવતીર્થજી ત્રિવિક્રમતીર્થજી શ્રી ગાન્ધાનંદજી કે 'બિવાહિત
 શકસચારી' શ્રી ભારતીકૃષ્ણતીર્થજીથી અપરિચિત નરી ન્હો
 ધોળા પીળા ભાના રહેનેગીને યથાશક્તિ મિતિ ઓગળ્યા-પા-જ્યા
 છે નવામૂના અનેક ધર્મોના સાધુમન નિહાળ્યા છે, ન્હાના
 મ્હોગ અનેક સપ્રાથેના આચર્ય- 11પજ-મદાગજ-પ્રમુ-
 -લગવાન બોળ છે જગતની અન્ધારી મહારાત્રી અજવા-
 લવા મથતા એ સહુ ન્હાનામ્હોટા તારલિયાઓ છગ-

છગે છે. એ સકલ તારકવૃન્દની વચ્ચે અમૃતનિધાન
ચન્દ્રદેવ શા વિહરતા શ્રીલાલજી મહારાજને નિહાળ્યા
હતા. પાઠક ! ત્હારી વધુ નિર્મળી આંખે સાધુતાના ચન્દ્રદેવ
નિરાળા નિરખ્યા-ઓળખ્યા હોય તો મ્હારે વાંધો નથી; પણ
સાધુતાના ચન્દ્રદેવ ત્હેં-ત્હારે કાજે-નિરખ્યા-પારખ્યા હોય તો
એટલું મ્હારે ખસ છે. આટલું ચે પાઠક ! વિનવીને યાચું છું,
કારણ કે પૃથ્વીલક્ષમાં સંસારની રાત અન્ધારી છે, ધવના માર્ગ
હતા તેથી વિકટ ને અધોર છે.

વિ. સં. ૧૯૭૮.

હાનાલાલ દલપતરામ કવિ.



વિષયાનુક્રમણિકા.



પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠાંક.
.....	પૂજ્ય પ્રભાવાટકાનિ ૧
.... ..	પ્રાચીન ઇતિહાસ અને શુર્વાવલિ ૧૬
૧૬	ખાત્યજીવન ૬૧
૨૭	વિવાહ અને વિરકતતા ૭૩
૩૭	લીલણ પ્રતિજ્ઞા ૮૪
૪૭	વૈરાગ્યનો વેગ ૯૬
૫૭	વિધ્ન પરંપરા ૧૦૫
૬૬	સાધુવેષ અને સત્યાગ્રહ ૧૧૫
૭૭	સરિતાતું સાગરમાં ભળવું..... ૧૨૭
૮૭	મેવાડના મુખ્ય પ્રધાનને પ્રતિબોધ ૧૩૩
૯૭	પતિને પગલે પત્ની ૧૩૮
૧૦૭	આચાર્ય પદારોહણ ૧૪૧
૧૧૭	સદુપદેશ પ્રભાવ ૧૪૬
૧૨૭	અપૂર્વ ઉચોત ૧૫૩
૧૩૭	ઉપસર્ગને આમંત્રણ ૧૬૧
૧૪૭	જન્મભૂમિમા ધર્મજગૃતિ ૧૬૫
૧૫૭	જીવરાવાળા સંત સામેલ ૧૬૯
૧૬૭	રત્નપુરીમાં રત્નત્રયીની આરાધના ૧૭૬
૧૭૭	મેવાડ માળવાનો સફળ પ્રવાસ ૧૮૪

૧૮મું	મરૂબૂમિમાં કંપતરૂ ૧૮૮
૧૯મું	અન્નભેરમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ... ૧૯૩
૨૦મું	રાજસ્થાનોમાં અહિંસાધર્મનો પ્રચાર ૨૦૧
૨૧મું	એક મિતિએ પાંચ દીક્ષા ૨૦૬
૨૨મું	સૌરાષ્ટ્ર પ્રતિ પ્રયાણ ૨૧૨
૨૩મું	ઠાઠીયાવાડના સાધુ મુનિરાજોએ કરેલું સ્વાગત. ૨૧૭	
૨૪મું	રાજકોટનું ચિરમ્ભરણીય આતુર્ભાસ ૨૨૨
૨૫મું	પરોપકારના ઉપદેશની અજાયબ અસર ૨૨૫
૨૬મું	સૌરાષ્ટ્રનો સફળ પ્રવાસ ૨૫૫
૨૭મું	મોરબીનું મંગળ આતુર્ભાસ ૨૫૮
૨૮મું	મોરબીમાં તપશ્ચર્યા મહોત્સવ ૨૬૬
૨૯મું	પરિચય	— ૨૭૩
૩૦મું	ઠાઠીયાવાડ માટેનો અભિપ્રાય ૨૮૧
૩૧મું	મોલવી જીવદયાના વકીલ તરીકે ૨૮૮
૩૨મું	વિજયી વિહાર ૨૯૫
૩૩મું	સંપ્રદાયની સુખ્યવસ્થા ૩૦૦
૩૪મું	આત્મશ્રદ્ધાનો વિજય ૩૦૫
૩૫મું	ઉદયપુરનો અપૂર્વ ઉત્સાહ... ૩૦૬
૩૬મું	આહેડી બંધ ૩૧૮
૩૭મું	યત્રીમાં ઉપકારક વિહાર ૩૨૨
૩૮મું	શ્રી સંઘની ફરજ ૩૩૧
૩૯મું	જયપુરનું વિજયી આતુર્ભાસ ૩૩૫
૪૦મું	સદુપદેશની અસર ૩૩૮

૪૧મું	ગકલોનો વહેમ ફર ૩૪૧
૪૨મું	ઉદયપુરના મહારાજ કુમારનો આગ્રહ ૩૪૪
૪૩મું	આર્ચાણનો આકર્ષક સંધારો ૩૪૮
૪૪મું	રાજવંશીઓનો સત્સંગ ૩૫૨
૪૫મું	નવરાત્રિના પશુવધ બંધ કરાવ્યા ૩૫૬
૪૬મું	મુયોગ્ય યુવરાજ ૩૬૪
૪૭મું	રતલામનો મહોત્સવ ૩૬૭
૪૮મું	સવા લાખની સખાવત ૩૭૮
૪૯મું	ઉદયપુર મહારાણાના ભત્રીજાએ પશુવધ બંધ કરાવ્યો ૩૮૭
૫૦મું	અવસાન ૩૯૧
૫૦મું બ	શોકપ્રદર્શક સભાઓ ૪૦૧
૫૧મું	પત્રકારો લેખકો વગેરેના શોકોદ્ગારો ૪૧૦
૫૨મું	સાચું સ્મારક ૪૩૪
૫૩મું	ખીકાનેરમાં હિંદના સાધુમાર્ગી જૈનોનું સંમેલન	...	૪૪૪
૫૪મું	વિહ ગાવલોકન ૪૪૬
	પરિશિષ્ટ ૧-૨-૩-૪



પૂજ્ય પ્રભાવાટકાનિ.

(લેખક:—શતાવધાની પંડિત રત્ન શ્રી
રત્નચંદ્રજી સ્વામી.)



નમસ્કારાષ્ટકમ્,



વસંતતિલાવૃષ્ટમ્.

સંશુદ્ધસંયમધરં સરલસ્વભાવમ્ ।

મોક્ષાર્થસાધનપરં પ્રથિતપ્રભાવમ્ ॥

તત્ત્વપ્રચારપરિશામિતદુઃસ્વદાવમ્ ।

શ્રીલાલજિદ્ગણિવરં નિતરાં નમામિ. ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—સમ્યક્પ્રકારે શુદ્ધ સંયમના ધરનાર, સ્વભાવના ધણીજ સરળ, મોક્ષરૂપ પરમ પુરૂષાર્થ સાધવામાં નિરંતર મશગુલ, દેશોદેશમાં વિસ્તાર પામેલ જ્યાતિ-પ્રભાવવાળા, જૈન તત્ત્વોના પ્રચાર કરી અનેક જીવોના દુઃખરૂપ દાવાનગને છુટાવનાર, એવા આચાર્ય શિરોમણિશ્રીમત્ શ્રીલાલજી મહારાજને મન, વચન અને કાયાની ત્રિકરણ શુદ્ધિથી નમન કરું છું. (૧)

દ્રષ્ટે: સદા સ્થવતિ યસ્ય સુધાસમુદ્રો ।

યસ્યાદ્રશુદ્ધહૃદયાત્ કરુણાપ્રપૂર: ॥

યસ્યાનને વહતિ સૌમ્યનદીપ્રવાહ: ।

શ્રીલાલજિન્મુનિવરં તમહં નમામિ ॥ ૨ ॥

સાવાર્થ:—જેની દષ્ટિમાંથી હું મેંશ અમૃત અર્થાં કરતું-
અર્થાત્ નજરમાં અમી ભર્યું રહેતું જેથી દરેકના તરફ અમી-
દ્રષ્ટિથી જોવામાં આવતું; જેના આદ્ર્ અને પવિત્ર હૃદયમાંથી કરુણા-
દયાતું પૂર વહ્યાં કરતું હતું; જેના રહેણ ઉપર સૌમ્યતારૂપ નદીનો
પ્રવાહ આપ્યાં કરતો હતો; એવા શ્રી શ્રીલાલજી મુનિવરને હું નમન
કરું છું. (૨)

વિદ્યા વિવાદરહિતા વિનયેન, યુક્તા ।

ચિતં વિરક્તમપિ સર્વજનસ્ય રમ્યમ્ ॥

॥ મુદ્રા તુ યસ્ય નિજશાન્તિસમુદ્રમગ્ના ।

શ્રીલાલજિજ્ઞાતિવરં તમહં નમામિ ॥ ૩ ॥

સાવાર્થ:—વિનયથી મેળવેલ જેની વિદ્યા, વિવાદ કરીને
અમીજાને ગુણ કરવાની વૃત્તિથી જરા પણ દૂષિત ન હોતી; જેનું
અંતઃકરણ વૈરાગ્યરસથી તરબોળ હતું છતાં લુખ્ય નહોતું કે
ક્રોધને અરમ્ય લાગે, અપિતુ સર્વને રમણિક લાગતું; જેની મુખ-
મુદ્રા તો આત્મિક શાંતિના સમુદ્રમાં મગ્ન થયેલી રહેતી; એવા
વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ શ્રીલાલજી મહારાજને નમન કરું છું. (૩)



શ્રીમજિનેન્દ્રમતફુલ્લસરોજમૃદ્ધમ્ ।

શાસ્ત્રીયતત્ત્વશુભમૌકિકરાજહંસમ્ ॥

વિસ્તીર્ણકીર્તિધવલીકૃતદિગ્વિભાગં ।

શ્રીલાલજિત્સુકૃતિનં શિરસા નમામિ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ:—સર્વદર્શન તરફ સામ્યભાવથી જેનાર છતાં
વીતરાગમત-જેન દર્શનરૂપ પ્રકુલિત કમલ ઉપર ભમરાની
માફક મુગ્ધ બનેલ હતા; શાસ્ત્રીય તત્ત્વરૂપ સરસ મોતીને ચણનાર
રાજહંસ હતા; વિસ્તાર પામેલ જેની કીર્તિથી દશે દિશાઓ
ઉજ્જ્વલ થતી હતી; એવા સત્કૃત્યપરાયણ શ્રીલાલજી મહારાજને
મસ્તકે વડે નમન કરું છું. (૪)

યસ્યાચ્છુચુમ્બકદપત્તદૃશપ્રતાપૈ ।

રાકૃપ્યતેમતિવિશારદરાજવર્ગઃ ॥

સંસ્થાપ્યતે સુમનસા ગુણપુષ્પવહ્નો ।

શ્રીલાલજિયતિવર મનસા નમામિ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ: - સ્વચ્છ અને મોટા લોહચુંબકના પત્થરમાં
જેમ ભારેમા ભારે લોહાને પણ ખેંચવાની શક્તિ છે તેમ જેના
પ્રતાપ-પ્રભાવમા મોટા માણસોને ખેંચવાની શક્તિ હતી; વળી
એજ પ્રતાપવડે સામાન્ય નહિ પણ વિચારશીલ વિદ્વાન
રાજાઓનો સમુદાય જેના તરફ ખેંચાતો એટલુંજ નહિ પણ તે
રાજાઓ જેના ગુણરૂપ ફૂલની વેલડીની સુગંધથી ખુશ થઈને
મુક્તકંઠે જેની શ્લાઘા-મજસા કરતા, એવા યતિઓમાં પ્રધાન
શ્રીલાલજી મહારાજને મનોભાવ સાથે નમન કરું છું. (૫)

દમ્ભોજ્જિતં નિરભિમાનિનમાત્મલક્ષ્યં ।

કન્દર્પસર્પદશનોત્ત્વનને સમર્થમ્ ॥

જ્ઞાન્તં સૈવ કરુણાવરુણાલયં તં ।

શ્રીચાલજિઞ્ઞાણિવરં પ્રણમामિ મક્તયા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ:—દલ-ખોટા આડંબર જેમાં લેશ માત્ર નહોતો; આચાર્ય પદવી પામેલ અને મહારાજઓ તેમજ મહોટા સર-દારોના પૂજનિક છતાં અભિમાન બીલકુલ જેનામાં દેખાતું ન હતું પણ એક આત્મા તરફ જ તેનું લક્ષ જણાતું હતું; કંદર્પ-કામદેવ રૂપી સર્પની જેરી ડાહા ઉખેડી નોખવાને જે ક્ષતેહમંદ નીવડયા હતા; જેની આસપાસ શાંતિ છવાઈ રહી હતી; કંચુના તો જે બંડાર હતા; એવા આચાર્યશિરોમણિ શ્રીલાલજી મહારાજને આંતરભક્તિથી પ્રણામ કરું છું. (૬)

પાપાનુલ્યહ્દયા અપિ કે ચ નાર્યા ।

નીતાઃ સ્વર્ગમ્પદવીં કુશલેન યેન ॥

દ્વિપ્રાન્તયુક્તિરસગર્ભિતબોધશૈલ્યા ।

શ્રીચાલજીઞ્ઞાણિવરં ગુરુરુત્તમીદે ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ:—કેટલાએક આર્યભૂમિ અને આર્યકુળમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં ધર્મસંસ્કારહીનતાને લીધે પત્યર જેવા હૃદયવાળા બની ગયેલ, તેવાઓને પણ જે કુશલ પુરૂષે દષ્ટાંત અને યુક્તિ-પૂર્વક રસગર્ભિત બોધ આપવાની પદ્ધતિથી સમજાવી પોતાના ધર્મને માર્ગે ચડાવ્યા-ધર્મપરાયણ બનાવ્યા; એવા આચાર્ય શિરોમણિ બૃહસ્પતિ સમાન શ્રીલાલજી મહારાજની સુક્ષ્મ કૌશલ્ય સ્તુતિ કરું છું. (૭)

રોગેણ પીઠિતતનાવપિ યસ્તપસ્યા-।

મુગ્રાં સમાચરિતવાન્મનસોજસા ચ ॥

માન્ધ્યં મહત્તપસિ નાપિ સમાશ્રયદ્યો ।

વોષાદિનિત્યનિયમે તમહં નમામિ ॥ ૮ ॥

સાધાર્થ:—યગમાં વાનો રોગ અને શરીરમાં બીજા કેટલાએક રોગ ઘણીવાર પીડાજનક ઉર્જાવતા હતા તોપણ તે પીડાને અને શરીરની નબળાઈને ન ગણકારતાં માત્ર મનોબળ વડે ચાર ચાર આઠ આઠ ઉપવાસ લેતા કરી દેતા; ખુબી તો એ હતી કે એવી મ્હોટી તપસ્યામાં પણ દરરોજ વ્યાખ્યાન આપવું વગેરે નિત્ય નિયમોમાં જરા પણ મંદતા-શિથિલતા આવતી જણાતી નહોતી; એવા દૃઢ મનોબળવાળા સમર્થ મહાત્મા શ્રી શ્રીલાલજી મહારાજને વારંવાર નમન કરું છું. (૮)



પ્રતાપ-સૌભાગ્ય-વર્ણનાટકમ્



વસંતતિલકાવૃત્તમ્.

સઘસ્થમેવ પૃથિવીપ્રવરપ્રદીપો ।

હર્તાન્ધકારપટલસ્ય હૃદિ સ્થિતસ્ય ॥

મન્યેઽપરઃ પ્રકટિતસ્તરણિર્નવીનો ।

ધૃત્વા તનું શુભતરાં ક્ષિતિપાદચારી ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:-હે મુનિવર! તીર્થંકર, કેવલી વગેરેની ગેરહાજરીમાં વર્તમાન સમયે જોન સમાજ માટે હૃદયના અંધકાર સમૂહને હરનાર આપ પોતેજ પૃથ્વીના શ્રેષ્ઠ દીવાંડપ છે. હું તો એમ માનું છું કે માનુષિક શરીર ધારણ કરી પૃથ્વી ઉપર આલનાર વિલક્ષણ નવીન સૂર્યરૂપેજ આપ મંગલ થયા છે. આકાશમાં જામણ કરનાર એક સૂર્ય અને પૃથ્વી ઉપર પાદવિહારી આપ બીજા સૂર્ય છે. (૧)

સૂર્યાદસ્ય વૈશિષ્ઠ્યમ્.

ઘાષાં તમસ્તતિમલં પ્રતિહન્તિ માનુ-।

નામ્યન્તરાં હૃદયમૂર્ચિનતાં નિતાન્તમ્ ॥

ત્વં તુ પ્રબોધકજિનોક્તવચોવિતાનૈ-।

ર્જાઢયં દ્વયં હરસિ મૂર્ચિષે જનાનામ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:—આકાશનો સૂર્ય તો બહારના—સ્થૂણ અંધકારના સમૂહને હણવા સમર્થ થાય છે પણ માણુઓની , હૃદયભૂમિની અંદર પસરેલ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારને દૂર કરવા સમર્થ નથી; ત્યારે હે ભૂમિના સૂર્ય—પાદવિહારી સૂર્ય રૂપ યુનિવર ! આપ તો તાત્કલિક બોધ કરાવનાર વીતરાગના વચનદ્વારા જ્ઞાણ અને આત્મિક બંને પ્રકારની જડતા જનસમૂહમાંથી હરી લો છો—દૂર કરો , છો, એ આપની વિશેષતા છે. (૨)

પુન ચૈંશિષ્ઠ્યમ્.

સામ્રાજ્યમસ્તિ દિવસે દિવસેશ્વરમ્ય ।

સાયં પુનર્મુતિ તદસ્તમુપૈતિનિત્યમ્ ॥

વૃદ્ધિમતો નિશિદિનં તરુણસ્ત્વદીયો ।

નવ્યઃ પ્રતાપ इह भाति विलक्षणो वै ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ:—આકાશવિહારી સૂર્યનો મહિમા માત્ર દિવસના ભાગમાંજ વર્તાય છે, સવારે ઉદય પામે છે, મધ્યાહ્ને જીવાનીમાં આવે છે; પણ સાંજ પડે છે કે સૂર્યનું સામ્રાજ્ય અસ્તગત થઈ આ જમીન ઉપર તો અદૃશ્ય થઈ જાય છે, ત્યારે આપનો પ્રતાપ તો રાતદિવસ વૃદ્ધિ પામતો તરૂણને તરૂણ રહી પ્રતિફલ અભિનવરૂપે ચડતી કલામાં પ્રતીત થાય છે. સૂર્યના સામ્રાજ્ય કરતાં આપના સામ્રાજ્યની એજ વિલક્ષણતા છે. (૩)

વિજય લક્ષ્મી :

સંઘાટકે મુનિષુ સત્સુ મહત્સુ ચાન્યે—

પ્વાચાર્યપૂજ્યપદવીપદમાશ્રિતા તે ॥

મન્યે પ્રતાપતપનં હુદિતં તદૈવ ।

• દ્રઢ્વા પ્રસત્તિમભજસ્વયિ સા જયશ્રીઃ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ:—સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય શ્રી ચોથમલ્લ મહારાજનાં અવસાન સમયે આચાર્ય અને પૂજ્ય પદવીનો સ્વાલ ઉપરિચિત થયો તે વખતે આપના સંઘાડામાં આપના કરતાં ઉન્નમરે અને પ્રમુખત્યાયે મોટા મુનિવરો વિદ્યમાન છતાં આચાર્ય—પૂજ્ય પદવી આપના ચરણનેજ વરી તેનું કારણ મને તો એમ જણાય છે કે આપનો પ્રતાપ સૂર્ય ઉગી નીકળ્યો હતો તે બેઠનેજ વિજય-લક્ષ્મી આપના ઉપર પ્રસન્ન થઈ, (૪)

સામ્રાજ્યતારુણ્યમદર્શનમ્—

વૈજ્ઞાનિકાઃ પદવિમૂષિતપાણ્ડિતાશ્ચ ।

નમ્યાઃ પુરાતનજનાઃ ક્ષિતિપા મહાન્તઃ ॥

સન્માનયન્તિ દૃઢભક્તિપુરઃસરં ત્વાં ।

મધ્યાહ્નકાલમહિમૈષ ધરાસેસ્ત્રે ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ:—નવીન રાશનીવાળા વિદ્વાનો અને આચાર્ય તીર્થ આદિ પદવીથી વિભૂષિત થયેલ પાંડિતો, નવા જમાનાના સંસ્કારવાળા જુવાનીયાઓ અને પુરાતન પદ્ધતિને માન આપનારા વૃદ્ધો તેમજ મોટા રાજાઓ એક સરખી રીતે દૃઢભક્તિ પૂર્વક આપને માન આપે છે અને શ્રદ્ધા પૂર્વક આપનો સત્કાર—એવા બળવે છે એજ જમીનના સૂર્યરૂપ આપના મધ્યાહ્ન કાલનો મહિમા છે. (૫)

સૌરાષ્ટ્રિકા નિજમતામહિણોપિ સન્તો ।

મૃત્વા તવાદ્ધિજચુસ્ત્રનચચ્ચરીકાઃ ॥

ત્વાં મેજિરેડ્વિશિયનં પ્રવલપ્રતાપં ।

મધ્યાહ્નકાલમાહિમૈષ ધરાવેસ્તે ॥ ૬ ॥

સાવાર્થઃ—જ્યારે આપ કાઠીયાવાડમાં પધાર્યા ત્યારે જુદા જુદા સંપ્રદાયના સાધુ સાધ્વીઓ પંકી ઘણા ધરા તો પહેલેજ સમાગમે આપની વિદ્વતા અને અને આપના આશિષને પૂરતી રીતે માન આપતા. પણ જેઓ કંઈક મતાઅહી હતા તે પણ આપના થોડા સહવાસ અને પરિચય પછી તો મતાઅહીને મુકી આપના અરણ્ય કમળનું ચુંગન કરવામાં ભ્રમર જેવા બની, આચાર્યના અતિશય યુક્ત અને પ્રબળ પ્રૌઢ પ્રતાપવાળા. એવા આપની સેવામાં તત્પર થઈ રહ્યા એ પણ જમીનના સૂર્યરૂપ આપના મધ્યાહ્નકાળનો મહિમાજ સમજવો. (૬)

યન્નાગમસ્તવ મહત્ત્વંપરેષુ તત્ર ।

વિદ્વત્સુ સત્ત્વપિ ચ તાવકમેવ બોધમ્ ॥

શ્રોતું રતા મુનિજના ગૃહિણશ્ચ સર્વે ।

મધ્યાહ્નકાલમાહિમૈષ ધરાવેસ્તે ॥ ૭ ॥

સાવાર્થઃ—આપના પ્રતાપની ખુબી તો એ હતી કે આ ભૂમિ-કાઠીયાવાડ ભૂમિમાં આપ જ્યાં જ્યાં પધાર્યા તે ગામમાં આપનાથી પ્રમજ્યા અને ઉમરે મોટા એવા વિદ્વાન મુનિઓ બીરાજતા હતા છતાં બીજા કોઈ વ્યાખ્યાન ન વાંચતાં માત્ર આપની સમક્ષ એકજ સભામાં તમામ સાધુઓ, શ્રાવકો તેમજ ઇતર વર્ગના લોકો

આપનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાને ઉત્સુક થતા હતા અને આપની પાસેજ વ્યાખ્યાન વંચાવતા હતા; તેમાં લેથ માત્ર પણ કોઈ મુનિના મનમાં એમ ન આવતું કે અમારા સેવકો અમારા કરતાં આપને કેમ વધારે માન આપે. આ પણ જમીનના સૂસુર્યરૂપ આપના મધ્યાહ્નકાલનો મહિમા સમજવો જોઈએ. (૭)

येनैकदापि तव वाक्प्रवर्णीकृता वा ।

दृष्टं सकृच्च सुमन्यमुखारविन्दम् ॥

आजीविनं मनसि तस्य छविस्त्वदीया ।

लमा विभाति महिमैव तवैव मूतेः ॥ ८ ॥

ભાવાર્થ:—જે માણસે એક વાર પણ આપની વાણી સાંભળી છે અથવા એકવાર પણ આપના રમણિક મુખારવિંદનાં દર્શન કર્યાં છે તે માણસના મનરૂપી પ્લેટ ઉપર આપના ચહેરાનો ન્તરો ફેટો પડી ગયો હોયની અને તે તેના જીવન પર્યંત બુંસાઈ ન જતાં કાયમ રહેવાનો હોયની તેમ લાગે છે. લેખકને આ તરફનો અનુભવ છે કે એકવારની પરિચયમાં આવેલ માણસો પુનઃ પુનઃ આપને યાદ કરે છે અને દર્શનની, આતુરતા રાખે છે, એ સર્વ આપની વિભૂતિ-આરિત્ર સંપત્તિનો અફસુત મહિમા છે. (૮)



અસ્મદીય રત્નમ્

વિરહાટ્કમ્

उपजाति वृत्तम्.

चिन्तामणिर्यत्तुलनां न धत्ते ।

यन्मूल्यकं पार्श्वमणिर्न दत्ते ॥

एतादृशं जङ्गमरत्नमेकं ।

प्रसिद्धिमाप्तं मरुताधुवर्गे ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:—ચિન્તામણિ રત્ન જેની ખરાબરી ન કરે અને પાર્શ્વમણિ પણ કિંમતમાં જેનો મુકાબલો ન કરી શકે એવું જંગમ એટલે હાલતું ચાલતું રત્ન અમારા મારવાડ તરફના સાધુ-સમુદાયમાંથી પ્રસિદ્ધિ-ભરેલાતમાં આવ્યું. (૧)

श्रीलालजित्तस्य च नामधेयं

दृष्टं मया प्राक् पुरवक्त्रेरे ॥

तद्दर्शनं तत्र च पक्षमात्रं ।

लब्धं महामाग्यवશેन नूनम् ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:—તે નર રત્ન-મુનિરત્નનું નામ હવે ક્યાંય પણ અજાણ્યું રહ્યું નથી, તો પણ કહેવું જોઈએ કે તેનું નામ શીર-લાલજી યા શ્રીલાલજિત્ હતું. આ લેખકને માત્ર તેના નામનોજ પરિચય નહિ પણ સંવત્ ૧૯૬૮ ના પ્રથમ-આશાઠ માસમાં શ્રી વાંકાનેર શહેરમાં સાક્ષાત્ દર્શનથી પણ પરિચય થયો હતો. જો કે ત્યાં તેમનું દર્શન માત્ર એક પખવાડીયા સુધીજ મળ્યું હતું. તેટલા વખતના દર્શનની પ્રાપ્તિ થઈ એ પણ મહા ભાગ્યનો ઉદય ગણાય. (૨)

તૃપ્તિર્ન યા વર્ષશેઠેન જન્યા ।

તત્રાસ્તિ પક્ષઃ કિમલં પ્રમાણઃ ॥

તથાપ્યમૂન્નેઽત્રભવિષ્યદાશા ।

હતાધુના હા વિગતા વૃથા સા ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થઃ—જેનું દર્શન એ વરમ મુખી થાય તોપણ
મનને પૂરી તૃપ્તિ ન થાય તેમા એક પળવાડિયું કયા હિસાબમાં? જોકે
એક પળવાડીઉં સાથે રહેવાથી જાંનેના મનમાં આપું ચાતુર્માસ્ય
સાથે રહેવાની પ્રબળ ઇચ્છા થઈ આવી હતી, પણ એકનું મોરબી
અને ખીજનું ધોરાણ ચોમાસું સુકરર થવાથી નાઉમેદી થઈ હતી.
છતાં ચાતુર્માસ્યનો દેવકાર કરવાને કોશીય ચાલુ થઈ હતી, પણ
અમુક સંયોગોને લીધે નિગાથામાં પરિણામ આવ્યું. ચોમાસું ઉતર્યા
પછી લોગા થવાની આશા રાખી હતી પણ ચોમાસું ઉતરતાં અચાનક
મારવાડ તરફના વિહારથી તે આશા લાંબાણી હતી. પણ હા !
ખેદની વાત છે કે છેલ્લા ખેદકારક સમાચારથી તે આશાને મોટો
ધક્કો લાગ્યો. અરે! તે સંભાવના તદન નિષ્ફળ નીવડી છે! (૩)

વિલુપ્તં રત્નમ્ ?

વંશસ્થ વૃત્તમ્

હા હા !' હૃતં કેન સમાજભૂષણં ।

કિંચિન્ન યત્રાસ્તિ વિકાર દૂષણમ્ ॥

અલંકૃતા યેન વિરાજતે મહી ।

રત્નં વિલુપ્ત તદિહોત્તમીતમમ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ:—અરેરે ! જેની પ્રકૃતિમાં કોઈ પણ જાતનો વિકાર નહિ અને જેના ચારિત્રમાં કોઈ જાતનું દુષણ નહિ એવું અમારું એક જંગમ રત્ન કે જે જેન સમાજને દીપાવનાર જ્ઞાણ હતું તેને કાણ ચોરી ગયું ? ! અરે જેનાથી આખી પૃથ્વી અલંકૃત થયેલી છે એવું અમારું ઉત્તમોત્તમ રત્ન આ પૃથ્વી ઉપરથી ક્યાં ગુમ થઈ ગયું ! (૪)

उपजाति वृत्तम्

आन्तर्य भूमाववशेकयामः ।

स्थले स्थले रत्नमिदं महार्घम् ॥

न दृश्यते कापि तदस्मदीयं ।

न चापि तत्तुल्यमथापरं हा । ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ:—આર્થાવર્ત્તમાં દેશોદેશ, ગામોગામ અને ઠેકાણે ઠેકાણે ફરીને આ કિંમતી રત્નને મેળવવા જોઈએ છીએ, તપાસી તપાસી શોધીએ છીએ પણ તે અમારું અમૂલ્ય અવાહીર ક્યાંય પણ જોવામાં આવતું નથી. એટલે વિષય એ છે કે તેની તુલના કરી શકે તેવું પણ ક્યાંય જોવામાં નથી આવતું. (૫)

कस्मात्तत्तुल्यमपरं न ।

अलौकिकं सुन्दरमद्वितीय-।

मनूनकं कान्ततरं विशुद्धम् ॥

अमन्दमानन्दपदं विषदं ।

पुण्यौघलग्नं हि तदस्मदीयम् ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ:—તે અમારું ઝવાહીર લૌકિક નહિ પણ લૌકો-
તર હતું; રમણિકમાં રમણિક અને ભેડી વગરનું અર્થાત તેની
સરખામણીમાં બીજું કોઈ ઉણું રહે તેમ ન હોવાથી તે એકજ
હતું; તેનામાં કંઈ ઉણપ દેખાતી નહોતી; અતિશય મનોદ્રવ અને
હંધણ રહિત વિશુદ્ધ હતું; તેનું તેજ ક્યારે પણ પણ મંદ પડતું
નહિ; સર્વ કોઈને આનંદનું સ્થાન હતું; વિપત્તિને વીખેરનાર
ખરેખર તે સમાજના પુણ્યોદયેજ અત્રે પ્રાપ્ત થયેલું હતું. (૬)

પ્રશ્ના:

સ્થાતું ન યોગ્ય: કિમુ મર્ત્યલોક: ।

સ્વર્ગે ડયવાવશ્યકતાસ્ય જાતા ॥

વલેશ: સ્વપક્ષે ડરુચિકારણં કિં ।

કસ્માર્જિતં સ્વર્વમુખાં વિહાય ? ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ:—શું તે ઝવાહીરને રહેવા માટે આ મર્ત્યલોક-
મનુષ્યલોક ઉચિત નથી? અથવા સ્વર્ગ લોકમાં તેની વધારે જરૂર
પડી તેથી શું તેને ત્યાં કોઈ ઉપાડી ગયું? અથવા અહીં ચાલતો
સાંપ્રદાયિક કલેશ તેમને અહીં રહેવાની અરૂચિનું કારણ થઈ
પડ્યો? શા માટે તે આ પૃથ્વી ઉપર કયાંય ન રહેતાં સ્વર્ગલોકમાં
ચાલ્યું જાય? (૭)

દિવ્યં પ્રત્યુત્તરમ્

હતં ન કેનાપિ વૃથાઽન્ન શોધ: ।

પ્રાપ્તું ન શક્યં પ્રથિવીતલે ડસિન્ ॥

ગતં સ્વયં તત્ સ્વલ્પ દિવ્યલોકં ।

પ્રયોજનં કિં તદહં ન જાને

॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ:—ઓ - માનવો ! તમારું તે અમૂલ્ય રત્ન આ પૃથ્વી ઉપર કોઈએ ચોરી લીધું નથી તેથી તેની શોધ કરવાનો પ્રયત્ન વૃથા—નિષ્ફલ છે. આ પૃથ્વીની સપાટી ઉપર હવે ગમે તેટલી શોધ કરશો તો પણ તે ક્યાંય મલવાનું નથી, તે પોતે દિવ્યલોક-સ્વર્ગ તરફ પ્રયાણ કરી ગયું છે. “શા માટે” એમ જો પૂછશો તો મારાથી ઉત્તર નહિ અપાય કારણ કે હું તે બાબત વધારે જાણતો નથી.

(૮)



પડેલા મનુષ્યને તેમાંથી બહાર નીકળવા માટે માર્ગ જતાવનાર લોભિયાની જરૂર છે નેવીજ રીતે આ સંસારરૂપ વિકટ અટવીનો પાર પામી મોક્ષ નગરે પહોંચવા માટે પણ કોઈ સન્માર્ગદર્શક લોભિયાની આવશ્યકતા છે. એટલા માટે જે સહુના પુરૂષો એ માર્ગના જ્ઞાતા છે તેમનું આલંબન લેવું, તેમની આજ્ઞાને અનુસરવું અને તેમને પગલે પગલે ચાલવું એ ઉત્તમ ઉપાય છે.

આવા સહુ પુરૂષો પ્રત્યેક યુગમાં ઉત્પન્ન થયાં કરે છે. અનાદિ કાળની વિન્ધવ્યવસ્થાજ એવા પ્રકારની છે કે ત્યારે ત્યારે એવા પુરૂષોની આવશ્યકતા હોય છે ત્યારે ત્યારે તેમનો પ્રાદુર્ભાવ થયાં કરે છે. તેઓ મંસારની ક્ષુદ્ર વાસનાઓનો ત્યાગ કરી તે મહાપુરૂષની ઉત્પત્તિ અમથે જગત્ને સ્થિતિમાં હોય તેના કરતાં તેને વધારે ઉચ્ચતર સ્થિતિમાં લઈ જવા માટે કેવળ નિષ્કામવૃત્તિથી પ્રયત્નશીલ રહે છે, તેમની મર્વ વિભૂતિઓ પરોપકારાર્થેજ હોય છે, જંગતના કસ્યાણુ માટે આત્મમર્મર્ષણ કરવા તેઓ સર્વદા તત્પર રહે છે, અને કર્તવ્યપાલનમાં પ્રાણની પણ પરવા કરતા નથી. એમના આચારવિચારો, એમની નીતિરીતિઓ અને એમના જીવનના નાના મોટા દરેક બનાવો હ્રુવના તારાની પેઠે આપણને સંસારસાગરમાં આપણી જીવન નૌકા ચલાવવા દિશા જતાવનાર થઈ પડે છે.

ઉપર્યુક્ત મહાત્માઓ પૈકી જેઓ રાગદ્વેષનાં બંધનથી સર્વથા મુક્ત થાય છે, આત્માના મૂળ ગુણોને રોકી રાજનારા મોહ મમત્વના પડદાઓને ચીરી નાખે છે, જ્ઞાનાવસ્થુિયાદિ ચાર ઘાતિ કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરી આત્મામાં રહેલા અનંત જ્ઞાન, અનંત

દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંતવીર્ય (શક્તિ) ને પ્રકટીભૂત કરે છે, તેઓ પરમાત્માના નામથી સંબોધાય છે. એઓ, રાગદ્રેષને છૂટેલા હોવાથી જિન, અને સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાકૃપ ચાર તીર્થના સ્થાપક હોવાથી તીર્થંકર પણ કહેવાય છે.

- અનંત કણ્ણના નિધાન, સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી જિનદેવ જગત્સને ઉદ્ધાર કરવા જે માર્ગ દર્શાવે છે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ-લાવને અનુસરીને જે જે નિયમો યોજે છે અને જે જે આજ્ઞાઓ કરે છે તેને ધર્મ અથવા શાસન એવી સંજ્ઞા અપાય છે. આવા જિનેશ્વર દેવ પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સર્વકાળે હોય છે, પરંતુ ભરત અને ઇર ત ક્ષેત્રમાં તેમ નથી. અહિં તો કાળનાં પરિવર્તનો થયાજ કરે છે. જેમ મમુદ્રનું પાણી છ કલાક સુધી ઉંચું ચઢે અને છ કલાક લગી નીચું ઉતરે છે, સૂર્ય છ માસ ઉત્તરમાં, અને છ માસ દક્ષિણમાં આવજા કર્યા કરે છે, તેવી રીતે નિયમિત ગતિથી ફરતા કાળચક્રમાં પણ ધર્મ, અધર્મ અને મુખ દુઃખાદિનો ભરતીઓટ થયાજ કરે છે તથા કોડાકોડી સાગરોપમના એક કાળચક્રના ઉત્તરાર્ધમાં અને અવગર્ધિણી એવા બે વિભાગ છે. દરેકના છ છ આરા દરપેલા છે. એ છ આરા પૈકી માત્ર ત્રીજા અને ચોથા આરામાંજ તીર્થંકરોનું અસ્તિત્વ હોય છે. એ રીતે ચક્રતા ઉત્તરાર્ધમાં કાળમાં ૨૪, અને ઉત્તરતા એટલે અવગર્ધિણી કાળમાં ૨૪ તીર્થંકરો થાય છે. એમ એક કાળચક્રમાં બે ચોવીશી થાય છે. એનાં અનંત કાળચક્રો અતિક્રમ્યાં અને તેમાં અનંત તીર્થંકરો થયા.

આપણા આભરણક્ષેત્રમાં આ ચાલુ અવગર્ધિણીના ચોથા આરામાં નયનદેવથી માંડી મહાવીરચરામી પર્યંત ૨૪ તીર્થંકરો થયા છે. એમાના છેલ્લા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર પ્રભુનું હૃમ્બજાં શાસન પ્રવર્તે છે.

શ્રી મહાવીરબ્રહ્મનો જન્મ આજથી ૨૫૨૦ વર્ષ પહેલાં (ઈ. સ. પૂર્વે ૫૬૬ માં) પૂર્વમાં આવેલા ગિહારના કુંડપુર નગરના ક્ષત્રિય-કુલબૂપણ, સાતવંશી, કાશ્યપગોત્રી સિંધાર્થ રાજાને ત્યાં થયો હતો. તેમની માતાનું નામ * ત્રિશક્તા દેવી હતું. પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યાર-થીજ સિંધાર્થ રાજાના રાજ્ય વિસ્તાર તથા ધનધાન્યાદિના ભંડારમાં અણુધારી અભિવૃદ્ધિ થવા માંડી હતી. આથી પુત્રનો જન્મ થતાં તેનું શ્રી વર્ધમાન એવું નામ આપ્યું હતું. પાછળથી પોતાના અદ્ભુત પરાક્રમેને લીધે તેઓ શ્રી મહાવીરના નામથી વિશ્વમાં વિખ્યાતિ પામ્યા છે. અનંત પુરયના ઉદયથી તીર્થંકરપણું પ્રાપ્ત થાય છે. પુરુષ મર્યાદા શુભકર્મનાં પુરુષોમાં શુભ દ્રવ્યોને આકર્ષવાનું અતુલ સામર્થ્ય હોય છે. તેથી તીર્થંકરોની શરીરસંપદા, વાણીવિભવ અને મનોબળ આદિ અસાધારણ હોય છે.

યૌવનવય પ્રાપ્ત થયે મશોમની નામે એક સદ્ગુણવતી અને સુરૂપા રાજકન્યા સાથે શ્રી મહાવીરનો વિવાહ કરવામાં આવ્યો. તેમનાથી પ્રિયદર્શિના નામે એક પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ. સંસારમાં રહ્યા છતાં

† સર્વ તીર્થંકરો ક્ષત્રિયકુળમાજ ઉત્પન્ન થાય છે. અને રાજવંશવ છોડી જગત્નો ઉદ્ધાર કરવા સંધ્યે તે છે.

* ત્રિશક્તાદેવી સિંધ દેશના મહારાજા એટક (ચિડા) ની જ્યેષ્ઠ પુત્રી હતા. તેમનું અપરનામ પ્રિયકું.રિણી હતું. તેમનાં બહેન એલણા, મગધ દેશના અધિપતિ રાજગૃહી નગરીના મહારાજા, શ્રેણિક (જે ભારતીય ઇતિહાસમાં ગિંબસારને નામે મશહુર છે તે)ની પટરાણી હતાં.

પણ શ્રીમહાવીરનું ચિત્ત સમારથી જગદ્ભગવત્ વિરહતરહેતું. તત્ક-
ચિત્તનમાં તેમના સમયનો સદવ્યય થતો. દુઃખી દુનિયાનાં દુઃખ દેડવા.
માટે, દુનિયામાં શાંતિ પાથરવા માટે, યજ્ઞયાગાદિમાં ધર્મનિમિત્તે
હોમાંતાં અગ્નિય પશુઓનો વધ અટકાવી સર્વત્ર અહિંસાધર્મની
વિનંતી પતાવવા કરકાવવા માટે, વિવિધ કથાઓની જગ્યામાં જગતાં
જીવોને બંધાવવા માટે, અને ગ્રાહી માત્રને હિતકર થાય એવો કર્તવ્ય-
માર્ગ જગતને બતાવવા માટે ગૃહવાસ છોડી સંયમ અંગીકાર
કરવા લઘુવયથીજ તેમની પ્રજા અભિલાષા હતી. ત્રીશ વર્ષની
ભરપૂર વયમાં તેમણે રાજવેળા, વિવિધ મુળ અને કુટુંબ
પરિવારનો પરિત્યાગ કરી દીક્ષા લીધી. ઘોર તપશ્ચર્યા કરી કર્મ
બાપાવી દૈવજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા ઉચ્ચમંત થયા. રાજમહેલમાં
રહેનાર સુકુમાર રજપુત તે હવે સિંહ, વ્યાઘ્રાદિ હિંસકપશુ-
ઓના નિવાસસ્થાનરૂપ ભવાનકે અરણ્યમાં અનેક વિધ
ઉપમર્ગો સહન કરતા વિચરવા લાગ્યા. અન્ય પરિવ્રજાનો પરિ-
ત્યાગ કરવાની સાથેજ દેહમમત્વરૂપ પરિવ્રજાનો પણ તેમણે
સર્વથા પરિત્યાગ કર્યો હતો, તેથી શિષ્યાગાની કસકાલી ઠંડીમાં
ઉત્તર હિંદમાં જ્યાં હિમ પડતો અને થંડો પવન ફુકાતો ત્યાં
તેઓ વચ્ચે રહિત આખી રાત્રિ ધ્યાનવસ્થામાં નિગમન કરતા.
પ્રભુ જ્યારે કાયોત્સર્ગધ્યાનમાં સ્થિર થતા ત્યારે ઘણીવાર
ગોવાળીઓ વગેરે તેમને નિર્દયપણે માર મારતા. એકવાર
એક નિર્દય ગોવાળે પ્રભુના કાનમાં ખીસા ઠોક્યા હતા તેમજ
એક બીજા ગોવાળે તેમના બે પગ વચ્ચેની પોલાણમાં અગ્નિ
સજાગવી તે પર ખીર પડાવી હતી. આમ છતાં પ્રભુ ધ્યાનમાંથી
અલાયમાન થતા નહિ, આ ઉપરાંત અંડકૌશિક નાગ, શૂલ-

પાણિ યજ્ઞ, સંગમ દેવતા વગેરે તરફથી થયેલ પરિગ્રહો તથા અનાર્થ દેશના તેમના વિદુર પ્રસંગે અનાર્થ લોકોએ આપેલા ઉપસર્ગોનું વર્ણન સાંભળતાં રોમાંચ ખડાં થાય તેમ છે.

પરંતુ ક્ષમાના સાગર શ્રી મહાવીર પ્રભુ તો અંધા વિષમ પ્રસંગોને પણ કર્મના ક્ષયનું કારણ જાણી આનંદપૂર્વક વધાવી લેતા હતા. ઉપસર્ગકર્તાનું પણ યોગ ચાકુતા અથવા શ્રેયને માર્ગે તેને દારતા. ગોશાળાએ તેમના પર તેજોજ્વેશ્યા મૂકી છતાં પ્રભુએ તેને પ્રતિબોધ આપી સ્વર્ગે પહોંચાડ્યો. અંડકોશક નાગ તેમને ડાંગ્યો ત્યારે તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉપજાવી સ્વર્ગનો અધિકારી બનાવ્યો.

પ્રભુએ કરેલી ઘોર તપશ્ચર્યાનું વર્ણન પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવું છે. ઘણીવાર તેઓ ચાર ચાર અને છ છ માસ પર્યંત નિરાહાર રહી કાયોન્મર્ગધ્યાને રહેતા. આવી રીતે શરીર પરનો મૂર્છાભાવ છોડી, હૃદયનો નિરોધ કરી, ઇન્દ્રિયોના વિષયોપ્રતિની આત્મકિત દૂર કરી, આત્મભાવમા અડોલપણે રહેતાં ૬૨ વર્ષ અને ૬૫ માસ વીત્યા. છકાવસ્થાના ઐઝપ૨૫ દિવસ દરમિયાન તેમણે ફક્ત ૩૫૦ દિવસ આહાર લીધો હતો.

આવી રીતે તપતા પ્રચંડ દાવાનળ વડે કર્મકાષ્ટને દહન કરતાં તથા શુક્લધ્યાન ધ્યાતાં તાર ઘાતીકર્મનો નર્વથા ક્ષય થયો, એટલે અનાદિ કાળથી ઢંકારી રહેલી કેવળજ્ઞોતિ પ્રગટ થઈ. જેથી પ્રભુ સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી થયા. લોકલોકને હસ્તામલકવત્ દેખવા લાગ્યા. આજપર્યંત પ્રભુ પ્રાય; મૌન ભાવતા હતા, પરંતુ

હવે સંપૂર્ણ જ્ઞાની થવાથી કંઈપણ સિંધુ લગવાને જગતના ઉદ્ધાર માટે મોક્ષ માર્ગની પ્રરૂપણા કરવા માંડી. પાંત્રીશ ગુણ સંયુક્ત પ્રભુની અનુપમ વાણી, પ્રાણીમાત્રનું હિત કરનારી, અનંતાનંત લાવલેદોથી ભરપૂર તથા ભવંસમુદ્રને તારવા માટે નૌકા સમાન હતી. એ વાણીદ્રારા પ્રમુખે મોક્ષપ્રાપ્તિનાં ચાર સાધન બનાવ્યાં. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અને તપ.

જ્ઞાન—જ્ઞાનવડે જીવ અજીવઆદિ વસ્તુઓનું ચથાર્થ સ્વરૂપ સમજાય; સ્વ અને પર દ્રવ્યની પિછાણ થાય; પરવસ્તુ-એટલે પુદ્ગલપરનો મમત્વભાવ મટે અને આત્મભાવમાં સ્થિતિ થાય; આત્માના અનંતજ્ઞાન અને અનંત સામર્થ્યનું ભાન થાય; અનાદિકાળથી અવિનાશી આત્મા વિનાશક પૌર્ણલિક દશામાં હુંપેલું તથા મારાપણું માની રાગદ્રેષના બંધનથી બંધાયેલો છે અને એથીજ તેને ચતુર્મતિરૂપ સંસારમાં આથકનાં અનંત દુઃખો સહેવાં પડે છે, એ સત્યની પ્રતીતિ થાય; દેહાદિક પરવસ્તુમાં મમત્ત્વ ન રહેવાથી દુઃખ તેને સ્પર્શી શકે નહિ; શાશ્વત સુખનો અખુટ ખાતનો તો પોતાનો આત્માજ છે એવો તેને સાક્ષાત્કાર થતા મળે; વળી સર્વ આત્મા સમાન છે એવું ભાન થતાં સર્વાત્મમાં સમદ્રષ્ટિ થાય; સર્વ જીવોને પોતાના સમાન સમજતો થાય, તેની વેરવિરોધ અને ક્રોધ લોભાદિ દુર્ગુણો તેમજ તત્કાળ દુઃખોનો સદંતર અભાવ થઈ જાય; જગતનાં નાનાં મોટાં સમસ્ત પ્રાણીઓને સુખનીજ સતત સ્પૃહા રજાં કરે છે, સુખ સર્વને સર્વદા પ્રિય હોય છે, એમ જાણી તે સર્વને સુખી કરવા યેરાય છે; ચાલી રીતે રાહી પુરા મંત્રી, પ્રમોદ, કંઈક અને માલ્યસ્ય લાવનાને લાવી

મોક્ષની ચાવી પ્રાપ્ત કરે છે. હું અજર, અમર, અવિનાશી છું, દેહના નાશથી મારો નાશ નથી, એમ મનાવતાં તેને લાખંતું નામનિશાન ન રહે, અને મૃત્યુથી ઉદે નહિ. મૃત્યુથી જે ન ઉદે તે શું ન કરે? અર્થાત્ મર્ત્ય સિદ્ધિને વરે. આવી રીતે જ્ઞાનને મોક્ષના પ્રથમ પગથીયારૂપ બનાવી પ્રભુએ દ્રુમમાળ્યું છે કે “જે આયાસે વિજ્ઞાયા જે વિજ્ઞાયા, સે આયા, જેણ વિજ્ઞાણહ સે આયા”. અર્થાત્ જે આત્મા છે તે જ્ઞાન છે અને જે જ્ઞાન છે તે આત્મા છે. તેમજ જે વડે જાણી શકાય છે તે આત્મા છે. (શ્રી આચારાંગ સૂત્ર). આ પ્રમાણે પ્રભુએ જ્ઞાનનો અપાર મહિમા ગાયો છે. જ્ઞાનથી જ વીતરાગતા પ્રાપ્ત થાય છે અને વીતરાગ દશા એજ મર્ત્ય મુખોનું આશ્રમસ્થાન છે.

દર્શન—જ્ઞાન વડે જે જાણ્યું તે પર શ્રદ્ધા રાખવી તેનું નામ દર્શન છે. શાસ્ત્રશ્રવણ કે અદ્યુક્તના સહપદેશથી ધર્મનું સ્વરૂપ ઘણા મનુષ્યો સમજે છે, પરંતુ જ્યાં મુખી તે પર પૂર્ણ વિશ્વાસ ન બેસે ત્યાં મુખી તદનુસાર વર્તન થતું સંભવતું નથી. આથી સમ્યગ્દર્શન અથવા સાચી શ્રદ્ધાની પણ આવશ્યકતા છે.

ચરિત્ર—મોક્ષમાર્ગનું ત્રીજું પગથીયું ચરિત્ર છે. જ્ઞાનથી માર્ગને જાણ્યો અને શ્રદ્ધાથી તેને સત્ય માન્યો છતાં જ્યાં મુખી તે માર્ગમાં ગતિ ન થાય ત્યાં મુખી ધારેલે સ્થળે પહોંચી ન શકાય. માટે જ્ઞાન પ્રમાણે વર્તન હોવું જોઈએ. જ્ઞાનનું ફલજ ચરિત્ર છે. “જ્ઞાનસ્ય ફલમ્ વિગતિ.” ચરિત્ર વિનાનું જ્ઞાન અદ્યુક્ત છે. પ્રાણાતિપાત એટલે હિંસા, અપ્રત્ય

આદિ અઢાર પાપોથી નિવૃત્ત થવું, પાંચ મહાવ્રતો ધારણ કરવાં, ત્રણ શુભિ અને પાંચ સમિતિ ધારણ કરવી, એનું નામ ચારિત્ર.

તપ—મોક્ષનું ધ્યાનું પગથીયું તપ છે. તેના છ અભ્યંતર અને છ બાહ્ય એવા બાર પ્રકાર છે. ચારિત્રથી નવાં કર્મ આવતાં એટલે છે અને તપથી પૂર્વ ઉપાર્જેલાં કર્મનો ક્ષય કરી શકાય છે. કેવળ ભૂખ્યા રહેવું એનેજ પ્રથમે તપ નથી કહ્યું. પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવો, વડિલોનો વિનય કરવો, વૈષ્ણવ્ય એટલે સર્વની સેવા કરવી, સ્વાધ્યાય કરવો, ધ્યાન ધરવું, અને કાર્યોત્સર્ગ કરવો, એ પણ તપના પ્રકાર છે એ તપને ઉત્તમ પ્રકારનું આભ્યંતર તપ કહ્યું છે ઉપવાસો કરવા, ઉગ્રોદરી કરવી એટલે બાહ્ય ભગવું, વૃત્તિ સંશ્લેષ એટલે ઇન્દ્રિયોનો નિરોધ કરવો, રમનો પરિત્યાગ કરવો, દેહક્રમન કરવું અને ઇન્દ્રિયોને કાશુમાં રાખી એ છ પ્રકારનું બાહ્ય તપ છે.

આત્મા અને કર્મનું રૂપકલ્પ કરવા માટે ઉપર કહેલા ચાર પ્રયોગો પ્રથમે દર્શાવ્યા છે. અનતરણી શ્રી વીરપ્રભુની વાણીનો સાર કથાના પ્રાસ કરવો તે તો એ હાથ વડે તરીને મહાસાગરને ઓળંગવા જેવું ઉપદામપાત્ર સાહુમ ગણાય, છતાં પ્રવચન સિંધુમાંથી નિદુર્ય દર્શાવનાનો અગાર એજ છે કે જનધર્મની ભાવના ફેટલી મયોન્મુષ્ટ છે. આવી ઉદાર અને પવિત્ર ભાવનાનો વિચાર પ્રકાર કરવો. એના જેવું પરમાવશ્યક અને પોરમાથિકે કાર્ય જીતું કેવું હોઈ શકે?

શ્રી ગાહવીર પ્રભુને કવચજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી શ્રી પંતોમ સ્વામી આદિ અગીઆર વિદ્વાન બ્રાહ્મણ ધર્મશુરઓ પોતાની

શંકાઓના નિવારણાર્થે પ્રભુ પાસે આગ્યા. તેમની શંકા નિવૃત્ત થઈ તત્વાવબોધ થતાં તેઓ પ્રભુના શિષ્ય થયા. પ્રભુએ તેમને આરિત્રમુકુટ પહેરાવ્યો, ત્રિપદી વિદ્યા આપી, અને ગણધર પદ આપ્યું. એ અગિયાર ગ્રાહ્ય ધર્માનાર્યોની સાથે તેમના ૪૪૦ શિષ્યોએ પણ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. શ્રીરાડાવીર પ્રભુએ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને ધ્યાવિકાકૃપ ચાર તીર્થની સ્થાપના કરી. દેશોદેશ વિચરી ધર્મોપદેશદ્વારા ઘણા જીવોને મતિઓધ્યા. અનેક રાજા રાડારાજાઓ પ્રભુના શિષ્ય થયા. મગધ દેશનો રાજા શ્રેણિક તથા તેનો પુત્ર દ્રોણિક એ મહાવીરપ્રભુના પરમ ભક્ત હતા. આ સિવાય ચેટક, નંદ્રપ્રોત, ઉદાયન, નંદીવર્ધન, હશાર્ણભદ્ર, જ્ઞાતશત્રુરાજા, સ્વંતરાજા, વિજિતરાજા તથા પાવાપુરીનો હસ્તિપાલ રાજા વગેરે ઘણા રાજાઓએ શ્રી વીર પ્રભુની અપૂર્વ વાણી શ્રવણ કરી જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. પ્રભુ ત્રીશ વર્ષ સુધી કેવળીપણે પૃથ્વીને પાવન કરતા થકા વિગર્યા ઘણા જીવોને સંસાર સમુદ્રથી તાર્યા છેલ્લું ચાતુર્માસ પ્રભુએ પાવાપુરી નગરીમાં કર્યું હતું. ત્યાં હસ્તિપાલ રાજાની પુરાણી રાજસભામાં જે દિવસનું અનશન કરી પ્રભુ ઉત્તરાધ્વન સૂત્ર ફરમાવના હતાં તે દેશના રાજાઓ વગેરે પણ છડ પોષા કરી પ્રભુની વાણી શ્રવણ કરતા હતા. એ સ્થિતિમા આસો માસની અમાવાસ્યાની રાત્રિએ પાછલા પહોરેશેષ ચાર કર્મોના ક્ષય કરી ૭૨ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી પ્રભુ નિર્વાણ-મોક્ષ પધાર્યા-શાશ્વત સિદ્ધિને વર્યા.

* જિતશત્રુ-એ કલિંગ દેશના મદાવશીય મહારાજા હતા અને તેમની સાથે સિદ્ધાચ રાજાની બહેનના લગ્ન થયાં હતાં.

શ્રી વીરપ્રભુના પવિત્ર શાસનને વિજયવંત વર્તાવનારા, વીરશા-
સનરૂપ આકાશમાં ઉદય પાત્રી સૂર્યવત્ પકાશ કરનારા અથવા-
વીરપ્રભુએ ઉછેરેલા કર્ણવૃક્ષને જળસિંચન કરી નવપલ્લવિત
રાખનારા જે જે મહાત્માઓ તેમના શાસનમાં થયા તેમનો હુંક
ઇતિહાસ હવે આપણે તપાસીએ

શ્રી મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ સમયે શ્રી ગૌતમ સ્વામી
અને શ્રી સુધર્મા સ્વામી એ જે ગણધરો વિદ્યમાન હતા. એ
નવ ગણધરો પ્રભુની પહેલાંજ મોક્ષે પધાર્યા હતા જે રાત્રિએ શ્રી
વીરપ્રભુ મોક્ષ પધાર્યા તેજ રાત્રિએ તેમના પરનો રાગ ઉપ-
શમ્યા પછી ગૌતમસ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું. કેવળીને
આચાર્યપદ ન હોય તેથી શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી મહાવીરની
પાઠે બેઠા. શ્રી ગૌતમસ્વામી ૧૨ વર્ષ કેવળ પ્રવ્રજ્યા પાળી ૬૨ વર્ષની
વયે મોક્ષ પધાર્યા.

૧ સુધર્માસ્વામી—એકદા રાજગૃહી નગરીમાં પધાર્યા
ત્યાં નમ્બલદત્ત નામે એક ધનાઢય શ્રાવક તથા તેમના પુત્ર
જંબુકુમાર કે જેમનું આઠ રૂપવતી કન્યાઓ સાથે વેવીશાળે થયું
હતું તેઓ ઉપદેશ શ્રવણ કરવા આર્યા. અપૂર્વ ઉપદેશ સાંભળતાં
જંબુને આત્મા મોહનિદ્રાથી ભગૃત થયો. તેને વૈરાગ્ય સ્ફુર્યો.
સંસારની અનિત્યતા પ્રતીત થતાં શાશ્વતશાન્તિની પ્રાપ્તિ માટે
તેનું મન લોલાયું. ઘેર આવી દીક્ષા માટે માતાપિતાની આજ્ઞા
માગી. અતિ આશ્ચર્યના પરિણામે માતાપિતાએ જંબુ પાસે એવી
માગણી કરી કે આઠે કન્યાઓ સાથે લગ્ન કર્યા પછી દીક્ષા લેવી.
જંબુએ તે વાત માન્ય રાખી. લગ્ન થયાં. આઠ પરિણતા

શ્રીઓને જાળુઓ પ્રથમ રાત્રિઓ દીક્ષા લેવાને પોતાને ગણિત્રાય દર્શાવ્યો. પતિ અને પત્નીઓ વચ્ચે વૈરાગ્ય અને શૃંગાર વિષયક બહુ રસમય સંવાદ શરૂ થયો. એવામાં પ્રભાવ નામે એક રાજપુત કે જે પોતાને રાજગાદી ન મળવાથી લૂપ્તદાનો ધંધો કરતો હતો તે પાંચ ચોર સહિત જાળુના ગૃહમાં પ્રવેશ્યો. ચોરી-તું પાપી કામ કરતાં જાળુનાં વૈરાગ્યમય વચનામૃતો તેના કાને અથડાયાં. તેને પોતાનાં અપકૃત્યો માટે પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો અને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. આઠે શ્રીઓ પણ સંવાદમાં પતિથી પરાજય પામી વૈરાગ્ય રસમાં તરબોળ થઈ ગઈ હતી. તેમણે તથા પ્રભવાદિક ૫૦ ચોરોએ સંસાર પરિત્યાગ કરી સુધર્માસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. આ વખતે જાળુની વય માત્ર ૧૬ વર્ષની હતી. જાળુસ્વામીને તત્વાવગોષ થવા માટે શ્રી મહાવીરે અર્થરૂપ પ્રકાશેલી અનંત લાવલેદમય વાણીમાંથી શ્રી સુધર્માસ્વામીએ દ્વાદશ અંગ અને ઉપાંગની યોજના કરી. વર્તમાન સમયે શ્રી આચારાંગાદિ જે જિનાગમ છે તે ગણુધર શ્રી સુધર્માસ્વામીનાં સુચેલાં છે પ્રભુના નિર્વાણ પછી ૧૨મે વરસે સુધર્માસ્વામીને કેવળ જ્ઞાન ઉપજ્યું અને ૨૦મે વરસે ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય લોગવી તેઓ મોક્ષ સીધાવ્યા.

૨ જાળુસ્વામી-શ્રીસુધર્માસ્વામી પછી શ્રી જાળુસ્વામી પટોધર થયા. શ્રી વીર પછી ૨૦મે વર્ષે તેમને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું અને ૬૪મે વર્ષે ૮૦ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તેઓ મોક્ષ પધાર્યા. શ્રી જાળુસ્વામી પછી શરતશ્રેષ્ઠમાંથી દશ વસ્તુઓ વિચ્છેદ ગઈ. ૧ કેવળજ્ઞાન, ૨ મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૩ પરમાવધિ જ્ઞાન, ૪ મુલાક લાખિધ, ૫ આ-

હારક શરીર, ૬ ક્ષપક શ્રેણી, ૭ ઉપશમ શ્રેણી, ૮ પરિહાર વિશુદ્ધિ, મુક્તમસંપરાય અને ચયાખ્યાત એ ત્રણ ચારિત્ર, ૯ નિ-
નકલ્પી સાધુ અને ૧૦ ક્ષાયક સમક્ષિત.

૩ શ્રીપ્રભાવસ્વામી—શ્રીજંબુસ્વામી પછી શ્રીપ્રભાવસ્વામી પટ્ટા-
ધર થયા. તેમણે જ્ઞાનેષપયોગ વડે રાજગૃહીના વાસી શમ્ભુભવભટ્ટને
આચાર્યપદ યોગ્ય બાણી પ્રતિષ્ઠાપ્ત અને તેણે દીક્ષા લીધી. ૮૫
વર્ષનું આયુષ્ય લોગવી વીર નિર્વાણથી ૭૫મે વર્ષે શ્રીપ્રભાવસ્વામી-
સ્વર્ગે પધાર્યા.

૪ શ્રીશમ્ભુભવસ્વામી—તે પછી શમ્ભુભવસ્વામી આચાર્ય થયા.
તેમણે દીક્ષા લીધેલી ત્યારે તેમની સ્ત્રી ગર્ભવતી હતી. તેને
મનક નામે એક પુત્ર થયો. મનકે નવમે વરને પિતા પાસે દીક્ષા
લીધી; પરંતુ તેનું આયુષ્ય અદ્ય બાણી તેને અદ્યપ્રસમયમાં શ્રુત-
જ્ઞાની બનાવવાના આગયથી પૂર્વમાથી દશવૈકલ્પિક સૂત્રનો ઉદ્ધાર
ઠરી. મનક મુનિને અધ્યયન કરાવ્યું. અણગાર ધર્મ આરાધી
દીક્ષા લીધા પછી છ મહીને મનકમુનિ સ્વર્ગે ગયા, અને શમ્ભુ-
ભવસ્વામી પણ વીર નિર્વાણ સં. ૬૮ માં સ્વર્ગે પધાર્યા.

૫ શ્રીયશોભદ્રસ્વામી—શ્રીશમ્ભુભવસ્વામીની પાટે શ્રીયશોભદ્ર-
સ્વામી થયા. તેઓ વીર પ્રભુ પછી ૧૪૮ વર્ષે સ્વર્ગે પધાર્યા.

૭ શ્રી સંભૂતિવિજયસ્વામી—યશોભદ્રસ્વામીની પાટે
સંભૂતિવિજય થયા. તેઓ વીર સં. ૧૫૬ માં સ્વર્ગે પધાર્યા.

૬ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી—દક્ષિણ દેશના પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરમાં
ભદ્રબાહુ તથા વરાહમિહિર નામે બ્રાહ્મણો રહેતા હતા તેમણે
યશોભદ્ર સ્વામીના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી. ભદ્રબાહુ

સ્વામી ચોદ પૂર્વધારી થયા અને સંભૂતિવિજય સ્વામી પછી તેઓ આચાર્ય થયાં. વરાહ મિહિરને આથી ઇર્ષા થઈ અને જૈન દીક્ષાં છોડી જ્યોતિર્વિદ્યાના બગથી તેઓ લોકોમાં પ્રસિદ્ધિ પામ્યા. તેમણે વરાહસંહિતા નામે એક જ્યોતિષશાસ્ત્ર બનાવ્યું છે. એવું કહેવાય છે કે તેઓ તાપસ થઈ અજ્ઞાન તપ તપી મરીને. વ્યંતર દેવતા થયા હતા અને જેનોને ઉપદ્રવ કરવા માટે મહા-ભારિનો રોગ ફેલાવ્યો હતો. તે ઉપસર્ગની શાન્તિ માટે ભદ્રળાહુ સ્વામીએ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર રચ્યું અને તેના પ્રભાવે ઉપદ્રવ શમ્યો હતો. ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ મૌર્યવંશીય * ચંદ્રગુપ્ત રાજા ભદ્રળાહુ સ્વામીનો પરમ ભક્ત હતો.

* શ્રેણિક રાજાનો પોત્ર ઉદાયિ અપુત્ર મરણ પામ્યા પછી પાટલીપુત્રની ગાદી એક નાઈ (હળમ)ના નંદ નામના પુત્રને મળી હતી એ રાજાને કંઈક નામે મંત્રી હતો. અનુક્રમે નંદના વંશના નવ રાજા થયા અને તેમના પ્રધાનો પણ કંઈકના વંશજો થયા છેલ્લા (નવમા) નંદને આણંકય નામના બ્રાહ્મણની સહાયતાથી ચંદ્રગુપ્તે હરાવ્યો, તેથી તે પાટલીપુત્રનો રાજા થયો. નંદના વંશજોએ ૧૫૫ વર્ષ રાજ્ય કર્યું હતું. ચંદ્રગુપ્ત રાજા જૈની હતો તેથી ધર્મરૂપને લીધે સુદ્રાશક્ત્ય આદિ પુત્રકોમાં તેને શુદ્ધ જાતિનો કહેવામાં આવ્યો છે. પરંતુ ક્ષત્રિય-ઉપકારિણી મહાત્મલાએ અનેક અકાટ્ય પ્રમાણોદ્ધાર એ સિદ્ધ કર્યું છે કે ચંદ્રગુપ્ત શુદ્ધ મૌર્યવંશીય ક્ષત્રિય હતો.

શ્રીસનો નાજ મહાન્ સીકંદર (Alexander the Great) અંદ્રગુપ્તાના સમયમાં હિંદપર ચડી આવ્યો હતો. (ઈ સ. પૂર્વે ૩૨૭થી ૩૨૩). શ્રીક લેખકોના કહેવા પ્રમાણે અંદ્રગુપ્ત પાસે ૨૦ હજાર ઘોડેસ્વારો, ૨ લાખ સૈનિકો, ૨ હજાર રથ, તથા ૪ હજાર હાથીઓ હતા. સીકંદરના મેનાપતિ સિદ્ધયુક્તસને અંદ્રગુપ્તરાજાએ યુદ્ધમાં હરાવી નસાડ્યો હતો.

બીર નિર્વાણ પછી ૧૭૭ વર્ષે શ્રી લદ્દખાહુસ્વામી સ્વર્ગે મીધાવ્યા. તેમના પછી આદ્યપૂર્વધારી સાધુ ભરતક્ષેત્રે ધયા નથી.

૮ સ્થૂલિભદ્ર સ્વામી—નવમા નંદરાજાનો કટ્પક વંશનો શકડાલ નામે મંત્રી હતો. તને સ્થૂલીભદ્ર અને શ્રીપક નામે બે પુત્રો હતા. પાટલીપુત્રમાં કોશા નામે એક બહુ રૂપવતી વેશ્યા રહેતી હતી. પ્રધાનપુત્ર સ્થૂલીભદ્ર તેના પ્રેમપાશમાં સપડાયો અને હમેશ ત્યાંજ રહેવા લાગ્યો. શકડાલના મૃત્યુ પછી શ્રીપકને પ્રધાનપદ આપવા માડયું, પરંતુ શ્રીપકે કહ્યું કે મારા જ્યેષ્ઠ બ્રાતા સ્થૂલીભદ્રજી ૧૨ વર્ષથી કોશા વેશ્યાના ગૃહમાં રહે છે તેમને બોલાવી મંત્રીપદ આપો. રાજાએ સ્થૂલીભદ્રને બોલાવી મંત્રીપદ લેવા નિમંત્રણ કર્યું. શરમનો માર્યો સ્થૂલિભદ્ર રાજસભામાં નીચુંજ જોઈ રહ્યો, અને વિચારીને જવાબ આપવા કહ્યું. ઊંડો વિચાર કરતાં રાજખટખટમાં પેંડવું તેને યોગ્ય ન લાગ્યું. સંસાર પશુ તેને અમાર જણાયો. વેરાગ્ય ઉત્પન્ન થતાં સાધુનો વેષ પહેરી રાજસભામાં આવ્યો અને કહ્યું કે રાજન્ ! મેં તો આવો વિચાર કર્યો. પછી તેઓએ સંભૂતિવિન્યસવામી પાસે દીક્ષા લીધી. આતુર્માસ નજીક આવતાં સ્થૂલીભદ્રજીએ કોશા વેશ્યાને ત્યાં

ચાતુર્માસ નિર્ગમન કરવા શુરની આજ્ઞા માગી. શુરએ શ્રેયનું કારણ જાણી આજ્ઞા આપી. આ વખતે બીજા પણ ત્રણ મુનિઓ સિંહશુક્ર, સર્પનું બીલ અને કુવાના ભારોટીયા પાસે ચાતુર્માસ વ્યતીત કરવા શુરની આજ્ઞાથી નીકળ્યા.

સ્થૂલભદ્ર-સ્વામી કોશાને ઘેર ગયા. તેમને આવતા જોઇ વેશ્યાએ વિચાર્યું. આવા સુકોમળ ગાત્રવાળાથી કઠિન મહાપ્રતોનું પાલન શી રીતે થાય? મારો પ્રેમ હજી તેમના હૃદયમાંથી ખસ્યો નથી! સ્થૂલભદ્ર નજીક આવતાં તેમને કોશાએ બહુ સન્માન આપી કહ્યું, સ્વામિન! આ દાસીપર મહાની કૃપા કરી. જે આજ્ઞા હોય તે મુજે ફરમાવો. નિર્મોહી, નિર્વિકારી મુનિ બોલ્યા. મારે તમારી ચિત્રશાળામાં ચાતુર્માસ ગાળવું છે. વેશ્યાએ ચિત્રશાળા સોંપી. તત્પશ્ચાત્ સ્વાદિષ્ટ ભોજનો તેમને વહોરાવ્યાં. બાદ શૂંગાર સજી તેમની સમક્ષ આવી ઉભી રહી. પૂર્વ પ્રેમનું સ્મરણ કરી પૂર્વે ભોગવેલા ભોજોની યાદ આપી ઘણા હાવભાવ કરવા લાગી. પરંતુ મુનિરાજ તો શેરની પેઠે અડોલ રહ્યા. મનમાં લેશમાત્ર વિકાર ઉત્પન્ન ન થયો. ઉલટું વેશ્યાને સદુપદેશ આપી શ્રાવિકા બનાવી. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયો. તેઓ શુરજી પાસે આવ્યા. ત્યારે સિંહ-શુક્રવાગ્દી વગેરે ત્રણે મુનીઓ પણ આવી પહોંચ્યા હતા. સૌથી અધિક સન્માન સ્થૂલભદ્રજીને શુરએ આપવાથી અન્ય શિષ્યોને ઈર્ષા થઇ અને બીજું ચોમાસું આવતાં તેઓએ કોશા વેશ્યાને ત્યાં રહેવા આજ્ઞા માગી. શુરના વાર્યા છતાં તેઓ કોશાને ત્યાં ગયા. એકાંતમાં વેશ્યાનું અદ્ભુત રૂપ જોવા માત્રથીજ મુનિનું મન ચલાયમાન થયું. પરંતુ કોશા શ્રાવિકાએ તેમને યુક્તિથી પ્રતિજોષી શુર પાસે મોકલ્યા.

૧ શ્રી-ભદ્રબાહુ સ્વામી નેપાળ દેશમાં વિચરતા હતા. તેમની પાસે ૪૮ ચૂલિભદ્ર મુનિએ ૧૦ પૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો, અને ભદ્રબાહુ સ્વામીના પત્રી તેઓએ આચાર્યપદ સીપાવ્યું. શ્રીવીર-નિર્વાણ પત્રી ૨૧૫ વર્ષ ચૂલિભદ્રજી અર્ચે ગયા.

૮ શ્રી આર્યમહાગિરિ—શ્રીચૂલિભદ્રની પાટે આર્યમહાગિરિ તથા આર્યમુહુરિત સ્વામી થયા. એમના સમયમાં મોટો દુષ્કાળ પડ્યો હતો છતાં અન્નની સૃષ્ટિ ન કરનાર જૈનમુનીઓને લોકો ભાવથી આહાર વહોગવતા. એકદા એક સુધાપીડિત ભિક્ષુક ગોચરીથી પાછા ફરતા સાધુઓની પાછળ પાછળ અન્ન માટે ટળવળતો ઉપાશ્રયે આવ્યો. આર્યમુહુરિતજી મહારાજે તેને કહ્યું કે સાધુ વિના અન્યને અમારાથી આહાર ન અપાય. તત્કાળ તેણે દીક્ષા લીધી અને ઘણા દિવસનો જૂખ્યો હોવાથી તેણે એટલો બધો આહાર કર્યો કે જેના પરિણામે તે મરણાંત કષ્ટ અનુભવવા લાગ્યો. આવળતે મોટા મોટા શાહુકારોએ તે નવહીમિત મુનિને ઐશ્વર્ય, ચાર આદિથી ઉચિત વૈધાવચ્ચ કરી. માત્ર જૈનમુનિનો વેર પહેરવાથી પોતાની મિત્રિતમાં જમીન આસમાન જેટલું મહાન, અંતર થએલું જોઈ તે બહુ આનંદ અને આશ્ચર્ય પામ્યો અને સમજાવે વેદના મહન કરતા મરીને પાટલીપુત્રના રાજા + કુણાલનો મંપ્રતિ નામે પુત્ર થયો.

મંપ્રતિ રાજા આર્યમુહુરિત મહારાજના સમાગમમાં આવતાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી શ્રાવકનાં જાર મત અંગીકાર

+ ચંદ્રગુપ્તનો પુત્ર નિદુસાર, બિદુમારનો પુત્ર અશોક અને અશોકના પુત્ર કુણાલ

કર્તા અને દેશોદ્દેશ ઉપદેશકો મોક્ષી જૈનધર્મની પવિત્ર ભાવનાનો પ્રચાર કર્યો પોતાના ગત્યમા અમારિપટલ (અમર પટો) વગડાવ્યો. અનાર્થ દેશમાં પણ નૃકચ્ચ ઉપદેશકો મોક્ષી લોકોને અહિંમાધર્મના પ્રેમી બનાવ્યા.

એક વખત આર્થ મુકુન્દિત ઉગ્રજયિનીમાં આવ્યા, અને ભદ્રા શ્રેઠાણીની અધ્યશાળામાં ઉતર્યા. ભદ્રાને અતીતીમુકુમાર નામે એક મહા તેજસ્વી પુત્ર હતો તે પોતાની ગીઓ મહિત મહેવમાં દેવતાના જેવા સુખ લોભવતો હતો એક વખત આચાર્ય મહાશય પાચમા દેવલોકના નલિનીશુભ વિમાનનો અધિષ્ઠાર વગાડા હતા. તે આભાગી અવતિમુકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે પૂર્વે મેં આવી રચના ક્યાક જોઈ છે. ઉદાપોહ કરતા તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. માતાની આજ્ઞા લઈ આચાર્ય નમીપે દીક્ષા લીધી. ઘણા કાળપર્યંત સાધુપણના ઘોર પ્રયત્નો મહુન કરવાનું તેને ઉચિત ન લાગ્યું તેથી ગુરૂને અગ્ન કૃત્રી કે આપની આજ્ઞા હોય તો અનશન કરી જ્યાથી આવ્યો છું ત્યાં મત્સર પડે ચું. ગુરૂની આજ્ઞા મળતાં સ્મરણ ભૂમિમા જઈ કાયોત્સર્ગી ધ્યાનમા સ્થિર થયા રચ્તામા કાટા કાકરા વગેરે લાગનાથી મુકુમાર મુનિના પગમાંથી લોહીની ધારા વહેતી હતી તે કધિર ચાટતી ચાટતી એક ભૂખી શિયાળ તેના બે બગ્યા સુહિત ધ્યાનચ મુનિ પાને આવી અને તેમના ગતીગુણ લક્ષણ જુવું શરૂ કર્યું. આસ્મભાવમા સ્થિત મુનિ લગભગ પણુ રચ્તા નહિ અમાધિપૂર્વક ક્ષાળ કરી નલિનીશુભ વિમાનમા દેવપત્રે ઉત્પન્ન થયા ૬૯ મનોભાગવાળા મનુષ્યો શું નથી કરી શકતા? એક મહારમાં

પાંચમા દેવલોકની ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનાર કુમાર ! ધન્ય છે તમારા ધૈર્યને ! વીર નિર્વાણ પછી ૨૪૫ વર્ષે આર્ય મહાગિરિ અને ૨૬૫ વર્ષે આર્યમુદસ્તિ સ્વામી સ્વર્ગે ગયા.

૧૦—અલ્પસિંહજી (બલિસ્સહજી)—આર્ય મહાગિરિની પાટે તેમના શિષ્ય અલ્પસિંહજી આવ્યા. તેમના શિષ્ય ઉમાસ્વામી અને ઉમાસ્વામીના શિષ્ય શ્યામાચાર્ય થયા. શ્યામાચાર્યે શ્રી પત્રવણા સૂત્રને પૂર્વમાંથી ઉદ્ધૃત કર્યું.

તે પછી અનુક્રમે ૧૧. સોવનસ્વામી, ૧૨. વીરસ્વામી, ૧૩. રથાંડિલસ્વામી, ૧૪. જીવધરસ્વામી, ૧૫. આર્યસમંદસ્વામી, ૧૬. નંદીલસ્વામી, ૧૭. નાગહસ્તિસ્વામી, ૧૮. રેવંતસ્વામી, ૧૯. સિંહગણિજી, ૨૦. થાંડિલાચાર્ય, ૨૧. હેમવંતસ્વામી, ૨૨. નાગજીવતસ્વામી, ૨૩. ગોવિંદસ્વામી, ૨૪. ભૂતદીનસ્વામી, છોડગણિજી, ૨૬. દુસ્સહગણિજી, અને ૨૭. દેવધિંગણિજી ક્ષમાશ્રમજી થયા.

શ્રીમહાવીર નિર્વાણથી ૬૮૦ મે વર્ષે ઐત્રલે વિક્રમ સંવત ૫૧૦માં સમર્થ આઠ આચાર્યોએ સમયસૂચકતા વાપરી અત્યારનાં આપણાં સાધનેનો સંબ્રહ્મ કરવાનું બ્યાજબી વિચાર્યું. વલ્લભીપુર (કાઠીયાવાડમાં ભાવનગર પાસે વળા સ્ટેટ છે.) માં તે સમયે ટોડકૃત રાજધાનના જણાવ્યા મમાણે જૈનોની મોટી વસ્તી હતી અને રાજ્ય શાસન શિક્ષાદિત્યના હાથમાં હતું. જૈનધર્મની વિજય ધ્વજ ફરકાવતા આ પ્રસિદ્ધ શેહેરપર વિક્રમ સંવત ૫૨૫ માં પાર્થીજન, ગેટ અને હુણ લોકોએ હુમલા કર્યા જેથી ત્રીસ હજાર જૈન કુટુંબો તે શહેર છોડી મારવાડમાં જઈ વસ્યા.

આના સાલાગમાં અને ઉપરઉપર પડેલા હુકાગને કારણે લખાયું એટલું પણ પુરું જગવાયું નહિ જેથી સૂત્રોની સંકલના છિન્નભિન્ન થઈ ગઈ. અધુરામાં પુરું જોઈ લોકોએ પ્રતિપક્ષી બની જૈન શામનનો સમુદ્દેશ કરવા કોશીલો આવું કરી. આવા કારણોને લઈ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી પછી વિક્રમના આઠમા સંકા સુધીમાં ઘણા જૈન વિદ્વાનો થયા છતાં તેમની કૃતિઓ હાથ આવતી નથી.

દેવદ્વિગણિ ક્ષમાદ્યમળની પાઠે અનુક્રમે ૨૮ વીરભદ્ર, ૨૯ સંકરભદ્ર, ૩૦ યથોભદ્ર, ૩૧ વીરમેન, ૩૨ વીરસંશ્રામ, ૩૩ જિનમેન, ૩૪ હરિમેન, ૩૫ જયમેન, ૩૬ જગમાલ, ૩૭ દેવઋષિ, ૩૮ ભીમઋષિ, ૩૯ કુર્મઋષિ, ૪૦ રાજઋષિ, ૪૧ દેવસેન, ૪૨ સંકરમેન, ૪૩ લક્ષ્મીલાભ, ૪૪ રામઋષિ, ૪૫ પદ્મસૂત્રિ, ૪૬ હરિસ્વામી, ૪૭ કૃત્તવલ્લભ, ૪૮ ઉવનીઋષિ, ૪૯ જયમેન, ૫૦ વિજયઋષિ, ૫૧ દેવમેન, ૫૨ મુગ્ધમેન, ૫૩ મહામૂરસેન, ૫૪ મહાસેન, ૫૫ જયરાજ, ૫૬ ગજમેન, ૫૭ મિશ્રમેન, ૫૮ વિજયસિંહ, ૫૯ શિવરાજ, ૬૦ લાલજીઋષિ અને ૬૧ જ્ઞાનજીઋષિ થયા.

મહાવીર પ્રભુથી દેવદ્વિગણિજી મુધીન ૧૦૦૦ વર્ષ દરમિયાન વીરશાસનરૂપ સૂર્ય પોતાનો દિગ્વ્ય પ્રકાશ વિશ્વમં વિસ્તારી રહ્યો હતો, પરંતુ તે પત્રીના જ્ઞાનજીઋષિ મુધીન બીજા ૧૦૦૦ વર્ષ દરમિયાન એ પ્રકાશ ધીમે ધીમે ઝાંખો પડતો ગયો, અને જ્ઞાનજીના અમરમા તે જૈનદર્શનની જ્યોતિ છેકજ આખી પડી ગઈ હતી. નિરંકુશ અને માનના ભૂખ્યા સાધુઓની ઉત્સવ

મરૂપણા, શ્રાવક વર્ગની અજ્ઞાનતા અને અધ્યધ્ધા, રાજ્યવિપ્લવો અને અરાજકતાથી ભારતમાં વ્યાપેલી અધાધુધી ઇત્યાદિ ઘાડાં ડાંગાં વાઙગાંઓએ એ સૂર્યને ચોમેરથી ઘેરી લીધો હતો.

‘સાધુઓ આધ્યાત્મિક જીવન ગાળતા અને વ્યાવહારિક ખટપટથી સર્વથા દૂર રહેતા પરંતુ જેમ જેમ તેમનામાંથી અધ્યાત્મ’ પ્રેમ ઓછો થતો ગયો તેમ તેમનાદ્વાડંબર વધતો ગયો. તેઓ નાના નાના મતભેદોને ‘મોટું’ સ્વરૂપ આપી નવા નવા ગરબો ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યા. તેથી જૈનસંઘની છિન્નભિન્નતા થઇ એકતા નષ્ટ થવા લાગી. પોતાનો પક્ષ સબળ કરવા અને બીજાની હુલકાઇ કરવા નિમિત્તે પરસ્પર નિંદા અને જુઠા આશ્રેપો કરવામાં તેમના સમય અને શક્તિનો અપવ્યય થવા લાગ્યો. આથી જૈનધર્મના અન્ય સિદ્ધાંતોપર, કહેવાતા જૈન સાધુઓના હાથથીજ વારંવાર કુરપ્રહાર થવા લાગ્યો. સાધુઓમાં શિથિલાચાર વધી પડ્યો. ઘણા તો મઠાવલંબી અને પરિગ્રહધારી થયા. ચાંતના અતિ પવિત્ર શબ્દની મહત્તામાં તેઓએ ઘટ્ટાટો કર્યો. શ્રાવકોને પોતાના પક્ષમાં લેવા માટે મંત્ર, જંત્ર અને વૈદક આદિ ધર્તીંગો વધવા લાગ્યાં. તથા હિંઆદિ નિષિદ્ધ કાર્યોમાં પ્રવૃત્ત થયા. મન વચન અને કાયાના યોગથી હિંસા કરવી નહિ, કરાવવી નહિ અને કરતાને રૂડું જાણવું નહિ એ અણગાર ધર્મની મર્યાદાનું સદંતર ઉલ્લંઘન થવા માંડ્યું—સાવર લાવા અને સાવર ક્રિયામાં તેઓ પ્રવૃત્ત થવા લાગ્યા. જૈનેતર પ્રજાની પ્રવૃત્તિઓનું અનુકરણ કરી ઠેકઠેકાણે દહેરાં પ્રતિમાઓ કરાવવાં, પોતપોતાના વાડના જતિઓ માટે ઉપાગ્રયો બંધાવવાં જાત્રાના સંઘ કઢાવી તેમના નાયક

ખની આધારથી આહાર લોગવનાર, જોની સાથે અટન કરવું, વરઘોડા ચડાવવા, ઉત્સવો કરવા, નાચ નચાવવા ઇત્યાદિ પ્રવૃત્તિ-ઓના પ્રે ક અને અગ્રેસર થવામાં યતિગો પોતાનું કર્તવ્ય માનવા લાગ્યા. દુઃકમાં કહીએ તો આ સમયે સાધુવર્ગમાંથી ચારિત્ર ધર્મનો લોપ થવા લાગ્યો હતો, અને ધ્રાવક સમુદાય ઈર્તવ્યની દિશા ભૂલી તેમની પાછળ અવળે રસ્તે દોરવાતો હતો. જ્ઞાનજી-કાપિના સમયમાં જૈનધર્મની પરિસ્થિતિ આ પ્રમાણે હતી.

આમ છતાં વીરશાસન કેવળ સાધુવિદુષ્ કહી પણ નહોતું રહ્યું. અનુયાયીઓની અદ્ય સંખ્યા ધરાવતા સાધુઓ અદ્ય સંખ્યામાં સર્વ કાળમાં વિદ્યમાન તો હતાજ. જ્યારે જ્યારે અંધકાર ઘણો વધી જતો ત્યારે કોઈનેકોઈ મહાપુરુષ ઉત્પન્ન થતો અને જૈનમતને સન્માર્ગમાં દોરતો.

જૈનશાસ્ત્રની ઝાંખી પહોંતી જ્યોતિને વિશેષ ઉગ્રાંતકર કરનાર અનેક નવયુગપ્રવર્તક સમર્થ મહાત્માઓ આ જો હજાર વર્ષ દરમિયાન ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા હતા.

જ્ઞાનજીકાપિના સમયમાં પણ એવા એક ધર્મસુધારક મહા પુરુષની અત્યંત આવશ્યકતા ઉભી થઈ હતી કે જે સાધુ વર્ગ-માંથી ઉપર કહેલા સહાઓને દૂર કરી સત્યનો મકાશ કરે અને જૈનસમાજમાં વધી પડેલા બહેમો અને જોડી માન્યતાઓને નાબુદ કરે. ઇતિહાસ એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે કે ધર્મમાં જ્યારે જ્યારે અંધાધુંધી વધી પડે છે ત્યારે ત્યારે કોઈને કોઈ વીર-નર પૃથ્વીપર પ્રકટી તેનો પુનરુદ્ધાર કરે છે. આવીજ રીતે પંદરમા સૈકામાં એવો એક મહાન ધર્મસુધારક સુજ્જાતના પાયતજ્જ

અમદાવાદ શહેરમાં ચોથવાળ (ક્ષત્રિય) જ્ઞાતિમાં- ઉત્પન્ન થયો. જેમનું નામ લોકાચાર્ય હતું. તેઓ નાણાવટીનો ધંધો કરતાં હતા. રાજ દરબારમાં તેમનું ધણું માન હતું. તેમના હસ્તાક્ષરો ઘણા સુંદર હતા. બુદ્ધિ નિર્મળા હતી. જૈનધર્મ પર તેમનો અપ્રતિમ પ્રેમ હતો. એકદા તેઓ જ્ઞાનજીરૂપિ પાસે ઉપાશ્રયે આવ્યા. આ સમયે જ્ઞાનજીરૂપિ ધર્મશાસ્ત્રો સંભાળવા અને તેને ઠીક ઠીક ગોઠવવાના કાર્યમાં ગુંથાયા હતા. તેમના એક શિષ્યે સૂત્રની જીર્ણ થયેલી પ્રતો જોઈ શાહજીને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “આપના સુંદર હસ્તાક્ષરો ગું આ પુસ્તકોનો પુનરુદ્ધાર કરવામાં ઉપયોગી નહિ નીવડે !” શાહજીએ ધણાજ આનંદપૂર્વક સૂત્રની જીર્ણ પ્રતોની નકલો કરવાનું કાર્ય કરવાનો સ્વીકાર કર્યો. (વિક્રમ સંવત ૧૫૦૬, ઇ. સ ૧૪૫૨) પોતાને માટે પણ તેણે સૂત્રોની પ્રતો લખી લીધી. લખતાં લખતાં તેમનું સૂત્રજ્ઞાન ધણું વિશાળ થયું. તેમની નિર્મળા અને કુશાલ બુદ્ધિ, વીરવાણીના પવિત્ર આશયને પામી ગઇ. તેમનાં જ્ઞાનવ્રજો ઉગ્રતાં વીરભાષિત અજુગાર-ધર્મ અને એ સમયના સાધુઓની પ્રવૃત્તિ એ જોની વચ્ચે જમીન-આસમાન જેટલું અંતર જણાયું. સાધુઓની ઉત્સૂયપ્રરૂપણા હવે તેમનાથી સહન થઇ શકી નહિ. જૈનસમાજનો ગતિપ્રવાહ ઉલટી દિશામાં વહેતો જોઇ તેમને બહુ લાગી આવ્યું અને સત્યનો પ્રકાશ કરવાની તેમના હૃદયમાં પ્રબળ પ્રેરણા થઇ. વિરોધી દળ બહુ મોટું અને શક્તિ તથા સાધનસંપન્ન હોવા છતાં નિહરપણું તેઓ જાહેર ઉપદેશ આપવા લાગ્યા અને સત્યમાં સ્વાભાવિક રીતે રહેલી અદ્ભુત આકર્ષણશક્તિના પ્રભાવથી તેમના શ્રોતાઓની સંખ્યા પ્રતિદિન વધવા લાગી. જુદા

જૂદા દેશના શ્રીમંત આગેવાન શ્રાવકો મોટી સંખ્યામાં તેમના અનુયાયી થયા. કેવળ શ્રાવકોજ નહિ, કિન્તુ કેટલાક ચતિઓએ પણ તેમના સદુપદેશની અસરથી ગ્રામ્યાનુસાર અભુગાર ધર્મ આરાધવાની તત્પરતા બતાવી. પોતે વૃદ્ધ હોવાથી દીક્ષા લઈ ન શક્યા. પરંતુ ભાણાજી આદિ ૪૫ લગ્ય જીવોને તેમણે દીક્ષા અપાવી તેમની સહાયતાથી લોંકાશાહે જૈનગ્રાસન મુદ્ર.રણના પોતાના કાર્યમાં મહાન વિજય મેળવ્યો, અને થોડાજ સમયમાં હિંદુસ્થાનના એક છેડાથી બીજા છેડા પર્યંત લાખો જૈનો તેમના અનુયાયી બન્યા. જે સમયે યુરોપમાં ધર્મસુધારક માર્ટિન લ્યુથર થયો અને ખ્રિસ્તી દીક્ષાલાક્ષથી ખ્રિસ્તી ધર્મમાં બગૃતિ ફેલાઈ તેજ સમય કે તેજ સાલ અજ્ઞાત રીતે જૈન-ધર્મસુધારક શ્રીમાન્ લોંકાશાહના સમયને મળતી આવે છે."

લોંકાશાહના ઉપદેશથી જે ૪૫ જણાએ દીક્ષા લીધી, તેમણે પોતાના ગચ્છનું લોંકાગચ્છ એવું નામ રાખ્યું. વીર સંવત ૧૫૩૧.

"Ab ut A. D. 1452 the Lonkṛ ecot arose and was followed by the Sthanakvṛsi ecot, dates which coincide strikingly with the Lutheran and Puritan movements in Europe."

Heart of Jainism.

સમયે સમયે ધર્મગુરુઓ જન્મે છે, જામે છે અને મૃત્યુ છે, પણ સમાજ ઉપર પવિત્ર અને કાર્યમની છાપ પાડવાનું પ્રારબ્ધ થણા થોડાઓજ ધરાવે છે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં માનસિક દાસત્વ દૂર કરવા યુરોપમાં જેવું કાર્ય માર્ટિન લ્યુથરે કર્યું તેવું કાર્ય શ્રીમાન્ લોંકાશાહે શ્વેતાચર જૈનધર્મમાં પ્રિયોદ્ધાર માટે કર્યું છે.

જ્ઞાનજીતકપિથી જ્ઞાનપર્યાંત થયેલ આચાર્યોની નામાવલિ નીચે પ્રમાણે છે.

૬૨ લાણાજીતકપિ, ૬૩ રૂપજીતકપિ, ૬૪ જીવરાજજીતકપિ, ૬૫ તેજરાજજી, ૬૬ કુંવરજી સ્વામી ૬૭ હર્ષજીતકપિજી, ૬૮ ગોધાજી સ્વામી, ૬૯ પરશુરામજી સ્વામી, ૭૦ લોકમાજી સ્વામી ૭૧ મહારાજજી સ્વામી, ૭૨ દોલતરામજી સ્વામી, ૭૩ લાલચંદ સ્વામી, ૭૪ ગોવિંદરામજી સ્વામી, હુકમીચંદજી સ્વામી, ૭૫ શિવલાલજી સ્વામી, ૭૬ ઉદયચંદ્રજી સ્વામી, ૭૭ ચૌધમલજી સ્વામી, ૭૮ શ્રી લાલજી સ્વામી (ગા. ચરિત્રના નાયક), ૬૬શ્રી જવાહિરલાલજી સ્વામી, (વર્તમાન આચાર્ય).*

જ્ઞાનજીતકપિથી આજ મુખીનાં ૪૫૦ વર્ષનો ટુંક ઇતિહાસ હવે વર્ણવીએ.

શ્રીમદ્દાવીરની વાણીને અવલંબીનેજ ધર્મોદ્ધારક શ્રીમાન લોંકાશાહે જે શુદ્ધ માર્ગ પ્રવર્તાવ્યો-તે માર્ગમાં સાધુઓ શાસ્ત્રના દ્વંદ્વમાન પ્રમાણે સંયમ પાળતા, નિર્વંધ ઉપદેશ આપતા, નિષ્પરિશ્રદ્ધી રહી આમાનુષાઠ્ય અપ્રતિજ્ઞાંદ વિદ્યાર કરી ખવિંત્ર જૈનશાસ્ત્રનો ઉદ્ધોત કરતા હતા. લાણાજીતકપિ, સાધ સરવાઈ, રૂપજીતકપિ, તથા જીવરાજજીતકપિજી વગેરેએ લાખોની મિલકત છોડી દીક્ષા લીધી હતી. સરવાજી તો અકબર ગાદશાહના મંત્રી

* પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજના મધ્યગમની પાટાવલિ અનુસાર તેમના સમ્રાટમાં ઉત્તરોત્તર થયેલ આચાર્યોની નામાવલિ અવ. આપવામાં આવી છે.

મંડળમાંના એક હતા. બાદશાહની આનાકની છતાં પાંચ કરોડની સંપત્તિ છોડી તેમણે દીક્ષા લીધી હતી.

શુમારે સોએક વર્ષ સુખી તો લોકાગચ્ચીય સાધુઓનું વર્તન ઠીક રહ્યું, પરંતુ પાછળથી તેમાં પણ ધીમે ધીમે આચારશિથિલતા અને અંધાધુંધી વધવા લાગ્યાં. પૂર્વવત્ લયંકર અંધકાર ફેલાવનારાં વાદળાં પુનઃ ચઢી આવ્યાં. સાધુઓ પંચ-મહાવ્રતને બાબુએ મૂકી મર્ઠાવણી અને પરિશ્રદ્ધધારી થવા લાગ્યા. તથા સાવધ લાપા અને સાવધ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત થવા લાગ્યા. જે કે આ વખતે પણ કેટલાક અપરિશ્રદ્ધી અને આત્માર્થી સાધુઓ વિશુદ્ધ સંયમ પાલતા કઠિયાવાડ, મારવાડ અને પંજાબમાં વિચરતા હતા અને તેઓ આ વાદળાંની અસરથી મુક્ત રહ્યા હતા. માગવા, મારવાડ આદિમાં વિચરતા પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજનો સંપ્રદાય એ એવા આત્માર્થી સાધુઓમાંના એકની પાટાનુપાટે થયો છે.

લોકાશાહ પછી ફરીથી ન્યારે આ વાદળ * ચઢી આવ્યું,

* રાજકોટમાં હેલ અંગ્રેજી બાનુ મિસીસ રીડિયન્સન પેતાના Heart of Jainism નામના પુસ્તકમાં આ પ્રસંગનો ઉલ્લેખ આ મુજબ કરે છે.

‘Firmly rooted amongst the laity, they were able, once hurricane was past to reappear once more and begin to throw out fresh branches They arose not directly from the Swatanter sect, but as reformers of an older reforming sect Many from the Lonka sect joined this reformer and they took the name of Stanakvasi, whilst their enemies called them Dhundia - Searchers. This title has grown to be quite an honourable one.’

ત્યારે તેને વિષેરી નાખવા માટે ગુજરાતમાં પણ કોઈ સમય મહાપુરૂષના પ્રાદુર્ભાવની આવશ્યકતા પુનઃ ઉભી થઈ. એવે સમયે કુદરતે શ્રીમાન્ધર્મસિંહજી, શ્રી લવજી કવિ અને શ્રી ધર્મદાસજી અણગાર એમ એક પછી એક ત્રણ મહાન્ વ્યક્તિઓને ઉત્પન્ન કરી. તેમણે અદ્ભુત ધરાક્રમ ઢાળવી લોકાશાહના ઉપદેશનો પુનરુદ્ધાર કર્યો. બદકે શાસન સુધારણાનું જે કાર્ય તેમણે અધુરું મૂક્યું હતું તે આ ત્રિપુટીએ પૂર્ણ કર્યું. તેઓએ શ્રીમહાવીરની આજ્ઞાનુસાર અણગારધર્મની આરાધના કરવા માંડી. તેમના વિશુદ્ધ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપના પ્રભાવથી તથા શાસ્ત્રાનુકુળ અને સમયાનુકુળ સંકુપદેશથી લાખો મનુષ્યો તેમના લક્ષ્યે ગયા. એ વખતથી તેમણે જૈનશાસનનો અપૂર્વ ઉદ્ધોત કર્યો. ત્યારથી લોકાગમજી ચતિવર્ગ અને પંચમહાવ્રતધારી સાધુ એમ જે વિભાગમાં જૈન શ્વેતામ્બર પંથ વહેંચાઈ ગયો. લોકાગમજીના તથા ઇતર ગમ્છોના જે આવકો પંચમહાવ્રતધારી સાધુઓને માનનારા તથા તેમણે દર્શાવેલા માર્ગને અનુસરનારા થયા તેઓ સાધુમાર્ગી તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. આ માર્ગ કાંઈ નવો ન હતો; તેમના પ્રવર્તકોએ કોઈ નવાં ધર્મશાસ્ત્રો બનાવ્યાં નહોતાં; માત્ર શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ ચાલતી પ્રણાલિકાને રોકી શાસ્ત્રની આજ્ઞાનેજ તેઓ અનુસરેલા લાગ્યા. મારવાડના સમ્પ્રદાયો પણ એજ માર્ગને અનુસરનારા હોવાથી તેઓ પણ સાધુમાર્ગી નામથી સંબોધાય છે. આ સમ્પ્રદાયોના પ્રભાવશાલી પુરૂષો પૈકી થોડાક મુખ્ય મુખ્ય આચાર્યોનો ઢુંક ઇતિહાસ અવલોકવો અસ્થાને નહિ ગણાય.

શ્રી ધર્મસિંહજી:—તેઓ જામનગર (કાઠીયાવાડ) ના દશાશ્રીમાળી વણિક હતા. તેમના પિતાનું નામ જિનદાસ અને

માતાનું નામ શિવા હતું. લોકાગચ્છના આચાર્ય રત્નસિંહજીના શિષ્ય દેવજી મહારાજનું વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતાં ૧૫ વર્ષની વયે ધર્મસિંહજીને વેરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, અને પિતાપુત્ર બંનેએ દીક્ષા લીધી. વિનયવટે શુરૂપા સંપાદન કરી જ્ઞાન ગ્રહણ કરવા પાછળ પ્રબળ વેરાગ્યવાન ધર્મસિંહજી મુનિ અતત પરિશ્રમ સેવવા લાગ્યા. ૩૨ સૂત્ર ઉપરાંત, વ્યાકરણ, ન્યાય, વગેરેમાં પણ તેઓ પારંગત થયા. તેમની સ્મરણશક્તિ અતિ તીવ્ર હતી. તેઓ અષ્ટાવધાન કરતા હતા, શીઘ્ર કાવ્યો રચતા હતા, અને જે હાથે તેમજ બંને પગે કલમ પકડી લખી શકતા હતા. બાહુમૂત્રી થયા પછી એક દિવસ ધર્મસિંહજી અણગાર વિચારવા લાગ્યાં કે સૂત્રમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે સાધુધર્મ તો અમે પાળતા નથી તો રત્નચિંતામણિ સમાન આ માનવજન્મની સાર્યકતા શી રીતે થશે ? તેમણે શુદ્ધ સંયમ પાળવા નિશ્ચય કર્યો અને શુરૂને પણ કાયરતા છોડી દટિબદ્ધ થવા આગ્રહ કર્યો. શુરૂજી પૂજ્ય પદવીનો મોહ તોડી ન શક્યા. અંતે તેમની આસા અને આશિષ મેળવી આત્માર્થી અને સહાધ્યાયી યતિઓ સહિત તેમણે પુનઃ શુદ્ધ દીક્ષા લીધી. (વી. સં. ૧૬૮૫) ધર્મસિંહજી અણગારે ૨૭ સૂત્ર પર ટળખા (ટિપ્પણી) લખેલ છે. એ ટળખા સૂત્રનું સહસ્ર સરખતા પૂર્વક સમજવા માટે અતિ ઉપયોગી છે. વી. સં. ૧૭૨૮માં તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો. તેમનો સમુદાય દરિયાપુરીના નામે ઓળખાય છે.

શ્રી લલજી ઋષિ:-સુરતમાં વીરજી વોરા નામે એક દશાશ્રી-ગાળી શાહુકાર રહેતો હતો. તેમની પુત્રી કુલબાઈને લલજી નામે એક પુત્ર હતો. લોકાગચ્છના યતિ વજરંગજી પાસે તેમણે શા-

‘આધ્યયન કર્યું’, અને દીક્ષા લીધી. યતિઓની આચારશિથિલતા જોઈ તેમણે જો વર્ષ જાદ તેમનાથી છુટા પડી વીર સંવત ૧૬૯૨માં સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી. અનેક પરિસહો સહન કર્યા. અને શુદ્ધ આરિત્ર પાળી જૈનમત દીપાવી સ્વર્ગે ગયા. મુનિશ્રી દોલતઝપિય તથા અમીઝપિય વગેરે તેમના સમ્પ્રદાયમાં છે.

શ્રી ધર્મદાસજી આણુગાર:—તેઓ અમદાવાદ નજીક સરખેજ ગામના રહીશ જ્ઞાતે લાવસાર હતા. તેમના પિતાનું નામ જીવન કાળીદાસ હતું. વીર સંવત ૧૭૧૬માં તેમણે પ્રજા પૈરાગ્યપૂર્વક દીક્ષા લીધી દીક્ષા લીધી તેજ દિવસે ગોચરી જતાં એક કુંભારણે રાખ વહોરાવી તે ધોડી તો પાતરામાં પડી અને બાકી હવામાં ફેલાઈ ગઈ. આ વૃત્તાંત તેમણે ધર્મસિંહજી ઝપિને કહ્યું. ત્યારે તેમણે કહ્યું કે જેમ રાખ વિના કોઈ ઘર ખાલી ન હોય તેમ તમારા શિષ્ય વિના ગામ ખાલી નહિ રહે. વળી રાખ હવામાં ફેલાણી તેવીજ રીતે તમારા શિષ્યો ચોતરફ ધર્મનો ફેલાવો કરશે ધર્મદાસજીને ૯૯ શિષ્યો થયા. તેમણે દેશોદેશ જૈનધર્મનો ઘણો મહિમા વધાર્યો. એ ૯૯ શિષ્ય પડી ૯૮ એ તો માગવા, મેવાડ, મારવાડ અને પંજાબમાં વિહાર કરી જૈનધર્મની જ્ય ધ્વજ ફરકાવવા માંડી અને એક શિષ્ય મુળચંદજી દ્વાબી ગુજરાતમાં રહ્યા. તેમણે ગુજરાતમાં ફરીને ધર્મનો ઘણો ઉદ્યોત કર્યો. મૂળચંદજી સ્વામીને સાત શિષ્યો થયા. તેઓ પણ જૈનશાસનને દીપાવે તેવા થયા. તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે ૧ ગુલાબચંદજી, ૨ પંચાણજી, ૩ વનાજી, ૪ ઈંદ્રજી, ૫ વણા-રશી, ૬ વિહલજી અને ૭ ભૂખણજી. તેમના શિષ્યોએ કાઠીયાવાડમાં

૧ લીંબડી, ૨ ગોંડલ, ૩ બરવાળા, ૪ આઠકોટિ ઠરૂંડી, ૫ ચુડા, ૬ ધાંગધા અને ૭ સાયલા એમ સાત સંઘાડા સ્થાપ્યા.

શુભાભયંદળ સ્વામીના શિષ્ય વાલળ સ્વામી, વાલળ સ્વામીના શિષ્ય હીરાળ સ્વામી, હીરાળ સ્વામીના શિષ્ય કાનળ સ્વામી અને કાનળ સ્વામીના શિષ્ય અજરામરળ સ્વામી થયા. એ અજરામરળ મહા પ્રતાપી અને પંડિત પુરૂષ થયા. તેમના નામથી અત્યારે લીંબડી સંઘાડો યોગળાય છે.

શ્રી દોલતરામળ તથા શ્રી અજરામરળ સ્વામી-
આ બન્ને મહાત્માઓ સમકાલિન હતા. દોલતરામળએ સાં. ૧૮૧૪ માં અને અજરામરળએ ૧૮૧૬માં દીક્ષા લીધી હતી. શ્રી દોલતરામળ મહારાજ તે શ્રી હુકમીચંદળ મહારાજના ગુરૂના ગુરૂ થાય. તેઓ ઘણા સમર્થ વિદ્વાન અને સૂત્રસિદ્ધાંતના પાર-ગામી હતા. મળવા અને મારવાડમાં તેઓ વિચરતા અને તે પ્રદેશને પાવન કરતા હતા. તેમની અસાધારણ જ્ઞાનસંપત્તિની પ્રશંસા શ્રી અજરામરળ સ્વામીના સાંભળવામાં આવી. અજરામરળ સ્વામીનું જ્ઞાન પણ ઘણું વિશાળ હતું. છતાં સૂત્રજ્ઞાનમાં અધિક ઉન્નતિ કરવા અર્થે શ્રી દોલતરામળ મહારાજ પાસે અભ્યાસ કરવાની તેમને ઇચ્છા થઈ. તે ઉપરથી લીંબડીના સઘે એક ખાસ માણસદ્વારા દોલતરામળ મહારાજની મેવામાં પ્રાર્થનાપત્ર પાઠવ્યો. આચાર્ય પ્રવર શ્રી દોલતરામળ મહારાજ બુંદીકોટે વિરાજતા હતા. તેમણે આ વિજ્ઞાસિને સહર્ષ સ્વીકાર કરી કાર્કિયાવાડ તરફ વિહાર કર્યો, પેલો માણસ પણ અમદાવાદ સુધી પૂજ્યશ્રીની સાથે જ હતો. પણ ત્યાંથી જુદો પડી લીંબડી સંઘને પૂજ્યશ્રીના પદા-

સ્વામી વધામણી પહોંચાડવા માટે આવ્યો. આથી લીંબડી સંઘનો આનંદનો પાર ન રહ્યો. લીંબડી સંઘે તે ગ્રન્થને રૂ. ૧૨૫૦) વધામણીના આપ્યા. પૂજ્યશ્રી દોલતરામજી લીંબડી પધારતાં સંઘે તેમનો બહુ બહુ પ્રકારે સત્કાર કર્યો. લીંબડી સંઘની અનુપમ ગુરુભક્તિ જોઈ દોલતરામજી મહારાજ પણ સાનંદાશ્ચર્ય પામ્યા પંડિતશ્રી અજરામરજી સ્વામી પૂજ્યશ્રી દોલતરામજી મહારાજ પાસેથી સુત્રસિદ્ધાંતનું રહસ્ય સમજવા લાગ્યા. સમકિતસારના કર્તા પં. મુનિશ્રી જેઠમલજી મહારાજ આ વખતે પાલણપુર ખિરાજતા હતા. તેઓ પણ શાસ્ત્રાધ્યયન કરવા નિમિત્તે લીંબડી આવ્યા. જ્ઞાનગોષ્ઠિનો અપૂર્વ આનંદ તેઓ અનુભવવા લાગ્યા. લિખ્ત લિખ્ત સમ્પ્રદાયના સાધુઓમાં આ વખતે પરસ્પર કેટલો બધો પ્રેમભાવ હતો, અને સાધુઓની જ્ઞાનપિપાસા કેટલી તીવ્ર હતી એ આ ઉપરથી જોઈ શકાશે. પં. શ્રી દોલતરામજી મહારાજની સાથે સાથેજ કેટલોક સમય વિચરી પં. શ્રી અજરામરજી મહારાજે સૂત્રજ્ઞાનમાં અપરિમિત અભિવૃદ્ધિ કરી હતી, અને પૂજ્યશ્રી દોલતરામજી મહારાજના આગ્રહથી પૂજ્યશ્રી અજરામરજી મહારાજે જયપુરમાં પણ એક ચાતુર્માસ તેમની સાથે કર્યું હતું.

પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદ્રજી સ્વામી—પૂજ્ય દોલતરામજી મહારાજની પાટે શ્રી. લાલચંદજી સ્વામી થયા, અને તેમની પાટે પરમપ્રતાપી પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદ્રજી સ્વામી થયા. ટોડા (રાયસિંહના) ગામના તેઓ સ્વીચ ચોશવાળ ગૃહસ્થ હતા. તેમનું ગોત્ર ચપલોત હતું. યુદ્ધી શહેરમાં સાં. ૧૮૭૬ના માગજર માસમાં પૂજ્યશ્રી લાલચંદજી મહારાજ પાસે તેમણે પ્રજાગ વૈરાગ્ય પૂર્વક દીક્ષા

લીધી. ૨૧ વર્ષ સુધી તેમણે બેઝે બેઝે તપ કર્યો હતો. ગમે તેવી ઠંડીમાં પણ તેઓ એકજ આદર ઓઢતા હતા. શિષ્ય કરવાનો તેમને ત્યાગ હતો. સર્વ પ્રકારની મીઠાઈનો ત્યાગ હતો. ક્રકત ૧૩ દ્રવ્ય રાખીને શેષ સર્વ દ્રવ્યનો જાવજીવને માટે તેમણે ત્યાગ કર્યો હતો. તેઓ અતિ અદ્ય નિદ્રા લેતા અને રાત્રિ દિવસ સ્વાધ્યાય અને ધ્યાનાદિ પ્રવૃત્તિમાં મગ્ન રહેતા. નિત્ય ૨૦૦ નમોઃસ્તુતિ ગણતા હતા. પોતે સમર્થ જ્ઞાની છતાં બહુ નિરભિમાની હતા. કોઈ ચર્ચા કરવા આવતું તો પોતાના આજ્ઞાવર્તિ સાધુ શ્રી શિવલાલજી મહારાજની પાસે મોકલી દેતા. પોતાના ગુરૂ પૂજ્યશ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજને તેઓ સુત્રાનુસાર સખત આચાર પાળવા પળાવવા વારંવાર અરજ કરતાં. પરંતુ પોતાની અરજનો સ્વીકાર નહિ થવાથી તેઓ અલગ વિચરવા લાગ્યા અને તપસંયમાદિમાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યા. આથી ગુરૂએ તેમની બહુ હેલના કરવા માંડી. કોઈએ પણ તેમને આહાર પાણી ન વહોરાવ્યો, તેમનો ઉપદેશ ન સાંભળ્યો, તેમજ ઉતરવાની જગા પણ ન આપવી એમ ઉપદેશ દેવા માંડ્યો. ક્ષમાના સાગર શ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજે તે તરફ લેશ પણ ધ્યાન ન આપ્યું. તેઓ તો ગુરૂના શુણાનુવાદજ ગાતા હતા અને કહેતા હતા કે એ મારા પરમ ઉપકારી પુરુષ છે; મહાભાગ્યાવાન છે; મારો આત્માજ ભારે કમી છે. આ પ્રકારે ગુરૂપ્રશંસા અને આત્મનિંદા કરતા હતા. છતાં ગુરૂ તરફથી તો વાફાણાના પ્રહારો ચરૂજ રહ્યા હતા. આમ કરતા ચાર વર્ષ વીત્યાં પણ કદાપિ ગુરૂના વિરૂદ્ધ એક શબ્દ પણ તેમણે ન ઉચ્ચાર્યો. ચાર વર્ષનાદ ગુરૂને આપોઆપ પસ્તાવો થવા લાગ્યો અને તેઓ પણ નિંદાને બફલે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. છેવટે વ્યાખ્યાન

નમાં જાહેર રીતે કહેવા લાગ્યા કે હુકમીચંદ્રજી તો ચોથા આરાના નમુના છે, આ પવિત્રાત્મા છે અને ઉત્તમ સાધુ છે. તેમની ક્ષમા અદ્ભુત છે. છતાં આર વર્ષ સુધી મેં તેમના અવશુજ ગાવામાં ખામી સખી નથી તેના ગદલામાં તેમણે મારા શુભ ગાવામાં પણ ખામી સખી નથી. ધન્ય છે એ સત્પુરુષને ! શ્રીમાન હુકમીચંદ્રજી મહારાજના શુભસમુદ્ધ રૂપ સૂર્ય, સ્વતઃ પ્રકાશી રક્ષો હતા. તેથી લોકોનો તેમના પ્રત્યે પ્રથમથીજ પૂજ્યભાવ તો હતોજ, તેમાં આ આચાર્યશ્રીના ઉદ્દગારોનું અનુમોદન મગતાં તેઓશ્રીના યથોદ્દંદુભિ રથોદ્દિશ ગાજવા લાગ્યા. તેઓએ પોતાના સંપ્રદાયમાં ક્રિયોદ્ધાર કર્યો ત્યારથી એ સંપ્રદાય તેઓના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો અને જોગખાવા લાગ્યો. તેઓશ્રીના અક્ષર મોતીના દાણાં જેવા હતા. તેઓશ્રીના સ્વહસ્તે લખેલી સુત્રોની ૧૬ પ્રતો તે સંપ્રદાયમાં હજી પણ મોબુદ છે.

સં. ૧૯૧૬ના વૈશાક સુદ ૫ મંગળવારે જાવદ સુકામે દેહોત્સર્ગે કરી એ પવિત્ર આત્મા સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

શ્રીયુત ગ્યોધટે સત્ય કહે છે કે:— “ કાળથી પણ અવિચ્છિન્ન રહે એવું કોઈ પ્રતાપી અને પ્રાઠ સ્મારક મૃત્યુગાદ મૂકી જવું, કે દેહ નશ્વરૂપે નાશ પામી જાય, ત્યારપછી પણ સદાને માટે તે સ્મારકથી જીવવું એમાજ વાસ્તવિક કીર્તિ છે. આવા મહાપુરુષો જવલ્લેજ જન્મે છે. ”

પૂજ્ય શિવલાલજી સ્વામી:—શ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજની પાટે શિવલાલજી મહારાજ આગ્યા. તમણે સ. ૧૮૬૧ માં લીલા લીધી હતી. તેઓ પણ મહા પ્રતાપી હતા, તેમણે ૩૩

વર્ષ પર્ચ'ત અળ'ડ એકાંતર ઉપવાસ કર્યા હતા . તેઓ જેમ તપસ્વી હતા તેમ વિદ્વાન્ પણ હતા. સ્વપરમતના જ્ઞાતા અને સમર્થ ઉપદેશક હતા. તેમણે પણ જનશાસનનો ઘણો ઉચોત કર્યો અને શ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજના સમ્પ્રદાયની કીર્તિ વધારી. સાં. ૧૬૩૩ના પોષ શુદ્ધ ૬ ના રોજ તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો.

પૂજ્યશ્રી ઉદયસાગરજી સ્વામી:—આ મહાપુરુષનો જન્મ જોધપુરના ઓશવાળ ગૃહસ્થ શેઠ નથમલજીની પતિવ્રત પરાયણા ભાર્યા શ્રી જીવુબાઈની કુદિથી સાં. ૧૮૭૬ના પોષ મહિનામાં થયો હતો. સાં. ૧૮૯૧ માં તેમનો વિવાહ પરમાત્સાહ પૂર્વક કરવામાં આવ્યો. તેઓશ્રીનાં લગ્ન થયા પછી થોડાજ સમયમાં તેમને સંસારની અસારતાનું જ્ઞાન થતાં વૈરાગ્ય સ્ફુર્યો. સર્વસંગ પરિત્યાગ કરવાની અભિપ્રાય ઉપજી; પરંતુ માત પિતાએ અને કુટુંબી જનોએ દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા ન આપી તેથી તેઓ શ્રાવકનાં વ્રતો આદરી સાધુનો વેષ પહેરી શિક્ષાયરી કરતા આમાનુષામ વિચરવા લાગ્યા. કેટલોક સમય એ રીતે દેશાટન કર્યા પછી માતા પિતાની આજ્ઞા મળતાં તેમણે સાં. ૧૯૦૮ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૧ ના રોજ પૂજ્ય શ્રી શિવલાલજી મહારાજના મુશિષ્ય હર્ષચંદ્રજી મહારાજ પાસે દીક્ષા ધારણ કરીને ગુરુગમથી જ્ઞાન અહણુ કરવા માંડ્યું. તેમની સ્મરણશક્તિ અદ્ભુત અને બુદ્ધિબળ અગાધ હતું. થોડાજ સમયમાં જ્ઞાન, ચારિત્રની ઘણીજ ઉન્નતિ કરી. તેમની ઉપદેશ શૈલિ ઘણીજ ઉત્તમ હતી, તેથી તેઓશ્રી જ્યાં જ્યાં પધારતા ત્યાં- ત્યાં તેમના મુખ કમળની વાણી શ્રવણ કરવા સ્વમતી,

અન્યમતી, હિન્દુ, મુસલમાન વીગેરે મોટી સંખ્યામાં આવતા હતા. તેમની શરીર સંપદા અતિ આકર્ષક હતી. ગૌરવર્ણ, તેજોમય કાંતિ, વિશાળ ભાજ, મોટાં પ્રકાશિત નેત્રો, ચંદ્ર સમાન મનોહર વદન અને તત્ત્વજ્ઞાનમયી અમૃત સમાન મીઠી મધુરી વાણી આ બધું થોતું. સમુદ્રપર જાદુઈ અસર ઉપજાવતું. તેઓ શ્રી પંક્તબમાં અટક—રાવલપીંડી સુધી વિચર્યા હતા અને એ અજબથા સુલકમાં પણ પોતાનો પ્રભાવ પાડ્યો હતો. ઘણા રાજાઓને પ્રતિબોધી શિકાર અને માંસ મદિરા છોડાવી અહિંસા ધર્મનો વિજયધ્વજ ફેરકાવ્યો હતો.

તેઓશ્રીના આચારવિચાર—તેઓશ્રીના હૃદયનું પ્રતિબિંબ તેઓશ્રીના હાલના સાધુઓ છે ॥ છિદ્રેષ્વનર્યાં વહુલીં મવન્તિ ॥ એજ પાપ પૂર્ણપણે તેઓશ્રી સમજતા. મોહ કે લાંડમાં જે લેશ સ્વતંત્રતા અપાય તો સ્વતંત્રતા આખરે સ્વચ્છંદેતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે અને પરિણામે બચકર, અસહ્ય અને અશુભ્ય હોયો થઈ જાય છે. આ કારણે આગળ ધરી કોઈ પણ શિષ્યને સ્વચ્છંદી થવા ન દેતાં તે સંપ્રદાયના સાધુઓના તેજનો વારસામાં મળેલો હક તેઓશ્રી જાળવી રાખવા ઘણા પ્રયત્ન કરતા.

વિવિધ વિવિધ બેજાનાં સાધુ મંડળ લેગાં થતાં એ સમુદાયને શુદ્ધ સંધમની વાડમા સાચવવો એ કાંઈ સહેલું કામ નથી. જનતાનુબંધીની ઘાંકડીના ફાંસામાં ફસાતાં મુનિને મુક્ત કરવા સારૂ તેઓ સ્તુત્ય પ્રયાસ કરતા, સૂત્રોનાં રહસ્યો ન્યાયપૂર્વક સમજાવતા કે—

* અસંવુડેઈ મંતે અળગારે, સિજ્જદ, વુજ્જદ, મુચ્ચદ, પરિનિ-
 વ્યાયદ, સવ્વ દુક્કલાણમંતં કરેદ ? ગોયમા નોદ્ધણદે સમદે. સેફેણદેણં
 મંતે જાવ અનંત કરેદ ? ગોયમા અસંવુડે અળગારે આડય વડ્ઝાઓ
 સત્ત કમ્મ પયાડિઓ સિદ્ધિલ વંચણ વદ્ધાઓ ધણિય વંધણ વદ્ધાઓ
 ાકરેદ, રહસ્સ કાલઠેઈઆઓ, દીદકાલઠેઈઆઓ પકરેદ, મંદા-
 ગુમાવાઓ, તિન્વાણુમાવાઓ પકરેદ અપ્પપ્પસગાઓ વહુપ્પસગા-
 ઓ પકરેદ.....

શ્રી ભગવતી શ્. ૧ ડ. ૧

આના અનુસંધાનમાં શ્રી ઉત્તરાધ્યયનજી માંથી અ. ૧
 ૫૫થા ૬મી કહી ભાવાર્થ ગળે ઉતારતા કે શુરની હિતશિક્ષા
 પ્રત્યેક શિષ્યે સંપૂર્ણ ધ્યાનથી સાંભળવી, વિચારવી, મનમાં
 સાવી વર્તનમાં મૂકવી. શિષ્યના દુર્ગટ હૃદયની ગંભીર ભૂલોને
 મુંસવા ખાતર કદાચ કઠિન પ્રહાર યુક્ત હિત શિક્ષા હોય તે પણ
 વિનીત શિષ્યે તેમાં પોતાનું શ્રેય સમજી તે શંતિથી શ્રવણ
 કરવી, પરંતુ લેશ' માત્ર કોપ કે ખેદ ન કરવો પણ શુભ
 વિચારોથી મનને સમજાવી ક્ષમા રાખવી. વર્તનથી અને મનથી
 કુદ્ર મનુષ્યોનો જરાપણ સંસર્ગ ન કરવો અને હાસ્યકીડાના
 પ્રસંગથી દૂર રહેવું.

૪ ભાવાર્થ:—ધરનારનો ત્યાગ કર્યો પણ અંદરનાં આશ્ર-
 વદાર જેણે રોક્યાં નથી એવા દંભસેવી સાધુ ભવ બીજ રૂપ
 કર્મ પ્રતિ, સ્થિતિ, રસ ઘટાડવાને બદલે ઉલટા વધારે છે
 ચીકણાં કર્મ બાધે છે. આટલા માટે આંતર રિપુઓ ઉપર જય
 મેળવવો એજ આપણા બાહ્ય ત્યાગનું મુખ્ય લક્ષ્ય હોવું જોઈએ,

પરંતુ સંપ્રદાયમાં થોડા શિથિલાચારીઓના સજો પેઠેલો તેઓ ધારીક નિરીક્ષણથી જોડ શક્યા અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે સાધુને નામે લોકોને છેતરવા કે છેતરાવા દેવા કે ફસાવા દેવા એ મહાપાપ, અધર્મ અને નબળાઈ છે. સંપ્રદાયની એ બેઠરકારી આગળ ઉપર ગંભીર અને ભયંકર પરિણામ લાવે.

શાસ્ત્રો સત્ય કહે છે કે, ઇન્દ્રિયો અને મનને નિયમમાં રાખવા એજ આત્માને યોગબળવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે. માનસિક સયમથી પાપપુંજ વધતો નથી. મન વિકારી થઈ દૂષિત થયું એટલે માનસિક પાપ થઈ ચૂક્યું સમજવું. એટલા સાફ સાધુ ધર્મનું સંરક્ષણ કરવા સંયમના નિયમો યોગવામાં આપ્યા છે. એ અંકુશને દુઃખરૂપ માનનારાઓ દુઃખમય દશામાં હાલકવાલ થઈ જાય છે. અનેક આકર્ષણોમાં ફસાવાથી ભવ હારી જાય છે. નિરંકુશ સ્વતંત્રતાથી સાધુઓમાં સ્વચ્છંદતા કલહ અને દુઃખ સિવાય બીજું પરિણામ જાગ્યેજ આવે.

આવાં સળંગ કારણોનો હીર્ષદ્રષ્ટિથી વિચાર કરી તેઓ શ્રીએ સંપ્રદાય માટેના શિથિલાચારીઓ સાથે આહાર પાણીનો વ્યવહાર તોડ્યો હતો. જેનું પગરણ આજ દિવસ સુધી ચાલુ છે. ચારિત્ર શિથિલતાના ચેપને પ્રસરતો અટકાવવા એવા રોગીઓને થોડી ચિકિત્સા કરી, ખરે રસ્તે ચડાવવાનો તેઓશ્રીનો પ્રયાસ કડવા કરીયાતા રૂપ હોવા છતાં છુટછાટ લોગવવા માંગતા સુનિ નામધારીઓ તેઓશ્રીની વૈયાવૃત્યથી અલગ થવા લાગ્યા. ૬૯ મનોબળવાળા મહાત્માઓ લોકોની સ્તુતિ કે નિંદા તરફ ન જોતા ફક્ત પરમાર્થને, આદરેલાં મતને અને સાયનેજ,

અવલંબી રહે છે. મનોબળ ન ટકવાથી તપસ્વી પણ લપસી
 ગય છે. જે વળતે શિથિલાચારીઓ તરફથી ધર્મ ઉઘોતના
 નામ તળે સાધારણ વર્ગને કથા કે કાવ્યોથી રીઝવી, શુષ્કતામાંજ
 સંતોષ રાખતાં શીખવવાનું શરૂ થયું. પરિણામે શાસ્ત્ર વચનોની
 રૂચિ ઘસાતી ગઈ. “રહે તો આપથી જાય તો સગા બાપથી” પછી
 તો “જેણે મૂકી લાજ તેને નાનું સરખું રાજ” નાચનારા છેતરાનારા
 પડ્યા. જે ત્યાં સુધી નચાવનારા છેતરાવનારા પણ મળ્યાંજ
 કરશે “પાંચમા આસના પ્રભાવ” આવા શિથિલ આચારવાળા
 મુનિઓને શુદ્ધ આત્મશુધ્ધિના નિર્માણ કરાને ચો તરફ
 પ્રસારાવી સંજીવની માત્રા આપવાનો તેઓશ્રીનો શુભ ઉદ્દેશ
 ક્યાંથી સમજાય ?

સંવત્ ૧૯૫૩ ના આશો શુદ્ધી ૧૫ ના વ્યાખ્યાનમાં
 રતલામ મુકામે પૂજ્ય શ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજે યુવરાજપદ
 શ્રી ચોથમલજી મહારાજને આપવાનું જાહેર કર્યું. શ્રી સંઘે તેનો
 સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો. શ્રી ચોથમલજી મહારાજનું આતુર્માસ જન્મદ
 માં રહેતું તેથી આતુર્માસ બાદ રતલામથી મહારાજ શ્રી
 ખ્યાત્યંદજી અને મહારાજ શ્રી ઇંદ્રચંદ્રજી વગેરે પછેડી લઈ
 જન્મદ પુધાર્યા. સાં. ૧૯૫૪ ના ગગયર શુદ્ધ ૧૩ને રોજ જન્મદ
 મુકામે મહારાજશ્રી ચોથમલજીને પછેડી ધારણ કરાવી. જે વળતે
 મહારાજશ્રી શ્રીલાલજી વગેરે ૨૧ મુનિરાજો પણ જન્મદ
 ળરાજતા હતા.

સંવત્ ૧૯૫૪ ના માહા શુદ્ધ ૧૦ ના રોજ રતલામ મુકામે
 પૂજ્ય શ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ થયો તેઓ-

પરંતુ સંપ્રદાયમાં થોડા શિથિલાચારીઓનો સળો પેઠેલો તેઓ ખારીક નિરીક્ષણથી જોઈ શક્યા અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે સાધુને નામે લોકોને છેતરવા કે છેતરાવા દેવા કે દૂસરાવા દેવા એ મહાપાપ, અધર્મ અને નળગાઈ છે. સંપ્રદાયની એ બેઠરકારી આગળ ઉપર ગંભીર અને સચંકર પરિણામ લાવે.

શાસ્ત્રો સત્ય કહે છે કે, ઇન્દ્રિયો અને મનને નિયમમાં રાખવા એજ આત્માને યોગજવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે. માનસિક સંયમથી પાપપુનઃ વધતો નથી. મન વિકારી થઈ દૂષિત થયું એટલે માનસિક પાપ થઈ ચૂક્યું સમજવું. એટલા સાફ સાધુ ધર્મનું સંરક્ષણ કરવા સંયમના નિયમો યોજવામાં આવ્યા છે. એ અંકુશને દુઃખરૂપ માનનારાઓ દુઃખમય દશામાં હાલહવાલ થઈ જાય છે. અનેક આકર્ષણોમાં દૂસરાથી ભ્રમ હારી જાય છે નિરંકુશ સ્વતંત્રતાથી સાધુઓમાં સ્વચ્છંદતા કલહ અને દુઃખ સિવાય બીજું પરિણામ લાગ્યેજ આવે.

આવાં સળાળ કારણોનો દીર્ઘદ્રષ્ટિથી વિચાર કરી તેઓ શ્રીએ સંપ્રદાય માહેના શિથિલાચારીઓ સાથે આહાર પાણીનો વ્યવહાર તોડ્યો હતો. જેનું પચ્ચણ આજ દિવસ સુધી ચાલુ છે. ચારિત્ર શિથિલતાના ચેપને પ્રસરતો અટકાવવા એવા રોગીઓને શોધી ચિકિત્સા કરી, ખરે રસ્તે ચકાવવાનો તેઓશ્રીનો પ્રયાસ કડવા કરીયાતા રૂપ હોવા છતાં છુટછાટ લોગવવા માંગતા સુનિ નામધારીઓ તેઓશ્રીની વૈયાવૃત્ત્યથી અલગ થવા લાગ્યા. દ્રઢ મનોબળવાળા મહાત્માઓ લોકોની સ્તુતિ કે નિંદા તરફ ન જોતા ફક્ત પરમાર્થને, આદરેલાં જીવને અને સાત્યને

કાયદા કે નિયમો કાગળપર નહિ, પરન્તુ વર્તનમાં મૂકવા જોઈએ. દરેક પગે પાપથી બચવાની જિજ્ઞાસા જાગૃત રહે તોજ અસંખ્ય આકર્ષણોમાંથી આત્માને બચાવી શકાય. મહાત્માઓ કહી ગયા છે કે:—

ઉપદેશકોના પોતાના લાકિતલાવ, શ્રદ્ધા, સત્યસેવન અને ફકીરી વૃત્તિથીજ શિષ્યોની ધાર્મિક વૃત્તિ કેળવી શકાય છે. ધાર્મિક રિવાજ અને સંસ્કારનું બેટલું વિશેષ જ્ઞાન થાય તેટલું ઇચ્છવા યોગ્ય છે. ગમે તે આકૃત આવી પડે અથવા ગમે તેવી લાલચ આપણી પાસે હોય તો પણ આપણાથી ધર્મ તો નજ ત્યજાય. આ ખ્યાલ અને નિશ્ચય સંપૂર્ણ રીતે આવી જાય ત્યારેજ સફળતા માનવી. ધર્મ એ કાંઈ પંડિતાઈનો વિષય નથી. ધર્મ બુદ્ધિગમ્ય લાગે હોય પણ તે હૃદય ગ્રાહ્ય છે; કેમકે તે શ્રદ્ધાનો વિષય છે. ધર્મવિહીન નીતિ શિક્ષણ પણ શ્રદ્ધાને અભાવે પૂરતી અસર કરી શકતું નથી. ધર્મ વિષેનો અત્યંત ઉદાર, વ્યાપક અને શાસ્ટ્ર શુદ્ધ ખ્યાલ એ સર્વ મનુષ્ય ધર્મ મારફતજ કેળવી શકે. લાગણી પોતાનામાજ પેદા થવી જોઈએ. ખીજાના હર કે અંકુશની અસર ચોરોજ સમય ટકી શકે. આત્મવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય તોજ પ્રતિજ્ઞા જાળવાય. અનાયાસે યઈ જતી ભૂલોનાં પરિણામને પ્રાયશ્ચિતથી નરમ કરી શકાય છે. જો સ્વેચ્છાએ શુદ્ધ ભાવે પ્રાયશ્ચિત થાય તો અદ્ય શ્રમે અદ્ય ત્યાગે ચાલે. પરાણે તો શું શું કરવું પડશે તેની કલ્પનાથી પણ દંપાત્રી છુટે છે.

આપણા સમાજ, કાયરતા અને બેઠમને લઈ જોડેલા બધા સયશસ્ત્ર છે કે આંખ આડા કાન કરી કાંઈ હિંમત બતાવી શકતો નથી. આજ્ઞાઓનું ઉઘાડું ઉઘાડીને જરૂરિયાત કરી, આચાર શિથિલતાથી સંયમને લુપ્ત કરી દઈએ છીએ એનું મૂળ તપાસીએ તો આપણી આત્મલોભ દેવાની અશક્તિ, ડરપોકપણું, સ્વાર્થ દ્રષ્ટિ અને અમામાણિક પદપાત છે. દંભ અને અજ્ઞાનરૂપી દીડા ક્રિયાકાંડને ફેલીને ખાઈ રહ્યા છે અને બેઠમી વર્ગ ઉલટો તેને આશ્વાસન આપી રહ્યો છે. વેગક શાસનો નિયમ છે કે જ્યાં સુધી લોહીમાં બિગાડ ન હોય ત્યાં સુધી બહારની ઝેરી હવા તેના ઉપર અસર કરી શકતી નથી અને તેથી જ કોલેરા પ્લેગ વગેરે પ્રસંગે બધાને રોગ લાગુ ન પડતાં જે તે ગ્રહણ કરવાને તૈયાર હોય તેજ તેમા સપડાય છે. આપણા સમાજની સ્વધર્મ જ્ઞાન પ્રત્યેની શિથિલતાજ, શિથિલતાચારીઓને જોળે છે.

આપણાં શાસ્ત્રો હજારો વર્ષ પહેલાં કહી ગયાં છે તે મુજબ મહાત્મા ગાંધીજી હાલ પ્રેમ અને તપશ્ચર્યાથી જ બીજા ઉપર પ્રભાવ પાડી શકે છે.

એક બીજા ઉપર જુકાં આળસોઢાડવાં, અનર્થ દંડ સેવવા જે જે નામને શરમાવે છે. મહાત્મા ગાંધીજીની સલાહ તો એવી છે કે પ્રેમથી મનાવો, ભૂલો બતાવો, ખાડા ખાખોચીઆથી બચાવો, અને એ ખાડાઓમાં પડતું મૂકનારાઓનો હાથ પકડો, દલીલથી સમજાવો, મમત્વનો નિશો ઉતારી વાત ગળે ઉતરાવો, સત્યમતની પ્રજાજતાથી એ વેગને રોકો, પણ બળાતકાર ન કરો.

સમાજની મુખ્યવસ્થા એ સાધુઓની પહેરગીરીનોજ પ્રતાપ-પરિણામ છે. સમાજના નેતાઓ, મુનિરાજો અને પત્રોએ નિષ્પક્ષપાતપણે ઉપર મુજબ સલાહો આપ્યા કરવાથીજ સાધુ ધર્મનો કીર્તિકોટ જળવાઈ રહેશે. નહિંતો એક આગેવાન પત્રકારની માન્યતા મુજબ "હાલના જમાનાની પ્રવૃત્તિ જોતાં કયા સમયે સ્વાર્થી જનો ધર્માચાર્યોને ભવ દરિએ છુટા મુકી દેશે તે સમજવું મુશ્કેલ છે."

ખુશામત એ હુયું ઝેર છે, મનુષ્ય માત્ર ભૂલને પાત્ર છે. ભૂલ કરનારે એવી ભૂલો કરી ન કરે એવું સમજાવનાર એવી ફરજ પાડનારને શુભેચ્છક ગણવો, પણ પક્ષાંધ થઈ, થયેલ ભૂલને છુપાવી, ગુન્હેગારોને મદદ કરવી, એ તો ગુન્હા વધારવા જેવું મહા પાપ છે. એ પ્રવૃત્તિ તો ગુન્હા કરનારાને ઉત્તેજન જેવી છે. આ પક્ષપાત-મોહ સારામાં સારા ને સમર્થમાં સમર્થ મનુષ્યોમાં પણ ગુમ ઝેર ફેલાવી મુકીને કેવો બુદ્ધિ ભેદ કરાવે છે, તેનાં શોચનીય દૃષ્ટાંતો આપણી આંખ આગળ મોજાઈ છે.

દરદીને ખજવાળી પંખાળીને પણ ધા રૂઝવવો ત્યાં સુધી આવકપણું નથી થકે છે; પરંતુ ધા છુપાવી; દરદને અસાધ્ય અને એપી બનાવવું એ મહા પાતક છે. આ ઇન્દ્રજીતના શિકાર બનતાં બચવું એ આવકનો મુખ્ય ધર્મ છે. ધર્મની ઇન્જતને તિરસ્કાર ભરી રીતે લાત મારનારાઓને આ છુપા ઝેરની ભયંકર અસરોથી ચેતાવવા જોઈએ. ચેતાવવાનો પોતાનો આ ધર્મ ચૂકનારા ધર્મ દ્રોહી છે. શુદ્ધ અદ્વાપૂર્વક આત્મ યજ્ઞ કરવાવાળા શૂરવીરોજ,

શુદ્ધ સંયમનું સંરક્ષણ કરવાનું માન મેળવશે. સમાજની જીવા દોરી આવા શૂરવીરોના કર કમળમાંજ ચોભે કે જેઓ આ ઝેરી વાતાવરણમાંથી સમાજને બચાવે; તે બધારણુની મર્યાદા નું ઉલ્લંઘન કરનારાઓને સત્ય પથ પર પગ મૂકાવે. પ્રગતિના પુણ્ય બળે અલોકિકતા પ્રગટશે.

જે પ્રજાના શિક્ષકો ધર્મ પ્રચારકો પોતાનું આરિતરૂપ પુરૂષત્વ શુભાવી બેમે તેના શિષ્યો અનુયાયીઓ ઉદયનાં દર્શન પણ ન કરી શકે. અસત્ય પક્ષ અને મમત્વની આહૂતિ આપવાની હિંમત ન આવે ત્યાં સુધી ધાર્મિક આદર્શની બાળતમાં અવ્યવસ્થાજ રહેવાની. હિંદુ સમાજની એવી રચના છે કે પ્રાચીન કાળથી શુદ્ધ એજ સમાજ નેતા છે. લોગી ભારત પ્રજા ધર્મને નામે લોળવાય છે ધર્મઅજ્ઞાન વર્ગમાં ભય કે બેઝમ ઉત્પન્ન કરે જ્યારે સમજી વર્ગમાં શ્રદ્ધા જાગૃત કરે છે. પોતાનું પવિત્ર સ્થાન નીભાવવા તે સ્થાનને પાત્ર બનવુંજ પડે, સમાજ શ્રદ્ધા પૂર્વક તેમનું માન. જાગવે એટલી લાયકાત હોવી જોઈએ. પોતે માથે લીધેલું કામ પાર પાડવા જેટલી શક્તિ તેઓએ ખીલવવીજ રહી, સાર્વજનિક સંકટ સમયે વ્યક્તિગત સ્વદુઃખ વીસરાઈ જવું જોઈએ, પરંતુ દીલગીરી એટલીજ છે કે મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે તેમ આપણામાં પ્રમાણિકપણાનો ચોખ ઓછો થતો જાય છે. અપ્રમાણિકપણાનો તિરસ્કાર પણ તીવ્ર થતો નથી.

“To err is human, to know that one has erred is superhuman, to admit and correct the error and repair wrong is Divine.” “ભૂલ થઈ જાય એવો

મનુષ્યનો સ્વભાવ છે. પોતાથી ભૂલ થઈ ગઈ તેનું જ્ઞાન થવું એ ઉચ્ચ મનુષ્યપણું છે; પણ ભૂલ કબૂલ કરી તેને સુધારવી, ભૂંડાનું લણું કરી નાખવું એ દૈવી મનુષ્યત્વ છે.” દિલના એ-કરાર મગરૂખીને સ્થાને નમ્રતાનાં પગલાં થયાં કે ભૂલો સુધારવાની દૃશ્ય પ્રેરણાઓનો મારો શરૂ થવાનો.

મહાત્મા ગાંધીજીના નીચેના શબ્દોનું સ્મરણ કરી આ શુર્વાવલિમાંના પૂજ્ય શ્રી શ્રીલાલજીના જીવન પ્રસંગો અવલોકીએ.

“આપણા દેશમાં સમાજ રાજગણ અને તપોબળ એવાં બેજ બળને ઓળખે છે, અને એની અંદર પણ તપોબળની પ્રતિષ્ઠા વધારે માને છે. આ આપણા સમાજની વિશેષતા છે. માણસ જેટલો વાસનાને ઓછા, આધીન, જેટલું એનું જીવન સાદું અને સંયમી તેટલું તેનું તપ વધારે. સ્વાર્થ અને વિલાસની પામરતા જેની અંદર ઓછી તે તેટલા પ્રમાણમાં તપસ્વી. જ્ઞાન અને તપસ્વર્યા એ બેનો સંયોગ એજ અશ્વર્ય.”

“સત્યમાં સર્વ ધર્મની સીમા છે, સત્ય એ પરમેશ્વર છે, સત્ય કરતાં પર એવો કોઈ ધર્મ નથી, એ સત્યનું પાલન બહુ ઠહિન છે એમાં શક નથી. મનથી અને વચનથી સત્ય જળવાય તો મનુષ્યને બીજું કંઈ ન જોઈએ તેમાંથી તેને બધું મળી રહેશે. સત્યનો માર્ગ શૂરાનોજ છે. તેનો વ્યવહાર ન કરી શકાય તો માણસ ખાનદાની ખુવે; તેની શાખ જાય. જેમ દૂધમાં કચરો પડે તો દૂધ પણ મેલું કહેવાય, તેમ નિર્દોષ વચન સાથે અસત્ય ભળે તો નિર્દોષ વચન અને વર્તનની કીંમત ઘટે છે.”

“આવે સમયે સર્વથી વધારે શોભતા ગુણો દૃઢતા અને વીરતા હોય છે. નિશ્ચય કરેલો ન ફેરવેલો એ દૃઢતા. શાંતિને સમયે વાલ્મીકિ વૃત્તિનો અપ પડે છે અશ્વાતિને સમયે વીરતાનો. હાથી કીડીઓને કચરતો ચાંચો બચ એ કાઠ વીરતા બતાવતો નથી પણ સિંહની સાથે ઝઝુમતો હાથી વીરતા બતાવે છે. ગધેડીના કાન ઉમેળતો કુભાર વીરતા બતાવતો નથી પણ લુટારાના ધાડા સામે ઝઝુમતો નર કેશરી વીરતા બતાવે છે.”

કાનનાં કીડા ખરી પડે એવી નિંદા કરનારની નિંદા ન કરતાં, તેને બંધાતાં ચીકણા કર્મ માટે દયા ખાવી અને સફળુદ્ધિ ઉપજે એવી ભાવના ભાવવી અને આ ભાવના સફળ થાય એવા પ્રયાસ કરવા એજ ખરી વીરતા, એજ અમારા અરિહંતોનો અનુભવેલો સત્ય માર્ગ.

આસીચથા ગુરુ મનોહરણે સમર્થા ।

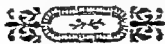
ત્વત્પ્રેમમૃતિ રનયા ન તથા પરેષામ્ ॥

રત્ને યથાદરમતિ મૅળિલક્ષ્મણાં ।

નૈવં ન કાચ ચક્રલે કિરણા કુરેપિ ॥

શતાવધાની પડિત શ્રી રત્નચંદ્રણ મહારાજ.

માણિક, મોતી, હીરા, પાના, પારખનાર ઝવેરીનું મન કિંમતી રત્નો તરફ જેવું આકર્ષાય છે, તેવું સૂર્યના પ્રકાશમાં ચળકાટ મારતા કાચના કટકાઓ (કે હમીટેશન જે ખરા કરતાં બાહ્ય દેખાવમાં વિશેષ સુંદર દેખાય છે) તરફ નથી આકર્ષાતું.



પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી



પ્રકરણ ૧ લું.

બાલ્ય જીવન.

રાજપૂતાનામાં પૂર્વીય બનાસ નદીના દક્ષિણ તટ ઉપર ટોંક નામનું એક નગર ઘણા પુરાતન કાળથી વસેલું છે. જયપુરની દક્ષિણે ૬૦ માઇલ પર તે આવેલું છે. ઇ. સ. ૧૮૧૭માં જ્યારે પ્રખ્યાત પીંઢારા અમીરખાને રાજપૂતાનામાં એક નવીન રાજ્યની સ્થાપના કરી ત્યારે ટોંક તેની રાજ્યધાનીનું શહેર બન્યું. રાજપૂતાનામાં સૌથી છેલ્લામાં છેલ્લું બે કોઈ રાજ્ય સ્થપાયું હોય તો તે આ રાજ્ય છે. બે હજાર ચોરસ માઇલનો તેનો વિસ્તાર છે. તેનો કેટલોક ભાગ રાજપૂતાનામાં અને કેટલોક ભાગવામાં છે. ટોંકના રાજકર્તા અફઘાન જાતના રોહિલા પઠાણ છે અને તેઓ નવાબની પદવિથી ઓળખાય છે. આખા રાજપૂતાનામાં આ એક જ સુસલમાની રાજ્ય છે ચોતરફ ઉંચા ઉંચા ડુંગરોથી ઘેરાયેલું અને પુરાણી પદ્ધતિનું ટોંક શહેર પુરાણા ટોંક અને નવા ટોંક એમ બે વિભાગમાં વહેંચાયેલું છે.

સાંકડી બજારો અને ઉંચા નીચા રસ્તાઓવાળા અને બહુ પુરાતન કાળથી વસેલા પુરાણા ટોંકમાં આપણા ચરિત્ર નાયકનો જન્મ થતા અત્યારે એ શહેર જૈન મંત્રમાં અધિક પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે. અહિં પુરાણા ટોંકમાં શ્રવિય વંશીય પરમાર

જાતિથી ઉતરી, આવેલ, ઓશવાલ જાતિ અને ણાંબ ગોત્રમા ઉત્પન્ન થયેલ ચુનીલાલજી નામે એક સદ્ગૃહસ્થ રહેતા હતા રાજ્યમા તેમજ જ્ઞાતિમા થેઠ ચુનીલાલજી બાળની પ્રતિષ્ઠા ધણી સારી હતી સ્થાવર મિલકતમા બાળે ત્રણ ત્રણ માગની ત્રણ હવેલી

* જૈન રાજાન જાતિના સળધમ કેટલીક જાણના જોગ એતિહાસિક નોંધ કર્નવ સર જેમ્સ ટોડ માહેમ રચિત “રાજસ્થાન ઇતિહાસ”ના હીંદી અનુવાદને આધારે આ નીચે આપવામા આવે છે

૧ ચિતૌરકે કિલ્લેમેં માન સરોવરકે અદર જો પંવાર રાજાઓંકે વક્તકા શિલાલેખ લગા હુઆ હૈ उसकी तरुल है —

માન સરોવર રાજા માન પરાર (પરમાર) ને બનાયા હૈ उसके सातसो वर्ष के बाद उनके कुलके राजा भीमने शिलालेख लगाया है; और उसी भीमके पुत्रने मारवाडमें बहुतसे नगर बसाये और उसीके उत्तराधिकारी जैन क्षत्रिय ओशवाल कहलाये हैं।

નોટ નં. ૫.:—માલવેકે મહારાજ અવતિ લા ઉજ્જયિનિકે અધીશ્વર રાજા ભીમકી બહુતસી પ્રશસાકા વર્ણન જૈન ગ્રંથોમેં પાયા જાતા હૈ। उनके ही एक पुत्रने मारवाड राज्यके अनेक स्थानोंमें नगर स्थापन किये और लुनी नदीसे आरावली शिखर तक स्थरुके अनेक स्थानोंमें उनके द्वारा अनेक नगर स्थापित हुए, किन्तु उन नगरवासियोंमेंसे सबही जैन धर्ममें दीक्षित हुए, उनके उत्तराधिकारी लोग इस समय सबमें अधिक धनशाली और वाणिज्य व्यवसायी महाजन नामसे विरुगात हैं. वह राजपूत रक्षधारी होनेसे सर्वत्र गर्व

ઓ ઉપરાંત પુરાણા અને નવા ટોંકમાં મળી નાની મોટી ૧૪
 ટુકાનો તેમને હતી. જેનું લાડું ઉપજતું; ઉપરાંત સરકારમાં તથા
 સરકારી ક્ષેત્રમાં ધીરધાર કરવાનો તેમનો ધંધો હતો.
 યુનીલાસજી શેક પ્રમાણિક અને ધર્મ પરાયણ હતા; એક
 સફળદસ્થને છાત્રો તેવા ઉત્તમ શુભ્રાથી તેઓ અશ્વકૃત હતા.

करते है और उनको किसी विश्वासी राजर्काय पद पर नियुक्त करने
 पर वे लोग लेखिनी चलानेके समान स्वच्छंदतासे तलवार चलाने
 में भी समर्थ है । भाग पहला हिन्दी अनुवाद पृष्ठ ११३७-३८

૨ રામસિંહ જૈન ધર્માવલમ્બી ઓર ઓસ જાતકે હૈં. इस
 ओस जातिकी संख्या सब रजवाड़ेमें लगभग एक लाखके होगी
 और सबही अग्निकुल राजपूत वंशमें उत्पन्न हुए है. इन्होंने बहुत
 काल पहले हिन्दु धर्म छोड़कर जैनधर्मावलम्बन और मारवाड़के
 अंतर्गत ओसा नामक स्थानमें रहना आरंभ किया था, तथा उस
 स्थानके नामानुसारही ओसवाल नामसे विख्यात हुए । अग्निकुलके
 प्रमार व सोलंकी राजपूत शाखाके लोगही सबसे पहले जैनधर्ममें
 दीक्षित हुए थे । भाग पहिला द्वि. खंड अध्याय २६ पृ. ८३४-३५

भारत वर्षके ८४ जातिके व्यवसायीओंमेंमे ओसवाल गिनतिमें
 बहुत ज्यादा तथा विशेष द्रव्यवान हैं वो प्रायः १ लाख हैं । ये ओस-
 वाल इस लिये कहे जाते हैं कि इनके रहनेका पूर्वस्थान आसिया
 था । ये सर्व विशुद्ध राजपूत है इनमें एकही समुदायके नहि हैं
 परंतु पंवार, सोलंकी, भारी इत्यादि सब सब समुदाय है.

‘ચુનીલાલજી શેઠનાં ધર્મપત્નીનું’ નામ ચાંદકુંવર બાઈ હતું. અમે ચરિત્રઘટનાના સંગ્રહાર્થે ટોંકમાં પાંચ દિવસ રહ્યા તે દરમ્યાન આ બાઈનાં યથોગાન તેમના પરિચયમાં આવેલ વ્યક્તિઓના મુખેથી જેટલાં સાંભળ્યાં છે તેટલાં વિસ્તારસપથી અત્ર આપી શકાય તેમ નથી. આ બાઈ પવિત્રતાની અને પતિવ્રતાની સાક્ષાત્ મૂર્તિ હતી તેમનું ધાર્મિક જ્ઞાન જેમ ઘણું વિશાળ હતું તેમ તેમનું ચારિત્ર પણ ઘણું વિશુદ્ધ હતું. એમનાં પિયરે માધવપુર (જયપુર સ્ટેટ) માં હતાં. તેમના પિતા સૂરજમલજી અને કાકા દેવબક્ષજી એ દેશવિખ્યાત સુશ્રાવક હતા. * દેવબક્ષજીએ ૨૮ સૂત્રોનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને સૂરજમલજી પણ શાસ્ત્રના સારા જાણકાર, વિવેકી અને કર્તવ્યનિષ્ઠ પુરૂષ હતા. પુત્રીમાં તેમના એ ગુણો વારસામાં ઉતરી આવ્યા હતા. દિવસમાં બે વખત સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરવાં, ગરીબોને ગુપ્તદાન દેવું, તપશ્ચર્યા કરવી, જ્ઞાનાભ્યાસ વધારવો એ વગેરે સત્પ્રવૃત્તિઓથી તથા શાન્ત સ્વશાવ, ડહાપણ, વિવેક આદિ સફળગુણોથી ચાંદકુંવરબાઈના પ્રત્યે સર્વનો આદરભાવ હતો. ચુનીલાલજી શેઠના મોટા લાઇ હીરાલાલજી જાંબ ધણીવાર કહેતા કે આમના પુણ્યેજ અમારું કુટુંબની દિનપ્રતિદિન ચડતી કળા થવા માંડી છે. અને એમનાં પગલાં અહિં થયા પછીજ અદ્વિતિ સિદ્ધિ પણ વધી છે.

* દેવબક્ષજીના પાત્ર લક્ષ્મીચંદજી કે જેઓ અત્યારે વિદ્યમાન છે તેમણે શ્રીલાલજીને દીક્ષાની આજ્ઞા આપવા પોતાની દ્વારખાને સમજાવ્યાં હતાં.

: . ચાંદકુંવરભાઈ સામાયિક પ્રતિક્રમણ તથા કેટલાંક થોકડા તો લગ્ન થયા પહેલાંજ શિષ્યા હતાં. અને લગ્ન પછી પણ આર્યા-જ્ઞાનોના સહવાસથી તેમણે ધાર્મિક જ્ઞાનમાં ઘણો વધારો કર્યો હતો. તેમણે ઘણી જાતનાં ત્રત પરચક્રખાણુ કર્યાં હતાં. ચારે સ્કંધો તેમને પોતાની જાંઘગીનાં છેડલાં ઘણાં વર્ષો સુધી અંગીકૃત હતાં. સાધુ સાધ્વી પ્રત્યે તેમનો અનુપમ ભક્તિભાવ હતો. તેમને આહાર પાણી વહોરાવવા જતાં કદાચ કંઈ અસૂઝતું થઈ જતું તો તે દિવસે તેઓ આહાર ન કરતાં ટુંકામા કહીએ તો આ સતી સાધ્વી શ્રીનું ચારિત્ર અતિશય સ્તુતિપાત્ર હતું, સ્તુતિપાત્રજ નહિ બદકે ભક્તિપાત્ર હતું.

આ નિર્મલહૃદયા રત્નપ્રસૂતા શ્રીના ઉદરથી માંગાળાઈ નામની એક પુત્રી અને નાથુલાલજી નામના એક પુત્રના જન્મ પછી વિક્રમ સં. ૧૯૨૫ ના જયેષ્ઠ વદી ૧૨* ના રોજ એક પુત્રનો જન્મ થયો. જગત્માં પુત્ર જન્મનો અસીમ આનંદ તો અસંખ્ય માતાઓ અનુભવે છે, પરંતુ તેજ માતાનો આનંદ સદૃશ છે કે જે તેના દૂધને દીપાને અને ફાળને ઉત્તમે. શ્રીમતી ચાંદકુંવર બાઈએ

* મારવાડમા ચૈત્ર વદી ૧ ના રોજ સંવત્ ગદલે છે, વળી દર પૂનમે મહિનો પૂરો થઈ વદ ૧ થી નવો માસ ગણવાનો ત્યાં રીવાજ છે. એટલે માગ્વાડી ગણતરી પ્રમાણે સં. ૧૯૨૬ ના અષાઠ વદ ૧૨ ના રોજ ચરિત્ર નાયકનો જન્મ થયો હતો.

શ્રેષ્ઠુલ સ્વપ્નથી સૂચિત એક એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો કે જે
 પવિત્રાત્મા, પુણ્યાત્મા, ધર્માત્મા, મહાત્મા અને વીરાત્મા તરીકે
 વિશ્વમાં વિખ્યાતિ પામ્યો. હૃદયો-ત્યાંસુધી ચંદ્રની પેઠે પૃથ્વી પર
 અમૃત ટોળનો રહ્યો, શીતળતા વરસાપતો રહ્યો; અને અનેક લબ્યા-
 ત્માઓનાં હૃદયકમળોને વિકસાવતો ગયો. આ પુત્રનું નામ શ્રીલાલ
 રાણવામાં આપ્યું. પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી જણાય. સૂર્યનો ઉદય
 થતાંજ તેનાં સોનેરી કિરણો જાયામાં જાયા પર્વતના મસ્તકે જઈ
 બેસે છે; તેવીજ રીતે આ બાળકની પ્રતિભાએ આસ જનોનાં
 અંતઃકર્ણમાં ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેની તેજસ્વિતા; મનોહર
 વંદન, શરીરની લબ્ય આકૃતિ, વિશાલ બાલ, પ્રકાશિત નેત્ર, ઇત્યાદિ
 લક્ષણો સ્વાભાવિક રીતે એવું સૂચન કરતાં કે, આ બાળક આગળ
 જતાં કોઈ મહાન પુરુષ નિવડશે.

શ્રી લાલણને માતાની ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયાંને ત્રણ ચાર
 માસ બનીત યથા એવામાં એકદા માંદા સાહેબ અગાશીમાં સૂતાં
 હતાં. સૂર્યાસ્ત થયાંને થોડાજ સમય વીત્યો હતો. આ પ્રસંગે તેમને
 સ્વપ્નાવસ્થામાં એક જગહજગતો તેજનો ગોળો દ્રવ્યથી પોતાના તરફ
 આવતો જણાયો. થોડીજ વારમાં તે છેક નજીક આવી પહોંચ્યો.
 જેમ જેમ તે નજીક આવતો ગયો તેમ તેમ પ્રકાશ પણ વધતોજ
 ગયો. માંદા આશ્ચર્ય ચકિત થઈ ગયા. પ્રકાશની મધ્યમાં રહેલી
 કોઈ દિવ્યમૂર્તિ જણે પોતાની સંમુખ કાંઈ કહેતી હોય તેવો
 ભાસ થયો, પરંતુ અસાધારણ પ્રકાશથી તેમના હૃદયને એટલો
 બધો ફોલ યયો કે તેમણે શું કહ્યું તેની કાંઈ સ્મૃતિ ન
 રહી. ધગકતી છાતીએ તેઓ બાગી બહાં અને પતિ પાસે જઈ
 સર્વ હકીકત નિવેદન કરી.

શ્રી લાલજી બાળક હતા ત્યારે તેમનાં માતાજી તેમને સાથે તાઈ ઉપાશ્રયે શ્રી મોનાજી તથા ગેંદાજી નાગની વિદુષી અને વિશુદ્ધ ચારિત્રવતી સંતીઓ પાસે શાસ્ત્રાધ્યયન કરવા માટે નિરંતર જતાં. ત્યાંના પવિત્ર ખાતાવરણની પવિત્ર અસર તેમના હૃદયપરે ખાદ્યાવસ્થાથીજ પડવા માંડી હતી. વળી આ વખતે ટોકમાં પૂજ્ય શ્રી હૃકમીચંદજી મહારાજના સમ્પ્રદાયના સુસાધુ તથસ્વીજી શ્રી પન્નાલાલજી (પૂજ્યશ્રી ચોથમ્લજીના ગુરુભાઈ) તથા ગંભીરમલજી મહારાજ ગિરાજતા હતા તેમની પાસે પણ પોતાના પિતાજી સાથે જવાનો પ્રસંગ શ્રીલાલજીને અવાર નવાર મળતો હતો. પન્નાલાલજી મહારાજ ઘણાજ આત્માર્થી, સુપાત્ર, સગયના જાણુ અને વિદ્વાન્ સાધુ હતા. એકથી માંડીને ૬૧ ઉપવાસ સુધી તેમણે દરેક થોડ કર્યા હતા. આ જત્તે મહાપુરુષોનો સત્સમાગમ શ્રી લાલજીના જીવનનું ઉત્કર્ષાભિમુખ પરિવર્તન થવામાં મહાન્ આલંબન રૂપ નીવડ્યો.

ખાદ્યાવસ્થાથીજ સાધુ અને આર્યાજી પ્રત્યે તેમનો અપ્રતિમ પ્રેમભાવ અને અનુપમ લક્ષિતભાવ હતો. જ્યારે તેઓ પાંચ વર્ષના હતા ત્યારે છોકરાઓ જેમ બીજી રમતો કરે છે તેમ શ્રીલાલજી આ પ્રમાણે રમત કરતા:-કપડાની ઝોળી બનાવતા, માટીની કુલંડીઓના પાતરા કરતા, મુખે મુખવસિકા ધારણ કરતા, હાથમા શાઅને બદલે કાગળ રાખતા, અને વ્યાખ્યાન વાચત્રા હોય તેવો દેખાવ કરતા. આ સ્થિતિમા તેમને બેઠ કોઈ પણ કરતું કે, શ્રીગી લાઈ પરણોગા કે દીક્ષા લાગા ? તો જવાબમા તેઓ કહેતા કે ' મેં તો દીક્ષા લઉંગા શા! પૂર્વજન્મના શુભ સંસ્કાર વિના લઘુવયથીજ

આવા સુવિચારોની સ્કુરણ થવી અશક્ય છે. આ ખામર તેમના પિતાજીને પહોંચતાં તેમણે ફરીથી એવી રમતો નહિ રમવા ફરમાવ્યું. અને વિનીત પુત્રે ત્યારથી તેમ કરવું થોડાં વર્ષને માટે છોડી પણ દીધું.

છઠ્ઠા વર્ષની શરૂઆતમાં શ્રીલાલજીને વ્યાવહારિક શિક્ષણ આપવાની શરૂઆત થઈ; પરંતુ ધાર્મિક શિક્ષણની શરૂઆત તો તે પહેલાંજ તેમનાં સુશિક્ષિતા અને કર્તવ્યપરાયણ માતાજી તરફથી થઈ ચૂકી હતી. છ વર્ષ જેટલી નાની ઉંમરમાંજ તેમણે સામાયિક પ્રતિક્રમણ માતૃશ્રી પાસેથી સંપૂર્ણ શિખી લીધું હતું. માત્ર શ્રીલાલજીનેજ નહિ, કિન્તુ પોતાનાં ત્રણ * સંતાનોને આ રીતે ધાર્મિક અભ્યાસ કરાવવા ઉપરાંત નીતિ અર્થાત્ સામાન્ય ધર્મનું ઉચ્ચ પ્રતિનું શિક્ષણ આંદકુંવર બાઈએ આપ્યું હતું. “એક સારી માતા સો શિક્ષકની ગરજ સારે છે” એ કહેવતને તેમણે ચરિતાર્થ કરી હતી. આર્યાવર્ત આવી આવી માતાઓની પદરજથી સદા પવિત્ર બની રહે એવી અમારી લાખના છે.

* શ્રીજીના જયેષ્ઠ બ્રાતા શ્રીયુત નાયુલાલજી બંબ હનુ વિદ્યમાન છે. એમના કુટુંબમાં આજે પણ કેટલો ધર્માનુરાગ છે, તેનો કિંચિત્ પરિચય આપવો આવશ્યક છે. સાં. ૧૯૭૭ ના દ્વિતીય ગ્રામ્ય વ. ૧૧ ના રોજ સ્વ. પૂજ્યશ્રીની જીવન ઘટનાના સંગ્રહાર્થે અમે ટોક બપો હતા, અને શ્રીયુત નાયુલાલજી બંબને ત્યાં પાસ દિવસ રોકાણ હતા. તેઓએ રાત્રિ દિવસ અમારી ખામે બેગી સંભારી સંભારી અમને બધી વિગતો લખાવી હતી. પોતાની પાસે ખજૂ ઘણી મુખ્ય મુખ્ય વાતો વિગતવાર લખેલી હતી.

ટોંકમાં સરકારી તેમજ ખાનગી બંને પ્રકારની શાળાઓ હતી, પરંતુ ખાનગી શાળાઓનું શિક્ષણ વિશેષ વ્યવહારોપયોગી જાણી શ્રીલાલજીને હિંદી શિખવવા માટે પંડિત મૂલજી નામના એક પ્રાદ્યુ અધ્યાપકની શાળામાં દાખલ કરવામાં આવ્યા અને ઉર્દૂ શિખવવા માટે હાજી અબ્દુલ રહીમના મદ્રેસામાં મોકલવા માંડ્યા. વિદ્યાર્થીસ પ્રતિ તેમની સ્વાભાવિક અભિરુચી બાલકથથીજ હતી; તેથી પોતાના સહાધ્યાયીઓની સ્પર્ધામાં શ્રીલાલજીએ આગળ આવી પોતાના શિક્ષકોનો પ્રેમ સંપાદન કર્યો. તેમની સ્મરણશક્તિ એટલી તો તીવ્ર હતી કે તેમના શિક્ષકોને તે માટે અન્યથા ઉપજતી.

સ્કૂલમાં સાચાબોલા, સસ્ત સ્વભાવી અને પ્રામાણિક વિદ્યાર્થી તરીકે તેમણે સારી ખ્યાતિ મેળવી હતી. વિદ્યાગુરુઓના તેઓ પ્રીતિ-પાત્ર અને વિશ્વાસુ હતા. શ્રીલાલજીના ઉચ્ચ ગુણોથી મુગ્ધ થયેલા

શ્રીયુત નાથુલાલજી એક આદર્શ શ્રાવક છે. ચારે સ્કંધ તેમણે ઉઠાવ્યા છે. ઉપરાંત બીજાં પણ ઘણાં પદ્યકૃષ્ણો લીધેલા છે. રાજ ગ્રંથ સામાયિક કરવાનો તેમને નિયમ છે. તેઓ વિવેકી, ધર્મપ્રેમી અને મુલાયમ (મૃદુ) સ્વભાવના છે. ૫૭ વર્ષની તેમની ઉંમર છે. છતાં એક યુવાનની માફક કામ કરી શકે છે. તેમને ચાર પુત્રો છે. મોટા પુત્ર માણેકલાલજી પણ તેવાજ મુયોગ્ય છે. શ્રીયુત નાથુલાલજીના પુત્રો અને પૌત્રો વગેરે આખા કુટુંબનો ધર્માનુરાગ પ્રશંસનીય છે. ત્યાં ટોંકમાં તેમની કાપડની દુકાન બહુ સારા પાયા ઉપર ચાલે છે, છતાં એ વ્યાપારના કરતાં ધર્મવ્યાપારમાં શેઠ નાથુલાલજી વિશેષ લક્ષ આપે છે.

તેમના સહાધ્યાયીઓ તેમના અત્યે પૂર્ણ પ્રેમ રાખતા અને માનની લાગણીથી જોતા હતા. એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેમના બહુવિધ શુભોની સર્વ કોઈ વિશુદ્ધ લાવથી સ્લાધા કરતા. પોતાના વિદ્યાગુરૂ અત્યે શ્રીલાલજીનો પ્રેમ પણ પ્રશંસાપાત્ર હતો, અને શાળા છોડ્યા પછી પણ તેવોજ પ્રેમ કાયમ રહ્યો હતો. તેનું માત્ર એકજ ઉદાહરણ અત્ર આપીશું.

સાં. ૧૯૪૪ માં પોતાની અઠાર વર્ષની વયે ત્યારે તેમણે પોતાના મિત્ર ગુજરામજી પોરવાલની સાથે સ્વયમેચ દીક્ષા અંગીકાર કરી ત્યારે તેમણે આશરે સાત તોલાનો એક સોનાનો ઢોરો અધ્યાપકને એનાયત કર્યો હતો.

શ્રીલાલજી શાળામાં હિંદી અને ઉર્દૂ અભ્યાસ કરતા હતા ત્યારે પણ તેમનો ધાર્મિક અભ્યાસ તો ચક્રાવર્તિ હતો, છતાં આશ્ચર્ય જેવું તો એ હતું કે શાળામાં હમેશ તેમનો નંબર ઉંચો રહેતો અને અભ્યાસમાં પણ સાથી આગ્રમ નીકળતા. તપસ્વીજી શ્રી પન્નાલાલજી તથા ગંભીરમજી મહારાજ પામે નિવૃત્તિના સમયે તેઓ જતા અને પચીસ બોલ, નવતરન, લઘુદંડક, ગતાગત શુભસ્થાનઠાર આદિ અનેક પ્રકરણો તથા સાધુનું પ્રતિક્રમણ વગેરે તેઓએ કંઠસ્થ કરી લીધા હતાં. ધાર્મિક અભ્યાસ કરવામાં તેમના એક મિત્ર વચ્છરાજજી પોરવાલ કે જેઓ હજુ વિદ્યમાન છે, તેઓ તેમના સહાધ્યાયી હતા. બન્ને સાથે અભ્યાસ કરતા. શ્રીયુગ વચ્છરાજજી કહે છે કે ત્યારે જ્યોત્સનાધારુનું પ્રતિક્રમણ શિખતા હતા ત્યારે મહારાજ મને જે પાઠ આપતા તે સાંભળતા માત્રથીજ શ્રી લાલજી કંઠસ્થ કરી લેતા ત્યારે મારે તે પાઠ વારંવાર ગોખવા પડતા. આંટલી બધી તેમની સ્મરણશક્તિ વીત્ર હતી.

શ્રીલાલજીનું શરીર નિરોગી અને સુદૃઢ હતું. જન્મથીજ તેમના બીજાં લાડુઓ કરતાં તેઓ મજબૂત બાધાના હતા સહન શીલતા, નિર્ભયતા, સાહસિક વૃત્તિ, ધારેલું કામ પાર પાડવાની ખંત, ઉત્સાહ અને સત્યનો આગ્રહ ઇત્યાદિ ગુણો બાલવયથીજ તેમનામા પ્રકાશી રહ્યા હતા શુકલ પક્ષના ચંદ્રની માફક વયની વૃદ્ધિની સાથેજ ઉપર્યુકત ગુણોનો પ્રકાશ પણ વૃદ્ધિ પામતો ગયો હતો. તેનાં અનેકાનેક ઉદાહરણો એ મહાપુરૂષના જીવન ચરિત્રમા સ્થાન સ્થાન પર દૃશ્યમાન થાય છે

શ્રીલાલજીનો સ્વભાવ ઘણોજ માયાળુ અને પ્રેમાળ હોવાથી તેમના બાલસ્નેહીઓની સંખ્યા ઓટી હતી. તેમની સાથેનું તેમનું વર્તન ઘણુંજ ઉદાર હતું. શ્રીલાલજીના ઉત્તમ ગુણોની મિત્ર વર્ગ પર જાદુઈ અસર થતી. વચ્છરાજજી પોરવાલ અને ગુજરાલજી પોરવાલ એ બે તેમના ખાસ મિત્રો હતા. શ્રીલાલજીના વૈરાગ્યની એ ઉભય મિત્રોના હૃદયપટ પર ઉડી છાપ પડી હતી અને તેથી તેઓએ તેમની સાથે સસારનો પરિત્યાગ કરી આત્મોત્તતિ સાધવાનો દૃઢ સંકલ્પ કયો હતો. પરંતુ પાછળથી વચ્છરાજજીને આજ્ઞા નહિ મળવાથી તેમજ સયોગોની પ્રતિકૂળતા હોવાથી તેઓ દીક્ષા લઈ શક્યા નહિ અને ગુજરામલજીએ શ્રીલાલજીની સાથેજ દીક્ષા લીધેલી. શ્રીલાલજી પ્રત્યે તેમને ઘણો પૂજ્યભાવ હતો.

શાળામા શ્રીલાલજીના સહાધ્યાયીઓ તેમને એટલા બધા આહતા હતા કે જ્યારે તેમણે શાળા છોડી ત્યારે તેઓ આળમા આંસુ લાવી રહ્યા હતા. તેમના મિત્રો તેમનો વિયોગ સહન કરી

શક્તિ નહિ. તેમની સત્યનિષ્ઠા, કર્તવ્યપરાયણતા અને પ્રેમાળ સ્વભાવથી તેમના મિત્રોનાં હૃદય દ્રવીભૂત થતાં, પરંતુ તેમને વિશેષતઃ વશીભૂત કરવામાં કારણભૂત તેમનો ક્ષમાશુણ્ણ હતો. શ્રીલાલજીનું હૃદય એટલું જાણું કોમળ હતું કે તેઓ કોઈનું પણ દિલ હુલાય તેવો એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારતાં અચકાતા હતા, અને કેવલિત્ તેમના કોઈ શબ્દ કે કોઈ પ્રવૃત્તિથી સામાનું દિલ હુલાયું છે એમ તેમને લાગતું તો તેજ ક્ષણે તેની પાસે જઈ ક્ષમા માગતા. આ સ્લાબ્ય મહાશય તેમની વીરમાતા તરફથી તેમને વારસામાં મળ્યો હતો. શ્રીલાલજીની આવી ઉદારવૃત્તિથી તેમને કોઈની સાથે શત્રુતા થતી નહિ. શત્રુતા હોય તો તે માત્ર મનુષ્યના શરીરમાં મિત્રની માફક રહી શત્રુનું કામ કરનાર આલસ્ય નામના શત્રુની સાથેજ હતી. શ્રીલાલજીનો ક્ષમા શુણ્ણ તેમની મહત્તા વધારતાં એટલુંજ નહિ કિન્તુ ઉપર કહ્યું તેમ વશીકરણ મંત્રની પણ ગરજ સારતો. આ ઉત્તમ શુણ્ણ વડે તેઓ પરિચિત વ્યક્તિઓના ઉપર વિજય મેળવી શકતા હતા. “ક્ષમા વશીકૃતેલોકે ક્ષમયા કિં ન સિદ્ધતિ !” અર્થાત્ આ લોકને વિષે ક્ષમા એ વશીકરણ છે, ક્ષમાવડે શું સિદ્ધ થતું નથી ? અર્થાત્ સર્વ મનઃકામના સિદ્ધ થાય છે.

સાં. ૧૯૩૧ ના ભાદરવા શુ. ૫ ના રોજ જયપુર તાળાના હુની નામક ગામે ગાંધાળક્ષજી નામના સુત્રાચક્રની પુત્રી માનકુંવર વેદે શ્રીલાલજીનું વેવીશાળ કરવામાં આવ્યું હતું તે વખતે શ્રીલાલજીની ઉંમર છ વર્ષની અને માનકુંવરબાઈની ઉંમર ત્રણ વર્ષની હતી.

પ્રકરણ ૨ જી.

વિવાહ અને વિરકતતા.



સં. ૧૯૩૫ માં શ્રીલાલજીએ શાળા છોડી અને ધાર્મિક જ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ અર્થે અધિક ઉચોગ આદર્યો. એજ વર્ષમાં એટલે સાં. ૧૯૩૫ ના આપાઠ મહિનામાં તેમના પિતાજી શેઠ ચુનીલાલજી સ્વર્ગે મીઠાવ્યા. પિતાના સ્વર્ગવાસ પછી પાંચ મહિને સં. ૧૯૩૬ ના કાર્તિક વ. ૨ ના રોજ શ્રી લાલજીનાં લગ્ન થયાં. આ વખતે તેમને ૧૦ વર્ષ પૂરાં થઈ ૧૧ મું વર્ષ ચાલતું હતું અને તેમનાં પત્નીને નવમું વર્ષ એકું હતું. રાજપૂતાનામાં જાળલગ્નનો અત્યંત હાનિકારક રીવાજ આજના કરતાં પણ તે સમયે વિશેષ પ્રચલિત હતો. આ પ્રથા નાબુદ કરવા માટે શ્રીલાલજીએ દીક્ષિત થયા પછી સતત ઉપદેશ આપેલો તેનું કંઈક શુભ પરિણામ આજે આપણા જૈનોમાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

શ્રીલાલજીની જન ટોંકથી ફણી આવી. એજ પ્રસંગે કુદરતના કોઈ અદ્રશ્ય અકળ આકર્ષણના પ્રભાવે તેમના પરમોપકારી ધર્મગુરૂ તપસ્વીજી શ્રી પન્નાલાલજી તથા ગંભીરમલજી મહારાજ પણ આવા તરફથી વિકાર કરતાં કરતાં દુનિ પધાર્યા. આ ગુલ વર્તમાન વરરાજના જાણવામાં આવતાં તેમનાં રોમાંચ ઉદ્ભવિત થયાં, અને અતિ આતુરતાપૂર્વક ગુરૂશ્રીનાં દર્શનાર્થે ઉપાશ્રયે ગયા.

મારવાડમાં વરરાજને હાથે મીઠાળની સાથે ખીજી પણી ચીજો
એક કપડામાં લપેટી બાંધવાનો રિવાજ છે. તેમાં રાધના દાણા
પણ હોય છે. રાધ સચેત હોવાથી સાધુ મુનિરાજનો સચેત વસ્તુ
સહિત સંઘટ્ટો કરી ચક્રાય નહિ. છતાં ભક્તિના આવેશથી
ઉભરાતું શ્રીલાલજીનું હૃદય શુદ્ધના ચરણનો સ્પર્શ કરવાના
વિવેકને, વેગળે મૂકી શક્યું નહિ. વરરાજએ સચેત વસ્તુ સહિત
પોતાના શુદ્ધના ચરણ કમળનો સ્પર્શ કર્યો એ શુન્હા. (!)
બદલ સાથેના શ્રાવક ભાઈઓ એક પછી એક તેમને ઠપકો દેવા
લાગ્યા. ત્યારે તપસ્વીજી મહારાજે કહ્યું કે તમે તેમના ભક્તિભાવ,
ધર્મપ્રેમ અને ઉત્સાહ તરફ પણ જરા નજર કરો, અને વરરાજને
છેકંજ ગળારાવી ન મૂકો. આ પ્રમાણે કહી લોકોને શાંત પાડ્યા.
અને વરરાજને સંબોધીને થોડાંએક બોધપ્રદ વચનો કહ્યા. એ
વચનોએ શ્રીજીના હૃદયપર બહુ અમૂલ્ય ઉપમાવી

શ્રીલાલજીનાં લેખ સમયે ચુંનીલાલજી શેઠના વડીલ બાપુ હીરાલાલજી
તેમજ શ્રીલાલજીના જ્યેષ્ઠ બાપા નાથલાલજી પ્રમુખ કુટુંબી જનો
આનંદોત્સવમાં મગ્ન હતાં. તેમનાં હૃદય આનંદથી ઉભરાતાં હતાં
ત્યારે શ્રીલાલજીના હૃદયકમળમાં ઉદાસીનતા છાઈ રહી હતી. પૂર્વ
જન્મના શુભ સંસ્કારોના પ્રભાવથી તેમનામાં લઘુવયથી જ વૈરાગ્યનાં
બીજ અકુરિત થતાં હતાં અને જિનવાણી રૂપ અમૃતમળનું તે
પર વારંવાર સીંચન થતું રહેવાથી હમણાં તો એ વૈરાગ્યવૃક્ષ વિશેષ
પરિવૃત્ત થઈ વૃદ્ધિગત થયું હતું, અને તેનાં મૂળ પણ ઉડાં ગયાં
હતાં; છતાં વડીલોની આજ્ઞાને તેઓ અબોલ રહી અનિચ્છાએ
શિરોધાર્ય કરતાં હતાં. તેમની આ મવૃત્તિ કંઈક બૂલભરેલી

વાગ્ધક વર્ગને લાગશે, અને તેમના મનમાં એજ પ્રશ્ન ઉદ્ભવશે કે પરણીને પરિહરવા કરતા નજ પરણવું એ શું ખોટું? પણ કર્મના અચળ કાયદા પાસે સર્વને શીર ઝુકવવુંજ પડે છે. વળી કુદરતની દરેક કૃતિ સર્વદા હેતુયુક્ત હોય છે. શ્રીમતી માનકુંવર પાર્શ્વના ત્રેયમનો માર્ગ પણ આવી વિધિથી પુરુષો યવાનું વિધિએ નિર્મ્યું હશે. તેમને શ્રીમતી આદકુંવરનાઈ જેવી સુશિક્ષિતા સાસુ પાસેથી ઉત્તમ પ્રતિની શિક્ષા સંપાદન કરવાનો સુયોગ આથી પ્રાપ્ત થયો, અને પવિત્ર જીવન વ્યતીત કરી, દીક્ષિતા થઇ છ વર્ષ સયમ આરાધી પતિની પહેલા સ્વર્ગમાં પહોંચવાનું સાલાગ્ય પ્રાપ્ત થયું એ પણ આ પ્રવૃત્તિનુંજ પરિણામ હોવાનું અનુમાન અનુચિત છે એમ કોણ કહી શકશે? વળી શ્રીલાલજીનું હૃદય આ વખતે વૈરાગ્યના રંગથી રંગાયેલું હતું અને રાનાબાસની તેમને અપરિમિત પિપાસા હતી એ વાત નિર્મિવાદ છે, પરંતુ દીક્ષા લેવીજ છે એવો દૃઢ નિશ્ચય તે વખતે હતો કે કેમ એ નિશ્ચયાત્મકપણે કહી શકાય તેમ નથી.

લગ્ન સમયે માનકુંવરનાઈની ઉમ્મર બહુ નાની-આઠ નવ વર્ષની હતી. જેથી તરતજ તેઓ પિયેર ગયા હતા અને ત્રણ વર્ષ સુધી તેઓ પિયેરમાજ રહ્યા હતા. મારવાડનો રિવાજ છે કે ઉમ્મર લાયક થાય એટલે આણુ વળાવે, પણ જો લગ્નાદિ કાંઈ પ્રસંગ શ્વસૂરગૃહે હોય તો થોડા દિવસને માટે નવવધને તેડી લાવે પરંતુ શ્રીલાલજીના લગ્ન પડી એવો કોઈ પ્રસંગ તેમને ત્યાં આવ્યો ન હતો તેથી માનકુંવરનાઈ ત્રણ વર્ષ સુધી પિતૃગૃહેજ રહ્યા હતા.

અહિં શ્રીલાલજીનો વૈરોગ્ય વધતો ચાલ્યો. સંસારપર અર્થ થઈ. વ્યાપારાદિમાં તેમનું ચિત્ત ચોટતું નહિ. જ્ઞાનાધ્યયનમાં સત્સમાગમમાં અને ધર્મધ્યાન કરવામાંજ તેઓ નિરંતર દત્તચિત્ત રહેવા લાગ્યા. તપસ્વીજી પત્તાલાલજી તથા ગંભીરમલ્લજી સત્સંગ અને સદુપદેશનો તેમના હૃદયપર ભારે પ્રભાવ પડ્યો. તેમની પાસે શાસ્ત્રાધ્યયન કરવા વડે તેઓ સમયનો સદુપયોગ કરવા લાગ્યા.

શ્રીજી બાર વર્ષના હતા ત્યારે એક દિવસે તેઓ સામાયિક મત કરી મુનિશ્રી ગંભીરમલ્લજીનું વ્યાખ્યાન પ્રેમપૂર્વક અરણ્ય કરી રહ્યા હતા. એટલામાં બીકાનેર નિવાસી શ્રીયુત ચુનીલાલજી ડાગા કે જે રતલામવાળા એક પૂનમચંદજી દીપચંદજીની ઠોંકની દુકાન ઉપર મુનીમ હતા તેઓ પણ વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા. ચુનીલાલજી શાસ્ત્રના જાણકાર, ઉત્પાત બુદ્ધિવાળા, વિદ્વાન અને વયોવૃદ્ધ યાવક હતા. સામુદ્રિક અને જ્યોતિષ શાસ્ત્રનું પણ તેમનું જ્ઞાન પ્રશંસનીય હતું. તેઓ પણ શ્રીજીની ભેડમાંજ સામાયિક કરીને બેઠા. અનાયાસે તેમની દ્રષ્ટિ શ્રી લાલજીના ઉપર પડી. શ્રીજીનાં શારીરિક લક્ષણો તેઓ પુનઃપુનઃ જોતા રહ્યા. વ્યાખ્યાન પૂરું થયું એટલે તેઓ પોતાની કેડીમાં જઈ લોજનાદિ કાર્યથી નિવૃત્ત થઈ દુકાન ઉપર આવ્યા. ઘોડીવાર પછી શ્રીયુત હીરાલાલજી જંગ પણ કાર્યવિશાત્ ચુનીલાલજીની દુકાન ઉપર આવ્યા. ત્યારે ચુનીલાલજી ડાગા હીરાલાલજી પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલ્યા “શ્રીલાલ આજ સવારે વ્યાખ્યાનમાં મારી પાસેજ બેઠો હતો. તેના શરીરનાં લક્ષણો મેં નિહાળીને જોયાં,



टोंकनी रस्तीया टेकरीपर संतारी श्रीलालजी.

परिचय-ग्रन्थ-२-३

મને આશ્ચર્ય થાય છે કે આ તમારા ઘરમાં ગોઠડીમાં ગોરખ ક્યાંથી ? એ કોઈ સાધારણ મનુષ્ય નથી. પણ બહુ સંસ્કારી હોવ છે. સામુદ્રિક શાંસ સત્ય હોય અને મારા ગુરૂ તરફથી મને મળેલી તે શાસ્ત્રીની પ્રસાદી સાચી હોય તો હું છાતી ઠોકીને કહું છું કે એ તમારો ભત્રીજો આગળ જતાં કોઈ મહાન પુરુષ નીવડશે. જ્યાંસુધી મારી મતિ પહોંચી ત્યાં સુધી બહુ ઉંડા ઉતરીને મેં વિચાર કર્યો તો હું એજ અનુમાન ઉપર આવ્યો છું કે આ રકમ તમારા ઘરમાં રહેવી મુશ્કેલ છે.” શ્રીચુત હીરાલાલજી તો આ બધા શબ્દો સાંભળીને સ્તબ્ધ જ બની ગયા.

ઘણીવાર શ્રીજી શહેર બહાર નીકળી નજીકના ડુંગરોમાં ચાલ્યા જતા અને ત્યાં કલાકોના કલાક રોકાતા. અહિંનાં નૈસર્ગિક દર્શ્યો અને કુદરતની અપાર લીલા નિહાળતાં તેમના મગજમાં નવા નવા વિચારતરંગો એક પછી એક ઉદ્ભવતા. અહિં કોઈ કોઈ વાર તેઓ તત્ત્વચિંતનમાં એટલા બધા તો નિમગ્ન થઈ જતા કે કેટલો સમય ગયો તેનું તેમને જ્ઞાન રહેતું નહિ. શ્રીજી કહેતા કે પર્વતપરનો એકાંતવાસ મને બહુ ઉપકારક નીવડતો. ઘેર હોય ત્યારે પણ તેઓ પોતાની ત્રણ માળની ઉંચી હાલેલીની* અગાશીમાજ વિશેષે કરીને પોતાની બેઠક રાખતા. શહેરની છેક નજીકમાથીજ શરૂ થતી, નેત્રોને આનંદ આપનારી ડુંગરાઓની હારમાળા અહિંથી પણ દષ્ટિગોચર થતી. ટોક પાસેની ઉંચી ઐતિહાસિક રસીયાની ટેકરી બાણે તત્ત્વવેત્તાઓનું સિંહાસન હોય

એવો આભામ આપતી અને પોતાની થીકપર આરામ લેવા
 શ્રીજીને વાગવાર આમંત્રણ કરતી જુદી શ્રીજી પણ એ
 આમંત્રણનો પુન પુન સ્વીકૃત કરતા અને ઉમંગથી તેના
 ઉત્તર શૃંગ પર ચઢતા આમપામનું અનુપમ દ્રષ્ટિસાદૃષ્ય
 તેમના તત્ત મગજને શાંતિ આપતું વિગાળ વૃક્ષોના પદ્મવે
 પાખાનું કામ કરી આતિથ્યધર્મ બજાવતા ડોયલોના મીઠા દહાકા
 અને મૂંગેના મધુરા ડેકાગ્વરૂપ ગીત, મોથેરા મેમાનનું
 મન રજન કરતા પગિમળ પ્રસરાવતો ઠંડો સ્વર સમીર,
 આસપાસ પથરાયેલી અપૂર્વ શાન્તિ અને કુદગતની અદ્ભુત
 કળાઓનું પ્રદર્શન, અમિત મગજને તર કરી દેવા પરસ્પર
 સ્પર્ધામાં ઉત્તર હતા આણુમથી જન્મેલો અને અવલીના
 તેમજ ઉદયપુરના * સરોવરના ખાણી પીને પુષ્ટ થયેલો બનામ
 નામનો વિશાળ સંગ્રહિતવાડ, અનેક અશ્રિનોને શ્રુતિ આપતો,
 પોતાના ઉમથ તટ પર ઉભેલા આઝાદિ વૃક્ષોને પોષતો અને
 પદોષકાર પરાયણ હવન ગાળવાનો અમૂલ્ય ઓધપ ઠ શિખવતો,
 ધીમી ગતિથી વહેતો હતો આઝવૃક્ષો ક્ષણ આવતા વધાઈ નીચા
 નમી વિનયનો થાક શિખવતા અને પોતાના મિષ્ટકૃષ્ણો દ્વારા
 દુનિયામાં પગમાર્ગ જુદીની પ્રજાવના કરવાને જન્મેલા હોય તેવો
 આભામ આપતા બાહુમાળ ઉભેલા વડવૃક્ષ પર ધિ પડતા ચેનવણી
 મગતી દે ગઈ જેવડા બીજમાથી આવી મોટી લપ વધી પડે
 છે સસાગમા જરા સપડયા તા—આગળી આપી તો પોચો

* ઉદયપુરના સરોવરોમાંથી નીકળેલી લેહ્ય નદી બનામમા
 જઈ ભળે છે

પકડાવાનો સંસારમાં સપડાતાં બચાવવાનો ઉપદેશ આપતાં વડવૃક્ષનો આભાર માનતા શ્રીજીના તાત્વિક વિચારો ભાવી જીવનની ઇમારતનો પાયો દઢ કરતા હતા. કઠિન પાપાણે સાથે અક્ષણાઈ અવાજ કરતી સરિતાના તટ પર રસે દ્રિયની લોહપત્રાને લીધે ગલનો ભોગ થઈ પડતી તગ્મસ્તી માછલીઓ કવચિત્ તેમના જોવામાં આવતી ત્યારે ઇદ્રિયોને વશવર્તી નહિ બનવાના વિચારોને પુષ્ટિ મળતી. કમળમા પેસતા જમરને જોઈ એ વિચારોને અનુમોદન મળતું કે:—

કમળ મીચાશે, જમર મુંઝાશે, દોષ પ્રથમ ના દીઠો,
તું ત્હાડું સંભાળી લેજે, નહિં તો પડશે હેઠો.

મૂળ જમર મમ્ તું મુંઝાશે, એ દુઃખ શીદને વેઠો ?
મોહ લુપ્ત ના થા ! ઓ મનવા ! ભગવતથી કર લેટો,
કહે દીન ગંકર કેક છુદાયા, રાય રંક શેઠો.

સૂર્યાસ્ત પહેલાં પહોંચવાની ઉતાવળમાં નીચે ઉતરતાં સામેજ કુલજાડો નજરે પડતા. પ્રસરેલો ધરાગ મગજને તર ક તો પથુ ફુટેલા કણુગા, ખીલેલી કળીઓ, વિકમેલાં પુષ્પો અને નીચે ખરી પડેલા માટીમા મર્ગી જતા કરમાઈ ગયેલા પુષ્પો જાંદગીની ખાળ, યુવા, પ્રાણ અને વૃદ્ધાવસ્થાનો અને જીવન મૃત્યુનો તાદૃશ્ય ચિતાર ખડો કરતા અને શ્રીજી કુદરતની અકળ કળાઓ અવલોકતા પાસેના પથરપર યેમી જતા. દરેકે દરેક પથર, દરેકે દરેક પાદડું અને આકાશમા ઉડતું પ્રત્યેક પક્ષી જાણે સ્વાર્થભય અને પરિવર્તનશીલ સંસારનું નાટક ભજવતાં હોય

તેમ જણાવું. પાસે વહેતાં ધરણીઓ બધે હાથ આવી હોય તેમ પથર સાથે અફઘાઈ. એ નાટકમાં સંગીતનું કાર્ય કરતાં હતાં. “જેવી દ્રષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ” એ નૈસર્ગિક નિયમાનુસાર આ સર્વ દ્રશ્યો અને સર્વ ઘટનાઓ શ્રીહરને વૈરાગ્યનું જ શિક્ષણ આપનાર નીવડતાં.

કુદરતનાં કીર્તનોએ મગજનાં પરમાણુઓ પર એટલી પ્રજ્વળ સત્તા બેસાડી હતી કે રસ્તામાં પણ તેનાજ વિચારો રુકુરતા હતા.

“મુશોભિત ને સુગંધી છે, છતાં કાંટા શુદ્ધાએ છે;
પૂરા પ્રેમી પધેયાને, વૃથાતુર કેમ રાખે છે ?

મનોહર કંઠની કોયલ, કરી કાં તેહને કાળી ?
હળાહળ એર છે - જેમાં, સફેદી સોમલે મૂકી;

ફેદા રજની તલો રાબ, કહાંકિત અંદ્ર કાં કીધો ?
ખનાવ્યો કેમ ક્ષય રોગી ? અરે અપવાદ કાં દીધો ?

મણિકાન્ત.

કુદરતના કિંમતી શિક્ષણથી શ્રીહરના હૃદયમાં વધતો જતો વૈરાગ્યભાવ તેમની આર્જવતા અને સત્યપ્રિયતાને લીધે વાળી અને વર્તનમાં પણ વ્યક્ત થવા લાગ્યો. કેવળ મિત્રો પ્રત્યેજ નહિ, પરંતુ હવે તો માતા અને બાપા સમક્ષ પણ, માનવ જીવનની દુર્લભતા, સંસારની અસારતા અને સાધુ જીવનની

શ્રેષ્ઠતા બતાવનારાં વાક્યો શ્રીજીના મુખારવિંદમાંથી વારંવાર ઉચ્ચારવા લાગ્યાં. ગૃહકાર્યમાં જરા પણ ધ્યાન નહિ આપતાં કેવળ સત્સમાગમ, જ્ઞાનાધ્યયન, અને જ્યોત્સંત સેવનમાં તેઓ સમય ગાળવા લાગ્યા.

શ્રીલાલજીની આ સર્વ પ્રવૃત્તિ અને સંસાર પ્રત્યેની તેમની ઉદ્દામીન વૃત્તિ જોઈ તેમનાં માતૃશ્રી વગેરે આપ્તજનોનાં ચિત્ત ચિંતાકાંત થયાં. જે માતા પોતાના પુત્રનો ધર્મપ્રતિનો અતિ અનુરાગ જોઈ પ્રથમ આદ્લાદ પામતાં હતાં તેજ માતાને પુત્રનાં વૈરાગ્યમય વચનામૃતો આજે સાંભળવાં પણ ગમતાં નથી. તેનું ધર્મમય વર્તન તેને અતિ અરુચિકર—અસ્વસ્થકર થઈ પડ્યું છે. સાધુ સાધ્વીની સેવા શુશ્રૂષાને અને તેમની સત્સંગીતને જેણે પોતાનું પરમ કર્તવ્ય માન્યું છે, એજ સાધ્વી સ્ત્રી સંસારમોહને લઈ પોતાનો પુત્ર સાધુઓની સોળતમાં રહે તે હવે જોઈ શકતી નથી. તેને સત્સંગથી વંચિત રાખવા તેનું અંતઃકરણ ઈચ્છે છે. સાંસારિક પ્રેમગ્રંથી મનમાં ગુંથવાડો ઉત્પન્ન કર્યા ફરે છે, પણ તે પોતાના અભિપ્રાયોને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં રૂઝ સમક્ષ વ્યક્ત કરી શકતી નથી. અહા ! આ સંસારમાં રાગનું કેટલું બંધું પ્રાણદાય છે ! !

અધ્યાપક ગેટ્સે કરેલા પ્રયોગોથી પુરવાર થયું છે કે:—સારી વૃત્તિઓ પુષ્ટિકારક રાસાયનિક તત્ત્વો ઉત્પન્ન કરે છે, કે જે શરીરનાં પરમાણુઓને શક્તિ ઉત્પન્ન કરવાને માટે ઉત્તેજિત કરે છે. ક્રોધ, તિરસ્કાર અને ઇતર હુર્વૃત્તિઓ શરીરમાં હાનિકારક મિશ્રણો—બંનાવટો ઉત્પન્ન કરે છે, જેમાંના કેટલાંક અત્યંત

વિષમય' હોય છે. પ્રત્યેક દુર્વૃત્તિ શરીરમાં રાસાયનિક ફેરફાર કરે છે. પ્રત્યેક સફળતા જીવનવર્ધક તત્વો ઉત્પન્ન કરે છે. મનમાં ઉત્પન્ન થતો પ્રત્યેક વિચાર મગજનાં પરમાણુઓની રચનામાં ફેરફાર કરે છે; અને આ પરિવર્તન થોડે ઘણે અંશે કાયમનું જ હોય છે.

માતા અને ખાતા આદિ કુટુંબી જનોને આ સમયે માત્ર એક જ વિચાર આશ્વાસન આપનાર હોતો. તેઓ એમ માનતાં હતાં કે તેમનાં પત્નીના અહીં આવ્યા પછી તેમના વિચારોમાં પરિવર્તન થઈ જશે. આવી આશામાં તેઓ દિવસ નિર્ગમવા લાગ્યાં. આશા એજ રાગના પાશમાં સપડાયલાં પ્રાણીઓને પ્રાણહાનિની ઓપધિ છે. તે મનુષ્યના માનસિક પ્રદેશમાં પ્રવિષ્ટ થઈને બલિષ્ઠને માટે નવી નવી રમ્ય ઈમારતો ચણે છે, અને આશ્રિતોને આશ્વાસન આપતી રહે છે.

સાં. ૧૬૩૬ માં શ્રીજીનાં પત્ની માનકુંવરબાઈને દુનીથી આણું વાગી ટાંક તેડી લાવ્યા. આ વખતે તેમનું વય બારે તેર વર્ષનું હતું. પુત્ર વધુના આગમનથી સાસુનું હૃદય આનંદથી ઉભરાયું. વળી તેમના વિનયાદિ ગુણો અને યોગ્યતા જોતાં પોતાની આશા સફળ થવાનાં ચિન્હો જણાયાં. શ્રીજીના સહાધ્યાયી મિત્રો પણ એ વાતની પરીક્ષા કરવા આહતા હતા કે તેમનો વેરાગ્ય પતંગના રંગ જેવો ક્ષણિક છે કે મજબૂત રંગ જેવો છે. આ પરીક્ષાનું શું પરિણામ આવે છે; તેમજ શ્રીજીનાં કુટુંબી જનોની આશા કેટલે અંશે મક્કળ થાય છે તે હવે જોવાનું છે.

શ્રીછએ ઘણાં વચનામૃતો, ગજવામાં રાખવાની નાની
નોંધપોથીમાં ઉતારી લીધાં હતાં, તેમાંનાં નીચેનાં વચનામૃતનું
સ્મરણ તો તેઓ વારંવાર કરતા હતા.

પ્રિયાસ્નેહો યસ્મિન્નિગડમદ્વજો યાનિક્રમયો ।

યમઃસ્વોયો વર્ગો ધનમાભિનયં વન્ધનમિવ ॥

સદાઽ મેધ્યા પૂર્ણ વ્યસન વિલ સંસર્ગ વિવર્મ ।

ભવઃ કારાગેહં તદિદં ન રતિઃ ક્ષાપિ વિદુષામ્ ॥

ભાવાર્થ—સંસારમાં સ્ત્રીઓનો સ્નેહ સાંકળના બંધન જેવો
છે તથા ભટકતા ઘોઘા જેવો છે, પોતાનો કુદ્દંખી વર્ગ ચમરાળ
સમાન છે; લક્ષ્મી છે તે નરીન જારની યેડી સમાન છે, વળી
સંસાર અપવિત્ર વસ્તુઓથી ભરેલ હોઈને દુઃખરૂપ રાક્ષસોના
સંસર્ગ જેવો ભયંકર છે. આ પ્રમાણે સંસાર એ ખરેખર
કારાગૃહજ છે અને તેટલાજ માટે વિદ્વાન માણસોની પ્રીતિ તેમાં
ઠાઈ પણ રથળે નથી.



પ્રકરણ ૩ જી.

ભીપણ પ્રતિજ્ઞા.

શ્રીજી પોતાના પદોપકારી શુરવર્ધનું વ્યાખ્યાન નિત્યની પેઠે આજ પણ પ્રેમપૂર્વક શ્રવણ કરી રહ્યા છે. વીર પ્રભુની અમૃતમય વાણીનું પાન કરતા શ્રોતાજનોનાં હૃદય પણ આનંદથી છલકાય છે. વ્યાખ્યાનમાં આજે પ્રદાયર્થનો વિષય ચર્ચાય છે. પ્રદાયર્થ સર્વ સહશુભોનો નાયક છે, પ્રદાયર્થ સર્વ મોક્ષનો દાયક છે, પ્રદાયારી ભગવાન સમાન છે, દેવ, દાનવ, ગાંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, કિત્તર અને મોટા મોટા ચક્રવર્તી રાજા પણ પ્રદાયારીના ચરણ કમળમાં શીર જુકાયે છે, અને તેની પૂજા કરે છે, એ વગેરે મતલબની સૂત્રની ગાથાઓ એક પછી એક વંચાય છે અને રહસ્ય સમજાવાય છે, વચ્ચે વચ્ચે નેમનાથ, રાજેમતી, જંબુકુમાર, વિજય શેક-વિજયા રાણી વગેરે આદર્શ પ્રદાયારીનાં દર્શાવેલા અપાય છે અને તેમનાં યશોગાન ગવાય છે.

વળી એક કવિ કહે છે કે:—

“અક્ષયગુણ ગરલ ‘યુવાન’ થી સૌ ગાણ ચેની ચાલજો!
એ સુધિભી ડંખે નહિ માટે જરા સંભાળજો,
દિવાની ને યુવાનીને દુરમન ગણી ચંકર ડરે!
દુર! દુર! યુગની અંધારી તું વિચરે બહારો કરે!”

એક પ્રદાયારી પૂજ્ય પુરુષના મુખારવિંદથી પ્રદાયર્થ પર્મનો આ પ્રકારે અપાર મહિમા સંભળનાં શ્રીજીના હૃદયસાગરમાં

લાગણીઓનાં મોઢાં ઉછળવા લાગ્યાં. તરંગોથી ક્ષુલ્લિત થયેલા મહાસાગરની પેઠે તેમનું આંતઃકરણ વિચાર તરંગોથી ખળભળી ઉઠ્યું અને વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થતાં જ ખાનપાનની પરવા કર્યા વગર પોતાની પૂર્વપરિચિત પ્રિય ટેકરી પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું. ત્યાં એકાંતમાં એક શીલાપટ પર બેસી તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા. “એક કુમળી વયની સુકુમાર કન્યકાનો કર પકડી હું તેને અહિં લાવ્યો છું. મને સમજાવવામાં આવે છે તેમ તેનો ભવ બાળવો એ મહા પાપ હોય તો જંબુકુમારનો મોક્ષજ ન સંભવે. તીર્થંકર પદ પામેલા શ્રી નેમનાથ પ્રભુએ પણ તેમ ક્યાં નહોતું કર્યું ? મારા હૃદયમાં તેના પ્રત્યે દયા છે, લાગણી છે. મારા સંસાર ત્યાગથી તેને કેટલું મહાન્ કષ્ટ થશે એ બધું હું જાણું છું; પરંતુ એ એકજ વ્યક્તિની દયાને ખાતર અનંત પુર્યોદયે મળેલો અને અનંત ભવના ફેરાથી મુક્ત કરાવવાને શક્તિવાન એવો આ મનુષ્ય જન્મ કે જે દેવોને પણ હર્ષભ છે તે મારે હારી જવો શું ? કામલોગના કીચડમાં તેને રંગદોળી નટબ્રહ્મ કરી નાખવો એ તો મેરૂ જેવડી ભૂલજ ગણાય. જીંદગીનો પગવારનો પણ ભરોસો નથી, વળી આ યૌવન તો ચાર દિવસનું આંદરડું છે, તે વીજળીના ચમકારાની પેઠે ક્ષણિક છે, ક્ષણવાર ચમકીને લુપ્ત થઈ જશે. એક પુલ પરથી વેગવતી દ્રૌણને પસાર થતાં વાર લાગતી નથી તેમ આ યુવાવસ્થાને વહી જતા વાર લાગવાની નથી. કાળની અનંતતાનો વિચાર કરતાં તો સો વર્ષનું આયુષ્ય પણ વિજળીના ચમકાર જેટલું જ છે. એટલા અદ્ય સમયના મારા કે તેના ક્ષણિક સુખ દુઃખનો મારે શા માટે વિચાર કરવો ? હાહ, ચામ, માસ, અને રૂધિરના બનેલા આ ક્ષણભંગુર દેહ પરનો મોઢું લાવજ

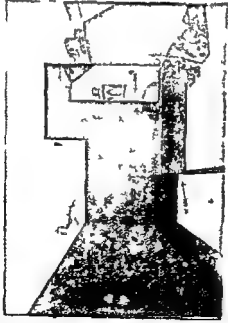
બંધન અને દુઃખનું કારણ છે. કર્મજંપત્ર પર પડેલું તુષારખિંડ જેમ થોડીવાર મોતીની માફક શોભા આપી અદૃશ્ય થઇ જાય છે તેવીજ રીતે આ શરીર, આ યૌવન, આ સ્ત્રી અને સંસારના સર્વ વૈભવો પણ અવશ્ય અદૃશ્ય થઈ જવાના છે. એ સર્વને ખાતર હું મારા અતિનાશી આત્માનું હિત નહિ બગડવા દઉં. આ આખો સંસાર કેવળ સ્વાર્થમય છે. કૃળ હોય ત્યાં સુધીજ પક્ષીઓ વૃક્ષનો આશ્રય લે છે કૃળ રહિત થતાં તેનો ત્યાગ કરી સૌ ચાહ્યાં જાય છે. વિષયોનો હું ત્યાગ નહિ કરું તો પણ યૌવન વયનો અંત આવતાં ઈર્દ્રિયોનું બળ ક્ષીણ થશે અને તે વિષયોજ મને છોડીને ચાહ્યા જશે અને મારા આત્માને 'અધો-ગતિ'ની ઉંડી ખાઇમાં હડસેલતા જશે. માટે એ વિષ સરખા વિષય સુખોનો હમણાથીજ મારે પરિત્યાગ શા માટે ન કરવો ? ” આવા આવા વિચારોના પરિણામે શ્રીજી એજ નિશ્ચય પર આવ્યા કે બસ ! હુંતો હવે વિષયોનો પરિત્યાગ કરી બ્રહ્મચર્યનું જ શરણ બ્રહ્મણ કરીશ. બ્રહ્મચર્ય ! અહા ! કેવો મંગળમય શબ્દ ! કેવું અપૂર્વ વ્રત ! કેવી દિવ્ય લાવના ! કેવું વિશુદ્ધ જીવન ! બસ, બસ, હું એજ પવિત્ર જીવન ગાળીશ. એજ કટ્યાણુકારી માર્ગ બ્રહ્મણ કરીશ અને જન સમુદાયને પણ એ માર્ગ દેરીશ અને જેની ચિંતા મારા હૃદયને પ્રબળ છે તેને માટે પણ એજ નિર્ભય અને કટ્યાણુકારી માર્ગ પ્રતિષ્ઠા કરીશ. અખંડ બ્રહ્મચર્ય એજ મારો જીવન અભિલાષ હો ! ઇદ્ર્યજનિત સુખોની હવે મને જરાય લાલસા નથી. ઇદ્ર્યવિલાસનો વિચાર પણ મને વિષ સમ દુઃખકર જણાય છે. હું હવે ઈર્દ્રિયોનું દમન કરીશ, તપ આચરીશ મંથન અંગીકાર કરીશ, બ્રહ્મચારીઓના ગુણદીર્ઘન કરીશ,

પ્રભુનું ધ્યાન ધરીશ, અને પ્રભુના જ્ઞાનાદિ ગુણોને મારા આત્મામાં
પ્રગટાવીશ. બ્રહ્મચર્યની જગમગતી જ્યોતિર્મય રત્નમાળા મારા
કંઠે ધારણ કરી હું જગતમાં બ્રહ્મચર્યનો દિવ્ય પ્રકાશ પાથરીશ.
વિષય વાસનાની પ્રચંડ અને ધગધગતી લોહ શૃણ્ણલાટી હું મારા
શરીરને મારી ધ્વંસીયોને અને મારા મનને પરિણદ થવા નહિ
દઉં. શીલ સંરક્ષણ કરતાં દેહનો વિનાશ થતો હોય તો ભલે થાય
“ નસ્થિ જીવસ્સ નાસોત્તિ ” એ વીરવાક્યમાં મને પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે.
આથી હું કોઈ પણ સ્ત્રીનો સ્પર્શ સુદ્ધાં નહિ કરું. ” પોતાના
મનની સાથે પ્રભુની સાક્ષીએ શ્રીગુણે આ પ્રમાણે વિશુદ્ધ
બ્રહ્મચર્યધર્મ આચરવાની ભીષણ પ્રતિજ્ઞા કરી નવીન ઉત્સાહ
અને નવોજ જીવસો પોતાના આત્મામાં પ્રગટાવી ઘર
તરફ વળ્યા. યુવાનીમાં આવા વિચારો આવવા એ પણ પૂર્વ
પુણ્યનું જ પરિણામ છે.

“ જરા જન ભળવી લેજે, અરે જેરી જીવાની છે;
કલંકિત કીર્તિને કરશે, ખરે ! વેરી જીવાની છે.
અભિમાને કરે અંધા, કરાવે નીચના ધંધા;
વિચારે ફેરવે સંધા, યુવાની તો ગુમાની છે.
ખનાવ્યા કેકને કેદી, નખાવ્યાં શીષ કેક છેદી;
યુવાની શત્રુ છે લેદી, ન માનો કે મળતી છે.
વિકારોને વળગનારી, ખતાવે પાપની ખારી,
સુગાંઠે પુદ્ધિ ના ચારી, પીડાકારક પીછાની છે
સમજ સંસારના પ્રાણી, યુવાની માત મસ્તાની;
અરે ! પણ ચાર દા’ડાની, યુવાની બધુ જ્ઞાની છે.
કથે શંકર જીડી કાયા, જીડી સંસારની માયા;
યુવાનીની જીડી છાયા, જીડી આ છંદગાની છે. ”

માનકુંવરનાઇને ગૃહે આવ્યાને ઘોડાકજ દિવસ વીત્યા છે, તેમના વિનયાદિ ઉત્તમ ગુણોએ તથા કર્તવ્યપરાયણતાએ ધરનાં બધાં માણસોનાં મન હરી લીધાં છે, સહુ કોઇ વહુના મુક્ત કંઠે વખાણ કરતું, પરંતુ આથી માનકુંવરનાઇને કશો આનંદ થતો નહિ. તેમના પતિની પૈરાગ્યવૃત્તિ તેમના હૃદયને કોતરી ખાતી હતી. જ્યારે જ્યારે તેઓ એકલાં પડતાં ત્યારે ત્યારે વિચારમાળામાં શુભાતાં અને પતિનું મન કેવી રીતે રંજન કરવું અને કેવી કેવી સુકિત પ્રયુક્તિઓ દ્વારા તેમના પ્રીતિપાત્ર બનવું એ ઉપાયો સોચવામાંજ લગભગ તેમનો સઘળો વખત વ્યતીત થતો. “વિનય એજ મોટું વશીકરણ છે” એ મહામંત્ર તેમનાં સાસુએ આવતા વેંતજ તેમને શીખવી દીધો હતો, તેથી તેઓ હરેક પ્રકારે વિનયશક્તિ દ્વારા પતિનું મન રીઝવવા પ્રયત્ન કરતાં હતાં, પરંતુ શ્રીજી તો બહુધા તેમનાથી દૂર રહેવાનુંજ પસંદ કરતા હતા. વિશેષે કરીને તેઓ અલગ હવેલીના અલગ ઓરડા-માંજ સૂતા, કવચિતજ વાર્તાલાપ કરતા અને બધો વખત વાંચવા, ભણવામાં કે ધર્માનુષ્ઠાનમાંજ વ્યતીત કરતા. આમ છતાં તેમનાં પત્નીની એવી માન્યતા હતી કે ધીમે ધીમે પતિની મતિને ઠેકાણે લાવી શકાયે. તેમનાં સાસુજી તરફથી પણ એજ પ્રકારનું આશ્વાસન મળતું રહેતું. પરંતુ આજનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યા પછી, ખર્વત પર કરેલી પ્રતિજ્ઞાને પરિણામે શ્રીજીના વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં એકાએક ઘણું પરિવર્તન થઇ ગયું. પત્ની સાથે એકાંતવાસ અને વાર્તાલાપ આવથી સદંતર બંધ થઇ ગયો. આથી માનકુંવરનાઇના હૃદયમા પ્રજ્જળતા ચિંતામિમાં

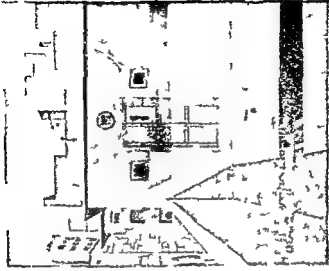
ટોકમા શ્રીલાલજીનું મકાન.



જે અગાશીમાં શ્રીલાલજી વેસી વાચતા ને
જ્યાંથી કુદી પડ્યા.

પત્રિકા-પ્રસરણ ૩

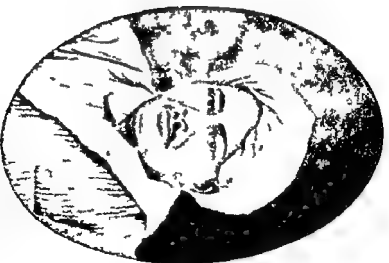
ઊપરની અગાશીમાંથી જે અગાસીમાં કુદી
પડ્યા ને





मुन्शरफना पञ्चाल धपु दंडना नागुलालजी बर-दास

परिचय-द्वारा १



पराधनास पासत श्रीभाजनदास भावजी-राजकंद.

परिचय-द्वारा २५.

‘હોમાયુ’ છતાં તેઓ છેક હતાથ ન થયા—પોતાની પ્રાણદા-
યેની પ્રિય સખી આશાનો તેમણે સર્વથા પરિત્યાગ ન કર્યો.

પતિની સેવા કરવાની તેમજ પોતાના હૃદયના ઉભરા પતિ
પાસે ખાલી કરી હૃદયનો ભાર હલકો કરવાની તીવ્ર અસિલાપા
છતાં માનકુંવર બાઈને કેટલાક દિવસ તો એવી તકજ ન મળી
શકી. માત્ર અશ્રુવર્ષણ દ્વારાજ હૃદયનો ઝોજ ઓછો કરવો એ
એકજ રસ્તો એમને માટે ખુલ્લો હતો. રાત્રિના તો શ્રીજી
ઉપાશ્રયમાં કે પોતાની બીજી હવેલીમાં સંવર કરીને સૂતા.
દિવસના પણ બહુ થોડો સમય ઘેર રહેતા. કુટુંબ બહોળું હોવાથી
હેવસે એકાંતમાં વાર્તાલાપ કરવાનો સમય મળવો હર્લભ હતો,
જાણી શ્રીજી પણ દૂર દૂર નાસતા ફરતા, આથી માનકુંવરબાઈના
મનની સર્વ આશા મનમાંજ સમાઈ જતી. શ્રીજીનાં માતાજી તથા
તેમના મિત્રો વગેરે તેમને વારંવાર વિનવતા છતાં શ્રીજીના મન
પર તેની કંઈ અસર થતી નહિ.

એક દિવસે શ્રીજી પોતાની ત્રણ માળની ઉંચી હવેલીની
અગાશીમાં બેઠા હતા અને જયપુર નિવાસી સ્વર્ગસ્થ કવિ જવેરી
જેઠમલજી ચોરડીયા વિરચિત પદ્માત્મક જંબુચરિત્ર વાંચવામાં
અને તેની ઠીઠો કંઠસ્થ કરવામાં લીન થયા હતા. તે સમયે
લાગ જોઈને ધીમે પગલે માનકુંવરબાઈ પતિની પાસે આવી ઉભાં
રહ્યાં અને નમ્રલાવે દીનવાણીથી, હાથ પકડીને લાવેલી અબળા તરફ
અમીદાદિથી જોવા પ્રાર્થના કરી.

“ એકાંત કવિ ઠવિતા કરતા, એકાંત મુનિ તપ આદરતા;
 એકાંત મનોજં અતિ ધરતા, જનના હૃદયે કે વિદ્યુત્તા!
 એકાંત મળે પ્રણયી જનના, એકાંત મળે કે શર્મ-તણાં;
 એકાંત મળે પડદા ખુલ્લે, એકાંત મળે દિલકાં ખુલ્લે.

* * * *
 તરંગમાળા હૃદયે ઝુલંતી, નગી નગીને નીરખે લળંતી!

* * * *
 નીચાં કરી નેન કટાક્ષ ફેંકે! ક્ષણે ક્ષણે એ નૃપને નીહાળે!
 મુગ્ધા બિચારી લજવાઈ જાતી, તિરછાં કરી નેન ફરીથી જોતી;”
 શ્રીચુત ભટ્ટ.

પરંતુ કામ લોભને કિંપાક ફલ સમાન સમજનાર અને પ્રાણની આહુતિ આપીને પણ શિયલ મતનું સંરક્ષણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેનાર દંડ મતધારી મહાનુભાવ શ્રી લાલજીએ નીચી દૃષ્ટિ રાખી મૌન ધારણ કર્યું. સુવતીના, સૌજન્ય, સૌહર્દ્ય, વાક્યપદ્ધતા અને હાવભાવ એમાંનું કશું એકાંત છતાં તેમના હૃદયને કંઈ પણ અસર ઉપજાવી શક્યું નહિ. એકાંતમાં ચીની સાથે રહેવું, વાર્તાલાપ કરવો, તેનાં કર્ણ વચન શ્રવણ કરવાં, તેના હાવભાવ કે અંગેષાંગ નિહાળવાં એ બધું બ્રહ્મચારીઓને માટે અનિષ્ઠકર અને બકેદ્વનિક છે. એમ વિચારી શ્રીજીએ ત્યાંથી સત્તર નાશી છુટવાનો નિશ્ચય કર્યો અને તેઓ ઉભા થયા. પરંતુ નીચે ઉતરવાની પત્થરની સીડીનો રસ્તો રોકી માનકુંવરબાઈ ઉભાં હતાં એટલે શ્રીજીએ સીડીની બીજી બાજુના અગાશીના ખંડમાં ઉતાવળે પગલે જવા માંડ્યું.

હૃદયખોજ ઓછો કરવાની મળેલી તકનો લાલ લેવા, તેમને નાશી જવા નથી દેવા એવા નિશ્ચયવાળી યુવતી તેમની પાછળ પાછળ કુમકુમ પગસે ચાલી, અને શ્રીજીનો હાથ પકડવા, પોતાનો કોમળ કરપદ્મલલ લંગાવ્યો. પોતાનો જે હાથ પિતાએ પતિના હાથમાં હથેલાના વળતે આપેલો, તેજ હાથ પતિને ફરી પકડવાની અરજ કરતી અળખા તરફ અલક્ષજ રહ્યું. 'નમરથી નિરખો નાથ' એ મુંગી અરજનો દિવ્યનાદ શ્રીજીના શ્રવણ યુગલમાં પ્રવેશવાજ ન પામ્યો. કોઇપણ સ્ત્રીનો સ્પર્શ ન કરવો, એ પ્રતિજ્ઞાનો રખે ભંગ થઇ જશે એ લયથી અને અન્ય કોઇ પણ રસ્તો ન મંજવાથી તરફાળ શ્રીજીએ એ ઉત્તરાદા બારની ત્રણ માળની હવેલીની જોડા જોડ આથમણા બારની પોતાની બીજી બે માળની હવેલી હતી તેની અગાશી ઉપર પડતું મૂક્યું* પોતાની આ પ્રવૃત્તિ માટે પશ્ચાત્તાપ કરતાં લયથી કંપતા માનકુંવર બાઇ એકદમ સીડી ઉતરી નીચે ઉતરી ગયાં અને આ શેનો અવાજ થયો ? એવા સાસુજીના મશ્નના અશ્રુપૂર્ણ નયને ખુલાસો કર્યો. તરતજ માજી નીચે ઉતરી બીજી હવેલીના દાદરાઓ ચડી પુત્રની પાસે દોડતાં આવી પહોંચ્યા. બળર પડતાં નાથુલાલજી પણ આવ્યા. અગાશીનું લોંચ તક્લીયું છોળધ હોવાથી શ્રીજીના એક પગમાં સખ્ત ધજ થઇ હતી. નસ પર નસ ચડી ગઇ હતી. આ જોઇ માજીની આંખમાં દડદડ આંસૂ વહેવા લાગ્યાં. તેઓ બોલ્યાં કે બેટા ! આમ ન કરીએ, હવે તું નાનો નથી. આટલી ઉંચાઇએથી ફૂદી પડવામાં વળત જીવનું જોખમ થઇ જાય. ઉત્તરમાં શ્રીજી બોલ્યા,

માણ! સંસારની જ્વાલામાં બળવા કરતાં મરવું હું વધારે પસંદ કરું છું. આ વખતે નાથુલાલજી, હકીમને બોલાવવા દોડી ગયા હતા. હકીમ તથા ડાક્ટરના ઇલાજ કરાવવાથી થોડો દિવસે પગ સારો થઈ ગયો. પરંતુ સર્વથા આરામ ન થયો. આ તકલીફ તેમને જીંદગીપર્યંત રહી હતી. આ ઘટના સં. ૧૯૪૦ માં બની હતી. તે વખતે શ્રીજીનું વય ૧૫ વર્ષનું હતું, પરંતુ શરીરનો ખાંધો સારો હોવાથી તેઓ અઢાર વર્ષના હોય તેવા દેખાતા હતા.

વિષયભોગની લાલસાને દૃઢ્ય-દેશમાંથી હંમેશને માટે દેશવટો દેવાની હિંમત ધરવી, સુકુળવતી, સુચલુવતી અને સુરૂપા સ્ત્રીનો ભરયોવનમા પરિત્યાગ કરવો, એ કાંઈ નાનોસુની વાત નથી. શ્રી વીરબ્રહ્મણે ઉપદેશ જેમને રંગે રંગે વ્યાપી રહ્યો છે એવા આદર્શ ક્ષદ્ધાચારી શ્રી લાલજીએ જે પરાક્રમ દાખવ્યું છે તે ખરેખર પ્રશંસનીય, વંદનીય, આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવું અને સામાન્ય મનુષ્યોથી ન બની શકે તેવું છે. જે કાર્ય સંસારનો ત્યાગ કરવા છતાં પણ કેટલીક વ્યક્તિઓથી નથી બની શક્યું તે કાર્ય શ્રીજીએ સંસારમાં રહી કરી બતાવ્યું છે. કાળજીની કોટડીમાં રહેવા છતાં કપડે ઢાંધ ન પડવા દેવો એ ક્ષણ કઠિન કામ છે. શ્રી વીરબ્રહ્મણી આજ્ઞાને શ્રીજી પ્રાણથી પણ અધિક માનતા હતા અગાશી. પરથી કુદી ખડવામાં તેમણે એ ક્રબ્રુની આજ્ઞાનું અનુકરણ કરી ખરેખરી વીરતા દાખવી છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-

ગદા વિરાલા વસહસ્સ મૂલે । ન મૂસગાળં વસહી પસત્યા ॥

એવેવ હત્યી નિલયસં મજ્ઞે । ન વંમયારિસં સ્વમો નિવાસો ॥

અર્થ—જેમ બિલાડી રહેતી હોય ત્યાં ઉંદરને રહેવું તે ઠીક નથી તેમજ જ્યાં સ્ત્રીના નિવાસ હોય ત્યાં પ્રહારીને રહેવું તે શેમકારી નથી.

શ્રી દશવેકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છેનુંકે:—

હત્ય પાય પલિચ્છિન્નં । કલ્લં નાસ ત્રિ કપ્પિયં ॥

અત્રિ યાસસયં નારિં । વંમયારી વિવજ્જણ ॥

અર્થ—જેના હાથ પગ છેદાયાનું છે, કાન અને નાક પણ કપાએલાં છે, વળી સો વર્ષની ડાસી થયેલી છે, એવી સ્ત્રીના પણ પ્રહારીને સંગ ન કરવો.

જહા કુહ્ડ પોયસ્સ । નિચ્ચં કુલ્લલ્લો મયં ॥

एवં खु वंमयारिस्स । इत्थी विग्गहो मयं ॥

અર્થ—જેમ કુકડાના બચ્ચાને હુમેશાં બિલાડીનો ભય રહે છે તેમ પ્રહારીને સ્ત્રીના શરીરથી ભય ઉપજે છે.

પવિત્ર જિનાગમમાં પ્રહાર્યની શ્રી વીરપ્રભુએ બહુ બહુ મથાંસા કરી છે અને પ્રહાર્યનો ભંગ કરવો તેના કરતાં મરવું સાફ મેમ સાધુઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે. શ્રીજી પણ ગૃહસ્થના વેશમાં સાધુજ હતા.

કામાંધ અને વિષયલુબ્ધ મનુષ્યોએ આ વૃત્તાંત વાંચી વિચારવું જોઈએ, પશ્ચાતાપ કરવો જોઈએ અને પોતાનાજ આત્માના હિતાર્થે આ મહાત્માની સત્પ્રવૃત્તિનું અનુકરણ

કરી જીવન સાક્ષ્ય કરવું જોઈએ. વિષયોના ગુલામ નહિ બનતાં, મન ઈંદ્રિયો પર વિજય મેળવતાં જાણવું જોઈએ; અને તેમ કરવા નાના વિધ નિયમો-નિશ્ચયો આદરી જીવના જોખમે પણ તે પાળવા જોઈએ.

અનાદિ કાળના અભ્યાસને લીધે મન અને ઈંદ્રિયો સ્વભાવથીજ શબ્દ, સ્પર્શાદિ વિષયો લાગી ખેંચાઈને વૈષયિક સુખોમાંજ સર્વદા રચીપચી રહે છે, અને તેથીજ આત્માની અનંત શક્તિનું જ્ઞાન થતું નથી. મન મર્કટના જેવું અતિશય ચંચળ છે. વાનર જેમ વૃક્ષો ઉપર ફૂંકા મારે છે તેમ મનુષ્યનું મન પણ વિધ વિધ પ્રકારના વિષયોમાં વેગથી દોડતુંજ રહે છે. સર્વ કલેશોની ક્ષતિ અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ માટે મનના આવા ચંચળ અને કલેશમય સ્વભાવનો ધ્વંસ કરવાની પરમાવશ્યકતા છે. કોઈકજ મહાભાગ વિરલ પુરુષોજ તેમ કરી શકે છે. શ્રીલાલજીએ લઘુવયથીજ વૈષયિક સુખોને પરિહરવામાં અદ્ભુત પરાક્રમ દાખવ્યું છે, તેથી તેમનું ચરિત્ર પ્રત્યેક મનુષ્યે મનન કરવા યોગ્ય, અનુકરણ કરવા યોગ્ય અને સ્મરણમાં રાખવા યોગ્ય છે.

“છે વશીકરણ વનિતામાં (૨)

મોટા નર પણ માન ગુણને પડ્યા પ્રેમ સરિતામાં ! ઉટેકું
પારાશર પ્રભુતાને ત્યાગી, મોઢા મરજગંધામાં;
ઈંદ્ર ચંદ્ર સરખા લલચાયા, ગૌતમની જામામાં. છે
શિવજી પણ જપ તપ બૂઝીને, ભગ્યા બીકરાણીમાં;
બ્રહ્મા જેવા નર પણ બૂઝ્યા, ગયું જ્ઞાન પાણીમાં. છે

ભગ્ના ભક્ષાનાં પલ્લુ મૂકાવ્યાં, નેત્ર તણાં - મટકામાં;
 મોટા મોટા મુનિવર મોડા, લલનાના લટકામાં. છે
 દોહચુમ્બકનો ગુચ્છ રહ્યો છે, સત્ય કહું શ્યામામાં;
 કહે 'શંકર' ધન્ય છે તે નરને, ભમે નહિ લામામાં છે.

દીક્ષા લીધા પછી પલ્લુ શ્રીજીના ઉપદેશમાં પ્રહાર્ય માટે
 હમેશા ખડું ભાર મૂકવામાં આવતો. પ્રહાર્યના નિર્વાહાર્યે
 શિષ્યોના આહાર વિહાર તરફ પલ્લુ તેઓ ખડુંજ ધ્યાન આપતા
 અને તેથીજ દીક્ષોપોચો સાધુ તેમના સમુદાયમાં ટકી શકતો નહિ.



પ્રકરણ ૪ મું.

ૐ વૈરાગ્યનો વેગ. ૐ



ઉપર્યુક્ત ઘટના બન્યાને થોડાં દિવસ વીત્યાં થઈ શ્રીજીએ પોતાની માતા પામે વિનયપૂર્વક દીક્ષા માટે અનુમતિ માગી. માણના કોમળ હૃદય પર આ શબ્દો વજ્ર જેવો પ્રહાર કરનાર નીવડ્યાં છતાં તેઓ ધૈર્ય ધરી શક્યાં. કારણ કે કંઈક આવીજ મતલબના શબ્દો અત્યાર પૂર્વે પણ તેઓ ઘણીવાર પુત્રના મુખેથી શ્રવણ કરી ચૂક્યાં હતાં. આ વખતે તેઓએ માત્ર એટલોજ દુઃકો ઉત્તર વાળ્યો કે, “સંસારમાં રહીને પણ ધર્મધ્યાન ક્યાં નથી થઈ શકતું? અમારી દયા ન આવે તો કંઈ નહિ, પણ આ બિચારીના ઉપર તારે કંઈક રહેમ લાવવી જોઈએ. એનો ભવ બાળીને જવું એ મહા અન્યાય છે. તેમ છતાંય તારે દીક્ષાજ લેવી છે તો થોડાંકજ વરસ મારા વચનને ખાતર સંસારમાં રહે.” આટલું બોલતાં તેમનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું અને આંખમાંથી આંસુ ખરવા લાગ્યાં. શ્રીજીએ પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય દર્શાવતાં કહ્યું કે માણ ! તમે કોડ ઉપાય કર્યો તો પણ હું હવે સંસારમાં રહેનાર નથી. માટે મને આજ્ઞા આપો તો સંયમ આરાધી મારા આત્માનું હિત સાધું. આયુષ્યને ક્ષણભરનો પણ ભરોસો નથી.”

“ અસૌક્રિક મિષ્ટ રસવાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી !
 અહા ! અજ્ઞાનને ટાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી !
 જગતમાં જેડ ખાત્રુ છે, અરે ! કાળી અને ધોળી,
 ચંદી ધોળી, તથા કાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી !

✻ ✻ ✻ ✻

અજોષે પૂજા અયડાઈ, ભૂડી લવસાગરે ભટકયો;
 નકામી જીંદગી ગાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી;
 મળ્યો છે સદ્ગુરુ સાચો, બનાવ્યો નેક આ રસ્તો,
 ઝલાવી જ્ઞાનની ટાળી, પીવા દે જ્ઞાનની ખ્યાલી.

(આવાજ ઉઠાવે નીકળ્યા હશે) મણિકાન્ત.

માજના કહેવાથી આ વાતની નાચુલાલજીને અને પછી
 શેઠ હીરાલાલજીને ખબર પડી શેઠ હીરાલાલજીએ શ્રીલાલજીને
 જોલાવી કહ્યું કે “ખબરદાર ! દીક્ષાનું કોઈ દિવસ નામ લીધું
 છે તો ! આજથી તારે માધુ પાસે પણ કોઈ દિવસ જવું
 નહિ. સાધુઓજ નવરા બેઠા બેઠા છોકરાઓને ચડાવી મારે છે.”
 આ શબ્દોથી જોલાલજીના હૃદયમાં ઘણું દુઃખ થયું. તેઓએ
 જોલવાનો યત્ન તો કર્યો પણ કંઈ જોડી શક્યા નહિ પેતાના
 પિતાના વડિલ ખંધુ હીરાલાલજીની આજ્ઞાનું તેમણે કદી ઉત્થાપન
 કર્યું ન હતું; તેમજ તેમની સામે જોડવાનું પણ તેમને માટે
 દુઃસાધ્ય હતું. શેઠ હીરાલાલજીએ નાચુલાલજીને પણ કહ્યું કે, આની

બહુ સંભાળ રાખજે; અને સાધુ પાસે તેને બીલકુલ જવા દઈશ નહિ.

હીરાલાલજી શેઠની સખ્ત મના હોવા છતાં પણ શ્રીલાલજી શુભ રીતે પોતાના ગુરૂજી પાસે જવા લાગ્યા. સદ્ગુરૂનો વિયોગ તેઓ સહી શક્યા નહિ. સત્સંગમાં કોઈ અજબ તરફની આકર્ષણ શક્તિ હોય છે. શ્રીજીની ઉત્તમ જ્ઞાનાભિલાષા અને સત્સંગના આકર્ષણ પામે શેઠ હીરાલાલજી તરફનો ભય કાંઈ લેખામાં નહોતો.

એક દિવસે શ્રીજીએ પરમપ્રતાપી પૂજ્યશ્રી ઉદયસાગરજી * મહારાજના દર્શન કરવાનો પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કર્યો. અને વડીલોને વિનયપૂર્વક પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો. પણ તેમણે જવાની આજ્ઞા ન આપી. આ વખતે પૂજ્યશ્રી રતલામ શહેરમાં બિરાજતા હતા. રેલ્વેમાં બેસવા માટે ટોકથી ૬૦ માઈલ દૂર જયપુર સ્ટેશને એ વળતે જવું પડતું હતું. શ્રીજીએ એક દિવસ અવસર બેઠને ઘરનાં માણસોને કહ્યા વિના ટોકથી જયપુર સુધીનું ૨૦ રૂપિયા ભાડુ આપવું કરાવી બીજા કોઈને પણ નહિ બેસાડવાની શરતે એક ટાગે ભાડે બાંધ્યો; અને જયપુરથી ટ્રેઇનમાં બેસી સીધા રતલામ પહોંચ્યા. પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન કરી નેત્ર પવિત્ર થયાં અને તેમની અમૃત સરખી મિષ્ટ વાણી શ્રવણ કરી ઈર્ષ્ય પવિત્ર થયાં અહિં ટોકમાં શેઠ નાથુલાલજી વગેરેને આ

* આ મહાપુરુષનું ચરિત્ર શુર્વાવલીમાં પાને ૪૯ મે આપવામાં આવ્યું છે. ..

હકીકત બાણવામાં આવતાં તેઓ ફિકરમાં પડ્યા. થોડા હીરાલાલજી
ઘેર આવી શ્રીજીનાં માતા ચાંદકુંવરનામ્ને ઉપાસ્યા દેવા લાગ્યા કે
“તુમને છોટી વયસે અપને પુત્રકો ધર્મના રંગ લગાયા હમીનાં યહ
નતીજા તુમ દેલ રહે હો!” મતલબ કે શ્રી લાલજીને નાનપણથી
તમે ધર્મનો રંગ લગાડ્યો તેનુંજ આ પરિણામ છે, કે ને તમે
નજરે જુઓ છો.

ખીજે દિવસે નાથુલાલજી ટોંકથી સ્વાના થઈ જયપુર થઈ
સ્તલામ પહોંચ્યા. ત્યાં પૂજ્યશ્રીને વંદના કરી બેઠા. ત્યારે પૂજ્ય-
શ્રીએ પૂછ્યું, “ક્યાં રહો છો?” નાથુલાલજીએ કહ્યું, “ટોંક
રહું છું મહારાજ!” ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું “કાલેજ ટોંકથી એક
લાઈ શ્રીધર પણ અહિં આવેલ છે.” વિશેષમા પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે
“તેમનું નામ તો શ્રીલાલ છે પણ તેમના ગુણો તરફ જોતાં શ્રીધર
કહેવું મને વધારે ઠીક લાગે છે” પોતાના લઘુ બાધુની આવા
મહાપુરુષને સુખેથી પ્રગંસા થતી સાંભળીને નાથુલાલજીને કંઈક
આનંદ થયો, પણ પૂજ્યશ્રીના સુખેથી આવા શબ્દો સાંભળતાં
તેમને એવો પણ ભાસ થયો કે શ્રીજી હવે આપણા ઘરમાં રહે
જો બનવું પણ અશક્ય છે.

થોડી વારમાં શ્રીજી આવી પોતાના લાઇને મળ્યા અને
મળતાંવેંતજ પ્રશ્ન કર્યો કે “લાઇ! શું આજેજ મારે તમારી
સાથેજ પાછું ઘેર આવવું પડશે? મને અહિં થોડા દિવસ પૂજ્ય-
શ્રીની સેવાનો લાલ નહિ લેવા દો?” નાથુલાલજીએ કહ્યું “મોટા
સ્થાનકમાં પૂજ્યશ્રી ધર્મદાસજી મહારાજની સંપ્રદાયના મોખામ-

સિંહુ મહારાજ બિરાજે છે તેમનાં દર્શન કરીને રવાના થવાનું છે. આ વખતે ઠંઠ પણ આનાકાની કર્યા વગર પોતાના વડીલ ભાઈ સાથે તેઓ ચાલી નીકળ્યા. આ તેમના હૃદયની મૃદુતા અને વિનય ગુણની ધરાકાષ્ઠા સૂચવે છે. ચાલતી વખતે તેમણે મોટા ભાઈ પાસેથી એક વચન માગી લીધું કે, હું ઘેર તો આવું છું પણ જે હવેલીમાં તમે સૌ રહો છો તેમાં હું નહિ રહું, બહારની હવેલીમાં એકલોજ રહીશ. ભાઈએ તેમની એ વાત કબુલ રાખી.

સ્તલામથી રવાના થઈ તેઓ જાવરે આવ્યા. ત્યાં મુનિશ્રી રાજમલ્લ, કસ્તુરમલ્લ તથા મગનલાલ મહારાજ બિરાજતા હતા, તેમનાં દર્શન કર્યા. મુનિશ્રી મગનલાલે મહારાજ કે જેઓ વિદ્યમાન આચાર્યશ્રી જ્ઞાપિરલાલ મહારાજના ગુરુ થાય તેમની સન્નિધિ કરવાની અનુપમ અને અતિ આકર્ષક શૈલી* જોઈ શ્રીલાલે સ્નાનદાશ્વર્થ પામ્યા અને તેમની સેવામાં થોડા દિવસ રહીએ તો કેવું સારું ! એમ વિચારવા લાગ્યા, પરંતુ ભાઈની ઇચ્છાને તામે થઈ તેઓ બીજે દિવસે જાવર આવ્યા. ત્યાં શ્રી તેજસિંહ મહારાજ વગેરે મુનિરાજે બિરાજતા હતા તેમનાં દર્શન કર્યા. અને પછી બંને ભાઈ ટોક આવ્યા. નાથુલાલેનો પોતાના નાનાભાઈ (શ્રી) ઉપર બહુ પ્રેમ હતો. તેમને દરેક રીતે રાજ રાખવા એવી એમની ખાસ ઇચ્છા હતી. તેથીજ સ્તલામાં

* સન્નિધિ કરવાની આવીજ શૈલી શ્રી મહારાજની પણ થવા પડી હતી અને તે મગનલાલ મહારાજની પ્રસાદી છે એમ તેઓશ્રી કહેતા હતા.

શ્રીજીની મરજી સાચવવા તેઓ એને મહંત પુરોનાં દર્શન તેમજ વાણી શ્રવણ કરવા કરાવવા ઉતરતા હતા આ વખતે ના-
યુલાલજીની ૨૦ અને શ્રીજીની ૧૫ વર્ષની ઉંમર હતી.

ટોંક આવ્યા પછી શ્રીજી જહારની હવેલીમાં એકલા રહેતા;
અને પઠનપાઠન તથા ધર્માનુષ્ઠાનથી જીવનનું સાર્થક કરતા. તેમને
સંસાર કારાગૃહ સમાન લાગતો હતો, દીક્ષા લઈ આત્મહિત
સાધવાની તેમની પ્રજલ મહત્વાકાંક્ષા હતી. અને તેમના કુટુંબી
જનોની ઇચ્છા કોઈ પણ પ્રકારે, કોઈ પણ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી કે
છેવટ જલાતકારે પણ તેમને સંસારમા રાખવાની હતી. જેન શાસ્ત્રનો
એવો કાયદો છે કે જ્યાંસુધી વડીલોની આજ્ઞા ન મળે ત્યાંસુધી
દીક્ષા આપી શકાય નહિ. શ્રીજીએ જાદુ જાદુ પ્રયાસો કર્યા પણ
આજ્ઞા મળી નહિ. આથી શ્રીજીને જાદુ કટાણો ઉપજ્યો અને
એવો નિશ્ચય કર્યો કે હવે તો કોઈ દૂર દેશાવરમાં જઈ સંત
મહંતની સેવા કરી જેન સૂત્રોનો અભ્યાસ કરી આત્મહિત સાધવું.

“જા ! માયા ! જળ ભારતી હર રહે, ત્યાજ્ નથી કામરે !
ભક્તિનું લાલું ગાન તાન તણને, ત્હારા થકી કેા રમે ?
જાલીને કરમાં દીવો મૂરખ કેા, જેને કુવામાં પડે !
મ્હોટા સાગરને મુકી નદી કુવે, મોતી કદી ના જડે.”

શંકર.

આવા વિચાર કરી એકદા તેઓ ઘરથી ગુપચૂપ નીકળ્યા.
અને જયપુર આવી રેલમા એસી ગુજરાત કાઠીયાવાડ તરફ આડ્યા

ગયા, અને ત્યાં ઘણા સાધુ મહાત્માઓના સમાગમમાં આવ્યા શ્રીછંનેા વિનયશુભ્ર જ્ઞાનવૃદ્ધિ માટે આવંજન રૂપ નીવડયેા કાઢીયાવાડમાંથી કચ્છ ભુજ તરફ થઈ રણુ રસ્તે થરાદ થઈ તેઓ પુનઃ શુજરાતમાં આવ્યા અને ત્યાંથી મુનિશ્રી ચોધમલજી મહારાજ મેવાડમાં વિચરે છે એવા ખબર મળતાં જ્ઞાનાભ્યાસ કરવાની તીવ્ર જીજ્ઞાસાથી તેઓ મેવાડ તરફ ગયા અને નાથદ્વારામાં મુનિશ્રી ચોધમલજી મહારાજની સેવામાં રહી જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા લાગ્યા. ત્યાંથી આ ખબર કોઈએ ટાંક પહોંચાડયા.

શ્રીજીએ ટાંક છોડયું ત્યારથી આજપર્યંત તેમણે ટાંક પત્ર લખ્યેા ન હતા; તેમજ ખીજ કોઈ સાધનદ્વારા પણ તેમના કુટુંબીઓને તેમનો પત્તો મળવા પામ્યેા ન હતા તેથી તેમના પ્રવાસ હરમ્યાન કુટુંબી જનોએ કેવી ચિંતાચસ્ત સ્થિતિમાં દિવસેા નિર્ગમન કર્યા હશે તે હવે આપણે જોઈએ.

શ્રીજી ટાંકથી રવાના થયા હતા તેને ખીજેજ દિવસે તેમના ભાઈ નાથલાલજી તેમની તલાશ માટે નીકળ્યા. અને જયપુર સ્ટેશને આવ્યા. પણ હવે કઈ તરફ જવું તેનો કાંઈ રસ્તો મુજબેા નહિ. ખુદુ વિચાર કરી છેવટ એવા નિશ્ચય ઉપર આવ્યા કે વિદ્વાન્ મુનિરાજે જ્યાં જ્યાં ગિરાજતા હોય ત્યાં ગયે જઈ તપાસ કરવેા. આમ વિચાર કરી તેઓ અજમેર, નવાસહેર, રતલામ, ખીકાનેર, નાગોર, જોધપુર, દિલ્લી, આગ્રા આદિ આદિ ઘણાં શહેરોમાં કર્યા પણ કોઈ રયણે ભાઈનો પત્તો લાગ્યેા નહિ. એટલે નિરાશ થઈ ઘેર પાછા આવ્યા. માજી વગેરેને પણ શ્રાલાલજીનો પત્તો નહિ મળવાના

ખબરથી ઘણુંજ વસમું લાગ્યું. નાથુલાલજીએ રોજ ચારે તરફ ટપાલ લખવી શરૂ કરી. આમ કરતાં જે એક મહિના વીત્યા ત્યારે એક દિવસે માજીએ સજ્જ નયને નાથુલાલજીને કહ્યું.

‘ શ્રીલાલનો ક્યાંય પત્તો મળ્યો નહિ એમ કહી તું ઘરમાં ચૂપચાપ બેસી રહે છે, તે ઠીક નથી ’ આ સાંભળતાં નાથુલાલજીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. માતૃશ્રી પ્રત્યે તેમનો અતુલિત પૂજ્યભાવ હતો. તેમનું દિલ કોઈપણ રીતે ન ફલાવવું એ તેમનો દૃઢ નિશ્ચય હતો. તેથી માતૃશ્રીનાં આ વચનો કર્ણ પર પડતાંજ તેમણે પુનઃ શોધમાં નીકળવા નિશ્ચય કર્યો. ખીજેજ દિવસે રવાના થઈને કેટલાંક શહેરો અને ગામો ફરીને નાગોર આવ્યા. નાગોરમાં તેમને એક ચીઠ્ઠી મળી; કે જે ટોંકથી શેઠ હીરાલાલજીના પુત્ર લક્ષ્મીચંદ્રજીની લખેલી હતી. તેમાં લખ્યું હતું કે, નાથદાસમા સુનિશ્રી ચોથમલજી મહારાજ બિરાજે છે ત્યાં શ્રીજી છે માટે તમે ત્યાંથી નાથદાસ જાઓ. આ પત્ર મળતાંજ શ્રીચુત નાથુલાલજી નાથદાસ તરફ રવાના થયા, રસ્તામાં કપાસણ મુકામે પંડિત સુનિશ્રી ચોથમલજી મહારાજનાં દર્શન થયાં અને કપાસણમા તપાસ કરતાં માહુમ પડ્યું કે ટોંકથી લક્ષ્મીચંદ્રજી નાથદાસે આવ્યા હતા અને શ્રીલાલજીને તેડી ગયા છે. આ ખબર સાંભળી નાથુલાલજી પણ ત્યાંથી ત્રીધા ટોંક આવ્યા.

આ વખતે પણ શ્રીજી જહારની હવેલીમા એકલા રહેતા અને તેઓ પુનઃ ક્યાંય નાસી ન જાય એટલા માટે ખાસ માણસો રાખવામાં આવ્યાં હતા. તેમને માટે જમવાનું પણ ત્યાંજ પહોંચા-

ઠવાંમાં આવતું. જ્ઞાતિનાં જમણવારોમાં જમવા જવાનું તેમણે
સદંતરે બંધ કર્યું હતું. એક આસાન કેદીના જેવી તેમની
સ્થિતિ હતી. તેઓશ્રી આજ ભાવાર્થની અરજ કરતા,

“ દિવાનાને તમે છેડી !

નકામા શીર ફેડો છો !

અમારા ઝખમના ટાંકા,

તમે શા માટે તોડો છો. ? ”

જ્યારે જ્યારે પ્રસંગ મળતો ત્યારે ત્યારે તેઓ પોતાનાં
માતૃશ્રી તથા ભાઈને દીક્ષાની આજ્ઞા માટે વિનવતા. તેમના વચ્ચે
ઘણીવાર બહુ રસમય સંવાદ ચાલતો. શ્રીજીની માન્યતા ફેરવવા
માટે ગમે તેટલી સચોટ દલીલો કરવામાં આવતી તો પણ તેનો
પ્રત્યુત્તર શ્રીજી બહુ ઉત્તમ પ્રકારે આપતા. મોહની
ઉપશાંતતા અને ઉત્કૃષ્ટ વરાગ્ય આત્મામાં સ્થિતપ્રજ્ઞપણું પ્રકટાયે
છે. નિર્મેહી પુરૂષોની સમક્ષ કુદરત હમણાં નગ્નાવસ્થામાંજ
ઉભી રહે છે. સત્ય તેમને ક્યાંય શોધવા જવું પડતું નથી. તેઓ
પોતેજ સત્યની સાક્ષાત્ મૂર્તિ બની રહે છે. શ્રીજી મહારાજે
મોહ મહારીયુને ઘણું અંશે પરાજીત કર્યો હોવાથી તેઓની મતિ
અતિ નિર્મળ બની હતી અને તેથી શ્રીજીના ઉપદેશાત્મક અને
માર્મિક શબ્દપ્રહારોથી માણના મન ઉપર ઉંડી અસર થતી.
તેઓ અશૂર્ણ નેત્રોથી આશ્વાસન આપતાં; પણ થોડા હીરાવાલજીની
દૃષ્ટિ વિરૂદ્ધ તેઓ નિશ્ચયાત્મક પણે કંઈ કહેવા હિંમત ધરી
શકતા નહિ.

પ્રકરણ પમું. વિદ્ય-પરંપરા.



આવી વિદ્યભનામા બેએક વર્ષ વીત્યા શ્રીલાલજીનું વય ૧૭ વર્ષનું થયું. આજ્ઞા માટેના તેમના સકળ પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા અને દિવસ દિવસે વધારે ને વધારે અખનાઈ થતી ગઈ સાધુ મુનિગજના હર્ગન, ગામગ્રવગુ અને પઠનપાઠનમા તેમના કુટુંબી, જનો તબક્કથી નાખનામા આવતા વિદ્યો તેમને હવે અતિગમ્ય અમદ્દ્ય થઈ પડ્યા વગર અપરાધે જેમા પૂરી રાખનાર પોતાના વડિયોનો અન્યાય હવે તેઓ ડોઈ પણ રીતે માખી શક્યા નહિ નિરૂપાયે તેમણે ડોઈનું શરણ લીધું. અદાલતમા એવી મતલબની દરખાસ્ત રજુ કરી કે “હું હવે નાગાલિક (સગીર વયનો) નથી ઉમરલાયક હોવાથી મારી જાત ઉાર મારો સંપૂર્ણ અધિકાર છે, છતાં મને વગર શુન્કે મારા કુટુંબી જનો ધરમા પૂરી રાજે છે, તો આવી પરાધીનતામાથી મને મુક્ત કરાવવા કૃપા કરશેજી ” વગેરે વગેરે આ અન્ન ઉપરથી યોગ્ય તપાસ થઈ પણ શેઠ હીરાલાલજીની મન્કાન્મા લાગવગ ઘણી સારી હોવાથી કેશ માઠી વાગવામા આન્યો, અને પૂર્વવત્ સખ્તાઈ ચાલુ રહી આ પ્રકારે પોતાની અવતરતા લૂગતી જોઈ શ્રીજીને ઘણું જ લાગી આવ્યું સત્ય કહેવામા આવ્યું છે કે “ મનુષ્યે ઉત્પત્તિને માટે બહાર મથવા પડેના પોતાની અતરદશાને ઉત્તત કરવી જોઈએ ”

સર્વ સ્થળે પોતપોતાનાં પૂર્વકર્મજ રક્ષણ કરે છે. ત્યાં મુધી કસોટીનો પ્રસંગ ન આવે ત્યાં મુધી અમુક વ્યક્તિની સહન કરવાની શક્તિનું માપ થઈ શકતું નથી. આવશ્યકતા ઉપસ્થિત થાય ત્યારેજ કુદરતની અકાકગાનું પ્રદર્શન નિરખવાની તક મળે છે. શિવદાસજી રૂણવાલ શ્રીલાલજી તથા તેમના કુટુંબી જનોથી પૂરેપૂરા પરિચિત હોવાથી સર્વ હૃદીકત જાણુતા હતા. તેથી તેમણે શ્રીજીને સમજાવી બીજે દિવસે એક ઉંટ લાડે બાંધી શ્રીજીને ટોંક તરફ રવાના કર્યા. અને હાલ તબીયત નાદુરસ્ત છે ત્યાં મુધી ટોંકમાંજ રહેવા જાણામણુ કરી. અને ઉંટવાળાને પણ ખાનગી રીતે કહ્યું કે, તમે તેમને ટોંક પહોંચાડી ત્યાંથી ચીઠ્ઠી લાવશો તોજ લાડું મળશે. તેજ દિવસે સાંજે શ્રીજી ટોંક પહોંચ્યા.

શ્રીજી એક કપડાલેજ નાસી ગયાના બળર નાથુલાલજીને પકડતાં તેઓ પણ તરતજ તેમની તલાશ માંડે નીકળ્યા હતા. તેઓ કપાસન તથા નીમ્બાહડા થઈ બળર મળતાં ટોંક પાછા આવ્યા. આ વખતે શ્રીજી પણ ટોંક આવી પહોંચ્યા હતા. નાથુલાલજીએ શ્રીજી પ્રત્યે ગદગદ કંઠે કહ્યું—“લાઈ આ પ્રમાણે તમે ઘડીએ ઘડીએ આઘ્યા જાઓ છો, તેથી અમેને બહુ હેરાનગતિ વેઠવી પડે છે અને તમે પણ તકલીફ પામો છો.”

શ્રીજી—એ તકલીફ દૂર કરવી તે તમારાજ હાથમા છે. દીક્ષાની આજ્ઞા આપો તો બધી તકલીફ મટી જાય. માજી (ત્યાં હાજર હતાં તેઓ) બોલી ઉઠ્યાં “દીક્ષા લેવી હતી તો પરહ્યોજ શું કરવા? તારા ગયા પછી આ ગિરિયાદીનું કોણ બેસી?”

મોહ—માફ કરજો માણ ! આઠ દશ વર્ષનાં છોકરાને તનો અભિપ્રાય જાણ્યા વગર જે માળાપ પરણાવી દે તેને પરણ્યોજ શું કરવા? એમ કહેવાનો અધિકાર તો હોયજ નહિ. મારાં લગ્નનો દ્વાવો (!) લેવાની તમે આટલી બધી ઉતાવળ ન કરી હોત તો આ પરિણામ ભાગ્યેજ આવત; છતાં હું તમારો દોષ માનતો નથી. તો સૌનાં કર્માનુસારેજ બધું બન્યા કરે છે; વળી હું કોઈનો બેટી (રક્ષક) હોવાનો પણ દાવો કરી ચકુંજ નહિ. રક્ષણ કરે ન કરે તો તેનાં શુભ કર્મો (પુણ્ય) જ કરી શકે. ખાદેડામાં પણ માફ રક્ષણ તેણેજ કર્યું હતું.

માણ—હું બેટી છું ત્યાં સુધી તું સંસારમાં રહે અને પછી સુખેથી સંયમ લેજે. મહાવીરે પણ માતાજીને દુઃખી નહિ કરવા ખાતર તેઓ જીવ્યા ત્યાં સુધી સંયમ નહોતો લીધો. લગવાન જેવાએ પણ માતાની મરજી સાચવી હતી.

નાયુલાલજી (વચ્ચે બેટી ઉઠ્યા)—અને લગવાને મોટા ભાઈની મરજી પણ ક્યાં નહોતી સાચવી? માતાને ખાતર ૨૮ વર્ષ રહ્યા તો મોટાભાઈ (નંદીવર્દન)ને ખાતર બેજ વર્ષ પણ રહ્યા તો ખરાજ.

શ્રીજી—મહાવીર પ્રભુ તો ત્રણ જ્ઞાનના ધણી હતા. અને મને તો એક પણ પછી શું બનવાનું છે તેની પણ ખબર નથી. મહાવીરજ કહી ગયા છે કે સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો.

માણ—પણ ભાઈ! હું એક દિવસ પણ તને દેખતી નથી તો માફ આપું—લોહી અવટાઈ બચ છે. મને તારી બહુ ફિકર

રહ્યાં કરે છે. તને તારા શરીરની તો જગ્યા દરકાર નથી. ગાવી કડકડતી ઠંડી પડે છે તેમાં એકજ કપડાસર ભૂખ્યો તરસ્યો ખાવીશ ગાઉ સુધી ચાડ્યો ગયો અને આટલો આટલો દુઃખી થયો. (માલની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં.)

શ્રીજી—એકનો એક દીકરો રોય, માને પ્રાણથી પણ વધુ બહાલો હોય, એના વિના એને બીજો કોઈ આધાર ન હોય છતાં નિર્દય કાળ એને પણ ઉપાડીને ચાડ્યો જાય છે. આરા ઘણા દાખલા આપણે નજરોનજર જોઈએ છીએ. આ શરીર છોડીને પુત્ર ચાડ્યો જાય છે, એ દુઃખ પણ માતાને સહન કરવું પડે છે. ત્યારે હું તો ઘર છોડીને જાઉં છું. અહિં તમે મારી સંભાળ લેશો, તો ત્યાં મારા ગુરૂજી મારી સંભાળ લેશે. તમે મારા શરીરનીજ ચિંતા કરો છો, પણ તંજો તો મારા શરીરની, મનની અને મારા અર્વિનાશી આત્માની પણ સંભાળ લેશે. માટે તમારે દુઃખી થવાનું કંઈ કારણ નથી. રાત્રી થઈને મને રજા આપે તો તમારી આશિષથી હું સુખીજ થઈશ.

માલ—હું રાત્રી થઈને કોઈને મારી આંખો ઠાઠી લેવાની રજા આપી શકું તોજ તને રાત્રી ખુશીથી દીક્ષાની આજ્ઞા આપી શકું. તું શાણો છે આટલેથીજ સમજી જા; અને મારી દયા આવતી હોય તો મારી આંખો સામે રહીને ગમે તેટલું ધર્મ ધ્યાન કર. તને હું કમાવાનું કહેતી નથી; પ્રભુની મહેર છે, અને ભાઈ જેવો ભાઈ છે, કોઈ તને દુલવે તેમ નથી.

શ્રીજી—માલ ! વહેલું કે મોડું આ ઘર મારે છોડવું તો પરજોજ. અને લાંબા પગ પસારી, પરવશે, પારકાને ખાધે

ચઢી આ હવેલીમાંથી મારે નીકળવું તો પડ્યોજ. તો હમણાંથીજ ખડે પગે સ્વયમેવ મને આ બંદીખાનામાંથી છૂટવા દો, અને સિંહની પેઠે છૂટો વિચરવા દો તો શું ખોટું છે ?

શ્રીમૃગાયુત્રે પોતાનાં માતૃશ્રીને કહેલું કે;

जहा किंवागफलाणं परिणामो न सुंदरो ।

एवं मुत्ताण भोगाणं परिणामो न सुंदरो ॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ૧૬.

કિંપાક વૃક્ષનાં ફળ કેખાવમાં ઘણું સુંદર છે, પણ પરિણામ ભયંકર છે, તેમ સંસારનાં સુખ ભોગ ભોગવતા મીઠાં લાગે છે, પણ પરિણામે ભયંકર દુર્ગતિમાં લઈ જવાનાં કારણભૂત છે. શ્રી કીર્તિધર મુનિએ પણ પોતાના સસાર પક્ષના પુત્ર સુકેશજી કુમારને કુટુંબ અને સમારનો સાર સમજાવી જન્મ સાર્થક કરાવ્યું હતું. તો પુત્રનું શ્રેય થાય તેમા માતાજીએ અંતરાયરૂપ ન થવું જોઈએ.

માતાજી કાંઈ ખોટી શક્યા નહિ. તેમનું હૈયુ ભરાઈ આવ્યું. આંખોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ શરૂ થયો. નાથુલાલજીની ચકોર ચક્રુઓએ પણ માતાજીનું અનુકરણ કર્યું. આ કંઠણારસિક નાટક પ્રસંગે શ્રીજીના હૃદયસાગરમાં તો આવાજ તરંગો ઉછાળા મારી રહ્યા હતા.

अनित्यानि शरीराणि, वैभवो नैव शाश्वतः ।

नित्यं सन्ति हितो मृत्युस्तस्माद् धर्मं च साधयेत् ॥

“મુખમાં સડાય કરે બધા, પણ દુઃખમાં ફરે જાય છે;
પાથેગના પણ પેટ માટે, કપટ ફૂડાં થાય છે.
આખો ન મેલે કાળ પણ, દુઃખીયાં અને દરજારને;
તે કારણે ધિક્કાર છે, નિઃસાર આ સંસારને.”

શ્રીજી બહારની હુવેલીમાં જવા ઉભા થયા અને માતૃશ્રીને
આશ્વાસન આપતાં બોલ્યા-“માતૃશ્રી! તમારાં સંસારમોહનાં
અશ્રુઓ તમારી મગજની ગરમી શાંત કરે છે, છતાં તે જોડ મને
દુઃખ થાય છે, પણ માતૃશ્રી! આપ ક્યાં નથી જાણનાં કે પુનઃ પુનઃ
યતાં જન્મ, જરા અને મરણનાં અનંત દુઃખો આગળ આ દુઃખ
કશા હિસાબમાં નથી. અ પને દુઃખ થયું તે માટે જમાવું છું.
માણ! આ તો તમારું અનુભવેલું તમોજ ભૂતી જાઓ
છે કે :—

“ નો મે મિત્રઋત્રપુત્રનિકરા ના મે શરીરં રિદમ્ ”

મિત્ર, કલત્ર, પુત્ર, શરીર ધિગેરે કાઢ આપણું નથી

“ સંબંધી જન સ્વાર્થી અર્થી સઘળા અને રહે વેગળા ”

“ વ્યાગ્રીવ તિષ્ઠતિ જરા પરિતર્જયન્તી

રોગાશ્ચ શત્રવ इव प्रहरन्ति देहम् ।

આયુઃ પરિસ્તવતિ મિત્રઘટાદિવામ્બો ।

લોકસ્તથાપ્યહિતમાચરતીતિ ચિત્રમ્ ” ॥

જરા વાઘણ અને રોગ શત્રુઓના સદા પ્રહાર છતાં સ્વાર્થાધ
મનુષ્યો ગાફલ રહે છે; પરિણામે છિન્નવાળા ઘડાના જગની પેઠે
આ પુણ્ય ઓછું થતું જાય છે અને મનની મનમાજ રહી જાય છે,

માણા ખાત્રીથી માનજો કે મારો વૈરાગ્ય મીઠું, લાખ કે કાષ્ટના ગોળા જેવો નથી; પણ માટીના ગોળા જેવો છે. ઉપસર્ગની અગ્નિથી તે વધારે ને વધારે પરિપક્વ થયે. માટે હજી પણ જે પરિસહ મળશે તે હસ્તે મુખે સહન કરીશ, તેની ખાત્રી રાખજો. આટલું કહી શ્રીજી આજ્ઞા ગયા.

આ શબ્દોએ માણ અને લાઈના મન ઉપર વીજળી જેવી અસર કરી. તેના પરિણામે તેમને ઉપાયયે જવાની પરવાનગી મળી અને કૌંઠ પ્રકારનો પરિસહ ન આપવાનો નિશ્ચય થયો.

એક વખત વાતચીતમાં શ્રીજીએ જણાવ્યું હતું કે--

“લક્ષ્મી તણા આ વાસ, એવી રાજ્ય ગાદીને તણ;
ભાવે થકી ભિક્ષુક થઈ, ભાગી ગયા કાં ભરતણ ?”

તો આપણે તો શું વીસાતમાં છીએ. આપણા પ્રભુજીનો ઉપદેશ એજ છે કે ક્ષણ માત્રનો પ્રમાદ કરવો નહિ કારણકે--
ઈદિય સર્વ અખંડિત છે, તન સાવ નિરોગી અને બળ પૂરું,
ધુલિ વિચાર વિવેક સહાયક સાધન અન્ય ન કોઈ અધૂરું.
ઉઠ અરે ! અભિમાન તણ કર ઉદમ કેમ રહ્યો કર જોડી,
વેશ ઘણા ધરવા તુજને પણ પાછળ રાત રહી બહુ થોડી.
મુંદર આ તન તે ક્ષણભંગુર ભાઈ ! અચાનક છે પડવાનું,
કેશવ આજસ આજ કરો પણ પાછળથી નહિ કાંઈ થવાનું.

તેઓશ્રીના શ્વસુર પક્ષના તથા માતા પિતા પક્ષના કેટલાક સંબંધીઓ તેમને સંસારમાં રહેવા શરમાવતા અને વળતે દુઃખાવતા; પણ તેઓશ્રી આવા ભયથી ડરી બચ એવા નહોતા.

શાન્તિથી બધાને રાજી રાખનારા જવાબ આપતા. તેઓશ્રીના કેટલાક મિત્રો તેમને માળાપની આજ્ઞા પાળવા આગ્રહ કરતા, ત્યારે તેઓ પ્રત્યે બહુમાનતા પ્રદર્શિત કરી પોતાના નિશ્ચયને જાણ આપતા. તેઓશ્રીના જવાબ એક સાક્ષરના શબ્દોમાં કહીએ તો—“હું જાણું છું કે માતા પિતાની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ મારો ધર્મ છે, કારણ કે તેમણે જ મને જન્મ આપ્યો છે, મને પાળ્યો છે. બાપની ગોદમાં રમ્યો છું, માના દુધથી ઉછર્યો છું, તેમના ઇસારા પર વિધનું ખ્યાલું પી શકું છું, તલવારની ધાર પર ચાલી શકું છું અને આગમાં ફૂટકો મારી ‘શકું’ છું; પણ તેઓશ્રીના મારા ગ્રેયના દુરાગ્રહ માટે તો લાચાર છું.”

લોકમાન્ય તિલક અંખે વદાયેલા નીચેના શબ્દો અત્યંત સ્મરણમાં આવી. જાય છે. “નર રક્તના પુત્ર રત્નોએ નિરાશ થવાનું નથી, જવનંત ધર્મભિમાન, અચૂક સાવધાનતા, અચળ શ્રદ્ધા, અડગ ધર્મ, અખંડ શાપ અને અનન્ય ભક્તિ હોય તો બાકી બધું સરળ છે.....પડખે ઉભા રહેનાર ઓછા હતા. સાહાય્ય કરનાર ઓછા હતા. મારા સંજોગોમા પણ આ ભારત તિલક નિરાશ થયો નહિ, થા.યો નહિ, વિસામો ખાવા બેઠો નહિ, અનેક ઝખમો ઝીલ્યા, અનેક ચાતનાઓ સહન કરી પણ પોતાનો મંત્ર જાપ તોય શરૂ રાખ્યો. કાળ તેમના ઝખમો રૂઝાવી દેશે. હુઃખનું ઓસડ દહાડા”

આ વખતે (સં. ૧૯૪૩ માં) પૂજ્યશ્રી છગનલાલજી મહારાજ ટોંકમાં બિરાજતા હતા તેમની પાસે શ્રીજી શાસ્ત્રાધ્યયન

કરવા લાગ્યા, પરંતુ સીશાની આજ્ઞા મળી નહિ અને આજ્ઞા ન મળે ત્યાં સુધી શ્રીજીથી કંઈ બની શકે તેમ ન હતું.

એક દિવસ શ્રીજી હલેલીમાં આવીને પોતાનાં પુત્ર્ય માતૃશ્રીને પગે લાગ્યા માથુ આ વખતે માણેકલાલને તેડીને ઉમાં હતાં. શ્રીજીએ એ છ મહિનાના બાળકને (માણેકલાલને) પ્રેમપૂર્વક માતા પાસેથી લઈ લીધો અને પોતાની ગોદમાં બેસાડ્યો, ઘોડી વાર સુધી તેને રચાડ્યો ગને પછી માથુના હાથમાં આપતાં શ્રીજી મોઝાકે “આને મારી રીતે રાખજો” માથુ બોલ્યાં “બેટા ! એની અને અમારી મંલાળ લેવાનું કામ તો તારું છે” શ્રીજી મોન બહા વૈનગ્યના વિચારો ઉભરાવા લાગ્યા.

પ્રિય વાચક ! આખો પણ એક તત્ત્વવેત્તાના વિચારોનું મનન કરીએ “લાગણીવાળા દુઃખ બોલી શકતાં નથી; બોલે તો તેને કોઈ મારાગે નહિ, કોઈને પસંદ પણ નથી ચોકપૂર્ણ નયન દર્શક શી શકતા નથી નહીં શકે તો લોજો મરકરી માત્ર કરે..... “આવાજ અને ગાત”ની આ દુનિયા તથા “શાન્તિ અને ચોકાન્ત”નું એ જગત નિરાળા છતાં બહુ પામે પામે છે.... ...શુભ છ’દગીની કેટલી ઉપલક્ષ્યના કેટલા ઉમતાં આંધુ, શુદ્ધિના કેટલા પ્રમદા તરંગો આપણને નિષ્કળ થતા જણાય છે ? જે લાગણીઓના પાંખાક માટે અમારમા સ્થાન નથી આંધુના આવેગ અટકાવવાને જગતની મદાય નથી. તરંગોને મૂર્તિમાન કરવાને દુનિયામા અનુકૂળતા નથી.

પ્રકરણ ૬ હું.

સાધુવેષ અને સત્યાગ્રહ.



“કેટલી ઉત્તતિ કરવાને આપણે ઉત્પન્ન થયા છીએ, કેટલી ઉત્તતિની આપણા તરફથી આશા રાખવામાં આવી છે અને આપણે વસ્તુતઃ કેટલે અંશે આપણી જાતના સ્વાગી બની શકીએ તેમ છીએ તે આપણે જાણતાજ નથી. આપણે ઇચ્છીએ તો આપણા પોતાના લાગ્યપર મંપૂર્ણ કાળુ મેળવી શકીએ તેમ છીએ, જે જે કાર્ય શક્ય હોય તે તે આપણી જાન પાસે કરાવી શકીએ તેમ છીએ અને આપણે જેવા થવા ઇચ્છતા હોઈએ તેવા થઈ શકીએ તેમ છીએ.”

ઓ. સ્વે. માર્ડન,

શ્રીજીના વૈરાગ્યનો વેગ વધતો જતો હતો અને શાસ્ત્રાભ્યાસથી તેને અનુમોદન મળતું ગયું. પ્રથમ તો એક વીર યોદ્ધા જેવોજ તેઓશ્રીનો વિચાર હતો કે ન દૈન્યમ્ ન વલાદનમ્ પણ ત્યારે નિરાશાના પૂરમા બધા પ્રયાસો અદૃશ્ય થવા લાગ્યા. ત્યારે એ મહાસાગરમા ડોકીઉ કરતા એકજ ખડકનો આધાર પૂર-ઉતરી જતા સુધી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો. અનેક આઘાતો અને ઘા સહન કરીને પોતાના નિશ્ચયને દૃઢ બનાવતા ગયા. દૃઢ નિશ્ચય, આત્મવિશ્વાસ એ એક અલૌકિક રસાયન છે. આ રસાયનેજ આગળ જતા ખરા વીર-ખરા નાયક તરીકે નામ કઠાવ્યું. ચક્રવર્તી તરીકે દેશોદેશ સધાવ્યા અને શ્રી ચતુર્વિંધ સંઘે પ્રીતિકળશ ઢાળી પૂજ્યતાજ પહેરાવ્યા.

છેવટનો નિર્ણય કરી, પોતાના મિત્ર શુજરમલજી પોરવાલ સાથે શ્રીજી એક દિવસ ટોંકથી ગુપ્તરૂપ નીકળી પડ્યા. અને પોતાની પરિચિત મિત્ર રસીયાં ટેકરીને નિહાળી તેણે સમજાવેલાં અમૂલ્ય તત્વોને યાદ કરી દીક્ષા લીધા વિના ટોંકમાં પગ મૂકવોજ નથી. એ મુંગો નિર્ધ્વજ, ઉપકારી વૃદ્ધાને સમજાવી એ સંદેશો કુદરતી આંદોલનો દ્વારા પોતાના કુટુંબીઓને પહોંચાડવાનું ભગાવી તેઓ રાણીપુરા (ગુંદી સ્ટેટ) તરફ આડ્યા ગયા. ખાતમી મળતાં તેમની પાછળ ટોંકથી નાથુલાલજી બંબ, તેમનાં માતૃશ્રી શુજરમલજીની મા તથા શુજરમલજીનાં પત્ની એ બધાં રાણીપુરા ગયાં. ત્યાં પૂજ્ય છગનમલજી મહારાજ ગિરાજતા હતા. પૂછપરછ કરતાં માલૂમ પડ્યું કે તેઓ બંને અહિં આવ્યા હતા પણ એક રાત રહીને ચાલ્યા ગયા છે. આ બંને સાંભળી સંતોષી રવાના થયા. રસ્તામાં બંને મળ્યા કે એક નાકાની નીચે બંને જણાએ સ્વયમેવ સાધુનો વેષ પહેર્યો છે, અને સાધુનાં ભંડોપકરણ લઈ કોટા તરફ ગયા છે. આ ઘટના સાં. ૧૯૪૪ ના માગશર વદમા બની હતી.

પછી શ્રીજીનાં માતૃશ્રી વગેરે સૌ કોટે આવ્યાં. ત્યાં પણ પતોડૂન મળ્યો. એટલે બધાં નિરાશ થઈ ટોંક આવ્યાં અને ચાતરફ પત્રવ્યવહાર શરૂ કર્યો. ત્યારે બંને મળ્યા કે રામપુરા (બરદલાણકા) માં મુનિશ્રી કિસનલાલજી, ગિરાનલાલજી અને બલદેવજી મહારાજ ગિરાજે છે, તેમની પાસે તેઓ અભ્યાસ કરે છે.

આ ખબર વાંચી નાથુલાલજી તથા ગુજરમલજીના લાઇ હરદેવજી એ જાને જણ તેમને લેવા માટે રામપુરા ગયા પણ ત્યાં તેઓ ન હતા. જાતગી મગવાથી તેઓ મુન્હેલ (ઇદાર સ્ટેટ) ગયા ત્યાં એક કણ્ણીના મકાનમાં તેઓ જાને ગાધુના વેપમાં જોવામાં આવ્યા. આ વખતે આજી સદુપદેશ સંબંધિત હતા. ગ્રોતાઓની સંખ્યા શુમારે ૧૦૦ થી ૧૫૦ માણસોની હતી. સદુપદેશ પૂર્ણ થતાં સુધી આ જાને જણ મોનપણે જોતી રહ્યા. વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થયા પછી તેમને કહ્યું. “અમારી રત્ન સિવાય તમે વેપ પહેર્યો તે ઠીક નહિ. હવે અમારી સાથે ટોંક ચાલો” જવાબમાં તેમણે કહ્યું, “હવે ખાછા આવવાનું નહિ જાને. કૃપા કરીને આજ્ઞા આપો તો અમે સંતાની સેવામાં રહી શકીએ. અને અમારા જ્ઞાનાશ્વાસમાં પણ વૃદ્ધિ થઈ શકે. પાણીને ગમે તેટલું પલોવશે તોપણ માખણ નીડવાનું નથી, નાહક મોહને વશ પડી અંતરાય કર્મ શામાટે જ ધો છો?”

નાથુલાલજીએ કહ્યું “આપ એક વખત ટોંક આવો; તમે કહેશો તેમ કરીશું.” આહિં ઘણી રકઝક થઈ. શ્રીજી તથા ગુજરમલજીએ આજ્ઞા આપવા માટે આગ્રહ કર્યો અને તેમના ભાઈઓએ ઇનકાર કર્યો. અને તેઓ જાનેને ટોંક લઇ જવા નિશ્ચય કર્યો.

નાથુલાલજી તથા હરદેવજી ટોંકથી રવાના થયા હતા ત્યારે ટોંક રિયાસત તરફથી એ જાનેને પકડી લાવવા માટે વારંટ કઢાવ્યું હતું. તે વારંટ સહિત તેઓ મુન્હેલના સુખા સાહેબને મળ્યા. સુખા સાહેબે કહ્યું તમે એકવાર ફરીથી તેમને

સમન્વયી કહેા કે, રૂળા સાહેબનો હુકમ છે માટે ચાલી નીકળેા છતાં ન માને તો ખને કહેજો.

તેમણે આવી તે પ્રમાણે કહ્યું. પણ શ્રીજીએ ન માન્યું. એટલે પુનઃ સુળા સાહેબને મળ્યા તેમણે શ્રીલાલજી તથા શુભરમલજીને કચેરીમાં બોલાવ્યા. સુન્દેલના ઘણા આવકેા પણ તેમની સાથે હતા. ત્વાલાવિક રીતે શ્રીજી પ્રત્યે તે આવકોનો પૂજ્ય ભાવ પ્રકટથેા હતો. અરૂપ પરિચયથી અને અરૂપ વયે આવી અસરકારક સદુપદેશશૈલીથી શ્રીજીએ તેમનાં મન જીતી લીધા હતાં. વિવધની મલીનતામાંથી નિર્મળ થઈને નીકળેલ શાન્તિના પ્રભાવશાળી પુતળા તરફ સહવાસમાં આવનારાઓના અંતરના ઉંડણુમાં ભક્તિતની ભરતી આવતી હતી.

કુદરતી કાનુન છે કે માનવજાતિના સહાયકો, શુભેચ્છકો અને ઉપદેશકો થવા ઇચ્છતા હોય તેમને ચોતાનો અનુભવ આગળના મહાત્માઓની પેઠે-કાઇસ્તના કોસની માફક-સંકટોની શૂળી ઉપરજ મેળવવાનો છે. જીંદગીનું ખરૂં લોહી, હૃદયનું સાચું તત્ત્વ, આત્મત્યાગની વેદી ઉપર દેડવાથીજ સાર્થકતા સિદ્ધ થાય. મહાત્મા ગાંધીજી એજ અભિપ્રાયને અનુમોદન આપે છે કે-ફતેહ ત્યાજે સાવ નજીક આવીને ઉભી રહે છે ત્યારે એ પગથીએ જોખમ પણ સૌથી વધુમાં વધુ સામાં આવે છે. આ દુનિયામાં આજ સુધીમાં કોઇએ મહાન ફતેહ, અગાઉની બધી કૌશીશો અને જહેમતોને પાછળ નાખીયે એવી એક છેલ્લી અસાધાજી કૌશીશ કર્યા વગર મેળવી નથી. કુદરતની

છેલ્લામાં તેલ્લી કસોટી આકરામાં આકરી હોય છે. સેતાનની છેલ્લામાં છેલ્લી લાલચ સાથી વધારે લોભાવનારી હોય છે. જે સ્વતંત્રતા આપણને પ્યારી હોય તો, એ કુદરતી કસોટીમાંથી આપણે અશીશુદ્ધ પાર ઉતરવું જોઈએ. સેતાનની એ છેલ્લી લાલચના લોભમાંથી હરલોગે ઉગરવું જોઈએ.

શ્રાવક સમુદાય સહિત શ્રીજી તથા ગુજરમલજી મુળા સાહેબની ક્યેરીના ચોકમાં ઉભા રહ્યા તેમને જોઈ મુળા સાહેબે આજ્ઞા કરી કે “તમે બંને જણ આ લોકોની સાથે ટોંક જાઓ તેમની પામે ટોંક સ્ટેટનું વારંટ છે તમે નહિ જશો તો કાયદા મુજબ પરાણે તમને ટોંક પહોંચાડવામાં આવશે.”

આ આંલગી કોઈથી પણ નહિ કરનારા, દ્રઢ સત્યાગ્રહી શ્રીલાલજી પણ ઉપર પગ ચડાવી એક પગે ઉભા રહ્યા, અને મુળા સાહેબને કહ્યું કે:—

“હું અહિંજ ઉભો છું, ટોંક મોકલવાનું તો દૂર રહ્યું પણ મને આ સ્થળેથી દૂર ખસેડવોજ દુષ્કર છે અને સાધુ છીએ. બોલાવ્યા આવીએ નહિ. મોકલ્યા જઈએ નહિ બેસીએ તો લોભાની ખુંટી અને જઈએ તો પવનનો શુદી. તમે રાજાના અમલદાર છો, પણ સાધુઓને સતાવવાનો અખત્યાર નમોને હોઈ શકે નહિ.”

એક વિદ્વાનના વિચારો સત્ય છે કે:—“કોઈ આપત્તિથી કદિ પણ તમારી આત્મશ્રદ્ધા ડગમગવા દેશે નહિ. જ્યાં સુધી તમારામાં તમારી બંતપર દ્રઢ આત્મશ્રદ્ધા હશે ત્યાં સુધી હમેશાં તમારે માટે આશા છે. જે તમે આત્મશ્રદ્ધા નહિ

શુભાવો અને આગળ વધતાજ રહેશે તો જગત મોટે બેઢે પણ તમારે માટે માર્ગ દરશેજ. શ્રદ્ધા શ્રદ્ધાને જન્મ આપે છે. મનુષ્ય ચારિત્રજગથી અને પોતાના મગજની શક્તિથી અત્યંત પ્રતિકૂળ સંયોગોમાં પણ સફળતા સિદ્ધ કરે છે. શ્રદ્ધા એ માનસિક સેનાનો નેપોલિયન છે. તે બીજી બધી શક્તિઓને બમણું ત્રમણું બગ અર્પણ કરે છે. જ્યાં સુધી શ્રદ્ધા નેતા અને ત્યાં સુધી સમગ્ર માનસિક સેના ઘોલે છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં શુભ બળ-અવિનાશી શક્તિ રહેલી છે.”

ભાગ્યદેવીના લાડકવાયા પુત્રના દહતા અને હિમ્મતંથી ઉચ્ચરાયલાં વચનો સાંભળી સૂગા સાહેબ દિગમૂઢ થઈ ગયા અને ‘રાજનો હુકમ તમારે માથે ચડાવવોજ પડશે.’ એટલા શબ્દો બોલી લગથી કાંપતા તેઓ ઉપરના કાનમાં ચાટ્યા ગયા. લગભગ એક પહોર સુધી શ્રીજી એક પગે ઉભા રહ્યા. છેવટ નાથુલાલજીને ઉપર બોલાવી સુગા સાહેબે કહ્યું, ‘ભાઈ! આ શબ્દને અમે દેંડ પહે:ચાડી શપ્તિએ તેમ નથી. એમણે ચોરી કે એવો કોઈ જાતનો શુંદો ક્યોં હોત તો અમે ગમે તે કરી શકતા. પણ સાધુનો વેષ પકેરવો એ દેંડ શુંદો કહેવાય નહિ. માટે તમોને યોગ્ય લાગે તેમ કરીને લઈ જાઓ, અને અમને આ કુંદમથી દ્વારગત કરો.”

નાથુલાલજી નિરાશ થઈ શ્રીજી પાસે આવ્યા અને ઘેર આવવા નમ્રતાથી વિનવવા લાગ્યા. ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું ‘તમે મોહનીય કર્મને દૂર કરો અને મને આજ્ઞા આપો કે જેથી આ સૌ સંતાપ મટે.’

પોતાના ભાઈને લાંબા વખત સુધી એક જ પગે ઉભેલા જોઈ નાથુલાલજી ગજગજા થઈ ગયા અને કહ્યું કે આપ આપને સ્થાનકે પધારો અને આહાર પાણી કરો; પછી આપણે વાર્તાલાપ કરીશું. તત્પશ્ચાત્ શ્રીજી વગેરે ત્યાંથી રવાના થઈ પેલા કણ્ઠીને ઘેર કે જ્યાં તેઓ ઉતર્યા હતા ત્યાં ગયા. ધોવણપાણી તથા ગોચરી લાવી આહારપાણી કર્યા બાદ નાથુલાલજીએ શ્રીજીને કહ્યું “હમણાજ રોકથી ચીકી આવી છે. તેમાં લખે છે કે, ચી. કુંવરીલાલજીનો વિવાહ અટકી ગયો છે, મારે આપ શ્રીજીને તેડી જઈ આવો.”

શ્રીજીએ કહ્યું “હાલ ટોંક આવવા ઇચ્છા નથી. તમે આજા માપશો તો ઠીક છે, નહિ તો આવી રિથિતિમાં જ અમે વિચરીશું પણ હવે સંયમ લીધા વિના ટોકમાં પગ ધરવો નથી.”

છેવટ હતાજા થઈને નાથુલાલજી તથા હરદેવજી ટોંક તરફ રવાના થયા, પરંતુ જતી વખતે ટોક નિવાસી વાલજી નામના એક બ્રાહ્મણને ત્યાં રોકતા ગયા અને તેને ભલામણ કરી કે જ્યાં જ્યાં શ્રીજી વિચરે ત્યાં ત્યાં તારે એમની સાથે જવું, એમની નાર સલામી લેવી અને તેમના કુશળ વર્તમાન અમને રાજે રાજ ઠામ ઠેકાણા સહિત ટોક લખતા ગ્રહેવું.”

નાથુલાલજીએ ટોક આવી માત્ર વગેરેને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી અને કહ્યું કે, સંસારમા રહેવાની તેમની સુદૃઢ ઇચ્છા નથી માત્રજો કહ્યું મારે મન એ વાત નવી નથી. હવે તેને વધારે સતાવવો તે મને પણ ઠીક લાગતું નથી.

શ્રીજી તથા ગુજરમલજી સાધુના વેષમાં વિચરવા લાગ્યા. મુંહેલ મુકામે કિસનલાલજી તથા બિસનલાલજી મહારાજ (પૂજ્યશ્રી અનુપચંદજી મહારાજની સંપ્રદાયના) નો તેમને મેળાપ થયો જોગની પાસે શાસ્ત્રાધ્યયન કરવા માંડ્યું. 'ત્યાંથી' પાંચે થાણાંએ 'સાથે સાથે વિહાર કરીને રામપુરા (હોલકર સ્ટેટ) માં ચાતુર્માસ કર્યું. સાં. ૧૯૪૪ (મારવાડી સાં. ૧૯૪૫.)

રામપુરામાં કેશરીમલજી નામના આવક સૂત્રના જાણુ અને વિદ્વાન હતા. તેમના પરિચયથી શ્રીજીના સૂત્રજ્ઞાનમાં ઘણી અભિવૃદ્ધિ થઈ. તેમની સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠિમાં શ્રીજીને ઘણો આનંદ આતો અને ઘણું જાણવાનું મળતું.

રામપુરાનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા પછી જાલાવાડ કોટા વગેરે તરફ થઈ પાંચે મહાત્મા પુરુષો માધુપુર પધાર્યા. વાંચનારને યાદ હશે કે માધુપુરમાં શ્રીજીનું મોસાળ હતું અને તેમના મોસાળપક્ષનો ધર્માનુરાગ ઘણો પ્રશંસનીય હતો. શ્રીજીને કેવા કેવા પરિસહ સહન કરવા પડ્યા. એ સર્વ વાતથી તેઓ ગુસ્તાત હતા શ્રીજીના મામાના પુત્ર લક્ષ્મીચંદજી (દેવમણજીના પૌત્ર) તથા માધુપુરનિવાસી શ્રીચુત મધોચંદજી પોરવાલ વગેરેએ શ્રીજીની તથા ગુજરમલજીની આજ્ઞા માંડે કોશીશ કરી. ટાંક આવી તેમનાં કુટુંબીજનોને જહુ જહુ પ્રકારે સમજાવી દીક્ષાની આજ્ઞા આપવા કહ્યું.

પ્રથમ શ્રીજીનાં માતૃશ્રી ચાંદકુંવરબાઈને અરજ કરતાં તેમણે - જહું, વહુને (શ્રીજીના પત્નીને) પૂછવા લો. તેમના તરફથી શો ઉત્તર મળે છે. માલુએ પછી પુત્રવધુને બોલાવી પૂછ્યું

કે દીક્ષાની આજ્ઞા આપવા બાબત તમારો શો મત છે ? માનકુંવર માણજી વિનય તથા ધૈર્યપૂર્વક પ્રત્યુત્તર આપ્યો “ આપે એમને મંત્રસારમાં રાખવા માટે જની શક્યા તેટલા સર્વ પ્રયત્નો કર્યા પણ તે બધા ફ્રાકટ ગયા. હવે તો તેમને તથા તમોને બધાંને તકલીફ થાય છે માટે આપ જે હુકમ ફરમાવશો તે હું માથે થકાવીશ ” પોતાના પતિને પાસેથી ખસવાની રજા નહિ આપનાર મોહપાસમાં પતિને બાંધી રાખનાર હાલની અર્ધદગ્ધ અર્ધાંગના-ઓએ આ પ્રસંગ વિચારવો જોઈએ.

આ ઉત્તર સાંભળી માણનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. આંખોમાં દડ દડ આંસુ વહેવા લાગ્યાં. ઘોડીવાર વિચારનિમગ્ન રહ્યાં. અને પછી લક્ષ્મીચંદ્ર તથા નાથુલાલજીને આ પ્રમાણે કહ્યું. “ ચી, માણેકલાલ (નાથુલાલજીના પુત્ર) ને શ્રોલાલના નામ ઉપર રાખો. ” નાથુલાલજીએ માણની આ આજ્ઞા આનંદપૂર્વક શિરોધાર્ય કરી. પછી માણજીએ કહ્યું “ મુખેથી તમે આજ્ઞા દેવા માટે જાઓ. મારી આશિષ છે કે શ્રીજી રૂડી રીતે સંયમ પાળે, આત્માનું કલ્યાણ કરે અને જૈનમાર્ગને દીપાવે ” ધન્ય છે આવો લ્હાવો લેનાર માતાઓને ? આવીજ રીતે ગુજરમલજી પોરવાલની માતા તથા તેની સ્ત્રી તથા તેમના ભાઈ માગીલાલજીને

* માતાઓના સંબંધમાં એક જનાવ પૂજ્યશ્રી કહેતા કે પાંચ પુત્રવાળી એક માતાના એક પુત્રની ઇચ્છા દીક્ષા લેવાની થતાં, ગુરૂશ્રીએ માતાને સહજોધ આપી પોતાના પુત્રની લિક્ષા આપવા જણાવ્યું. તે માતૃશ્રીએ પોતાના અહોભાગ્ય માની એકને બદલે બે પુત્રોને ગુરૂજીના શિષ્ય ગનાવ્યા.

સમજાવી તેમની દીક્ષાની આજ્ઞા પણ મેળવી. અગાઉથીજ સાધુનો વેપ પહેરી લીધેલ હોવાથી કોઈ પ્રકારની ધામધુમની આવશ્યકતા ન હોતી. ટોંકથી પૂર્વમાં ૭ કોથ ફર બહોંઠા ગામ છે ત્યાં દીક્ષાનો પાઠ લાણાવાનો હતો. માધુપુરવાળા શ્રીયુત લક્ષ્મીચંદ્ર તથા મુનિરાજે વગેરે અગાઉથી ત્યાં પહોંચી ગયા હતા. અને ટોંકથી શ્રીજીની માતા વગેરેની આજ્ઞા લઈને તેમના ભાઈ નાયુલાલ તથા ચેઠ દીસલાલ જાળના પુત્ર રામગોપાલ, લક્ષ્મીચંદ્ર વગેરે તથા શુજરમલજીની માતાની આજ્ઞા લઈને તેમના ભાઈ માંગીલાલ પૌરવાસ વગેરે સા અઢર કપડાં આદિ લઈને બહોંઠે આવ્યા.

સાં ૧૯૪૫ ના પૌષ વદી ૭ ને શુક્રવારને દિવસે સવારના આઠ વાગ્યે પૂજ્યશ્રી અનુપચંદ્ર મહારાજની સંપ્રદાયના પૂજ્યશ્રી કિસનલાલ મહારાજે શ્રીલાલ તથા શુજરમલ જાળને વિધિપૂર્વક દીક્ષા આપી. અહિં એક સત્ય સિદ્ધ થયું કે "આપણે પરિસ્થિતિના દાસ નથી. પણ આપણે આગ્રહપૂર્વક જોનો વિચાર કરીએ છીએ અને જોન માટે અખંડ ઉદ્યોગ કરીએ છીએ તે પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે જ" દીક્ષા લેતાં પહેલાં શુજરમલજીએ શ્રીલાલજીને અરજ કરી કે, હું આપની નેત્રાયે વિચરીશ અર્થાત્ આપનો શિષ્ય થઈશ. ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું મને શિષ્ય કરવાનો ત્યાગ છે. પરસ્પર થોડી પ્રશ્નોત્તરી થયા બાદ જ્યારે શુજરમલજીએ શ્રીજીને શિષ્ય તરીકે પોતાનો સ્વીકાર કરવા બહુ આજીજીપૂર્વક અરજ કરી ત્યારે શ્રીજીએ કહ્યું— તમે મારી આજ્ઞામાં આવશો ?

ગુજરમલજી (સર્વની સમક્ષ જોડ્યા) હું સર્વદા
આપની આજ્ઞામાંજ વર્તીશ.

શ્રીજી:—બસ, તો હમણાંજ મારી એવી આજ્ઞા છે કે
આપણે બંનેએ બળદેવજી મહારાજની નેશાયમાં રહેવું

ગુજરમલજીએ એ આજ્ઞા માથે ચડાવી અને બંનેને બળદેવજી
મુનિ (કિસનલાલજી મહારાજના શિષ્ય) ના શિષ્ય બનાવવામાં
આવ્યા. શ્રીજીની મરજી ન હોવા છતાં કિસનલાલજી મહારાજ
જોડ્યા કે અમે તો ગુજરમલજીને તમારી નેશાયમાં સમજીએ
છીએ. આ સાંભળી ગુજરમલજીને બહુ આનંદ થયો અને તેઓ
જોડ્યા કે મને સમકિતરત્નની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, ધર્મને માર્ગે
ચડાવનાર મારા સાચા ઉપકારી ગુરૂ તો શ્રીજી મહારાજજી છે.

યદ્યપિ શ્રીજીની ઇચ્છા પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદજી મહારાજની
સંપ્રદાયના સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન્ મુનિશ્રી ચોથમલજી મહારાજ પાસે
દીક્ષા લેવાની હતી, તથાપિ તેમનાં માતા તથા બ્રાતાને! આગ્રહ
પેતાના ગુરૂ આચાર્યની સંપ્રદાયમાં અર્થાત્ કેટલા સંપ્રદાયમાં
દીક્ષા લેવા સંબંધી હતો અને એ શરતેજ તેમને આજ્ઞા મળી
હતી. તેથી કેટલા સંપ્રદાયમાં તેમણે દીક્ષા લીધી. દીક્ષા
લેવા પહેલાંજ આચારવિશુદ્ધિ સંબંધી કેટલીક કઠીન શરતો
તેમના ગુરૂ પાસે શ્રીજીએ મંબુર કરાવી હતી.

શ્રીજીને દીક્ષા આપ્યા પછી શ્રી કિસનલાલજી મહારાજને
નાથુલાલજીએ અરજ કરી કે, આપ શ્રીજી મહારાજનીસાથે ટોંક
પધારી અમારાં માતૃશ્રીની દર્શનની અભિલાષા પૂર્ણ કરો. મહારાજ
જીએ કહ્યું જેવો અવસર.

તત્પશ્ચાત્ મહારાજ સાહેબ ટોંક પધાર્યા અને ત્યાં એકજ રાત્રિ રહી દર્શન આપી હાટાવી તરફ વિહાર કર્યો અને ત્યાંથી ઝાલરાપટ્ટન પધાર્યા.

સાં. ૧૯૪૫ નું આતુર્ભાગ્ય ઝાલરાપટ્ટન કર્યું. ત્યાં ધર્મનેા ઘણો ઉદ્ઘાત થયો, પરંતુ શ્રીજી મહારાજના શુરના પણ શુર શ્રી કિસનલાલજી મહારાજ કે જેઓ તેમના જ્ઞાનાદિ શુણોની અભિ-વૃદ્ધિ માટે આલંબનરૂપ હતા, તેમનો સ્વર્ગવાસ એ શામાસા દરમ્યાન થયો. આ બનાવથી શ્રીજીને ઘણું દુઃખ થયું, પરંતુ જીંદગીની અસ્થિરતા અને અસારનું અસારપણું સમજનાર તુરત તે સહન કરવા શક્તિવાન થઈ ગયા અને વીરવાક્યોના મહત્તમ પટાથી એ ધ રૂઝવવા લાગ્યા.

“પંખી ટોળું બક્ષ પર, હજ્યું મજ્યું છે હાલ;
પ્રભાતમા ઉડી જશે, કોણે દીડી કાલ.
પુખ્ત સુગંધ થકી બની, અનુપમ ફુલની માળ,
તે પણ કરમાઈ જશે, કોણે દીડી કાલ.
દૃષ્ટિ વિપર્યાસે તુને, લાસે સુખરૂપ બાળ;
પસ્તાવે પાછળ થશે, કોણે દીડી કાલ.
તે માટે સજ થઈ રહો, સાવચેત હુશિયાર;
પુણ્ય વારીને ખામવા, સુકૃત્યરૂપી માળ”



પ્રકરણ ૭ મું.

સરિતાનું સાગરમાં ભળવું.



ગત પ્રકરણમાં આપણે જોઈ ગયા કે શ્રીજીની આંતરિક અભિલાષા જ્ઞાનવૃદ્ધિ અને આરિ વિશુદ્ધિ વિષયકે પોતાના ઈર્ષિસંતાર્થની સિદ્ધિ અર્થે શ્રીમાન્ હુકમીગંદણ મહારાજના સંપ્રદાયમાં મર્મભક્તિ થવાની હતી. આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે પોતાનો મનોરથ ખુલ્લા દિલથી ગુરૂની સેવામાં નિવેદન કર્યો. મુનિશ્રી ખિસનલાલજી તથા બગદેવજી મહારાજે કહ્યું, “એક તો ગુરૂના વિયોગથી અમારાં હૃદય બળીજળી રહ્યાં છે અને તમો પણ જો અમારાથી વિખુટા પડશો તો દાબયા પર હામ દેવા જેવું થશે.”

ઉત્તરમાં શ્રીજી મહારાજે વિનયપૂર્વક કહ્યું કે “જે હેતુથી મેં ઘરનાર અને કુટુંબ પગિવાર છોડ્યા છે તે હેતુને પૂર્ણાંશે સિદ્ધ કરવો એજ મારું પરમધ્યેય છે વ્યક્તિવિશેષ પરત્વેનો રાગ, લોકાપવાદનો ભય અથવા સામ્પ્રદાયિક મોહ આદિ આવરણો મારી મહત્વાકાંક્ષાની આડે આવી શકશે નહિ.”

ગુરૂએ પોતાની સાથેજ વિચરવા બહુ બહુ પ્રકારે સમજાવ્યા પરંતુ શ્રીજી મહારાજ પોતાના નિશ્ચયથી ડગ્યા નહિ અને ઉચ્ચ આશય સિદ્ધ કરવા એકાકીપણે અલગ પવચરી. રામપુરે પધાર્યા. ત્યાંના સુધ્રાવક કેસરીમલજી સુરાજીનો સુયોગ શાસ્ત્રાધ્યયનમાં

ઉપયોગી નીવડયો. શ્રીજી અવિરતપણે શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરવા લાગ્યા. જ્ઞાનમાં ઘણી ઉત્તતિ કરી, તેમની વ્યાખ્યાન શૈલી પણ ઉત્તમ અને આકર્ષક હોવાથી શ્રાવકોમાં પણ જ્ઞાનરૂચિ અને ધર્મભાવના વધવા પામી.

આતુર્ભાસ પૂર્વે થયે સમયુરથી વિહાર કરી શ્રી કાનોડ સુકામે પંડિત મુનિશ્રો ચૌથમલજી મહારાજ બિરાજતા હતા ત્યાં પધાર્યા અને પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. ટેંક શ્રીયુત નાથુલાલજી બંબને પણ આ હકીકત જાણવામાં આવતાં તેઓ પણ કાનોડ આવ્યા અને શ્રીજી મહારાજની ઇચ્છાનુસાર તેમને પોતાની નેશાયમાં લેવા માટે દીમાન્ ચૌથમલજી મહારાજને આજ્ઞાપત્ર લખી આપ્યું; ત્યારે તેમણે પોતાના મોટા ગ્રિય વૃદ્ધિચંદજી મહારાજના શિષ્ય તરીકે શ્રીજી મહારાજને પોતાના સંપ્રદાયમાં લીધા. આ ઘટના ડુંગરા (મેવાડ) સુકામે સં. ૧૯૪૭ના માગશર સુદ ૧ ને શનિવારે બની. તત્પરથી તેઓ શ્રી ૧૧ન્ ચૌથમલજી મહારાજની આજ્ઞામાં વિચરવા લાગ્યા. અહિં તેમની આત્મિક શક્તિઓનો ઘણો વિકાસ થયો. જ્ઞાની ગુરૂના સમાગમથી સૂચ જ્ઞાનમાં આશાતીત ઉત્તતિ થઈ. નિરતચાર ચારિત્રપાંડવની તેઓ ગુરૂના પ્રાંતિપાત્ર, લોકોના પૂજનિક અને દીર્ઘિના કેલિગૃહ સમાન થઈ રહ્યા. ‘સરસંગતિઃ કથમ્ કિં ન કરોતિ પુંસમ્ ?’

સં. ૧૯૪૮નું આતુર્ભાસ અફગુરૂપર્થ શ્રીચૌથમલજી મહારાજની સાથે કાનોડમાં કર્યું. અહિં વ્યાખ્યાન (શ્રે) કરી શ્રીજીમહારાજ દુરમાવતા. પત્થર જેવાં દૃઢ્યને પીગળાવી ન.ખે તેવો

ઉપદેશ અને તેની અદ્ભુત અસર જોઇ સર્વને સાનંદાશ્ચર્ય થતું અને શ્રોતાગણ પર અવર્ણનીય ઉપકાર થતો.

આ આતુર્માસ દરમિયાન તેઓ જે મકાનમાં ઉતર્યા હતા ત્યાં એક મોટો વિકરાળ સર્પ રહેતો હતો. એક દિવસ પણ એવો ભાગ્યેજ જતો કે જે દિવસે સર્પ દેખવામાં ન આવ્યો હોય. આહાર પાણીની ખાટ પર તે ઘણીવાર ગરલ નાંખતો. રાત્રિના સમયે પથારીમાં પગ મૂકતાં કે માત્રુ પરકવવા જતાં રજોડુરણ સાથે અફળાતો ત્યારે ખીજવાટમાં આવી ફુંકાટા મારી સામે થતો, ક્યથિત ફેણથી લાતનો પ્રહાર કરતો દિવસના પણ નીડર પછે તે મકાનમાં હરફર કરતો. સાપ સાધુથી નિર્ભય બન્યો હતો. તેવીજ રીતે સાધુઓ પણ સાપથી નિર્ભય બન્યા હતા. આવકોએ મકાન બદલવા માટે મહારાજને પુનઃ પુનઃ ઘણી અરજ કરી, પણ તે નિષ્ફળ ગઇ. મહારાજ કહેતા કે અગાઉના મુનિઓ સિંહની શુદ્ધ, સર્પનાં ખીલ અને ઘોર સ્મશાન ભૂમિકામાં સ્વેચ્છાપૂર્વક જઈ ઉપસર્ગોને આમંત્રણ કરતા. આ સર્પ અમારી કસોટી કરવા વગર આમંત્રણે અહિં આવ્યો છે. તો ભલે અમારા સત્સંગનો લાભ ઉઠાવી પવિત્ર જિનવાણીનું શ્રવણ કરે! આખું ચોમાસું એજ મકાનમાં સાપની સાથે વગી વ્યતીત કર્યું!! પણ પ્રુણપસાયથી તેમજ તપ ચારિત્રના પ્રભાવથી સાપ કંઈ ઉપસર્ગ કરી શક્યો નહિ. અને એ રીતે સાધુઓના ધર્મ અને નિર્ભયતાની કસોટીનો આ સમય નિર્વિઘ્ને પસાર થયો. આ જમાનામાં પણ ચારિત્રબળ પોતાનો પ્રભાવ તિર્થોપર પાડી શકે છે તેના ઘણા પુરાવા પૂજ્યશ્રીના જીવનમાંથી મળી શકશે.

સાં. ૧૯૪૯ નું ચાતુર્માસ શ્રીમાન્ બોધમલ્લ મહારાજના ચરણકમળ સમીપે રહી જીવદમાં કયું. શ્રીજીના સમાગમ તથા સદ્બોધથી જોન અજોન લોકો હર્ષિત થયા. જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરના અને કર્તવ્યપરાયણ બનતા.

સાં. ૧૯૫૦ નું ચાતુર્માસ નિમ્બાદેડા (માલવા) સં. ૧૯૫૧ નું છોટી સાહડી (મેવડ) અને સં. ૧૯૫૨ નું ચાતુર્માસ જીવદમાં કયું. શ્રીજી મહારાજ ચાતુર્માસ કે ચૈત્રકાલ જ્યાં જ્યાં બિરાજતા ત્યાં ત્યાંના લોકો તેમના અપરિમિત જ્ઞાન, નિર્મળ ચારિત્ર, વાક્યપદ્ધતા ઇત્યાદિ અસાધારણ ગુણોથી મુગ્ધ બની તેઓશ્રીની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરતા. દિવસે દિવસે તેમનો વિમલ યથ દેશાંતરમાં વિસ્તરવા લાગ્યો.

સાગર વર ગંભીરા.

સં. ૧૯૫૨ માં તપસ્વીજી શ્રીહજરીમલ્લ મહારાજની સાથે શ્રીજી મહારાજ થાણાં ઉ સમપુરે પધાર્યા, ત્યાં એવા સમાચાર મળ્યા કે આચાર્ય મહોદય શ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજનું સ્વાસ્થ્ય ઠીક નથી. આચાર્યશ્રી પ્ર.યે શ્રીજીનો અનુપમ લક્ષિતલાવ પોતે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા ત્યાંથીજ હતો. ઉપર્યુક્ત સમાચાર મળતાંજ તેમના ચિંતાતુર હૃદયે અને ઈર્ષાનાતુર નેત્રોએ શીઘ્ર વિહાર કરવા પ્રેતણા ડરી અને ઘોડાજ દિવસમાં પરમપ્રતાપી મહાન્ આચાર્ય શ્રી ઉદયમાજરજી મહારાજની સેવામાં રતલામ પધાર્યા.

શ્રીલાલજી મહારાજનું જ્ઞાનાભ્યાસ તરફ અધિક લક્ષ તથા તદનુસાર ઉત્તમ આચાર વિચાર જોઇ આચાર્યજી મહારાજ ઘણાજ પ્રમત્ત થયા, અને શ્રીજીને પૂછ્યું કે હમણા કયા સૂત્રનો

અભ્યાસ આલે છે? શ્રીજીએ વિનયપૂર્વક પ્રત્યુત્તર આપ્યો:—
 “કૃપાનાથ! હાલમાં હું શ્રીઠાણ્ગસૂત્રનો અભ્યાસ કરું છું.” આ
 સાંભળતાં શ્રીમાન્ આચાર્યજીના મુખકમળમાંથી સહેજે એવા
 શબ્દો નીકળી પડ્યા કે ઠાણ્ગ સમવાયોગ સૂત્રનો અભ્યાસ
 કરવાથી ‘સાગર વર ગંભીરા’ થશે. આ આશિર્વચનને મહારાજ
 શ્રીએ પરમ સમાદરપૂર્વક શિરસાવંધ કરતાં કહ્યું કે:—કંપવૃક્ષની
 સેવના કરતાં ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય તેમા આશ્ચર્ય શું?

આગલા પ્રકરણમાં આપણે જોઈ ગયા છીએ તેમ શ્રીજી
 ગૃહવાસમાં હતા ત્યારે તેમને શ્રીધરનું અભિધાન આપનાર પણ
 આજ મહાપુરૂષ હતા. જ્ઞાન અને સંયમ રૂપી શ્રી (લક્ષ્મી)
 ને ધારણ કરી ખરેખરા શ્રીધર બની પુનઃ જ્યારે એજ મહા-
 પુરૂષની સેવામાં ઉપસ્થિત થયા ત્યારે તેમણે ‘સાગર સમાન ગંભીર
 થશે’ એવી શુભાશિષ આપી અને તે પણ બહુ થોડા સમયમાં
 સફળ થઈ, સતત સત્યનુંજ સેવન કરનાર મહાન પુરૂષનાં વચન
 કદાપિ નિષ્ફળ જતાં નથી. યોગદર્શનના પ્રણેતા પતંજલિ મુનિ
 (જેમને હરિભદ્રસૂરિએ માર્ગાનુસારી કહ્યા છે) કહે છે કે:—

“સત્યપ્રતિષ્ઠાયાં ક્રિયાફલાશ્રયત્વમ્”

સૂતાર્થ—(સાધક યોગીના ચિત્તમા) સત્યની સ્થિરતા થયે
 ક્રિયાનું તથા ફળનું સ્વાધીનપણું (થાય છે.)

એટલે કે પોતાની ઇચ્છાનુસાર અન્યને ધર્માધર્મ તથા
 સ્વર્ગનરકાદિ આપી શકવાનું તે યોગીની વાણીમાં સામર્થ્ય આવે
 છે. સત્ય જેને સિદ્ધ થયું છે એવા યોગીની વાણી અમોઘ
 અપ્રતિહત થાય છે તેથી તેવો યોગી કોઈને કંઈ કે ‘તું’ ધાર્મિક

થા' તો તેના વચનામાત્રથીજ' તે પાપી હોય તો પણ ધાર્મિક થઈ જાય છે. કોઈને કહે કે તું સ્વર્ગને પામ' તો તેના કથન માત્રથીજ તે અધાર્મિક હોય તો પણ તેના સ્વર્ગને નહિ પામવા દેનારા સંસ્કારો દ્વર થઈ તે સ્વર્ગને પામે છે (પાતાંજલ યોગદર્શન).

આચાર્યશ્રીના શરીરમાં વ્યાધિ વધતો જતો હોવાથી શરીરનો ક્ષણભંગુર સ્વભાવ બાણી તેઓએ સંપ્રદાયની રક્ષા અને ઉન્નતિ અર્થે શ્રીમાન્ બોધમલ્લ મહારાજને યુવાચાર્ય પદ પર નિયુક્ત કર્યા (સાં. ૧૯૫૨) તત્પશ્ચાત્ વેદનીય ઠર્મના ક્ષયોપક્ષમથી પૂજ્યશ્રીને કંઈજ આરામ થતાં તેમની આજ્ઞા લઈ શ્રીજીએ રતલામથી વિહાર કર્યો અને સાં. ૧૯૫૨નું ચાતુર્માસ યુવાચાર્યજી મહારાજની સાથે જાવડમાં કર્યું.



પ્રકરણ ૮ મું.

મેવાડના મુખ્ય પ્રધાનને પ્રતિબોધ.

‘શ્રીજીની અપૂર્વ ખ્યાતિ સાંભળી મેવાડના * પાયતખત ઉદયપુરના શ્રીસંઘે તેમના ઉદયપુરના આતુર્ભાસ્ય માટે આગ્રહ-પૂર્વક અરજ કરી તેના પરિણામે સાં. ૧૬૫૩ નું આતુર્ભાસ્ય ઉદયપુરમાં થયું. અહિં વ્યાખ્યાનમાં હિંદુ મુસલમાન હજારો લોકો આવવા લાગ્યા. ઘણા મંદિરમાર્ગી બાઈઓ પણ નિત્યપ્રતિ વ્યાખ્યાન શ્રવણનો લાભ લેવા લાગ્યા. અને તે પૈકી કેટલાકે શ્રીજી પાસેથી સમ્યક્ત્વ પણ મહુલુ કર્યું. શ્રીજી મહારાજના

* મેવાડની જાહોજલાલીના મોટા અન્થો લખાયા છે. નેકટેક જાળવવા પ્રતાપરાણાએ અસહ્ય સંકટો મહુન કર્યા છે. સમસ્ત હિંદમાં ઉદયપુરના રાજપુતો અગ્રસ્થાને છે. મુસલમાનોએ ચિતોડને પાયમાલ કર્યા બાદ ‘ઉદયપુર’ને રાજ્યધાની તરીકે વસાવવામાં આવ્યું છે. પુરૂષોએ પોતાની ટેક જાળવવા અને સ્ત્રીઓએ પોતાનું સતીત્વ જાળવવા પ્રાણની પણ પરવા કરી નથી તેનાં સ્મારક હજી પણ ચિતોડગઢ પર કાયમ છે. ભારતના ઇતિહાસમાં મેવાડની કીર્તિ સુવર્ણ અક્ષરે અંકિત છે એટલું જ નહિ આજે પણ પોતાના એ માન માટે તેઓ મગરૂર છે. સમ્રાટ જ્યોર્જના દીલ્લી દરબાર પ્રસંગે પણ હિંદનાં બીજાં મહાન રાજ્યો કરતાં પણ તેમને માટે ખાસ વ્યવસ્થા થઈ હતી અને અત્યારે પણ ઉદયપુર રાજ્ય પોતાના સીમામાં ‘દોસ્તે લંડન’ લખે છે. ચોતરફ ઉંચા ડુંગરો

અનુપમ ગુણોથી સર્વ લોક મુગ્ધ થતા અને કહેતા કે ખરેખર!
આ મહાત્માનું અસ્તિત્વ જૈનશાસનના પુનરુત્થાનને અર્થે જ છે.

કુદરતી કેટ સમાન રક્ષણ કરે છે. તેની જમીન ઉંચાણમાં
હોવાથી ઘણું સ્થળે તેનું પાણી જાય છે. પણ કયાંયનું પાણી
ઉદયપુરમાં પેસી શકતું નથી. મેવાડની ભૂમિ પણ યવિત્ર મનાય
છે. જેનોનાં શ્રીઋષભદેવજી-કેશરીનાથજી, વૈષ્ણવેના શ્રીનાથજી
અને શૈવેના શ્રીએકલીંગજી એ ત્રણે મોટાં ધામનો રાજ્ય
તરફથી પૂરતો માનભરતો જાળવવામાં આવે છે. શ્રીપૂજ્ય
મહારાજ પ્રસંગે કહેતા કે પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીરૂપભદ્રેવ સ્વામીના
પાટવી ખાનદાનમાં તેઓ હોવાથી હજી સુધી પણ ‘ધર્મ રક્ષક’
તરીકેનો પોતાનો ધર્મ બજાવે છે. ચક્રવર્તી રાજાઓની સેવામાં
સોળ હજાર અને બત્રીશ હજાર રાજાઓ રહેતા તેવોજ દબદબો
શ્રી ઉદયપુરના મહારાણા સાહેબનો છે. તેઓશ્રી પોતાના સોળ
અને બત્રીશ ઉમરાવોની વચ્ચે સૂર્ય સમાન શોભી નીકળે છે.
કચેરી, સ્વારી, તથા રાજ્યના ખીજી રીતરીવાજો હજી પણ
શાસ્ત્રાનુસાર અહિં જાળવાય છે. જગતમાતા ગાય મેવાડની હવે
બહાર કોઈ લઈ જઈ શકતું નથી. બળદ, હેંસ, પાડા વગેરે
જાનવરો પણ અજાણ્યા આદમી કે કસાઈને વેચવાની મનાય છે.
ગોર, કબુતર, મચ્છી વગેરે મારવાની સખત મના છે. જુદા જાન-
વરોનું લીલામ ન કરવા દેતાં કે કસાઈને હાથ ન જવા દેતાં,
રાજ્ય તરફથી સરકારી ગોલેરામાં પાળવામાં આવે છે. વર્ષના
ઘણા દિવસો કસાઈ, કદોઈ, તેલી, કુંભાર વગેરેના અગતાઓ
પ્રજાવાય છે.

આ ચોમાસામાં ઉદયપુરમાં સંવરકરણી અને તપશ્ચર્યા એટલી બધી થઈ કે જે પૂર્વે કદાપિ થઈ ન હતી. સ્કંધ, ત્યાગ પ્રત્યાખ્યાન વગેરે એટલાં બધાં થયાં હતાં કે જેની કદાચ નામવાર તપસીલ આપવામાં આવે તો એક પુસ્તક ભરાય. ઘણું આવક શ્રાવિકાઓએ ૧૨ વ્રત અંગીકાર કર્યા. શારીરિક રચના, વૈદ્યક, નીતિ, કરકસર વગેરેના સિદ્ધાંતોથી માંસ ખાવું નુકશાનકારક સમજી ઘણું માંસાહારી લોકોએ માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો. ઘણાએ મદિરાપાન તજ્યું, અને ઘણા જાણે શિકાર છોડ્યો. ખાટકીઓને મનમાનતા પૈસા આપી જીવોને બચાવવા. તે કરતાં પણ માંસાહારીઓને સમજાવવામાં સરવાળે વિશેષ લાભ સમાયેલો છે. શહેરમાં બડે આજ્ઞન (વીશ્વા ઓશવાળ) ની માલેફીની પંચાયતી નોહરાને નામે જોળખાતી એક અતિ વિશાળ જગા છે. જેમાં સાધુમુનિરાજો ચાતુર્માસ કરે છે. ત્યાં આમળ નિત્યપ્રતિ ૨૫૦૦ થી ૩૦૦૦ માણસો શ્રીજીના વ્યાખ્યાનમાં એકત્ર થતાં હતાં. મોટી મોટી બંને પરજાળો ચીકાર ભરાય જ્યાં ઉપરાંત ત્રીજી એક રથવાળી પરજાળ છે ત્યાં બેસવું પડતું. શ્રીજીનો અવાજ એટલો તો બુલંદ હતો કે સર્વ ઓતાજનો બરાબર શ્રવણ કરી શકતા હતા.

ચાતુર્માસમાં આમેટના રાવતજી શ્રીમાન્ જવાનસિંહજી સાહેબ પંચાયતી નોહરામાં પધાર્યા હતા. શ્રીજી મહારાજના સદુપદેશથી તેમને ઘણોજ આનંદ ઉપજ્યો. અહિંસા ધર્મની રૂચી થઈ, વ્યાખ્યાનાનંતર ઉભા થઈ શ્રીજી મહારાજ પાસે તેઓએ એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી કે નવરાત્રિમાં બલિદાન ચાલે છે તેમાં પાડા

અને ચાર બકરા હુમેશને માટે કમી કરવા. આજ પ્રમણે
કોઠારીયાના રાવતજી સાહેબે પણ બે પાડા અને ચાર બકરા
નવરાત્રિના બલિદાનમાંથી હુમેશને માટે કમી કરવાની મહારાજશ્રી
પાસેથી પ્રતિજ્ઞા લીધી. આ સિવાય બીજા પણ ઘણા જાગીરદાર-
શાએ તથા રાજ્યકર્મચારિજીએ શ્રીજીના અનુપમ સફળોદયથી
નાનાવિધ પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી હતી.

આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે કાલિંક વદ ૧ ના રોજ વિહાર કરી
આહોહ ગામ કે જે ઉચ્ચપુરથી ૧૫ માઈલ દૂર અતિ પ્રાચીન
સ્થાન છે ત્યાં શ્રીજી મહારાજ પધાર્યા. અહિં શ્રીમાન્ જગવં-
તસિંહજી સાહેબ કોઠારી *તેમની અદ્ભુત, પ્રશંસા સાંભળી દર્શનાર્થે
પધાર્યા. દર્શન કરી વાર્તાલાપ કર્યો, કેટલીએક શંકાઓ હતી
તેના નિરાકરણ અર્થે વિવિધ પ્રશ્નો કર્યા. તેના મહારાજશ્રી તરફથી
એવા તો સંતોષકારક ઉત્તર મળ્યા કે તેમનું મન ઘણુંજ
પ્રકૃતિલિપ્ત થયું.

* શ્રીમાન્ કોઠારીજી સાહેબ આ વખતે ઉચ્ચપુરના દુમુખ્ય
દીવાન હતા. સાથેના પૃષ્ઠ પર તેમનો ફોટો આપવામાં આવ્યો
છે. તેઓ વિદ્વાન, શુદ્ધિમાન, સત્યવક્તા, વિચક્ષણ અને સર્વ
ધર્મ પર સમાન ભાવ રાખનાર છે. શ્રીમાન્ મેવાડાધીશ હિંદવા
સૂર્ય મહારાજા સાહેબની તેઓ અંતઃકરણપૂર્વક પ્રશંસનીય સેવા
બજતવે છે. તેમની અનુકરણીય રાજ્યલક્ષિતાના પરિણામે મહારા-
જાના તેઓ પ્રોતિપાત્ર અને વિશ્વાસુ નીવડયા છે. અન્યારે પણ
રાજ્યમાં તેમનું માનપાન ઘણું છે. પર્ગમાં સોનું જંસવામાં આવ્યું
છે અને વંશપરંપરાની જાગીર મળી છે.



मेधाङ्गना मुख्य प्रधान श्रीमान् कोठारजी
श्री बलवंतसिंहजी साहेब-उदयपुर.

पूजस्थानी

साचा

सलाह-

कारो.

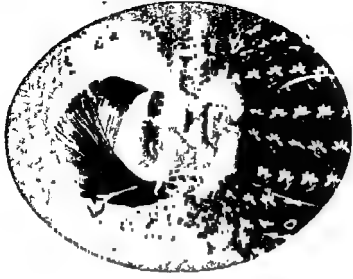
परिचय

ग्रन्थ

४८

मंडनी बालमनजी मुगा-मनाग.

मंडनी अमरचंदजी पीतलीया-स्तलाम



પુનઃ બીજે દિવસે પણ દીવાન સાહેબ આહેડ પધાર્યા, તેમની સાથે શ્રીમાન્ મહેતાજી ગોવિંદસિંહજી સાહેબ પણ પધાર્યા. શનિ કરી એકાંત સ્થાનમાં પૂજ્યશ્રી પાસે બેસી ઘણા વખત મુઘી વાર્તાલાપ કર્યો; અને તેજ દિવસથી શ્રીમાન્ કેઠારીજી સાહેબના હૃદય પર મહારાજશ્રીના વચનામૃતોનો એટલો બધો પ્રભાવ પડ્યો કે જૈનધર્મ પર તેમની દૃઢ શ્રદ્ધા જામી અને શ્રીજી મહારાજના તેઓ અનન્ય ભક્ત બની ગયા. તત્પશ્ચાત્ ત્યાંથી વિહાર કરી મેવાડનાં ગામોમાં વિચરતા હતા તે દરમ્યાન ત્યાંના લોકોએ હજારો રૂકંધ તપશ્ચર્યા તથા વ્રત મત્યાખ્યાન કર્યાં.



પ્રકરણ ૯ મું.

પતિને પગલે પત્ની.

અનુક્રમે મેવાડ માગવાની ભૂમિ પાવન કરતા શ્રીજી મહારાજ રતલામ પધાર્યા શ્રીમાન યુવાચાર્યજી મહારાજ પણ જાવદથી વિહાર કરી રતલામ પધાર્યા. રતલામ સંઘે ઘણાજ ઉસાહ, ભક્તિ અને હર્ષપૂર્વક તેમનો સકાર કર્યો. આશરે એ હજાર મનુષ્યો તેમની સામે ગયા હતા. આ વેળા આચાર્યશ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજના શરીરમા વ્યાધિનું જોર વધવાથી તેઓશ્રીએ અનશન (સંચારો) કરી લીધું. સંચારો કર્યાના સમાચાર દેશાવરમા ફેલાતા એકઠો હજારો લોકો પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. ટોકથી શ્રીયુત નાથુલાલજી જાંબ, તેમના પુત્ર મારુકલાલ, અને ચીમતી માનકુંવરબાઈ (શ્રીજીનાં સંસારાવસ્થાનાં ધર્મપત્ની) પણ આવ્યા. આ વખતે હજારો મનુષ્યો વચ્ચે મિંહગર્જનાથી ધર્મબોમ્બા કરતા શ્રીનાલજી મહારાજની અપૂર્વ વાગ્ડી શ્રવણ કરતા માનકુંવરબાઈને વૈરાગ્ય ઉદ્ભવ્યો; પતિને પગલે ચાલી આત્મોત્તતિ આધવા ઉત્કઠા ચર્ધ. અર્ધાગનાનો દાવો રાખનાર પત્નીને એવીજ સદ્ગુણિ ઉપજે એમા આશ્ચર્ય નથી. શ્રીમાન આચાર્યજી મહારાજ પાને એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી કે મારે એક મારાથી વધારે મુદત સંભારમાં રહેવું નહિ. આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા લઈ માનકુંવરબાઈ જધાની આજ્ઞા લેવા ટોક ગયાં.

સાં. ૧૯૫૪ ના મહા ગુદ ૧૦ ના રોજ આચાર્યશ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ થયો. તેમની ઉર્ધ્વદહિક કેયા રતલામના શ્રીસંઘે ઘણીજ ઉદારતાપૂર્વક ઠાઠમાઠથી કરી.

તત્પશ્ચાત્ સાં. ૧૯૫૪ ના ફાગણ ગુદ ૫ ના રોજ શ્રીમતી માનકુંવરબાઈએ રતલામ મુકામે શ્રીમતી રંગુજી મહાસતીજીની સંપ્રદાયનાં સતીજી શ્રી રાજાજીની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. આ વખતે શ્રીજી મહારાજ પણ રતલામમાંજ ણિરાજતા હતા. એકજ મિતિએ ત્રણ દીક્ષાઓ થઈ હતી; અને દીક્ષા ઉત્સવ પણ ઘણીજ ગ્રામધુમથી કરવામાં આવ્યો હતો. રતલામ સંઘે સંત મહંતની સેવા અને ધર્મોન્નતિના કાર્યમાં સમય સમય પર અતુલિત દ્રવ્યવ્યય કરી જિનમતને દીધાવ્યો છે, તથા કર્તાવ્યનું પાલન કયું છે, તે ઘણુંજ પ્રશંસાપાત્ર છે.

શ્રીમાન્ બોધમલજી મહારાજ આચાર્ય પદારૂઢ થયા અને તેમણે સમ્પ્રદાયની સુષુક પ્રકારે સારસંભાળ કરવા માડી, પરંતુ પોતે વયોવૃદ્ધ હોવાથી તથા નેત્રશક્તિ પણ ક્ષીણ થઈ જવાથી તેમનાથી વિહાર કરવાનું બની શકે તેમ ન હતું; તેથી તેઓશ્રી રતલામમાંજ સ્થિરવાસ રહ્યા અને શ્રીજી મહારાજને આજ્ઞા કરી કે, તમારે શેષકાળ નિકટવર્તી આમોમા વિચરી આતુર્માસ્થ રતલામનુંજ કરવાનું છે. પોતાની પાછળ સંપ્રદાયનો ભાર ઉપાડે એવી યોગ્યતા તેઓ શ્રીલાલજી મહારાજમાં જોઈ શક્યા હતા. અને તેથી તેમને પોતાની પાસે રાખી કેળવવાની તેમની ઈચ્છા હતી. આથી સાં. ૧૯૫૪-૫૫-૫૬ એમ ત્રણ આતુર્માસ્થ મૂલ્યશ્રીની સેવામાં રહી રતલામ મુકામે કર્યાં. પવિત્ર પુરૂષો

પોતાની પદરજથી જે ભૂમિને પાવનંકરી રહ્યા હોય તેજ તીર્થભૂમિ કહેવાય. આ જમાનામાં રતલામ શહેર ખરેખર તીર્થક્ષેત્ર હતું. શ્રીજી મહારાજના સદ્બોધામૃતનો વિપુલ પ્રવાહ રતલામવાસીઓના અંતઃકરણને એવ ધોઈ તેને પાવન કરતો હતો. ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન જે જે મહાન્ ઉપકારો, ચયા તે અવર્ણનીય છે. દેશાન્તરથી પણ મોટી સંખ્યામાં લોકો દર્શનાર્થે રતલામ આવતા. અને શ્રીજી મહારાજના વ્યાખ્યાનથી બહુ બહુ સંતુષ્ટ થતા. આથી શ્રીલાલજી મહારાજની કીર્તિનાં કુંડલી દશે દિશાએ વાગવા લાગ્યા.



પ્રકરણ ૧૦ મું.

આચાર્ય પદારોહણ.

શ્રીમાન્ આચાર્યમહોદય શ્રીચોથમલજી મહારાજની
 સેવામાં શ્રીજી વિચરતા હતા. અને પોતાનાં અમૂલ્ય વચનામૃતો
 દ્વારા જનસમૂહ ઉપર અપાર ઉપકાર કરી રહ્યા હતા.
 એવામાં સાં. ૧૯૫૭ના કાર્તિક મહિનામાં આચાર્યશ્રી
 ચોથમલજી મહારાજના શરીરમાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો. ક્ષમાસાગર
 સમભાવે તે સહન કરતા હતા. કાર્તિક શુદ્ધ ૧ ના રોજ રાત્રિના
 ૧૦-૧૧ વાગતે વ્યાધિ વધવા માંડ્યો. શ્રીજી મહારાજે
 પૂજ્યશ્રીની સેવામાં તન, મન અર્પણ કર્યું હતું. તેઓના હાથમાં
 નાડી ન આવવાથી તેઓ બહાર પધાર્યા. અને શ્રી ઋષભદાસજી
 શ્રીમાલ કે જેઓ સંવર કરીને ત્યાંજ સૂતા હતા. તેમને તે
 હકીકત નિવેદન કરી. તરતજ તેઓએ શ્રીસંઘના આગેવાન શેઠ
 અમરચંદજી સાહેબ પીતલીયા તથા શ્રીયુત તેજપાલજી સચેતી
 વગેરેને આ બહાર પહોંચાડ્યા. આ ઉપરથી તેઓ તથા બીજા
 કેટલાક શ્રાવકો આચાર્યશ્રીની સેવામાં ઉપસ્થિત થયા. શેઠ
 અમરચંદજી સાહેબે નાડી તપાસી અને પૂજ્યશ્રીને અવાજ દર્શ
 સચેતન કર્યા. તત્કાલ સચેતન થઈ તેઓશ્રીએ ઉપસ્થિત સાધુ
 શ્રાવકો સમક્ષ પ્રગટપણે આલોવણા નંદવણા કરી, પુનઃ મહાવ્રત
 આરોપણ કરી શુદ્ધ થયા. આ વખતે શેઠશ્રી અમરચંદજી
 પીતળીઆ શ્રીયુત તેજપાલજી વગેરે શ્રાવકોએ અરજ કરી કે

■ શ્રીમાન્ આપે તો આલોચનાદિ કરીને શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી, પરંતુ અમોને અને ચતુર્વિધ સંઘને હવે કેનો આધાર ? ” જવાબમાં પૂજ્ય મહારાજે ફરમાવ્યું કે, “ મારી પાછળ સંપ્રદાયની સાર સંભાળ શ્રીલાલજી કરે ” શ્રીજી મહારાજના ચતુષ્પદ ગુણોથી આવક લોક પરિચિત હતા અને તેથી આચાર્યપદને શ્રીજી મહારાજ દીપાવે એમ તેઓ પહેલેથીજ ચાહતા હતા એટલે જોઈને પૂજ્યશ્રીની ઉપરુકત આજ્ઞાને અત્યાનંદપૂર્વક શિરોધાર્ય કરી.

ખીજે દિવસે કાર્તિક શુદ્ધ ૨ ના રોજ બપોરના ચતુર્વિધ સંઘ એકત્રિત થયો અને શ્રીમાન્ શેઠ અમરચંદજી સાહેબ પીતલીયાએ આચાર્યજીની એવામાં પુનઃ ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ અરજ કરી કે “ જૈન શાસનરૂપ આકાશમાં આપ સૂર્યવત્ પ્રકાશ કરી રહ્યા છો. એ સૂર્ય ચિરકાલ પર્યંત પ્રકાશતો રહી અમારા હૃદયમાં વ્યાપ્ત અજ્ઞાનાધકારને દૂર કરતો રહે એ અમારી હાર્દિક ભાવના છે, પરંતુ આપના શરીરમાં વ્યાધિ રહે છે; એટલા માટે સંપ્રદાયમા જે મુનિરાજને આપ યોગ્ય સમજો તેમને સુવાચાર્ય પદ પ્રદાન કરવા કૃપાવંત થાઓ. એવી શ્રી સંઘ તરફથી હું નમ્ર પ્રાર્થના કરું છું ” આ ઉપરથી આચાર્યશ્રીએ પુણ્યપુજ્ય, સર્વથા સુયોગ્ય મુનિશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજને સુવાચાર્ય પદ પર નિયુક્ત કરવા સંબંધી હુકમ ફરમાવ્યો. ત્યારે શ્રીલાલજી મહારાજે અતિ નમ્રભાવે આચાર્યશ્રીની સેવામાં સૌના સાંભળતાં અરજ કરી કે “ સંપ્રદાયમાં ઘણા મુનિરાજને મારા કરતાં દીક્ષામાં, વયમાં, જ્ઞાનમાં અને ગુણોમાં અધિક છે. માટે મારા ઉપર આ બોલો ન રાખવામાં આવે એવી મારી અંતઃકરણ પૂર્વક પ્રાર્થના છે ”

આ સાંભળી શ્રીજી મહારાજના ગુરુ અને આચાર્યશ્રીના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી વૃદ્ધિચંદજી મહારાજ કે જેઓ ત્યાં બિરાજમાન હતા તેઓ શ્રીજી પ્રત્યે આ પ્રમાણે બોલ્યા “શ્રીલાલજી ! તમારે આનાકાની ન કરવી જોઈએ. શ્રીમાન આચાર્યજી મહારાજ ધણાજ દીર્ઘદર્શી, પવિત્રાત્મા, સમયના જાણુ અને ચતુર્વિધ સંઘના પરમ હિતસ્વી છે. તેમની આજ્ઞાને શિરસાવંચ કરી શ્રી સંઘની સેવા બજાવો અને જૈનશાસનને દીપાવો” આ વચનને ચતુર્વિધ સંઘે વિધવિધ પ્રકારે અનુમોદન આપ્યું. ત્યારે શ્રીલાલજી મહારાજ દ્વિઠ્ઠર જોડી શિર નમાવી મૌન રહ્યા. તત્પશ્ચાત્ આચાર્યજી મહારાજે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘની સન્મતિપૂર્વક યુવાચાર્ય પદ પ્રદાન કર્યું. અને મહારાજે ચતુર્વિધ સંઘને તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરવા આજ્ઞા ફરમાવી. એટલે ચતુર્વિધ સંઘે હર્ષગર્જનાની સાથે ઉભા થઈ અત્યંત ભક્તિભાવ સહિત નવયુવાચાર્યજી મહારાજની સેવામાં વંદના કરી.

શ્રીમાન આચાર્યશ્રી ચૌથમલજી મહારાજે પોતાનો અવસાન કાળ નજદીક જાણી સંઘારો કર્યો. સંઘારાના બખર વિજળીક વેગે ચોતરફ પસર્યા. સંખ્યાબંધ શ્રાવકશ્રાવિકા બહાર ગામથી પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યાં, નિત્ય ચડતા પરિણામે કાર્તિક શુદ્ધ ૮ ની રાત્રિના સમયે પૂજ્યશ્રી ચૌથમલજી મહારાજ શાંતિપૂર્વક અઢારિક શરીરનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગમાં સીધાબ્યા.

ખીજે દિવસે એટલે સં ૧૯૫૭ ના કલતક શુ. ૯ ને દિવસે પ્રાતઃકાળમાં રતલામ સંઘ આચાર્યશ્રીનો નિર્વાણ મહોત્સવ કરવા

એકત્રિત થયો. દર્શનાર્થે આવેલ બહાર ગામના શ્રાવકો પણ મોટી સંખ્યામાં ત્યાં ઉપસ્થિત હતા આ વખતે ચતુર્વિધ સંઘે શ્રીમાન્ સુવાચાર્યજી મહારાજને આચાર્ય પદારૂઢ કરવા તેમના ગુરૂશ્રી વૃદ્ધિચંદજી મહારાજને વિજ્ઞપ્તિ કરી.

આચાર્યશ્રીના મૃતદેહને વિમાનમાં પધરાવ્યા. તદનંતર ચતુર્વિધ સંઘની અરજ પરથી તેમની પાટ ઉપર શ્રીમાન્ શ્રીલાલજી મહારાજ બિરાજ્યા અને તેમના ગુરૂશ્રી વૃદ્ધિચંદજી મહારાજે આચાર્યશ્રીની પછેડી ધારણ કરાવી અને ચતુર્વિધ સંઘે અત્યંત આનંદ અને ભક્તિભાવ સહિત આચાર્યશ્રીને વંદના કરી જય વિજય શબ્દોથી વધાવી લીધા. શાસનના અને સંપ્રદાયની રીતિના બાજુ શ્રીમાન્ શેઠ અમરચંદજી સાહેબે ઉભા થઈ બુલંદ અવાજે કહ્યું કે:—“આજથી શ્રીમાન્ શ્રીલાલજી મહારાજ આચાર્ય પદારૂઢ થયા છે. મોટે હવેથી નાના મોટા સર્વ સંતોએ, સાધ્વીઓએ તેમજ સમસ્ત શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરવું જોઈએ. અને સંપ્રદાયની રીતિ અનુસાર દીક્ષામા મોટા મુનિરાજોને તેઓશ્રી વંદન કરશે અને નાના મુનિરાજો તેમને વંદન કરશે, પણ સર્વેએ તેમની આજ્ઞામાં વર્તવું જોઈએ” આ શબ્દો સાંભળતાં સર્વેએ એકી અવાજે પૂજ્યશ્રીને ખાત્રી આપી કે આજથી આપની આજ્ઞાને પ્રબુની આજ્ઞા સમાન માની અમે આપની આજ્ઞામાં વર્તીશું.

તદનંતર સદ્ગત આચાર્યશ્રીના મૃતદેહને હજારો મનુષ્યોની મેદની વચ્ચે મનોહર વિમાન (માંડવી)માં પધરાવી મોટી પ્રામધુમથી જય જય નંદા, જય જય ભદ્રાના શબ્દોથી આકાશને

જાળવતા શહેરની મધ્યોમધ્ય થઇને સ્મશાનભૂમિમાં લઇ જવામાં આવ્યું. અને ત્યાં ચંદન, કાષ્ઠ, ધૃતાદિથી અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવ્યો.

આચાર્યશ્રી ચોથમલ્લ મહારાજ છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી રતલામમાં સ્થિરવાસ હતા. કારણ કે તેઓશ્રીની નેત્રશક્તિ ક્ષીણ થઇ ગઇ હતી; એ કારણથી તેમજ વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે સાધુઓની મોટી સંખ્યા ધરાવતા એક મોટા સંપ્રદાયની સુષુ પ્રકારે સાર સંભાળ કરવાનું કાર્ય આચાર્યશ્રી ચોથમલ્લ મહારાજને મુશ્કેલ માલુમ પડવાથી, સંપ્રદાયની સમ્યક્ પ્રકારે સાર સંભાળ અને ઉન્નતિ થવા અર્થે તેઓશ્રીએ પોતાના આજ્ઞાવતી સાધુઓમાંથી ચાર સાધુઓને પ્રવર્તક તરીકે નિયત કરી તેમને સઘળો અધિકાર સોંપ્યો હતો. એ ચાર પ્રવર્તકોનાં નામ નીચે પ્રમાણે:—

- ૧ શ્રીમાન્ કર્મચંદલ મહારાજ.
- ૨ „ મત્તાલાલ મહારાજ.
- ૩ „ શીલાલ મહારાજ.
- ૪ „ જ્વાહિરલાલ મહારાજ (વર્તમાન આચાર્ય)

ઉક્ત ચારે મુનિવરો પોતપોતાના કર્તવ્યનું યથોચિત પાલન કરતા હતા. પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગગમનથી તેમની આજ્ઞાનુસાર જ્યારે આચાર્યપદ શ્રીમાન્ શીલાલ મહારાજને અર્પણ કરવામાં આવ્યું ત્યારે ત્રણે પ્રવર્તકોએ શ્રીલાલ મહારાજને સુયોગ્ય જાણી તેમજ તેમનો પ્રતાપ, તેમની કીર્તિ અધિક ફેલાયલી જાણી સવે એ એકત્રિત થઇ એવો વિચાર કર્યો કે, આપણે પણ હવે પ્રવર્તક

તરીકેનો અધિકાર છોડી કુલ અધિકાર આચાર્યજી મહારાજને સુપુર્ણ કર્યો જોઇએ. આન વિચારી સર્વેએ એકમત થઇ પોતાનો સર્વ અધિકાર આચાર્યશ્રીને સોંપી તેઓ કૃતકૃત્ય થયા; અને સર્વ કોઈ આચાર્યશ્રીની આજ્ઞાનું પાલન કરવા લાગ્યા.

આચાર્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ હીજામાં તે વખતના ઘણા મુનિવરોથી ન્હાના હતા. તેમનું વય પણ માત્ર ૩૧ વર્ષનું હતું; પરંતુ તેમણે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપની અપરિમિત અભિવૃદ્ધિ કરી હતી. તેમના ઉદાત્ત વિચારો, ધૈર્ય, શાંતતા, ક્ષમા, મનોનિગ્રહ, છતેન્દ્રિયતા, ન્યાયત્રિયતા, વાક્યપદ્ધતા, વિનય, વૈરાગ્ય આદિ આદિ ઉત્તમ ગુણો ગુકલપક્ષના ચંદ્રની પેઠે દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતા ગયા. અને શ્રીમાન્ હુકમીચંદ્રજી મહારાજના સમ્પ્રદાયની ઉન્નતિ થઇ, તેની ગૌરવતામાં વિશેષ વૃદ્ધિ થવાની અતુર્વિધ સંધને પૂર્ણપણે ઉમેદ થવા લાગી અને સર્વનાં મન સંતુષ્ટ થયાં.

શ્રીજી મહારાજને પોતાના દરજ્જાની મહત્તા અને જોખમ-દારીનું સમ્પૂર્ણ જ્ઞાન હતું. સમ્પ્રદાયની ઉન્નતિ કરવાની તીવ્ર અભિલાષા હતી. તેથી આચાર્યપદની પ્રાપ્તિ થતાં અતિ સાવધ-પણે પ્રમાદને પરિહારી પૂર્વના કરતાં પણ વિશેષ પ્રચાર્ય ફેરવવા લાગ્યા. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના પર્યાયોમાં વિશેષ વિશેષ વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યા, અને તપ પણ વિશેષ રૂપથી કરવા લાગ્યા. તેના પરિણામે તેમના મતિશ્રુતજ્ઞાનની એટલી બધી નિર્મલતા થઇ કે ગમે તે મનુષ્યના ગમે તેવા વિકટ પ્રશ્નોના ઉત્તર તેઓ એવા તો ખુબીજાદેલા અને સંતોષકારક આપતા કે તેમાં મુન: ચંકા ઉડા-

વવાની પ્રશ્નકર્તાને પ્રાયઃ આવશ્યકતા ન રહેતી. આ પ્રમાણે જૈન શાસ્ત્રનો ઉદ્ધોત કરતો, ભવ્યજનોનાં હૃદયરૂપ કમળવનને વિકસાવતો પૂજ્યશ્રીરૂપ પાદવિહારી સૂર્ય ભૂમંડળમાં વિચરવા લાગ્યો.

રતલામનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ ત્યાંથી વિહાર કરી માળવા અને મેવાડની ભૂમિને પાવન કરતા કરતા, પોતાના પૂર્વ પુણ્યનો પ્રકાશ પ્રસારતા તથા શ્રી હુકમીચંદ્રજી મહારાજની સંપ્રદાયનો ગૌરવ વધારતા અનુક્રમે ઉદયપુર શેષકાળ પધાર્યા. આ વખતે ઉદયપુરના મુખ્ય દીવાન શ્રીમાન્ દેઠાડીજી સાહેબ વ્યાખ્યાનનો લાભ લેતા હતા. તેઓ શ્રીએ વ્યાખ્યાન વચ્ચે ઉભા થઈ પૂજ્યશ્રીને સંવત્ ૧૯૫૭નું ચાતુર્માસ ઉદેપુરમાં કરવા માટે અરજ કરી. તેના જવાબમાં પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, આ વર્ષ તો અહિં ચોમાસું કરવાની અનુકૂળતા નથી, પણ તમારે માટે જવાહિર (ઝવેરાત)ની પેટી સમાન જીજવાહિરલાલજી મહારાજને મોકલીશ. અને તેમના ચાતુર્માસથી હરેક પ્રકારે આનંદમંગળ વર્તી રહેશે. તદનુસાર સં. ૧૯૫૭માં શ્રીમાન્ જવાહિરલાલજી મહારાજને ઉદેપુરમાં ચોમાસું કરવા મોકલ્યા તેમના ઉપદેશથી ઘણા ઘણા ઉપકાર થયો. ઘણા ખાટકી લોકોએ જીવહિંસા કરવાનો તથા માંસભક્ષણ કરવાનો ત્યાગ કર્યો. આ વર્ષે તપસ્વીજી શ્રામોત્તીલાલજી મહારાજે ૪૫ ઉપવાસ કર્યા હતા. આ પ્રસંગે આવણ વદ ૭થી તે લાદરવા વદ ૦)) સુધી કસાઈવાડા બંધ રહ્યા. હજારો જીવોને અભયદાન મળ્યું. ઘણા જીવો મુલભખોધી થયા. મહારાજશ્રીના વ્યાખ્યાનની અફલુત છટાથી જૈન ઝગ્ગેન ચોતુગણ પર અપૂર્વ

પ્રભાવ પડતો હતો. ઉદયપુરનો શ્રાવક સમુદાય ચાતુર્માસ દર-
મ્યાન પૂજ્યશ્રીનાં વચનોને પુનઃ પુનઃ યાદ કરી તેમનો ઉપકાર
માનતો અને કહેતો કે ખરેખર ! જ્ઞવાહિરની પેટીજ અમારા
માટે પૂજ્યશ્રીએ મોકલી છે. આ શ્રી જ્ઞવાહિરલાલજી મહારાજ
તેજ છે કે જેઓ હુમણાં આચાર્યપદ શોભાવી રહ્યા છે. તેઓ-
શ્રીએ દક્ષિણના પ્રવાસ દરમ્યાન સંસ્કૃતનો ધણો સારો અભ્યાસ
કર્યો છે અને સ્વર્ગવાસી લોકમાન્ય તિલકના સંસર્ગમાં આવી
ખડોળો અનુભવ લીધો છે. તેઓશ્રી સંબંધી વિશેષ પરિચય
આગળ ઉપર થશે.



પ્રકરણ ૧૧ મું.

સદુપદેશ પ્રભાવ

ભીલવાડા—પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ ઉદયપુરથી ભીલવાડા પધાર્યા. શેષકાળ ઠંડપતા દિન પિરાજ્યા. ભીલવાડાના હાકેમ મહેતાજી શ્રીગોવિંદસિંહજી સાહેબે શ્રીમાનના સદુપદેશથી સમ્યક્ત્વરત્ન પ્રાપ્ત કર્યું. તેઓ વ્યાખ્યાનમાં પધારતા હતા. જૈનધર્મનો રંગ તેમને હાડહાડની મીઠાઈએ લાગી ગયો. પૂજ્યશ્રીના અનન્ય ભક્ત બની ગયા. મજકુર હાકેમ સાહેબે જીવદયાના ભારે કામો કર્યા છે, અને જૈન ધર્મનો પણ ઘણો ઉદ્યોત કર્યો છે.

શ્રીયુત કરોડીમલજી મુરાણા કે જેઓ ભીલવાડાના એક શ્રીમંત સદ્ગૃહસ્થ હતા. તેમને પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી વૈરાગ્ય ઉદ્ભવ્યો. તેમણે ધન, માલ અને જમીન વગેરે છોડીને સંવત ૧૯૫૭ના ચત્ર વદી ૧ના રોજ મોટા ઠાકમાઠથી દીક્ષા લીધી.

શ્રીજીના વ્યાખ્યાનમાં સ્વમતી, અન્યમતી, હિંદુ મુસલમાન સર્વ આવતા હતા, ડોક્ટર હસમતઅલીજી શ્રીજી પાસે આવતા હતા, અને તેમનો જીવદયા તરફ પૂર્ણ પ્રેમ થઈ ગયો હતો.

દેહ.—ભીલવાડેથી અનુક્રમે વિહાર કરતા કરતા નાગોરથી પૂજ્યશ્રી દેહ પધાર્યા. ત્યાંના ઠાકોર સાહેબશ્રી કાળુસિંહજી રાઠોડ પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવતા. પૂજ્યશ્રીની પ્રભાવશાળી

વાણી સાંભળતાં તેમને અપરિમિત આનંદ થયો. તેઓએ દા માંસ હમેશને માટે છોડી દીધાં. રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કર્યો. તેમાં જૈન ધર્મ પર ઘણો પ્રેમ થઈ ગયો. નવકારમંત્રપર ૬૬ આસ્ત બેઠી. મજકુર ઠંકોર સાહેબ નિત્યપ્રતિ છ સામાયિક કરતા અં મહિનામાં છ ચોપા કરતા. આ સર્વ પ્રતાપ પાર્શ્વમણિ સમાન પ્રતાપી પૂજ્યશ્રીના સત્સંગ અને મહુબોધનો હતો.

જોધપુર—(આતુર્માસ)—સવત્ ૧૯૫૭નું આતુર્માસ જોધ પુરમાં કર્યું. આ આતુર્માસ દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીની અમૃતધાર વાણીથી આનંદ ઉપકાર થયો. વંધુવ ધર્માનુયાયી શુમારે ૪૦-૫૦ ઘર પૂજ્યશ્રીનો અપૂર્વ ઉપદેશ સાંભળી જનધર્માનુયાયી થઈ ગયા. જેઓમા મુખ્યત્વે કરીને શ્રીયુત શુભાબદાસજી અમ વાલ તો પ્રતધારી આવક બન્યા.

જાવદ—જોધપુરથી વિહાર કરી સવત્ ૧૯૫૮ના માગ સર મહિનામા શ્રીમાન્ જલ્દિયદજી મહારાજ સાથે પૂજ્યશ્રી જાવદ પધાર્યા ત્યા પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશોમૃતનું પાન કરતા કરતા વૈરાગ્ય દશાને પ્રાપ્ત થયેલ જાઈ મોડીલાલજી તથા જાઈ ગજુલાલજીનો દીક્ષામહોત્સવ માગશર વદ ૧૦ના રોજ થયો.

ખીકાનેર (આતુર્માસ)—સવત્ ૧૯૫૮નું આતુર્માસ પૂજ્ય શ્રીએ ખીકાનેરનું કર્યું અહિં ધર્મનો અપૂર્વ ઉદોત થયો. અહિંના આપણા શ્રીમંત સ્વધર્મીઓએ અભયદાન, જ્ઞાનદાન, આતિથ્યસત્કાર ઇત્યાદિ પારમાર્થિક કાર્યોમાં પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો. પૂજ્યશ્રીની કીર્તિ દશે દિશે ફેલાયતી હોવાથી દર

દર દેશાવરના લોકો તેઓશ્રીનાં દર્શનાર્થે મોટી સંખ્યામાં આવતા. તેમનું સ્વાગત બીકાનેરના સંઘે બહુ ઉત્સાહપૂર્વક અને ઉદારતાપૂર્વક કર્યું. સાધુ સાધ્વીઓમાં તપશ્ચર્યાની તથા જ્ઞાનધ્યાનની ધૂન મચી રહી. અને થાવક શ્રાવિકાઓ પણ વ્રતપંચક્રખાણુ, દયા, પોષા, પચરંગી વગેરેથી આત્મકથાણુ કરવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણમાં સ્વમતી, અન્યમતીની ભારે ભીડ થવા લાગી. આ ચોમાસામાં હજારો પશુઓને અન્નપ્રદાન મળવા પામ્યું.

કેટલાક અન્ય મતાવલંબીઓએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. સુખસિદ્ધ સુશ્રવક ગણેશીલાલજી માલુ કે જેઓ સાધુમાર્ગી જૈનધર્મના મળજ વિરોધી હતા તેઓ પૂજ્યશ્રીના પરિચય અને સદ્ગુણોના પરિણામે ઠઠ થાવક બની ગયા. અને ચાતુર્માસ દરમ્યાન શ્રીજી મહારાજનાં દર્શનાર્થે આવેલાં સેંકડો શ્રાવક શ્રાવિકાઓની આગતા સ્વાગતા તથા લોજન વગેરેનો તમામ પ્રબંધ તેમણે પોતાના ખર્ચે કર્યો. એટલુંજ નહિ પણ જૈન ધર્મના ઉદ્યોત માટે તથા જનસમુહના લલા માટે પરમાર્થ કાર્યમાં તેમણે લાખો રૂપીઆનો સદ્વ્યય કર્યો છે. અને હાલના તેમના દત્તક પુત્રને પણ દ્રવ્યના વારસાની સાથે એ સદ્ગુણનો વારસો મળેલો છે.

આ ચોમાસા દરમ્યાન એક ગણતાવર નામની વેશ્યાએ પૂજ્યશ્રીના સદ્ગુણોથી વેશ્યાવૃત્તિનો મદંતર ત્યાગ કરી શ્રાવિકા વૃત્તિ ધારણ કરી પવિત્ર અને ધર્મમય જીવન વ્યતીત કરવા લાગી, જે અદ્વાયિ વિદ્યમાન છે.

ખીકાનેરનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રીએ જોધપુર તરફ વિહાર કર્યો; ત્યાં શ્રી મત્તાલાલજી મહારાજનો સમાગમ થયો, પરંતુ કોઇ પ્રકારે પરસ્પર મનઃખનું કારણ થવાથી આચાર્યશ્રીની મરજી વિરૂદ્ધ તેઓ અલગ વિચરવા લાગ્યા. આ નિમિત્તથી શ્રીમાનના હૃદયમાં જાવરાવાળા સંતોને પોતાની સાથે સામેલ કરવાની પ્રેરણા થઇ. પછી ત્યથી અનુક્રમે વિહાર કરી મેવાડમાં પધાર્યા. ઉદયપુર સંઘની ઘણાં વર્ષથી ચાતુર્માસ માટે વિનંતિ હતી, તેથી સાં. ૧૯૫૬ નું ચાતુર્માસ ઉદયપુર કર્યું.



પ્રકરણ ૧૨ મું.

અપૂર્વ ઉદ્યોત.



પૂજ્યશ્રીનું ચાતુર્માસ યવાથી ઉદયપુર સંઘમાં આનંદોત્સવ છાઈ રહ્યો. પૂર્વે કદાપિ પચીસરંગી સામાયિક કયાંય પણ થયાના ખબર સાંભળ્યા નથી. એ પચીસરંગી અહિં થઈ આ સંવર-કરણીમાં ૬૨૫ શ્રી પુર્યોની હાજરીની જરૂર પડે છે. લોકોનો ઉત્સાહ એટલો બધો વધ્યો હતો કે ચિતોડનિવાસી મોડસિંહજી મુગણાએ એક સાથે ૧૫૧ સામાયિક એક આસને કર્યાં, અને રાત્રિ દિવસ ઉભા રહીને સામાયિકનો કાળ વ્યતીત કર્યો. એજ પ્રમાણે ઘેરીલાલજી મહેનાએ ૧૩૧ તથા કનૈયાલાલજી ભંડારીએ ૧૩૧ સામાયિક ઉભા રહીને કર્યાં. અને અતિ ઉત્સાહપૂર્વક ૨૫ રંગી ઉપર સામાયિકની પચરંગી તથા નવરંગી કરી. આ ચોમાસામાં ૧૦૮ અઠાઈઓ થઈ હતી. અને સેંકડો સ્કંધ તથા બીજી પણ પુષ્કળ તપશ્ચર્યા થઈ હતી.

કેટલાક ખાટકીઓએ હમિશને માટે જીર્વાહિંસા કરવાનો ત્યાગ કર્યો. આ પ્રમાણે ત્યાગ કરનાર ખાટકીઓ પૈકી કિશોર, ગોકલ, વરધા અને નદા એ ચારે લાઈઓ તથા બીજા પણ કેટલાક ખાટકીઓ તથા તેમની સ્ત્રીઓ માધુ સુનિરાજેના વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવે છે. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી ખાટકીનો ધધો છોડ્યા પછી કિશોર વગેરે પૈસે ટકે પણ ઘણા મુખી થયા છે. હમણાં તેઓ વ્યાજ વટાવ તથા હુંડી પત્રીનો

ધંધો કરે છે. અને બજારમાં તેમની શાળ એટલી વધી છે કે હબરો રૂપિયાની હુડીઓ તેમની ખપી જાય છે. આ સિવાય અન્ય પણ ઘણાએક શૂદ્ર લોકોએ માંસ માર્દરાનો જીવિતપર્યંત ત્યાગ કર્યો અને કેટલાક અન્યદર્શની જૈનધર્મી થયા.

૧. ગૌચરી કરવા માટે પૂજ્યશ્રી જાતે જતા અને સામુદાયી ગૌચરી કરતા હતા. અન્યમતી તથા ગરીબસ્થિતિનાં માણસોને ત્યાં જર્મ મકામ તથા જવની રોટી બહારી લાવતા, શાસ્ત્રમાં જે જે કોમનો આહાર લેવાની આજ્ઞા છે. તેમના ઘરનો આહાર લાવવામાં તેઓશ્રી જરા પણ સંકોચ નહોતા ધરતા.

આ વરસે પણ બહારથી સેંકડો લોકો પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે આવતા હતા. તેનો લોજન આદિનો પ્રબંધ સંઘ તરફથી ઉત્તમ પ્રકારે થતો.

વ્યાખ્યાનનો લાભ અમીર, ઉમરાવ તથા ઓફિસરો અને રાજ્યકર્મચારીગણ વગેરે બહુસંખ્યક લોકો લેતા હતા. અને તેમાંના કેટલાકે જૈનધર્મના અનુરાગી પણ થયા હતા; જેઓમાં શ્રીમાન્ મહારાણા સાહેબના જ્યુડીશીયલ સેક્રેટરી લાલા કેશરી-લાલજી સાહેબનું નામ અગ્રસ્થાને છે. પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી તેમણે જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેઓએ જૈન શાસનું ઉચ્ચપ્રતિનું જ્ઞાન સંપાદન કરીને એક ઉત્તમ શ્રાવકને શોભાવે તેવું અનુકરણીય પારમાર્થિક જીવન ગાળ્યું છે, અને હબરો પશુઓને અભયદાન આપ્યાં છે. લાલા સાહેબ હજી વિદ્યમાન છે. થોડા માસ પૂર્વે (સંવત્ ૧૯૭૬ના અધિક શ્રાવણ વદ ૩ના રોજ) બીકાનેજ સુકામે મળેલી કમીટિમાં અમારું જવું

થતાં તેમની મુલાકાતનો લાલ મળ્યો હતો. વર્તમાન આચાર્ય મહોદય શ્રીમાન જવાહરલાલજી મહારાજના ખીકાનેરના ચાતુર્માસ દરમ્યાન તેમના સત્સંગનો લાલ ઉઠાવવા માટેજ તેઓ ખીકાનેર આવી રહ્યા હતા. એ મહાનુભાવનું દુકંદ જીવનચરિત્ર તેમનાજ મુખેથી શ્રવણ કરવાની અમોને જાણાસા થતાં તેઓએ નીચે પ્રમાણે જીવનપરિચય આપ્યો હતો.

“મારું નામ કેશરીલાલ છે. મારી જ્ઞાતિ કાયસ્થ-માથુર છે. ઉદયપુર મારું વતન છે. મેં ૫૦ વરસ સુધી મેવાડ દરબારની નોકરી કરી છે. તે પૈકી ૨૪ વર્ષ સુધી ખાસ કરીને ખાસ મહારાણા સાહેબ શ્રી કૃતેહસિંહજી બહાદુરની રૂબરૂના મુકર્દ-માઓની સુનાવણી જ્યુડીશીઅલ સેક્રેટરી તરીકે કરી છે અને હવે ત્રણ વર્ષથી શ્રીપૂજ્ય ૧૦૦૮ પૂજ્યથી શીલાલજી મહારાજના ૧૬ વર્ષના સત્સંગ અને સદુપદેશથી નિવૃત્તિપરાયણ જીવન ગાળું છું.

“કિસનગઢ મહારાજના લાચાત સરદારસિંહજી નામે એક રાઠોડ રાજપૂત કે જેઓ વૈષ્ણવ મતાનુયાયી હતા અને વિરક્ત દશામાં રહેતા. યોગવિદ્યાના તેઓ પૂર્ણ અભ્યાસી હતા. તેમની પાસે યોગાભ્યાસ કરવા નિમિત્તે સંવત્ ૧૯૫૩મા હું ઉદયપુર મુકામે જતો હતો. એક દિવસે તેમની સામેના બગીચામાંથી મેંદીના છોડનાં ફુલ તોડીને લઈ જતા તેમણે મને જોયો. તરતજ મને હાક મારીને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે તમે ડાળી ઉપરથી આ પુષ્પ શા માટે તોડ્યું? કદાચ તમારી આગળી તોડીને કેઈ લઈ જાય તો તમને કેટલું દર્દ થાય? શું તમે નથી

બાણુતા કે જે પ્રમાણે તમારા શરીરમાં દર્દ થાય છે તેજ પ્રમાણે
 વૃક્ષમાં પણ જીવ હોવાથી તેને દર્દ થાય છે? વળી તેમણે
 કુલમાં ત્રસ જીવ પણ મને પ્રત્યક્ષરીતે જાતલાવ્યા અને કહ્યું કે,
 મને લાગે છે કે તમોએ જૈન સાધુ મહાત્માઓની સંગત કરી
 નહિ હોય અને તેથીજ તમે મૂર્ખની પેઠે આ જીવોને કિલ્લા-
 મના ઉપજાવો છો. આ સાંભળી મેં આશ્ચર્યચકિત થઈ મારા
 યોગી ગુરૂને અરજ કરી કે, અમે વૈષ્ણવધર્મી છીએ. અમારે
 જૈન સાધુ મહાત્માઓનો સત્સંગ કરવાનું શું પ્રયોગન?
 વળી મેં એમ પણ સાંભળ્યું છે કે ‘હસ્તિના તાઢ્યમાનોપિ ન
 ગચ્છેજ્ઞૈનમંદિરમ્’.

“આ સાંભળી યોગી બોલ્યા કે એ વચન તો કોઈ મૂર્ખનું
 છે. હવે તમે જરૂર કોઈ જૈન સાધુ મહાત્માની સોબત કરો.
 મને તોમની કૃપાથી યોગાભ્યાસમા ઘણો લાભ થયો હતો અને
 તોમના વચન પર મને પૂર્ણ શ્રદ્ધા બેઠી હતી. તેમનાં દરેકે દરેક
 વચનને હું અંતઃકરણપૂર્વક સત્ય માનતો હતો. તેથી તેજ દિવ-
 સથી જૈન સાધુ મહાત્માઓના દર્શન અને સત્સંગની તીવ્ર
 અભિલાષા થઈ.

“એજ અરસામાં એક દિવસ ગોળીનું કુલ લઈને એક
 શખસ જતો હતો તોમની પાસેથી મારા યોગી ગુરૂએ ગોળી
 મંગાવી એક થાળીમાં ખંખેરી તો તોમાંથી દણ ત્રસ જીવો
 નીકળ્યા તે પ્રત્યક્ષ જાતાવ્યા અને તે જાવાના મને સોગંદ પણ
 લેવાના.

“ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જૈન સાધુઓનાં દર્શનની મારી અલિ-
લાયા દિવસે દિવસે વિશેષ પ્રળાપ થતી ગઈ, અને સૌભાગ્યવશાત્
સંવત્ ૧૯૫૮માં શ્રીમાન્ પૂજ્યશ્રી ૧૦૦૮શ્રી શ્રીલાલજી મહા-
રાજનું આતુર્ભાસ્ય ઉદયપુર થવાથી તેઓશ્રીનું પધારવું થયું. આ
ખણર મળતાંજ મેં તેમના ચરણકમળમાં વર્ધ વંદન કર્યું, અને
વ્યાખ્યાન પણ સાંભળ્યું. તેઓશ્રી પૂર્ણ કૃપાદષ્ટિથી મારા
જેવા અન્યમતી અણુજને હરેક વાત વ્યાખ્યાનદ્વારા પૂરા પ્રેમથી
લિપ્તલિપ્ત હોઈ કરીને સમજાવવા લાગ્યા. પૂજ્યશ્રીએ માફ દિલ
જીતી લીધું અને તજ દિવસે મેં પેલા યોગી મહાત્માને આ
સર્વ હકીકત નિવેદન કરી; તો તેમણે ઘણીજ ખુશીથી દુરમાળ્યું
કે, તમે નિત્ય વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતા રહો. અને જે સાંભળો
તે અંહિં મને પણ કહેતા રહો. ચોમાસાના ચાર માસ પ્રાયઃ
હમેશ મેં વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું. ત્યારથી આજ સુધી આશરે ૧૭
વર્ષ પર્થત પૂજ્યમહારાજ તથા અન્ય મુનિરાજોનું ઉદયપુર
પધારવું થતાં હું ખરાખર તેઓની સેવા કરતો રહ્યો છું તથા
વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતો રહ્યો છું. અને ખાસ કરીને પૂજ્ય મહા-
રાજ ન્યાં ખિરાજતા હોય ત્યાં દેશપરદેશમા રહી તેમની વાણી
શ્રવણ કરવાનો લાલ ઉઠાવતો રહ્યો છું. તેમની કૃપાથી મને
અલ્પલ્પ લાલ થવા પામ્યો છે.”

પ્રિય વાંચક ! ઉપરના શબ્દો લાલાજીના પોતાનાજ છે.
તેમની ઉંમર અત્યારે ૬૮ વર્ષની છે, છતાં એક યુવાનની માફક
કામ કરી શકે છે. અને ધર્મોત્તતિનાં કાર્યમાં હમેશ આગળ
પડતો લાગ લે છે. તેઓશ્રી એકજ વખત લોજન કરે છે અને

સાત દ્રવ્ય સિવાય શેષ સર્વ દ્રવ્યનો તેમણે ત્યાગ કર્યો છે. મગની દાળ, રોટી, દૂધ, ચાવલ, પાણી એક-શાક એ તેમનો ખોરાક છે. સર્વ પ્રકારની મીઠાઈ ખાવાનો ત્યાગ છે.

સંવત્ ૧૯૬૨માં વર્તમાન આચાર્ય મહોદય શ્રીમાન જ્વાહિરલાલજી મહારાજનું ઉદયપુરમાં આતુર્માસ થયું ત્યારે તેમના સહુપદેશથી લાલાજીએ સળેડે બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કર્યું છે.

લાલાજી અંગ્રેજી, ફારસી વગેરેનું તથા કાયદા કાનુનનું ઉંચું જ્ઞાન ધરાવે છે. તેમની બુદ્ધિ ઘણી નિર્મળી છે. જૈન શાસ્ત્રનું પણ તેમનું જ્ઞાન પ્રશંસાપાત્ર છે. અને તેઓ ઉત્તમ પ્રકારના શ્રોતા છે. પ્રતિવર્ષ સેંકડો રૂપિયા તેઓ પશુઓને અભયદાન આપવા વગેરે ધાર્મિક કાર્યોમાં ખર્ચે છે અને ઉદ્ધતાં ત્રણ વર્ષથી તેમણે પોતાનું જીવન પરમાર્થનાં કાર્યો કરવા પાછળજ અર્પણ કર્યું છે. પૂજ્યશ્રીના તેઓ અનન્ય ભક્ત છે.

સંવત્ ૧૯૫૬ના ઉદયપુરના આતુર્માસ દરમિયાન ઉપર પ્રમાણે લાલાજી કેશરીલાલજી જૈનધર્મનાં પૂર્ણ અનુરાગી થયા તેથી જ રીતે ઉદયપુરના એક બાહોશ વકીલ શ્રીયુત હીરાલાલજી તાઠડીયા કે જેમની ખાસે હલ્લે રૂપિયાની સ્થાવર તથા જંગમ મિલકત હતી તેમને પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેમણે તથા બવરા વાળા એક ગૃહસ્થ શ્રીયુત હીરાચંદજીએ પૂજ્યશ્રી સમીપે દીક્ષા લેવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આતુર્માસ પૂર્ણ થતાં સંવત્ ૧૯૬૦ના કાર્તિક વદ ૩ ના રોજ તેઓ બંનેને કવિરાજશ્રી શામળદાસજીની વાડીમાં મોટી

ધામધુમથી દીક્ષા આપવામાં આવી. આવો દીક્ષામહોત્સવ ઉદયપુરમાં આગળ કદી થયો નથી.

વકીલ હીરાલાલજી પૂજ્યશ્રી સમીપે દીક્ષા લે છે, એવા બપોર મળતાં શ્રીમાન્ હિંદવા સૂરજ મહારાણા સાહેબે કૃપા કરી એક હાથી દીક્ષા લેનારને બેસવા માટે તથા એક હાથી આગળ રાખવા માટે તથા સરકારી વાળાં વગેરે સરકારમાંથી મોકલી આપ્યાં તથા નવદીક્ષિતને પછેડી ઓઢાડવા માટે ઉમદા મલમલનાં બે થાન મોકલી આપ્યાં.

શ્રીયુત હીરાલાલજી તાકડીયા હાથી ઈપર બેઠા તથા બીજા શ્રીયુત હીરાચંદજી જાવરાવાળા પાલખીમાં બેઠા. એક હાથી નિશાન સમેત આગળ ચાલતો હતો. હજારો મનુષ્યોની ઠઠ જામી હતી. શ્રીયુત હીરાલાલજી તાકડીયાએ રૂપિયાની એક થેલી પોતાની ખાસે રાખી લીધી હતી અને મનુષ્યોનાં ટોળામાં રૂપિયા મુઠી ભરી ભરીને ફેંકતા જતા હતા. શ્રદ્ધાળુઓ આવા પૈસાને પવિત્ર માની સાચવી રાખે છે. દીક્ષાનો વરઘોડો બજારની મધ્યેમધ્ય થઈ ઘંટાઘર ખાસે થઈ હાથીપોળ બહારની કવિરાજજીની વાડીમાં આવી પહોંચ્યો અને ત્યાં પૂજ્યશ્રીએ બંને મહાનુભાવોને વિધિપૂર્વક દીક્ષા આપી. પૂજ્યશ્રીને શિષ્ય કરવાનો ત્યાગ હતો તેથી તેમને બંન્નેને મુનિશ્રી ડાલચંદ્રજી મહારાજની નેત્રાયમાં કર્યા.

તત્પશ્ચાત્ પૂજ્યશ્રી ઉદયપુરથી વિહાર કરી કર્ણપુર થઈને ઉદયપુરથી ૧૦ કોશ આવેલા ઉંટાલા ગામ તરફ પધારતા હતા રસ્તે જતાં ઉંટાલાની સીમમાં એક ખાટકી ૮૦ બકરા સહિત સામો મલ્યો. એ ખાટકી ઠપાસણમાંથી બકરા ભરી દે કરી

ઉદયપુરના કસાઈઓમાં વેચવા માટે લઈ જતો હતો. પૂજ્યશ્રીની નજર તે બકરાઓ ઉપર પડી અને કારુણ્ય ભાવનાની છાયા તેમના મુખકમલ પર છાઈ રહી. ઉંટાલાના લોકોએ એજ વખતે તે ખાટકીને રૂા. ૧૭૫ આપવા ઠરાવી ૮૦ બકરાઓને અભયદાન આપ્યું અને ઉદયપુરના નગરથેકને પહોંચાડવાનો પ્રબંધ કર્યો. ખાટકીના હૃદયમાં કુદરતી રીતેજ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અતુલનીય પૂજ્યભાવ પ્રકટયો અને તે પૂજ્યશ્રીના પગમાં પડી પડીને વારંવાર પોતાના અપરાધ માટે ક્ષમા માગવા લાગ્યો સમય વિચારી પૂજ્યશ્રીએ તેને અત્યંત અસરકારક ઘોષવચને કહ્યાં. તેની એન્હી તો સચોટ અસર થઈ કે, તેણે સ્વતઃ મહા રાજશ્રી પામે આ પ્રકારે પ્રતિજ્ઞા કરી કે, મહારાજ ! હું આસ-પાસના ગામોમાંથી બકરાં ખરીદી ઉદયપુરના ખાટકીઓને વેચું છું, મારો એજ ધંધો છે, પણ આજથી હું છપીશ ત્યાં સુધી એ ધંધો કરીશ નહિ.*

ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી કાનોડ પધાયા. કાનોડના રાવતજી સહિએ કાનોડ પટ્ટાનાં ગામોમાં જ્યાં જ્યાં નદી, અને બહેળા હોય ત્યાં તેમજ તેમના ખાલસા ગામ કુણની પામે જે નદી છે ત્યાં મચ્છી મારવાની સદંતર મના કરી દીધી અને તેનો આજ સુધી બરાબર અમલ થાય છે આ ઉપરાંત કાનોડમાં પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી શુમારે ૫૦ સ્કંધ ચયા.

* થોડા માસ પહેલાં ઉદયપુરવાળા જીતમલજી મટા પણ અમને કહેતા હતા કે મજકુર ખાટકીએ એ ધંધો સર્વંથા છોડી દીધો છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ઉપસર્ગને આમંત્રણ.



કાનોડથી અનુક્રમે વિહાર કરતા આચાર્યશ્રી ચિતોડ થઈ માંડલગઢ પધાર્યા અને ત્યાંથી કોટા તરફ વિહાર કર્યો. કોટે જવાના બે રસ્તા છે. એક રસ્તો જંગલમાં થઈને જાય છે તે ઘણો લયંકર છે, બીજો રસ્તો જંગલને ચકાવો લઈને જાય છે. પૂજ્યશ્રીએ ટુંકો રસ્તો પસંદ કર્યો અને માંડલગઢથી વિહાર કરી મીંગાલી પધાર્યા. ત્યાંના લોકોએ પૂજ્યશ્રીને અરજ કરી કે આ રસ્તો આપ ન પધારો તો સાડું. રસ્તો ભૂલભૂલામણીવાળો છે અને લગભગ ૧૦ ૧૨ કોશનું જંગલ છે, તેમાં સિંહ, વાઘ, વરૂ વગેરે ફાડી ખાનારાં હિંસક પશુઓ ઘણા વસે છે. બીજો રસ્તો થઈ આપ કોટે પધારશો તો ફક્ત ૧૫ કોશ આપને વધારે ચાલવું પડશે, પરંતુ એ નિર્જય રસ્તો છે. દેહની પરવા નહિ કરનારા અને ઉપસર્ગને આનંદપૂર્વક આમંત્રણ આપનારા પૂજ્યશ્રી શ્રીજ્ઞાલજી મહારાજે લોકોની અરજ તરફ લક્ષ ન આપ્યું અને ટુંકો રસ્તો લીધો. આ દુરાગ્રહ નહિ પરંતુ આત્મશ્રદ્ધાનું દ્રષ્ટાંત છે. પૂજ્યશ્રી સાથે આઠ સાધુ હતા. બધા સાધુઓને તે દિવસે ઉપવાસ હતો. (કેટલાકે માત્ર છાશ પીવાનો આગાર રાખ્યો હતો). થોડુંક આગળ ચાલ્યા એટલે ડુંગરાઓમાં ભૂલા પડ્યા અને બીજેજ આડમાર્ગે ચડી ગયા. જેમ જેમ આગળ વધતા

ગયા તેમ તેમ ઘણું જ ખીહામણું અને ઘાડું જંગલ આવવા
 લાગ્યું. હિંસક પશુઓની પાદપંક્તિ દ્રષ્ટિગોચર થવા લાગી,
 મિંહ, વાઘ વગેરેના ગગનલેદી અવાજો શ્રુતિગોચર થવા લાગ્યા.
 આથી એક સાધુએ પૂજ્યશ્રીને અરજ કરી કે, મહારાજ ! આ
 જંગલ ખરેખર ! ઘણું જ ભયંકર છે. મહારાજે કહ્યું “ભાઈ !
 આપણે સાધુઓને ભય શાનો ? ભય તો તેને હોયો જોઈએ કે
 જેઓ મૃત્યુને પોતાના જીવનનો અંત સમજતા હોય. દેહના
 વિનાશ સાથે પોતાનો વિનાશ માનતા હોય અથવા મૃત્યુ પછીના
 જીવનને ભય અને આપદાનું સ્થાન માનતા હોય. જિનવાણીનું
 ખરેખર રહસ્ય સદ્ગુણના પ્રતાપથી જેઓ સમજતા હોય તેમને
 જીવન અને મરણમાં કંઈ પણ ન્યૂનાધિકતા જણાવી નજ જોઈએ.
 જીવવાની આશા અને મરવાનો ભય એ ઉભયને ખાળી ભસ્મ
 કરીને વિચરવામાં જ આપણા સંયમ જીવિતવ્યની ખરી કમોટી
 છે. હાથવોયને હવામાં ફેંકી દો ને ટદાર થાઓ.” એટલામાં
 ખીજા એક સાધુએ કહ્યું, મહારાજ ! ખીજું તો કંઈ નહિ પણ
 રસ્તો ભૂલી ગયા છીએ તેથી બહુજ હેરાનગતિ વેઠવી પડશે.
 શ્રીજી મહારાજે ફરમાવ્યું “કુછ પસ્વા નહિ, ચકીન રકખો, ઔર
 શ્રી નવકાર મંત્રકા ધ્યાન ધરો.” બધાએ આગળ ચાલવા માંડ્યું.
 ઠાળી ફલકાથી રસ્તો ભૂલ્યા હતા, પણ પૂજ્યશ્રીએ જે દિશા
 સાધી હતી તે તેઓ ચૂક્યા ન હતા, તેથી છ કાશ દૂર વડદા
 નામે ગામ છે ત્યાં સૌ પહોંચ્યા. ત્યાંથી છાશ મળી અને સૌ
 આગળ વધ્યા. પગ થાકી ગયા હતા પણ આશા ઉત્સાહ થાક્યો
 નહોતો. આશા પગને નવું બળ ધીરે જતી હતી. તે દિવસે
 ઝોછામાં ઝોછો ખાર ગાઉનો ખંચ મયો હશે.

મનુષ્ય સ્વભાવેનું પૃથક્કરણ કરનાર એક અનુભવીનાં અનુમાનો સત્ય છે કે જે મનુષ્યની વાણી, વર્તન અને દેખાવ વિજ્યની ખાત્રી આપનાર હોય છે તે વિજ્યના વિશ્વાસનો પ્રચાર કરી શકે છે અને પોતે પ્રારંભેલું કાર્ય પાર પાડવા શક્તિવાન છે એવી શ્રદ્ધા પણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. જે મનુષ્ય આત્મશ્રદ્ધાવાળો, નિશ્ચયી અને આશાવાદી છે અને પોતાનું કાર્ય સફળતાની ખાત્રી સહિત હાથ ધરે છે તે મહાન્ આકર્ષણ શક્તિ પણ ધરાવે છે. શિથિલ મહત્વાકાંક્ષા અથવા ઢીલા ઉદ્દેગથી કદિ પણ કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થયું નથી. આપણી આશા, આપણી શ્રદ્ધા, આપણા નિશ્ચય, આપણા ઉદ્યોગમાં બગ હોવું જોઈએ. આપણે કાર્યને સિદ્ધ કરનારી શક્તિ સહિત નિશ્ચય કરવો જોઈએ.

માટીના વાસણને પાકા થવા માટે, સોનાને શુદ્ધ કુંદન થવા માટે, અને ધાતુઓને ઘાટમાં આવવા માટે અગ્નિ સોંસઝું નીકળવું પડે છે. આ પ્રસંગથી ઘણી બાબતો વિચારી શકાય છે. સાધુઓ આત્મશ્રદ્ધાવાળા અને મનના મજબૂત હોય તો ધારેલું કાર્ય પાર પાડી શકે છે. આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિઓના દાસ બનેલા કર્પોક સાધુઓને સામસામે નજીક દેખાતાં ગામો વચ્ચે, ચોખ્ખા દિવસે વિહાર કરતાં પણ સાથે માણસ રાખવો પડે એ નબળાઈનો નસુનો છે.

વિશુદ્ધ સંયમના પ્રભાવનાં અદ્રશ્ય આંદોલનો દ્વારા કુંદ-સ્તંભ પર પણ એટલી બધી ભારી અસર થતી હતી કે, સૂર્યની ગરમીથી સંરક્ષણ કરવા માટે વાદળાંઓમા પરસ્પર અર્પણ થતી.

ખરે બપોરે ઠંડા પવનનો અનુભવ થતો અને જંગલી જાનવરો પશુ લપાઈ છુપાઈને મહાત્માઓનાં દર્શનથી કૃતાર્થ થતાં. વહુરત્ના વસુંધરા. શ્રી તીર્થંકરોના સમોસરણમાં વાઘ, સિંહ, બકરા, મેંઢા એકી સાથે એસી જતાં, તેજ તીર્થંકરોના વારસોમાં પુષ્પ નહિ તો પુષ્પની પાંખડીરૂપ એ અદ્ભુત શક્તિ હોય તો એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. ચોગી સાધુઓની અપાર હીલા છે. બીજે સગવડ છતાં સંયમી મુનિરાજો ઘોર સ્મશાન, સર્પના રાફડા, સિંહની ગુફાઓ પાસે ચાતુર્માસ કરતા. આ બધું પોથીઓમાં બાંધી, પટારામાં પૂરી, પોતાના મનમાનતા સ્થળેજ બિરાજવું અને પરિસહ-કમોટીનો પ્રસંગ ન આવવા દેવો એ એક પ્રકારની કાળદોષની ભીરૂતાજ છે.



મકરણ ૧૪મું.

જન્મભૂમિમાં ધર્મજાગૃતિ

ટોંક (ચાતુર્માસ)—મેવાડમાંથી અતુકમે વિહાર કરતા કોટા થઇને પૂજ્યશ્રી ટોંક પધાર્યા. અને સંવત્ ૧૯૬૦નું ચાતુર્માસ પોતાની જન્મભૂમિ ટોંકમાં કર્યું. અહિં ધર્મનો ઘણો ઉદ્યોત થયો. અજમેરથી દીવાન બહાદુર શેઠ ઉમેદમલજી સાહેબ લોઢા આચાર્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે ટોંક પધાર્યા હતા તેઓ ત્યાંના નવાબ સાહેબની મુલાકાતે ગયા. ત્યારે નવાબ સાહેબ સમક્ષ આચાર્યશ્રીની દૈવી શક્તિ, અનુપમ વાણી અને ઉત્તમોત્તમ ગુણોની મુકતકંઠે પ્રશંસા કરતાં તેમણે કહ્યું કે “આ રત્ન આપનાજ પાટનગરમાં ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી જૈન ઇતિહાસમાં ટોંકનું નામ પણ સુવર્ણાક્ષરે અંકિત થશે.” આ સાંભળી નવાબ સાહેબ બહુ હર્ષિત થયા. અને તેમણે પણ પૂજ્યશ્રીની તારીફ કરી.

પૂજ્યશ્રીની અપૂર્વ પ્રશંસા સાંભળી જાન સાહેબ મહમદ ઇનૂસખાન તેઓશ્રી પાસે આવવા લાગ્યા અને તેમના હૃદયપર શ્રીજીના ઉપદેશની એવી તો સચોટ અસર પડી કે તેમણે જીંદગી પર્યંત શિકાર નહિ કરવાની તથા માંસ નહિ ખાવાની પ્રતિજ્ઞા કરી.

એક કાયસ્થ લાલા બદ્રીલાલજીએ પોતાની સ્ત્રી વિદ્યમાન હોવા છતાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કર્યું, શ્રાવકનાં વ્રતો આદર્યા, સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરવાં શરૂ કર્યા અને દ્રવ્યમયી જૈન મંત્રી

ગયા. પૂજ્યશ્રીના હસતા ચહેરાથી સુખમંડળ ભવ્ય જણાતું, જ્ઞાનપ્રભાવથી આંખો ચમકતી. ચહેરા ઉપર માધુર્ય, ગાંભીર્ય, ભવ્યતા, સામર્થ્ય અને દેવતાઇનો પ્રકાશ ઝરતો હતો. જેથી સામા મનુષ્યપર ધારી અસર થતી.

સંસ્કારી મેન્ધાર જાણ દામોદરદાસજી સાહેબ કે જેઓ કાંઠીયાવાડના પ્રાદેશી ગૃહસ્થ હતા તેઓ શ્રીજીના સુખારવિંદની અમૃતવાણી સાંભળી બહુ આનંદ પામતા. અવારનવાર તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા. ઘણી વખતે તો વ્યાખ્યાનના પ્રારંભમાં જ હાજર થઈ જતા અને પૂજ્યશ્રી મંદમંદ સ્વરે:—

વીર હિમાચલસે નિકસી,
ગુરુગૌતમકે શ્રુતકુંડ ઢંલીહે;
મોહ મહાચલ ભેદ ચલી,
જગક્રીં જડતા સવ દૂર કરીંદૈ.
જ્ઞાન પયોદધિ માય રલી,
વહુ મંગ તરંગન સે ડછલીહે;
તા સુચી સારદ ગંગ નદી,
પ્રણમી અંજલી નિજ સૌસ ધરી હૈ.

એ સ્તુતિ શરૂ કરતા અને શ્રોતાવર્ગ તેને ઝીઝી લે ત્યારે દામોદરદાસજીને બહુ રસ આવતો. કોઈ પણ ધર્મની નિંદા ન કરતાં સર્વ ધર્મવાળાને સંતોષ આપવાની પદ્ધતિથી પૂજ્યશ્રી પોતાના ભક્તોમાં ન્યાં લાય ન્યાં ભરતી કરી શકતા.

હતા. આ ગૃહસ્થે પણ ઉપકારોના બદલામાં ઉત્તમ પ્રકારના નિયમો કર્યા છે.

એક વૈષ્ણવ સન્ન્યસ સદાલાલજી અગ્રવાલે પૂજ્યશ્રી સમીપે સમ્યક્ત્વ ગ્રહણ કરી ત્યાગરૂપચક્રખાણુ કર્યા. પ્રતિવર્ષ સંવત્સરીનો ઉપવાસ કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી અને જૈનધર્મના પુણ્ય આસ્તિક બની ગયા હજી પણ તેમની તેવીજ ધર્મરૂચિ છે.

ટોંકમાં શુમારે ૫૦ ઘર તેલીનાં છે તેમણે પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી ચોમાસામાં ઘણી બંધ રાખવા ઠરાવ કર્યો; જેનું આજ સુધી તેઓ પાલન કરતા આવ્યા છે

સંસારીઓમાં કહેવત છે કે ઘર એ દુનિયાનો છેડો છે. માનુભૂમિના ઉપકારો અવર્ણનીય છે સંસારના સર્વ પ્રાણીઓનું હિત ચાહનાર જન્મભૂમિને શી રીતે બૂલે ?

"Is there a man with soul so dead,

Who might have not told this is my own

my Native Land."

ઉપકારનો બદલો ન વાળી શકવાથી દુનિયાની દૃષ્ટિએ કૃતાંન ગણાવાની થરવા તેઓ રાખતા નહોતા, પરંતુ જ્યાં ઉપકારનો સંભવ હોય ત્યાં તેઓ પ્રથમ વિચરતા. તેઓશ્રીના ટોંકના ચાતુર્માસથી જૈનશાસનનો ઘણી રીતે ઉદ્યોત થવા ઉપરાંત જૈન ઐજૈન, હિંદુ સુસલમાન અને રાજા પ્રજાને, વ્યાખ્યાન નિમિત્તે વધારે ગાઢા સંબંધમાં આવવાનું બન્યું હતું. ધર્મ

જેવી નાણુકે 'ખાણતમાં જુદા જુદા ધર્મની પ્રજા અને રાજા પરસ્પર સહાનુભૂતિ રાખતા થાય એ જાનનેનાં શ્રેય માટે આવશ્યક છે.

એક વ્યાપારી વાણીયાનો જુવાન પુત્ર, પરમાર્થ પંથપર ફેટલો સુધી પ્રયાસ કરી શકે છે તે પ્રત્યક્ષ અનુભવ થવાથી, વદ્ધ મંડળી વાતો કરતી કે, પુરૂષના પ્રારબ્ધ આડે પાંદડું છે. તેનું આ પ્રત્યક્ષ પ્રદર્શન શ્રી પૂજ્યજી મહારાજ છે રમીયાની ટેકરીપર એકલા ફરતા શ્રીલાલજી અને અત્યારના પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજીમાં કીડીને કુંજર જેટલો તફાવત પડી ગયો હતો અત્યારે મોટા રાજા મહારાજાઓ અને નવાબો, રમીયાની ટેકરીનાં લાકડવાયા લાલના ખોળામાં મસ્તક નમાવતા હતા.

જે વ્યક્તિને હજારો લાખો મસ્તક નમાવે તેવી રાજવંશી વ્યક્તિઓ જ્યારે એક વણિક જુવાનના પગની રજ માથે ચડાવવામાં માન સમજતી ત્યારે કુદરતની અકળ કળાની અપૂર્વતા સાબીત થતી.



પ્રકરણ ૧૫ મું.

જાવરાંવાળા સંત સામેલ.

એક અનુભવી સત્વ કહે છે કે—શ્રદ્ધા ગિરિશૃંગોપર પરિ-
બ્રમણ કરે છે, તેથી તેની દૃષ્ટિમર્યાદા વિશાળ હોય છે.
બીજાઓ જે વસ્તુને જોઈ શકતા નથી તે વસ્તુ શ્રદ્ધાવાળા
મનુષ્યને દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. આથી જે દિશાનો પ્રયત્ન બીજા-
ઓને અશક્ય લાગે તે દિશાએ શ્રદ્ધાવાળા વિશેષ પ્રયત્ન કરે છે.
પૂજ્યશ્રીએ આવોજ પ્રયત્ન પોતાના અડગ ધૈર્યથી આદરવા
નિશ્ચય કર્યો.

પોતાની જન્મભૂમિમાં ધર્મનો ઉદ્યોત કરી ચાતુર્માસ પૂર્ણ
થતાં પૂજ્યશ્રીએ માળવા તરફ વિહાર કર્યો શ્રીયુત વાડીલાલના
નીચેના ઉદ્ગારોનું સ્મરણ કરી નવા પ્રસંગને વિચારીએ. “મહા
યુદ્ધ દરમ્યાન તેમ પછી પણ હિંદુ ભાવનાના જૂના-જૂના
મંદિરમાં બેઠું રહ્યું છે. એજ દયામય ધર્મ, એજ નિર્માલ્યતા
પૂર્ણ સમાજવ્યવસ્થા, એજ હાયવોયના ધંધા, એજ બીજનાં
પોલીટીકસ, એજ લોકમત આગ્રિત આગેવાની, એજ ‘પેટ ખાતર
થતી પ્રવૃત્તિ હજી હિંદમાં ચાલુજ છે જૂનું મંદિર તોડ્યા
સિવાય નવું મંદિર શક્ય નથી. અને “તોડવાનું કામ હથોડા
થીજ બને છે.” વળી ઘડવામાં પણ ટાંકણુંજ જોઈશે. સઘળા
પ્રાચીન હિંદી મહાપુરુષો—ખાસ કરીને કૃષ્ણ અને મહાવીર—
હથોડા અને ટાંકણાના ઉપયોગમાં અતિ કુશળ હતા. મહાત્મા

ગાંધીજી-જાણતાં કે અજાણતાં-હથોડા અને ટાંકણાનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા એ શુભસૂચક છે, પણ ભવિષ્યના માંધી હથોડી ટાંકણું, તલવાર તેમજ પુષ્પ સર્વ શસ્ત્રોને સફલતાપૂર્વક વાપરશે.”

અમે આગળ કહી ગયા 'છીએ તેમ જાવરાના સંતોને સામેલ કરવાની પૂજ્યશ્રીની ઇચ્છા હતી. પૂજ્યશ્રી ત્યારે રતલામ પધાર્યા ત્યારે પોતાનો એ અભિપ્રાય પ્રકટ કર્યો. આ હકીકત જાવરાના સંતો તથા તેમના ભક્ત શ્રાવકોના જાણવામાં આવતાં તેઓ આનંદિત થયા, કારણ કે તેમની પણ એવીજ ઇચ્છા હતી કે પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞામાં વિચરવું. આ સંતો પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદજી મહારાજનીજ સંપ્રદાયના છે, પણ શ્રી ઉદયસાગરજી મહારાજના સમયથીજ તેમની સાથેનો સહલોજનનો વ્યવહાર બંધ કરવામાં આવ્યો હતો જે આજપર્યંત કાયમ હતો. રતલામમાં પૂજ્યશ્રી ઘિરાજતા હતા ત્યારે તેમની સેવામાં જાવરાના સંતો તરફથી મુનિશ્રી દેવીલાલજી ઉપસ્થિત થયા. ત્યાં તે સાધુઓએ આચાર્યશ્રી પાસે આલોચણા કરી આર્થશ્રિત લીધું. અને તેમનો સંલોગ શામેલ કર્યો આ વખતે તે સંતોના તરફથી મુનિશ્રી દેવીલાલજીએ કહ્યું કે “ભૂતકાળમાં જે થયું તે થયું, પરંતુ ભવિષ્યમાં તેમ થવા નહિ પામે એ જાણતની હું સર્વ સંતો તરફથી ખાત્રી આપું છું” ઉત્તરમાં આચાર્યશ્રીએ ન્યાય પુરઃસર દ્વરમાવ્યું કે “આપણે ધર્મની સગાઈ છે. અણગમત ધર્મની મર્યાદામાં રહેનારા સાધુઓનેજ હું મારા સાધુ માની શકું, એ મર્યાદાનું કોઈ ઉલ્લંઘન કરે તો તેની સાથેનો સમાચારીનો સંબંધ તોડી નાંખતાં હું અચકાઉં નહિ; કારણકે, જે કર્તવ્ય માટે

કુટુંબીઓ અને સંસારનાં સંબંધને છોડ્યો છે તે 'કર્તવ્યમાં' અંતરાય કરનારનો સંગાથ કે સંબંધ લાગત્ય છે." પરસ્પર પ્રેમ-પૂર્વક સંયમ સમાધાન થયું.

વ્યાજબી રીતે વિચારીએ તો સહકારની પણ હદ હોઈ શકે. શાસ્ત્રની પ્રતિષ્ઠા અને ચારિત્રના આદર્શો જળવાય ત્યાં લગીજ સહકાર સંભવે. ત્યાર પછી તેની હદ પૂરી થતાં, અસહકારજ આવશ્યક છે. છાતી પર પથરા લઈને અપાર સમુદ્તરાયજ નહિ. કયા હેતુ, કયા ન્યાય અને કઈ નીતિ સાધવા સહકાર કે અસહકાર અદરાય છે એ ઉંડા ઉતરી જોયા વિના અમુક અનુમાન ન બાંધી શકાય. મહત્તમ અને વ્યવસ્થિત શાસન વિના પ્રગતિ સંભવેજ નહિ. અવ્યવસ્થા ઘુસી કે અંધાધુંધી ને શુંથવાડો વધતોજ જવાનો. ઝેર પ્રચારનો ચેપ અટકાવવાનો ઉત્તમ રામબાણુ ઉપાય અસહકાર છે. સમાચારી એ સહકારનું માપ જોવાનું 'થર્મોમીટર' યંત્રજ છે.

શરીરથી સાધુ થવાની સાથે મનથી પણ સાધુ થવાય. માથાની સાથે મનને પણ મુડાયેલું મનાય ત્યારેજ ત્યાગનો શુદ્ધ દહાવો લઈ શકાય. "ધારણ કર્યાં છે શ્વેત વસ્ત્રો, શ્વેત દિલ કીધું નહિ."

જેઓ સમાજને સંપનો પાઠ શીખવવા સંસારત્યાગી થયા છે, તેઓને કોતરી ખાતો કુસંપનો કીડો નિકળી ન્તય અને પૂર્વવત્ સુખે સમાધિએ શાસનનો વિજયધ્વજ ફરકે એ જોઈ કોનું હૈયું હર્ષથી ન ઉભરાય? હા; પણ એ હર્ષને સજીવન રાખવા મહાત્માશ્રી ગાંધીજીનાં નીચેના વચનામૃતો અનિરાજોની

છાતીપર કોતરાવાં જોઈએ. જાણે શ્રીમહાવીર પ્રભુની આજ્ઞાઓ-
નોજ પડ્યો-પ્રતિધ્વનિ કેમ ન હોય? “સમાધાનીને સાટા કે
સોદાના રૂપમાં ન ઘટાવો. મૈત્રી એ કાંઈ સોદો નથી. એ તો
કેવળ ધર્મ અને પ્રેમનોજ નાતો છે. સેવા તો ધર્મ છે અને જે ધર્મ
છે તે ઋણ છે, તે ન ફેડીએ તો પાપના લાગી થઈએ. સામાના
વર્તનની જવાબદારી તેમના ઉપર નાંખવી ઘટે. જેટલું વિશેષ દબાણ
તેટલો વિશેષ વિરોધ. સામાની પોતાની ખાનદાની અને ફરજના
ખ્યાલ ઉપર એ જાખત હોડવામાં ભારેમાં ભારે સેવા રહેલી છે.
આ આત્મશુદ્ધિનો માર્ગ છે. આ તપશ્ચર્યા આત્મયજ્ઞ છે.”

પૂજ્યશ્રી પણ ફરમાવતા કે જેમ જહાજનો આધાર તેના
મુકાનપર. રેલવે ટ્રેનનો આધાર એન્જીનની શ્રેક પર અને ઘડી-
યાળનો આધાર મુખ્ય કમાન ઉપર છે. તેમ મુનિજીવનનો આધાર
શુદ્ધ ચારિત્ર ઉપર છે. જેમ આકાશમાં ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહો વગેરે
નિયમિત ગતિ કરી રહ્યા છે, તેમ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને
તપના નિયત નિયમાનુસારજ સાધુજીવન હોવું જોઈએ.

પૂજ્યશ્રી ખરે સમયસૂચક હતા. તેઓશ્રીની શુભાશુભક
શુદ્ધિ, કંઠીપણ કોઈના અવશુભોને યાદ કરવા અવકાશજ ન
આપતી. તેઓશ્રી એમજ માનતા કે દીર્ઘદષ્ટિથી શાંતિપૂર્વક
સમાધાન કરી સમાજનું રક્ષણ કરવું એ પ્રથમ ધર્મ છે. આવે-
શના વેગમાં પક્ષાપક્ષના અંધકારમાં આપણે નિશાન ચૂકવું ન
જોઈએ. સામાના દોષોનું પ્રદર્શન કરવું અને નબળાઈઓ ગાથા
કરવી એ હકાપણ કે વિચારશીલતા નથી. જગતની નજરમાં
નીચા પાડવા કરતાં, તેવી ભૂલો ફરી ન કરે એવું ધાર્મિક કે

નૈતિક દુબાણું કરવું એજ સાધુઓને શોભે અને પોતાના પૂર્વ-
જ્ઞે મહાશ્વમે જળવી રાખેલી ચારિત્રકીર્તિ વિશેષ ઉજવણ બને.

શુદ્ધ સંયમ એ તીક્ષ્ણ તલવારની ધાર પર ચાલવા જેવું
છે. ઘોડે ચડે તે વખતે પડે પણ ખરો, સંધનારી વખતે દાઝે
પણ ખરી. ખલાસીનું કામ કરનારને ડૂબવાનો ભય પણ ખરો,
સૈન્યને મોખરે ચાલનાર સેનાપતિને ભાલાં કે તીરનો માર સહન
પણ કરવો પડે. આગળ ચાલનારની દિશ્મત અને કુનેદપર
પાછળનાનો વિજય છે. આગળ ચાલનારની બુદ્ધિના પાછળના-
ઓના હૃદયમાં પડછાયા પડે છે.

જવરાના સંતોને શામેલ કરવાનું આચાર્યશ્રીનું આ કાર્ય
સર્વ મુનિવરોની સમ્મતિપૂર્વક થયું ન હતું, તેથી સમ્પ્રદાયના
શ્રીમન્નાલાલજી વગેરે કેટલાક મુનિરાજો એથી નાપુશ થયા.
કારણકે તેઓ તેમને સખ્ત પ્રાયશ્ચિત વિના સન્નિહિત કરવા
ચાહતા ન હતા. આથી કેટલાક સંતોએ પૂજ્યશ્રીની આ પ્રવૃ-
ત્તિનો સ્વીકાર કરવા ના પાડી, પરંતુ તેઓશ્રીની સમયસૂચકતા,
સર્વને સંતુષ્ટ રાખવાની અજબ તરેહની કાર્યદક્ષતા અને સમ-
જવટથી બધાને શાંત કરી જવરાવાળા સંતો સાથે સહુલોજ્ય-
તાનો વ્યવહાર શરૂ કરાવી સંપ્રદાયમાં સર્વત્ર શાંતિ સ્થાપન કરી.
સંસાર વ્યવહારમાં સપડાએલું પ્રાણી જે કંઈ જોઈ શકતું નથી
તેવી અપૂર્વતા ત્યાગી મુનિ જોઈ શકે છે. તેઓ અલિપ્ત હોવાથી
સામાન્ય મનુષ્યને અગોચર એવું કંઈ કંઈ અનુભવી શકે છે.
કુદરતના કાયદાઓ સમજવા અને સમજાવવાનો તેઓને પૂરતો
અવકાશ મળે છે; તેને પોતાના એકનાજ આત્માનો વિચાર કર-

વાનો નથી પણ જે સંપ્રદાયના સિંહાસને બિરાજે છે તેના ગ્રેય માટે પ્રાણતોડ શ્રમ કરવાનો છે મુખીની જવાબદારી બીજા બધા કરતાં હુમેશાં વિશેષ છે.

ચારિત્રપરની પૂજ્યશ્રીની સખ્ત પેહેરેગીરીનું સ્મરણ થતાં શ્રીયુત પરમાનંદના વિચારો સાથે અમે મગતા થઈએ છીએ કે “આદર્શ ચારિત્રની ઘટના વાક્યાનુષંગે શિક્ષણચાતુર્યથી શિષ્યમાં નથી અવતરતી, પણ શિક્ષકના અંગત ચારિત્ર ઉપરજ આધાર રાખે છે. આન્તર વ્યવહારમાં જે શિક્ષકની જેટલી શુદ્ધતા અને આત્મીય જીવનની ઝીણી ઝીણી બાબત વિશે પણ જેની જેટલી ચાકસાઈ, તેટલો શિષ્યને સુચરિત બનવાનો સંભવ.” પૂજ્યશ્રી પૂર્વ દ્રઢસ્વભાવી અને હિમ્મતવાન હતા. તેથીજ તેઓશ્રીનો પો પડતો તેઓ મહાત્માઓના વચનપર વિશ્વાસ રાખતા કે-“ઘણીવાર ઓછી સંખ્યામાં હોય એ આશિર્વાદ સમાન હોય છે. તેથીજ રીતે મોટી સંખ્યા વખતે વિવેકનિરૂપ નિવડ્યાનું સાબિત થયું છે. આખર સરવાળે તો ચારિત્ર ઉપરથીજ કિંમત અંકાય છે.”

એક લેખકના શબ્દોમાં કહ્યું તો-“એ મહાત્મભાવના પરિશ્રમનું આપણે તો માપજ ન કરી ચક્રીએ ગંગાનો પ્રવાહ તો શંકરથીજ ઝીલાય. કુશળ તારૂં હોય તેજ મમુદ તળીયેથી સાચા મોતીની ધીપ શોધી ઉપર આવે.”

તેઓશ્રીના આ સંમેલનથી એક મુનિરાજે પૂજ્યશ્રીને અર્જ કરી હતી-“બાપુ, અમે તો આપની આજ્ઞાને આધીન છીએ પણ લોજા ન થાઓ. રૂપયા પારખી પારખીને કોથળી

ભરો. હુંડી વેચી છે. કાંડાં કાપી દીધાં છે. જેવા આવે તેવાથી કોથળી ભરશે તો વખતે નકલી પણ આવી જશે. શરાફની આવી ટેવ તો બહેલું દીવાળું કઢાવે. આપ તો પ્રતાપી છે.” પૂજ્યશ્રીએ આ મુનિને શાંતિપૂર્વક સમજાવી કહ્યો છુંટકો ઉતારાવી તેનો લેદ લાવ 'રૂપી જ્વર દૂર કર્યો હતો.

જોધપુર—(આતુર્માસ) સાં. ૧૯૬૧નું આતુર્માસ પૂજ્યશ્રીએ જોધપુરમાં કર્યું. સ્વમતી, અન્યમતી, હિંદુ, મુસલમાન હજારો મનુષ્યો, નિત્ય શ્રીજી મહારાજનાં વચનામૃતો સાંભળી સંતુષ્ટ થતાં. અને ત્યાગ, પ્રત્યાખ્યાન, તપશ્ચર્યા તથા સંવરકરણી દ્વારા આત્મસાધન કરતા હતા. ઘણાં માંસાહારી લોકોએ માંસભક્ષણ અને મદિરાપાનનો ત્યાગ કર્યો હતો અને હજારો પશુઓને અભયદાન મળ્યું હતું.

જોધપુર આતુર્માસ પણ કરીને શ્રીમાન્ પૂજ્યજી મહારાજે પ્રથમ મેવાડની ભૂમિને પાવન કરી. રસ્તામાં ગામેગામ ઘણો ઉપકાર, ઘણું ત્યાગપચ્ચક્રખાણ થયાં. શ્રીજી ઘાણેરાવ સાફડી તરફ થઈને શ્રી ચારભુજજી મહારાજ તથા કોઠારીયા નાથદ્વારા પધાર્યા. તે વખતે શ્રીમાન્ કોઠારીયાના રાવતજી સાહેબ પણ દર્શનાર્થે પધાર્યા, અને પ્રથમ તેઓથી પાસેથી જે પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી તેનું ચથાર્થ પાલન થાય છે એમ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અરજ કરી.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

રત્નપુરીમાં રત્નત્રયીની આરાધના.

ત્યાંથી અનુક્રમે વિહાર કરતા પૂજ્યશ્રી રત્નલાભ શેષકાળ પધાર્યા ત્યારે ત્યાંના શ્રી સઘે ચાતુર્માસ માટે અતિ આશ્ચર્યપૂર્વક વિરૂપિત કરી, પરંતુ તેનો સ્વીકાર ન થયો અને રત્નલાભથી વિહાર કરી શ્રીજી પંચેડ પધાર્યા. રત્નલાભ સંઘના કેટલાક અગ્રગણ્ય યાવકો પણ પંચેડ દર્શનાર્થે ગયા અને ત્યાંના ઠાકોર શ્રી સ્વર્ગસ્થ કેપ્ટન ઠાકોર સાહેબ* રઘુનાથજીએ અરજ કરી કે જો શ્રીમાન રત્નલાભ ચાતુર્માસ કરે તો હું હરજનો શિકાર કરવાના જીંદગીપર્યંતને માટે મોગદ કરું છું અને મારી સરહદમાં કોઈ પણ મનુષ્ય હરણ, સસલા વગેરેનો શિકાર ન કરી શકે એવો પાકો બંદોબસ્ત કરવા તૈયાર છું.

મલવાસાના ઠાકોર સાહેબ તરફથી પણ મલવાસાનું જે મોટું તળાવ છે, ત્યાં કોઈ પણ માછલા મારી ન શકે તેવો

*આ સ્વર્ગસ્થ ઠાકોર સાહેબ તથા તેમના બાધ વર્તમાન ઠાકોર સાહેબ શ્રી બેર્નસિંહજી સાહેબ બન્ને પૂજ્યશ્રી તરફ એટલો બધો ભાવ રાખતા હતા કે તેઓથીના ફોટાઓ આ સાથે આપવા અસ્થાને નહિ ગણાય. પંચેડ રસ્તાનું ગામ હોવાથી પૂજ્યશ્રીનું ત્યાં અવારનવાર પધારવું થતું અને ઠાકોરથી પૂજ્યશ્રીના સંપ્રદેશનો લાભ લઈ સરહદ બન્યા હતા. રત્નલાભમાં પણ ન્યારે આવે ત્યારે પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનનો લાભ લેતા હતા.

પાકો બદોબસ્ત હોમેશને માટે કરવામાં આવ્યો અને તત્સંબંધી પદા પરવાના પણ કરવામાં આવ્યા.

આ પ્રમાણે અત્યંત ઉપકારનું કારણ જાણી ચાતુર્માસ રતલામનું કરવા માટેની રતલામ સંઘની વિનતિનો શ્રીજી મહારાજે સ્વીકાર કર્યો. આથી સર્વના હૃદયમાં આનંદસાગર ઉછળવા લાગ્યો.

રતલામ—(ચાતુર્માસ)—મેવાડમાંથી અનુક્રમે વિહાર કરતા શ્રીજી મહારાજ માલવ દેશમાં પધાર્યા. અને રતલામના શ્રી સંઘની અરજ સ્વીકારી સંવત્ ૧૯૬૨નું ચાતુર્માસ રતલામ શહેરમાં કર્યું. અગાઉના ચાતુર્માસ્ય કરતાં પણ આ ચાતુર્માસ્ય અતિ ઘણું અધિક ઉપકારક નીવડ્યું. આટલા સમયમાં આચાર્યશ્રીના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના પર્યવો એટલા તો નિર્મળ થઈ ગયા હતા અને પુણ્યપ્રતાપ પણ એટલો જધો વધી ગયો હતો કે રતલામના મોટા મોટા વયોવૃદ્ધ શ્રાવકોના મુખમાંથી પુનઃ પુનઃ એવાં વાક્યો નીકળતા કે “ શ્રીમાન્ ઉદયસાગરજી મહારાજ આદિ મહાન્ પુરુષોના આગમન અને ઉપસ્થિતિ જોવોજ લોકોના હૃદય પર ઉગ્ર પ્રભાવ તથા ઉત્કૃષ્ટ અતિશય જોવામા આવે છે ” ધર્મધ્યાન કે ત્યાગ પ્રત્યાખ્યાન કરવામા શ્રીમાન્ કદાપિ કોઇને આગ્રહપૂર્વક કહેતા ન હતા તેમજ કોઇને દ્રવ્ય પણ પાડતા ન હતા, છતાં તેમના ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર અને આત્મિકશક્તિઓનું આકર્ષણ એટલું જધું વધી ગયું હતું કે લોકો સ્વતઃ ત્યાગ, પુસ્ત્યકખાણ; ધર્મધ્યાન, તપ, જપ, સ્કંધાદિ વિશેષ વિશેષ ઉત્સાહથી અને અંતરના ઉમંગકાથી કરવા લાગ્યા. આ વખતની સંવરકરણી, ધર્મજગૃતિ અને જ્ઞાનવૃદ્ધિ એટલી તો અધિક થઈ

હતી કે પાછલાં વર્ષોથી તેને ચોગુણી કહેવામાં જરા પણ મતિ-
શયોક્તિ કરી કહેવાયે નહિ.

આ સિવાય વિશેષ ધ્યાન જેંચનારી બીના એ છે કે
રાજ્યકર્મચારીગણુ સાધુ મહાત્માઓના સત્સંગનો લાભ ભાગ્યેજ
ઉઠાવતો હતો, પરંતુ શ્રીમાનના બિરાજવાથી, તેમની અર્પ
પ્રશંસા સાંભળી રાજ્યના મોટા મોટા ઓદ્દેદાદો, ઉમરાવો,
વકીલો વગેરે પૂજ્યશ્રીની સેવામાં આવવા લાગ્યા અને તેમના
હિપર પૂજ્યશ્રીનો એટલો બધો પ્રભાવ પડવા લાગ્યો કે તેઓ
પૂજ્યશ્રીના પૂર્ણ ગુણાનુરાગી અને પ્રશંસક બની ગયા હતા.

રતલામ રોટના મુખ્ય દીવાન શ્રીમાન્ પી. બાબુરાવ
સાહેબ બી. એ. એલ. એલ. બી. કે જેઓ હાલમાં ઈંદોર
રોટના દીવાન સાહેબ છે, તેઓએ પૂજ્યશ્રીના સત્સંગનો ઘણો
સારો લાભ ઉઠાવ્યો હતો. પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે તેમજ જૈનધર્મના
મૂળ સિદ્ધાંતો પ્રત્યે તેમને બહુ સારી લાગણી થવા પામી હતી.
શ્રીમાન્ દીવાન સાહેબ કેવળ વ્યાખ્યાનમાંજ નહિ, પરંતુ
અપોરના વખતે પણ કોઈ કોઈ દિવસે આવતા. પ્રેમપૂર્વક વ્યા-
ખ્યાન શ્રવણ કરતા; એટલુંજ નહિ પણ ચોતાનાં ધર્મપત્ની તથા
બાળબચ્ચાંઓને પણ પૂજ્યશ્રીનો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરાવવાને
સાથે લાવતા હતા. તેમની મતિ નિર્મળી અને યાદદાસ્ત
શક્તિ તેજ હોવાથી થોડા સમયમાં જૈન ધર્મના મુખ્ય મુખ્ય
સિદ્ધાંતોનું તેમણે સાડું જ્ઞાન સંપાદન કરી લીધું. જેથી તત્વ-
જ્ઞાન પર તેમની એટલી બધી અભિરૂચી થઈ ગઈ હતી કે પૂજ્ય
શ્રીએ રતલામથી વિહાર કર્યા પછી પણ તેઓથી જાહેર સભા

સમક્ષ નય, નિરોપ, સંપત્તિંગી આદિ મહત્વપૂર્ણ વિષયોપર મનનીય ભાષણો આપતા હતા.

રતલામના મે. પોલીસ સુપ્રોન્ટેન્ડન્ટ મહેતાજી શ્રી તખ્ત-સિંહજી સાહેબ તો દિવસમાં ઘણીવાર પૂજ્યશ્રીની સેવામાં પધારતા હતા અને ખૂબ પરીક્ષાપૂર્વક આતુર્માસના અંત વખતે 'પૂજ્યશ્રી પ સેથી સમ્યક્ત્વ રત્ન પ્રાપ્ત કરી દ્રઢધર્મી' શ્રાવક બની ગયા હતા. સંવત્ ૧૯૬૩ના કાર્તિક વદ ૧ના રોજ રતલામથી વિહાર કરવા સમયે શ્રીજીને તેઓએ અરજ કરી કે "હજુર ! આજ પર્યંત મેં કોઈને ગુરૂ ધાર્યા નથી, કારણકે જ્યાં સુધી આત્મપરિતોષ ન થાય ત્યાં સુધી ગુરૂ તરીકે કોઈ વ્યક્તિનો સ્વીકાર શી રીતે કરી શકાય ? આજ હું આપને અંતઃકરણની શુદ્ધ શ્રદ્ધાપૂર્વક ગુરૂ તરીકે ધારણ કરું છું." આજથી તેઓ શ્રીજીના અનન્ય ભક્ત બન્યા. શ્રીજી મહારાજનો સત્સંગ થયા પૂર્વે તેમની શ્રદ્ધા કોઈ પણ સમ્પ્રદાય પ્રત્યે ન હતી.

સંસ્થાન અમલોઠાના સ્વર્ગસ્થ રા. બ. મહારાજ રઘુનાથ-સિંહજી તથા પંચેડના ઠાકોર સાહેબ કેપ્ટન રઘુનાથસિંહજી પણ વખતો વખત પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં પધારતા હતા.

મદરહુ આતુર્માસ દરમ્યાન હિંદુ, મુસલમાન વગેરે લોકો હજારોની સંખ્યામાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનનો અપૂર્વ લાભ ઉઠાવતા હતા. વહોરા કોમના પણ એક સદ્ગૃહસ્થ હિપતુલાજી પ્રસંગોપાત પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવતા હતા. એક દિવસે વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થયા બાદ તેઓ ઉભા થઈ પરિવદ્ સમક્ષ

બોલ્યા કે “આપ જૈન લોકો આવા મંહાત્માપુરૂષાના ઉપદેશ સુણનારા ખરેખર ! ભાગ્યશાળી છો. આચાર્ય મહારાજના આજના ઉપદેશથી મારા હૃદય ઉપર આજે જે અસર થવા પામી છે તે જીંદગીભર ન જીંસાય તેવી છે. આજથી હું કોઈ દિવસ પશુ-હિંસા કરીશ નહિ, તેમજ માંસભક્ષણ પણ કરીશ નહિ. એટલુંજ નહિ પણ મારા લાઈબ્રેરી દોસ્તદારોને પણ હું આ રસ્તો બતાવીશ. મારી માફક તેઓ પણ પૂજ્યશ્રીના આવા અમૂલ્ય ઉપદેશનો લાભ લેતા હોય તો કેવું સારું !”

આ લાઈ બીનેજ દિવસે પોતાની કોમના ત્રણ ચાર લાઈ-ઓને પોતાની સાથે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં તેડી લાવ્યા હતા અને તેઓ પોતાના સહવાસમાં આવનાર મિત્રોને અહિંસા ધર્મનું મહત્ત્વ સમજાવવાની પોતાની ફરજ સમજતા થયા હતા.

આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો ત્યારે સ્વ-ધર્મી અન્યધર્મી હજારો મનુષ્યો ઉપરાંત પોલીસ મુખીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબ પોતાની આખી પલટન સહિત જનસમુદાયની આગળ આગળ ચાલતા હતા અને જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેનો પોતાનો અપ્રતિમ પૂજ્યભાવ પ્રદર્શિત કરતા હતા.

આચાર્યશ્રી નગર બહાર પહોંચ્યા ત્યારે શ્રીમાન દીવાન સાહેબ તરફથી મહેતાજી સાહેબે (પો. મુખી.) સરકારી રામ-બાગમાં બિરાજવા અરજ કરી. તેથી મહારાજશ્રી બાગમાં બિરાજ્યા. બીજે દિવસે સવારમાં પૂજ્યશ્રી વિહાર કરવાને તૈયાર થયા એટલામાં દીવાન સાહેબ આવી પહોંચ્યા અને પૂજ્યશ્રી

પ્રત્યે અરજ કરી કે “આપ એકાદ બે દિવસ અહિં બિરાજો તો મોટી કૃપા.” આ ઉપરથી આચાર્યશ્રી બે દિવસ સરકારી બાગમાં બિરાજ્યા. સરકારી બાગમાં જૈન સાધુ બિરાજવાનો આ પહેલોજ પ્રસંગ હતો. અહિં ગુલાબચકના વિશાળ ભુવનમાં પૂજ્યશ્રી વ્યાખ્યાન આપતા, રાજ્યનો અધિકાંશ ઓફિસર વર્ગ પોતાના સ્ટાફ સહિત વ્યાખ્યાનનો લાભ ઉઠાવતો. ઉપરાંત સ્વધર્મી, અન્યધર્મી હજારો મનુષ્યો આવતાં હતાં. આ પ્રસંગ પણ રતલામના ઇતિહાસમાં પહેલપહેલોજ હતો. શ્રીમાન મહાવીર પ્રભુના સમંવસરણુનો જે અધિકાર શ્રી ઉવવાઇ સૂત્રમાં આપ્યો છે, તેની કંઈક ઝાંખી આ વખતે ગુલાબચક ભુવનમાં થતી હતી.

ના. રતલામ નરેશને તારદારા જલદી પધારવાને દીવાન સાહેબે આગ્રહ કર્યો અને તેઓશ્રી ઇંદોરથી રતલામ આવવા રવાના પણ થઈ ગયા, પરંતુ રતલામ તેમની મોટરમાં કંઈક ખરાબી થઈ જવાથી તેઓશ્રી વખતસર ન પહોંચી શક્યા. આ ઉપરથી આચાર્યશ્રીને એકાદ બે દિવસ અધિક રોકાવા વિનંતિ કરવામાં આવી, પરંતુ અપ્રતિબદ્ધવિહારી શ્રીમાન આચાર્ય મહોદયે અધિક નહિ રોકાતા અન્યત્ર વિહાર કરી દીધો. રાજ ઠાકોરોની પાછળ ધુમનારાઓએ આ પરથી ધડો લેવાનો છે કે મહારાજની ખાતર પણ પડ્યા ન રહ્યા. શ્રીમાન રતલામ નરેશની પૂજ્ય મહારાજ ઉપર અધિક આસ્તા એટલા ઉપરથી થઈ ગઈ હતી કે આ વખતે રતલામ શહેરની ચો તરફ પ્લેગનો ઉપદ્રવ ઘણાજ જોરમાં ચાલતો હતો; પરંતુ પૂજ્યશ્રી રતલામમાં બિરાજતા હતા ત્યાં સુધી રતલામમાં સંપૂર્ણ શાન્તિ રહી હતી.

પ્રેમ્યશ્રીના પ્રબળ પુણ્ય પ્રતાપથીજ* પ્લેગનું જોર રતલામ શહેર પર ચાલી શકતું નથી એવી ના. દરબારશ્રીની માન્યતા હતી.

રતલામના આતુર્ભાસ દરમ્યાન અમ્મમેરનિવાસી સાધુમાર્ગી જૈન સંઘના માનનીય નેતા રાય શેઠ ચાંદમલજી 'સાહેબ તથા જૈનસમાજના અન્ય અગ્રગણ્ય ગ્રાવકો શ્રીજી મહારાજનાં દર્શનાર્થે તેમજ રતલામ કોન્ફરન્સ સંબંધી વિચાર કરવાને રતલામ મુકામે એકત્ર થયા હતા તેઓએ ના. દરબારશ્રીની સેવામાં ઉપાસ્થિત થઈ અરજ કરી કે રતલામ શહેરની આસપાસ સઘળે પ્લેગનો ભારે ઉપદ્રવ છે, પરંતુ રતલામમાં આવા મહાત્માના બિરાજવાથી કોઈ પ્રકારનો ઉપદ્રવ નથી. આ સાંભળી ના. દરબારશ્રી બોલ્યા કે “રતલામ શહેરનાં અહોભાગ્ય છે કે આવા મહાત્માનું અહિં બિરાજવું થયું છે. અહિં શાંતિ રહી તે એમનોજ પુણ્યપ્રતાપ છે; એમના શુરૂવચ્ચે શ્રી ઉદયચંદ્રજી મહારાજ પણ અહિં ઘણો સમય બિરાજ્યા હતા અને તેઓ પણ ઘણાજ ઉત્તમ સાધુ હતા.”

સંવત્ ૧૯૬૨ના રતલામ આતુર્ભાસ દરમ્યાન પૂજ્યપ્રી આદિ થા. ૪૬ બિરાજતાં હતાં તે પ્રસંગે આવાદ શુદ્ધ ૧૪થી ભાદરવા શુદ્ધ ૫ સુધીમાં તપશ્ચર્યા તથા સંવરકરણી નીચે પ્રમાણે થઈ હતી.

* આવોજ પ્રકાર મોરળીમાં પણ બન્યો હતો જે આગળ ચાલતાં જોઈ શકાશે.

મતર ઉપવાસના થોડા

૨

૧૬

૧૫

૧૪

૧૩

૧૨

૧૧

૧૦

૯

૮

૧૦ ૨૬ ૨૫ ૨૪ ૨૩ ૨૨ ૨૧ ૨૦ ૧૯ ૧૮ ૧૭ ૧૬ ૧૫ ૧૪ ૧૩ ૧૨ ૧૧ ૧૦ ૯ ૮ ૭ ૬ ૫ ૪ ૩ ૨ ૧

એકાંતર માસ બે લગી

૩૫૧

બેબે બેબે પારણા માસ ૨ સુધી

૨૧

તેબે તેબે પારણા માસ ૨ સુધી

૧૧

ધર્મશક્તી તપશ્વર્ગ

૨૧

ખંધ (ચાર પડી)

૭૪

ખંધજમીકંદના

૪૧

પોપાકુલ

૧૦૬૬૬

સંવત્સરીના પોપા

૧૬૦૧

પચરંગી તપશ્ચાની

૨૭

પચરંગી દયાની

૪

પૂજ્યશ્રીએ ૧ અઠાઈ, ૨ તેલા, તથા દોઢ મહિના સુધી એકાંતર ઉપવાસ ઉપરાંત છુટકર ઉપવાસો કર્યા હતા. ધુલચંદ્રજી મહારાજે ૩૬ ઉપવાસનો થોડા કર્યો. ૩૪ના પૂરને દિવસે સ્વમતી, અન્યમતી લોકોએ વેપાર બંધો બંધ કરીને યથાશક્તિ વ્રત નિયમાદિ કર્યા. કસાઈઓની કુલ દુકાનો ૪૪ બંધ રહી તથા કંસારા, તેલી, કંદોઈ, ઘોખી, રંગરેજ વગેરેના વેપાર બંધ રહ્યા. ૧૦૦ બંકરાને અલયદાન મળ્યું. આ કામમાં શ્રી સરકાર તરફથી ઘણી મદદ મળી હતી.

આ પ્રમાણે રતલામના ચાતુર્માસ દરમિયાન જૈનધર્મનો ઘણોજ ઉદ્યોત થવા પામ્યો.

પ્રકરણ ૧૫મું.

મેવાડ માળવાનો સરૂળ પ્રવાસ.

સ્તલામથી વિહાર કરી શ્રીમાન આચાર્યજી મહારાજ બહી સાદડી (મેવાડ) પધાર્યા. ત્યાં સંવત્ ૧૯૬૩ના માગશર વદ ૩ ના રોજ શ્રી લક્ષ્મીચંદજી મહારાજ કે જેઓ હમણાં વિદ્યમાન છે, તેમના સંસારાવસ્થાના પુત્ર પન્નાલાલજી તથા રતનલાલજી* એ બે ભાઈઓ તથા પત્તાલાલજીની સ્ત્રી દુલ્હારમાંજ એમ એકજ કુટુંબનાં ત્રણ જણાંએ ધન, માલ, જમીન વગેરેનું પુણ્યદાન કરી પ્રબળ વૈરાગ્યપૂર્વક દીક્ષા અંગીકાર કરી.

* ભાઈ રતનલાલજીનું વેવીશાળ ચયું હતું અને લગ્ન થવાની તૈયારી હતી, છતાં દીક્ષા લીધી. રતનલાલજીની ઉમર નાની હોવા છતાં તેઓ ઘણા પ્રતિભાશાળી, ધીર, વીર, ગંભીર અને સંસ્કારી પુરુષ હતા; અને જ્ઞાનબળ પણ ઘણું વધાર્યું હતું. વ્યાખ્યાનશૈલિ પણ તેમની ઘણીજ, પ્રગંસનીય હતી. ઘણાક આવકોનું એણે અનુમાન હતું કે શ્રીહુકમીચંદજી મહારાજની સંપ્રદાયને આ ગહાનુભાવ દીધાવશે અને તેમના માટે શ્રીમાન આચાર્યજી મહારાજને પણ ઘણી ઉમેદ હતી. પણ આયુષ્યકર્મની મિતિ અત્યંત હોવાથી ૧૧ વર્ષ સંયમ આરાધી સંવત્ ૧૯૭૪ના માગશર મહિનામાં આ અસાર સંસાર છોડી તેઓશ્રી સ્વર્ગે સીધાબ્યા.

તદુપરાંત સાદડીના મહેતા કુટુંબની ખાનદાન ધરની સવાગણુજી નામે એક શ્રાવિકા ખેડેને પણ દીક્ષા લીધી હતી. એકજ મિતિએ ચાર દીક્ષા થઈ હતી. આ વખતે સાદડીમાં સાધુ સાધ્વી મળી કુલ ૮૪ થાણાં બિરાજતાં હતાં. પંજાબના પૂજ્યશ્રી શ્રીચંદજી મહારાજ પણ આ સમ્મેલનમાં બિરાજતા હતા.

સાદડી ક્ષેત્ર આ વખતે એક તીર્થધામરૂપ બની ગયું હતું. આ ગુલ અવસર પર ૯૦ ગામના શુમારે ૫૦૦૦ મનુષ્યો સાદડીમાં એકઠાં થયાં હતાં. દીક્ષા મહોત્સવ ઘણીજ ધામધુમથી મોટા આડંબરપૂર્વક થયો હતો. રાજ્ય તરફથી હાથી, घोडा, ગ્યાના, છડીદાર, ચમર વગેરે દરેક પ્રકારની સંપૂર્ણ મદદ મળી હતી. આવી દીક્ષા સાદડીમાં કદી નથી થઈ. આ બધું પૂજ્યશ્રીના અતિશયથીજ બનવા પામ્યું. કહેવાય છે કે ઘણા મુનિરાજો એકત્ર થવાથી આહારપાણીની અંતરાય ન પડે તે માટે કેટલાક દિવસ ફક્ત લોટમા પાણી ભોજવી પીને ચઉ-વિહાર કરી લેતા.

સાદડીમાં ઓશવાલ સાતિમાં પ્રથમ કંઈક કુસંપ હતો. ચાર તડ પડી ગયાં હતા. પરંતુ પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી સં એકત્ર થઈ ગયા અને કુસંપને સ્થાને સંપની સ્થાપના થઈ. આ ઉપરાંત આ ચિરસ્મરણીય પ્રસંગે સ્કંધ, ત્યાગ, પચ્ચ-ખાણુ, જીવેને અભયદાન આપવાં વગેરે ઉપકાર એટલો બધો થયો કે તેનું સચિસ્તર ખ્યાન થવું અશક્ય છે.

સાદડીના શ્રીમાન્ રાજરાણા સાહેબ શ્રી હલેહસિંહજી પણ પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન તથા વાણીશ્રવણ કરી કૃતાર્થ થતા અને પૂજ્યશ્રીની સુકતકંઠે મશંસા કરતા, એટલુંજ નહિં પરંતુ

તેમણે જીવહિંસા ન કરવા, તથા પ્રાણીરક્ષા કરવા સંબંધી અનેક પ્રકારનાં ત્યાગ પચ્ચખાણુ કર્યાં. જે કાર્ય લાખો કરોડો રૂપિયાર્થી નથી થતું, સંન્યની સત્તાથી કે તોપોના ભડાકાથી નથી થતું, જે કાર્ય ધાર્ક કે હર જતાવ્યાથી નથી થતું એ અસાધ્ય-અતિ દુષ્કર કાર્ય પણ નિસ્વાર્થી શુદ્ધ સંયમી સંતના વચનમાત્રથી સિદ્ધ થાય છે, પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશનો આવો પ્રભાવ સર્વત્ર વિજ્યી નિવડયો છે. એવા વિજ્ય માટે આત્મ સંયમ અને શુદ્ધ ચારિત્રની પ્રથમ આવશ્યકતા છે.

બડી સાદીથી વિહાર કરી માથ કે કાશુન માસમા પૂજ્યશ્રી ૧૯ યાણાં સહિત રામપુરે પધાર્યા આ વખતે જીવ રાના સંતશ્રી જવાહિરલાલજી (જેઓ હુમણાં વિદ્યમાન નથી), શ્રીહીરાલાલજી, શ્રીખુળચંદ્રજી, શ્રીચોયમલજી આદિ પણ આચાર્યશ્રીની આજ્ઞામાં પ્રવર્તતા થકા તેમની સાથે અહિં કદપતો કાળ રહ્યા હતા ઉપર્યુક્ત જીવરાના સતોએ આ વખતે શ્રીમાન્ આચાર્ય મહોદયના ગુણાનુવાદના કેટલાક શ્લોકો, લાવણી થઈ વગેરે બતાવ્યા હતા. જેમાના કેટલાક કંઠસ્થ કરી હજી પણ શ્રાવકો ગાય છે

આ પ્રસંગે શ્રીમાન્ દીવાન શ્રીખુમાનસિંહજી સાહેબે દશેરાને દિવસે દર વર્ષે પાઠાનો વધ અહિં થતો હતો તે પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી હુમેશને માટે બંધ કરી દીધો અને તદ્વિષયક પદ્યો પરવાનો પણ કરી આપેલ છે.

રાયબહાદુર હીરાચંદજી સાહેબ કોઠારી વગેરેએ પણ પૂજ્યશ્રીની ઘણી સેવા બકિત કરી. ઉપરાંત ઘણા મત, પચ્ચખાણુ તથા જીવોને અભયદાન આદિ ઉપકારના કાર્યો થયાં. ઘણા

સુસલમાન વગેરે માંસાહારી. લોકોએ માંસભક્ષણ અને મદિરાપાન કરવાના સોગત લીધા.

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, લાવાનુસાર સદુપદેશથી સ્વધર્મ અને સ્વસમાજની સારી સેવા બળવી અનેક નિરાધાર છોડીને અભયદાન અપાવી ધર્મદલાલી મેળવી. શુદ્ધ સંયમનો પ્રભાવજ એવો છે કે જ્યાં જાય ત્યાં વિજયધ્વજ ફરકે, ધર્મનો ઉદ્યોત થાય અને અનેક છોડીને શાતા ઉપજે. સ્વધર્મનું સત્ય જ્ઞાન સંપાદન થતાં મનનો મેલ ધોવાઈ જતાં, શંકાઓનું સમાધાન થતાં ઉત્સાહી યુવાનો ધર્મને દીપાવતા થાયજ.

અહિંથી વિહાર કરીને આચાર્યશ્રી દોઢે પધાર્યા

કોટામાં રામપુરા બજારમાં મહારાણીજી સાહેબની કન્યા-શાળા છે, ત્યાં પૂજ્યશ્રી બિરાજતા હતા. તે વખતે વ્યાખ્યાનમાં કોટાના શ્રીમાન મહારાવજી સાહેબ પધાર્યા હતા. પૂજ્યશ્રીની અમૃતમયવાણી શ્રવણ કરી તેઓ બહુ સંતુષ્ટ થયા, પરંતુ સામાયિક વ્રત લઈને બેઠેલા કેટલાક શ્રાવકોએ મહારાજ સાહેબને સન્માન આપવા માટે ઉભા થયું, આસન લાવવું વગેરે ચેષ્ટાઓ કરી તે માટે તેઓશ્રીએ નાખુશી બતાવી. જે દિવસે પૂજ્યશ્રીનું વ્યાખ્યાન શ્રવણ કર્યું તેજ દિવસે મહારાવજી સાહેબ શિકાર ખેલવા માટે શહેર બહાર નીકળ્યા. થોડે દૂર જતાં એક મુસદ્દીએ અરજ કરી કે હજુર! આજ તો આપે જૈન ધર્મશુરનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું છે, એ યાદ બાળવવા ખાતર આજ શિકાર ન કરવો જોઈએ. આ શબ્દો સાંભળતાંજ બંદકનું મોઢું રૂમાલથી બાંધતાં બાંધતાં મહારાવજી સાહેબ બોલ્યા. ‘વારૂ! ચાલો આજે શિકાર નથીજ ખેલવો’ એમ કહી મહારાજ સાહેબ, રાજમહેલ તરફ પાછા ફર્યા.

પ્રકરણ ૧૬મું.

મરૂભૂમિમાં કલપતરૂ.



કોટેથી વિહાર કરી રસ્તામાં ઘણો ઘણો ઉપકાર કરતા પૂજ્યશ્રી નસીરાબાદ ચર્ચ નયાનગર પધાર્યા. ત્યાં અજમેરના શ્રાવકોની વિનંતિ પરથી સંવત ૧૯૬૩નું ચાતુર્માસ અજમેર કરવાનું મંજૂર કર્યું.

અજમેર (ચાતુર્માસ)—સંવત ૧૯૫૬માં શ્રીમાન પૂજ્યશ્રી નાનકરામજી મહારાજની સમ્પ્રદાયના પ્રતાપી મુનિ-એનો વિયોગ થવાથી તથા પૂજ્યશ્રી વિનયચંદજી મહારાજનું બિરાજવું વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે જ્યપુર થવાથી અજમેરના જન-સમાજમાં ધર્મપરત્યે કંઈકે ચિથિલતા થઈ ગઈ હતી. પરંતુ આચાર્યશ્રીના પધારવાથી પુનર્જીવન પ્રાપ્ત થયું. પૂજ્યશ્રીના પ્રતાપથી ઘણા જીવોને ધમધ્યાનની રૂચિ થઈ, અને ઘણાની ધર્મરૂચિ વિશેષ રૂપથી દ્રઢ થઈ. ત્યાગ પદ્ધતિઓ તથા પુષ્કળ સ્કંધ અને તપશ્વર્યા આદિ ઘણા ઘણા ઉપકાર થયો. તદુપરાંત શ્રીજી મહારાજના સદુપદેશથી ગિરાદરી [સાતિ] માં રાત્રિલો-જનનો સર્વથા પ્રતિબંધ કરવામાં આવ્યો. વરપોણ, કુલેશં વગેરે જે રાત્રિના સમયે નીકળતાં હતાં તે પણ રાત્રે નીકળવાં બંધ થઈ ગયાં.

આ વર્ષે સંવત્સરી પર્વમાં એક દિવસનો મતલેદ હતો. શ્રીમાનની શુક્રઆશ્વાય પ્રમાણે એક દિવસ અગાઉ સંવત્સરી

હતી. જ્યારે બીજા સમ્પ્રદાયની ગુરુઆમ્નાય પ્રમાણે એક
રોજ પછી સંવત્સરી આવતી હતી, પરંતુ આચાર્યશ્રીએ સર્વને
સમ્મિલિત કરી બમણું ધર્મધ્યાન કરાવ્યું. ઘણા છઠ્ઠ થયા.
ઘણા દયા પોષા થયા. કોઈ પ્રકારના લેદલાવ કે રાગદ્વેષની
વૃદ્ધિ થવા ન દીધી. એટલુંજ નહિ પણ પરંપરાએ ચાલી
આવતી પોતાના સમ્પ્રદાયની રીત પ્રમાણે સંવત્સરી આગલે દિવસે
કરવા માટે જૈનસમાચાર પત્રમા પૂજ્યશ્રીના ઉપર ટેટલાક એક
દેશીય આશ્લેષાત્મક લેખો પ્રગટ થયા, પરંતુ સાગર સમાન
ગભીર મહાત્માનાએ કિંચિત્માત્ર પણ ખેદ નહિ ધરતાં તેમના
આશ્લેષોનો પ્રતિવાદ ન કર્યો. એ સમારૂપ લાવ તપશ્ચર્યા બહુજ
કઠિન છે. સમર્થ પુરૂષોએ સ્થમા કરવી, ઉપશમલાવ ધારણ
કરવો એ એમના જંવા મહાન્ આત્મબલ મહાનુભાવોથીજ
બની શકે. આનો પ્રભાવ ગુજરાત કાઢીઆવાડના જૈન બંધુઓ
ઉપર એવો પડ્યો કે તેઓ શ્રીમાનને મહાન્ ઉચ્ચ આત્મા
તરીકે માનવા લાગ્યા. આ ચાતુર્માસ દરમ્યાન જોધપુરના ભાઈ
સોભાચંદ્રજીને પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને
તેમણે પૂજ્યશ્રી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તદુપરાંત રતલામનિ-
વાસી શ્રીચુત છજમલજી અપલોતના લગ્નિજ તખ્તમલજીએ પણ
લઘુવયમાંજ પ્રબળ વૈરાગ્યપૂર્વક શ્રીમાનની સમીપે દીક્ષા અંગી-
કાર કરી. જેનો દીક્ષામહોત્સવ અજમેરના શ્રી સઘે ઘણાજ
ઉત્સાહપૂર્વક કર્યો.

અજમેરના ચાતુર્માસ દરમ્યાન તા. ૩-૧૧-૧૯૦૭ના રોજ
શ્રીમાન મોરબી નરેશ સર વાઘજી બહાદુર જી. સી. એસ. આઈ.
તથા અજમેરના વ્યુડીશીયલ ઓફિસર શ્રીમાન બંડેકર સાહેબ

પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસા સાંભળી તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા. શ્રીમાન મોરળી નરેશ પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનથી બહુ સંતુષ્ટ થયાઃ અને તેઓશ્રીએ શ્રીજી મહારાજને અરજ કરી કે જે આપ કાઠીયાવાડ તરફ પધારશે તો ઘણાજ ઉપકાર થશે. શ્રીજીએ કહ્યું “જેવો અવસર.”

અન્નમેરનું આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે શ્રીજી મહારાજ નયાનગર (ખ્યાવર) તરફ પધાર્યા. રસ્તામાં દોરાઈ મુકામ પર સ્વામીજી શ્રીમન્નાલાલજી મહારાજ કે જેઓ નયાનગરથી અન્નમેર તરફ પધારતા હતા તેમનો સમાગમ થયો, ત્યાં સાયંકાળનું પ્રતિક્રમણ કર્યા બાદ સ્વામીજી શ્રી મન્નાલાલજી મહારાજે શ્રીમાન આચાર્ય મહારાજ સાહેબને અરજ કરી કે, મારી ઇચ્છા પંજાબ તરફ વિચરવાની છે, માટે આપની આજ્ઞા હોય તો હું તે તરફ વિચરું? આચાર્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે ‘આપને જેમ શાતા ઉપજે તેમ કરો’ પાંચ વર્ષને માટે પૂજ્યશ્રીએ મન્નાલાલજી મહારાજને પંજાબમાં વિચરવાની આજ્ઞા આપી. મહારાજશ્રી મન્નાલાલજી સરળ સ્વભાવી અને સૂત્રોના અચ્છા અભ્યાસી છે. હાલ તેઓ જુદા પટેલા સંતોના આચાર્ય કહેવાય છે, પરંતુ આ આત્માર્થી મુનિરાજ આ ઉપાધિમાં લાંબો વખત વીંટાઈ રહે એ ઘણાને અસંભવિત લાગે છે.

તદનંતર આચાર્યશ્રી મરૂધર ભૂમિને પાવન કરતા થકા અનેક ઉપકારો કરતા કરતા બીકાનેરના શ્રી સંઘની વિનંતિ ઉપરથી તે તરફ પધાર્યા અને સંવત ૧૯૬૪નું આતુર્ભાસ શ્રીજીએ કર્યું.

બીકાનેર (ચાતુર્માસ)—સંવત્ ૧૯૬૪નું ચાતુર્માસ, શ્રીજી

મહારાજે બીકાનેરમાં કર્યું. આ વર્ષે બીકાનેરના શ્રાવકોમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ છાઇ રહ્યો હતો. ધાર્મિકજ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ માટે, શ્રાવકોએ અધિક ઉદ્યોગ આદર્યો હતો અને બાળકો તથા નવયુવકોને જૈનધર્મના સર્વોત્કૃષ્ટ તત્ત્વજ્ઞાનનો લાભ મળતો રહે એવા ઉદ્દેશથી બીકાનેરના સંઘે એક સાધુમાર્ગી જૈન પાઠશાળા સ્થાપિત કરી.

આ ચોમાસામાં તપસ્વી મુનિશ્રી ધુલચંદજી મહારાજ કે જેઓ વિહરમાન પૂજ્યશ્રી જવાહિરલાલજી મહારાજના શિષ્ય

સહરહુ પાઠશાળા એક વર્ષ સુધી શ્રી સંઘે ચલાવી તત્પશ્ચાત્ ૪ માન શેઠ ભેરૂદાનજી શેઠીએ પોતાના પદરના ખર્ચથી પાઠશાળા ચલાવવા માંડી તેમાં દિવસે દિવસે ઉત્તતિ થતી ગઈ અને અત્યારે પણ એ પાઠશાળા બહુ સારા પાયા ઉપર ચાલે છે. પાઠશાળાના ઉપયોગ માટે શેઠ ભેરૂદાનજીએ પોતાનું મકાન આપેલ છે. શુમારે ૮૦ વિદ્યાર્થીઓ તેનો લાભ લે છે. સાત શિક્ષકો રોકવામાં આવ્યા છે. માસિક રૂ. ૪૦૦ને શુમારે ખર્ચ છે. ધાર્મિક શિક્ષણ ફરજિયાત છે. ઉપરાત હીંદી, અંગ્રેજી, મહાજની હિમાળ, લેખનકળા વગેરે શિખવાય છે. કન્યાઓને પણ વ્યાવહારિક અને ધાર્મિક શિક્ષણ મળે એ હેતુથી એક કન્યા-શાળા પણ મજકુર શેઠ તરફથી થોડા સમયમા સ્થાપિત થનાર છે. છોકરાઓ પાસેથી શ્રી બિલકુલ લેવામા આવતી નથી. ધાર્મિક શિક્ષણમાં સામાયિક પ્રતિક્રમણ અર્થસહિત તથા શ્રાવણોપયોગી જૈન પ્રશ્નોત્તર, શોકડા વગેરે શિખવાય છે.

છે તેમણે ૬૧ ઉપવાસ કર્યા હતા. એ પ્રસંગે બહારથી સેકડો
 હબરો મંત્રીયો દર્શનાયે આવના હતા. તેમનો આતિથ્યસત્કાર
 ૨ બીકાનેર સંઘ તરફથી ઉત્તમ પ્રકારે થતો. શ્રાવકોએ પણ
 ઘણી તપશ્ચર્યા અને ઘણાં વ્રત નિયમો કર્યા હતાં. પૂજ્યશ્રીના
 સદુપદેશથી જીવરાનિવાસી ઓશવાળ ગૃહસ્થ ગીયુત તારાયંદજી
 તથા તેમના પુત્ર ચાંદમલજીને તથા બીકાનેરના સુપ્રસિદ્ધ શેઠ
 અગરચંદજી ભેરદાનજીના નાના ભાઈની વિધવા સ્ત્રી રતનકુંવર
 બાઈને વરાચ ઉત્પન્ન થયો. એ ત્રણેનો એકજ દિવસે દીક્ષા
 મહોત્સવ થયો. શ્રીમાન બીકાનેર નરેશે દીક્ષામહોત્સવ માટે
 પોતાના હાથી તથા લવાજમા (અન્ય સરંજામ) વગેરે મોકલી
 આપ્યા હતા. સંવત ૧૯૬૫ના કાર્તિક વદ ૨ના રોજ ત્રણેને
 એકજ મુહૂર્તે પૂજ્યશ્રીએ દીક્ષા આપી હતી.



પ્રકરણ ૧૯ મું.

અજમેરમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ.

શ્રીજી મહારાજ કુચેરે ગિરાજતા હતા ત્યારે અજમેર નિવાસી રાય શેઠ ચાંદમલજી સાહેબે અરજ કરી કે, આગામી ફાલ્ગુન માસમાં અજમેર મુકામે ઈન્દર-સત્તું અધિવેશન છે, તેથી આખા હિંદુસ્થાનના આપણા આગેવાન સ્વધર્મી બન્ધુઓ ત્યાં એકત્ર થશે; એ પ્રસંગે આપના જેવા સમર્થ ધર્માચાર્ય અને ધર્મપિદેશક ત્યાં ગિરાજતા હોય તો મહાન ઉપકાર થવાનો સંભવ છે. એ વગેરે શબ્દોમાં ઘણાજ આગ્રહપૂર્વક વિશિષ્ટ કરી. એવા મેલાવડાઓ પ્રસંગે હાજરી આપવાનું પૂજ્યશ્રીને પસંદ ન હતું, પરંતુ શેઠજીનો બહુજ આગ્રહ થયો અને સાધુઓ પૈકી પણ કેટલાકની ઇચ્છા અજમેર જવાની છે એમ તેઓશ્રીના બાણવામાં આવ્યું એટલે પૂજ્યશ્રીએ પોતાના સાધુઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું:— ‘જે શસ્ત્ર તમોને મંજુર હોય તો હું અજમેર ફરસું. એક તો સાધુમાર્ગી ભાર્ષત્યોના ઘરનાં આહાર-પાણી મેળો રહે ત્યાં સુધી કેાઈ સાધુએ ન વહોરવાં; અને ખીલું એ કે આપણે જોધપુર થઈને ત્યાં જવું પડશે તેથી લાંબો વિહાર કરતાં દદાચ રસ્તામાં મારા પગમાં તકલીફ થઈ જાય તો તમારે ખાંધ ઉપર બેસારી મને અજમેર પહોંચાડવો પડશે.’ સાધુઓએ ખાંને શરતો આનંદપૂર્વક સ્વીકારી. અને પૂજ્યશ્રીએ શેઠજીની વિનંતિ મંજુર રાખી.

પૂજ્યશ્રીને પોતાનું વચન પાળવા ખાતર ૮૦ કોશને વિશેષ વિહાર કરી જોધપુર જવું પડ્યું; કારણ કે જોધપુર સુધે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરેલ હતી તે વખતે તેને જોધપુર સ્પર્શવાનું વચન અપાઈ ગયું હતું.

ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી જોધપુર પધાર્યા. ત્યાં પણ પુનઃ રાય શેઠ આંદમલજી સાહેબ વિનંતિ કરવા પધાર્યા, અને અનુક્રમે વિહાર કરતા પૂજ્યશ્રી સંવત્ર ૧૬૬૫ના ફાગણ વદ રના રોજ અજમેર પધાર્યા. પૂજ્યશ્રી અજમેર પધારવાના છે એવા ખબર અગાઉથીજ દેગાવરમાં ફેલાઈ ગયા હતા; તેથી જહારના હજારો શ્રાવકો તેમનાં દર્શનાર્થે ડાન્ડર-મના અધિવેશન પ્રસંગે આવ્યા હતા. ઉપરાંત સાધુ સાધ્વીઓ પણ મોટી સંખ્યામાં પધાર્યા હતાં. તેથી શ્રાવકો રાગવશે સાધુના નિમિત્તે આહાર પાણી અધિક નીપજતે અગર કાઠક હોય તગાડે એ ભીતિથી મહારાજશ્રીએ જતા વેંત તેલો પચ્યખ્યો અને તેલાનું પારણું કર્યા પછી તરતજ બીજો તેલો કર્યો થોડા સાધુઓ આહાર પાણી કરતા હતા, તેમને આજ્ઞા કરી કે અન્યદર્શનીને ત્યાંથીજ આહાર પાણી જોડારી લાવવા. આવી તપશ્યામાં પણ પૂજ્યશ્રી યુલંદ અવાજે વ્યાખ્યાન કરમાવતા હતા.

આ પ્રસંગે સર્વ સમ્પ્રદાયના મળીને શુમારે ૧૫૦ સાધુ અજમેરમાં હતા. વ્યાખ્યાન શ્રોમાન લોઢાણની વિશાળ કોડીમાં વંચાતું હતું અને ત્યાં હજારો મનુષ્યો એકઠાં થતા હતાં. પ્રથમ બીજા સાધુઓ વાગફરતી વ્યાખ્યાન થોડો વખત કરમાવતા. તેમા ફાઇ ફાઇ સાધુના વ્યાખ્યાન વખતે ફોતાજનોમાં બહુ ધોંધાદ

થઈ રહેતો હતો; પણ શ્રીજી મહારાજ પાટ ઉપર બિરાજતા કે તરતજ સર્વત્ર શાંતિ પથરાઈ જતી અને બધા લોકો સૂપચાપ રહી ખરાબર વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતા. પૂજ્યશ્રીનું લેણું શ્રાવકોને શૂર ચડાવનારો ઝરો હતું. ન્યારે કંઈ ગરબડ જેવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તે વખતે શાંતિ પ્રસારવા પૂજ્યશ્રી પ્રભુસ્તુતિ કે ભક્તિરસમય કાવ્ય લલકારી દેતા અને લોકો તેમાં સામેલ થઈ જતા. મહાત્મા ગાંધીજીની પણ એવીજ સલાહ છે કે સંગીતની અસર વીજળી જેવી છે, ગાન એટલે સૂરીલી અવસ્થા એ તત્કાળ મુક્તાયમી અને નરમાશ આણે છે. પાશ્ચિમાત્ય દેશોમાં સમયસૂચક પોલીસ અમલદારોને એકાદ લોકપ્રિય ગાયન શરૂ કરી દઈને, તોફાન કરવા તૈયાર થયેલાં ટોળાંઓને શાંતી દેતાં મહેં બેઠાં છે. કમનમ્રીએ આપણામાં આપણા શાસ્ત્રોની પેઠેજ સંગીત પણ થોડાક લોકોનીજ સંપત્તિ ગણાતી આવી છે.....પ્રજાની મિશ્કત તરફે એ કદી નથી મનાયું. સ્વયંએવકોના મથકો અગર સેવાસમિતિઓ બે મહાફં માને તો હું તો એમની કેળવણીનાં ફરજિયાત અંગ તરફે તેમને સાથે મળીને રાષ્ટ્રગીતો ગાતાં શીખવું અને એ હેતુ નજર આગળ રાખી નારીઆ સંગીત શાસ્ત્રીઓ અને વિસ્તાદોને દરેક કોંગ્રેસ અને ડૉન્ડ્વન્સમા નોતરીને પ્રજાને સામુદાયિક ગાન ગાતા શીખવાની તાલીમ આપું.

અમદાવાદ કોંગ્રેસ પ્રસંગે ખાદીનગરમા નિવાસ કરનારા-ઓએ, જુદી જુદી મંડળીઓનાં હૃદયલેદક ભજનો સાલજ્યાં હશે તે જીવનપર્યંત યાદ કરશે; એટલુંજ નહિ પણ એ ભાવના કદી ભૂલાશે નહિ.

સીકંદરાબાદ કોન્ફરન્સ પ્રસંગે ભાઈ મણિલાલ નામન મોરળીના વિદ્યાર્થીએ ‘ બાગ આ બગડી જાય ’ અને ભર ઉંઘ વિષે સૂતેલા જન જૈન જણાય છે. ’ વગેરે કાવ્યોથી શ્રોતાઓને જાગૃત કર્યા હતા, બધી કોન્ફરન્સો કરતાં એ વિજયી નિવડી છે.

શ્રીમાન્ મોરળી નરેશ તથા શ્રીમાન્ લીજડી નરેશ કે જેઓ ખાસ કોન્ફરન્સ અધિવેશનને દીપાવવા માટેજ આવ્યા હતા તેઓ પણ વ્યાખ્યાનમાં પધારતા હતા. અઝમેર કોન્ફરન્સ સંવત્ ૧૯૬૫ના ફાગણ વદ ૩-૪-૫ ત્રણ રોજ મળી હતી.

સંવત્ ૧૯૬૫ના ફાગણ વદ ૬ના રોજ જોધપુરના વીરા ઓશવાળ શ્રીયુત શોભાલાલજી દોશીએ પૂજ્યશ્રી સમીપે દીક્ષા લીધી. આ વખતે કોન્ફરન્સમાં આવેલ હજારો મનુષ્ય ઉત્સવમાં સામેલ હતાં. શ્રીમાન્ મોરળી અને લીજડી નરેશ પણ બિરાજમાન હતા. દીક્ષા આપતા પહેલાં શ્રીજી મહારાજે ‘દરમાબુ’ કે, ભાઈ તમે ઘર કુટુંબ વગેરે બધું છોડીને મારી પાસે દીક્ષા લેવા આવ્યા છો પણ સંયમનું કામ અતિ દુષ્કર છે. અનુભવ થયા સિવાય કેટલીક વાતો ખ્યાલમાં પણ આવતી નથી, માટે પૂરો વિચાર કરીને આ સાહસ કરવાનું છે. વળી બીજી પણ એક વાત યાદ રાખજો કે તમે ત્યાં સુધી પાંચે મહાવ્રત શુદ્ધતા પૂર્વક પાળ્યો ત્યાં સુધી હું તમારો સાથી છું. અગર તેમાં જરા પણ દોષ લગાડ્યો તો હું તમારો સાથી નથી. તમને અને મારે ધર્મનીજ સગાઈ છે. આ પ્રકારે સંયમની દુષ્કરતા બહુ સારી રીતે પૂજ્યશ્રીએ બતાવી. તેના ઉત્તરમાં શ્રીયુત

શેભાલાલજીએ ઝરજ કરી કે, ‘મહારાજશ્રી ! જ્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી હું જરાજર આપની અને આપ મને જેમની નેશ્રાયમાં મોંપ્યો તે મારા ગુરૂદેવની આજ્ઞાનું પાલન સાચે ભાવે કરતો રહીશ ’ પછી પૂજ્યશ્રીએ વિધિપૂર્વક દીક્ષા આપી.

શિષ્યોની સંખ્યા વધારવાનો પૂજ્યશ્રીનો મુદ્દલ લેાલ ન હતો. તેઓએ પોતાની નેશ્રાયનો એક પણ શિષ્ય કર્યો નથી. એકદમ મુંડી દેવાની પદ્ધતિથી તેઓ તદ્દન વિરૂદ્ધ હતા. તેઓ દીક્ષાના ઉમેદવારને પોતાની પાસે રાખી શાસ્ત્રાભ્યાસ કરાવતા અનુભવ આપતા અને કસોટી કરતા. વૈરાગીની માનસિક શારીરિક અને સામુદ્રિક ચિકિત્સા કર્યા બાદજ તેમને મુનિ માર્ગમાં મેળવતા. આ પ્રવૃત્તિ પ્રસંગે મહાત્મા ગાંધીજીનો અનુભવ યાદ આવે છે, તેઓશ્રી કહેતા કે....‘ એક પણ અનાયાસે આવી ચડનારને પૂરા સ્વયંસેવક તરીકે હું તો દાખલ ન કરું. એવો સ્વયંસેવક મદદકર્તા થવાને બદલે અડચણકર્તાજ વધારે થાય એ દેખીતું છે. મેદાન પર લડી રહેલાં લશ્કરના કવાયતી સિપાઈની હારમાં વચ્ચમાંજ એક ઊન કવાયતી, ઊન અનુભવી નવા સિપાઈની કટ્પના કરી જુઓ. એક ક્ષણવારમાં એ આખા લશ્કરને ગોટાળામાં નાંખી મૂકશે.”

આ પ્રસંગે અજમેરમાં પૂજ્યશ્રીની ઉદાર વૃત્તિનો સંખ્યા-બંધ ગ્રાવકોને પરિચય થયો હતો. પ્રાયશ્ચિત લઈ સામેલ થયેલા સાધુમાંથી પુનઃ ભૂલ કરી બેસનાર સાધુજીને યોગ્ય આલોવણ આપી સમુદાયમાં લેવામાં આવ્યા હતા. રતલામના

વયોવૃદ્ધ, સંસારીના લેખાસમાં સાધુ જીવન ગાળનારા, શેઠજી અમરચંદ્રજી ખીતલિયાએ અને શેઠ ચાંદમલજી રૈયાવાળાએ આ મામલામાં પૂજ્ય નાને સમયોચિત સલાહ આપી હતી. પૂજ્યશ્રીએ શ્રોતાઓને સમજાવ્યું હતું કે ગ્રીષ્મનો સખત તાપ અને ત્યાગની દિવ્ય જ્યોતિ આલોચણથીજ ઓપી નીકળે. ગાફલ રહેવાથી, આળસુ થવાથી, વિદ્યા વિદ્યાય થવા માંડે અને વિદ્યાહીનતાથી વિવેક બ્લટતા થતાં આત્મિક ઉત્કર્ષને અંતરાય નહે.

સાધુ જીવનને ક્ષીણ કરનારી ત્રુટિઓ, જે સંયમના આદર્શોને પ્રતિકૂળ અને સંસ્કૃતિને વિદ્વાતકરૂપ થઈ પડે, તે દૂર કરવાને બદલે તેને પુષ્ટિ આપવામાં આવે તો અસહ્ય અનર્થ ઉત્પન્ન થાય. પુષ્ટિ આપનાર અને એવા સાધનોની સગવડ કરી આપનાર શ્રાવકવર્ગ પોતાના કર્તવ્ય પથ પરથી સરી પડતાં, સાથે એવા શિથિલ સાધુ વર્ગને પણ લેતા પડે છે. કર્તવ્ય બુદ્ધિની એપરવાઈ, સહૃદય હિમ્મતવાન શ્રવકોની શિથિલતા અને આવી બાબતો જની કરનાર બેરીકેડ સંસારીઓ, આવા વર્ગને સુધરવાની તક આપવાને બદલે બગાડે છે. પારણામે પર્યટ સાથે પોતે પણ ડૂબે છે.

‘ચલનેદો’ ‘આપણે શું’ એવા મંદ વિચારો અને બે પરવાઈને લઈ સમાજ સડતો જાય અને યદી સડેલા સમાજમાં હૃદયને હર્ષ કે તૃપ્તિ ન થવાથી નાનો સમાજ નિચોવાતો જાય. ખેતરના પાકને પૂરતો ફાલવા દેવા મળે, પડખે ઉગતાં નિંદણનો નાશ કરવોજ બોધ્યો, સમાજને સઠાવતા સંકોનો નાશ થવોજ

જોઈએ. ભારતની ધર્મલોળી પ્રજા ‘સાધુઓને’ ઇશ્વર અંશી સમજવાને દેવાયેલી છે. આ બંધારણ આ પૂજ્યભાવ પ્રાચીન સમયથી પ્રવાહિત છે. અને એ દેવી હક્કની માન્યતાએ પ્રજામાં એટલાં ગાંધાં ઉંડાં મૂળ ઘાલેલાં છે કે એ દેવી હક્કની પ્રુમારીમાં પ્રસંગે અસહ્ય આચરણો માટે પણ આંખ આડા કાન કરવામાં ધર્મભાવ સમજાય છે, જયપુરમાં આવાં દ્રષ્ટાંતો નજરે જોઈ લેખક ગભરાઈ જાય છે.

હિંદ ધર્મો ત્રહાણ, ધર્મગ્રેમી અને આસ્તિક દેશ છે. તેમાંએ બધી કામો કરતાં પોચામાં પોચા વણિક બન્ધુઓની ઉરપોક આસ્તિકતા તો અજબ ગજબ કરનારી છે. લાંબા સંમનના સાધુઓ માટેના શુભ સંસ્કારો જે વંશપરંપરા ઉતરી આવ્યા છે, તેનું આ પરિણામ છે. આ પવિત્ર સંસ્કારો જળવાઈ રહે એવું આપણે અંતઃકરણ પૂર્વક ઇચ્છીશું, પરંતુ આપણી એ ભાવનાને ભોળપણ કે બહેમના બહેગામાં વહી જવા દેવાથી ‘દેવાંશી હક્ક’ નો દાવો કરનારા એક મતે સમાજને નીચું જોવરાવવા જેવું કરી બેસે છે.

લાંબા સમયથી ટકી રહેલા આ સંસ્કારો અત્યારે કેટલા આવશ્યક છે તેના બહુ ઉંડાણમાં ઉતરવાથી કોંકડું ગુંથવાઈ જાય એમ છે, પરંતુ એટલું તો સત્ય છે કે આ માન્યતા અત્યારે શરૂ થઈ હશે ત્યારે તો તમામનાં ચારિત્ર ધણાજ પવિત્ર અને એ દેવાંશી હક્કની પુરતી લાયકાત પુરવાર કરનાર હશે, એમ પ્રાચીન સાહિત્ય ખાત્રી આપે છે. પરંતુ સાથે સાથે એ સાહિત્યમાંથી એ પણ મળી આવે છે કે એ સંસ્કારોનો ફરપોગ કર

નારને, અસાધારણ ગુન્હેગાર કરતાં આકરી સજા થતી. એક અજ્ઞાન મનુષ્ય ગુન્હેા કરે તેના કરતાં એક કાયદાનો બાણનાર ગુન્હેા કરે તો, અજ્ઞાન મનુષ્ય કરતાં વિશેષ સજા અને તિરસ્કારને પાત્ર તે કરે છે.

પોતાના સામાજિક કરાર(Social Contract) માફક નહિ વર્તનાર સામે સખ્ત પગલાં લેવાની પરવાનગી છે, કારણ એ દ્રષ્ટાંતથી બીજાઓને આડકતરી ચેતવણી મળે છે. એક બેને જતાં કરવાથી બીજા બાવીશને એ હુકમની ખુમારીમાં, સમાજમાં ઝેરી ભાગ પાથરવાનો પાત્ર ચડે છે. લાયકને લાયક માન આપવામાં આપણી શક્તિની હદ આપણે ઓળંગતા નથી. સંઘમ અને સાધુધર્મનું બહુમાનપણું નિભાવવામાં આપણે વિનય-ધર્મ જાળવીએ છીએ, પણ એ વિનયનો અર્થ એવો થવો ન જોઈએ કે એ વર્ગની ગમે તેવી વર્તણૂક આપણે નિભાવી લેવી કે જતી કરવી. પોતાના દેવી હુકમની ભાંગેલી હોડીથી, દરીયો ડાળતા નામધારીઓએ કર્મના અચળ નિયમોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. સત્ય સનાતન ધર્મ તે જ નેનામાં દેવ જેવા ઉચ્ચ સાત્વિક શુભ હોય તેને જ દેવી હુકમો આપવાનું કહે છે. સાધુ વર્ગ અને શ્રાવક વર્ગ પોત પોતાના કર્તવ્યમાં, પોતપોતાની જવાબદારી સમજી, સમય અને લાવને નજર આગળ રાખી, જીવન સાર્થક કરે એવી લેખકની હાર્દિક લાવના છે.



રાજસ્થાનોમાં અહિંસા ધર્મનો પ્રચાર :

અજમેરથી વિહાર કરી રસ્તામાં અનેક ભવ્યજીવોને ધર્મનો જોષ દેતા સંવત ૧૯૬૫નું ચાતુર્માસ બડી સાદડી મેવાડમાં કર્યું. ત્યાં જીવદયાના મહાન ઉપકારો થયા. સાધુમાર્ગી જૈન ક્રાન્દરન્સના મેવાડ પ્રાંતના પ્રાંતિક સેક્રેટરી નિમચનિવાસી શ્રીમાન્ શેઠ નથમણજી ચોરડીયાએ એ ઉપકારોની સવિસ્તર ટીપ સાંવત્સરિક સમાપના પત્ર સાથે છપાવી બહાર પાડેલી છે; તેમાંના અગત્યના અંશોનું ભાષાંતર આ નીચે પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

■ વિશેષ આનંદદાયક સમાચાર એ છે કે, જેવી રીતે શ્રીમાન્ મોરબી નરેશ સર વાઘજી બહાદુર જી. સી. આર્ચ. ઈ. તથા શ્રીમાન્ લીંબડી નરેશ શ્રી દોલતસિંહજી બહાદુર શ્રીજિનપ્રણીત અહિંસાધર્મનું પ્રતિપૂર્વક રક્ષણ કરે છે અને સાધુ મહાત્માઓના આગમન સમયે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા વ્યાખ્યાનમાં પધારી સલાને મુશોભિત કરે છે, તેવીજ રીતે અહિં શ્રીમાન્ મહારાણા સાહેબ શ્રી ૧૦૮ હલેહસિંહજી નરેશ—બડી સાદડી રિયાસત મેવાડ કે જેમની પેઢી દર પેઢીથી આ ધર્મનું રક્ષણ થતું આવ્યું છે. તેમણે શ્રીપૂજ્યજી મહારાજની અસરકારક વાણીની અમૃતધારા વૃષ્ટિથી તૃપ્ત થઈને પોતાના રાજ્યમાં નીચે પ્રમાણે જીવદયાનો પ્રબંધ કર્યો છે.

(૧) નવરાત્રિમાં જે ૮ આડ પાડા તથા ૧૦ બકરાને વધ થતો તે હમેશને માટે બંધ કર્યો.

પાડાન્દિંગલાજ માતા પાડો ૧, પટેડમાં પાડો ૧, ગાજ-નદેવી પાડો ૧, લક્ષ્મીપુરમાં પાડો ૧, બરદેવરા કરજીમાં પાડો ૨, ઉદ્દપુરા કાચરમાં પાડો ૨ એ રીતે કુલ પાડો ૮.

બકરા-પાલાખેડીમાં બકરા ૪, વાગેલાના ખેડામાં બકરા ૧ રણાવતાના ખેડામાં બકરા ૩, લેંતરડીમાં ૧ અને બરિયાખેડામાં ૧ મળી કુલ બકરા ૧૦.

કુલ જાનવર ૧૮નો વધ પ્રતિવર્ષ થતો હતો તે બંધ કર્યો.

(૨) કસાઇખાનાં બંધ. (૩) તળાવમાં મચ્છી મારવાનું બંધ (૪) કસ્ટમાં અગતા મંજુર.

શ્રીમાન રાવરાણા આદિજ તરફથી કસાઇખાનાં બંધ, તળાવમાં મચ્છી મારવાની મના થઈ. ઉપરાંત ઠાકુર સરદારસિંહજીએ શિકાર કરવાનો તથા માસલક્ષણો હમેશને માટે ત્યાગ કર્યો. ઠાકુર દલેલસિંહજીએ પોતાની બગીચાં ગામોમાં જે પાડાઓ પ્રતિવર્ષ મારવામાં આવતા હતા તે બંધ કરી દીધા. તથા કેટલાક જાનવરોનો શિકાર કરવાનો તથા માસલક્ષણ કરવાનો ત્યાગ કર્યો. ઉપરાંત તેમની રિયાસતમાં છડીદાર, હવાલદાર, દરોગા વગેરે ૭૦ આમામીઓએ શિકાર કરવાનું તથા માસલક્ષણ કરવાનું છોડી દીધું.

કસ્ટના લોકો પૈકી ૨૫ જે તેવીઓએ મામ એકમાં નવ દિવસ ઘાણી બંધ રાખવાનો ઠરાવ કર્યો. સમસ્ત મુતાર, હાદાર,

કુંભાર, કલાલ, નાઇ અને ધોળીઓએ એક મહિનામાં પાંચ દિવસ (૨ એકાદશી, ૨ ચૌદશ, ૧ અમાવાસ્યા) આરંભ ન કરવાનો હુમેશને માટે ઠરાવ કર્યો.

રાજસ્થાનોના જાગીરદારો તરફથી જીવદયાના પ્રબંધ વિષયક પટ્ટા પરવાના.

રાજસ્થાન “ખાન્સી”—અહિંના શ્રીમાન્ રાવતજી શ્રી ૫ તખ્તસિંહજીએ પોતાના ઇલાકામાં ચાવણ, કાર્તિક અને વૈશાખ મહિનામાં શિકાર માટે કે ખોરાક માટે જનવર મારવાની સહંતર મના કરી અને શેષ નવ મહિનામાં પણ દરેક માસની અગીયારશ તથા અમાવાસ્યાને દિવસે જીવ મારવાની મના કરી તથા સનંદ પરવાનો નંબર ૩૮૨ એનાયત કર્યો.

રાજસ્થાન ભદેસર.—અહિંના શ્રીમાન્ રાવતજી સાહેબ શ્રી ૫ લોપાંગસિંહજીએ પણ પોતાના ઇલાકામાં ઉપર પ્રમાણે હુકમ જારી કર્યો અને પટ્ટો નં. ૬૨ એનાયત કર્યો.

રાજસ્થાન ખોરડા.—શ્રીમાન્ રાવત સાહેબ શ્રી ૫ જહારસિંહજી સાહેબ તરફથી આ આતુર્માસમાં કસાઈખાનાં બંધ કરવામાં આવ્યાં, તથા જહારના લોકોને લેંસ વેચાતી આપવાની મના કરવામાં આવી.

રાજસ્થાન લૂણુદા.—શ્રીમાન્ રાવતજી સાહેબ શ્રી ૫ જવાનસિંહજી તરફથી આતુર્માસમાં કસાઈખાનાં બંધ, જહારવાળાને લેંસ વેચવાનું બંધ, અગ્યારસ, અમાવાસ્યા શિકાર બંધ, પટ્ટા દસ્તાખતી ૩૩.

રાજસ્થાન સાટોલા.-શ્રીમાન્ રાવજી સાહેબ શ્રી ૫ દલ-
પતસિંહજી તરફથી ઉપરોક્ત ગ્રંથ થવા ઉપરાંત શ્રાવણ
કાર્તિક અને વૈશાખ મહિનામાં જાનવર મારવાનું બંધ. પટ્ટો
નંબર ૩૩.

રાજસ્થાન બંબોરી.-શ્રીમાન્ ઠાકોર સાહેબે અહિં સમ-
સ્ત કુંભાર વગેરેમાં એકાદશી તથા અમાવાસ્યાનો અગતો પગા-
વવાનો પ્રબંધ કર્યો; તથા ચાતુર્માસમાં શિકાર બંધ કર્યો.
પટ્ટો નં. ૧૬.

રાજસ્થાન જલોદિયા.-ના. ઠાકોર સાહેબ દોલતસિં-
હજીએ કેટલીક જાતના જાનવરોના શિકાર કરવાનો ત્યાગ કર્યો.

મેવાડ રાજ્યના ઉપરોક્ત ઠેકાણાના ઉમરાવોએ પોતપોતાના
ઇલાકામાં જે પરોપકારના કાર્યોમાં સહાયતા કરી છે, તેમને
કોટીશઃ ધન્યવાદ ઘટે છે. તેઓ દીર્ઘાયુષી રહી સદૈવ એવાં પાર
માર્થિક કાર્યો કરતા રહે એવી અમારી હાર્દિક લાવના છે.

ઇલાકા બડી સાદડીના જાગીરદારો તરફથી

જીવદયાના પટ્ટા પરવાના.

તલાવદાના ઠાકુર સાહેબ અમરસિંહજીએ પોતાના ગામમાં
હુમેશને માટે કાર્તિક, વૈશાખ તથા ચાર મહિના ચોમાસાના
શિકાર તથા ખોરાક નિમિત્તે જાનવરોનો વધ કરવાનું બંધ કર્યું.
તથા ઠાકુર ગિરિવરસિંહજીએ હુમેશને માટે શિકાર કરવાનો,
માંસલક્ષણ કરવાનો તથા મહિરાપાન કરવાનો ત્યાગ કર્યો.

૨. પાલાએડીના ઠાકુર સાહેબ શ્રી ચતુરસિંહજીએ નવ-
રાત્રિમાં તથા ચોમાસામાં જીવહિંસા બંધ કરી તથા નદીમાં

માછલાં નહિ પકડવાનો હુકમ બારી કર્યો. ઠાકુર શ્રી જલ્દિમ-
સિંહજી તથા અન્ય લોકોએ મદદરખાનનો તથા કેટલીક જાતનાં
જનવરોનો શિકાર અને વધ કરવાનો ત્યાગ કર્યો. તથા ૨ બક-
રાનો વધ થતો હતો તેને અમરા કરવાનો હુકમ કર્યો.

૩. બાગેવાના ઠાકોર સાહેબ શ્રી મોડસિંહજીએ નવ-
રાત્રિની જીવહિંસા બંધ કરી અને બહારના લોકોને ભેંશો
વેચાતી આપવાનું બંધ કર્યું.

૪. ગુંડલીના ઠાકુર સાહેબ શ્રી પ્રતાપસિંહજીએ પોતાના
ગામમાં ચાતુર્માસમાં જનવરોનો શિકાર તથા વધ તદ્દન બંધ
કર્યો તથા વૈશાખ, આવણ અને કાર્તિક એ ત્રણ મહિનામાં
ખોરાક વગેરેને માટે પ્રાણીવધ સર્વથા બંધ કર્યો.

૫. હડમતીયાના ઠાકુર શ્રી સરદારસિંહજીએ ચાતુર્માસ
દરમ્યાન પોતાના ગામમાં જનવરોનો શિકાર તથા વધ બંધ
કર્યો તથા પોતે કેટલીક જાતના જનવરોનો શિકાર કરવાનો
ત્યાગ કર્યો.

૬-૭-૮ હિંગોરિયાના ઠાકુર શ્રી મોડસિંહજી કરમધા
ખેડીના ઠાકુરશ્રી નિર્ભયસિંહજી તથા ઉમેદપુરાના ઠાકુરશ્રી
ભલુતસિંહજી એ ત્રણ નામદારોએ કેટલીક જાતનાં જનવરોનો
શિકાર કરવાનો ત્યાગ કર્યો તેમજ બીજા પણ ઘણા લોકોને
પોતાની માફક ત્યાગ કરાવ્યા.

ખેડાના ઠાકુર સાહેબ શ્રીકરણસિંહજીએ ચાતુર્માસમાં
જનવર માત્ર ન મારવાના તથા કેટલીક જાતનાં જનવર હમેશને
માટે મારવાનું બંધ કર્યું.

૧૦. રણાવત ખેડા તથા આકોલાના ઠાકુર સાહેબ શ્રી દલેલસિંહજીએ હુમેશને માટે માસલક્ષણ તથા જનવરોનો શિકાર બંધ કર્યો, તથા નવરાત્રિમાં થતા પશુવધ બંધ કર્યા.

૧૧-૧૨. મહારજી ખેડાના ઠાકુર શ્રી લાલસિંહજી તથા ખાખરિયા ખેડાના ઠાકુર શ્રી મોડસિંહજીએ કાયમને માટે પોતાને ત્યાં ચાતુર્માસમાં જનવર નહિ મારવાનો હુકમ જારી કર્યો, તથા કેટલીક જાતના જનવરોના શિકાર અને માંસલક્ષણનો ત્યાગ કર્યો.

કીરતપુરાના જાગીરદાર મીર મહમુદખાનજીએ પોતાના આઠ સગાં સંબંધીજનો સહિત જનવરોનો શિકાર છોડી દીધો.

આ સિવાય

મેવાડ ઈલાકાના અન્ય ગામેની તરફથી

જવરજાની તપસીલ.

૧ સરતલા, ૧ લોકોડા, ૩ ચંનપુરયા, ૪ ચીતોડયા, ૫ મૂળખાજીલા (આમજારા) ૬ સરદારપુર, ૭ કરારણ, ૮ ખેડા, ૯ ખરદેવરા, ૧૦ કરજી, ૧૧ ઉમેદપુર, ૧૨ નાંદોલી, ૧૩ ખેડા, ૧૪ કસુંબરા, ૧૫ જતાઈ, ૧૬ દેવરી, ૧૭ સતીશખેડા, (ગામ ૪) ૧૮ લાણુજા, ૧૯ ઉદપુરા, ફતેહસિંહજીકા ખેડા, ૨૧ પારડયા, ૨૨ ખરિયાખેડા, ૨૩ લાંચરડી નનાણા, ૨૪ ફાયર, ૨૫ વાઢકયા, ૨૬ ચાદખેડી, ૨૭ તલાવખેડા, વગેરે કુલ ૬૫ ગામેમાં ૫૨૫ (પાંચસે પચીસ) ક્ષત્રી, હિંદુ, મુસલમાન જાગીરદારોએ શ્રીપૂજ્યજી મહારાજના સદુપદેશના અભાવથી અનેક જાતના પ્રેરણકાર તથા દયાનાં કાર્યો કર્યાં. જેથી હજારો મૂંગાં

પ્રસંગે પણ બહાર ગામના સેંકડો સ્વધર્મી બંધુઓ પધાર્યા હતા અને દીક્ષાઉત્સવ મોટી ધામધુમથી કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાંથી શેષકાલ ઉદયપુર પધાર્યા. ઘણી ધર્મેત્તિ થઇ. શ્રીમાન્ કોલુરીયા સવજી સાહેબ વગેરે પણ શ્રીજીની બરાબર સેવા કરતા રહ્યા.

ત્યાંથી અનુક્રમે વિહાર કરતા આચાર્યશ્રી ૧૩ થાણા સહિત ગંગાપુર થઇ કપાસજી પધાર્યા. અહિં શ્રીજીનાં ચાર વ્યાખ્યાન થયાં. જૈન, વૈષ્ણવ, મુસલમાન વગેરે સર્વ ધર્મવાળા મળી શુભારે ૨૦૦૦ મનુષ્યો વ્યાખ્યાનમાં હાજરી આપતા. જીવહયાનો તેઓશ્રીનો ઉપદેશ શ્રવણ કરતાં શ્રી સંઘના દિલમાં અનુકંપા ઉત્પન્ન થઇ, અને જીવોને અભયદાન આપવા માટે એક કાયમી ફંડ ઉભું કરવા કોશીશ કરી. તરતજ એ ફંડમાં રૂ. ૧૦૦૦ ભરાઈ ગયા. વ્યાખ્યાનમાં શ્રીમાન્ કોલારીજી બલ-વંતસિંહજી સાહેબ તથા હાકેમ સાહેબ ભેધસિંહજી તથા ચિતોડના હાકેમ સાહેબ ગોવિંદસિંહજી વગેરે હાજરી આપતા.

બડીસાદડીનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરીને આચાર્ય મહારાજ રતલામ તરફ પધાર્યા ત્યાં શ્રી જન ટ્રેનિંગ કોલેજના વિદ્યાર્થી ભાઇ મોહનલાલ મોરળીવાળાએ ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્યથી પૂજ્યશ્રીની સમીપે દીક્ષા લીધી. જેમનો દીક્ષામહોત્સવ શ્રીરતલામ સંઘે ઘણાજ હુર્ષોત્સાહપૂર્વક કર્યો. ત્યાંથી વિહાર કરી રતલામાં અગ-જિત ઉપકારો કરતા કરતા પૂજ્યશ્રી માળવા, મારવાડને પાવન કરતા વિચરવા લાગ્યા. કેટલાક ભવ્ય જીવોએ વૈરાગ્ય પામી સંયમ લીધો.

પ્રકરણ ૨૧મું.

એક મિતિએ પાંચ દીક્ષા.



ખ્યાવર (ચાતુર્માસ).— સંવત્ ૧૯૬૬નું ચાતુર્માસ શ્રીજીએ ખ્યાવર (નયાથહેર) માં કર્યું. સાધમાર્ગી જેનોની મોટી સંખ્યા ધરાવતું આ શહેર પૂજ્યશ્રી પ્રથેનો પોતાનો અતુલનીય પૂજ્યભાવ છતાં તેમના ચાતુર્માસથી આજપર્યંત વંચિત રહેવા પામ્યું હતું, તેથી ખ્યાવરના આવકો તરફથી વારંવાર થતી અત્યાચ્છપૂર્વક વિનંતિનો સ્વીકાર કરી, આ વર્ષે પૂજ્યશ્રીએ ખ્યાવરપર અનુચ્છ કર્યો. પૂજ્યશ્રીનું ચાતુર્માસ થવાનું છે, એવી વધામણી મળતાંજ શ્રી સંઘમાં આનંદમંગલ છાઈ રહ્યો. અહિંના આવકોનો ધર્મોત્તરાગ પ્રથમથીજ પ્રશંસનીય હતો. તેમાં આચાર્યશ્રીના આગમનથી અત્યંત અભિવૃદ્ધિ થવા પામી. ઘણી ધર્મોન્નતિ થઈ. પુષ્કળ તપશ્ચર્યા, દયા, પોષા, વ્રત, નિયમ અને જ્ઞાનધ્યાનની ધૂન મચી રહી. દેશાવરથી પણ સેંકડો લોકો પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન અને વાણીશ્રવણનો લાભ લેવા માટે આવવા લાગ્યાં.

પૂજ્યશ્રીની ઇચ્છા કંઈક નિવૃત્તિ મેળવી સંસ્કૃત અભ્યાસ કરવાની હતી. આ સમયે ભીલ્લાયત્રાળા પંડિત બિહારીલાલ શર્મા કે જેઓએ આઠ વર્ષ કાશીમાં રહી સિદ્ધાંતકૌમુદી વગેરેનો અભ્યાસ કરેલો છે, તેઓ ખ્યાવરમાં હતા, અને પૂજ્યશ્રી પાસે પણ આવતા હતા. તેમણે મહારાજશ્રીને સંસ્કૃત અધ્યયન કરાવવાનું ઘણાજ હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર્યું; અને મહારાજશ્રીએ પણ પૂર્ણ જ્ઞાતાસાપૂર્વક સંસ્કૃત વ્યાકરણનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો, અને

ચાર માસ પર્યંત અભ્યાસ કરી સારસ્વતની ત્રણ વૃત્તિ પૂરી કરી. મજકુર પંડિતજી ગયા શ્રાવણ માસમાં કમીટિ. પ્રસંગે અમોને બીકનેરમાં મળ્યા હતા. ત્યાં પૂજ્યશ્રી જગદિશ્વરલાલજી મહારાજનાં દર્શનાર્થે આવ્યા હતા અને સંઘના આગ્રહથી ચાતુર્માસ દરમ્યાન ત્યાંજ રહી મહારાજશ્રીની સેવા કરી હતી. મજકુર પંડિત કહેતા કે, પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજના જેટલી સ્મરણશક્તિ, અને કુશાચ યુદ્ધિ બીજી કોઈ પણ વ્યક્તિમાં મેં આજ સુધી જોઈ નથી. નિત્યનિયમ, વ્યાખ્યાન, શાસ્ત્રવાચન, શાસ્ત્રપર્યટન, સ્વાધ્યાય, પઠિલેહણ, પ્રતિક્રમણુ આદિ આદિ પ્રવૃત્તિઓમાથી તેઓને થોડા કલાકનો અવકાશ બહુ મુશ્કેલીએ મળતો હતો. તેમાં પણ દરદર દેશાવરમાંથી ઘણા શ્રાવકો તેમના દર્શનાર્થે આવતા, તેમની સાથે ધર્મવિષયક વાર્તાલાપ કરવામાં તેમજ જીજ્ઞાસુ શ્રાવકો સાથે જ્ઞાનચર્ચા કરવામાં પણ કેટલોક સમય વ્યતીત થતો. આવી આવી પ્રવૃત્તિઓ છતાં તેમણે ચાર મહિનામાં સારસ્વત વ્યાકરણની ત્રણે વૃત્તિ સંપૂર્ણ શિખી લીધી; એ જોઈ કોને આશ્ચર્ય નહિ ઉપજે? પંડિતજી કહેતા કે મને એમની દિવ્ય શક્તિ જોઈ બહુજ અભયબી ઉપજતી અને વળતે વળતે એમ લાગી આવતું કે આને કોઈ મનુષ્ય છે કે દેવતા છે? પોતાને અભ્યાસ કરવા પાછળ વિશેષ અવકાશ નહિ મળી શકવા માટે તેઓ ઘણીવાર દિલ્લીગીરી દર્શાવતાં કહેતા કે “મારી દીર્ઘિ ન વધી હોત તે ઘણુંજ આજ્ઞ હતું. મારી આત્મિક ઉન્નતિના માર્ગમાં એ દીર્ઘિ મને દીવાલની પેઠે નડતરડપ જણાય છે.” પૂજ્યશ્રીનાં આ વાક્યો કહી તેમની આત્મશય નિરૂપિત વૃત્તિની પણ ઉક્ત પંડિતજી સુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરવા હતાં.

રાજકવિ કલાપી યથાર્થ કહે છે કે:—

“કીર્તિને મુખ માનનાર મુખથી કીર્તિ ભલે મેળવે,
કીર્તિમાં મુખને ન કાંઈ મુખ છે ના લોભ કીર્તિ તણે;
પોણું છે જગ ને નકી જગતની પોણી જ કીર્તિ દિને,
પોણું આ જગ શું થતાં જગતની કીર્તિ સહેને મળે.”

આ ચાતુર્માસ દરમ્યાન એકજ મિતિએ પાંચ જણાએ પ્રબળ વૈરાગ્યપૂર્વક પૂજ્યશ્રીની સમીપે દીક્ષા લીધી હતી. એ પાંચમાં ચાર જણ તેા એકજ ગામમાંથી નીકળ્યા હતા. ભેધપુર સ્ટેટના બાલેશર ગામના ઓશવાળ ગૃહસ્થ ૧ હંસરાજજી, ૨ મેઘરાજજી, ૩ કિસનલાલજી અને ૪ શુભાળયંદજી એ ચાર તથા ઉટાલા (મેવાડ) નિવાસી ઓશવાળ ગૃહસ્થ શ્રીચુત્ પન્નાલાલજી એમ પાંચ જણે દીક્ષા લીધી. તેના દીક્ષામહોત્સવ ઘણાજ ઠાઠમાઠ સહિત કરવામા આવ્યો હતો. અને તેમાં ખ્યાવર સંઘે ઘણીજ ઉદારતા દાખવી હતી.

પૂજ્યશ્રી હુકમીચંદજી મહારાજ પામે બીકાનેર મુકામે એકજ મિતિએ પાંચ જણાએ દીક્ષા લીધી હતી. તે પછી એકી સાથે પાંચ દીક્ષા લેવાનેા આ પહેલોજ પ્રસંગ હતો. આ ઉપરાંત સંવત ૧૯૬૭ ના કાર્તિક શુદ્ધ ૮ ના રોજ એક બીજી દીક્ષા પણ થઇ હતી.

પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાભ સ્વમતી, અન્યમતી લોકો બહુ મોટી સંખ્યામાં લેતા, અને તેના પરિણામે મહાન્ ઉપકારો થતા. ઘણા લોકોએ હિંસા કરવાનું તથા માંસભક્ષણ અને મદિરાપાન કરવાનું છોડી દીધું. ઉપરાંત સેંકડો પશુઓને અસયદાન મળવા પામ્યું હતું. શ્રીચુત્ ધીસુલાલજી ચોરડીયા તથા શ્રીચુત્ સતીદાનજી ગોલેચજીએ જીવરક્ષાનાં કામ પાછળ પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશના પરિણામે ભારે આત્મલોભો આપ્યા હતા.

મકરણ ૨૨ મું. સૌગંધ પ્રતિ પ્રયાણ.

ૐ

ઠાડીયાવાડના કેન્દ્રસ્થાન રૂપ રાજકોટ શહેરના શ્રી સંઘ તરફથી પૂજ્યશ્રીને ઠાડીયાવાડમાં પધારવાની વિનંતિ કરવા માટે ખારતધારી સુશ્રાવક શેઠ જ્યેષ્ઠલાલ ગોપાલજી વડાણી-વાળા ખ્યાવર મુકામે આવ્યા. અને તેમણે પૂજ્યશ્રીની સેવામાં આગ્રહપૂર્વક પ્રાર્થના કરી કે, “ રાજકોટ સંઘ અને ઠાડીયાવાડના ઘણા શ્રાવકો આપશ્રીનાં દર્શનને માટે તલપી રહ્યા છે. કેટલાક ઉત્તમ સાધુમુનિરાજોની ઇચ્છા પણ એવી છે કે પૂજ્યશ્રી સૌરાષ્ટ્રની ભૂમિને પાવન કરે તો મહદ્ ઉપકાર થવા પામે ” વગેરે વગેરે.

* શેઠ જ્યેષ્ઠલાલની રાજકોટ તથા એકાદ કેમ્પમાં ખડું સારા પાયા ઉપર દુકાનો ચાલતી હતી, પરંતુ કેવળ ધર્મપરાયણ જીવન ગાળવા માટે તેઓએ હજારોની આવકનો ધીકતો ધંધો છોડી દીધો હતો, અને પાંડિમાધારી થઈ જ્ઞાનાભ્યાસ, ધર્માનુષ્ઠાન, સમાજસેવા, પ્રાણિક્ષા અને ઉત્તમ સાધુસંતોના સત્સંગઈત્યાદિ પારમાર્થિક પ્રવૃત્તિઓ પાછળજ પોતાના સમય, શક્તિ અને દ્રવ્યનો સંપૂર્ણ વ્યય તેઓ કરતા હતા. છેલ્લાં થોડાં વર્ષથી તેઓશ્રીએ દીક્ષા લીધી છે. અને હાલમાં એક ઉત્તમ સાધુ તરીકે તેઓ ઠાડીયાવાડને પાવન કરતા વિચરે છે. તેઓ ઘણાજ આત્માર્થી અને ઉત્તમ આત્માર્વાન સાધુ છે. સંસારાવસ્થામાં દરેક આત્માર્થમાં પૂજ્યશ્રીની સેવા કરતા હતા.

ચેઠ જેઘંદલાઈ અગાઉ પણ એક વાર વિનંતિ માટે ખાસ આવી ગયા હતા. તેમજ સંવત્ ૧૯૬૦માં મોરળીનિવાસી દેશાઈ વનેચંદ રાજપાળ તથા આ લેખક પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે તથા મોરળી કૉન્ફરન્સમાં પધારવાનું ઉદ્દેશ્યપુર સંધને ખાસ આમંત્રણ આપવા માટે ઉદ્દેશ્યપુર ગયેલ, ત્યારે પણ કાઠીયાવાડમાં પધારવા અરજ કરેલ. ઉપરાંત અજમેર કૉન્ફરન્સ પ્રસંગે કાઠીયાવાડમાંથી આવેલ શ્રાવકોએ પૂજ્યશ્રીની અસાધારણ પ્રભાવશાળી વક્તૃતાથી મુગ્ધ થઈને કાઠીયાવાડને પાવન કરવા પૂજ્યશ્રીને બહુ આગ્રહયુક્ત પ્રાર્થના કરેલી. જેમાં શ્રીમાન મોરળી તથા લીંબડી નરેશો પણ સામેલ હતા; અને તે દરેક પ્રસંગોએ શ્રીજી મહારાજે કાંઈક આધ્યાસનજનક ઉત્તરો આપેલા; તેથી આ વખતે શ્રીયુત જેઘંદલાઈની વિનંતિનો સ્વીકાર થયો.

ખ્યાવરનું આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે આચાર્ય મહારાજ અનુક્રમે વિહાર કરતા મરૂધરભૂમિને પાવન કરતા પાત્રી પધાર્યા અને પાત્રીથી સંવત્ ૧૯૬૭ ના ફાગણ શુદ્ધ ૧૪ ના રોજ ૨૦ થાણાથી તેઓશ્રીએ શુભરાત કાઠીયાવાડ તરફ વિહાર કર્યો. સાધુઓ ક્ષેત્રનો પ્રતિબંધ છોડી દેશાન્તરમાં વિચરતા રહે તો પરસ્પર વિચારવિનિમય અને જ્ઞાનની આપલેદારા ઘણા લાલ થવા પામે. અને શ્રાવક સમુદાયને પણ લિત્તલિત્ત સમ્પ્રદાયના અને પૃથક્ પૃથક્ દેશોના સાધુઓની સેવાનો અને તેમના વિધવિધ વિષયો પર પ્રકાશ પાડનારા વ્યાખ્યાનો શ્રવણ કરવાનો અમૂલ્ય લાલ મળતો રહે. એવી શ્રીજી મહારાજની માન્યતા હતી તેથી પ્રોત્તે પ્રથમ શુભરાત કાઠીયાવાડમાં જઈ ત્યાંના વિદ્વાન મુનિ-

રોજોનું માળવા મારવાડ. તરફ આકર્ષણ કરવા મુશ્કેલી હતી, અને કાઠીયાવાડમાં પધાર્યા બાદ કેટલાક સુનિરાજીને તેમણે તે માટે આમંત્રણ પણ કર્યું હતું.

પાલીથી ઉતાવળે વિહાર કરતા અને રસ્તાના વિકટ પરિસરો સહેતા તા. ૧૩-૩-૧૯૧૧ના રોજ પૂજ્યશ્રી પાલણપુર પધાર્યા. રસ્તો વિકટ હોવાથી સાથેના કેટલાક સાધુઓ મુસાફરીનાં કષ્ટોથી કંટાળતા; તેમને પૂજ્યશ્રી સમયોચિત શાસ્ત્રવચનોદ્વારા કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવતા અને પોત્સાહન આપતા હતા. પાલણપુરમાં પૂજ્યશ્રી ૨૨ દિવસ રોકાયા હતા. દિલ્લી દરવાજા બહાર આવેલી પાલણપુરના માંજી દીવાન મહેતાશ્રી પીતાંબરદાસ હાથીલાઇની ધર્મશાળાના અતિ વિશાળ મકાનમાં પૂજ્યશ્રી બિરાજતા હતા. ત્યાં જન જનેતર પ્રજાએ તેઓશ્રીની દિવ્ય વાણી શ્રવણ કરવાનો સંપર્ક લાલ ઉઠાવ્યો હતો. સંયત કોમના એક કેળવાયેલા મુસલમાન કુવાને માંસલક્ષણનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો. ઉપરાત દયા, પોષા અને તપશ્ચર્યા પુષ્કળ થઈ હતી.

આ પ્રવૃત્તિમય પ્રગતિના જમાનામાં જ્યાં જડવૃત્તિ, બાહ્ય કાંકમાં અને બુદ્ધિવિલાસના બાહ્ય મુખો માટેજ ધમાલ ચાલી રહી છે, તેવે સમયે ધર્મ, જ્ઞાન, નીતિ વગેરેની વાતો સાંભળવાની પરવા કેને હોય? વર્તમાનની વિલાસપ્રિય પ્રજા વેરાગ્ય અને ભક્તિના નામથી ભડકીને લાગે છે. તેઓ તો તરંગવશ થઈ અમનચમન કરવામાંજ જીવન સાક્ષ્ય સમજે છે, તેવાઓને વેરાગ્ય, ભક્તિ, પદોપકારની માત્રા આપવામાં પૂજ્યશ્રી અનુભવી

વેધ હતા. આ અરૂચિકર વિષય-દવામાં અમરકારક અને ગ્રાધક સંત્ય દષ્ટાંતો, દાબ્યો, શ્લોકો, શ્રીમદાવીરની આજ્ઞાઓ વગેરે એવી રીતે મેળવતા હતા કે લોકો મોરલીમુગ્ધ નાગની પેઠે ટાલતા હતા. લોકરૂચિકર રમુજ સંકલના કરવામાં તેઓશ્રી કુશળ હતા. અને આ તથ્ય પદ્ય અનુપાન સાથેની કંઠરી દવા પણ પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી ગળા નીચે ઉતારી દેતા. ઘોતાઓપર ધારી અસર કરવાથી લાગો મળુ લોહું લોહચુગક તરફ ખેંચાતું. ગુજરાતની પવિત્ર ભૂમિપર પણ મૂકતાજ મહારાજધાનું ઘટતું આતિથ્ય શ્રી પાલણપુર સંઘે કર્યું. અને “ Wna hestata in hma dote -શુભ પ્રારંભ અર્ધી સફળતા સૂચવે છે.” એ મત્ય આખર સફળ થયેલું વાચકો જોશે

પવિત્ર પળે રોપાયેલ લક્ષિતના આ બીજે અપૂર્વ ફળ ઉત્પન્ન કર્યાં છે. પાલણપુર આજે પણ શુદ્ધ, સંયમી અને આત્માર્થી સાધુઓને માહદય રન્માને છે પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજીની જીવનપર્યંત પાલણપુરે મેવા કરી છે ત્યાં ત્યાં ગમે તેટલે દૂર તેઓશ્રીનાં આતુર્માસ હોય પણ પાલણપુરના અગ્રગણ્ય શ્રાવકો પહોંચ્યા વિના રહ્યા નથી. તેમાના ઝવેરી માણેકલાલ જકશી, ઝવેરી મોહનલાલ રાયચંદ, ઝવેરી અમૃતલાલ રાયચંદ વગેરે તો બુદ્ધ મકાન લઈ અપરિવાર એક બે માસ પૂજ્યશ્રીના સફુપદેશનો લાલ લેવા રોકાતા અને હજી પણ એવીજ પ્રવૃત્તિ કાયમ રાખી વર્તમાન પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પણ એવોજ લાવ નિભાવી કૃતજ્ઞતા બતાવી રહ્યા છે. કુનયાને દેખાડો કરવાનો આ વિવેક નથી, પણ લક્ષિતભાવના પ્રત્યક્ષ અને અનુકરણીય દષ્ટાંતો છે,

“અમારી ચાહ ને બીડી, ખરે છે સ્વર્ગની સીડી”
એવી સમજવાળા, સ્વધર્મ જ્ઞાનથી વંચિત રહેલા ધણાએને હાથ
પકડી તેઓએ ભગૃત કરી ખરો ધર્મ સમજાવ્યો છે કે—

“જેણે જન્મ ધરી જગે નવ કયું, કટ્યાણુ આત્માતણું,

“જેણે કંઈ પરમાર્થ કાર્ય કરીને, રાખ્યું ન સંભારણું,

“ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, સમૃદ્ધિ સાધન છતાં, જેણે ન શાંતિ ધરી,

“તેણે વ્યર્થ વિતાવ્યું આ પુણ્ય બધું, આ માનુષી દેહ ધરી;”

તેણેને ટકોરોજ બસ છે. લોગી-ગરવી શુજરાત ભગૃત
થઈ ગઈ.

નવચેતન માટે ‘નવજીવન’ નીચેનો મંત્ર ગ્રિખવે છે.

“સ્વધર્મ એ અગ્નિ જેવો છે. એના સહવાસથી આપણા
દોષો બળી જાય છે અને પછી એ આપણને પોતાના સમાનજ
તેજસ્વી બનાવી દે છે. આજે એ અગ્નિ ઉપર કુસંસ્કારોની રાખ
વળી ગઈ છે, તેટલા માટે તેની ઉપેક્ષા નહિ કરતાં, તેના ઉપર
ખાણી નહિ રેડતાં, તમારા પોતાના પ્રાણથી તેને કુંકીને ભગૃત કરો.”



પ્રકરણ ૨૩ મું

કાઠીયાવાડના સાધુ મુનિરાજેએ કેરેલું સ્વાગત.



પાલણપુરથી વિહાર કરી સિદ્ધપુર, ગેસાણા, વીરમગામ અને લખતર થઇ શ્રીજી મહારાજ ગૈર માસમાં વઢવાણ પધાર્યા. આ વખતે વઢવાણ શહેરમાં ટાસા ચોરાના ઉપાગ્રયે લીંબડી સમ્પ્રદાયના સુપ્રસિદ્ધ મુનિશ્રી ઉત્તમચંદજી મહારાજ થા. ૫, મુંદર ચોરાના ઉપાગ્રયે મુનિશ્રી મોહનલાલજી તથા લક્ષ્મીચંદજી થા. ૭ તથા દરીયાપુરી ઉપાગ્રયે મુનિશ્રી અમીચંદજી થા. ૫ મળી કુલ ૧૭ મુનિરાજે ગિરાજમાન હતા. એ સર્વ મુનિરાજે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં હાજરી આપતા. શ્રાવણમાં દેરાવાસી શ્રાવકો, ગિરાશીયાઓ, ગ્રાહણો વગેરે સર્વ કોમ અને સર્વ ધર્મના લોકો નજરે પડતા હતા. અજમેરના સુપ્રસિદ્ધ કંદોડપતિ શેઠ ગાદમલજી લોઢા તથા શ્રીયુત્ વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ વગેરે અહિં પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે આવેલ હતા. પૂજ્યશ્રી પાલણપુર ગિરાજતા હતા, ત્યારે રાજકોટથી શેઠ જયંદ ગોપાળજી વગેરે શ્રાવકો પૂજ્યશ્રીને રાજકોટ તરફ પધારવા વિનંતિ કરવા આવ્યા હતા, અને આતુર્માંસ રાજકોટનું મંબુર થયું હતું.

વઢવાણથી રાજકોટ જવા તાકીદ હતી, પરંતુ શ્રીમાન,

પંડિતપ્રવર મુનિશ્રી ઉત્તમચંદ્ર મહારાજના અતિ આગ્રહથી શ્રીજી મહારાજ લીંબડી પધાર્યા. આ જન્મે મહાપુરુષોને પરસ્પર ઝોટઝો તો ધમસ્નેહ અદ્ય સમયમાં બંધાઈ ગયો કે જાણે ઝોટજ સમ્પ્રદાયના જન્મે ગુરુભાઈ હશે એવુંજ દેખાય. ઝોટ-લુંજ નહિં પણ લીંબડી સમ્પ્રદાયના પૂજ્યશ્રી મેઘરાજજી સ્વામી તથા પં. મુનિશ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામી વગેરે મુનિઓએ પણ ખાસ જાતે તથા આગેવાન શ્રાવકોદ્ધારા બંદોબસ્ત કરાવ્યો કે આ દેશમાં મારવાડી મુનિઓ પધાર્યા છે, તો આ સમ્પ્રદાયનાં આતુર્ભાસ કરવાનાં ક્ષેત્રોમાં (ઠાડીયાવાડ, કચ્છ વગેરે દેશોમાં આપણા મુનિઓનો એવો રીવાજ પડી ગયો છે કે અમુક ગામમાં જે સંઘાડાના મુનિઓ આતુર્ભાસ કરતા હોય ત્યાં ખીજા સમ્પ્રદાયના મુનિઓ ચોમાસું રહી શકે નહિ.) ગમે તે સ્થળોએ આ મુનિઓને આતુર્ભાસ કરવાની ફરજ છે; ઝોટલુંજ નહિં પણ શ્રાવકોએ પણ તેમને પર સંઘાડાના ગણી લેદલાવ નહિ રાખવો, અને સર્વ પ્રકારની સગવડ કરી આપવી. આ પ્રમાણે લીંબડી સમ્પ્રદાયના સમયના જાણ મુનિસાહેબે લેદલાવ છોડી બ્રાતૃભાવ વધારવાની અનુપમ અને અનુકરણીય પહેલ કરી દે તરતજ વઢવાણમાં બિરાજમાન લીંબડી સંઘવી સંઘાડાના મહારાજશ્રી મોહનલાલજી તથા દરીયાપુરી સમ્પ્રદાયના મહારાજશ્રી અમીચંદ્રજીએ પણ એજ પ્રકારની ઉદ્-ગોષ્ઠા પોતાના દોત્રમાં પણ કરાવી.

વઢવાણથી પંડિત ઉત્તમચંદ્રજી મહારાજ આદિ લીંબડી પધાર્યા, અને તે પછી દોઢેક કલાકે પૂજ્યશ્રી પણ લીંબડી પધાર્યા હતા, આ વખતે લીંબડી સંઘનો ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો, પૂજ્યશ્રીની

સામા સ્ટેશન જેટલે દૂર શ્રી ઉત્તમચદ્દા સ્વામી વગેરે મુનિઓ તથા શ્રી સધના મેકરો ત્રી પુરૂષો ગયા હતા.

લીંબડી હાઈસ્કૂલના ગબ્બર મકાનમા પૂજ્યશ્રી જિગજ્જતા હતા, ત્યાં પૂજ્યશ્રીએ ગયા મેકાના ઉભાય મમ્મદાય વચ્ચેના મમ્મન્ધની તમામ હકીકત (દોલતગમણ મહારાજ તથા અજરા મરણ મહારાજની કે જે બાંધોએ ગુર્નારવીમા આપેલ છે) શ્રી ઉત્તમચદ્દા મહારાજને વાંચી મલગાવી શીજી મહારાજે ઠંઠુ કે એ દોલતગમણ મહારાજ છઠ્ઠી પેઢીએ મારા ગુરૂ થાય તેમણે ગુજરાત કાઢીયાવાડમા પંચોમાગા કર્યા હતા લીંબડીમા તેઓએ પહેલુ ચોમાસુ સવત્ ૧૮૪૬મા કર્યું હતું ત્યારપછી લીંબડીના મુમ્મિદ શેઠ કરમણી પ્રેમજી તેમને જાડુ આશ્રહથી સવત્ ૧૮૫૧મા લીંબડી લાવ્યા હતા, અને ત્યાંપછી સવત્ ૧૮૫૮મા તેમણે ત્રીજી વખત લીંબડી આતુર્ગામ કર્યું હતું આ ત્રણે વખત શ્રી દોલતરામજી તથા શ્રી અજરામજી મહારાજે સાથે આતુર્ગામ કર્યા હતા, અને દોલતરામજી મહારાજના આશ્રહથી અજરામજી મહારાજે એક ચોમાસુ જયપુર કર્યું હતું. અને તે વખતે જયપુરમા આપૂવ આનંદમગજ વર્તાઈ રહ્યો હતો.

લીંબડીમા પણ વઢવાણની પેઢેજ ખીલ્લ વ્યાખ્યાનો બધ રહેતા, અને સર્વ મુનિઓ પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમા પધારતા હતા નામદાર કાકોર સાહેબ (લીંબડી નરેશ) દીવાન સાહેબ, અધિકારી વર્ગ વગેરે શીજી મહારાજના વ્યાખ્યાનનો લાભ લઈ જાડુ સંતુષ્ટ થયા હતા શ્રોતૃવર્ગને શીજી મહારાજના વ્યાખ્યાનની

એવી તો ઉત્તમ અસર થવા પામી કે હુમેશ વ્યાખ્યાનનો લાભ લેવાની તીવ્ર ઇચ્છાસા દરેકને થઈ. આથી ના. દરબાર સાહેબે એવો ઠરાવ કર્યો કે “ગરમીના દિવસોને લીધે કોર્ટમાં સવારનો ટાઇમ છે તેથી અધિકારી વર્ગ વગેરે સર્વેને વ્યાખ્યાનમાં આવવાને અડચણ આવે છે, તેથી કોર્ટનો તથા નિયામનો વખત થોડા દિવસને માટે જપોરનો રાખવો.” આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાનની સગવડોને ખાતર તમામ કોર્ટોનો ટાઇમ પૂજ્યશ્રી લીંબડીમાં શેષકાળ ગિરાજતા હોય ત્યાં સુધી જપોરનો ઠરાવ્યો. અને ના. ઠાકોર સાહેબ, દીવાન સાહેબ તથા અમલદાર વર્ગ સહિત હુમેશ વ્યાખ્યાનમાં પધારતા હતા. નામદારશ્રીને તેમના ઉપદેશથી અત્યંત સતોષ મળ્યો અને દરરોજ ઉપદેશ શ્રવણ કરવાની ઇચ્છાસામાં વધારો થયો, નામદાર સાથે તેમના પાટવી કુંવરશ્રી દિગ્વિજયસિંહજી પણ પધારતા. પૂજ્યશ્રીના સમયાનુકૂલ અને સર્વમાન્ય ઉપદેશથી દરેક ધર્મવાળા બહુજ આનંદ પામતા હતા.

વ્યાખ્યાનમાં આર્યવિદ્યા અને અનાર્યવિદ્યાનો ગુકાબસો, ગૌરક્ષા સંબંધી લંગાણથી વિવેચન, ગૌરક્ષાથી દેશને થતા અનેક લાલો વગેરે દ્રષ્ટાંત સહિત સમજાવવાથી તથા વિદ્યાદાન અને તેથી આ લોક અને પરલોકમાં મળતું સુખ એ સંબંધી અસરકારક ઉપદેશથી મહારાજ સાહેબ બહુ પ્રસન્ન થયા અને ઘણા લોકોએ અભણ્યા માણસોને ગાયો, ભેંસો વગેરે વેચાતી ન આપવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. ઉપરાંત રડવાદૂટવાથી થતા ગેરલાલો સમજાવવાથી લીંબડીના શ્રી સંઘની જનરૂઢ મીડીંગે મગી સર્વાનુ-

મતે રડવાકુટુબાનો રીવાજ ઘણે અંશે બંધ કરવા સંબંધી
કરાવો કયા હતા. અહિં નવ દિવસ રોકાઈ ગીજી મહારાજ
ચુટે પધાર્યા. મહારાજશ્રી ઉત્તમચંદ્રજીના વિશાળ સૂત્રજ્ઞાન અને
કેટલીક કુચીઓનો પુજ્યશ્રીએ હાથ લીધો અને પોતાની ઘણી
શંકાઓનું સમાધાન કર્યું. મહારાજશ્રી ઉત્તમચંદ્રજી પ્રત્યે
પુજ્યશ્રીની આદર બુદ્ધિને પરિણામે વળતો વળત , પશ્ચોત્તરી
ચાલુ રહેતી.

તા. ૧૩-૫-૧૯૧૧ના રોજ પુજ્યશ્રી ચુટે પધાર્યા અને હરબારી
કન્યાશાળામાં ઉતર્યા. ના. હાકોર સાહેબ કે જેઓ જાલદંધરની
આપણી કોન્ફેરન્સમાં પધાર્યા હતા તેઓ, દીવાન સાહેબ અને
અમલદાર વર્ગ સહિત વ્યાખ્યાનમાં પધારતા. વ્યાખ્યાનમાં અનેક
ઐતિહાસિક તથા ધાર્મિક દ્રષ્ટાંતો આવવાથી અને મનુષ્યકર્તાવ્ય
સંબંધી અમૂલ્ય ઉપદેશ થતો હોવાથી લોકોને બહુ રસ
પડતો. શુણાનુરાગી થવું, વૈરભાવ ત્યજવો, વાડાનો મોહ ન
રાખવો, સમભાવ શિખવો. સર્વધર્મ પ્રત્યે સમદ્રષ્ટિ રાખવી
આદિ ઉપદેશથી સર્વને બહુ આનંદ થતો.



પ્રકરણ ૨૪મું

રાજકોટનું ચિન્નમણીય ચાતુર્માસ.

— — — — —

પૂજ્યનો રસ્તાના વિહારમાં જીભાર પડી ગયા હતા, પગે વાયુનો વ્યાધિ બહુ વધી પડ્યો હતો, પરંતુ વળતો વળત તેઓ શ્રી કહેતા કે ચાતુર્માસ તો રાજકોટનું કરવું છે, એ મારો નિશ્ચય છે; બાકી તો કેવળીગમ્ય છે. આત્મભજન ધણું કામ કરે છે. અષ્ટાવક જેનાં આઠે અંગ વાંકાં છતાં ફક્ત આત્મભજનથી કેવા પ્રભાવશાળી થયા એ સુપ્રસિદ્ધ છે. આત્મશ્રદ્ધા-આત્મભજના પ્રમાણમાંજ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે, એક અનુસવાયેલું સત્ય છે કે “ભાગ્યના ભોગ બનવાને બદલે આપણે ભાગ્યને બદલી શકીએ છીએ અને તે કેવું થશે તેનો પણ ઘણું અંશે નિયંત્ર કરી શકીએ છીએ.” શ્રીયુત માર્ડન તે સત્યનું સમર્થન કરતાં કહે છે. કે “શિથિલ મહત્ત્વાકાંક્ષા અથવા ઢીલા ઉદ્યોગથી કદિ પણ કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થયું નથી. કાર્યને સિદ્ધ કરનારી શક્તિ સહિત આપણે નિશ્ચય કરી લેવો જોઈએ.”

જીવન કોઈ હોત. તો આવા પ્રસંગે વિહારની તકલીફ ન ઉઠાવતાં ‘અઠેલી દ્રારકા’ કરી લેત. પરંતુ રાજકોટમાં જડ નાંખતા જડવાદને શિથિલ કરવાતો કુદરતનો નિશ્ચય હતો. એ કુદરતે પૂજ્યશ્રીને રાજકોટ તરફ પ્રયાણ કરાવ્યું. સુશાળી સુદામડા, ધાધણપુર, ચોટીલા અને કુવાડવા થઈ રાજકોટ તરફ પ્રધાર્યા; જ્યાં દૂરથી રોકીયા કરતાં ટાવરો દ્રષ્ટિગોચર થતાં હતાં.

રાજકોટથી ચાર પાંચ ગાઉ પૂજ્યશ્રી પહોંચ્યાની વધામણી મળતાં, એ મોંઘેરા મહેમાનનું સ્વાગત કરવા રાજકોટ ઉંચું-નીચું થઇ રહ્યું. રાજકોટના આવકાના હુર્પેનું પ્રતિજિગ તેઓનાં મુખમંડલમાં પ્રકાશવા લાગ્યું. રાજકોટ શહેર ઉપર સ્વચ્છ આકાશમાં પ્રભાતનાં સૂર્ય કિરણોએ સોનેરી રંગો પૂર્યાં. કંલોલ કરતાં, વગડામાંથી ઉડી આવતાં વિહંગોએ વધામણી આપી અને હાંબા વળનની આશા સફળ થઇ માની મી સંઘ સત્કાર માંડે તેપાર થયો. સૂર્યોદય થતાં જેમ કમળનાં પત્ર પ્રકુલિત થાય તેમ શ્રીશ્રી મહારાજનાં પદાર્પણથી રાજકોટના આવકાનાં હૃદયકમળ પ્રકુલિત થયાં.

શહેરની નજીક વણિક લોજનશાળાના મકાનમાં તેઓ ઉતર્યા. સંવત ૧૯૬૭નું ચોમાસું તેઓથીએ ફેટલાક શિષ્યો સાથે રાજકોટનું કર્યું. બીજા મુનિરાજને મૂળી તથા બોટાદ આતુર્માસ કરવાની આજ્ઞા આપી ત્યાં ગોકટ્યા. વ્યાખ્યાન લોજનશાળામાં વંચાતું અને નિવાસ જૈનશાળાના મકાનમાં રાખ્યો.

મહારાજશ્રીનું આ ચોમાસું રાજકોટના ઇતિહાસમાં બહારે આખા કાઠીયાવાડના ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરે જળવાઇ રહેશે. સંવત ૧૯૬૭નું ચોમાસું નિઃકુળ જવાથી ગોટો હુકાળ પડ્યો. શરૂઆતથીજ મેઘરાજની અકૃપા જોઇ, હુકાળનો સંભવ જાણી દયા અને પરોપકાર વિષે મહારાજશ્રીએ પોતાની અમૃતતુલ્ય વાણીના અમોઘ પ્રવાહરૂપી બોધ શરૂ કરી દીધો. મહારાજશ્રીના હર-રોજના વ્યાખ્યાનમાં સ્થાનકવાસી, દેરાવાસી જૈન બાઈઓ ઉપ-

નાંત બીજા ધર્મનાં પણ સંખ્યાબંધ માણસો હાજરી આપતાં હતાં, અને જો કે રાજકોટ વહીવટ બારીસ્ટરોથી ભરપૂર અને મુખરેલી પશ્ચિમાં ગણાય છે, છતાં અમલદાર વર્ગ કે બીજા આગેવાન મૂલ્યસ્થામાં જાગ્યેજ કોઈ એવો હશે કે તેમના વ્યાખ્યાનનો સાર્વજનિક વાદ વિના તે રહ્યા હોય. તેઓથી સરલ પણ શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી જીવોં સચોટ ઉપદેશ ફરમાવતા કે, વચ્ચે-કોઈને પ્રશ્ન ઉઠાવવાનું કારણજ રહેતું નહિ. અનેક શંકાઓનું સમાધાન થતું અને અનેક પ્રશ્નોનો ઉકેલ થતો હતો.

પૂજ્યશ્રીના પ્રભાવનો પડઘો કાઠીયાવાડમાં ઘણે દૂર મુખી પહોંચ્યો હતો, અને રાજકોટ કાઠીયાવાડનું કેન્દ્રસ્થાન હોવાથી બહારથી આવતા અમલદારો, દરબારો વગેરેને વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવાનો લાભ મળતો. નામદાર લીબડીના ઠાકોર સાહેબ રાજકોટ પધાર્યા ત્યારે વ્યાખ્યાનમાં હાજર થયા હતા. પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન માટે બહારથી આવતા સ્વધર્મી લાઇએનો આતિથ્ય સંસ્કાર કરવાની ખાસ ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી જુદા ઉતારા ને જુદાં રસોડાં ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. ઉપરાંત તેઓને જુદા જુદા આવકો તન્કથી ટી પાર્ટી, મીઝબાનીઓ વગેરે પણ અપોતાં. પૂજ્યશ્રીનાં વચનામૃતોને પચાવવા સતોષકારક આતિથ્ય સગવડ હોવાથી અને વ્યાખ્યાનની ધામધૂમ તથા જ્ઞાનગોષ્ઠિની ધર્માલ હોવાથી, આવનારાઓને ધાર્યા કરતાં વિશેષ રોડાણ રોડેજે થઈ જતી. સત્કારના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો લાઇથી ચુનીલાલ નાગેજી વોરા અને મુખસિદ્ધ આર્ટીસ્ટ છાંદાલાલ તેજપાળ સતત મહેન્ટ ઉઠાવી રહ્યા હતા.

પ્રકરણ ૨૫મું.

પ્રરોપકારના ઉપદેશની અજાયબ અસર.



ગોડલના માણ દીવાન સાહેબ મરહુમ ખાનગકાદુર બેજ-
નું મહેરવાનશુ પણ મહારાજ સાહેબના વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા
હતા. તે વખતે તેમની તબીયત નરમ હોવાથી તેઓ ભાગ્યેજ
એકી વખતે પંદર મીનીટ સુધી બેઠી શકતા હતા, છતાં મહા-
રાજશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં તેમને એટલો ગયો રસ પેદા થયો કે
તેઓ લગભગ પોણા કલાક રોકાણ અને મહારાજશ્રીનું દયા
અને પ્રરોપકાર વિષેનું, તેમાં ખાસ કરી દુષ્કાળ પડવાની ધાસ્તી
લાગે છે, તેથી તે પ્રસંગે કેવી જાતની દયા વાપરવી જોઈએ અને
મનુષ્ય દરજ્જે કેટલે સુધી દરેક માણસે પોતાની ફરજો બજાવવી
જોઈએ, તે વિષેનું વિવેચન સાંભળતાં એ પારસી ગૃહસ્થની
આંખમાંથી દડદડ આંસુ ચા-ચાં ગયાં, અને ઉઠી વખતે કદાચ
દુષ્કાળ પડે તો મહારાજશ્રીએ આપેલ બોધનો જરાખર અમલ
કરવાં શ્રોતાજનોને બહુજ લાગણીભરેલા શબ્દોમાં તેઓ અરજ
અને આગ્રહ કરતા ગયા.

પૂજ્યશ્રી સૂત્રોના સિદ્ધાંતો સમજાવી, મનુષ્ય જન્મની મહ-
તા ઠસાવી; ખરે પ્રસંગે કરાચેલી સહાયતા, સાધારણ સમય
કરતી સહાય ગણી વિશેષ કૃપાને દેનારી છે, તે દાખલા દલીલ
અને શ્રીલોસોપ્રીના સિદ્ધાંત ઉપર ઘટાવી-અસ્તુત પ્રસંગને કેવાં
કર્તવ્ય અને કેવાં ધર્મથી નિભાવી લેવો, એ વાત અનુભવી

કરતાં પણ વધારે અસરકારક રીતે શ્રોતાઓના હૃદયમાં ઉતારતા હતા. રાજકોટનાં તેઓશ્રોનાં વ્યાખ્યાનોનું ટીપ્પણ માસ્તર પોપટલાલ કેવળચંદ શાહ વિસ્તારથી. જુદા પુસ્તકરૂપે લખવાના હોવાથી અત્રે માત્ર મૂળ મુદ્દાઓજ મારે તો લખવા રહ્યા છે.

પોતાના સંયમને સાચવી, સંપ્રદાયની મર્યાદાઓની વાડ ન બંટાવતાં, શ્રોતાઓને કર્તાવ્યનું જ્ઞાન કરાવવાની તેઓશ્રીની કુશળ છુદ્ધિ, રાજકોટ જેવા સુધરેલા ક્ષેત્રમાં વિજયી નિવડે એ તેઓશ્રીની લાયકાતનું મોટામા મોટું પ્રમાણપત્ર છે. શ્રી મહાવીર પ્રભુશાનાં વચનામૃતોને અક્ષરશઃ અનુમોદન આપતું વિદ્વાન્ અખુળીન આદમનું એક કાવ્ય આ પ્રસંગે વાંચકોને ઘણો રસ આપશે. કાવ્ય તો ઘણું લાંબું છે; અત્રે તેમાંથી થોડાજ અનુવાદ ઉતારેલ છે.

“ દેવહત - ખરે ! મૃત્યુલોક એજ સ્વર્ગલોકનો દરવાજો—, જો સીધાં જતા આવડે તો—મારા હૃતોએ કહિ તને પ્રભુ નામ લેતાં કે જા તપ કરતાં જોયેલો નથી ; તેં મોટાં મોટાં દાન દીધેલાં નથી. યાત્રા કરી તારા દેહનું સાર્થક કરેલું નથી. પ્રભુ મંદિરમા પણ તેં કદી પગ મૂક્યો નથી. આવું જીવન શું મારા પ્રભુ પાસે લઈ જવું ના, ના, એમ તો નજ યાય !

દીનખંધુ—દયાળુ દેવ ! દેવની આંખથી દેખો. મેં મારું કત્યાણ નહિ કયું હોય, પણ જગતનાં દુઃખી, અજ્ઞાન અને દિલનાં દર્દીઓનાં દર્દ દૂર કરવા મારો હિસ્સો આપ્યો છે. મેં મત તપ કરી દેહદમન નહિ કયું હોય ; પણ પ્રભો ! મરીજો માટે મેં મારો દેહ સોસવી નાખ્યો છે. હું પાપ ધોનારી જાદુનીમાં

નથી ન્હાંયો ; પણ ગરીબોની મીઠી દુવાઓથી મારા આત્માને
 મેલ ધોયો છે. મેં પૈસાનું, અન્નાચનું, શક્તિ નહિ હોવાની
 દાન નથી કર્યું, પણ સમાજ સમરતને મારો દેક દાનમાં આપી
 ચૂક્યો છું. મેં માત્ર મંદિરમાંજ પ્રભુને જોયા નથી ; પણ અખીલ
 આલમમાં પ્રભુની દિવ્ય પ્રતિમા પૂજી છે. અન્ય લોકોએ પત્થરના
 પુતળામાં પ્રભુ પ્રમાણ્યા ; મેં મનુષ્યમાં માલીકને માન્યા, દુનિ-
 યામાં દયાનિધિ દેખ્યા છે—અને સેવ્યા છે. મેં અમુક તીર્થ-
 દેવની યાત્રાઓ નથીજ કરી, પણ ગરીબ યાત્રા, દુઃખી યાત્રા,
 મનુષ્ય યાત્રા કરી છે ! એટલે કે ગરીબોની ગરીબાઇનો, દુઃખી-
 યાનાં દુઃખનો અને મનુષ્યની માણસાઇનો વિચાર કરી ચૂક્યો
 છું. ભગવાનને લાગ્યા વિના ભગવાને બંધે મારા લોગા
 ભાંડુને લાવથી લાગ્યા છે. લોકોએ એકજ ભગવાન માન્યા હશે;
 મેં તો અનેક ભગવાન માન્યા છે ! દરેક મનુષ્યમાં એકેક પ્રતિમા
 બિરાજે છે. મનુષ્યના હૃદયમાં બંધાયેલી છે. તત્ત્વ તપની શાન્તિ
 છે. તીર્થયાત્રાનો મહિમા છે. મોટાઇ છે માલીકની. દાનનો અન-
 તગણો પુણ્યનો ભાર છે. ખીબાઓએ પાપીઓ માટે ધિક્કાર
 વરસાવ્યો હશે, પણ તેઓ મારી દયાના પાત્ર બન્યા છે.....
અન્યનાં આમુ લુંછવા એ મારો ધર્મ છે. સત્ય મારી
 શક્તિ છે અને સેવા મારી લક્ષિત છે.

પ્રભુજી.—(દીનબંધુને માથે હાથ મૂકી) મારા લક્ષ્મી !
 તારી સેવા સાચી સેવા છે. તારી લક્ષિત સાચી લક્ષિત છે. મને
 રામચંદ્ર કે કૃષ્ણચંદ્રના સ્વરૂપમાં જોઈ લક્ષિત કરવી તે કરતાં
 એક ગરીબ, દર્દી, અજ્ઞાન કે પાપીના સ્વરૂપે દેખી લક્ષિત કરવી
 તે વધારે ગમે છે, ગરીબ કે અનાથોનો અનાદર તે મારોજ

અનાદર છે. તેનો સત્કાર તે મારો સાથો સત્કાર છે., મારું તમામ ઐશ્વર્ય પ્રભુના આવા ભક્તોનેજ ચરણે છે.”

આ કાવ્યના પૃથક્ પૃથક્ વિચારો પણ પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશ ને અનુમોદે છે કે—“ જગત્માં કટ્યાણનો એક પણ શ્વાસ લીધો હશે, દયાનું એક પણ અથુ ખેરવ્યું હશે તો તે દિવસ સફળ છે. આજે કોઈનું કટ્યાણ કયું ન હોય તો પ્રાર્થાશ્રિત કર, અને ઓ જીવ ! તારી બેદરકારીનો બદલો વાળવા સજ્જ થજે. કાલે ગરીબનું-સમાજનું છુપું છુપું કામ કરજે, એટલે આજનું દેવું પતી જશે. જે જીવન પોતાની પાછળ કાંઈ પણ ચિહ્ન મૂકી ન શક્યું, જે જીવનના જયોતે અંધકારને અજવાળ્યો નહિ, જે જીવને ભૂતપ્રાણીને સંતોષ્યા નહિ એ જીવન ખરું જોતાં પાનખર ઋતુના જેવુંજ વીત્યું રાણાય.

મહારાજશ્રીના દયા તથા પરોપકાર વિષેના સચોટ બોધથી એ હુકાળમાં ઘણા લોકો મનુષ્ય તથા ઢોરોના રક્ષણનું કામ કરવા બહાર પડ્યા. પ્રથમ રાજકોટના આપણા જૈન ભાઈઓએ રાજકોટની વહીવટ જ્ઞાતિ માટે સસ્તા ભાવથી તથા ખાતે માંડી ઠાણા આપવા માટે પર્યુષણમાં તેલાધરમ દિવસે એક ફાળો બહાર પાડ્યો, જેમાં માત્ર પચીસથી ત્રીસ ગૃહસ્થોમાથીજ લગભગ રૂ. ૮૦૦૦ આઠ હજારની રકમ ઉભી કરી હતી, અને તે ફાળામાં રાજકોટ બહારના કોઈ ગૃહસ્થની મદદ નહિ લેવા તથા રૂ. ૧૦૦થી ઓછી મદદ નહિ લેવા તેઓએ ઠરાવ કર્યો હતો. સંવત્સરીના દિવસે ઢોરોના નિભાવ માટે ફાળો કરતાં આપણા જૈન ભાઈઓમાંથીજ રૂ. પાંચ હજારની રકમ એકઠી કરી હતી અને રાજકોટના નામદાર ઠાકોર સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે જે

જાહેરસભા દોર સંકટ નિવારણ ફંડ માટે ભરવામાં આવી હતી તેમાં તે રકમ જાહેર ચતાં ના ઠાકોર સાહેબે તેજ વખતે રૂ. ૭,૦૦૦ સાત હજારની રકમ તે ફંડ માટે આપી ફાળો ચૂકવી, બધી કોમની એક વગવાળી કમીટી તે કાર્ય માટે નીમી હતી. દુષ્કાળમાં રાજકોટના જીનભાઈએએ દુષ્કાળપીડિત માણસોને મદદ કરવામાં તેમજ દોરોનો ખર્ચાવ કરવામાં ખીજા આવે ઘણા આગેવાની ભરેલો ભાગ લીધો હતો. * ભરવાડ રખારીઓને

* પાંચદાપોળો કે ખીજાં સાધનો જ્યાં પગારદાર નોકરોથી જાનવરો નીભાવાય છે, તે સાધનો સારે વખતે વૃદ્ધ અને ખીમાર નિવારણ જાનવરો માટેજ ઉપયોગી રહેવાં જોઈએ, પરંતુ દુષ્કાળ કે એવા પ્રસંગે ચોતરફનાં જાનવરો તેમાં લેગાં કરવાથી સંભાળ સચવાતી નથી. આવે પ્રસંગે તો જાનવરના માલીકોનેજ સસ્તે ભાવે, ઉધારે કે મફત ધાસ અને અનાજ આપવામાં આવે તો ચોતરફનાં જાનવરો ઘણીજ સંભાળથી તેઓ નિભાવે. આ વ્યવસ્થાથી સમય અને ખર્ચનો ઘણો ખર્ચાવ થાય છે. આવા અખતરાઓ રા. રા. વકીલ પુરપોત્તમ માવજી વગેરેએ રાજકોટમાં આ દુષ્કાળ પ્રસંગે જાતે તકલીફ ઉઠાવી કરેલ છે ને તે ઘણાજ ફતેહમંદ નીવડ્યા છે. જુદા જુદા મધ્ય સ્થળે ‘ડીપો’ જોડી ધાસ વહેંચવામાં આવતું અને નજીકનાં જાનવરો ત્યાંજ ચરી જતાં. આ વ્યવસ્થાથી જાનવરોનો મરો પણ ઓછો હતો. એકજ જગ્યાએ મોટી સંખ્યા લેગી કરી, નોકરોની મોટી સંખ્યા રાખી વ્યવસ્થામાં ગુંચવાડો ઉભો કરવા કરતાં ઉપરની વ્યવસ્થાના અનુકરણથી ઘણી સગવડ થશે.

ખાસ સંસ્તે લાવે, ઉધારે કે મફત ઘાસ ને અનાજ આપી પોતાનાં જાનવરોને નિભાવવાની સગવડ કરી આપી હતી. રાજકોટના જાણીતા વકીલ રા. રા. પુરુષોત્તમ ભાઈ માવજીએ હુંકાળના દય ભાસ માટે પોતાનો કામઘંઘો ખીલકુલ છોડી દઈ મહારાજકી પાસે હુંકાળ સંબંધીજ કામકાજ કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી. એ હુંકાળમાં માણસો માટે તેમજ ઢોરો માટે તેઓએ ઘણા ઉંચા પ્રકારનું કામ કર્યું હતું. રાજકોટનાં જાણીતા જૈનભાઈઓ રા. રા. જ્યેષ્ઠભાઈ ગોપાલજી (હાલ જયચંદજી સ્વામી) રા. રા. જયચંદાસ ગોપાલજી, રા. રા. ભાઈદાસ જયચંદાસ, રા. રા. ન્યાયચંદ એમચંદ; રા. રા. પોપટલાલ કેવળચંદ શાહ, વગેરેને સાથે લઈ તેઓ એ વખતના હુંકાળ માટે મુંબઈ ધરમપુર, રતલામ, ઇંદોર, ઉજ્જૈન, જાવરા, મંદસોર, અજમેર, બીકાનેર અને ઉદયપુર વગેરે સ્થળોએ ઢોરસંકટ નિવારણ માટે ફાળો કરવા ગયા હતા અને તે ફાળામાં લગભગ રૂ. ૫૦૦૦૦ પચાસ હજારનું ફંડ કરી ઢોરોનો સારી રીતે બચાવ કર્યો હતો. ઉક્ત ગૃહસ્થોએ સુસાફરીનો ખર્ચ પોતાના પહરથી આપ્યો હતો અને ફાળા ખાતે એક પાઈ પણ માંડી નહોતી.

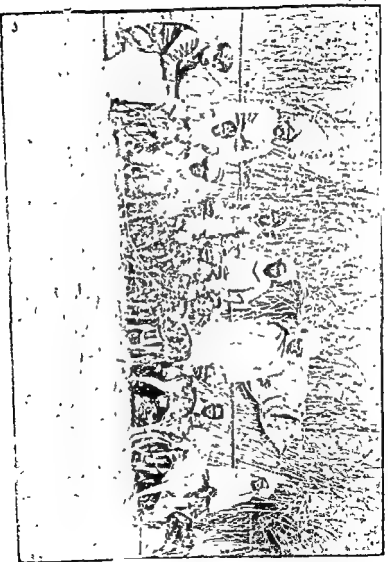
રાજકોટમાં આ પ્રસંગે 'સેવાધર્મ' નો સિદ્ધાંત પૂર્ણ સાહેબે એટલી બધી અસરકારક રીતે સમજાવ્યો હતો કે તેઓશ્રીનાં વ્યાખ્યાનો સાંભળનાર તેનો પ્રત્યક્ષ અનુસર આપવા સ્પર્ધામાં ઉતર્યા હતા. આ વખતે સંખ્યાબંધ નંદણીયાતાં ઢોરો મળી આવતાં હતાં. પાંચસપોળ ઉપરાંત શહેરનાં જુદાં જુદાં સ્થળોએ ખાસ 'કેટલ કેમ્પ' ખશુગૃહો ખોલી સ્વયં

સેવકો જાનવરોની ઘણી કાળજીથી સેવા કરતા હતા. શેડીઆઓ અને ગૃહસ્થો ઇસ્ત્રીજાંઘ કપડાંવાળાઓ સ્વહસ્તે ખીમાર જાનવરોને બેઠાં કરતા, તેને દવા ચોપડતા અને યાજડતા.

શેડીઆઓ, ગૃહસ્થો અને યુવાનો મિત્ર મંડળ સાથે મોજ ઉડાવવા, કલણમાં કે રણડવા જવાને બદલે કે ગામ ગપાટામાં નકામી કુચડી કરવાને બદલે, અવકાશનો સદુપયોગ 'સેવાધર્મ' માટે કરે એ આ જમાનાને માટે જરૂરી છે. ખમીસની ખાંચો ચડાવી એક સજ્જન જાનવરનું મોઢું પકડે, તેનો ખીજે મિત્ર નાળથી તેના મોઢામાં દૂધ રેડે, ત્રીજો મિત્ર કીલના ડબ્બામાંથી દવા ચોપડે અને ચોથો મિત્ર રેશમી રૂમાલથી ધારાં ઉપર બેસતી માંખીઓ ઉરાડે. આ દ્રશ્ય અન્યને 'સેવાધર્મ' માટે આમંત્રણ આપવાને પુરતું છે. રાજકોટ કેટલ કેમ્પનો એક ફાટો મળી શક્યો છે તે પાસેના પૃષ્ઠ પર જોઈ શકાશે. જેમાં સોની મોહનલાલ કેશવજી, કંસારા ઠાકરશી કેશવજી વગેરે સ્વયંસેવકોનો પરિવચ થશે. તેઓએ વૈષ્ણવ શેઠ શિવલાલ કરશનજીની મદદથી 'માંડળીના ચોક' માં નમુનેદાર 'પશુગૃહ' ખોલ્યું હતું. આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે 'જીવદયા' નો ઇમારો એકલા જનોનો નથી, પણ તલવાર તો ખાંધે તેના જાપની છે. રાજકોટનાં પશુગૃહોમાં ઠક્કર રૂબડ જીવરાજ અને તેના સોબતી કરશનજીએ પણ ઘણો શ્રમ સેવ્યો હતો. અનુકરણ રૂપે ખીજે રથળે તથા સદરમાં પણ પશુગૃહ ખોલાયાં હતાં. પરોપકારમાં ન્યાત કે ધર્મનો લેહલાવ ટકતોજ નથી. મોરળીની ખાંજરાપોળની કાર્યવાહક કમીટીમાં એક સુસલમાન વોરા ગૃહસ્થ હતા અને વખતોવખત ખાંજરાપોળની સંભાળ રાખતા.

પૂજ્ય સાહેબ જ્યારે મારવાડમાં પધાર્યા ત્યારે નજરે નિહાળેલાં આ દ્રશ્યો અસરકારક ભાષામાં શ્રોતાઓને સંબળાવી-તેઓના દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરાવતા. કાઠીયાવાડમાં નાનામાં નાનું ગામ 'પાંજરાપોળ' વિનાનું નહિ અને અજમેર જેવા મોટા શહેરમાં તેવું કંઈ નહિ એ અજમેરને શરમાવનારું સમજાવ્યું કે તુરત ત્યાં તેવી સંસ્થા રચાઈ. કાઠીયાવાડ ગુજરાત સિવાય બીજાં રથળોએ પાંજરાપોળને બદલે 'ગૌશાળા' ની સંસ્થાઓ નિભાવાય છે, જ્યાં બીજાં જાનવરો માટે ઘણીજ ઓછી સગવડ હોય છે, પરંતુ પૂજ્ય સાહેબના સદુપદેશો દ્વારા સર્વ પ્રકારનાં પશુ પક્ષીઓને પણ નિભાવવાનું સમજતાં, ઘણે રથળે એવી સગવડ થઈ છે.

આવે પ્રસંગે જાનવરો કરતાં મનુષ્યો માટે પણ વ્યવસ્થા થાય છે. સસ્તા ભાવની દુકાનોનો ઉધાડો લાભ વિશેષે કરીને ગરીબોનેજ મળતો હોવાથી, વચલો વર્ગ જે હુમેશાં વધારે દયાને પાત્ર હોય છે તેને સહાય થતી નથી. આવે સમયે જાતિ-વાર સસ્તા ભાવની દુકાનો ખોલાય અને તે તે જાતિનાં સર્વે શ્રીમંત અને ગરીબ બધાં તેજ દુકાનેથી અનાજ લે બીજેથી નજ લેવાય એમ ગોઠવણ થાય તો વચલો વર્ગ નબી જાય. આવી સગવડ મોરળીમા વેરા વગેરે કામે કરી હતી. આ ઉપરાંત આડકતરી રીતે વચલા વર્ગને મદદ આપવાની યોજનાઓ પણ થવી જોઈએ. પંચોતરા હુધાળમાં માંગદોળના શુભ દાનના શોખીન શેઠ જેઠાલાલ રામજી તથા તેના મિત્રોની મદદથી આવા કામના અત્યુત્સાહી ભાઈ યુનીલાલ નાગજી વેણાએ,



राजकाट दुल्हाल केटल केभ.

परिचय-प्रकरण २५.



राजकोटमा छात्रांनी ध्वजफली.

જુદાં જુદાં ગામોની નિશાળોની મુલાકાત લઈ ત્યાં લણુતા વિદ્યાર્થી-
ઓને સ્કોલરશીપના રૂપમાં મોંઘવારીમાં તે કુટુંબોને મદદ કરી
હતી અને નિરાધાર, વૃદ્ધ અપંગને મનીઓર્ડરથી મદદ મોકલી
આપતા હતા. સાંભળવા મુજબ હર માસે બસો ત્રણસો મનીઓ-
ર્ડરો થતા. વચલા વર્ગની લાજ જળવાતી અને ખરે સમયે
મળતી મદદ ઘણી ઉપયોગી થતી. યોજના અને પદ્ધતિ પણ
બેવડો ચોવડો લાભ કરાવી સમય અને ખર્ચ બચાવે છે.

મહારાજશ્રીના સહયોગના પ્રતાપથી સંવત્ ૧૯૬૮ના
ફુકાળમાં પ્રથમ રાજકોટમાં અને રાજકોટનો ઠાણલો લઈ કાઠી-
યાવાડનાં બીજાં ઘણાં ગામોમાં દોરોના બચાવ માટે દયા તથા
પરોપકારનાં મોટાં કાર્યો થયાં હતાં. અને એકલા રાજકોટમાંજ
માણસ જાતને મદદ કરવામાં તેમજ દોરોને બચાવવામાં લગભગ
રૂપિયા ૧,૨૫,૦૦૦ સવા લાખ ખર્ચાયા હતા. આ બધો પ્રતાપ
મહારાજશ્રીના સહયોગને હોતો.

કાઠીયાવાડમાં 'છાશ' ખાવાનો બધા દેશે કરતાં વધારે
રીવાજ છે. ફઝલ્લા રાખવાની પદ્ધતિ હોવાથી ઘણાં ખરાં
કુટુંબોમાં સગવડ હોય છે ને ન હોય તે સગાસંબંધી કે પાઠોશી
ઓમાંથી લાવે એવો રીવાજ છે. ફઝલ્લા જેવા પ્રસંગે 'છાશ'
ની તકલીફ પડતી હોવાથી લોકોને છાશની સગવડથી ઘણી રાહત
મળે છે. રાજકોટના સોની મોહનલાલ વગેરે 'સ્વયંસેવકો'
એ છાશ માટેની સગવડ પણ કરી હતી. મુબઈની એક પારસી
બાનુએ 'છાશ' અમુક માસ પોતાના ખર્ચેજ આપવાની ઇચ્છા
બતાવવાથી મળ્યા મોટા પ્રમાણમાં છાશ બનાવી વહેંચાતી.

‘છાશ’ વહેંચવાની સંસ્થાનું પામેનું ચિત્ર જોવાથી વાંચકોને
જરા ખ્યાલ આવશે.

તા- ૧૦૬-૧૬૧૧ના રોજ નામદાર રાજકોટના ઠાકોર
સાહેબ પૂજ્યશ્રીને સદુપદેશ શ્રવણ કરવા પધાર્યા હતા, અને
ઢોઢ કલાક સુધી કાળજીથી પૂજ્યશ્રીનું પ્રવચન શ્રવણ કર્યું હતું. આ
પ્રસંગે ૨૦૦૦થી ૩૦૦૦ શ્રોતાઓની હાજરીમાં પૂજ્યશ્રીએ
‘મનુષ્ય કર્તવ્ય’ સમજાવ્યું.

પ્રથમ શ્લોકમાં પ્રમુસ્તુતિ કર્યા બાદ દેવતા, મનુષ્ય, તિર્થંકર,
અને નારકી એ આગતિમાં મનુષ્ય કઈ રીતે વિશેષ ઉત્તમ છે, અને
એ ચાર ગતિમાંથી માત્ર એક મનુષ્ય ગતિથીજ મોક્ષ મેળવી
શકાય છે તે સમજાવ્યું. મનુષ્યજન્મની દુર્વલતા સમજાવી
અને ત્યારે મનુષ્ય જન્મ દશ બોલ સહિત મળ્યો છે. ત્યારે
તેને શી રીતે ચક્ર કરવો તે વિષે વિવેચન કર્યું. અહિંસા,
સત્ય, અસ્તેય, પ્રહાર્ય અને અપરિચ્છ એ પંચ યામ વિષે
મહાભારતના શાંતિપર્વમાંથી કેટલાંક ઉદાહરણો આપી મનુષ્યના
કર્તવ્યમાં તે કેવી રીતે જાણી પામે છે તે સમજાવ્યું. બ્રાહ્મણ,
ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રના ધર્મો સમજાવતાં ક્ષત્રિય રાજાનું ચારાસર
કેવું નિર્માળ હોવું જોઈએ તે બતાવ્યું. એક ધર્મના આચાર્ય
બીજા ધર્મના આચાર્ય ઉપર હુમલા કરે તેથી તેમજ ધર્મનું
જુદું જુદું સ્વરૂપ શા હેતુથી ઘડવામાં આવ્યું છે તે નહિ
સમજી, અનેક ગાળામતોએ લોકોમાં જે બ્રાહ્મિ ઉત્પન્ન કરી છે
અને વિળવાદ વધાર્યો છે તેથી આપણને કેટલું બધું નુકસાન
પહોંચ્યું છે, તે સમજાવી સંપને મનુષ્ય કર્તવ્યની કોટીમાં દાખલ

કરી તેવાં કેટલાંક ઉદાહરણોથી સમજાવી પછી નીચેના શ્લોક પર વિવેચન કરી તત્ત્વ, વ્રત, દાન અને વાણી વિષે બહુ છૂટથી વિવેચન કર્યું.

बुद्धेः फलं तत्त्व विचारणं च,
देहस्य सारं व्रत धारणं च,
वित्तस्य सारं कर पात्र दानम्
वाचां फलं प्रीतिकरं नराणाम्

ગૌરક્ષા તથા વ્રતના ચારિત્રની સુધારણા સંબંધી લીધેલાં પગલાં માટે ના. ઠાકોર સાહેબનાં યોગ્ય વખાણુ કરી સર્વે શ્રોતાજનોને જીવરક્ષા સંબંધી અસરકારક ઉપદેશ આપી પોતાનું વ્યાજ્ઞ્યાન સમાપ્ત કર્યું હતું. ના. ઠાકોર સાહેબે વ્યાજ્ઞ્યાન સમાપ્ત થતાં પોતાની બેઠક છોડી હતી. હાજર રહેલા ગૃહસ્થોએ તેઓ નામદારનો ઉપકાર માન્યો હતો. ત્યાર પછી લોકો આ લાવણ્યનાં ભારે વખાણુ કરતા વિખરાયા હતા.

ગોંડલ સંઘાણી સંઘાડાનાં પવિત્ર પુણ્યશાળી તપસ્વિની મહાસતીજી જીવીઆઈ મહાસતીએ મંદવાડમા આચાર્યશ્રીના શ્રીમુખે ધર્મ સાલજવાની ઇચ્છા કરતાં શ્રીયુત પોપટલાલ કેવળચંદ શાહે આચાર્યશ્રીને એ વિનંતિ નિવેદન કરતા તેઓથી ત્યા પધાર્યા.

* રાજકોટ નરેશ ગાદી ઉપર આવ્યા પછી પોતાના આખા રાજ્યની અદર તેમજ રાજકોટ સીવીલ સ્ટેશનમા એજંટ હુ ધી ગવર્નરને લખાણુ કરી ગૌવધ હમેશને માટે તેઓથીએ બંધ કરાવેલ છે.

પણ ઉપાશ્રયમાં પેસવાની ઓકળી ના પાડી. પરંપરા પ્રમાણે તેમણે તેમ કહ્યું, પણ એથી માંદાં મહાસતીની તકલીફમાં વધારે. થશે એમ અમને લાગ્યું; અંતે જીજ્ઞાસુ બારણે મહાસતીજીની પાટને જરા ખસેડીને લાવવી પડી અને ત્યાંથી આચાર્યશ્રીએ તેમને સાધુધર્મની અપેક્ષાએ ઘણો સરસ બોધ આપ્યો. મહાસતી જાહુ ગુણવાન અને સિદ્ધાંતરસત્તાં પિયાસુ હતાં, તેમણે તહેવિ કરી એ બોધ માથે ચડાવ્યો. એવાં મહાસતી આજને કાળે વિરલ છે, ગોંડલ સંઘાડના આચાર્યશ્રી જસરાજજી મહારાજ જે ઉપાશ્રયે બિજાજતા હતા તે ઉપાશ્રય માર્ગમાં હોવાથી બારણેથી સુખશાતા પૂછી સહેજ ધર્મલાપ કરી આચાર્યશ્રી ખુશી થયા હતા.

પરમપૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ શ્રીલાલજી મહારાજ સાહેબે રાજકોટમાં ચાતુર્માસ કરી જૈનધર્મનો પ્રભાવ વધાર્યો હતો. અન્યકોમોમાં પણ તેઓ સ્પષ્ટ રીતે જૈન ધર્મની ખુબી બતાવી સારી અસર નીખાવી શક્યા હતા. આધ્યાત્મિક બળ સર્વે શ્રોતાઓમાં સારી રીતે ખીટી નીકળે એવો તેમનો સચોટ ઉપદેશ હતો. સેવા ધર્મની ખરી ખુબી તેમણે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ બંને રીતે જૈન અને જૈનેતરમાં સમજાવી દીધી હતી. પરિણામ એ થયું કે રાજકોટમાં જનસેવા, પશુસેવા વગેરે જીવ દયાનાં કામ સંબંધી લોકોમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ ફેલાયો હતો. ગળે કલાક અરબલિત ને ઉમંગવર્ધક વ્યાખ્યાનથી પાપાણુ જેવાં હૃદયો પણ પીગળી ગયાં હતાં, ને જ્યારે હઝળ જેવી સ્થિતિનું તેમનું અસરકારક વિવેચન શ્રોતાજનોએ સાંભળ્યું ત્યારે લોકો ભગ્નત અને પ્રયત્નશીલ થઇ ગયા, અને પશુરક્ષાની હીલચાલ

એવી તો સરસ રીતે ઉપાડી લીધી કે તેનું અનુકરણ ધીમેધીમે આખા સૌરાષ્ટ્રમાં થયું.

મહારાજશ્રીના શિષ્ય મુનિશ્રી છગનલાલજી મહારાજે આ આતુર્ભાસમાં પાંત્રીશ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા શ્રી હતી અને તેમના છેલ્લા ઉપવાસને તથા પારણાના દિવસે નામદાર ઠાકોર સાહેબના હુકમથી કસાઇખાનાં બંધ રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

રાજકોટના આતુર્ભાસ દરમ્યાન રાજકોટ તાળાના પાડા-સણના દરબારશ્રી કેશરીસિંહજી, કનુભા અને તેમના કુમારશ્રી મદારસિંહજી સંઘાણી દીપચંદ અંદરજી સાથે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા અને પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી સભામાં ઉભા થઇને સંવત્ ૧૯૬૭ના આવણ વદ ત્રી રોજ કેટલીક બાધાઓ લીધી અને હુમેશાં દીપચંદલાઇ સાથે વ્યાખ્યાનમાં આવતા હતા.

કાઠીયાવાડમાં રાજકોટ શહેર ઇત્રેજી કેળવણીમાં સૌથી વિશેષ આગળ વધેલું છે. આધુનિક કેળવણીમાં ધાર્મિક શિક્ષણનો અભાવ હોવાથી નવી રોશની પામેલાઓનાં હૃદય આર્યાવર્તના અધ્યાત્મવાદના કરતાં પશ્ચિમના જડવાદ તરફ વિશેષ ઢળેલાં આપણે ઘણા દાખલામાં જોઇએ છીએ. આજકાલ કેળવાયલા ઘણા નવયુવકો ધર્મથી પરાડમુખ થતા જાય છે. આવા કેટલાક યુવાનો પૂજ્યશ્રીના સત્સમાગમથી ધર્મપ્રેમી બની આત્મોન્નતિના માર્ગપર ચડી ગયા છે. પૂજ્યશ્રીના આરિત્ર અને વાણીનો પ્રભાવજ એવો અલૌકિક હતો. સત્સંગાત્ ભવતિ હિ સાધુતા રવલનામ્ અર્થાત્ સત્સંગથી ખલ પુરુષોમાં પણ સાધુતા પ્રગટ થાય છે

તોપછી લાણેલા ગણેલા બુદ્ધિમાન પુરુષોને સત્સંગથી અપૂર્વ લાલ થવા પામે એમા આશ્ચર્ય શું ?

પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસા સાંભળી ઉંચી અંગ્રેજી કેળવણી પામેલા વકીલો, બારીસ્ટરો અને મરકારી હોદ્દાદારો વગેરે તેમની પામે આવવા લાગ્યા. પૂજ્યશ્રીને ઇંગ્રેજોનો લગાર પણ અજાણ નહોતો, છતાં એ નવી રીતની પામેલા શિક્ષિત વર્ગ પર તેમના ચારિત્ર બળની અપૂર્વ છાપ પડી, અને ધીમે ધીમે તેઓ પૂજ્યશ્રીના પ્રશંસક, અધ્યાત્મમાર્ગના અનન્ય ઉપાસક અને ધર્મપર સંપૂર્ણ આસ્તાવાળા બની ગયા. આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીના સત્સંગથી ઘણા વિદ્વાનોએ મોટા લાભ ઉઠાવ્યો. મીસીમ સ્ટીવનસન નામે એક અંગ્રેજ બાનુ પણ પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસા સાંભળી પોતાના પતિ સાથે તેઓશ્રીના આશ્રમાનને લાલ ખુરશી પર નહિ પણ નીચે બેઠીને લેવા લાગી. પૂજ્યશ્રી સાથેના ધર્મ વિષયક ચર્ચામા તેને બહુ આનંદ આવતો. સવ સરીના પ્રતિક્રમણમા હાજર રહી બધી વિધિઓથી વાકેફ થઈ હતી આ બાઈ આશ્રમાનમા સુક પત્તિ બાધીને બેસતી. આશ્રમાનના સુદાઓનુ નિષ્પણ કરી લેતી આ વિદુષી અંગ્રેજ બાનુએ જૈનધર્મ પર Heart of Jainsam નામનું એક પુસ્તક લખ્યું છે, તેમા તેણે પૂજ્યશ્રી સબધી આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો છે

“ The present writer had the pleasure of meeting the Acharya of the Sthanakvasi sect, a gentleman named Sri Raji, whom his followers hold to be the 78th Acharya in direct succession to Mahavira. Many sub-sects have risen amongst the Sthanakvasi Juna and each of these has its

own Acharya, but they all unite in honouring Shri Lalji as a true Ascetic.....When the writer, for instance, had the pleasure in Rajkot of meeting Shrilalji Mahuraj (who is considered the most learned Sthanakvasi Acharya of of the present time), he had travelled thither with 21 attendants—"Gulhoos".

ભાવાર્થ—લેખકને સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના એક આચાર્ય શ્રીલાલજીની મુલાકાતનો આનંદ મળ્યો હતો. જેને શ્રી મહાવીર ની ગાદીના અઠોતેરમા આચાર્ય તરીકે તેના અનુયાયીઓ સ્વીકારે છે. સ્થાનકવાસી જૈનોમાં જે કે ઘણી પેટા શાખાઓ છે છતાં શ્રીલાલજી મહારાજને એક ખરા ત્યાગી સાધુ તરીકે માન આપવામાં બધા મળતા છે.....શ્રીલાલજી મહારાજ જેને વર્તમાન સમયના ઘણા વિદ્વાન સ્થાનકવાસી આચાર્ય ગણવામાં આવે છે તેને રાજકોટ મુકામે મળવું થયું ત્યારે તેઓ ત્યાં ૨૧ મુનિઓ સાથે પધાર્યા હતા.

આ સિવાય ગુર્જર ગિરાના અદ્વિતીય કવિવર જયાજયંત, ઇંદુકુમાર આદિ અનુપમ કાવ્યોના રચયિતા, સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન શ્રીમાન ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવીશ્વર M A, જેઓએ આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવાનું પ્રસન્નતાપૂર્વક સ્વીકાર્યું છે, તેઓશ્રી તથા તેમના સન્નિવ્રત અનેક લોકોપયોગી ગ્રંથોના કર્તા, સાધુચરિત શ્રીચુત અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર આદિ જનેતર વિદ્વાનો પણ મહારાજશ્રીના સત્સંગના પ્રેમપૂર્વક લાલ ઉઠાવતા. પરસ્પર જ્ઞાનચર્ચાથી અપૂર્વ આનંદ થતો. ઉક્ત વિદ્વાનોના અતિ ગહન અને તાત્ત્વિક પ્રશ્નોના ઉત્તર આચાર્યશ્રી ઘણી બુદ્ધિ-

મત્તાપૂર્વક અને જેન શાસ્ત્રને અનુકૂળ આપના, કે જે શ્રવણ કરતાં પ્રશ્નકર્તાને સાનદાશ્ચર્ય થતું. શ્રીકૃષ્ણજન્મ વગેરે પૂજ્યશ્રીના શ્રીમુખથી સાલગતા શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવને જેનોએ કંઈ ઉચ્ચ કોટીએ સ્વીકાર્યા છે તે સમજાયુ. કવિશ્રી ન્હાનાલાલભાઈ કહે છે કે “ મને અને સારાધ્વના મદ્દગત સાધુ અમૃતલાઠ મુંદરજી પઢીયારને એ મહાત્મા એક પારિત્રાજકાચાય થી પણ વધારે મહાન્ વધારે ઉદાર, વધારે ક્રિયાપાત્ર, વધારે તપસ્વી, અને વધારે વૈરાગ્યવંત જણાતા હતા.” સાલગવા સુમળ પૂજ્યશ્રીના વિહાર વખતે કવિશ્રી કેટલોક વખત સાથે રહેતા અને આકરી ક્રિયા અને સંયમના કાયદાઓની ખારીફીથી આનંદ અનુભવતા હતા.

કાશ્મીર રાજ્યના દીવાનજી શ્રીમાન્ અનંતરામજી સાહેબ એલ. એલ. ખી જેઓ એક સ્થાનકવાસી જેન ગૃહમ્ય છે, તેઓ કાશ્મીર રાજ્ય તરફથી એક ડેપુટેશન લઈ કોઈ કાર્યવશાત્ રાજકોટ આવ્યા હતા. દીવાન અનંતરામજીની આગેવાની નીચે આવેલા આ ડેપુટેશનમા કેટલાક રાજપુત અમીરો તથા વજીર પણ હતા. આર દિવસના તેમના મુકામ દરમ્યાન તેઓ હમેશ આચાર્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમા પધારતા હતા. એ સળધમાં આ સ્થળે એક રમુજ કીન્સાનું ખ્યાન આપવાની લાલચ રોકી શકાતી નથી. હકીકત એમ હતી કે વ્યાખ્યાનમા સાથે જવા માટે શ્રીયુત છોટાલાલ તેજપાળ હમેશ સવારે દીવાનજીને ઉતારે તેમને તેડવા માટે જતા અને તા રડમીની સવારે જ્યારે તેઓ દીવાનજીને તેડવા માટે ગયેલ ત્યારે અગલી રત્રે મોડી રાત સુધીના ઉગ્ગ ગજાને લીધે દીવાનજી અને તેમની પાઠી નિદ્રમ્ય હતી. દર-

મીયાન રાજકોટ રાજ્યના લાચાતો તરફથી આગલે દિવસે થયેલી ગોઠવણ મુજબ ડેપુટીશનમાંના રાજપુત ગૃહસ્થાને શિકારે જવા માટે ઘોડાઓ તૈયાર હોવાનું કહેણ લઈને એક માણસ આવી પહોંચ્યો. રા. છોટાલાલભાઈના કેસ ઉપરથી તેમને પણ પરદેશી અને રાજપુત માની લઈ આ માણસે સદેશો આપ્યો કે:— “...સિંહજી સાહેબ કહેવાય છે કે ગમ્મ કાલે કરેલી ગોઠવણ મુજબ શિકારે જવા માટે ઘોડાઓ તૈયાર છે ; અને મહેમાનોની રાહ જોવાય છે. ” રા. છોટાલાલભાઈએ આ માણસની ભૂલનો લાલ લઈ તેને હિંદીમાં જવાબ આપી દીધો કે “...સિંહજી સાહેબકે ખોલ દો કિ, હમ કશમીર પંજાગ કે લોગ તિતર હમણકા શિકાર નહીં કરેંગે, ઇસ લિયે કોઈ શેર (સિંહ) કે શિકારકા ખંદોળસ્ત કરેંગે તો હમ લોગ કલ જરૂર શિકાર ખેલેંગે ! આર આજ તો હમ સબ લોગ શ્રીલાલજી મહારાજ સાહેબકે વ્યાખ્યાનમેં જાનેવાલે હું, તો દોચાર ખગી તૈયાર કરકે ફોર્ન લેજનેકા ખોલ દો.” આ સદેશો ખરે સમજીને તે માણસ પણ વિદાય થઈ ગયો. અને થોડી વાર પછી કાશમીર ડેપુટીશનના તમામ મેમ્બરોએ પૂજ્યશ્રીના “ ઈર્મની થીયરી ” ઉપરના વ્યાખ્યાનનો લાલ લીધો હતો અને તેથી સર્વ ઘણા પ્રસન્ન થયા, અને પોતાને આવો અલભ્ય લાલ મળવા માટે તેઓએ દીવાન અનંતરામજી સાહેબનો તથા પૂજ્ય મહારાજનો આભાર માન્યો હતો.

પંજાબમાં તે વખતે વિચરતા પૂજ્યશ્રીની સંપ્રદાયના મહારાજશ્રી મત્તાલાલજી સંખઘી પૂજ્યશ્રીએ દીવાન સાહેબ સાથે

વાતચીત કરી, બિમાર મુનિરાજેને મુખશાતા પુછાવી હતી અને મુનિએને મદદની જરૂર હોય તો પોને મોકલવા તૈયાર છે એમ જણાવ્યું હતું. પણ દીવાન સાહેબના જમ પહેર્યા પછી “કોઈ મુનિને મદદ માટે મોકલવા જરૂર નથી” એમ સમાચાર આવી ગયા હતા એટલે બીજા મુનિએ તે તરફ મોકલ્યા નહોતા.

રાજકોટમાં સ્થાનકવાળી દેરાવાસી ભાઈઓમાં સંપ હતો તેને આચાર્યશ્રીના ઉપદેશથી એટલી બધી પુષ્ટિ મળી કે દેરાવાસી ભાઈઓના પરબોડામાં ભાગ લેવા માટે સ્થાનકવાસી ભાઈઓને આમંત્રણ કરવા તેમનું એક ડેપ્યુટેશન પૂજ્યશ્રીનાં વખાણમાં આવ્યું હતું અને તે આમંત્રણ સ્વીકારાયું હતું.

રાજકોટ વગેરે સ્થળોમાં એમના વ્યાખ્યાનમાં એક કોમનાં નહિ પણ અનેક કોમનાં સ્ત્રી પુરૂષો ભાગ લેતાં અને એકાગ્ર ચિત્તે કલાક દોઢ કલાક તેમનું વ્યાખ્યાન સાંભળતાં. જેન કોમના આ રાજધિરાજની હૃદયથી જય જોડી તેઓ વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થયે વિદાય થતા. એ વ્યાખ્યાનની અસરથી શ્રીતાજનો સાશંકામ કરવાને પ્રેરતા અને આવા સાધુરત્નો જૈનમાં છે, એવું બાણી આનંદ પામતા. એ પ્રભાવક, પુણ્યશાળી, સર્વદેશી, સર્વપ્રિય, સામ્પ્રદાયિક સંકેત વિનાનાં સંત મહાત્મા જૈન સિદ્ધાંતો એવી મધુર વાણીથી સર્વને સમજાવતા હતા કે અન્યધર્મીને પણ એમ લાગતું નહિ કે આ પૂજ્યજી અમારા ધર્મથી નિરૂદ્ધ બોલે છે. પણ ઉઘડું એમ લાગતું કે અમારા રાજ ધર્મ સમજાવે છે. આત્મકલ્યાણનીજ વાતો કહે છે. મોને,

શક્તિ, વૈરાગ્ય, અનુભવ, તપ આશ્રમધર્મનું અખંડ પાલન, હૃદયની વિશાળતા એ બધા સદ્ગુણો વડે જનસમુહનું સ્વાભાવિક રીતે શ્રીજી પ્રત્યે આકર્ષણ થતું હતું.

સેંકડો અભણ ગામડીયાઓની સલાને કથા, કવિતા કે અશક્ય ગપાટાથી રંજન કરવા સહેલ છે પરંતુ, વાક્ય વાક્ય ને શબ્દ શબ્દ પર વિવેચન અને શંકા કરવાની શક્તિવાળાઓને સમજતી ગળે ઉતરાવતું એ વિશાળ અનુભવ વિના બનેજ નહિ. અંગ્રેજી, ફારસી તો શું પણ જેમણે માનુષાધારું પણ બહુ ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવ્યું નહોતું, તેવા પૂજ્યશ્રીએ ગુરુગમ અને અનુભવથી મેળવેલ શાસ્ત્રીય અને ઐતિહાસિક જ્ઞાનથી બેરીસ્ટરો અને વિદ્વાનોને પણ સંતોષ આપ્યો હતો એ તેઓશ્રીના ઉદ્કૃષ્ટ સંયમ અને પૂજ્ય પદવીનો પ્રભાવ હતો.

રાજકોટ સંસ્થાનના ડેપુટી એલ્યુકેશનલ ઇન્સપેક્ટર ધનુત પોપપલાલ કેવળચંદ શાંહ પોતાનો અનુભવ લખે છે કે :—

“આચાર્યશ્રી જ્યારે ધર્મધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્તે બેસતા ત્યારે ત્યારે તેઓ કાયાને તો ખરેખર વોસરાવીજ હેતા હતા. જ્યારે તેઓ એકાંતમાં સમાધિ ચિત્તમાં હોય ત્યારે બહુજ યાદ જણને તેમનાં દર્શનનો લાલ મળતો કે કેમ તેઓશ્રીના ગ્રિન્થ દ્વારને રોકીને એવી રીતે બેસતા કે આચાર્યશ્રીના એકાગ્ર ચિત્તમાં કોઈ તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનો વિશ્લેષ ન થાય. મને આચાર્યશ્રીની કંઈક વિશેષ કૃપાદ્રષ્ટિ હતી, એટલે કે તેઓ એકાગ્ર ધર્મધ્યાનમાં હું વિશ્લેષ કરનારો નહિ થઈ શકતો. મારા પ્રત્યે કંઈક વિશ્વાસ હતો ને તેથી કોઈ કંઈક

એવી સ્થિતિમાં એમનાં દર્શનનો લાભ મળતો. કેટલાંકો કહે છે કે જૈનમાં માત્ર ઉપવાસાદિ તપશ્ચાર રહી છે પણ યોગ સમાધિ તો અલોપ થઈ ગઈ છે. પણ આવા આચાર્યશ્રીએ તેમજ ખીન્ત એક બે સુપાત્ર સાધુ મહાત્માઓએ મરા મનમાં તો પૂર્ણ પ્રતીત આણી છે કે જૈનોમાં પણ યોગનિષ્ઠ મહાત્માઓ છે ખરા.

દિવાળીના દિવસમાં તેઓશ્રી છઠ્ઠ (બે ઉપવાસ) કરતા એક રાત્રિ દિવસ ધર્મધ્યાનમાં ગાળતા. વ્યાખ્યાન સિવાયના દિવસના સમયમાં અને ખાસ કરીને રાત્રિના સમયમાં તેઓ યોગ સમાધિમાં વિશેષ રહેતા. રાજકોટમાં દિવાળીની પાછલી રાત્રે સંવરપોષામાં રહેલા તથા ખીન્ત થોતાજનોને શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર આખું ત્રણ કલાકમાં શ્રીમુખે સંભળાવ્યું હતું. દિવાળીનો દિવસ શ્રમણસંગવંત મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણનો પવિત્ર દિવસ છે. તે મહાવીર પ્રભુએ શિષ્યોને નિર્વાણ સમયે જે બોધ આપ્યો હતો-સોળપહોર મુખી જે દેશના દીધી હતી તે દેશનાને ગુંથી ગણુધરોએ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની રચના કરી છે, તેથી દિવાળીની પાછલી રાત્રે સમર્થ પવિત્ર આચાર્યશ્રીને મુખે ઉત્તરાધ્યયન સંભળાવ્યો તો ઠીક, એ ઈચ્છાથી ખીન્તું આતુર્માસ તેમણે મોરળી કરેલું ત્યારે દિવાળીને દિવસે હું મોરળી ગયો. ત્યાં મારા નાણુવણમાં આવ્યું કે આચાર્યશ્રી શ્રાવકોને શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સવારે એટલે કાર્તિક શુદ્ધ ૧ ની સવારે સંભળાવવાના છે. આથી હું કંઈ કંઈ નિરાશ થયો કેમકે શ્રમણ સંગવંત દિવાળીની પાછલી રાત્રે નિર્વાણ પામ્યા હતા તે ઉત્તરાધ્યયન

પાછલી રાત્રે પૂર્ણ થયું હતું, તેથી તે વખતે સાંભળવામાં આવે તો તે સામયિક ગણાય. આથી મેં તો મારી નિરાશા આચાર્યશ્રીને નિવેદન કરી. આચાર્યશ્રીએ જણાવ્યું કે રાજકોટમાં શ્રાવકોના જાણવામાં આવી ગયેલું કે પાછલી રાત્રે ઉત્તરાધ્યયન સંભળાવવાનું છે, તેથી કેટલાક શ્રાવકો ઘેરથી વહેલા ઉઠી ફાનસો લઈ કાઢ એકેદ્રિયાદિ જીવોને કચરી ઉત્તરાધ્યયન સાંભળવા મારી ખાસે આવ્યા હતા. આથી બીજી સવારે ગુલાબચંદ્રજીએ ટીકા કરી હતી કે આમાં તો લાલ કરતાં હાનિ વધારે થઈ. ગુલાબચંદ્રજીની ટીકા મને વાજબી લાગી છે, ને તેથી મેં અહિં શ્રાવક-ભાઈઓને સ્પષ્ટ કહી દીધું છે કે હું સવારે વ્યાખ્યાનને વખતે ઉત્તરાધ્યયન સંભળાવીશ. બેસક તું રાજકોટથી ખાસ એટલા માટે આવ્યો હો તો સંવર કે પોપો કરજે અને ધર્મ જાગરણ કરતાં જાગતો હો તો આ ઉપરના સ્થાનમાં ત્રણેક વાગે આવી આંદમલજ સાધુને કહેજે એટલે હું મારા ધ્યાનમાંથી નિવૃત્ત થયો હોઈશ કે થઈશ ત્યારે તરત જોલાવીશ. આ ઉત્તરથી હું બહુ રાજ થયો, પરંતુ કદાચ વિના રહી શક્યો નહિ કે પૂજ્યજી સાહેબ ! આથી આપને બેવાર ઉત્તરાધ્યયન સંભળાવવાનો બેવડો શ્રમ પડશે. તેઓશ્રીએ ફરમાવ્યું કે “મને સ્વાધ્યાયનો બેવડો લાભ થશે. હંમેશનો દસ્તુર એવો છે કે દીવાળીની પાછલી રાત્રે ઉત્તરાધ્યયન સંભળાય તરીકે સુખ પાઠે સંભારવું, તેથી તે પ્રમાણે કરીશ અને શ્રાવક શ્રાવિકાઓ પણ સાંભળે માટે ફરીથી સવારે સંભારીશ.”

દીવાળીની સાંજે મોરબીમાં નિર્મળાજીને મહારાજ સાહેબના ગુણગાનની કવિતા પરિષદમાં ગાઈ, મેં શાસ્ત્રીજીના સ્થોકો

ગાયાને મારો તરફથી મહારજીનીના જીવનચરિત્રની ટુંકી રૂપરેષા દેખાડનારી કવિતા ગવાયા પછી શ્રીયુત્તમ મગનલાલ દક્ષતરી, ભાઈ દુર્લભજી ઝવેરી અને મેં સમયાનુસાર થોડુંક વિવેચન કરી આચાર્યશ્રીએ કાઢીયાવાડમાં અને ખાસ કરીને હાલારમાં ચાતુર્ભાસ કરવાથી કેટલો ઉપકાર કર્યો છે તે બતાવ્યું. પાછલી રાત્રે મને તો ઉત્તરાધ્યયન સાંભળવાનો પુણ્યયોગ પ્રાપ્ત થયો અને સવારે પણ લાભ મળ્યો. સવારે જ્યારે મેં કેટલાંક અધ્યયનો બોલાયા પછી મારી પાસે બેઠેલા શ્રીયુત્તમ ઝવેરીને કહ્યું કે મહારાજ સાહેબ આ બીજીવાર સ્વાધ્યાય કરે છે; તેથી એ બેવડી તરફીના માનમાં શ્રીયુત્તમ દુર્લભજી ઝવેરીની પ્રેરણાથી આખી પરિષદ ઉભી થઈ ગઈ ને જ્યારે મહારાજ સાહેબે જાણ્યું કે ઉભાં ઉભાં સાંભળવાનું આ કારણ છે, ત્યારે તેઓશ્રી પણ શિષ્યો સહિત ઉભા થયા. ને જે તીર્થંદરે પણ “નમોતીથરસ” કહી અતુર્વિધ સંધને માન આપે છે, તેમ ઉભા થઈને શ્રીમુખે ઉત્તરાધ્યયન પુરું સંભળાવ્યું. આટલી ટુંકી હકીકત આચાર્યશ્રીના કેટલાક શુણીની સમજણ આપશે.

ગોંડલ, જેતપુર, ભામનગર, પોરબંદર જેવાં શહેરોમાં ને ચોરાગા જેવાં ગામડામાં જ્યાં જ્યાં હું મહારાજ સાહેબના વિહારમાં તેઓશ્રીનાં દર્શનાર્થે બીજાઓ સાથે ગયેલો ત્યારે હિંદુ મુસલમાનો સૌ તરફથી તેમને માટે જે માનવાચક અને પૂજ્યતાપ્રદર્શક બેલાતું હતું તે સાંભળી મનને બહુ આનંદ થતો ને ઇચ્છતો કે આપણા જોનોમાં આવા પ્રભાવક મહાપુરુષો વધારે હોય તો કેવું સારું? અહિંસામયધર્મનો કેટલો બધો ફેલાવો

થાય. પોરણદરથી અમે રાજકોટ પાંજરાપોળનો ફાળો કરવા માળવા મારવાડ તરફ જતા હતા, ત્યારે પોરણદરના આપણા ભાઈઓએ તથા માર્ગમાં પાલણપુરના ભાઈઓ તેમજ માળવા, મેવાડ, મારવાડમાં અમારો જે આદર સત્કાર થયો હતો તે હજી કૃતજ્ઞચિત્તે હું સંભારું છું. એ આદર સત્કાર અને મળેલી આર્થિક મદદ એ બધું એ નિર્દોષ મહાનુભાવ આચાર્યશ્રીના પ્રભાવને પ્રતાપને લઈને હતું એમ કહું તો તેમાં કશી અતિશયોક્તિ નથી. "

રાજકોટ જૈનવલ્લિક જોડાઈંગ હાઉસના સ્થાનકવાસી વિદ્યાર્થીઓ હમેશાં પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન કરવા અને રત્ન વગેરેની અનુકૂળતાએ વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવતા હતા. પશ્ચિમના જડવાદનું શિક્ષણ લેતા યુવાન વર્ગમાં સ્વધર્મપ્રેમ પ્રેરનાર સદ્ગત ત્રિભુવન પ્રાગજી પારેખનું અત્ર સ્મરણ થયા વિના રહેતું નથી. ખરી લાગણીથી મુંગામુંગા ગુપચૂપ પરોપકારનું કામ કરનારા એવા નરો થોડાજ નીકળવાના. પોતાના પરોપકારી જીવનથી ઉત્તમ દ્રષ્ટાંત ચૂકી જનાર પૂજ્યશ્રીના આ ભક્તના જીવન ઉપર પ્રકાશ પાડવાનું અત્ર અસ્થાને નહિ ગણાય

તેઓ સંવત ૧૯૫૬ના દુષ્કાળમાં દાણા મારકીટમાં અનાજ ખરીદવા ગયા હતા, ત્યાંના કરણાજનક દેખાવે, તેઓને સસ્તા ભાવની અનાજની દુકાન જોવાની અને શેઠ કરચનજી મૂળચંદની મદદથી તેમના ડેલામાં લોજનગૃહ શરૂ કર્યું, પરંતુ પરખારૂં ખાવાનું મળવાથી લોકો આજસુ બન્યા. આ ઉપરથી ઉદ્વેગ-

ગાયા ને મારાં તરફથી મહારાજશ્રીના જીવનચરિત્રની દુકી રૂપરેષા દેખાડનારી કવિતર ગવાયા પછી શ્રીયુત મગનલાલ દક્ષતરી, લાઈ દુર્લભજી ઝવેરી અને મેં સમયાનુસાર થોડુંક વિવેચન કરી આચાર્યશ્રીએ કાઠીયાનાડમાં અને ખાસ કરીને હાલારમાં ચાતુ માસ કરવાથી કેટલો ઉપકાર કર્યો છે તે બતાવ્યું. પાછલી રાત્રે મને તો ઉત્તરાધ્યયન સાંભળવાનો પુણ્યયોગ પ્રાપ્ત થયો અને સવારે પણ લાભ મળ્યો. સવારે જ્યારે મેં કેટલાંક અધ્યયનો બોલાયા પછી મારી પાસે બેઠેલા શ્રીયુત ઝવેરીને કહ્યું કે મહારાજ સાહેબ આ બીજીવાર સ્વાધ્યાય કરે છે; તેથી એ એવડી તરફીના માનમાં શ્રીયુત દુર્લભજી ઝવેરીનો પ્રેરણાથી આખી પરિવહ ઉભી થઈ ગઈ ને જ્યારે મહારાજ સાહેબે જાણ્યું કે ઉભાં ઉભાં સાંભળવાનું આ કારણ છે, ત્યારે તેઓશ્રી પણ શિષ્યો સહિત ઉભા થયા. ને જે તીર્થારો પણ “નમોતીથ્યરસ” કહી ચતુર્વિધ સંઘને માન આપે છે, તેમ ઉભા થઈને શ્રીમુખે ઉત્તરાધ્યયન પુરું સંભળાવ્યું. આટલી દુકી હકીકત આચાર્યશ્રીના કેટલાક શુણ્ણોની સમજણ આપશે.

ગોંડલ, જેતપુર, જામનગર, પોરબંદર જેવાં શહેરોમાં ને ચોરાળા જેવાં ગામડામાં જ્યાં જ્યાં હું મહારાજ સાહેબના વિહારમાં તેઓશ્રીનાં દર્શનાર્થે બીજાઓ સાથે ગયેલો ત્યારે હિંડ મુસલમાનો સા તરફથી તેમને માટે જે માનવાચક અને પૂજ્યતા પ્રદર્શક બે લાતુ હાતુ તે સાંભળી મનને બહુ આનંદ થતો ને ઇચ્છતો કે આપણા જોનોમાં આવા પ્રભાવક મહાપુરૂષો વધારે હોય તો કેવું સાડું? અહિંસામયધર્મનો કેટલો બધો ફેલાવો

લાલ થાય તે માટે તેઓએ એક મોટી સંસ્થા સ્થાપવા પ્રયાસ કર્યો હતો. રતલામ જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ ત્યાંથી ખસેડી રાજકોટ લાવવા તેઓ રતલામ કમીટીમાં ગયા હતા. અને કમીટીએ ઘણી ખુશીથી તે સંસ્થા તેમને મોખી હતી, પરંતુ સમાજની આવી સેવા બજાવવાની તેઓની હાંશ પૂરી ન થઈ. અને સંવત્ ૧૯૭૪ના વૈશાખ વદ ૧૧ ના રોજ તેઓશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થતા રતલામ સ્ટેશને ગયેલો કોલેજનો સામાન પાત્રે લાવવો પડ્યો. પરોપકારનાં કાર્યો માટેજ તેઓએ ભવિષ્યની સારી આશાઓ છતાં નોકરીમાંથી ફારગત થઈ પરોપકારી જીવનમાં અંધલાંબુ હતું. તેઓશ્રીના સ્મરણાર્થે તેમના મિત્રોએ રૂ. ૩૦૦૦ એકઠા કરી તેમના નામનો રાજકોટ પાજશપોળમાં એક વોર્ડ કરાવેલ છે, જેનો પાયો ધરમપુરના મરહુમ મહારાજાશ્રી મોહનદેવજીએ નાખ્યો હતો.

સદ્ગત ત્રિજીવનભાઈના જ્યેષ્ઠ યાદુ દેવજીભાઈ મરહુમને પગલે ચાલી, પોતાના દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરે છે. આ લખનારને તેઓશ્રી સાથે ધાર્મિક સગાઈ હતી. અને વખતો વખત પરસ્પર મળવું થતું હતું. તેઓશ્રી સંતસમાગમ અર્થે જૈનપુર પણ પધાર્યા હતા અને જ્યાં જ્યાં પૂજ્ય સાહેબનું આતુર્માસ હોય ત્યાં પહોંચતા હતા. ,

સદ્ગતની પ્રેરણાનુમાર ઘોડીંગનું કાયમી મકાન અને એક 'સેનીટેરીયમ' રાજકોટમાં તુરતમાં તૈયાર થયેલા આપણે જોઈશું. અન્યને અનુકરણ કરવા લલચાવવાજ આટલું લાંબાજી દરવું પડેલ છે

~ પૂજ્યશ્રીએ રાજકોટનું આતુર્માસ પણ કરી વિહાર કર્યો તમારે શ્રોતાઓને બહુ લાગી આવ્યું હતું.

શાળાની ચોજના કરી. તે પ્રારંભી, પરંતુ પોતાને બહારગામ રહેવાનું થવાથી અંતે એ ઉદ્યોગશાળા અટકી પડી, છતાં પણ એ ઉદ્યોગશાળામાં શીખેલાઓ આજે પણ તેઓશ્રીને આશીર્વાદ આપે છે, કારણ ગદા ધણે ચડી ગયા છે.

પરગામથી રાજકોટ લખવા આવનાર વિદ્યાર્થીઓની મુશીબતો અનુભવી રાજકોટમાં વલ્લિક જૈન બોર્ડિંગ શરૂ કરનાર તેજ ગૃહસ્થ છે, તેઓએ જીવનપર્યંત તે માટે શ્રમ સેવ્યો છે એટલું જ નહિ પણ સાડાતેર હજાર વાર જમીન બોર્ડિંગના મકાન માટે હાલ આપી છે, અને હવે તે ઉપર રૂ. ૨૫,૦૦૦ ખર્ચી બોર્ડિંગનું મકાન થવાનું છે. આ સંસ્થાનો આજે સંખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓ લાભ લે છે અને સ્વધર્મનાં તત્ત્વોનું પ્રાપ્તિ પણ કરવા ભાવ્યશાળી થાય છે.

તેઓ અનાથ કે નિરાધાર વિદ્યાર્થીઓને પોતાને ત્યાં રાખી જમાડી સેવા ચાકરી કરી લણાવતા અને તેમનાં પત્ની પણ તેમાં સહાય કરતાં. જ્યાં જ્યાં તેમની બઢતી થઇ ત્યાં ત્યાં તેમણે પરોપકારનાં ઘણાં કાર્યો કરેલાં છે. તેઓશ્રીનું વિસ્તાર-પૂર્વક જીવન ઘણું લાંબુ થાય અને આ પુસ્તકમાં તેા પૂજ્યશ્રીના ઘણા ભક્તોનો પરિચય કરાવવાનો છે.

તેઓશ્રીનો આ સાથે આપેલો ફોટો તેઓના શાન્ત અને નિરભિમાની પરોપકારી જીવનની વાંચકોને ખાતરી આપશે, તેઓને સ્વધર્મ પર દૃઢ ધૃતિ હતી અને પોવા સંવર ઘણા કરતા. સ્વધર્મના જ્ઞાન સાથે વ્યવહારિક જ્ઞાનની ગોઠવણ થાય તો ઘણા

લાભ થાય તે માટે તેઓએ એક મોટી સંસ્થા સ્થાપવા પ્રયાસ કર્યો હતો. રતલામ જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ ત્યાંથી ખસેડી રાજકોટ લાવવા તેઓ રતલામ કમીટીમાં ગયા હતા. અને કમીટીએ ઘણી ખુશીથી તે સંસ્થા તેમને સોંપી હતી, પરંતુ સમાજની આવી સેવા બળવવાની તેઓની હોંશ પૂરી ન થઈ. અને સંવત્ ૧૯૭૪ના વૈશાખ વદ ૧૧ ના રોજ તેઓશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થતાં રતલામ સ્ટેશને ગયેલો કોલેજનો સામાન પાછો લાવવો પડ્યો. પરોપકારનાં કાર્યો માટેજ તેઓએ લવિષ્યની સારી આશાઓ છતાં નોકરીમાંથી દ્વારગત થઈ પરોપકારી જીવનમાં અંપલાવ્યું હતું. તેઓશ્રીના સ્મરણાર્થે તેમના મિત્રોએ રૂ. ૩૦૦૦ એકઠા કરી તેમના નામનો રાજકોટ પાંજરાપોળમાં એક વોર્ડ કરાવેલ છે, જેનો પાયો ધરમપુરના મરહુમ મહારાણાશ્રી મોહનદેવજીએ નાંખ્યો હતો.

સદ્ગત ત્રિભુવનભાઈના જયેષ્ઠ અંધ દેવજીભાઈ મરહુમને પગલે આલી, પોતાના દ્રવ્યનો સદ્પયોગ કરે છે. આ લખનારને તેઓશ્રી સાથે ધાર્મિક સગાઈ હતી. અને વખતે વખત પરસ્પર મળવું થતું હતું. તેઓશ્રી સતસમાગમ અર્થે જૈનપુર પણ પધાર્યા હતા અને જ્યાં જ્યાં પૂજ્ય સાહેબનું આતુર્માસ હોય ત્યાં પહોંચતા હતા. ;

સદ્ગતની પ્રેરણાનુસાર બોર્ડીંગનું કાયમી મકાન અને એક ‘સેનીટેરીયમ’ રાજકોટમાં તુરતમા તૈયાર થયેલા આપણે જોઈશું. અન્ધને અનુકરણ કરવા લલચાવવાજ આટલું લંબાણ કરવું પડેલ છે.

પૂજ્યશ્રીએ રાજકોટનું આતુર્માસ પૂર્ણ કરી વિદાર કર્યો ત્યારે શ્રોતાઓને બહુ લાગી આવ્યું હતું.

શ્રીયુત્ સૌભાગ્યચંદ વીરચંદ મોહી જેઓ 'સુભાગી'ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, તેમણે ગદ્ગદ કંઠે નીચેનાં કાવ્યોથી શ્રાતાઓને ધીરજ ધીરી હતી.



સવૈયો.

ધુસ્ધુલ બાગથી ઉડી જયે, પલ્લુ રાગથી રાગી જનો રિઝવીને ;
 ઇન્દ્ર ધનુષ્ય સમાઈ જયે, પલ્લુ રંગથી સર્વની આંખ ભરીને ,
 કેશરી અન્ય અરણ્ય જયે, વીર હાકથી જંગલને ગજવીને ;
 તેમજ સંત શ્રીલાલ જયે, બહુ લેખ અલેખ અહિં જગવીને.
 એક પંડિતે આ પ્રસંગે આ કાવ્ય યાદ કર્યું હતું —

તુલસી આ સંસારમેં પંચ રત્ન હૈ સાર,
 સંતસમાગમ હરીકથા દયા દાન ઉપકાર ;
 સંતનકી સેવા કીજે, પ્રભુ રીઝત હૈ આપ,
 જ્યાક બાળ જિલામ્એ, તાકા રીજે -બાપ.'

આ ઉપરાંત શ્રીયુત સુભાગીએ પ્રસંગોપાત કેટલાંક હૃદય-દ્રાવક કાવ્યો ચાતુર્માસ દરમ્યાન બનાવી બ્યાખ્યાનની પરિષદમાં ગયેલાં તેમાંથી થોડાંક નીચે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે.

સદ્ગુરુ ચરણે.

સોરઠ.

અમારે અંતર ગરવી ગુરુભક્તિ ઉભરાય છે રે—

હુદ્ વાણી અમ, ગુરુ ગુલુ ગરવા, નથી યોગ્ય તેને અનુસરવા;
 તરવાને તો પલ્લુ કંઈ હુંડું મ્હાય છે રે. અમારે.

મન મંદિર અમ વાસ કર્યો છે, ઉઝડ માંહિ ઉઝસ લર્યો છે;
હૃદય ક્ષેત્ર વાણી વર્ષાથી લોભાય છે રે. અમારે.

તિમિર હતું હૃદયે છાયેલું, પડયું દિવ્ય કંઈ તેજ નવેલું;
વિકસેલું આ હુંડું શુભ કંઈ રૂઢાય છે રે. અમારે.

કાષ્ટ કટપતરૂ પત્થર પારસ, આપ અધિક શુભ કેરા વારસ;
કેનાથી નિજ તુલ્યે અન્ય કરાય છે રે. અમારે.

ઉગ્ર ભાવના અકંથી પૂજી, પરમ પૂજ્ય શ્રીલાલ શુરૂજી;
નામ રટીશું અંતર પાવન થાય છે રે. અમારે.

આપ મુક્તિને મારગ આપ્યા, અમે આંધળાના કર બાપ્યા;
પુણ્ય વગર અમ તો પણ પગ ધસડાય છે રે. અમારે.

જ્યાં જેવી ગતિમાં વિચરીશું, આપતણા ઉપદેશે તરીશું;
પતિત પાવની વાણી તરણી જણાય છે રે. અમારે.

પાવન પતિત હૃદય કરનારું, આપ ચરણમાં વંદન રૂઢારું;
શાંત ચિત્ત શુભ ગાન તમારું ગાય છે રે. અમારે.

અનંતશુભ આપમાં વિરાગી! આપતણી ભક્તિ મન જાગી;
દહે લાગી તવ ચરણ સુભાગી રૂઢાય છે રે. અમારે.



મનહર છંદ.

આજ મળી દોળે હર્ષવેલા જન જાય છે ક્યાં ?
તમાસાનું જંગ કોઈ પહોંદરે જગાવ્યું છે ?

પૂછતાં જવાબ એક આપિયો અનુભવિયે,
 ભણું થયું રાજકોટ પ્રભુ મન લાગ્યું છે.
 ઘણું જોયું અને વગી સાંભળ્યું ઘણુંય અમે,
 આજકાલ આણે અહીં કૌતુક જગાવ્યું છે;
 ધરાઈ ધરાઈ જઈ જુઓ બાઈ લાઈ તમે,
 'મુક્તિશીલા' દેખવાનું 'હરણીન' આગ્યું છે—

હળાહળ ઝેરવાળા હબરો ફેણીધરેને,
 એક દિવ્ય મોરલીની ઉપર નચાવિયા;
 માનવના જન્મ મસાણે ભુલાઈ જતા જોઈ,
 દિવ્ય દંડે પ્રહરીને અમર રખાવિયા.
 મરવાથી ડરવાનું વિસરી જવાય એવા,
 ભુરકીની સાથ મંત્ર અમને લણાવિયા;
 મારવાડ લાવી કાઢીઆવાડથી મેળવિયું,
 આફરીન! એવા મંત્ર શાઝી અહિં આપિયા.

હારિદ્રયના માર્ગી પીગય અરે પંથી કેમ?
 રસ્તો જતાવું તેથી તારૂં દુઃખ તું તજે;
 ઉત્તર દશામા વગ્ગે એક ઉપકારી જન,
 મુક્તિની લોટરી દ્વાર પાટીયું જેનું સજે.

જાહર છે કામ જેનું કામ જેનું જાહર છે,
 નામ જેનું જાહર તમામ લકતો- લજે;
 હમેશાં હજારો વિણ મૂલ્ય બેઠે ટીકીટો તે,
 શેઠજી શ્રીલાલ તણી પેટી પૂછતો જજે.

પુરાતન કાળ થકી ઉતાડ્યો તારવાને,
 ' સ્ટીમ નેવીગેશન ' ની કંપની સ્થપાણી છે;
 મહામૂલી સેવા જેની કબૂલે માનવી જાત,
 દુનિયાયે- શાખ કીરેક્ટરોની વખાણી છે,
 સોંધા શેર છતાં બહુ મોંઘું બ્યાજ આપનાર,
 આજ સુધીમાં તો એજ કંપની જણાણી છે;
 પરમ પુનિત એના એજન્ટ શ્રીલાલ હથ્થુ,
 શેર મહીં રોકીયે જે આપણી કમાણી છે.



સોરઠ.

અનુપમ અતિથિ ! અરજ અમારી ઉર મહીં ધારજોરે,
 દયા દષ્ટિ કરી આ ભૂમિ માંહી પુનઃ પધારજોરે,
 અતિશય આપ તણા ઉપકારો, કેમ ભૂલી જન જાય હજારો;
 હૃદયનાથ અમ હાથ ગ્રહો તો તારજોરે- અનુપમ૦
 પ્રિય ભૂમિ છે આ પરમ પ્રભુની, નાથ વિયોગ થકી થઈ સુની;
 પ્રભુના દિવ્ય દ્વિરિશ્તા ધીર ધરાવજોરે- અનુપમ૦

જડ પહાડમાં મારગ પાડે, એકજ મૈદ પ્રતાપી પ્રહારે,
એ વિજયડી ફરી ફરી અહીં ઝળકાવજોરે— અનુપમં

અવિનય હોય હજાર અમારા, તોપણ રેડી સમાની ધારા;
તમ હૃદયને શાશ્વત શાન્તિ અપાવજોરે— અનુપમં

સકળ સંઘ ફરી ફરી વિનવે છે, આતુર મનથી એ ઇચ્છે છે;
અમ આંગણ તવ પદ ધુલીથી પાવન થજોરે— અનુપમં

ચિત્ત નિત્ય ચોટયું રહે, તવપદ પૂરણ કૃપાલ
હૃદય નિત્ય નમતું રહે, હૃદયનાથ શ્રીલાલ.

સુભાગી.



પ્રકરણ ૨૬મું.

સૌરાષ્ટ્રનો સફળ પ્રવાસ. -



રાજકોટનું આતુર્ભાસે પૂર્ણ થયે સંવત ૧૯૬૮ના કાર્તિક વદ ૧ ના રોજ વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી ગોંડલ પધાર્યા. ગોંડલમાં શ્રીજી મહારાજના વ્યાખ્યાનમાં ઘણા મુસલમાન બાઈઓ પણ આવતા હતા, પૂજ્યશ્રીના સહુપદેશની રૂડી અસર એમના હૃદય ઉપર એટલી બધી થવા પામી હતી કે, જીવહયા માટે થયેલ કુંડ-માં મુસલમાન બાઈઓએ પણ સારી રકમો ભરી હતી. પૂજ્ય-શ્રીએ ગોંડલથી વિહાર કર્યો ત્યારે મુસલમાન બાઈઓએ ગોંડલમાં વધારે રોકાઈ તેમની અમૃતમય વાણી શ્રવણ કરવાનો લાભ આપવા બહુ આગ્રહપૂર્વક અરજ કરી હતી.

ગોંડલથી વિહાર કરી ગોમટા, વીરપુર, પીઠડીયા, જેતપુર અને જેતલસર થઈ ધોરાજી પધાર્યા. અહિં દશાશ્રીમાળી શાંતિની વંડીના ભવ્ય મકાનમાં પૂજ્યશ્રી ગિરાજતા હતા અને વ્યાખ્યાનમાં સ્વપરમતી હિંદુ મુસલમાન તથા અમલદાર વગેરે હબ-રોની સંખ્યામાં હાજરી આપતા હતા. ધોરાજીથી તુશ્તમાં વિહાર કરવાનો પૂજ્યશ્રીનો વિચાર હતો, પણ પગમાં તકલીફ થઈ

જવાથી એક માસ ધોરાણમાં રોકાવું પડ્યું હતું, અને તેના પરિણામે ત્યાં બહુજ ધર્મોત્તતિ થવા પામી હતી. બહારથી પણ લોકો મોટી સંખ્યામાં શ્રીજી મહારાજનાં દર્શનાર્થે આવતા હતા.

કંઠાળના લાવિક આવકોનો ઘણો આગ્રહ ભેઈ તેમજ તેમના ધર્માનુરાગની પ્રશંસા સાંભળી પૂજ્યશ્રીની ઇચ્છા કંઠાળ (વેરાવળ, માંગરોળ અને પોરબંદર) માં વિચરવાની હતી તેથી ધોરાણથી વિહાર કરી જુનાગઢ પધાર્યા. ત્યાં પણ ધર્મનો ઘણો ઉદ્યોત થયો. ત્યાંથી અનુક્રમે વિહાર કરતા શ્રીજી મહારાજ વેરાવળ પધાર્યા અને ત્યાં ઘણો ઉપકાર થયો.

વેરાવળથી વિહાર કરી ચોરવાડ થઈ શ્રીજી મહારાજ મંહા વઢે ૧૦ નાં રોજ માંગરોળ પધાર્યા. આ વખતે માંગરોળમાં ગોંડલ સમ્પ્રદાયના મુનિશ્રી જયચંદ્રજી સ્વામી ગિરાજતા હતા તેઓ આચાર્યશ્રીના પધારવાના સમાચાર જાણી બહુજ આનંદ પામ્યા. અને તેમને લેવા માટે માંગરોળ ગહેરની બહાર કેટલોક દૂર સુધી આવ્યા હતા. આવકો પણ બહુ મોટી સંખ્યામાં સામે આવ્યા હતા. અહિં પણ સ્વમતી અન્યમતી લોકો મોટી સંખ્યામાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાભ લેતા હતા, અને મુનિશ્રી જયચંદ્રજી સ્વામી વગેરે-તેમના વ્યાખ્યાનમાં હાજરી આપતા હતા. પૂજ્યશ્રી અહિં ૧૫ દિવસ રોકાયા હતા.

અહિંથી વિહાર કરી શ્રીજી મહારાજ પોરબંદર પધાર્યા હતા, અને પોતાના અમૂલ્ય સદ્ગોધથી પોરબંદરવાસી જૈન અજૈન પ્રજાપર રૂડી અસર ઉપજાવી હતી. માંગરોળ, પોરબંદર અને વેરાવળના લોકોના ધર્મપ્રેમની પૂજ્યશ્રીએ ઘણી પ્રશંસા કરી હતી, અને શ્રાવિકાઓનો જ્ઞાનાભ્યાસ બહુ સંતોષકારક જોઈ તેમને સાનંદાશ્ચર્ય થયું હતું. સ્ત્રી કેળવણી તરફ અધિક લક્ષ આપવું જોઈએ અને તેમને જૈનધર્મનાં રહસ્યો બહુ સારી રીતે સમજાવવાં જોઈએ એવી પૂજ્યશ્રીની માન્યતા હતી.

પોરબંદરથી અનુક્રમે વિહાર કરતાં લાણુવડ થઈ શ્રીજી મહારાજ જામનગર પધાર્યા અને ત્યાં એક માસની સ્થિરતા કરી. જામનગરના શાસ્ત્રના જાણકાર આવકો સાથેની ચર્ચામાં પૂજ્યશ્રીને બહુ આનંદ આવતો અને પૂજ્યશ્રીના પ્રતાપથી આવકોના જ્ઞાનમાં પણ ઘણી અભિવૃદ્ધિ થવા પામી.



પ્રકરણ ૨૭મું.

મોરળીનું મંગળ આતુર્માસ.

“કુખામાં હ.યી.”

~*~*~*~

મોરળીના નામદાર મહારાજા માહેજ અને શ્રાવકોના લાંબા વખતના આગ્રહ અને ઇચ્છા લાંબે કાળે પણ સફળ થયાં. સંવત ૧૯૬૮નું આતુર્માસ મોરળીમાં કર્યું. પાઇલેટની પેઠે પ્રથમ કેટલાક શિષ્યો આવ્યા હતા, જેઓ જૈનશાળામાં ઉતર્યા હતા. પૂજ્ય સાહેબનું સ્વાગત સંખ્યાબંધ શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ સામે જઈ કર્યું હતું. તેઓશ્રી મંદિરમાર્ગી લાઇઓની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા. જૈનશાળાના મકાનમાં અને એક બીજા લગ્ન મકાનમાં પોતા નિમિત્તે કાંઈક રીપેર કામ થયેલું જાણી પૂજ્ય સાહેબ દિલગીર થયા અને તેમાં ઉતરેલા શિષ્યોને પ્રાર્થિત આપ્યું. એ જાનને મકાને આતુર્માસ માટે અકસ્માત થવાથી તેઓશ્રી શેઠ સુખદાસ મેનજી ના મકાનમાં પધાર્યા, પરંતુ તેઓશ્રીના પ્રભાવશાલી વ્યાખ્યાન અને દર્શનને માટે ઘણી ગીરદી થવા લાગી.

મોરળીમાં પધારતાંજ, અમુક મુદતમાં પૈંચીજ લાખ ગાથાઓની સજ્જાય કરવાનો તેઓએ નિશ્ચય કર્યો હતો. એટલે વધારે વખત તેઓશ્રી એકાંતમાં સજ્જાય કરવામાંજ મસ્ત રહેતા. મોરળીનં. જે હજાર તો સંઘનાંજ માણસો તે ઉપરાંત મંદિરમાર્ગી તથા બીજી જૈનેતર પ્રજા પણ વ્યાખ્યાન માટે આતુર હતી. આ

બધાને લાલ મળે તેં માટે મોટા મકાનની જરૂર હતી. જે રા. રા. હેમચંદ્ર રામજીભાઈ મહેતા એલ. ટી. ઇ. એન્જનીયરના સખ્ત શ્રમથી સફળ થઇ. તેઓએ મદારાજ સાહેબને અરજ કરી દરબારગઢ પાસેની નિશાળના વિદ્યાર્થીઓને બીજાં મકાનમાં મોકલાવ્યા અને નિશાળમાં પૂજ્યશ્રીએ આતુર્ભાસ કર્યું.

આ આતુર્ભાસ એવું તો સફળ થયું કે વૃદ્ધમાં વૃદ્ધ આવકોને મોઢે મેં સાંભળ્યું છે કે ‘આવું ચોમાસું મોરબીમાં અમારી જીંદગીમાં અમે જોયું નથી.’ આવા વૃદ્ધોમાંના એક સંઘવી સાંકળચંદ કે જે રતલામ યુવરાજ પદવીના ઉત્સવ પ્રસંગે પણ હાજર હતા તે વળતો વળત દહેતા કે ‘ક્યામાં હાથી કેવો ઘાલી હીધો ?’ એટલે મોરબી જેવા ખૂણે પડેલા ન્હાના ગામમાં પૂજ્ય સાહેબ જેવા પ્રસિદ્ધ વિદેશી મુનિરાજનું ચોમાસું સફળ કેવું થયું ? વિશેષ આનંદની વાત તો એ હતી કે દર્શન નિમિત્તે આવતા તમામ આવકોનું સ્વાગત કરવાનું તમામ પર્યં એકજ ગૃહસ્થ ‘શેઠ મુખલાલ મોનજી’ એ ઉપાડી લીધું હતું. દર દેશાવરથી આવનાર સ્વધર્મીઓને સ્વયંસેવકો તમામ પ્રકારની સગવડ કરી આપતા હતા, એટલુંજ નહિ પણ મોરબીના નગરશેઠ પોતે બીજા શેઠીયાઓ સાથે હમેશાં મીજમાનોના ઉતારા પર તેમની ખજર અંતર પૂછવા જાતે પધારતા અને જુદે જુદે ઘેર આમંત્રણ આપી કૃતાર્થ થતા.

સંવત ૧૯૬૮ના આષાઢમાં મોરબીમાં કોલેરાનો ઉપદ્રવ શરૂ થયો હતો, કેટલાક શ્રીમંતો ગામ છોડી બહાર જવાની તૈયારીમાં હતા, પરંતુ પૂજ્ય સાહેબના પધારવાથી એ બીમારી

નરમ પડી હતી. એક દિવસ સાંજરે ખારી પાસે સમજાવ કરતાં, પવન બદલાયલો. જોઈ, આવા કુદરતી પલટાઓનો ખડોગો અનુભવ ધરાવનાર પૂજ્ય સાહેબે પાસે બેઠેલાઓને તુરત સમજાવ્યું કે આ પવનનો પલટો હવા સુધરવાની આશા આપનાર છે, છતાં આવે પ્રસંગે શ્રી શાન્તિનાથના જાપથી ઘણું સ્થળે શાંતિ થયેલી છે. મિત્રમંડળ સાથે યુવાન વર્ગ મોડી રાત્રિ સુધી પૂજ્યશ્રી પાસે ધર્મચર્ચા કરી ધર્મજ્ઞાનમાં ઉમેરો કરતા હતા. ખીજે દિવસે સોમવારની રજા હોવાથી શ્રી શાંતિજપની યોજના કરવામાં આવી, અને ૫૧ ઉત્સાહીઓને તેજ નિશાળના નીચેના શાન્ત ભાગમાં બરોબર ખાર વાગતે, આવી સામાયિક બાંધવાની આ પુસ્તકના લખનારે ખાનગી રીતે સૂચના આપી; જેને પરિણામે બરોબર ખારના ડંકા થતાંજ શ્રી શાન્તિનાથનો જપ શરૂ થયો. સવા લાખ જાપ થયા પછી બધા સાથે પૂજ્યશ્રી પાસે માંગલિક સાંભળવા ગયા. આ જાપ વખતની શાન્તિ અને અલૌકિક દેખાવ તથા પવિત્ર આંદોલનોના કુવારાએ હાજર રહેલાઓનાં મગજ એટલાં બધાં તર કરી દીધાં હતાં કે પોતાની જીંદગીમાં આવો દેખાવો પ્રથમજ અને અપૂર્વ છે, એમ કહેતા હતા. શુભ શુકન ગણી બધા સાચકોને નાજીયેર આપવામાં આવ્યાં હતાં. પૂજ્યશ્રીના અનુમાન મુજબ પવન બદલાતાં, ખીમારી શાંત થઈ ગઈ, અને ઉંચ વર્ષમાંથી તો એક પણ ભોગ લીધા વિના ખીમારી પલાયન કરી ગઈ.

પોતાની જન્મભૂમિમાં સદ્ગુણો શરૂ થયેલા ઉપદેશામૃતનું પાન કરવા લેખક પણ આતુર્ભાસ દરમિયાન મોરબીમાં રહ્યો હતો.

દેશદેશના રીવાજ મુજબ પોતાને વાકેફ કરવા પૂજ્યશ્રીએ મને ચેતવેલ હતું, તે મુજબ તેઓશ્રીને પ્રસંગોપાત થતી અરજનો તેઓ સહુર્ધ સ્વીકાર કરતા. પૂજ્યશ્રીની વાણી એવી તો મીઠી અને સરલ હતી કે, બોલી હિંદી છતાં અભણ ઊંચાં પણ તેઓશ્રીને બરોબર સમજી શકતાં. એક વખત ગૌચરીને સમય સાધી, એક દરજીએ પૂજ્યશ્રીને પોતાને ત્યાં પધારવા આગ્રહ કર્યો. મોરબી કે જ્યાં છસો ઘર વાણીયાનાં ઉપરાંત, વાણીયા સોની, વાણીયા કંઢોઇ ને ગ્રાહણો વગેરેની મોટી સંખ્યા હોવાથી વસવાયાને ત્યાં પોતાના ધર્મગુરૂઓ બોદાવવા જાય એ જરા આ તરફ ગૌરવ ભર્યું ન મનાતું હોવાથી પૂજ્યશ્રીએ ફરી એવા વર્ણની ગૌચરી ખાસ કરી નહોતી કરી. રાજકોટમાં પણ વસ્ત્ર સંબંધી સહેજ અરજ કરેલ તેને પગિણામે શુદ્ધ વૈષ્ણવ પણ પૂજ્યશ્રી પાસે બેસી તેમનાં કપડાંને સ્પર્શવા અચકાતો નહિ.

મોરબીની અનુકૂળતા મુજબ સવારના સાડા છએ વ્યાખ્યાન એક મુનિ શરૂ કરી દેતા અને પૂજ્ય સાહેબ સાતથી નવ વાગતા સુધી અખંડધારાએ ઉપદેશામૃત વરસાવતા. જૈન અને જૈનેતર પ્રજા વ્યાખ્યાનમાંથી પોતાને શ્રદ્ધા કરવા લાયક ઘણું લઇ જતા અને લોકો મુક્ત કંઠે કહેતા કે અહિં તો અત્યારે ‘ચોથો આરો’ વર્તે છે. શ્રી જંબુચરિત્ર ઉપરનું તેઓશ્રીનું વ્યાખ્યાન હમેશાં થોડાંઓની આખો તો લીની કરાવતુંજ. ‘ચલતીમાં ચીલતી’, ‘ખાડો પાપક’, ‘ઉદ્દેપુરના રાણાઓ,’ ‘જોધપુરના મહારાજાઓ,’ ‘જૈપુરના મહારાજા પર એક કવિએ લખેલી હુડી,’ ‘કચ્છના લાખા કુલાણી,’ વગેરે અસરકારક તથા

ઐતિહાસિક દૃષ્ટાંતોથી શ્રોતાઓ પર ધારી અસર થતી અને
 વ્યાખ્યાનનો લાભ ચૂકનાર પોતાના અંતરોએ કર્મ માટે દીક્ષગી
 થતાં. કાવકોની દુકાનો તો વ્યાખ્યાન બાદજ ખુલતી.

બનાવટી અને કટિપત કથાઓના તેઓ કાયર હતા, સત્ય
 અનેક અથવા તો બનતાં સુધી પોતે અનુભવેલ અથવા ઐતિહાસિક
 દૃષ્ટાંતોથી જ તેઓશ્રી પોતાના સિદ્ધાંતોને પુષ્ટિ આપતા. તેઓના
 કાઠિયાવાડના પ્રવાસ દરમ્યાન તેઓશ્રીએ તેના પ્રાચીન અર્વાચીન
 ઇતિહાસોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. બુદ્ધા બુદ્ધા રાજ્યના અનુભવી
 અમલદારો અને ગરાસીયાઓ પાસેથી કાઠિયાવાડની કીર્તિનું પાન
 કર્યું હતું. હું હંમેશા તેઓશ્રીને એક કલાક ઇતિહાસ વાંચી
 સંભળાવતો. પ્રસિદ્ધ વક્તા રા. રા. દક્ષતરી મગનલાલ ‘સાધના’
 નામનું પુસ્તક સમજાવતા અને દેશાઈ વનેચંદ રાજપાળ જેવા
 શ્રીમંત ધાવક બપોરની ઉંઘને બાબુએ મૂકી બપોરના બારથી
 બે વાગતાં સુધી ઇતિહાસ વગેરેનાં પુસ્તકો વાંચી સંભળાવતા.
 જેઓ હમેશા ખસતી દલીલા પવનમાં નિરાંતે બપોરે આરામ
 કરનાર તેઓ નિદ્રાને યાદ ન કરતાં પૂજ્યશ્રીના પ્રતાપે ખરે
 બપોરે વાચનમાં લીન થઈ જતા. તેઓશ્રીનાં સુપત્ની અ. સૌ.
 નાનુબાઈ તથા તેમની વિદ્યાવિલાસી પુત્રીઓ પણ પૂજ્યશ્રીની
 સેવા કરી વિવિધ રીતે જ્ઞાનમા ઉમેરો કરી રહી હતી. ગોંડલ
 સમુદાયના આર્યાજી મણીબાઈને પૂજ્યશ્રીએ સૂત્રો શીખાયાં હતાં.
 મારવાડી ધાવક ધાવિકાઓ દર્શને આવતાં તેને માટે પૂજ્યશ્રીની
 સામેજ પ્રથમ પંક્તિમાં જગો રીઝવે રાખવામાં આવતી, અને
 દેશાઈ વનેચંદલાઈ એવા આવનારનું ઉભા થઈ સન્માન કરી

આગળ જોસાડતા. શ્રીમતી નાનુભાઈએ તો નિડરપણે પૂજ્યશ્રીને કહી દીધું હતું કે “મારવાડી શ્રાવકોને આપ ગમે તેટલા દ્રઢ સમક્ષિતી ગણો, પરંતુ તેમાંનાં સેંકડે નેવુંના ગળામાં કે હાથે કે કેડે ડાડીઓ ને તાવીજો બંધાયેલાં છે. શ્રી જીનેશ્વર દેવપરની શ્રદ્ધા ને સમક્ષિતનાં એ માદળીયાં હોય તો તો અમારે કેશુ’ કહેવાપણું નથી પણ જો બીજાનાં હોય તો સ્વધર્મ પર તેઓને પૂર્ણ વિશ્વાસ કે શ્રદ્ધા નથી એમ અમે માનીશું. તેમની પુત્રીઓ પ્રસંગોપાત પૂજ્યશ્રીની સ્તુતિ સંસ્કૃત કાવ્યો બનાવી બોલતી અને હુંટાય તેટલો લાલ હુંટતી હતી. પૂજ્યશ્રી સાહેબે તેમના શાસ્ત્રી પાસે મુનિશ્રી ચાંદમલજી વગેરેને સંસ્કૃત અભ્યાસ કરાવ્યો હતો.

પૂજ્યશ્રી પંદર સાધુઓ સહિત ચાતુર્માસ હતા; જ્યાં શિષ્ય મંડળે સ્વાધ્યાય અને ધ્યાનમાં એટલા બધા લીન રહેતા કે તેમાંનાં બેયારને મળી કહિ અમે ગામ ગપાટા કે નકામી કુથલી કરતાં જોયા નથી. સજ્જાય અને શાસ્ત્રવચનોની ધૂન લાગી રહેતી. સાંજે પ્રતિક્રમણ કર્યા બાદ જ્ઞાનચર્યા અને પ્રશ્નોત્તરીની ધૂન જામતી, પ્રતિક્રમણ પૂરું થતાજ જૈનશાળાના વિદ્યાર્થીઓ પૂજ્યશ્રીની વંદના કરતા અને બધા હાથ જોડી સ્તુતિ બોલના. પૂજ્યશ્રીને પ્રિય નીચેની સ્તુતિ હમેશાં નિયમિત બોલાવી તે સમયે પૂજ્યશ્રી આંખો મીચી તેમાં તદલીન થઈ જતા. પૂજ્ય સાહેબે તે કંઠસ્થ કરી હતી, ઉપરાંત તેઓશ્રી સાથે આવેલા મુનિમંડળે પણ મુખ પાઠ કરી લીધી હતી.

ગુણવંતી ગુજરાત-એ રાગ.

જયવંતા પ્રભુ વીર, અમારા જયવંતા પ્રભુ વીર ;
શાસન નાયક ધીર, અમારા જયવંતા પ્રભુ વીર.

શાસ સરોવર સરસ આપર્તુ, તત્ત્વ રસે ભરપૂર,
તેમાં ન્હાતાં તરતાં નિત્યે, શુદ્ધ થાય અમ ઉર; અમારા.
સાત્ત્વિક ભાવે જેહ પ્રકાશ્યું, વાસ્તવિક તત્ત્વ સ્વરૂપ,
આસ્તિકતામાં રમીએ એથી, આનંદ થાય અનૂપ ; અમારા.
આપ પ્રકાશિત જ્ઞાન બગીચે, ખીટ્યાં છે બહુ ફૂલ,
સુગંધી વાયુની સરસ દહેરથી, અમે છીએ મશગૂલ; અમારા,
આપ વિશાળ વિચાર ભૂમિએ, ઉછર્યાં કટપ અંકુર,
રસભર તેનાં ફળ આખીને, રહીશું આપ હબ્બુર ; અમારા.
નામ આપર્તુ નિશ્ચિન 'પ્યાડું' રમી રહ્યું અમ ઉર,
તેની ખાતર પ્રાણ અર્પવા, અમને છે મંજૂર ; અમારા,
માર્ગ બતાવા અમ ઉપર જે, કર્યો મહા ઉપકાર,
અર્પણ કરીએ સર્વ તથાપિ, થાય ન પ્રત્યુપકાર, અમારા.
ચરણ આપનાં શરણ હમારે, મરણ જન્મ ભય દૂર,
સ્તન્યંદ્ર જેમ લોભી ચાતક, તમ દર્શન આતુર. અમારા.

શતાવધાતી પંડિત રત્નચંદ્રજી.

જૈનશાળાના વિદ્યાર્થીઓ કે જેના પ્રત્યે પૂજ્યશ્રીનો ધણો
ભાવ હોતો એ વિદ્યાર્થીઓ પાસેના ચિત્રમાં જોઈ શકાશે.

નામદાર મોવળી મહારાજા શાહજીના નજીકના સગા ભાઈના

શિવસિંહુળ વ્યાખ્યાનમાં વખતોવખત પધારતા. તેઓનું નીચેનું
કાવ્ય તેઓના લાવની ખાત્રી આપશે.

(કવિત)

માલવ દેશ પવિત્ર કરી, શ્રી મુનીશજી મોરવી માંહિ પધાર્યા;
મોરવી સંઘ તળી જોઈ લાગળી, દીનદયાલ દિલે હરસાયા.
શ્રીલાલજી સ્વામી છો વિદ્યા વિગારદ, શાસ્ત્રતણા પ્રમુ ! પારને પામ્યા;
અધમ ડધારી કરીને કૃપા, મુનિ આશીર્વાદ અનેક પામ્યા.
મહાન્ આભાર મયૂરપુરી સંઘ, આપતળો સ્વામી દિલમાં માને;
દર્શન આપ તળાં શિષ્ય મંડલ્લી, સહિત થયાં ગણે પૂરવ દાને.
પ્રવા ગૃહરૂપ શિષ્ય સંઘાતે, ચંદ્ર તુલ્ય ગુરુ પૂર્ણ પ્રકાશી;
મોરવી સંઘ હૃદય કુમુદો, દર્શનથી પ્રમુ થાય વિકાશી.
પાવન કરી ભૂમિ પાદપદ્મથી, સદૃજ દયાલુ દયા દિલે લાચી;
ધર્માકુરો કરો ફરી જીવિન, ઉપદેશામૃત વારિ વરસાચી.
પ્રજ હચ્છા આગમનથી આપના, કલ્યાણકારક અમ ડર ભાવી;
સંસાર સાગર તારો 'શિવ' કહે, અરિહંત, અરિહંત, મુક્ત મજાવી.



મકરણ રત્નમું.

મોરળીમાં તપશ્ચર્યા મહોત્સવ.



સોમવાર અથવા એવી રજાને દિવસે મોરળીમાં ગિરાંજતા મુનિઓ પાસે જૈન અને જૈનેતર વિદ્વાનો, વકીલો અને અમલદારો મળી જ્ઞાનચર્યા ચલાવતા અને હેડ માસ્તર તથા રાજ્ય વૈદ્ય ઉપરાંત, મહામંડોપાધ્યાય સાક્ષરોત્તમ શ્રીયુત શંકરલાલ માહેશ્વર પણ વળતોવળત પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા.

પૂજ્યશ્રીના પધારવાથી કેલેરા તદ્દન ગંધ થયો, તેથી આખા ગામની તેઓશ્રી પ્રત્યે પૂજ્યભુદ્ધિ થઈ હતી, અને આખાલગ્ન સંવંની એમજ માન્યતા હતી કે મહાત્માના પધારવાથી દુઃખ દૂર થયું રસ્તામા નીકળતા ત્યારે રાજા મહારાજાને ન મળે એવું આંતરિક માન સર્વ કોમ અને સર્વ ધર્મનાં મનુષ્યો તરફથી મળતું. તપસ્વી મુનિશ્રી છગનલાલજીએ ૬૧ એકસડ ઉપવાસ કર્યા હતા. આવી તપશ્ચર્યા મોરળીમાં પ્રથમજ હોવાથી શ્રાવકોમાં પણ ઘણો ઉન્માદ હતો. સવાર બપોર બન્ને વ્યાખ્યા વળતે જ્વાગડ ૬૧ દિવસ સુધી પ્રગાવના અખાંડત થઈ હતી; તેમાં ખરે પ્રભાવ તો જો હતો કે પ્રગાવના માટે કોઇને કહેવું નજ પડતું. મારી દુકાને આવીને વાસણો લખાવી જતા હતા. પારણાને દિવસે પૂજ્યશ્રી તપસ્વી ૭ આથે ગોચરીએ પધાર્યા હતા. ને ચાર કલાક સુધી ફરી વચ્ચમા કોઇ પણ ઘર પડતું ન સુકતા, સુખતું મળ્યું તે લઈ બધાને લાલ આપ્યો હતો. કેટલાકે પારણાંનો પહેલો લાલ

પૌતાને મળે તો અમુક પ્રતિજ્ઞાઓ કરવા પૂજ્યશ્રીને અરજ કરેલ,
પણ પૂજ્યશ્રી તો પક્ષપાત રાખ્યા વિના રંક શ્રીમંત બધાને ત્યાં
પધાર્યા હતા.

તપસ્વીજીનાં દર્શન કરવા દેશાવરના શ્રાવકો એકઠા થયા હતા.
તેનું ચોખ્ખું સ્વાગત થયું હતું. તપશ્ચર્યના પૂર છેલ્લા દિવસે
સંવર, પોષા, ઉપવાસ અનેક થયા હતા. અને પારણાને દિવસે
ઉત્સવ જેવો દેખાવ હતો. જીવોને અભયદન આપ્યું હોવાં
લાંગડાં જનવરેને ગોળ વગેરે ખવડાવવામાં આવ્યું, અને દાન
પુણ્ય થયાં. જીવદયાનું ફંક થયું હતું જેમાથી ઘણા જીવોને
શાતા ઉપજાવવામાં આવી હતી.

પૂજ્યશ્રીનું શિષ્ય મંડળ હમેશાં સંયમને લગતી ક્રિયાઓ
અને સ્વાધ્યાયમાંજ તલાલિન રહેતું, અને પરદેશ સાથેના પત્ર
વ્યવહાર તેમને કદપતો નહિ હોવાથી જ્ઞાનચર્યા સિવાય બીજી
પ્રવૃત્તિમાં પડવાનું હતુંજ નહિ. મીઝળાન મુનિમંડળની આવી
પ્રવૃત્તિઓ, આજસમાં અમૂલ્ય જીવન વીતાવનાર અને નકામી
કુથલીમાં કલાકોના કલાકોનો અવકાશ લેનાર અને પત્ર વ્યવહાર
માટે સ્ટામ્પો વગેરે સાધનો સાથે લઈ ફરનારા કેટલાક સાધુઓને
ઉત્તમ યોગપાઠ આપ્યો, અને કેટલાક લબ્ધ જીવોએ એ પ્રવૃ-
ત્તિનું અનુકરણ પણ કર્યું. પ્રતિક્રમણ કર્યા બાદ ખાસ દોષ કે
પાપના પ્રાયશ્ચિત માટે સાષ્ટાંગ નમન કર્યા બાદ જે હાથ જોડી
શુદ્ધ હૃદયે આત્માવિશુદ્ધિની ઔષધિની યાચના થતી અને પૂજ્ય
શ્રી ઉપવાસ, જોલો, તેલો વગેરે પ્રાયશ્ચિત ફરમાવતા. ત્યારે એ
પદવીનો પ્રભાવ અને શિષ્યોની વિશુદ્ધ થવાની કાળજી નજરે

જોનારમાં, રાજા મહારાજાઓથી પણ વિશેષ પ્રભાવવાળી પૃથ્વી
 પૃથ્વી પ્રત્યે, પૃથ્વીલાય ઉત્પત્ત થયા વિના રહેતો નહિ. વારા
 ફરતી નવા નવા પાક લેવા આવનારાઓ અને પ્રશ્નો પૂછનારાઓનું
 મન માનતું સમાધાન કર્યું જતા, અને પોતાના નિત્ય નિયમમાં
 મશગુલ રહેતા. તેઓશ્રીના સવારના ચારથી રાતના અચાર
 વાગતા સુધીના કાર્યક્રમની નકલ જે મુનિરાજોએ નોંધી લીધી
 હશે તેઓ ચોથા ચારાની વાનકીનાં વખાણુ કર્યા વિના રહી
 શક્યોજ નહિ. આ પવિત્ર ભારત ભૂમિમાં અનેક ધર્માત્માઓ
 હશે, પરંતુ સ્થા. જૈન સમાજમાં તેઓશ્રીની સરખામણીમાં
 ઉભા રહેનાર તે વખતે ભુજ મુનિરાજોજ હતા. છતાં પણ તેઓશ્રી
 ની ખાસ ખુબી તો એ હતી કે વ્યાખ્યાનમાં કે વાતચીતમાં કદી
 પણ કોઈ સાધુની આચારશિથિસતા કે નિંદારૂપ એક અક્ષર
 પણ તેઓશ્રીના મોઢામાંથી નીકળ્યો નથી. શુભચાહકખુદ્ધિ એ
 તેમનો આદર્શ શુભ તેમના હરીફોનું પણ આકર્ષણ કરાવતું.
 આહાર લાવવામાં તેઓ ખાસ ચેતવણી આપતા અને યુવાન
 શિષ્યોને અમુક દિવસ છુખોજ ખોરાક ખાવા દેતા. ઈન્દ્રિયોને
 વશ રાખવા ખાતર ખોરાકની ઘણીજ સલામત રાખવાનો તેઓ-
 શ્રીનો આદેશ હતો. કાઠીયાવાડ અને ખામ કરીને મોરબીમાં
 ગરમાગરમ શેટલા અને અડદની દાળને તેઓ ઘડુજ પસંદ
 કરતા અને કહેતા કે શ્રાવકો પોતે પેટમાં ન ખાવ પણ મુનિ
 રાજોનાં પાતરા ઘી દૂધ ને મિષ્ટાન્નના પૌષ્ટિક ખોરાકથી ભરે એ
 તેઓનો સાધુઓ પ્રત્યેનો રતુત્ય લાભ છે, પણ પરિણામ હંમેશાં
 વિચારવું. આવો પૌષ્ટિક આહાર લેવો, આગમુ થઈ આજોટવું.
 અને પછી ઈન્દ્રિયો મરતી કરે ત્યારે પોતાના વેપને ભૂલી

ઇન્દ્રિયોના દાસ થવું તેના કરતાં પ્રથમથીજ સાત્વિક સાદો ખોરાક લેવો એ સાધુઓનો પ્રથમ ધર્મ છે, અને કદાચ પૌષ્ટિક ખોરાક ખવાઇ પણ ગયો તો તપશ્ચર્યા વગેરેથી તેનો વેગ ઓછો કરી નાંખવો.

પોતેજ તપશ્ચર્યા ન કરી શકે તેઓ તરફથી જીનઓને એવો બોધ કયાથી મળે ? પ્રથમ કાંડા પર નંખાય, પ્રથમ પોતાનું વર્તન એવું થાય ત્યારેજ ઉપદેશ અપાય છે. પાટ પર બેસી લલકારનારા તો લાખો છે, પણ કહેણી તેવી રહેણી રાખનારાઓનેજ ધન્ય છે. તેઓજ વંદનીય છે, તેઓનોજ સંયમ સફળ છે.

તેઓશ્રી ફરમાવતા કે રોગીઓને સુધારવાનાં ઔષધોને બદલે આ જઠવાદના જમાનામા અનીતિવાન, આળસુ અને વ્યર્થ જીવન ગાળનારાઓને સુધારવાની સંસ્થાઓ સ્થાપવી જોઈએ. શાસ્ત્ર સંહુપદેશના શ્રવણરૂપી આપધસહુ નીતિમય જીવનનું અનુપાન જોઈએ.

મોરબીના તે વખતના નગરશેઠ અમૃતલાલ વર્ધમાનની નમ્રતા અને કાર્યદક્ષતાના તેઓ વખાણ કરતા અને મોરબીના સંપત્તિ અનુકરણ કરવા તેઓ બધાને બોધ આપતા. સવા પાંચસો ઘરનો મોટો શ્રીસઘ કુક્ત એકજ આગેવાનની આજ્ઞામાં ચાલે એ અનુભવ તેઓશ્રીને મોરબીમાજ થયો. નગરશેઠના પ્રમુખ-પણા નીચે બીજા ચાર શ્રીનઘ તરફથી ચુટાયેલા સભ્યો હોય છે. એ પાંચને સર્વ સત્તા છે અને એ પચ વે કરે તે સવા પાંચસો ઘરને મળુર છે જોકે બુના વિચારના સભ્યથી, વખતે ચાલુ જમાનાની પ્રવૃત્તિ મુજબ વર્તન રહી શકતું નથી, પરંતુ મોરબીના યુવાન મંડળમા પણ એટલો બધો વિનય ગુણ છે કે

પંચની આજ્ઞાનું ઉન્નયન કુશળો અવિનય તેઓ કરતા નથી. જમાનો સુધરતો જાય છે તેમ મોક્ષોના શ્રીમદના પટેલી યાઓ પણ પોતાની તોષગદાગી અને કર્તવ્ય સમજતા જાય છે અને ભવિષ્યમા પણ પોતાની પુરાણી પ્રતિજ્ઞા જાગવશે એમ આશા રહે છે

અજમેથી ગર ગડાદર શેઠ હગનમલજી પણ મોરબીમા પૂજ્યશ્રીના દર્શન કરવા પધાર્યા હતા, અને મોળીની પ્રજામા મીઠા ડોળીયાની ગધી હુતુશ્રીને અજ કરી ડોડાવી અને પોતે પણ શ્રીસ્વામીવાત્મ્યનો ગરજ કરી, એકજ ડોડાણે બધા સ્વધર્મી ભાઈઓના દર્શનનો લાભ લીધો આ વખતે શેઠ બચ્દ ભાણજી પીતલીયા પણ હાજર હતા, તેઓએ પણ સ્લાણી કરી લાવ લીધો હતો દર્શન કરવા આવનાર બીજા શ્રીમતોએ જીવ દયા વગેરેમા સાડ ખર્ચ કર્યું હતું

પૂજ્યશ્રીએ એક દિવસે ‘જુનાગ્ના મોલી’ બનવાનું દ્રષ્ટાન આપ્યું હતું, આ તુનો લાણ લઈ માન પિતાશ્રીએ સનેડે શિથળ મત આપ્યું હતું અને આ ધાર્મિક નતની યુગાવીમા ‘નવકારશી’ નું જમણુ કવની આપને તડ મગી હતી તેઓશ્રીને પ્રણામમા વખતે આજ્ઞા આપવાની મને તડ મગવી અને એ નિમિત્તે ત્યાગ પતને પણ લાણ મગતો તેઓશ્રીએ આતુર્માત્રિમા ચારે સ્કંધ મને જરા યા હતા એને આત્મ પ્રથસા માટ મને માશ્રી આપવામા આવે તો મારે અને ઠી લેવું જો, એ કે પૂજ્યશ્રીએ મને વિશેષ પ્રવૃત્તિઓ પડતી મુજા અને નિવૃત્તિમય જીવન જાગ વાને શીખવ્યું હતું વિન્તારી દુટ્ટળ અને વિશાળ વ્યાપાક હોવાથી દોડદોડ કરવી પડતી યજુ પૂજ્યશ્રીની અમી દ્રષ્ટિથી

આ ચાતુર્માસમાં આરામ સાથે આનંદ અનુભવ્યો હતો. તેઓ-
શ્રીનાં વ્યાખ્યાનોમાં હમેશાં કાંઈને કાંઈ નવું જાણવાનું મળતું.
શાસ્ત્રોના અર્થ સરળ કરી ખુબીથી સમજાવતા અને વચ્ચે કાવ્યો
અને દ્રષ્ટાંતોથી એવો અદ્ભુત રસ ઉત્પન્ન કરતા કે ગમે તેટલું
મોડું થાય તોપણ કાંઈને ઉઠવાનું મન ન થતું. તેઓશ્રીનાં ઘણાં
વચનામૃતો અને કાવ્યોનું ટીપણુ કરી રાખ્યું છે, તે અન્ય
પ્રસંગે આપીશું.

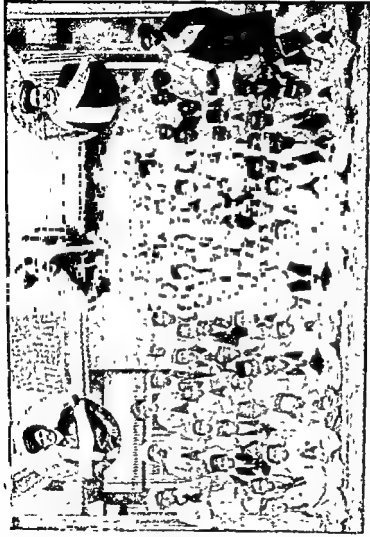
રાજકોટના રા. બા. લીમજીભાઈના વયોવૃદ્ધ ભાઈ જેઠાલાલ-
ભાઈ જે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાન વખતે મોરલીની પેઠે ડાલતા,
તેઓ પશુ મોરબી પધાર્યા હતા, અને ભક્તિભાવમાં રસભસ થઈ,
નીચેનું કાવ્ય લલકાર્યું હતું—

રાગ દેશ.

ધારા પૂજ્ય શ્રમણ શ્રીલાલ, નગન સ્વીકારજો રે;
આપી બોધ અમૂલો સૌને, સુખ ઉપજાવજો રે—ધારા
આપ પધાર્યા રાજકોટમાં, હતા પશુજન કાળ ચોટમાં;
આપ્યો બોધ થયો ત્યા, પશુ જન ગત્યાવજો રે—ધારા
બોધ અસરકારક બહુ દીધો, સર્વ ધર્મીઓએ લાલજ દીધો;
ધનનો ઢગલો દીધો, અહિં એ કરાવજો રે—ધારા
અડસઠીયામાં આવી ઉગાર્યા, પાંચ હજાર પશુ જીવ તાર્યા;
કામ હમારાં સાર્યા, અહિં પણ સારજો રે—ધારા
આપ પધાર્યા નોત નૃપપુરમાં, પશુ મરત સઘળાંએ પળમાં;
જીવ રહ્યાં સહુ બળમાં, કળ એ કરાવજો રે—ધારા
મયુરપુરીનો મહિમા મોટો, નથી નૃપદુર્ગ ચકી કંઈ છોટો;
ધર્મ વિષે નહિ જોટો, અન્ય નિહાળશે રે—ધારા

જ્ઞાન તણી કીમત અધિછી છે, પહેલું જ્ઞાન દયા પડીથી છે;
 સમજાવી એ જ્ઞાને, ધન વધરાવજો રે—આરાં
 નવો જમાનો જોઈ કરીને, સમયસૂચક સહુ લાઈ જાનીને;
 જ્ઞાનદાનમાં પ્રીતિ, વડું વધરાવજો રે—આરાં
 જ્ઞાન વિના દર્શન નહીં દીપે, ધુળ ઉપર લીપણ જેમ લીપે;
 વર્તન તર નર દીપે, જ્ઞાન વધરાવજો રે—આરાં
 ખીજાં શુભ કાર્યો કંઈ કરવા, કરવા કર્મથી અમને હજવા;
 દુઃખ અમારાં દગવા, ફરીથી પધારજો રે—આરાં

પૂજ્યશ્રીના વિહાર વખતનો દેખાવ મને છાંદગીભર આદ
 રહી જશે. ઉંચી ખજાર વચ્ચે ‘ જ્ય જ્ય ’ ના ગગનભેદી
 અવાજો અને ‘ ઘણી ખમ્મા ’ ના મારવાડી પોકારો, જે મોટા
 મહારાણાઓની સ્વાદીમાં પણ ન સંભળાય એવા પૂજ્યશ્રીની
 દીર્ઘિને પ્રસરાવતા હતા. મારવાડી સ્ત્રીઓ પૂજ્યનાં પગલાં પડ્યાં
 હોય તે ધુળને ખોળામાં લઈ મસ્તકે ચઢાવતી હતી, અને જાણે
 એ અમૂલ્ય પ્રસાદ હોય એમ સાથે લઈ જવા રૂમાલે ખાંધતી
 હતી. તેઓશ્રીએ મોરબીને એટલું બધું ઘેલું જનાવ્યું હતું કે
 તેઓશ્રીની રજા લેતાં સંખ્યાબંધ ઉમ્મરલાયક શ્રાવકોની આંખો
 પણ ભીંભળી હતી. અને નગરચોકના લાઈ રોડ ફર્લભજ
 વર્ધમાનને તો મૂર્છા આવી ગઈ હતી. મારા પિતાશ્રી જે ચાર
 દિવસ પૂરું જમ્યા નહોતા. અને પાછળ પાછળ સનાળા, ટંકારા
 તથા ઠેઠ જામનગર સુધી ગયા હતા. સ્વર્ગવાસી એન્જનીઅર
 જોડગઠાસલાઈ પણ સનાળામાં પૂજ્યશ્રીની રજા લેતાં રડી પડ્યા
 હતા, આ સરળ સ્વભાવી ભોળા ભકતોને ફરી લાલ આપવા, ટાકી-
 માલાકમાં વિશેષ રીઠવા તેઓની ઇચ્છા હતી, પરંતુ તે પાલ ન પડી.



શ્રી મોરવી જૈનશાળા-માન્તરો અને કાર્યવાહકો પૂજ્યથી પામે ધર્મજિજ્ઞાસા ભક્ષણ કરે છે. પરિવય-પ્રકરણ ૨૭.

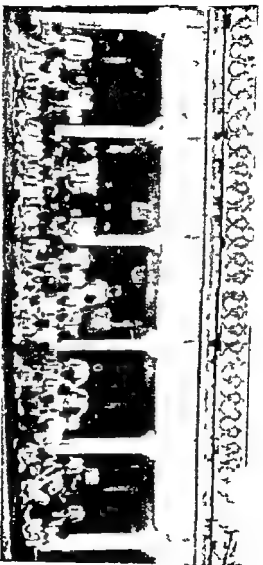
આવી હતી. એટલે ધર્મશાળામાં વ્યાખ્યાન આવતું; ત્યાં અમે
 પૂજ્યપાદની વાણી સાંભળવાને ઉપસ્થિત રહેતા કેઈ વખત
 ત્યારે પૂજ્યશ્રી મને ફરમાવતા ત્યારે હું પણ આવતા વિષય
 પરત્વે બોલતો. સભામાં બામ્બો અને ભાઈઓથી હોલ ચિકાર
 ભરતો. તોડોને પૂજ્યશ્રીની વાણી એવી તો રસ પાછું રહી
 હતી કે જે ત્રણ કલાક કે તેથી પણ વધારે વ્યાખ્યાન આવતું.
 તોપણ કોઈને ઉઠવાનું મન થતું નહિ. હજીપણ વધારે વંચાય
 તો ચાર્જ એમ કહેકને જણાસા રહેતી. વ્યાખ્યાનમાં શાસ્ત્રીય
 તાત્ત્વિક બોધ ઉપરાંત ઐતિહાસિક દાખલાઓ મ્હોટા પ્રમાણમાં
 આવતા તેની શાસ્ત્રીય વિષય સાથે એવી તો ઘટના કરવામાં
 આવતી કે ઓળખાઓ તે વળતે તન્મય બની જતા અને કરુણાર્ત
 પ્રસંગે આગ્રપવાહ કરતો, અને વીર રસને પ્રસંગે શૈભાંચ ખડક
 થતાં બેવામાં આવતાં હતાં. વ્યાખ્યાનની આ ખુબીથી શું બેત
 અને શું બેનેતર એટલા તો શ્રીદા થતા કે બીજા દિવસની
 સવાર ક્યારે થાય અને ક્યારે ફરી વ્યાખ્યાન વંચાય તેની
 આતુરતાથી દરેક રાહ બેતા. સત્તર દિવસ અમે સાથે રહ્યા.
 તેમાં પહેલેથી છેવટ સુધી સ્હડતો ને સ્હડતો ઉત્સાહ બેવામાં
 આવ્યો હતો.

અમે ત્યાં તેજ દિવસે પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે મ્હારે
 ચંદ્રપાતિ મૂત્ર વાંચવું છે. મેં કહ્યું, આપને વંચાવવાને હું લાયક
 નથી. તેમણે કહ્યું તમે ગુરુગ્રન્થપૂર્વક વાચ્યું છે તો મને વંચાવો.
 મારે એવો નિયમ છે કે કોઈ પણ મૂત્ર એક વાર કોઈની ખાતે
 જઈ મારે પડે વાંચવું. તેમાં પણ ચંદ્રપાતિ જેવું શાસ્ત્ર
 છે. ત્યારે મેં કહ્યું

લલે આપનો આગ્રહ છે તો આપણે જે સાથે વાંચીશું, તેજ દિવસથી વાંચન ચાલુ કર્યું. આગમની અકેક પ્રત તો તેમની સાથે રાખતા. ખીજી એક પ્રત દીકાવાળી મેળવી જાપોરના એક વાગ્યાથી સાંજના પાંચ વાગ્યા સુધી વાંચન ચાલતું. લગભગ પંદર દિવસમાં ચંદ્રપત્તિ સૂત્ર પુરું કર્યું. પૂજ્યશ્રીની સમજણ અને પ્રજ્ઞા એટલી તો સરસ કે ચંદ્રપત્તિ કરતાં પણ કદાચ ગહન વિષય હોય તો તે પોતાની મેળે સારી પેઠે સમજી ખીજાને સમજાવી શકે, છતાં એક સાદું સૂત્ર પણ પોતાની મેળે ન વાંચવું એ ભાવના કેટલા અધા વિનય અને વિવેકથી ભરેલી છે તે સહજ સમજી શકાય તેમ છે; એટલા માટે તેમની સ્તુતિમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે “વિદ્યા વિવાદરહિતા વિનયેન યુક્તા”

જીનું કે નવું પણ સાડું તે માડું.

કેટલાએક વૃદ્ધો જીની પદ્ધતિનેજ માન આપે છે તો કેટલાએક યુવકો નવું નવું હોય તેનેજ સ્વીકારે છે; ખરી રીતે આ બંને ખ્યાલો ભૂલભરેલા છે. જીનું કે નવું ગમે તે હો પણ સાડું એટલું સ્વીકારવું અને નરમું હોય તે મૂકી દેવું, આ સમજી માણસનું લક્ષણ છે. પૂજ્યપાદ જીની કે નવી પદ્ધતિનો આગ્રહ કરનારા ન હતા પણ સાડું તે માડું એ મંત્રને સ્વીકારનાર હોવાથી વૃદ્ધ તેમજ યુવાન વર્ગ બંને વર્ગને એક સરખી રીતે પ્રિય થઈ પડ્યા હતા. રાજકોટમાંના યુવકોનો મોટો ભાગ ધર્મ તરફ બેદરકારી રાખનારો ગણાય છે, પણ પૂજ્યશ્રીના રાજકોટ આતુર્માસ્ય દરમ્યાન નાસ્તિક કોર્ટમાં ગણાતો યુવકવર્ગ પૂજ્યપાદ તરફ આકર્ષાઈ આસ્તિક બની ગયો હતો, એમ ઘણાને મોટે



श्री उदयपुर स्था. जैन पाठशाला तथा कार्यवाहक।

परिचय-प्रेरक ३५

મુકરણ રદમું.

પરિચય.



(લેખક:—શતાવધાની પં. રતનચંદ્રજી મહારાજ.)

મવર પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજ કાઠીઆવાડમાં પધાર્યા ત્યારે અમે કચ્છમાં હતા, પણ ત્યાં તેમની કારકીર્દિ સાંભળી તેમને મળવા મનમાં ઉત્કંઠા થઈ હતી. સંવત્ ૧૯૬૮ની સાલમાં કચ્છનું રણ ઉતરી ઝાલાવાડમાં આવ્યા. લોંબકી સાધુ પરિવ્રજનું કામ પૂર્ણ થયા પછી અમારું ચોમાસું ધોરાજી ઠંયું હતું એટલે તે તરફ પ્રયાણ કર્યું; ત્યારે શ્રીલાલજી મહારાજ વાંકાનેર ખિરાજે છે તેવા સમાચાર સાંભળી સંવત્ ૧૯૬૮ના જોઈ વદ ૧૩ના રોજ મહારાજશ્રી ગુલાબચંદજી સ્વામી, મહારાજશ્રી શ્રીરજી સ્વામી આદિ થાણા ચાર વાંકાનેર પહોંચ્યા. ત્યાં પૂજ્ય-વાદના દર્શન થયાં. અમે ઉપાશ્રયમાં ઉતર્યા; તેઓશ્રી થાણા ૧૦ ઉપાશ્રયની ખાસેજ દશાશ્રીમાળીની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા. દિવસ આખો અને રાત્રે દશ વાગ્યા સુધી અવારનવાર જ્ઞાનચર્ચા ચાલતી. ઉપાશ્રય અને ધર્મશાળા એક ખીજથી એટલાં નજીક છે કે રાત્રે પણ બારીમાં સ્હામસ્હામે એક ખીજની વાતચીત સાંભળી શકાય.

કાઠીયાવાડનાં ખીજાં શહેરોની માફક અહિં પણ પૂજ્ય-વાદ વ્યાખ્યાન આપે એ વાત પહેલેજ દિવસે નક્કી કરવામાં

આવી હતી એટલે ધર્મશાળામાં વ્યાખ્યાન ચાલતું, ત્યાં અમે પૂજ્યપદની વાણી માલગમને ઉપનિયન ગ્રહેતા કોઈ વખત ત્યારે પૂજ્યશ્રી મને ક્રમાવના ત્યારે હું પણ ચાલતા વિષય પર્યે બોલતો સભામાં બાઈઓ અને ભાઈઓથી હોલ ચિકાર ભરાઈ જતો લોકોને પૂજ્યશ્રીની વાણી એવી તો રમ પાઈ ગઈ હતી કે બે ત્રણ કલાક કે તેથી પણ વધારે વ્યાખ્યાન ચાલતું. તોપણ કોઈને ઉઠવાનું મન થતું નહિ હજીપણ વધારે વચાચ તો આરૂ એમ જોડેને જીરાસા રહેલી વ્યાખ્યાનમાં શાસ્ત્રીય તાત્ત્વિક બોધ ઉપરાંત ઐતિહાસિક દાખવાઓ મહોળા પ્રમાણમાં આવતા તેની શાસ્ત્રીય વિષય સાથે એવી તો ઘટના કરવામાં આવતી કે ઓળાઓ તે વખતે તન્મય બની જતા અને કનજીર્ત્ત પ્રસંગે અનુપવાહ કરતો, અને વીરુ રમને પ્રસંગે રોમાચ બહુ થતા જોવામાં આવતા હતા વ્યાખ્યાનની આ ખુબીથી શુ જેન અને શુ જેનેતર એટલા તો પ્રીદા થતા કે બીજા દિવસની મવાર ક્યારે થાય અને ક્યારે ફરી વ્યાખ્યાન વચાચ તેની આતુરતાથી દરેક રાહ જોતા સત્તર દિવસ અમે સાથે રહ્યા. તેમાં પહેલેથી છેવટ સુધી ચુડતો ને ચુડતો ઉત્સાહ જોવામાં આવ્યો હતો.

અમે ગયા તેજ દિવસે પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે ચુદાઈ ચ દપત્તિ સૂત્ર વાચવું છે મે કહ્યું, આપને વચાવવાને હું લાયક નથી તેમણે કહ્યું તમે શુરુગમપૂર્વક વાચ્યું છે તો મને વચાવે મારે એવો નિયમ છે કે કોઈ પણ સૂત્ર એક વાર કોઈની પાસે વાચ્યા પછી મારે પડે વાચવું તેમાં પણ ચ દપત્તિ જેવું શાસ્ત્ર શુરુગમપૂર્વકજ વાચવું એવો મારો ઇસિદો છે. ત્યારે મે કહ્યું

લલે આપનો આગ્રહ છે તો આપણે એ સાથે વાંચીશું. તેજ દિવસથી વાંચન ચાલુ કર્યું. આગમની અંકેક પ્રત તો તેમની સાથે રાખતા. બીજી એક પ્રત ટીકાવાળી મેળવી બપોરના એક વાચ્યાર્થી સાંજના પાંચ વાચ્યા સુધી વાંચન ચાલતું. લગભગ પંદર દિવસમાં ચંદપત્તિ સૂત્ર પુરું કર્યું. પૂજ્યશ્રીની સમજણ અને પ્રજ્ઞા એટલી તો સરસ કે ચંદપત્તિ કરતાં પણ કદાચ ગહન વિષય હોય તો તે પોતાની મેળે સારી પેઠે સમજી બીજાને સમજાવી શકે, છતાં એક સાદું સૂત્ર પણ પોતાની મેળે ન વાંચ્યું એ ભાવના કેટલા બધા વિનય અને વિવેકથી ભરેલી છે તે સહજ સમજી શકાય તેમ છે; એટલા માટે તેમની સ્તુતિમાં કહેવામાં આંચું છે કે “વિદ્યા વિવાદરહિતા વિનયેન યુક્તા”

જીનું કે નવું પણ સાડું તે માડું.

કેટલાએક વૃદ્ધો જીની પદ્ધતિનેજ માન આપે છે તો કેટલાએક યુવકો નવું નવું હોય તેનેજ સ્વીકારે છે; ખરી રીતે આ બંને ખ્યાલો ભૂલભરેલ છે. જીનું કે નવું ગમે તે હો પણ સાડું એટલું સ્વીકારવું અને નરસું હોય તે મૂકી દેવું, આ સમજી માણસનું લક્ષણ છે. પૂજ્યપાદ જીની કે નવી પદ્ધતિનો આગ્રહ કરનારા ન હતા પણ સાડું તે માડું એ મંત્રને સ્વીકારનાર હોવાથી વૃદ્ધ તેમજ યુવાન વર્ગ બંને વર્ગને એક સરખી રીતે પ્રિય થઈ પડ્યા હતા. રાજકોટમાંના યુવકોનો મોટો ભાગ ધર્મ તરફ બેદરકારી રાખનારો ગણાય છે, પણ પૂજ્યશ્રીના રાજકોટ ચાતુર્માસ્ય દરમિયાન નાસ્તિક કોટિમાં ગણાતો યુવકવર્ગ પૂજ્યપાદ તરફ આકર્ષાઈ આસ્તિક બની ગયો હતો, એમ ઘણાને મોટે

સાંભળ્યું છે. વાંકાનેરમાં તો મને બહુત અનુભવ થયો છે. વાંકા-
 નેરની બાહર પ્રજા તરફથી બાહર વ્યાખ્યાન માટે મને જ્યારે
 આવડ્યું થયો ત્યારે વાંકાનેરના જૈન યુવકોએ સ્કુલમાં બાહર વ્યા-
 ખ્યાન માટે વ્યવસ્થા કરી. વાંકાનેર મહારાજ સાહેબને પણ આમ-
 ત્રણ આપ્યું, એટલે દરબારશ્રી પોતાના સ્ટાફ સાથે ત્યાં પધાર્યા.
 તમામ અમલદારો અને દરેક વર્ગના લોકોથી સભા ચીકાર ભરાઇ
 ગઇ હતી. આ તરફ થોડે ભાગે અને મારવાડમાં વિશેષ ભાગે
 જુના વિચારવાળા બાહર વ્યાખ્યાનની પદ્ધતિને આ નવીન છે
 એમ કહી વળોડી કાઢે છે. ત્યારે પૂજ્યપાદ તો તે રસ્તેથી નીક-
 ળતાં સ્કુલમાં પધારવા વિનંતિ કરતાં, પોતે ત્યાં પધાર્યા એટ-
 લુંજ નહિ પણ ચાલેલ વિષયને સજ્જડ બનાવવાને પોતે એટલું
 સરસ ખોદ્યા હતા કે તે સાંભળવાને સભા એક તાર લીન બની
 ગયેલી હતી. જુના શાસ્ત્રીય વિષયને નવીન શૈલીથી અર્થવાની
 પણ તેમની એવી ખુબી હતી કે જુના તેમજ નવીન બંને વર્ગને
 તે રૂચિકર થઇ પડ્યું હતું, દરબારશ્રી તેમજ અન્ય શ્રોતા-
 એએ ખીજા વ્યાખ્યાન માટે આમંત્રણ કર્યું, એટલે ખીજું
 વ્યાખ્યાન વીશાશ્રીમાળીની ધર્મશાળામાં આપવામાં આવ્યું હતું.
 બંને વ્યાખ્યાનની બાહર પ્રજા ઉપર ઘણી સારી અસર થઇ હતી-
 ટુંકામાં કહેવાનું એટલુંજ કે પૂજ્યશ્રી રૂઢિને લાલે માન આપતા
 તથાપિ અંતરમાં ચોગ્યાચોગ્યનો વિચાર કરી રૂઢિનો આત્મા
 જે શ્રેયાશ્રેય વિચાર તેને વધારે માન આપતા હતા. તેથીજ
 નવીન અને જુની બંને પદ્ધતિને પોતે તરત અનુકૂલ થઇ જતા
 અને જેમાં વધારે શ્રેય હોય તેનું અનુકરણ કરી લોકોને લાલ
 આપતા.

પૂજ્યપાદનો સાહિત્ય તરફ શોખ.

પૂજ્યશ્રી જૈન શાસ્ત્રના સમર્થ વિદ્વાન્ હતા; બહુસૂત્રી, ગીતાર્થી, શાસ્ત્રવેત્તા; આગમવેત્તા જે ઉપનામ તેને લગાડીયે તે છાજે તેવું હતું. મારવાડ તરફ મુનિવર્ગમાં સંસ્કૃત અભ્યાસ કરવાનું પ્રચલિત હોત તો આચાર્યશ્રી સંસ્કૃતના સમર્થ પંડિત હોત, પણ તે તરફ તેનું પ્રવર્તન ન હોવાને લીધે તે ઇચ્છા મનમાંજ રહી ગઈ હતી. વાંકાનેરમાં થોડા દિવસના પરિચય પછી પૂજ્યશ્રીએ નિવેદન કર્યું કે આપણે આવતું ચોમાસું રહેવાનું સાથે જાને તો નહાના સાધુ ચાંદમલજી મુનિને સંસ્કૃતનો અભ્યાસ તમારી પાસે ચાલુ કરાવું અને હું પણ સંસ્કૃત ન્યાયનાં પુસ્તકો સાંભળું અને વિચારું. પૂજ્યશ્રીની આ દરખાસ્તથી મારા મનમાં ઘણો ઉત્સાહ વધ્યો હતો. જો અમારે સાંપ્રદાયિક ટેટલીએક રૂઢિઓ અને શ્રાવકોની રૂઢિઓનું બંધન ન હોત તો એક ચાતુર્માસ્ય તો શું પણ વરસોનાં વરસો સાથે રહી શાસ્ત્ર વિચારણા અને સાહિત્યસેવાનો લાભ અરસપરસ લેત હોત પણ પ્રકૃત બાબતમાં ત્રણ મુશ્કેલીઓનો વિચાર કરવાનો હતો; એક તો ધોરાજી અને મોરબીના ઠરેલ ચોમાસામાં ફેરફાર કરવો કે જેના માટે વખત બહુ થોડો રહ્યો હતો; બીજું તેમાં લીંબડીના સંઘની અને પૂજ્યશ્રીની સંમતિ મળવી જોઈએ. ત્રીજું જે ગામમાં રહેવું ત્યાંના શ્રાવકોની પણ સંમતિ જોઈએ. વચલી બાબત માટે તો પૂજ્યશ્રીએ એટલી હામ ભીડીને કહ્યું કે હું મારા જે સાધુને લીંબડી મંજુરી મેળવવા મોકલું. મને ખાતરી છે કે લીંબડી સંઘના અગ્રેસરો મારું માન જાળવી જરૂર મંજુરી આપશે, એટલે એ મુશ્કેલી દૂર થશે. પણ વચ્ચે એક નડતર એ હતી કે ધોરાજી

ખાલી ન રહે અને સૌનાં ચોમાસાં ઠરી ગયેલ હોવાથી ત્યાં જનાર કોઈ હતું નહિ. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે તમારાં ચાર ઠાણામાંથી બે ઠાણા કરે. બે ઠાણા ધોરાણ બંધ અને બે ઠાણા મોરબી ચાલે; મોરબીનું ફેરવી શકાય તેમ હતું તર્કી આને માટે એક ત્રીણ મુશ્કેલી દૂર કરવાની હતી જેના માટે કોશીશ કરવામાં આવી પણ અંતરાયના જોગથી ઇચ્છા પાર ન પડી, ત્યારે ચોમાસું ઉતર્યા પછી લેગા થયું અને અમુક વખત સાથે સાથે રહી અવપાસ કરવો એવો વિચાર મનમાં ગોઠવી પ્રથમ આપાઠ વદ ૧ના પૂજ્યશ્રીએ મોરબી ચોમાસું જવાને વાંકા-નેરથી વિહાર કર્યો અને અમોએ ધોરાણ તરફ વિહાર કર્યો, મોરબીનું ચોમાસું પૂરું થતાં દેટલાક કારણસર પૂજ્યશ્રીને મારવાડ તરફ પ્રમારવાનું થયું. અંતરાયનો યોગ તે લેગા ન થયા તે નજ થયા. મનની ઇચ્છા મનમાંજ રહી. આ ઉપરથી પૂજ્ય શ્રીને વિદ્યા તરફ ફેટલો શોખ હતો તેનો કંઈક ખ્યાલ આવી શકશે.

મિલનસાર વૃત્તિ.

આ વૃત્તિને માટે આ તરફના ઘણા માણસોને મોઢથી મેં સાંભળ્યું છે અને જાતે પણ અનુભવ થયો છે કે ગમે તેવો અજ્ઞ-વ્યક્તિ માણુમ આવ્યો હોય પણ તે જાણે પૂર્વનો પરિચિતજ હોયની તેમ તેની સાથે પૂજ્યશ્રી વાતચીત કરતા. આચાર વિચારમાં ભણે જમીન આકાશ જેટલી સિત્તતા હોય છતાં ખેની વચ્ચે જાણે જરી પણ સિત્તતા ન હોય તેમ નિષ્કાલસપણાથી તેની સાથે વાતચિત કરતા કે સામા માણુમને પોતાના મનમાં રહેલ સિત્તતા દૂર કરવાની ફરજ પડે.

ગુણગ્રાહકતા.

આ તરફ મારવાડ તરફના કેટલાએક સાધુઓ આવે છે પણ ઘણે ભાગે તેમનામાં પોતાના આચારનો વિશેષતા બતાવવાની સાથે બીજાની નિંદા કરવાનો દોષ વિશેષપણે જોવામાં આવે છે, પૂજ્યશ્રીના આચાર વગેરેની વિશેષતા છતાં તે વિશેષતા પોતાને મોઢે દર્શાવવાનો કે તેને મુકાબલે બીજાની હલકાઈ શિથિલતા બતાવવાનો કે કોઈની પણ નિંદા કરવાનો સ્વભાવ મુદ્દલ પણ જોવામાં આવતો નહીં તેને બદલે તેમની ગુણગ્રાહક વૃત્તિનો તો ઘણીવાર પરિચય થયો છે. બ્રાહ્મણના પ્રસંગમાં પણ પોતાના પરિચયમાં આવેલ સાધુ સાધ્વી શ્રાવક કે અન્ય કોઈ ગૃહસ્થના જે ગુણનો પોતાને કંઈ પરિચય થયો હોય તે ગુણને લઈ મુક્તકંઠે તેની પ્રશંસા કરતા પત્રી ભાગે તે બીજી રીતે પોતાના કરતાં ઉતરતા હોય તોપણ પ્રકૃત ગુણને લઈ તેની પ્રશંસા કરવામાં જરા પણ અચકાતા નહિ, આ ગુણગ્રાહકવૃત્તિ ખરેખર વખાણવાજોગ છે. આ વૃત્તિને આગારા મુનિઓ તેમજ ગૃહસ્થો માન આવે તો સમાજનો કલેશ કેટલેક અંશે દૂર થાય. આ બધા ગુણોને લીધે અમારો સહવાસ એટલો રસમય બન્યો હતો કે છટા પડતી વખતે બંનેનાં હૃદય ભરાઈ ગયા હતાં, અને સહવાસરૂપ આનંદ બાગમા આશ્રય લેવાનો ફરી ક્યારે વખત મળશે તેનો સોચ કરી રહ્યા હતા, તે વખતે તરતમાં એટલે થોડા માસ પછી મળવાની આશાનુ આશ્વાસન હતું. પણ (‘દેવી વિચિત્રા ગતિઃ’) માણસ ધારે છે કંઈ અને બને છે કંઈ. એ મુજબજ બન્યું. છટા પડ્યા પછી સ્થૂલ શરીર રૂપે તો લેગા

ન થયા પણ " ગિરૌ મયૂરાગગને પયોદાઃ ") એ મિસાલે જેને જેની લાગણી છે તેને તે દૂર નથી એટલે અંતરમાં શુભુસ્મરણ રૂપે સાંનિધ્યજ હતું; વળી ક્યારેક લેગા થઈશું એ પણ આશા અવશિષ્ટ હતી. પણ છેવટના ખબરે આશાને નિરાશામાં ફેરવી નાખી છે. હવે માત્ર આપણે તેમના શુભોત્તુ સ્મરણ કરી તેમણે વાવેલ ખીને સિંચણું કરી વિકાસ પમાડવાનું છે. તેમની યાદ-ગીરીમાં સૌ પહેલાં તો એ કામ કરવાનું છે કે સંપ્રદાયમાં આસતો કલેશ કંઈ પણ ભોગે દૂર કરવો જોઈએ. સંયુક્ત બદ વધારી તેમના બનાવેલ જ્ઞાન અને આનંદ બાગમાંનાં સુવાસિત પુષ્પોની પરિમલ સુગંધ દિગંત પર્યંત પ્રસરતી રહે તેને ટેકો આપવાનો છે. પૂજ્યપાદના શુભો અનેક છે મારામાં તે બધાને વર્ણવવાની શક્તિ નથી. અવકાશ પણ થોડો એટલે હાલ આટલેથી સંતોષ મારી પૂજ્યપાદના આત્માને પરમશાંતિ મળેા એટલું ઇચ્છિ આંહિ વિરમું છું. સુરેપુ કિં બહુના. ઐ શાન્તિ !



પ્રકરણ ૩૦મું.

કાઠીયાવાડ માટેનો અભિપ્રાય.



કાઠીયાવાડમાં અનુક્રમે વિહાર કરતાં આચાર્યશ્રી ભાવનગર પધાર્યા. રસ્તામાં ઘણાં ગામોમાં ઘણો ઘણો ઉપકાર થવા પામ્યો. ભાવનગરમાં આ વખતે લીંબડી સમ્પ્રદાયના સુપ્રસિદ્ધ વક્તા પં. મુનિશ્રી નાગજી સ્વામી પણ બિરાજતા હતા. પરસ્પર જ્ઞાનચર્ચા અને વાર્તાલાપથી બહુ આનંદ થતો હતો. વ્યાખ્યાન એકજ ઠેકાણે વંચાતું અને પં. શ્રી નાગજીસ્વામી ત્યાં પધારતા, ત્યારે તેમનો યોગ્ય આસનાદિનો સત્કાર તથા પરસ્પર વિનય બહુ જાળવવામાં આવતો. ઘણીવાર પૂજ્યશ્રી પોતાનું વ્યાખ્યાન બંધ રાખી પં. નાગજીસ્વામીનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાની આતુરતા બતાવતા અને તેમને વ્યાખ્યાન વાંચવા માટે આગ્રહ કરતા. પંડિતજી નાગજી સ્વામી લખાવે છે કે “અમે એમના જેવા શુણ્ણગ્રાહક માધુ બીજા કોઈ જોયા નથી. વ્યાખ્યાનમાં દ્રષ્ટાંતો કહેવાની અને સિદ્ધાંત માથે તેને મેળવવાની તેમની અજબ શક્તિ હતી. અને તેથી લોકોને ઘણું આકર્ષણ થતું. અને હંડી અમર થતી. ખરેખર કહેવું જોઈએ કે તે જાણતમાં તેમનો અનુભવ અને શક્તિ ઘણાં હતા. જપોરના વખતમાં જ્ઞાનચર્ચા ચાલતી. ઉત્તરાધ્યયન, ભજવતી, સૂયગડાગ વગેરે સૂત્રો સંબંધી ઘણી હંડી ચર્ચા ચાલતી, ત્યારે તેઓ એમ કહેતા કે આ વાત અમેને નવી જાણવામા આવી છે, તેથી તમારી આજ્ઞા હોય તો

ધારી રાખીએ. તેઓ હુમેશ આગ્રહ કરતા કે તમે માળવા મારવાડમાં પધારો; હું રતલામ સુધી માથો આણું; અને સાથે ફરી દેશનો અનુભવ કરાવું; મને વિદ્વાનો માટે ઘણું માન છે. આમ તેઓથી કહેતા હતા. અમે દશ દિવસ સાથે રહ્યા. તેઓથી મોતાના વિહારનો સમય બીજાને કહેતા નહિ, પણ અમને (મુનિશ્રી નાગજીસ્વામીને) જણાવ્યો હતો. અમે તેમને પોણા ગાઉ સુધી વળાવવા ગયા હતા. ત્યાં થોડીવાર બેઠી પ્રેમપૂર્વક ઘાણી વાતો કરી, અને જેમ લાંબા વળતના રસ્તેહીએ છટા પડે તેમ ગદગદિત થતાં છટા પડ્યા. છેવટે જણાવવાનું કે તેમના સહવાસથી અમોને ઘણો આનંદ થયો હતો. એમનામાં ગિલન-સાર શક્તિ અને સામા માણસને જોતવાની કોમ્પ્લેક્સ શક્તિ જોવાતી હતી ” વગેરે વગેરે.

ઠાડીયાવાડના પ્રવાસ દરમિયાન આચાર્ય મહારાજને ઘણું સંતોષ મળ્યો હતો. તેઓથી વ્યાખ્યાનમાં ઘણીવાર ફરમાવતા હતા કે “ ઠાડીયાવાડના લોકો સરલ સ્વભાવના છે. કેળવણીમાં આગળ વધેલા હોવાથી તેઓ શાસ્ત્રના ગમે તેવા ગહન વિષયોને પણ સહેલાઈથી સમજી શકે છે, એ જોઈ મને ઘણું આનંદ થાય છે. અને મારો શ્રમ સફળ થાય છે. શ્રાવિકાઓનો અભ્યાસ જોઈ મને ઘણું સંતોષ થયો છે. બીજા દેશોની અપેક્ષાએ ઠાડીયાવાડમાં જીવહિસા બહુજ થોડી થાય છે. અને માસાહારનો પ્રચાર પણ થોડો છે. ઘણી કોમોમાં તો બીલકુલ માંસાહાર થતોજ નથી, એ સંતોષ પામવા જેવું છે. ઠાડીયાવાડમાં વિચરતા આપણા સાધુઓ વિદ્વાન, માયાળુ, અવસરના જાણુ અને વિવેકી છે. તેઓ મારવાડ તરફ વિચરે તો તે દેશને ઘણું લાભ પહોંચ

ચાડી શકે એમ છે. પૂજ્યશ્રી મારવાડ રેવાડના લોહિતે કહેતા કે—કાઠીયાવાડ વગેરે વેશ્યાઓથી દૂર રહેનાર દેશોમાં વમતા ગૃહસ્થોના અંગણાં બાળકોના કલોલથી શોભી રહ્યા છે, તેથી ત્યાં દત્તક કે ગોદ લેવાના રિવાજ કે કાપદાની જરૂર નથી. ભાગ્યેજ સેકડે પાત્ર પુરૂષો કમનશીબે સત્તાન વિનાના નીકળશે! તમારા દેશ તરફ અને મારવાડમાં નજર કરો, સ્વપુત્ર કેટલા છે ને દત્તક કેટલા છે? આ બધો અનર્થ વેશ્યાઓના વધારાને આભારી છે. લગ્ન જેવા શુભ પ્રસંગમાં પણ તમારાં પરમાણુઓ, તે કુલટાઓના નાચનાં અપવિત્ર પુલાલોથી અપવિત્ર થાય છે, અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરતા કોમળ બાળકો પાસેજ તેનો નાચ કરાવવામાં તમે વરઘોડા અને મડપનીશોભા સમજો છો, તેથી તમે વિપત્તિ રોપી સિંચન કરો છો એ ભૂલી જાઓ છો.

સગીતનો શોખ હોય તો ઘરના બૈરાઓ અને બાલિકાઓને શીખવો કે તેમને શુભામગિરીમાં એટલો તો આરામ રહે. અને જીવતાં જેલ જેવી જન્મકેદમાં મુખ્ય અનુભવે સગીતનો ખરો શોખ હોય તો પ્રભુલક્ષિતા, અને પરોપકાન્દિ જીવગી કર્તવ્યના કાવ્યો ક્યાં થોડા છે, કે બ્રહ્મ લાડુતી અને સહેલ પરમાણુવાગી નીચ નારીઓને મકાન અને મડપમાં લાવી તમારા પોતાનાં, ઉપરાત સ્ત્રીઓનાં જીવન પણ બગાડો છો? લાઇઓ! એતજે, મારા જેવા સાચુ કહેનાર થોડા મળશે, ઘણા પુણ્યયોગે મનુષ્ય જન્મ મળ્યો છે, ઉત્તમ ક્ષેત્ર, ઉત્તમ ગોત્ર અને નિરોગી કાયા—એ બધું એજે ન શુભાવતાં,—એક ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરતા, મોંઘા મનુષ્યલવનુ સાર્થક કરવાનું સ્મરણ રાખજો.

પૂજ્યશ્રીના પ્રભાવથી ઠાઠીયાવાડમાં ઘણા સંજ્ઞાનો તેઓ-
શ્રીના અનન્ય ભક્ત બની ગયા હતા. જ્યાં જ્યાં શ્રીશ્રી મહારાજે
પદાર્પણ કર્યું ત્યાં ત્યાંના સંઘે તેઓશ્રીની અત્યંત હૃદયોત્સાહ
પૂર્વક સેવાભક્તિ કરી, તે જોઈ પૂજ્યશ્રીના ચિત્તમાં પણ ઘણી
પ્રસન્નતા થઈ પરંતુ સમ્રાટના પરિવાર માળવા મારવાડમાં
હોવાથી તે તરફ જવાની તેઓશ્રીને આવશ્યકતા જણાઈ તેથી
તેઓ મારવાડ તરફ વિચરતાં આર્યાશ્રી શ્રી નાનૂળાઈની તપીયત

* તેઓ આ જમાનાનાં લળિધવાન આર્યાશ્રી હતાં. તેમણે
સંસારી અવસ્થામાં સંસારની વિચિત્રતા અનુભવેલી હોવાથી વંશજ
તેમના હાડહાડની મીંજાએ ઉતરી ગયો હતો અને હુમેશાં તપ-
શ્ચર્યામાંજ મશગુલ હતાં. જોકે માસમાં લાગ્યેજ ચાર પાંચ દિવસ
આહાર લેતાં અને તેપણ નિરસ. સૂત્રોની સંજ્ઞાયમાંજ હુમેશાં
મગ્ધાં રહેતાં. મને તેઓશ્રીની સંજ્ઞાય ‘મહામંદીરમાં’ સાંભળ-
વાની તક મળી હતી. કેટલીક આર્યાશ્રીઓની બીમારી તેમણે
હાથ ફેરવીને મટાડી હતી પરંતુ આ વાત પ્રકાશમાં લાવવા ન
હતાં. જોકે આર્યાશ્રીની આખો અનુભવી ડોક્ટરો પણ સાશ્રી ન
કરી શક્યાં, એ આખો આર્યાશ્રીએ અકાઈને પારણે ફક્ત પોતાની
જીભ ફેરવીનેજ દીવા જેવી કરી દીધી હતી અને એ આંખથી
આર્યાશ્રી વ્યાખ્યાન વાચતાં થયાં હતાં. આવા આવા અનેક
અમરકારો અનુભવાએલા છે પરંતુ તે તમામ અત્રે પ્રકાશમાં
લાવવાથી ભોજો ભાવિક વર્ગ ઉઘો અર્થ લે અને શુદ્ધ સંયમ
અને તપશ્ચર્યાના ફળ રૂપે એવી લળિધઓની ઇચ્છામાં અટકી
પડી, પોતાનું સાધ્ય ચુકે. આ આર્યાશ્રીના સંસારાવસ્થાના

ઘણીજ ખરાબ થઈ જવાથી તેમજ તેમને પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનની તેમજ તેમની પાસેથી આલેખણ પ્રાપ્તિ લેવાની પ્રબલતરઃ અભિલાષા છે એવા બજાર મળતાં પૂજ્યશ્રીએ મારવાડ તરફ વિહાર કર્યો અને ભાવનગરથી ઘણું દુર રસ્તે ધોળકા ધંધુકા થઈને તેઓશ્રી અમદાવાદ પધાર્યા.

અમદાવાદમાં શહેરથી ૧-૧૧ માઈલ દુર શેઠ કચરાભાઈ દહેરાભાઈનો બંગલો છે ત્યાં પૂજ્યશ્રી બિરાજતા હતા. પરંતુ વ્યાખ્યાનમાં લોકો મોટી સંખ્યામાં આવવા લાગ્યા તેથી શેઠ દેવગદાસ ત્રિભુવનદાસના વિશાળ બંગલામાં શ્રીજી મહારાજ વ્યાખ્યાન આપતા. વ્યાખ્યાનમાં મંદિરમાર્ગી ભાઈઓ પણ મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપતા અને મહારાજશ્રીને ઘણા ભાવથી આહારપાણી વહોરાવતા હતા. અમદાવાદમાં આચાર્ય મહારાજનાં દર્શનાર્થે મારવાડ વગેરે દેશાવરમાંથી સેંકડો સ્વધર્મીઓ આવ્યા હતા. જેમનું સ્વાગત શેઠ જેશીંગભાઈ વગેરેએ પ્રેમપૂર્વક કર્યું હતું.

પતિને, પૂર્વકર્માનુસાર ‘પત’ નો રોગ લાગુ પડ્યો હતો અને તેમાંજ તેમનું મૃત્યુ થવાથી એ પતીયલ શરીરના મુડદાને મશાણે લઈ જવા તેના સગાઓ પણ ન આવ્યા. નાનુબાઈએ ઘણાંઓને વિનવ્યા પણ જ્યારે કોઈને દયા ન આવી ત્યારે મુડદામાં અસંખ્ય જીવો ઉત્પન્ન થતાં અટકાવવા, પોતે હિમ્મત ધરી કછોટો માર્યો અને પોતાના કદાવર પતિને પીઠપર ઉંચકી પોતેજ અગ્નિદાહ દઈ આપ્યાં. ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય આ અનિવાર્ય અનુભવને આભારી હતો.

મખીઆવના ઠાકોર સરદાર દેવીસિંહજી રાયસિંહજી જેઓ વાઘેલા ગરાશીયા અને ઠાકોર છે તેઓ દર્શનાર્થે આવતાં વ્યાખ્યાનથી બહુ સંતુષ્ટ થયા હતા અને ઘણા ગરાશીયાઓ પાસે તેઓ પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસા કરતા હતા.

અમદાવાદ તથા ગુજરાતમાં આપણા સ્વેતાંગર મૂર્તિ-પૂજક ભાઈઓની ધર્મશાળાઓ ઘણી છે. સ્થાનકવાગ્રી તથા દેરા વાસી ભાઈઓ વચ્ચે ત્યાં જેવો ભેદ્ય છે તેવો બ્રાતૃભાવ નહોતો છતાં પણ આચાર્યશ્રી જ્યારે અમદાવાદ, પાટણ, સિદ્ધપુર, મેસાણા વગેરે શહેરમાં પધાર્યા ત્યારે આપણા સ્વેતાંગર મૂર્તિ-પૂજક ભાઈઓએ પણ તેઓશ્રીની હરેક પ્રકારે સેવા સુશ્રુષા કરી. અને ભક્તિપૂર્વક આહારપાણી આદિ વહોરાવી લાલ ઉઠાવ્યો એટલુંજ નહિ પણ સેંકડો મૂર્તિપૂજક ભાઈઓ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતા હતા. કદાચ કોઈ આવક ચોખ્ખી વર્તન ન કરતા તો તેમને તેમના અન્ય સ્વધર્મી બંધુઓ ઉપાલમ્ભ આપી પૂજ્યશ્રીની સન્મુખ કરતા હતા.

અમદાવાદમાં શ્રીજી ગિરાજમાન હતા ત્યારે પાલણપુરના સુશ્રાવકોને સત્યાગ્રહ થવાથી પૂજ્ય મહારાજ પાલણપુર પધાર્યા અને લગભગ ૨૦ દિવસ રોકાણા. આ વખતે પણ મહેતાજી સાહેબની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા. આ વખતે પાલણપુરના નેક નામદાર જુદાવિંદ નવાળ સાહેબ બહાદુર સર ચેરમહમદખાનજી સાહેબ બહાદુર જી. સી. આઈ. ઇ. કે જેમને સર્વ ધર્મપર અચળ પ્રેમ હતો તેઓ સાહેબ પોતે પોતાના મુસાહેબો તથા દરદાર સહિત પૂજ્યજી સાહેબનાં દર્શનાર્થે પધાર્યા હતા અને

તેઓ દરેક ધર્મનું રહસ્ય જાણતા હોવાથી લગભગ બે કલાક સુધી ધર્મશ્રવણ કર્યા પછી પૂજ્યજી સાહેબની સમ્પૂર્ણ તારીફ કરી હતી અને થોડા દિવસમંજ ખીજી વખત દર્શનાર્થે પધારી વધુ સદુપદેશ શ્રવણ કર્યો હતો અને બે વખત અહિંના જ્ઞાનખાતાને સારી મદદ કરી હતી.

પૂજ્યજી મહારાજનો પવિત્ર ધાર્મિક જોધ અને સામાજિક દેગવણી તથા વ્યાવહારિક અને એતિહાસિક જોધથી પાલનપુરની જૈન કોમના પૂજ્યભાવની ભરતી આવી હતી અને તે પૂજ્યશ્રીના અવસાન પર્વે કાયમ રહેવા પામી હતી એટલુંજ નહિ પણ વર્તમાન પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પણ એવોજ ભાવ કાયમ છે અને જ્યાં જ્યાં પૂજ્ય સાહેબનાં આતુર્માસ હોય છે ત્યાં પાલનપુરના શ્રાવકો લાંબો વખત રોકાઈ ઉપદેશામૃતનું પાન કરે છે.

પાલણપુરથી અનુક્રમે વિહાર કરતા મારવાડની ભૂમિને પોતાની પદરજથી યાવન કરતા શ્રીજી મહારાજ પાલી પધાર્યા અને ત્યાં જોધપુર સંઘની વિનંતિ પરથી તેઓશ્રીએ સંવત્ ૧૯૬૬નું આતુર્માસ જોધપુર કર્યું આ આતુર્માસમાં જોધપુરમાં જે જે મહાન ઉપદેશો થયા તે અવણનીય છે.



પ્રકરણ ૩૧મું.

મૌલવી જીવદયાના વફીલ તરીકે—



જોધપુર (આતુર્ભાસ)—પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં સ્વમંત્રી અન્યમંત્રી મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપતા હતા. સરકારી તોષાખાનાના કારભારી માલી નાનૂરામજી કે જેઓ પૂજ્યશ્રીના પરમ ભક્ત છે તેમણે શુમારે ૨૦૦ રજપુત લોકોને ઉપદેશ આપીને તે પૈકી કેટલાકને જીંદગીપર્યંત શિકાર છોડાવ્યો તેમજ કેટલાકને વર્ષો માટે અને કેટલાકને અમુક દિવસો માટે શિકાર છોડાવ્યો હતો.

જોધપુરના મૌલવી સાહેબ સૈયદ આસદઅલી M. R. A. S. (લંડન) F. T. C. કે જેઓ રાજ્યમાં મોટા હોદ્દાવાર હતા તેઓ શ્રીયુત નાનૂરામજી માત્રી માથે પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા. વ્યાખ્યાન સાંભળતાં બહુ આનંદ પામ્યા અને જોકજ વ્યાખ્યાનની જોવી તો અદ્ભુત અસર થઈ કે તેઓએ જીંદગીભરને માટે માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો ઉપરાંત પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો અને ઘરની સ્ત્રી માટે મર્યાદા કરી. મૌલવી સાહેબનો સાથે બીજા પણ પાંચ મુસલમાન બાઈઓએ જીંદગીપર્યંત માંસ ખાવાનું ઊંડી દીધું. મૌલવી સાહેબના તથા શ્રીયુત નાનૂરામજી સાહેબના સંયુક્ત પ્રયાસથી શુમારે ૧૫૦ મનુષ્યોએ પૂજ્યશ્રીની સમીપે આવી કેટલાક મહિનાને માટે માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો. અને બીજા પણ ઘણા લોકોએ માંસભક્ષણનો હમેશને માટે ત્યાગ કર્યો.

पूज्यश्रीना मुसलमीन भक्त.



मौलवी सेयद आसद अली M R A S (लडन)

F T S जोधपुर.

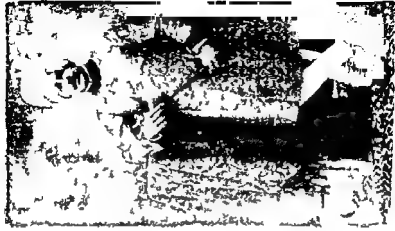
पत्तिय-प्रकरण ३१

શ્રી પંચેડ
રાખાર સાહેબ

પરિચય
પ્રસંગ ૧૬



સ્ય રાખાર સાહેબ શ્રી રંગનાથમિત્રની



રાકોગ શ્રી ચેનાત્તમહાજી સાહેબ

મૌલવી સાહેબે એક મુનિ પાસે માંસલક્ષણના સોગંદ લેવાની હકીકત તેમના બતિવાલાઓના બાણવામાં આવી ત્યારે તેમણે તેમને બતિ બહાર મૂકવાની ધમકી આપી. પૂજ્યશ્રીના બાણવામાં પણ આ હકીકત આવી. પુનઃ ત્યારે તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે “ભાઈ ! તમે તમારી પ્રતિજ્ઞા પર દ્રઢ રહેશો તો ન્યાય થઈ જશે.” મૌલવી સાહેબ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને મક્કમપણે વર્ણગી રહ્યાં અને તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે પ્રથમ જેઓ તેમના વિરોધી હતા તેઓ પણ તેમના પ્રશંસક બન્યા એટલુંજ નહિ પણ મૌલવી સાહેબની સત્પ્રેરણાથી તેઓએ પણ માંસલક્ષણ તજી દીધું. એ રીતે તેમણે પોતાની જાતિનાં ઘણાં માણસોને પોતાના પક્ષમાં લીધાં અને તેમને માંસાહાર કરવાના સોગંદ લેવરાવ્યા. મૌલવી સાહેબ હમેશા પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા. હંબુપણ તેઓ વિદ્યમાન છે અને તેમણે #જીવ-

* મૌલવી સાહેબ એક વાર દેવવાડી ગયા હતા. ત્યાં ઘણી ગાયો કપાતી હતી તે જોઈ તેમને ઘણુંજ દુઃખ થયું. અહિં દેવવાડીમાં તેમના એક ભાણેજ ડાકટર હતા. તેમણે કહ્યું કે ‘અમે આપની શી ખાતર બરદાસ કરીએ?’ ત્યારે સૈયદ આસદ-અલી સાહેબે કહ્યું કે અહિં સેંકડો ગાયો કપાય છે, તે જોઈ મારું દિલ બહુ દુખાયું છે. બે કોઈ પણ પ્રકારે એ વધ બંધ થવા પામે તો સારું. તેમના ભાણેજે કહ્યું કે હું તે બંધ કરાવવા જરૂર કોશીશ કરીશ. એ અરસામાં ત્યાં પ્લેગનો ઉપદ્રવ થયો. અને એક અગ્રેજ અમલદારે પ્લેગની ઉત્પત્તિનું કારણ ડાકટરને પૂછ્યું તેના જવાબમાં તેમણે કહ્યું કે, અહિં સેંકડો

રક્ષાનાં મહાન કાર્યો કર્યા છે અને કરે છે. આ ગૃહસ્થે જીવ-
દયા સંબંધમાં કરેલાં ઉપકારોની મેંધ ‘પરિશીષ્ટ’માં પાછળ
આપી છે.

અહિં આતુર્ભાસ કરવા પૂજ્યશ્રી પધાર્યા તે પહેલાં પૂજ્યશ્રી
શેષકાળ પધાર્યા હતા. આ વખતે જોધપુરના ધર્મપરાયણ સુ-
શ્રાવક કિરતમલજી મુથા (ચંદનમલજી સાહેબના પિતા) એ
જોધપુર બહારના શનિશ્વરના મંદિરમાં મંથારો કર્યો હતો. એક
વખતે પૂજ્યશ્રી કિરતમલજી મુથાને દર્શન આપી પાછા ફરતા
હતા ત્યારે જગતસાગર તળાવ પર એક મુસલમાન હાથમાં
બંદૂક સહિત પક્ષીને મારવાની તૈયારીમાં હોતો તેને શ્રીજી મહા-
રાજે દ્વરથી પક્ષી તરફ બંદૂક તાકતાં જોયો. એટલે પૂજ્યશ્રીએ

ગાયો કપાય છે તેથી વાતાવરણ ઘણું અશુદ્ધ રહે છે અને તેમાંથી
અનેક પ્રકારના ઝેરી જંતુઓની ઉત્પત્તિ થવા સંભવ રહે છે.
મજકુર અમલદારે ગોવધ બંધ કરાવી બધા કમાઈઓની સડી લીધી.
આ મહાશય પણ સાંભળવા પ્રમાણે કલોદી મુઢીને શ્રીજી મહા-
રાજના દર્શનાર્થે આવ્યા હતા. જોધપુરમાં ગૌશાળા ન હોવાથી
માત્રી નાનૂરામજીએ રૂ. ૧૦૦૦ની જગા ગૌશાળા માટે અર્પણ
કરી “મહારાજા સુમેર ગૌશાળા” નામ રાખી ફંડની ગરૂઆત
કરી હતી અને પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં ગામપરગામના મળી
શુમારે રૂ. ૨૦૦૦ થઈ ગયા હતા. જોધપુર કૌન્સીલના મેમ્બર
શ્રીમાન શામળિહારી સાહેબ આદિ ઘણા સંજ્ઞનો ગૌશાળાના
કામમાં ઉત્સાહીઓ ભાગ લેતા હતા. આ સિવાય આતુર્ભાસ
દરમ્યાન શુમારે બે હજાર બકરાને અશવધાન મળ્યું હતું.

મોટેથી અવાજ દીધો કે “અહલા કે પ્યારે ! ખુદાકે પ્યારે ! સખૂર ! સખૂર !” આ અવાજ સાંભળી પેલો મુસલમાન આમતેમ જોવા લાગ્યો. દૂરથી સાધુઓને આવતા જોઈ તેણે સખૂરી પકડી. પૂજ્યશ્રી છેક નજીક આવ્યા ત્યારે તે મુસલમાને તેમને નમન કર્યું અને બોલ્યો કે “મહારાજ ! મારી સ્ત્રી બીમાર છે અને તેની દવાને માટે આ ધનંતર પક્ષીનું માંસ હુકીમે મંગાવેલ છે તેથી તેને હું મારતો હતો.” આ વખતે ટુંકામાં પણ ઘણાજ અસરકારક બોધવચનો શ્રીજી મહારાજે તે મુસલમાનને કહ્યાં તેથી તેનું હૃદય કંઈક પીગળ્યું ખરું પણ તેણે કહ્યું કે “આ પક્ષીને તો હું મારવાનો. કારણકે તેમ ન કરું તો વખતે મારી સ્ત્રીનો જીવ ન બચે. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે “અમે ફકીર છીએ અમારા વચનને ખાતર તમે આ પક્ષીની જાન બચાવશો તો રૂંડાં કામનો રૂંડો બઢેલો તમને મર્યા વિના નહિ રહે. બીજાને સુખ દેવાથીજ આપણે સુખી થઈ શકીએ છીએ.” આ ઉપરથી પેલો મુસલમાન મહારાજશ્રીની આજ્ઞા માથે ચડાવી પક્ષીને અભયદાન અ.પી પોતાને ઘેર ગયો. અને કંઈપણ દવા કરવા વગરજ તેની સ્ત્રીની તબીયત સુધરી ગઈ. તેથી તે ઘણાજ આનંદ પામ્યો અને મહારાજશ્રીની પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે આપની કૃપાથી મારી સ્ત્રીને આરામ થયો છે; આપ સાચા ફકીર છો. પછી તે મુસલમાને જીવ મારવાના મહારાજશ્રી પાસેથી સોગંદ લીધા.

આ ચાતુર્માસમાં તપશ્ચર્યા પણ પુષ્કળ થઈ હતી. તપ-સ્વીજી શ્રી છગનલાલજી મહારાજે ૬૫ ઉપવાસ કર્યા હતા. પત્તાલાલજી મહારાજે ૪૧ ઉપવાસ કર્યા હતા. સતીજી શ્રી સૌરા-

ગકુંવરજીએ ૫૧ ઉપવાસ કર્યા હતા. તપસ્વીજી સતીજીશ્રી નાન-
કુંવરજીએ ચાર માસમાં માત્ર ૧૦ દિવસ આહાર લીધો હતો.
પૂજ્યશ્રીએ તથા અન્ય સાધુ સાધ્વીઓએ પણ એકાંતર વગેરે
વિવિધ પ્રકારની તપશ્ચર્યા ઘણીજ કરી હતી.

તપસ્વીજી છગનલાલજી મહારાજના ૬૫ ઉપવાસના પાર-
ણીને દિવસે પૂજ્યશ્રી સરૂપચંદજી ભંડારીને ઘેર ગોચરી નિમિત્તે
પધાર્યા. ભંડારીજીનો પુત્ર ગોડીદાસજી ચાર વર્ષથી વાના ફર્દથી
પીડાતો હતો. તેનાથી મુદલ ચાક્રી થકતું નહિ. જે જણ તેને
ખસે ઉંચકી પૂજ્યશ્રી પધાર્યા ત્યારે મેડી ઉપરથી નીચે લાવ્યા.
ગોડીદાસજીને પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન કરતાં ખહુંજ પ્રેમ ઉપજ્યો.
ગદગતિ કંઠે તે પૂજ્યશ્રીને નમન કરી કહેવા લાગ્યો “મહારાજ!
હું ચાર ચાર વર્ષથી પીડા પામું છું, મારે માટે મારા બાપે
દવામાં હજારો રૂપિયા ખર્ચ્યા પણ આરામ થતો નથી. ત્યારે
પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે, દવા છોડી દો, નવકાર મંત્ર ગણો, અને
આસ્થા રાખો.” તેજ દિવસથી તેણે દવા છોડી દીધી અને નવ-
કાર મંત્ર ગણવા મંડ્યો. ઘોરાજ સમયમાં તેને તદ્દન આરામ
થઈ ગયો અને તે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં પગે ચાલીને આવવા
લાગ્યો તેઓ પ્રથમ વૈષ્ણવ ધર્મ પાળતા હતા પણ પૂજ્યશ્રીના
સંકુપદેશથી આપું કુટુંબ જૈનધર્મ પાળવા લાગ્યું.

આ પ્રમાણે લોધપુરના ચાતુર્માસમાં અનેક ઉપકારો થયા.

લોધપુરના એ ચાતુર્માસનો ખ્યાલ આપવા કાયસ્થ
જાતિના એક અજ્ઞેન શ્રોતા ટાકટર રામનાથજી જે હાલ
ગઢમલોરમાં છે, તેના પોતાનાજ શબ્દો તેની હિંદી ભાષામાં
અત્રે ટાકું છું.

पूज्यश्री १००८ श्री श्री लालजी महाराजका चातुर्मास मारवाडके मुख्य नगर जोधपुरमें हुवे, उस समय इस दासकोभी आपके दर्शन व सत्संग और उपदेश सुननेका गौरव प्राप्त हुवा. आपकी कान्ती, चित्तशुद्धि, और तपश्चर्याके प्रमाणका आभास इनना जबरदस्त पडताथा कि श्रोतालोक हर्परूपी सुधा समुद्रमें लहराते हुवे मानो तुरियाऽवस्थाका आनन्द प्राप्त करते थे

आपके सदुपदेशका लाभ उठानेकी आकांक्षाके लिये नियत समयसे पहले ही उत्साही राज्यकर्मचारी, पंडितलोक और बौपारी समूहका भेला प्रातःकाल व सायंकाल खचाखच भर जाता था. शरीरमें खेदभी उन दिनोंथी किन्तु इसका पचभूती पुतला व्याख्यान समय तनिकभी बिचार न कर आप समय पर बराबर उपदेश फरमाते आपके उपदेश श्रवणार्थ केवल हिन्दुही नहीं किन्तु कई मुसलमानभाई भी लाभ उठाते. और जीव हिंसा पर घृणा प्रकट कर अहिंसा परमो धर्मके अटल सिद्धांत पर विनय करते. और अगीकार कर स्वयं लाभ उठाकर ऐसे परोपकारी योगी-जनोंके गुणाऽनुवाद गाकर धन्यवाद देते थे. आपके जोधपुर बिराजनेसे जो जो लाभ देशको, स्त्री पुरुषोंकी हुवे है उनका प्रकट करना तुच्छ लेखनीकी शक्तिके बाहिर है किन्तु इतना तो स्पष्ट ही है की —

- (१) कई अधिकारी आत्माओंका सशय दूर होकर जीवदया पर परिपूर्ण विश्वास हुवा, और कई पुरुषोंने बिना छाणा जल

रात्री भोजन और जमीकंद इत्यादिकोंको निशेध समज छोड़कर लाम उठाया.

(२) कोई मांसाहारी क्षत्री ओर अन्यमती लोकोने मांस अंगिकार करना छोड़ दिया.

(३) इस दासकोभी श्री श्री श्री १००८ श्री 'पूज्य वैकुण्ठवासी महाराजके उपदेशसे उस साल ५१ मांस खानेवालोंसे (जो इलाजमें आये) मांसके दोष बताकर उसका बुरा असर उनके हृदय व कलेजे पर होता है उसको समझा छुड़ानेका शुभ अवसर प्राप्त हुवा.

(४) मेरे मित्र सैयद असद अलीजी साहेब एम. आर. ए. एन. (जो जोधपुरमें मुसलमान होते हुवेभी हिन्दुओंमें सर्व प्रिय है और खुदभी मांस भक्षण नहीं करते) ने भी महाराजके उपदेशसे कई मुसलमानोंका मांस छुड़वाया और उन दिनो घासकी कमीसे जो लल्ली, लंगडी, दुःखित गौ माताएं बिना रक्षित थी एक स्थान मुकरिर कर उनके कष्ट मिटानेका प्रबन्ध किया.



પ્રકરણ ૩૨મું.

વિજયી વિહાર.



જોધપુરથી અનુક્રમે વિહાર કરતા પૂજ્યશ્રી નવાનગર પધાર્યા ત્યાં મુનિશ્રી દેવીલાલજી સ્વામીનો મેળાપ થયો. ઠાઠીયાવાડમાં પૂજ્યશ્રી વિચરતા હતા ત્યારે જાવગવાળા સંતોના સંબંધમાં પૂછપરછ કરી તો તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે, માળવામાં પધારી આપ ઉચિત નિર્ણય કરો. પરંતુ જેપુરના શ્રાવકોએ શ્રીજી મહારાજને જયપુર પધારવા વિનંતી કરેલ હતી તેના ઉત્તરમાં તેમણે જયપુર પધારવા કંઈક આશાવચન આપ્યું હતું. તે ઉપરથી તેમણે જયપુર થઈ પછી માળવા તરફ વિચરવાનો વિચાર દર્શાવ્યો. ત્યારે દેવીલાલજી મહારાજે પણ જયપુર પધારવાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી.

નવાનગરમાં આ વખતે પૂજ્યશ્રીના પધારવાથી અપૂર્વ આનંદોત્સવ વર્તાઈ રહ્યો હતો. પૂજ્યશ્રી તથા દેવીલાલજી મહારાજ ઉપરાંત પૂજ્યશ્રી ધર્મદાસજી મહારાજની સમ્પ્રદાયના પૂજ્ય શ્રી નંદલાલજી મહારાજ થાણા પ તથા શ્રી પન્નાલાલજી કેવળચંદજી મહારાજ થાણા ૭ તથા આચાર્યશ્રીના મુનીવરો પૈકી મુનિશ્રી લાલચંદજી, સોભાલાલજી આદિ કુલ ૫૪ મુનિરાજ તથા ૩૩ આર્યાજી આ વખતે અહિં ખિરાજમાન હતા. પૂજ્યશ્રીની નિદ્રતા, વિચક્ષણતા, તથા બિન્નબિન્ન સમ્પ્રદાયના હિન્દુના મોટા મુનિઓની સાથે યથોચિત વાતસયતા અને સન્માનપૂર્વક સર્વને

સંતોષ આપવાની અજબ શક્તિને લીધે પરસ્પર જે આનંદની વૃદ્ધિ અને ધર્મની ઉન્નતિ થઈ તે અવર્ણનીય છે. આવા પ્રસંગોમાં ભિન્ન ભિન્ન મગજના સંખ્યાબંધ સાધુઓ છતાં પરસ્પર વાતસલ્યતા રહેવી અને એકજ ઠેકાણે આગધાનનું વંચાવું એ 'મધુ' એજ પરમપ્રતાપી આચાર્ય મહારાજની વિચક્ષણતા અને પુણ્યવાનીનો પ્રતાપ છે.

તપસ્વીજી શ્રી સુલતાનચંદજીની તપશ્ચર્યાના પૂર ઉપર પૂજ્યશ્રીના અર્પૂર્વ વૈરાગ્યયુક્ત સદુપદેશથી તપશ્ચર્યા, સ્કંધ, દયા, પોષા, ત્યાગ, પમ્યખાણુ, જીવરક્ષા આદિ ઉપકાર ઘણા થયો. આર શ્રાવક ભાઈઓએ સળેડે બ્રહ્મચર્ય ત્રત અંગીકાર કર્યું ખીન પણ ઘણા ત્રત નિયમ સ્કંધાદિ થયાં.

આ વખતે એક મુનિએ ૨૧, બે મુનિરાજોએ ૧૫, એકે ૧૪ ઉપવાસ કર્યા હતા અને ત્રણ પચરંગી તપસ્થાની થઈ હતી. એક મુનિરાજ લગભગ ૨૦ મહિનાથી રાત્રિના શયન કરતા નહિ પણ ધ્યાનમાંજ બેસી રહેતા અને ગમે તેવી શીતઋતુમાં પણ એકજ પછેડી ઓઢતા હતા.

આ પ્રસંગે ખરવા નિવાસી ભાઈ ધીમુલાલજી સંચેતીએ પૂર્ણ વૈરાગ્યપૂર્વક શ્રીપૂજ્યજી મહારાજ સમીપે દિક્ષા ચક્રણ કરી. આ દિક્ષા મહોત્સવ પ્રસંગે આશરે ૪થી ૫ હજાર મનુષ્યો ઉપસ્થિત હતા.

શ્રીમાન્ પચ્છાધિપતીનાં દર્શનાર્થે પંજાબ, રજપુતાના, ગોવાડ, મારવાડ, માળવા, ગુજરાત, કાઠીયાવાડ આદિ દેશોનાં

સેંકડો મનુષ્યો આવેલ હતાં. જેમનો તન, મન, ધનથી નવાન-ગરના સંઘે ઉત્તમ પ્રકારે આતિથ્ય સત્કાર કર્યો હતો.

પૂજ્યશ્રીના પધારવાથી ખ્યાવર આ વખતે એક તીર્થક્ષેત્ર સમાન ગની રહ્યું હતું.

પૂજ્યશ્રી નવાનગરથી અજમેર પધાર્યા અને જેપુર પધારવાની તાકીદ હોવાથી અજમેર નગરની બહારજ શેઠ શુભાન-મનજી લોદાની કોડીમાં બિરાજ્યા. પરંતુ તેઓશ્રીનો પુણ્યપ્રભાવ તથા આકર્ષણ શક્તિ એટલી બધી પ્રબલ હતી કે, બ્યાખ્યાનમાં સાધુભાગી શ્રાવકો ઉપરાત સેંકડો હજારોની સંખ્યામાં જૈન અજૈન સત્તજનો ઉપસ્થિત થતા હતા અને શેઠ શુભાનમલજી સાહેબની વિશાળ કોડી મધ્યેના તબેલાની વિશાળ અગારીધરના ચોકમાં ખણુ પાછળથી આવનારને જગ્યા મળતી ન હતી. આ વખતે પ્રસંગોપાત પ્રાણીરક્ષાના મળધમા પૂજ્યશ્રીએ ઉપદેશ આપ્યો તે ઉપરથી શ્રીમાન્ રાયશેઠ આદમલજી સાહેબની પ્રેરણાથી શ્રીમાન્ દી. બ. શેઠ ઉમેદમલજી સાહેબ તથા રા. બ. શેઠ સોલાગમલજી ઢઢા વગેરેએ વિચાર કરી એક પશુશાળા સ્થાપન કરી, જેમા આજે ઘણાક અનાથ પશુઓનું પ્રતિપાલન થાય છે.

આ ઉપરાત પૂજ્યશ્રીએ બાળલગ્ન નહિ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો તેની અસરથી ઘણા લોકોએ ૧૬ વર્ષ પહેલાં પુત્રનાં અને ૧૩ વર્ષ પહેલા પુત્રીના લગ્ન નહિ કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી.

અજમેરમા પાચ છ દિવસ રોકાઈ પૂજ્યશ્રી જયપુર પધાર્યા ત્યાં ઘણી ધર્મોત્તતિ થઈ. જયપુરના શ્રી સંઘે ચાતુર્માસ કરવા

માટે અત્યાચ્છપૂર્વક અગ્ન કરી ઉત્તરમા પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે જેવો આવમર

૧. જયપુરથી વિહાર કરી શ્રીજી મહારાજ ટોક પધાર્યા, ત્યાં સંવત ૧૯૭૦ના ફાલ્ગુન શુદ્ધ ૨ના રોજ તેઓશ્રીના સદુપદેશથી તેમના સસારપક્ષના ભાણેજ અને ભાણેજીવર શ્રીયુત્તમ માગીલાલજી ગુગલીયાએ ૩૦ વર્ષની ભર જુવાન અવસ્થામાં સર્વથા પ્રહ્લાદચરિત્ર મંત્રેએ અગીકાર કર્યું તદુપરાત તે ભાઈએ (પૂજ્યશ્રીના સ. ની ભાણેજીએ) રાત્રિભોજન, લીલોત્રી તથા કાચુ પાણી પીવાનો પણ જાવજવને માટે ત્યાગ કર્યો, આના ઉપલક્ષ્યમાં ટોકમાં કિતસવ કરવામાં આવ્યો હતો. ઘણા મુમત્સુમાન લોકોએ પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશના પ્રભાવથી જીવહિસા કરવાનો તથા માસ-ભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો. કેટલાક શુદ્ધ લોકોએ મદિરાપાનનો ત્યાગ કર્યો. ટોકમાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં હિંદુ મુસલમાનો મોટી સંખ્યામાં આવતા અને વ્યાખ્યાનની ઘણીવાર એટલીતો અસર થતી કે દોતાઓની આખમાથી આસુ ચા-ચા જતા

અહિં તો અનુક્રમે વિહાર કરતા શ્રીજી મહારાજ રામપુરા પધાર્યા, ત્યાં શેપડાલ તમભાજ એક માસ રોકાણા ઘણા ઉપકાર અને ઘણા ત્યાગ પદ્ધતિઓ થયા ત્યાંથી વિહાર કરી કણજેડા (હોલકરસ્તે) પધાર્યા ત્યાં સવત ૧૯૭૦ના ચૈત્ર ૧૩ના રોજ શ્રીયુત્તમ ગમ્પલાલજી નામના એક એશવાળ ગૃહસ્થે નાની વયમાં વેરાગ્ય પામી પૂજ્યશ્રી સમીપે દિક્ષા લીધી

અહિંથી ડોટા તથા ગાહપુરા તરફ થઈને પૂજ્યશ્રી મેવાડ પધાર્યા ત્યાં ઉદયપુરના આવકોએ આતુર્ભાગ માટે શ્રીજી મહારાજને

ઘણી અરજ કરી. જાવરાના સંઘે પણ બેઠું વિનંતી કરી પરંતુ પૂજ્યશ્રીની ઇચ્છા રતલામ ચાતુર્માસ કરવાની હોવાથી તે તરફ વિહાર કર્યો.

પૂજ્યશ્રીના અપૂર્વ ઉપદેશામૃતનું પાન કરતાં મંદસોર નિવાસી પોરવાળ ગૃહસ્થ સૂરજમલજી તથા તેમની સ્ત્રી સ્તુતિ-ભાઈને વૈરાગ્ય ઉદ્ભવ્યો અને તેમણે સંવત ૧૯૭૦ના વૈશાખ માસમાં સંજોડે બ્રહ્મચર્યવ્રત અંગીકાર કર્યું, આ વખતે સૂરજ-મલજીની ઉંમર ૨૮ વર્ષની અને તેમની સ્ત્રીની ઉંમર ફક્ત ૨૫ વર્ષની હતી. તેઓ જ્યારે સરયુવાવસ્થામાં આવી ભીષણ પ્રતિજ્ઞા લેવા માટે વ્યાખ્યાનની પરિપક્ષમાં હતાં ત્યાં ત્યારે ઉપસ્થિત સંજનોમાંથી ઘણાંઓની આંખમાંથી આંસૂ વહેવા લાગ્યાં હતાં. અને ઘણાં સ્ત્રી પુરૂષોએ આ કંપતીનું અદ્ભુત પરાક્રમ, અને વૈરાગ્યજનક દ્રશ્ય જોઈ છટકર બંધ તથા તપશ્ચર્યા અને વિવિધ પ્રકારના મર્તાનયનો કર્યા હતા. ઘાઠ ચતુરબાઈએ સંવત ૧૯૭૪માં અને સૂરજમલજીએ સંવત ૧૯૭૬માં પ્રણયવૈરાગ્ય-પૂર્વક દિક્ષા લીધી હતી.



પ્રકરણ ૩૩મું.

સંગ્રહાયની સુવ્યવસ્થા.



રતલામ....(ચાતુર્માસ) સંવત્ ૧૯૭૧—આ વખતે પણ પૂજ્યશ્રીના પધારવાથી રતલામમાં આનંદોત્સવ વર્તાઈ રહ્યો. વ્યાખ્યાનમાં લોકોનાં ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યાં. શ્રીમાન્ પંચેડ ઠાકોર સાહેબ પંચેડથી ખાસ પધારી વ્યાખ્યાનનો લાભ ઉઠાવતા હતા. ઉપરાંત રાજ્યકર્મચારી ગણુ વગેરે તથા હિંદુ મુસલમાનો મોટી સંખ્યામાં વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતા અને તેના પરિણામે રતલામમાં અવર્ણનીય ઉપકારો થયા. ત્યાગ, પ્રત્યાખ્યાન, દકંધ, તપશ્ચર્યા વગેરે પુષ્કળ થવા પામ્યા.

આ પ્રમાણે ચાતુર્માસ બહુ શાંતિપૂર્વક બ્યતીત થયું, પરંતુ વેદનીય કર્મની પ્રગલ્ભતાથી કાર્તિક શુદ્ધ ૧૦ના રોજ પૂજ્યશ્રીના પગમાં એકાએક દર્દનું જોર ઘણું વધી ગયું. તેથી કાસતક વડે ૧ના રોજ પૂજ્યશ્રી વિહાર કરી ન શક્યા. તેઓ-શ્રીના હિલમાં એવો વિચાર આવ્યો કે મારું શરીર પગની વ્યાધિને લીધે વિહાર કરવા અશક્ત છે એટલા માટે સંગ્રહાયના સંખ્યાબંધ સંતોની સંભાળ જોઈએ તેવી ચર્ચા શક્ય નહિ. અને એક આચાર્ય તરીકે તેમની સંભાળ લઈને શુદ્ધ રાંચમ પળાવવાની પણ પૂરી જરૂર છે. માટે સંગ્રહાયને ચાર ખાંચ વિભાગોમાં વિભક્ત કરીને ચોગ્ય સંતોને તેમની ચોગ્યતાનુસાર અધિકાર સોંપવો, આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેઓશ્રીએ સંગ્રહાયની સુવ્ય-

વસ્થાનો યથોચિત પ્રબંધ કરવા નિશ્ચય કર્યો. થોડા દિવસો પૂજ્યશ્રીના પગમાં એટલી બધી પ્રબળ વેદના રહી કે જરા પણ હલન ચલન થઈ શકતું નહિ. ઉત્તમ પુરુષોની આપત્તિ ચિરકાલ રહેતી નથી એ ન્યાયે થોડાજ દિવસમાં આરામ થવા માંડ્યો. પગમાં દર્દતો ઘણું થતું તોપણ પૂજ્યશ્રીની સહનશીલતા જળર-દસ્ત હોવાથી તેઓ વેદનાને બહુ થોડી વેદતા હતા. તા. ૧૫-૧૧-૧૯૧૪ના રોજ શ્રીજી મહારાજ વેદનાને નહિ ગણકારતાં ધીમે પગલે ચાલતા વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા. શ્રીજીનાં દર્શન થતાં શ્રાવકોના આનંદનો પાર ન રહ્યો. આ વખતે શ્રીજી મહારાજે વ્યાખ્યાનમાં જાહેર કર્યું કે, “મારો વિચાર એવો છે કે સમ્ર-દાયના સંતોની સાર સંભાળ તથા ઉન્નતિ કરવી તેમને યોગ્ય ઉપાલમ્ભ કે ધન્યવાદ દેવો તથા સંયમમાં સાહાય્ય દેવી ઇત્યાદિ આવશ્યક કામો સમ્રદાયમાંના કેટલાક યોગ્ય સંતોને સુપુર્વ કરવા.”

તત્પશ્ચાત્ શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી તેમજ રતલામ સંઘ તથા જાવરેથી પધારેલ કેટલાક આગેવાન શ્રાવકોની સમ્મતિથી શ્રીયુત્ ભીશ્રીમલજી બોરાના વકીલે આચાર્યશ્રીના હુકમ પ્રમાણે તૈયાર કરેલો ઠરાવ ઉચ્ચસ્વરે પરિષદામાં વાંચી સંભળાવ્યો જે નીચે મુજબ હતો.

ઠરાવની નકલનો ગુજરાતી તરજુમો.

શ્રી જૈન દયાધર્માવલંબી પૂજ્યશ્રી સ્વામીજી મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી હુકમીચંદજી મહારાજની પાંચમી પાટપર જનાચાર્ય પૂજ્યશ્રી મહારાજાધિરાજશ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી લાલજી મહારાજ વર્તમાનમાં વિદ્યમાન છે. તેમની આજ્ઞામાં વિચરનારા ગચ્છના સાધુઓ એકસોથી અધિક છે. તેમની અ.જ પર્યંત સાર સંભાળ

તથા આચાર આદિની દેખરેખ શાસ્ત્ર તથા પરમ્પરાએ ચુકત
 યથાવિધિ પૂજ્યશ્રી કરે છે. પરંતુ પૂજ્ય મહારાજશ્રીના શરીરમાં
 બ્યાધિ વગેરેના કારણથી એટલા બહુ સંખ્યક સંતોની સાર
 સંભાળ કરવામાં પરિશ્રમ તથા વિચાર ઉત્પન્ન થાય છે. એટલા
 માટે પૂજ્યશ્રીએ વિચારપૂર્વક ગમ્મના સંત મુનિરાજોની સાર
 સંભાલ તથા રક્ષાને માટે યોગ્ય સંતોને મુકરર કરી તેમના
 તાળામાં અમુક અમુક સંતોને એવી રીતે સોંપવામાં આવ્યા છે
 કે તે આગેવાન સંતો પોતાના ગણની સર્વ પ્રકારની સંભાળ
 રાખે. અને કોઈની કોઈ પ્રકારનો ભૂલ થાય તો તેમને ઉપાલંબ
 કે યોગ્ય દંડ આપી શુદ્ધ કરવાની કાર્યવાહીનો પ્રબંધ કરે. ફક્ત
 કોઈ મોટો દોષ હોય અને તેની જાણર પૂજ્ય મહારાજશ્રીને
 પહોંચે તો પૂજ્યશ્રીને તેનો નિકાલ કરવાનો અખત્યાર છે. તે
 સિવાયના કામ માટે જેજે અગ્રેસર સંતો છે તેમણે આતુર્મા-
 સાદિકની થોડા આજ્ઞા પૂજ્ય મહારાજશ્રી પાસેથી યથાસમય
 લઈ લેવી.

ચાદિ નોંધેના ગણોમાથી કોઈ સંતને કંઈ નારાજીનું કારણ
 મળે અને તે પૂજ્યશ્રીની સમીપે આવે તો પૂજ્યશ્રીને યોગ્ય
 લાગે તેવી કાર્યવાહી કરવાને અધિકાર છે અને પૂજ્યશ્રીનો કોઈ
 સંત સાત્યે નાય તો તે અગ્રેસર પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા સિવાય
 તેની સાથે સહજોગ ન રાખે. આ સિવાય આચાર વિચાર શ્રદ્ધા
 પ્રવૃત્તિની ગમ્મની પરમ્પરાયની જે રીત છે તેનું સર્વગણ પ્રતિ-
 પાલન કરતા રહે.

આ ઠરાવ રતલામ શહેરમાં પૂજ્ય મહારાજશ્રીની હાજી-
 નુદ્દસ થયો છે તેથી સાથે તેનો જાણર અમલ કરવો જોઈએ.

ગણોના અગ્રેસરોની તપશ્રીલ નીચે પ્રમાણે છે.

- (૧) પૂજ્ય મહારાજશ્રીના હસ્તદિક્ષિત અથવા પૂજ્ય મહારાજશ્રીની ખાસ સેવા કરવાવાળા સંતોની સાર સંભાળ પૂજ્ય મહારાજશ્રી કરશે.
- (૨) સ્વામીજી મહારાજશ્રી ચતુર્ભુજજી મહારાજના પરિવારમાં હાલ વર્તમાનમાં શ્રી કસ્તૂરચંદજી મહારાજ મોટા છે એ વગેરે સંતોની સારસંભાળ કરવાનું કામ સ્વામીજી શ્રી પન્નાલાલજી મહારાજને સોંપવામાં આવે છે.
- (૩) સ્વામી ૭ મહારાજશ્રી રાજમલજી મહારાજના પરિવારમાં શ્રી રત્નચંદજી મહારાજની નેધ્રાયના સંતોની સોંપણી શ્રી દેવીલાલજી મહારાજને છે.
- (૪) પૂજ્યશ્રી ચોથમલજી મહારાજ સાહેબના પરિવારના સંતોની સોંપણી શ્રી લલચંદજી મહારાજને છે.
- (૫) સ્વામીજી શ્રી રાજમલજી મહારાજના શિષ્ય શ્રી ઘાસીરામજી મહારાજના પરિવારમાં શ્રી જવાહિરલાલજી મહારાજ સારસંભાળ કરે.

ઉપર પ્રમાણે ગણુ ખાચની સોંપણી તથા આગેવાની જેજે મુનિરાજોને થઈ છે તે તે મુનિરાજો પોતપોતાના સંતોની સાર સંભાળ તથા તેમનો નિભાવ કરતા રહે.

આ કરાવ પૂજ્ય મહારાજશ્રીની સામે તેમની સંમતિ અનુસાર થઈ છે તેથી સર્વ સ ઘે તે મંજુર કરીને તદનુસાર વર્તવાકરવે.

શુભમ્

ઉપરોક્ત ઠરાવ સાંભળી સંઘના હુરોત્સાહમાં અધિક વૃદ્ધિ થવા પામી આ વખતે અહિં મુનિરાજ થાણા ૨૫ તથા આર્યાણ થાણા ૬૦ને આશરે બિરાજમાન હતા.

આ ચાતુર્માસ દરમિયાન ૨૧વે. મૂર્તિપૂજક જૈનોના અગ્રેસર મુપ્રસિદ્ધ સાહેબ શેઠ કેશરીસિંહજી કોટાવાળા પણ શ્રીજીની સેવામાં ત્રણ ચાર વખત આવ્યા હતા અને વાર્તાલાપના પરિણામે ઘણોજ આનંદ પ્રદર્શિત કર્યો હતો. બીજા પણ કેટલાક મંદિરમાર્ગી લામણો આવતા હતા અને પ્રશ્નોત્તર તથા અર્થાવાર્તા કરી આનંદ પામતા હતા.

પૂજ્યશ્રીના પગમાં કંઈક આરામ થતાં સંવત્ ૧૯૭૧ના માગશર શુદ્ધ પના રોજ બપોરે તેઓશ્રીએ રતલામથી વિહાર કર્યો. ત્યાંથી જાવરા પધાર્યા. આ વિહાર વખતે આ પુસ્તકને લખનાર હાજર હતો. રતલામથી એક ગાઉ દુરના ગામડામાં પૂજ્યશ્રી રોકાયા હતા અને સંખ્યાબંધ શ્રાવકો ત્યાં દર્શનાર્થે પધાર્યા હતા અને સવારનો સદુપદેશ શ્રવણ કરવા રાત્રી રોકાયા હતા. નાના ગામડામાં મકાનની તો અગવડ હતી. રાત્રીના ભાગમાં ઠંડી પડવા છતાં ટુંટીયાવાળીને ભાવિક શ્રાવકોની લાંબી હાર ને હાર શ્રદ્ધાને આસ્થામા નિરાંતે નિદ્રા લેતી પડી હતી; સુલાગ્યે આ દ્રશ્ય જોવાનો મને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો અને અશ્રુઓથી નેત્રો ભીનાં થયાં તુરત વકીલ મીસરીમલજી સાથે ગાડીમા રતલામ પાછાં આવી ત્રણ ચાર મોટી જાજમો લઈ ગામડે ગયા અને જીવજંતુ કે ઠંડીની પરવા ન કરતાં, ખુદ્દી ચેરીઓમા સુતેલી હારને હારને જાજમોથી ઢાંકી. ઠંડીથી સંરક્ષણ કર્યું.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

આત્મશ્રદ્ધાનો વિજય.



જાવરાના શ્રાવકોએ આતુર્ભાસ માટે પુનઃ પુનઃ આશ્રહપૂર્વક વિજ્ઞાપિત કર્યા છતાં તેમની વિજ્ઞાપિતનો સ્વીકાર થઈ શક્યો ન હતો; તેથી ત્યાંના ભાવિક શ્રાવક ભાઈઓનાં દિલ ખડું દુઃખાયાં હતાં; તેથી આ વખતે આચાર્યશ્રીએ જાવરામાં એક માસની રિયરતા કરી, તેઓના મનને પ્રકુલિત કર્યાં.

જાવરામાં પૂજ્યશ્રી વ્યાખ્યાન કરમાવતા હતા તે વખતે એક શ્રાવકે ખબર આપ્યા કે, નવાળ સાહેબે (જાવરા નરેશે) તમામ કુતરાંઓને બંદૂકથી મારી નાંખવાનો પોલીસને ઓર્ડર કર્યો છે, અને તદનુસાર ભરણજીરમાં એકાદ બે કુતરાંઓને મારી ન ખવામાં આવ્યા છે, અને હજુ પણ સિપાઈઓ મારવાના પ્રયાસમાં બંદૂક લઈને ફરે છે. ધીજી મહારાજે પોતાના વ્યાખ્યાનમાં આ વાત ઉપાડી લીધી, અને બહુ અસરકારક ઉપદેશ આપ્યો. અને શ્રાવકોને ફરમાવ્યું કે, તમે એ હિંસા અટકાવવાનો પ્રયાસ શા માટે નથી કરતા? આગેવાન શ્રાવકોએ કહ્યું કે, મહારાજ! અમે પ્રયત્ન તો ઘણો કર્યો, પણ તે સફળ ન થયો. આ વખતે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે “જો તમારામાં દ્રઢ મનોબળ હોય; તમારામાં અચળ આત્મશ્રદ્ધા (આત્મિકશક્તિનો ભસ્વાસ) હોય, અં તમે પરહિતાર્થે આત્મલોગ આપવાને તૈયાર હો, તો શા માટે તમારો પ્રયત્ન સફળ ન થાય? અવશ્ય થયો જોઈએ.

અત્યારેજ તમે દૃઢ મંકત્વ કરો કે જો હિંમત ન અટકે ત્યાં સુધી અમારે અજાણી ન લેવું. સિપાઈ જ્યારે તમારી સન્મુખ કુતરાંપર ગોળી છોડવાને તત્પર થાય ત્યારે તેને નીકરપણે કહી દેવું જોઈએ કે, પ્રથમ અમારા શરીરને ગોળીથી વીંધી નાંખો અને પછી અમારાં કુતરાંઓ ઉપર ગોળીમકાર કરો. અગાધ મનોબળ અને અખુટ આત્મબળ ધરાવનાર જો મહાન્ પુરુષના સુખારવિંદમાંથી નીકળેલા જો શબ્દોએ જ્ઞાતાઓનાં હૃદયપર અફ-ભુત અસર ઉપજાવી પૂજ્યથીના સદુપદેશની એવી તો સચોટ અસર થવા પામી કે તેજ ક્ષણે ઘણા શ્રાવકોએ ઉભા થઈ મહા ગંજથી સગીચે જો હિંમત ન અટકે ત્યાં સુધી અજાણ પાણી લેવાનો ત્યાગ કર્યો વ્યાખ્યાનાનન્તર બધા શ્રાવકો એકત્ર થઈ નવાળ માહેળ પાસે ગયા, અને અરજ કરી કે “અમને જીવવા દેના હોય તો અમારે આશયે રહેલાં કુતરાને પણ જીવવા દેા. અને અમારા પ્રાણની આપને પરવા ન હોય તો જો કુતરાંને માટે અમે પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર છીએ જો અમારી અરજ ધ્યાનમાં લઈ પડી જેમ આપને યોગ્ય લાગે તેમ કર્યો.” નવાળ માહેળને વ્યાખ્યાનમાં બનેલી સર્વ હકીકતની ખાતમી આંગાઉથીજ પહોળી ગઈ હતી. તેઓ અત્યંત પ્રજ્ઞાત્મક હોવાથી તેમણે મહાજનની અરજ શાન્તિપૂર્વક સાંભળી તરતજ મનાઈ હુકમ કાઢ્યો.

કલકત્તાની ખામ કોઝેમના પ્રમુખપદેથી લલા લજપતરાયે જે શબ્દનો ગર્જના કરી હતી તે શબ્દોનું અત્રે સ્મરણ થઈ નાય છે. “તમારા પોતાના આત્મામાંજ ખરી શક્તિ રાખો, આપણાં અંતર કેટલા ઉકળ્યા છે તે ઉપર, આગેવાનો કંટકું

બલિદાન આપવા તૈયાર છે તે ઉપર, આમવર્ગમાથી કાયરતા કેટલે દરજ્જે ગાંધ છે તે ઉપર, શુદ્ધભાવે આગેવાની કરવાની, અને શુદ્ધ ભાવથી દોરનારા આગેવાનોની પાછળ ચાલવાની શક્તિ આપણામાં કેટલે અંશે આવી છે તે ઉપર આપણી ફતે હોનો આધાર રહેશે. આજે જોવો અણીનો વખત આવી લાગ્યો છે કે જ્યારે એક નિશ્ચય કરી લેવોજ જોઈશે અને જે પરિણામ આવવાનાં હોય તે માટે આપણે કમ્મર કસી સજ્જ રહેવું જોઈએ.”

જાવરાની આ બાબત જો કે નજીવી હતી, તોપણ નાની નાની બાબતોમાં આત્મશ્રદ્ધાની સીડી ચઢવા માડીએ તો, તક મળતાં પરમાત્માનો સંદેશ ઝીલી શકીએ. એક વિદ્વાન્ના વચનો છે કે—આત્મશ્રદ્ધા વડેજ મનુષ્ય દરેક મુશ્કેલી છુટી લે છે. આત્મશ્રદ્ધાજ રંક મનુષ્યનો મહાન્ મિત્ર અને તેની સર્વોત્તમ મૂડી છે. પાછની પણ મૂડી વગરના આત્મશ્રદ્ધાવાન્ મનુષ્યો મહાન્માં મહાન્ કાર્યો કરી શક્યા છે; જ્યારે આત્મશ્રદ્ધા વગરની અગજોની મૂડી પણ નિષ્ફળ નિવડી છે.

પૂજ્યશ્રી જાવરામા બિસજતા હતા તે વખતે શ્રીદેવીલાલજી મહારાજ પણ જાવરે પધાર્યા, અને શ્રીજી મહારાજને મદસેર પધારવાનો આગ્રહ કર્યો, પરંતુ પોતાના અમુક કોલકરારને વગગી રહી તેજોગ્રીએ મદસેર પધારવાનું મનુર ન કર્યું. આ વખતે શ્રીમાન્ શેઠજી અમરચંદજી સાહેબ પીતળીયા પૂજ્યશ્રીની સેવાનો અંતિમ લાભ લેવા માટે જાવરે પધાર્યા હતા. તેમણે અવસર જોઈ એ સાધુઓને શુદ્ધ કરી, આહાર પાણી વગેરેનો વ્યવહાર પુનઃ શરૂ કરવાની વિનંતિ કરી, મદસેર પધારવા પૂજ્યશ્રીને

આશ્રય કર્યો. તે ઉપરથી પૂજ્યશ્રી ત્યાંથી વિહાર કરી મંદસોર પધાર્યા, અને જૈનશાસ્ત્રની રીતિ અનુસાર આલોચના કરી પ્રાયશ્ચિત લેવા કરમાવ્યું, પરંતુ તેઓશ્રીના મનનું સમાધાન થાય તે પ્રમાણે સંતોષકારક રીતે તે સાધુઓએ (જવરાના સંતોએ) સ્વીકાર્યું નહિ; તેથી પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો, અને સમ્પ્રદાયના સર્વ મુનિઓને આજ્ઞા કરી કે, કોઈએ તેમની સાથે સંલોગ ન રાખવો. પણ ધન્ય છે એ મહાપુરૂષની ગંભીરતાને કે આટલે દરજ્જે વાત આવવા છતાં પણ તેઓશ્રીએ ઉક્ત સાધુઓના સંબંધમાં કોઈ પ્રકારની જાહેર હિલચાલ ન કરી. તેમજ એ સાધુઓને સમ્પ્રદાયથી અલગ કર્યા છે, માટે એમને માન સન્માન નહિ આપવા સંબંધી પણ કોઈ પણ પ્રકારની હિલચાલ ન કરી. ન એમનું બુદ્ધિ ધરવ્યું. પૂજ્ય મહારાજશ્રીનો એવો જ ખ્યાલ હતો કે, તેઓ પણ કોઈ પ્રકારે મમત્વ મૂકી શાસ્ત્રાનુસાર સમાધાન કરી પોતાનું આત્મહિત સાધી લે.

મંદસોરથી અનુક્રમે વિહાર કરતા પૂજ્યશ્રી મેવાડમાં પધાર્યા અને શ્રીઉદયપુર સંઘની વિનંતિનો સ્વીકાર કરી પૂજ્યશ્રીએ સંવત ૧૬૭૧નું ચાતુર્માસ ઉદયપુરમાં કર્યું.



મકરણ ૩૫ મું.

ઉદયપુરનો અપૂર્વ ઉત્સાહ.



ઉદયપુરમાં પંચાયતી નોહરાને નામે ઓળખાતું એક વિશાળ મકાન છે, ત્યાં દર વર્ષે મુનિરાજોનાં ચાતુર્માસં થતાં હતાં, પરંતુ પૂજ્યશ્રીના ચાતુર્માસની પ્રથમ ઉમેદ ન હોવાથી તેમજ તેરાપંથીના પૂજ્યશ્રી કાલુરામજીનું ઉદયપુરનું ચોમાસું અગાઉથી જ મુકરર થયેલ હોવાથી તેરાપંચિઓએ અગાઉથી પંચાયતી નોહરાની માગણી કરી મંજુરી મેળવી લીધી હતી. આથી પૂજ્યશ્રીના ચાતુર્માસ માટે એવુંજ ખીજું કોઇ આલીશાન મકાન શોધવા ઉદયપુરના શ્રીસંઘે પ્રયત્ન કર્યો ઘણા ઉમરાવો વગેરેએ પોતાની જગામાં પૂજ્યશ્રી ગિરાજે એવી ઇચ્છા દર્શાવી, પરંતુ વ્યાખ્યાન માટે જોઇએ તેવી સગવડવાળી જગા ન મળવાથી ઉદયપુરના મહારાણા સાહેબ કુમલગઢ ગિરાજતા હતા, ત્યાં તેઓ શ્રોના ચરણારવિંદમા અરજ કરાવી. તે ઉપરથી કમળપદના મહેલોની ધાસે જે દરાશખાનું અર્થાત્ જૂનું હોસ્પીટલ છે, તેને માટે તેઓશ્રીએ આજ્ઞા પ્રદાન કરી.

આ આલીશાન મકાનમા શ્રીમાન પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા. અહિં પધારતાંજ વ્યાખ્યાન આપવા માટે પૂજ્યશ્રીએ દરાશખાનાની ઘડારની જગા પસંદ કરી, કે જેથી દરાશખાનાની અંદર તથા ઘડાર હજારો લોકોનો સમાવેશ થઇ શકે. અહિં પૂજ્યશ્રીની અમૃતમયવાણી શ્રવણ કરવા માટે સરી-

યામ રસ્તા ઉપર સોડોનો એટલી ઠંઠ જામતી હતી કે રસ્તામાં આવળાં કરવાનું મુશ્કેલ થઈ પડતું.

તપસ્વીજી શ્રી માંગીલાલજી મહારાજે ૪૫ ઉપવાસ કર્યા હતા અને બીજા છ સાધુઓને માસખમણ (મહિના માહિનાના ઉપવાસ) હતા. એક સાધુને ૩૪ ઉપવાસ હતા તથા એક સાધુએ ૨૧ ઉપવાસ કર્યા હતા. એ અવસર પર શ્રીમાન્ હિંદવા સૂરજ મહારાજ સાહેબે કૃપા કરી શ્રાવણ વદ ૧ના રોજ અગતા પગાવવાનો હુકમ ફરમાવ્યો. તેથી કસાઈખાનાં, કલાલની દુકાનો, તેલી, લાઠીબુંત, હાલવાઈ, છોપાં (રંગરેજ) વગેરે દુકાનો બંધ રહી હતી.

મહારાજે ૪૫ ઉપવાસનું પારણું કર્યું, ત્યારે સેંડો અભ્યાગતો ગરીબ ગુરખાને શ્રીસંઘ તરફથી લોજન, મીઠાઈ વગેરે ખવરાવી સંતોષવામાં આવ્યા હતા. તથા કપડાં પણ વહેંચામાં આવ્યાં હતા. આ સિવાય બકરાઓને અમરદાન દેવા માટે એક ફંડ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાંથી શુમારે ૪૦૦૦ ચારે હજાર બકરાઓને અમરદાન અપાયું હતું શ્રીમાન્ કોઠારીજી 'બક્ષત-સિંહજી' સાહેબે પોતાના તરફથી ૮૦ બકરાને અમરદાન આપ્યું હતું. તદુપરાંત વિવિધ પ્રકારનાં વ્રત પચ્ચખાણુ તથા સ્કંધ વગેરે પુજા થયા હતાં.

પારણાને દિવસે બેઢલાના રાવજી શ્રી નારસિંહજી સાહેબે પણ અગતો પગાવ્યો. પૃથ્વીશ્રીના સદુપદેશથી ઉદયપુરના શ્રી સંઘે જ્ઞાતિનાં જમણવારે રાત્રિએ નહિ કરતાં દિવસે કરવાનો ઠરાવ કર્યો, તેમજ પકવાનાદિ બનાવવાં તે પણ દિવસે જ બનાવવાં એમ ઠરાવ્યું.

આ ચોમાસામાં જહાર દેશોમાંથી તેમજ મેચાકનાં નિકટવર્તી ગામોમાંથી ઘણા લોકો નિત્ય દર્શનાર્થે આવતા હતા. આશો શુદ્ધમાં શુભારે ૬૦૦૦ થી ૭૦૦૦ આદમી વ્યાજપ્રાનમાં જમા થતાં હતાં અને આવનાર શ્રાવકોને માટે લોજન તથા ઉતારા વગેરે કુલ પ્રબંધ ઉદયપુર સંઘના તરફથી પ્રથમસાધાત્ર થતો હતો. આટલાં મનુષ્યો આગલાં કેઈ પણ ચોમાસામાં એકી સાથે જમા થયાં નહોતાં. ઉદયપુરમાં દેશોરાની સ્વારી ઘણી ધામધૂમથી ચડે છે અને ઉદયપુરના તમામ સરદારો, ઠાકોરો વગેરે પોતાના લવાજમા સાથે હાજર થાય છે. એક તો પૂજ્યશ્રીના ગાતુર્માસનો જોગ એટલે અમૃતમય વચનામૃતોનો લાભ, બીજો વળત મન માનતાં મિષ્ટાન્નનાં જમણુ અને ઉતારા પાણીની સગવડ, એટલે આ ગાતુર્માસમાં ઉદયપુરમાં દર્શને આવનારનું પૂર એટલું બધું વધી ગયું હતું કે, આ પ્રસંગે જો બીજાં ગામોમાં બન્યો હોત તો લોકો ગભરાઈ જત. શ્રીમાન્ કેઠારીજી સાહેબની હિમ્મત અને એવા કુશળ કેપ્ટનની નીચે કામ કરનારાઓનો અવિશ્રાન્ત શ્રમ અને પૂજ્યશ્રીનો પ્રભાવ તેને લઈનેજ તેઓ પોતાની પુરાણી પ્રતિષ્ઠા જાળી શક્યા, એક પંગતે એવી મોટી સંખ્યાને ગરમાગરમ રોઈ જમાડી સ્વાગત કરવામાં, ઉદયપુરના શ્રાવકો વ્યાજપ્રાનનો લાભ પણ જતો કરતા. રાજ્યની કચેરીઓના કામકાજ બંધ રાખીને શ્રીમાન્ કેઠારીજી સાહેબની લાગવગથી મહેમાનોને ઉતારાની સગવડ કરી આપવામાં આવી. લોકો કહેતા કે પૂજ્યશ્રીનું ચોમાસું કરાવવું તે હાથી બાંધવા જેવું છે. ખર્ચ કરતાં શ્રમ વિશેષ એટલે નાનાં ગામો જિયારાં હિમ્મતજ ન કરતાં.

દર્શન કરવાને માટે ટોળેટોળાં ઉતરી પડવું ને પંચાયતી રસોડે જમી રખડવું એ આ મોંઘવારીના વખતમાં ભારે પડતું છે. કોંગડી, હરદાર અને ખીજે સ્થળે શુરૂકૂળ વગેરેના ઉત્સવોપર કે મહાત્માના દર્શનપર મોટી સંખ્યામાં લોકો એકઠા થાય છે પરંતુ પોતપોતાની રસોઇની સગવડ પોતેજ કરી લે છે, સ્થાનિક સ્વધર્મીઓને બોખરૂપ થતા નથી. અલગત સ્વામીવાત્સલ્યનો અમૂલ્ય લાભ લેવા આવકો લલચાય છે, પણ બધું હૃદમાંજ સાડું લાગે, અતિ યોગ થાય એનું પરિણામ અનિષ્ટ હોય છે આવનારાઓના ઉતારા પાણીની સગવડ કરવી, અને આવે તે દિવસ સ્વાગત કરવું એટલુંજ રાખી, પછીના દિવસો માટેની સગવડને બોલે આવનારાઓજ ઉઠાવી લે તો, ત્યાં ચાતુર્માસ હોય ત્યાંના આવકો પણ મહાત્માનાં વચનામૃતોનો લાભ લઈ શકે.

અત્રે મહાત્મા ગાંધીજીના શબ્દોનું સ્મરણ કરાવવું અપ્રાસંગિક નહિ ગણાય.—‘ત્હમે ત્યાંના લોકોના મિત્રજના પંજમાં છો. તમારી અને તેની વચ્ચે રાગ છે, ત્યાં સુધી તો બધું ઠીક ચાલે છે, પણ એ રજજી ત્રુટતાનો સાથેજ ત્હમે.....’ તેનો વિચાર વાંચકોજ કરી શકશે. કેટલાક આવકો તો અહિં પૂજ્યશ્રીની સેવામાં ઘણા દિવસ સુધી પોતાનું અલગ મકાન લઇને રહ્યા હતા. શ્રીમાન્ બાલમુકુંદજી સાહેબ સતારાવાળા તથા શ્રીયુત બરધભાણજી સાહેબ પીતલીયા વગેરે બહુકાર આવકો પૂજ્યશ્રી સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરી અલવય લાભ ઉઠાવતા હતા, એક વખતે શેઠ બાલમુકુંદજી સાહેબ “બાવીશ સમુદાય શુશ્રુષિકાસ” નામનું એક પુસ્તક કે જે બીકાનેરમાં છપાયેલ છે તે લઈ પૂજ્યશ્રી પાસે આવ્યા અને તેની પ્રસ્તાવના વાંચી સંભળાવી, શ્રીજી

હજીરને પ્રશ્ન કર્યો કે, આ બધું આપની સમ્મતિથી લખાયું છે કે કેમ? ત્યારે શ્રીજી મહારાજે ઉત્તર ફરમાવ્યો કે, એ પુસ્તક કોણે ક્યારે લખ્યું અને કોણે છપાવ્યું એ સંબંધમાં હું કંઈ પણ જાણતો નથી. તેમજ આ પુસ્તક આજ પહેલવહેલું મારા જીવનમાં આવે છે, સદરહુ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં પૂજ્યશ્રીના નામનો આશ્રય લઈ એક યતિએ પોતાની કેટલીક માન્યતાઓને પુષ્ટ કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેથી કેટલાક શ્રાવકોનાં ચિત્ત શંકાશીલ બન્યાં હતાં, પરંતુ શ્રીજી મહારાજનો આવો સંતોષકારક ખુલાસો મળતાં લોકોનો ભ્રમ દૂર થઈ ગયો.

પૂજ્યશ્રીએ બાળલગ્નથી કેવા કેવા ગેરલાલો થાય છે અને પુષ્ટ વય સુધી વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી કેવા કેવા મહાન્ લાભો થાય છે તેનું એવું તો અસરકારક વિવેચન કર્યું હતું કે ઘણા શ્રાવકોએ ૧૮ વર્ષ પહેલાં પુત્રનાં અને ૧૩ વર્ષ પહેલાં પુત્રીનાં લગ્ન નહિ કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

આ વર્ષે તેરાપંથીના પૂજ્યશ્રી કાલૂરામજી તથા તપગચ્છીય આચાર્યશ્રી વિજયધર્મસૂરિના આતુર્ભાસ્ય પણ ઉદયપુરમાં હતાં. અને તેમના કેટલાક શ્રાવકો હરેકપ્રકારે કલેશવર્દક પ્રવૃત્તિઓ કરતા હતા. પરંતુ એ ક્ષમાનો સાગર કદાપિ છલકાયો નહિ. શ્રાવકો પરસ્પર ઘણી ટૂંકટબાજી કરતા હતા. પરંતુ આચાર્યશ્રીએ ચિત્તશાંતિ સંપૂર્ણપણે બાળવી રાખી હતી. પોતાના શ્રાવકોને પણ શાંતિ બાળવવાનો સતત ઉપદેશ તેઓશ્રી આપતા હતા. પોતાની બહાદુરી બતાવવાના ખ્યાલને દૂર કરીને તેઓશ્રી સંયમનું સંરક્ષણ કરતા હતા. કોઈ પ્રકારે તેમણે કલેશવૃદ્ધિને

ઉત્તેજન ન આપ્યું. ઉશ્કટું તેમ કરનારને સમજાવી પ્રતિજ્ઞા આપતા હતા. આથી તે લોકો સ્વયમેવ નમ્ર થઈ પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે વિનંત્રવાન બન્યા હતા; એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે એ શ્રાવકોને પૂજ્યશ્રીનો પરિચય થતો ત્યારે તેઓ તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ દર્શાવતા હતા.

શ્રીમાન મહારાજા સાહેબ પણ પૂજ્યશ્રીની શાંતવૃત્તિની પ્રશંસા સાંભળી બહુ આનંદિત થતા. અને ક્યારેક ક્યારેક પોતાના આગ્રીસર લોકોને પ્રશ્ન કરતા કે ‘આજ બ્રામ્હચારીને કયા ફરમાયા ?’

સંવત્ ૧૯૭૨ના દાર્તિક વદ ૧ ના રોજ પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કર્યો તે વખતે તેમના પગમાં અસહ્ય વેદના થતી હતી. શ્રાવકલોકોએ સ્થિરતા કરવા બહુ બહુ અરજ કરી, પણ તેઓ-શ્રીએ ફરમાવ્યું કે “મારું ચાલશે ત્યાં સુધી હું કદ્ય નહિ તોડું.” તે વખતે તેઓ મહા મુશ્કેલીમાં ચાલીને સૂરજપોલી મહાંતશની ધર્મશાળામાં બિરાજ્યા અને ત્યાં લશ્કર તરફના એક અમવાલ શ્રીયુત બ્રાહ્મભોક્તશાલે ઉદ્ગૃહ વૈરાગ્યથી પૂજ્ય શ્રી સમીપે દીક્ષા ગ્રહણ કરી આ મહાશય દિગમ્બર મતાનુયાયી હતા. સંવત્ ૧૯૭૧ના ચાતુર્માસમાં તેમને પૂજ્ય મહારાજનો પરિચય થયો હતો. દીક્ષા ધારીજ ધામધૂમથી હમદો મનુષ્યોની ઉપસ્થિતિમાં થઈ હતી. (સંવત્ ૧૯૭૫માં બ્રાહ્મભોક્તશાલેનો સ્વર્ગવંશ થઈ ગયો છે).

તત્પર્યન્ત મહારાજશ્રીએ ઉદયપુરથી ચાર કોશ દૂર ચુરૂડી તરફ વિહાર કર્યો ચુરૂડીની બોશવાળ બિરાદરીમાં એ તડ હતાં. પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી તડા મરીને એકલા થઈ ગયો.

ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી ઉંટાળે પધાર્યો, ત્યાં ૪૦ બકરાને ઉંટાળા પંચોએ તથા ૧૦૦ બકરાને ઉંટાલાના પટેલ દલા વાંઘડી વાડી-વાળાએ અભયદાન આપ્યું.

સાં. ૧૯૭૨ ના ઉદયપુરના આતુર્ભાસ્ત્ર દરમ્યાન એક અંગ્રેજ અમલદાર કાંટાવાળા ટેલર સાહેબ, કે જેઓ સમસ્ત મેવાડનાં ઓપિયમ એજન્ટ હતા, તેઓ પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે ઘણીવાર આવ્યા હતા. અને પૂજ્યશ્રીનું વ્યાખ્યાન બહુ પ્રેમપૂર્વક શ્રવણ કરતા હતા. એટલું જ નહિ પણ વ્યાખ્યાન સિવાયના બીજા સંભવે પણ તેઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા અને તાત્ત્વિક વિષયો સંબંધી પ્રશ્નોત્તર તથા ધર્મવિષયક ચર્ચાવાર્તા કરતા હતા. આ મહાનુભાવ અંગ્રેજે પક્ષીઓ વગેરે જાનવરોને નહિ મારવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

બીજા એક અંગ્રેજ પાઠરી રેવરંડ ડૉ. જેમ્સ શેપર્ડ એમ. ડી. ડી. ડી. કે જેઓ વયોવૃદ્ધ અને સમર્થ વિદ્વાન છે, અને હાલમાં જેઓ વિલાયત ગયેલ છે તેઓ પણ મહારાજશ્રીનાં દર્શનાર્થે આવ્યા હતા. મહારાજશ્રી સાથેના વાર્તાલાપથી તેમને ઘણાજ અનંદ ઉપજ્યો અને તેઓ પોતાની પાસેનું એક પુસ્તક મહારાજશ્રીને ભેટ કરવા લાગ્યા; પરંતુ મહારાજશ્રીએ તેનો સ્વીકાર ન કર્યો. સાધુના આકરા નિયમોથી સાહેબ આશ્ચર્યચકિત થતા.

આ ચોમાસામાં એક દિવસ પૂજ્યશ્રીએ ધાર્મિક શિક્ષણની આવશ્યકતા દર્શાવતાં બહુ અસરકારક ઉપદેશ આપ્યો, અને લઘુ વયથીજ બાળકોનાં કોમળ હૃદય ઉપર ધર્મની છાપ પાડવાની જરૂર દર્શાવી. ઉપદેશની અસરથી ઉદયપુરના સર્વ છોકરાઓને

ધાર્મિક શિક્ષણ આપવા માટે એક પાઠશાળા બોલી ભાઈ રતન લાલજી મહેતાના પશ્ચિમથી આ પાઠશાળા હજી પણ સારા પાયા પર ચાલે છે આ પાઠશાળામા ધાર્મિક માથે વ્યાવહારિક શિક્ષણ પણ અપાતું હોવાથી વિદ્યાર્થીઓ માટે સારી સગવડ છે, અને માબાપો પણ પોતાના સંતોનોને આવી પાઠશાળામા દાખલ કરવા લલચાય છે

કેળવણી ખાતામા કેટલોક નડમો બોલે એટલો બધો વધી ગયો છે કે, ખાસ ધાર્મિક શિક્ષણ આપતી શાળાઓમા વિદ્યાર્થીઓનું આકર્ષણ પણ નથી થતું, તેમ અવકાશ પણ રહેતો નથી. ગુજરાત, ઠાડીયાવાડની જોનશાળાની સમ્યાઓ સંપૂર્ણ સફળ નથી થતી તેના આ કારણો છે

ધાર્મિક વ્યાવહારિક અને રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ એક ન્યેળે મળે એવી પાઠશાળાઓ સ્થપાશે ત્યારેજ આપણો આશ્રય સચવાશે. હરમીયાન ધર્મના મસ્કારો શિશુવયથી મતાનોમા સિંચવાની બેપરવાઈ ન રાખવી

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ-ભાવ-દેશકાળાનુનાં વ્યાવહારિક કેળવણી સાથે ધાર્મિક કેળવણીની યોજના થવાથી, ઉચ્ચ ભાવનાની રસી રોગોગ્રમા પ્રસરી જાય છે માત્રતાદિ જૈન નિયમો જે બ્યવહાર, વૈદ્ય અને નીતિરાસને અનુસરી યોજાએવા છે તેનું સત્ય રહસ્ય નમજાય છે આવા અમૃતનું પાન કળવવા માટે, જમાનાને અનુકૂળ અને આકર્ષક શિક્ષણપરજા બધાયે તો, આપણા લલિત્ય રત્નો તેમા અશુભાત ક-વા લલચાશે શ્રીયુત દેશાઈ સત્ય કહે છે કે-
“ મનુષ્ય ઉન્નાતિ કરી પશુઆદિ વૃત્તિમાથી પમાર થઈ મનુ

પ્યજીવનમાં દાખલ થયો છે તેને દિવ્યજીવન કઈ રીતે ગાળવું અને તે દિવ્યજીવન ગાળી કેવળ આનંદમયજીવન—સત્ ચિદ્ધનાનંદમય જીવન અંતે કઈ રીતે પ્રાપ્ત કરવું એ શીખવનાર ધર્મ છે.”

ધર્મજ્ઞાન પ્રચારની પ્રભાવનામાં મહાન્ પુણ્ય સમાયલું છે. તેથી એક લખનાર ૧૮૪૭ની ઉદ્ધારો કાઢે છે કે—“ It is the duty of the thoughtful among the Jains to see that a healthy knowledge of the valuable and basic principles of Jainism is spread liberally ” અર નારાયણ ચંદાવરકર લખે છે કે “ માત્ર બુદ્ધિની કેળવણીની કીંમત નથી. હૃદયની કેળવણીની જરૂર છે. સમાજની, દેશની, તેમજ જગત્ની શાંતિ માટે હૃદયની કેળવણી—હૃદયોના વિકાસની જરૂર છે. અને જ્યાં સુધી પ્રજાના હૃદયોનો વિકાસ થશે નહિ ત્યાં સુધી ખરી મહત્તા આવી શકશે નહિ. યુરોપમાં જડખળનું જોર અને આધ્યાત્મિક ખળની ગેરહાજરી લકાઈ પ્રસંગે જણાઈ આવી છે..... જડખળ ઉપર આધ્યાત્મિક ખળનું સ્વામીત્વ થવાની જરૂર છે. જ્યાં સુધી આ ખળની મત્તા નમશે નહિ ત્યાં સુધી કાયમની મુલેહુશાંતિ દ્રષ્ટિગોચર થશે નહિ.”

પ્રજાની લાવી આશા સત્તાનોને ધાર્મિક અને વ્યાવહારિક શિક્ષણ કેવા પ્રકારે આપવાથી લવિષ્ય શ્રેયં સાધી શકાય એ સબધે ‘ સમારક ’ વિષય ઉપર આગળ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન કરવાનું હોવાથી અત્રે આ વિષય આટલેથીજ આટોપી આગળ વધીએ.

પ્રકરણ ૩૬ મું. આ હેડી બંધ.



નવાનગરની આસપાસનો ડુંગરાળ પ્રદેશ કે જે મગરા જીલ્લાને નામે ઓળખાય છે, ત્યાંનાં સેંકડો ગામોમાં વસતા મેરલોકો, જમીનદારો અને પશુપાલકો, તથા ખીજ પછાત પડેલી કૌમોનાં હજારો માણસો હુતાશનીના તહેવારોમાં આહેડીએ મહુડતા; અને ત્રણ દિવસ પર્યંત ડુંગરાઓમાં રખડી નિરપરાધી પશુપક્ષીઓનો સંહાર કરતા. આખો દિવસ તેઓ ડુંગરામાં આમતેમ દોડ્યા કરતા, અને નાનું કે મોટું ભૂયર કે ખેયર જે પ્રાણી નજરે મહુડે તેને જાનથી મારી નાંખતા; અને વગડામાં આઠે ધડ દોડતાં જાળજળરામાં પસાર થતાં તેમનાં શરીરો પણ લોહીભ્રુહાણુ થઈ જતાં હતાં. આ ધાતકી અને જંગલી રીવાજ ઘણા લાંબા કાળથી આ લોકોમાં પ્રચલિત હતો, અને તેના પરિણામે પ્રતિવર્ષ લાખો નિરપરાધી જીવોનો સંહાર થઈ જતો.

સંવત્ ૧૯૭૨ના ફાગણ માસમાં પૂજ્યશ્રી નવાનગર પધાર્યા ત્યારે મગરા જીલ્લાના કેટલાક જમીનદારો પણ તેઓ શ્રીના વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. સમય જોઈ પૂજ્યશ્રીએ જીવ હયાના સંબંધમાં એવો તો અસરકારક અને હૃદયદ્રાવક ઉપદેશ આપ્યો કે, જે શ્રવણ કરતાં પત્થર જેવું હૃદય પણ પીગળી જાય. આ ઉપદેશનો ઉપસ્થિત જમીનદારોના હૃદયપર પણ ભારે પ્રભાવ પડ્યો; અને તેમને પોતાનાં અપકૃત્યો માટે ઝાલુનું પુસ્ત્રાત્તાપ થવા લાગ્યો.

વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થતાં મહારાજશ્રીએ તેમજ મહાજનના અગ્રેસરોએ આ લોકોને આ ધાતકી રિવાજ બંધ કરવાની કોશીશ કરવા સમજાવ્યું, ત્યારે કેટલાકે તેમ કરવા ઘણી ખુશીથી હા કહી, પરંતુ કેટલાક જમીનદારોએ મહાજન પાસે એવી દલીલ મૂકી કે, તમે મહાજન લોક અમારા ઉપર જરા પણ રહેમ રાખતા નથી. વ્યાજે ધીરેલાં નાણાંના એકના બગણા કે ત્રમણા હામ તમે દ્યો છો, અને લેણું વસુલ કરવામાં જરા પણ રહેમ રાખતા નથી.

આ સાંભળી ઉપસ્થિત મહાજન લોકોએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે, દર માસે દર સંકડે દોઢ રૂપિયાથી વધારે વ્યાજ અમે કદાપિ તમારી પાસેથી લઇશું નહિ. આના જવાબમાં જમીનદારોએ વચન આપ્યું, કે અમે પણ આહેડીએ નહિ ચડવા માટે બંદોબસ્ત કરીશું. બીજાને બોધ આપવા નીકળનારે પ્રથમ પોતેજ પોતાનું વર્તન સુધારવું જોઇએ. પરોપદેશે પાંડિત્યમ્ આ જમાનામાં આલે એમ નથી. પ્રથમ પગપર ધા સહન કરી બીજાને પડખામાં લઈ શકાય.

તત્પશ્ચાત્ એ જમીનદારોના તથા મહાજનના કેટલાક ઉત્સાહી સભ્યોના સંયુક્ત પ્રયાસથી થોડા દિવસ પછી ઘણું-એક ગામોના ગણી આશરે ૩૦૦ જમીનદારો ગ્યાવરમાં આવ્યા; અને તેમને મહાજન તરફથી મીજણાની આપવામાં આવી. પૂજ્યશ્રીના અપૂર્વ ઉપદેશની અસરથી એ લોકોએ જીવહિંસા નહિ કરવા તેમજ આહેડીએ નહિ ચડવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી અને તત્સંબંધી દસ્તાવેજ પણ મહાજનની વહી (ચોપડા) માં કરી

આપ્યો ; અને મહાજને પણ દોઢ રૂપિયાથી અધિક વ્યાજ નહિ લેવાનો સામો દસ્તાવેજ કરી આપ્યો ; અને પરસ્પર દસ્તાવેજ ઉપર સહીઓ લેવામાં આવી.

તદનંતર 'ઝાક' નામના ગામે ખ્યાવરથી શ્રીયુત પત્તા-લાલજી કાંકરીયા, શ્રીયુત કેશરીમલજી સંકા વગેરે ૨૦ ગૃહસ્થો ગયા. અને ત્યાંના જમીનદારોના હૃદયમાં ધ્રીમાન્ પૂજ્ય મહારાજના ઉપદેશની અસર ઉપજતી એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મોજે ઝાકના પટેલ, નંબરદાર, ઠાકુર, પત્તા, દલ્લા, ધીરા વગેરેએ ત્રણ અહેડીમાંથી એક અહેડી આદિ ચોલાદ (પેદી દર પેદી) પર્યાંત ચઢવું નહિ. મોજે ઝાકના તાળામાં શામગઢ, હુલવા વગેરે ચોછામાં ચોછા ૧૦૦ ગામ છે, તે બધાને માટે આ પ્રમાણે ઠરાવ થયો. તેના બદલામાં એક હુતાઈ* (ચબુતરો) બંધાવી આપવાનો અને અમલ, તમાકુ, ઠંડાઈ એક દિવસની

*સંવત્ ૧૯૭૬માં શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ શેષકાલ ખ્યાવર પધાર્યા હતા. અહેડાની નિગરાનીને માટે અહેડાના પાંચ દિવસ પહેલાં મહાજનમાંથી શુભારે ૪૦-૫૦ સ્વયંસેવક ગૃહસ્થો મોજે ઝાક ગયા, અને તેઓએ જમીનદારોને કહ્યું કે તમે હુતાઈ બનાવી દ્યો; અને તેનો જે ખર્ચ થાય તે અમારી પાસેથી લઈ લો. ત્યારે એ લોકોએ કહ્યું કે અમોએ અંદર અંદર ઉઘરાણું કરી હુતાઈ બનાવવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. એટલા માટે મહાજન પાસેથી ખર્ચ લઈશું નહિ અને જે ગાહેડા શ્રીપૂજ્યજી મહારાજના ઉપદેશથી અમો લોકોએ છે.ડેવ છે તેનો અમે બરાબર અમલ કરીએ છીએ, અને હરહમેશ કરતા રહીશું.

દેવાને માટે મહારાજને સ્વીકાર કર્યો, અને પરસ્પર દસ્તાવેજો કરી , સહીઓ મૂકવામાં આવી.

ઉપર પ્રમાણે જંદોળસ્ત થનાથી હજારો લાખો જીવોને અભયદાન મળવા પામ્યું અને જેંકડો લોકો પાપ ખાટમાં પડતા થયું અંશે જાયવા પામ્યા.

આ પ્રમાણે શ્રીજી મહારાજના પધારવાથી અહિં મહાન ઉપકાર થવા પામ્યો. ઉપશંત અહિંના જોગવાળ ભાઈઓમાં કુસંપ ચાલતો હતો, અને ત્રણ તડાં પડી ગયાં હતાં, અને સાધુમાર્ગી તથા મંદિરમાર્ગી ભાઈઓમાં જમણવાર સંબંધી મતભેદ ઉભો થતાં પરસ્પર મનદુઃખ થયેલ હતાં, પરંતુ શ્રીમાન્ આચાર્યજી મહારાજનું પધારવું થતાં તેમના વ્યાખ્યાનનો લાભ શાહ ઉદય-મલજી તથા શાહ ધૂલચંદજી કાંકરીયા વગેરે દેટલ ક મંદિરમાર્ગી સજ્જનો લેતા હતા. મહારાજશ્રીના મહુપદેશના પ્રતાપથી ગિરા-હરીમાં એક મત થઈ ત્રણે તડાં એકત્ર થઈ ગયાં, અને નાના મોટા ઠગડાઓનો પરસ્પર સમાધાનીયુવક અંત આવી ગયો અને ગિરાહરીમાં કુસંપને સ્થાને સુસંપ સ્થાપિત થયો.



પ્રકરણ ૩૭ મું.

ચલીમાં ઉપકારક વિહાર.



ખ્યાલની પુન્યથી અજમેર પધાર્યા, અને સુખનગર તરફ
 ખીખનેના ધાવક પોળમવણ કે જેઓ હજારે રૂપિયાની છતી
 મિલકત ડોરીને પ્રગળ વૈરાગ્યપૂર્વક પુન્યથી મમીપે દીક્ષા
 લેવાના હતા, તેમને દીક્ષા આપવા માટે તે તરફ પધારવાની
 પુન્યથીને તારીફ હતી, પરંતુ શ્રીમાન્ જોનાચાર્યશ્રી રત્ન
 ચંદ્રજી મહાનગની મગ્નિરમા આચાર્યશ્રી વિનયચંદ્રજી મહા
 રાજનો અર્ગવાન થઇ ગયો હતો, તેમને સ્થાને આચાર્ય નિશન
 કરવાના હતા, તેથી શ્રીમાન્ ચણિનગજી ચંદનમવણ મહા
 રાજે એ કાર્ય શ્રીમાનની મહાનુભૂતિથી મફત કરવા અરજ
 કરી તે ઉપર શ્રીજી મહાનગ અજમેર ગેઝલા, અને હજારે
 મનુષ્યોની મેફની વચ્ચે શ્રીમાન ગોમાગચાજી મહાનગને વિધિ
 પૂર્વક આચાર્ય પદારૂઢ કરવાની કિરામા તેઓશ્રીએ હાજર રહી
 ચતુર્વિધ સઘમા અપૂર્વ આનંદમગ્ન વર્તાયો બન્ને મગ્ન
 દાયના નાધુઓમા પચ્ચગ એવો બધો પ્રેમભાવ જોવામા
 આવતો, તે જોઇ આપણું હૃદય આનંદથી ઉમનયા વિના ગુંડે
 નહિ આ પ્રમગે શ્રીમાન્ આચાર્યશ્રી શ્રીવાલજી મહારાજે
 આચાર્યશ્રીની જ્ઞાણદારી, દીર્ઘદ્રષ્ટિ અને કલ્પ વિષે પ્રસંગને
 અનુસંગ વિવેચન થાડુજ ઉત્તમ પ્રકારે કર્તું હતું અને શ્રીમાન્
 સોભાચંદ્રજી મહારાજને સ્થવિર મુનિશ્રી ચંદનમવણ મહારાજે

આચાર્યની પછેડી ચોઢાડયા બાદ તેમણે પણ સમયોચિત વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તેમાં પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજના અનુપમ ઉદાર ગુણોની સુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી હતી. આચાર્યશ્રી ચોલાચંદ્રજીએ પોતે હમેશને માટે પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજીના ઋણી રહેશે એમ કહ્યું હતું. આપણે આશા રાખીશું કે પૂજ્યશ્રી ચોલાલાલજી સાહેબ તથા તેમના સંપ્રદાયના સાધુઓ અને શ્રાવકો પોતાના વચન સુજળ પૂજ્યશ્રીના પરિવાર પ્રત્યે એવોજ ભાવ રાખશે.

અજમેરથી ઉગ્ર વિહાર કરતા શ્રીજી મહારાજ બીકાનેર થઈ સુજાનગઢ પધાર્યા અને ત્યાં સંવત્ ૧૯૭૨ના ફાગણ શુદ્ધ દને શુક્રવારના રોજ શ્રીમાન્ પનેચંદજી ગ્રંથવીએ બનાવેલ મંદિરમાં બીકાનેરનિવાસી શ્રીયુત પેખરમલજીને દીક્ષા આપવામાં આવી. આ ભાઈની ઉંમર ફક્ત ૨૦ વર્ષની હતી. તેમની સમજ ઘણી ઉંચી હતી, તેમજ વૈગમ્ય પણ ઘણોજ ઉત્કૃષ્ટ હતો. દીક્ષા લેવા પહેલાં તેમણે પુષ્ટજા દ્રવ્ય દાનપુણ્યમાં ખચ્યું હતું. અને દીક્ષા મહોત્સવમાં પણ હજારો રૂપિયા ખર્ચવામાં આવ્યા હતા, બીકાનેરના ભાઈઓએ પણ આ દીક્ષા મહોત્સવમાં મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી, અને મોંદરમાર્ગી ભાઈઓએ પણ અનુકરણીય બ્રાતૃભાવ દર્શાવ્યો હતો. આ પ્રસંગે સુજાનગઢમાં સાધુઓનાં ૨૫ થાણાં બિરાજમાન હતાં, અને દિલ્લી, જોધપુર, જયપુર, અજમેર, બીકાનેર આદિ શહેરોનાં શુમારે ૪૦૦૦ મનુષ્યોએ દીક્ષા મહોત્સવમાં ભાગ લીધો હતો. એક અપરિચિત ક્ષેત્રમાં આ પ્રમાણે દીક્ષામહોત્સવની સફલતા થઈ તથા ધર્મોત્તતિ થઈ, એ પૂજ્યશ્રીના અતિશયનોજ પ્રભાવ

હતો. મુન્નનગઢથી શ્રીમાને થલી તરફ વિહાર કર્યો. થલીના પ્રદેશમાં સાધુમાર્ગી લાઇઓની વસ્તી ન હોવાથી અને તેરાપંથી લાઇઓનું ઘણું પ્રાગત્ય હોવાથી પૂજ્યશ્રીના આ તરફનો વિહાર તેના હૃદયમાં શત્ય સમાન ખુચવા લાગ્યો. તેરાપંથી કેટલાક સાધુઓ તથા ધ્રાવકોએ પૂજ્યશ્રીના માર્ગમાં ઘણાં વિઘ્નો નાંખ્યા. તેમને માટે અનેક પ્રકારની કલ્પિત વાતો અને ખોટી ગપો વિઘ્નસંતોષીઓએ ફેલાવવા માંડી, અને કોઇપણ તેરાપંથી ધ્રાવકોએ તેમને ઉતરવાની જગા ન આપવી; તથા આહાર પાણી ન વહોળવામાં એવી હિલચાલ શરૂ થઇ. આ પ્રમાણે તેરાપંથી લાઇઓએ પૂજ્યશ્રીને પરિપહ આપવામાં મણા ન રાખી, પરંતુ પૂજ્યશ્રી પરિપહથી લગાર પણ હરે તેમ હતુંજ નહિ. તેઓશ્રીએ તો પોતાનો આગળ વિહાર શરૂજ રાખ્યો. અને લાડતુ, ખીઠાસર, રાજલહેસર, રતનગઢ, સરદારશહેર આદિ અનેક ગામોમાં વિચરી પવિત્ર દયાધર્મનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો, ખીકાનેરના સુપ્રસિદ્ધ શેઠ હબ્બરીમલજી માલૂ વગેરે થલીમાં પૂજ્યશ્રીના દર્શને ગયા હતા અને કેટલાક દિવસ તેઓશ્રીની સેવામાં રહી કેટલાક ગામો ફર્યા હતા.

થલીના વિહાર દરમિયાન મહેશ્વરી, અમ્રવાલ, પ્લાહાણ વગેરે વૈષ્ણવ લાઇઓએ ઘણાજ પૂજ્યલાવ દર્શાવ્યો હતો, અને આહાર-પાણી આદિ વહોરાવી અલભ્ય લાલ હાવ્યો હતો. તેઓ

* સાધુમાર્ગી-સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાંથી જુદા પડેલા સાધુઓએ આ જુદો પંથ ચલાવ્યો છે. જીવદયા વગેરે જાળ તોમ્મા તે તમામ જૈન સંપ્રદાયોથી જુદા પડે છે.

પૂજ્યશ્રીના સહુપદેશથી તેમને પોતાનાજ સાધુ હોય એમ માનતા હતા; અને તેરાપંથી સાધુઓની ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાથી જૈનધર્મના વિષયમાં તેમને તેમજ થલીના ઘણા લોકોને એવી શંકાઓ હતી કે જૈન લોકો જીવેને મૃત્યુના પંજમાંથી છોડાવવામાં પાપ માને છે. દાન દેવામાં પાપ માને છે, અને ગૌશાળા જેવી પારમાર્થિક સંસ્થાઓને કસાઇખાનાં કરતાં પણ વધારે પાપનું ખાતું માને છે. આવી આવી શંકાઓને લીધે ત્યાંના લોકો જૈનધર્મ તરફ ધૂણાની નજરથી જોતા હતા. પરંતુ શ્રીજી મહારાજના સત્ય ઉપદેશથી તેમની ભ્રમણાઓ ટળી ગઈ, સર્વ શંકાઓ દૂર થઈ; અને જૈનોજ પ્રાણીરક્ષાના પૃથ્વી હિમાયતી છે, એવો દ્રઢ વિશ્વાસ પૂજ્યશ્રીએ તેમને શાસ્ત્રીય દૃષ્ટાંતો ટાંકી કરાવ્યો.

પ્રતાપમલજીની અપીલ.

* ઘણાક તેરાપંથી લાઈઓ પણ પૂજ્યશ્રીના શાસ્ત્રાનુસાર ઉપદેશથી તેમના પ્રશંસક અને દયાધર્મના અનુયાયી બન્યા. તે પૈકી કેટલાક સહુદય સજ્જનોને પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પોતાના સ્વધર્મી બંધુઓ અને સાધુઓ જે અઘટિત વર્તણૂક ચલાવતા હતા તેથી બહુ દુઃખ થયું અને તેમાના એક સદગૃહસ્થ-મુંળા-સરનિવાસી શ્રીયુત પ્રતાપમલજી નહાંટાએ એક વિજ્ઞાપન પત્ર છપાવી, પોતાના સ્વધર્મી લાઈઓમાં છટથી વહેંચી, તેમને સત્ય

* તેરાપંથી સાધુઓ એવો ઉપદેશ આપે છે કે જીવને મારવામાં માત્ર એકજ (પ્રાણાતિપાતનું) પાપ લાગે છે; ન્યારે જેને બગાડવામાં અઢારે પાપસ્થાનક સેવાય છે!!

હકીકતથી પરિચિત કર્યા. સદરહુ વિજ્ઞાપનના ઘોડા શબ્દો માત્ર
અને આપેલ છે ડોઈ પણ સપ્રદાય કે વ્યક્તિની નિંદાને
આ પવિત્ર પુસ્તકમાં જગ્યો આપવા લેખકનો ઇગદો ન હોવાથી
આપ્તુ વિજ્ઞાપન ભે કે તેરાથી ભાઈઓની ભૂલો ઉઠાડી પાડે
છે, છતા પ્રમિદ્ધ નથી ક્યું

ખ્યારા ભાઈઓને નિવેદન.

પ્રિય મજ્જનોને વિદિત થાય કે અમે તેરાપથીઓ અને
બાવીશ ટોળાના માધુશ્રાવકોમાં મતલેહ છે આજપર્ધત મે
બાવીશ સમુદાયના ડોઈ પણ માધુને જોયા ન હતા, પણ સાલજ્યુ
હતુ આજે આપણા (તેરાપથીના) માધુશ્રાવકો સમક્ષ તેમના
મબધમાં આ લેખદ્વારા હું કંઈ કહેવા માણુ છું તે ઉપરથી
કોઈએ એમ ન મનજવુ કે હું અન્યધર્મી છું હજીસુધી હું
તેરાપથીજ છું અને તેજાજ માટે નીચેની હકીકત ગુરુ કહું છું

તા. ૭મી મે ૧૯૧૮ના રોજ સરદારશાહનિવાસી બાદ
ચહલ શેઠીયા પ્રથમ ‘આડમર’ આલ્યા અને અમારા તેરા-
પથી માધુશ્રાવકો બાવીશ ટોળાના માધુઓને ઉતગ્વા માટે
મકાન ન આપે તેવી તજવીજ કરી પછી ત્યાંથી રવાના થઈ
‘મુવામર, આલ્યા અને આજના છ વાગતે માધ્વીજી પાસે
આલ્યા ત્યાં હું પણ હાજર હતો, અને બીજા પણ ૨૦૨૫
ગૃહસ્થો તેરાપથી જોશ હતા. ત્યાં જાલચહલ શેઠીયા સાધ્વીને
કહેવા લાગ્યા કે “ બાવીશ ટોળાના માધુઓના અચાર ઠીક

નથી. તેઓ અહિં પણ આવશે, તેમને ઉતરવા માટે જગા ન
 મળે તો ઘણું સારું. ” ત્યારે સાધ્વીજી બોલ્યા કે, તેમના આચારના
 હાલ શ્રાવકોને તો સંભળાવો, ત્યારે બાલચંદ્રજી બોલ્યા કે,
 ‘ તેઓ દોષીલો આહાર પાણી લાવે છે, અર્થાત્ જળરદસ્તીથી
 આહાર માંગી લે છે; અને તેમને કોઈ પ્રશ્ન પુછીએ છીએ તો
 જવાબ આપતા નથી. અને જવાબ નહિ આપવાનું કારણ પુછીએ
 છીએ તો કહે છે કે અવસર નથી, ત્યારે અમે પુછીએ છીએ
 કે આપને અવસર ક્યારે મળશે ? તો બોલતા નથી. પછી
 બાલચંદ્રજી બોલ્યા કે ‘ સરદાર શહેરમા તો કાળુશમજી ચંડાળી-
 યાએ ચાલીસ હજારનું મકાન ઉતરવાને આપ્યું. એ તેઓએ
 મકાન ન આપ્યું હતું તો તેઓ કયા ઉતરત ? ત સાધુઓએ
 બાપદાદે પણ એવું મકાન હીકું નહિ હોય. ’ આવી આવી વાતો
 રાતના છ બજેથી સાડા આઠ વાગતા સુધી ચલી રહી અને
 સાધ્વીજી તથા શ્રાવક બધાં તે સાંભળતા હતા. એ બધી વાતો
 લખવા બેઠીએ તો એક નાનકડી પોથી ભરાય પણ મેં સંક્ષેપમાં
 લખી છે. પછી તે બધાને વાતો કરતા છોડી હું મારા મકાન
 પર આવીને સૂતો. તત્પશ્ચાત્ તા. ૧૪ના રોજ બાવીશ ટોળાના
 સાધુ મુંવાસર પધાર્યા. બાલચંદ્રજી તથા બાલચંદ્રજીએ કહેલી વાતો
 સાચી છે કે જૂઠી તેની પરીક્ષા કરવા માટે ગોચરી પાણી
 વગેરેમાં હું તેમની સાથે સાથે રહ્યો, અને જોયું તો ગોચરીમાં
 કોઈ પ્રકારની જળરદસ્તી ન હતી. દોષીલા આહાર પાણી
 લેવાતા ન હતા. પરિચયથી માલૂમ પડ્યું કે બાલચંદ્રજી
 વગેરેની સર્વ વાતો જૂઠી છે. એ સાધુઓને લોકો સ્થાન સ્થાન
 પર આવી પ્રશ્નો પુછતા હતા અને તે બધાને યથાર્થ જવાબ

પણ આપવામાં આવતો હતો, પરંતુ ગોચરી કરવા જતી વખતે કેટલાક લોકો રસ્તામાં તેમને રોકતા હતા. તેમને તેઓ કહેતા કે હમણા અવસર-નથી.

હવે મારા દિલમાં જે વિચાર ઉત્પન્ન થયો છે તે જાહેર કરું છું. હું બધા તેરાપંથી લાઇઓને પ્રાર્થના કરું છું કે આ પ્રમાણે કદાચ કરવો, સાધુઓને મિથ્યા આગ ચડાવવાં, તેમ જ ઉતરવા માટે મકાન પણ નહિ આપવાં, લડાઈ ઝગડા કરવા, ચોમાસાં ન કરવા દેવાં એ જાણાં માણસોનું કામ નથી. આપણા તેરાપંથી સાધુઓને તો બહામ વગેરેના શીરા વહોરાવવા અને બીજા સાધુઓ પર મિથ્યા દોષારોપણ કરવો એજ શું આપણા પરમ ધર્મ છે ? આ બાબત વિચારવી જોઈએ, નહિ તો તેનું પરિણામ એ આવે છે કે પરસ્પર દ્રેવભાવ વધતો જાય છે અને સાથે આપણી મૂર્ખતા પણ પ્રગટ થતી જાય છે. આપ લોકોએ તો એમ કરવું જોઈએ કે બધાથી પ્રેમ રાખવો અને અનુચિત પ્રવૃત્તિથી સાધુ શ્રાવકોને રોકવા. તેરાપંથી સાધુ સાધ્વી કહે છે કે તમારે ઘેરથી તો બીજા સંપ્રદાયના સાધુ આહાર પાણી લઈ ગયા તો તમે વહોરાવ્યા શા માટે ? માટે હવે અમે તમારે ત્યાં ગોચરી કરવા નહિ આવીએ. જો હવે તમે એવી બાધા દેવો કે તેરાપંથી સાધુ સિવાય અન્ય કોઈને દાન દેવું નહિ તોજ અમે તમારે ત્યાં આવીશું. આમ કહી ઘણાને બાધા આપે છે. પાઠક ! વિચાર કરો કે જે સાધુ પંચમહા-મત લઈને પણ રાગદ્વેષ ન છોડે અને ઉચ્ચ તેની વૃદ્ધિ કરે તો પછી ગૃહસ્થીનું તો ચૂંછવુંજ શું ? માટે આપ લોકોને એ વિનંતિ છે કે કંઈક દિલમાં વિચારો. ગૃહસ્થીઓનાં અભંગ

દ્વાર છે. અને દયાદાનથીજ ગૃહસ્થાશ્રમની શોભા છે, કલ્યાણ છે. મહાવીર ભગવાનનો તો દયાદાન ઉપરજ પરમ ઉપદેશ છે. તેને બંધ કરવાથી જીનવચનની ઉત્થાપના થઈ જશે. તેટલા માટે આગામી કાળનો વિચાર કરી સર્વ લાઘ્યો સંપ રાખો અને વિધાની ઉત્પત્તિ કરો અને જે મિથ્યા ચાલ પડી ગયો છે તેને સુધારી લો. આ કામ જૈન સ્વેતામ્બર તેરાપંથી સભાએ હાથ ધરવું જોઈએ.

પ્રતાપમલ નહાટા-મુંબાસર

રાજ્ય શ્રીબીકાનેર—મારવાડ.

પૂજ્યશ્રીના પરિચયમાં આવનાર તેમનો ગમે તેટલો વિરોધી હોય તોપણ પ્રશંસક બની જતો. થલિમા આપણા સ્વધર્મીઓની વસ્તી ન હોવાથી તેઓશ્રીને ઘણું કષ્ટ વેઠવું પડ્યું. તેમના ત્યાં વિચરવાથી જૈનધર્મના અપાર ઉચોત થવા પામ્યો.*

* પૂજ્યશ્રીના થલિના વિહાર દરમ્યાન ઘણું સ્થળે તેરાપંથી સાધુ તથા શ્રાવકોની સાથે જ્ઞાનચર્ચા તથા સંવાદો થયેલા. તે પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ અકાટ્ય પ્રમાણે દ્વારા દયાધર્મની સ્થાપના કરેલી. એ સંબંધી વિગતવાર પ્રશ્નોત્તર મેળવવા અમે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ છેલ્લી ઘડી સુધી તે મળી શક્યા નથી. આ પ્રશ્નાવલી મેળવી બીકાનેરના શ્રાવકો પ્રસિદ્ધ કરશે તો જીવદયા સંબંધી થલીમા ભારાયણ ભૂત ભાગી જશે. સાધુભાગી મુનિરાજેએ પણ થલી તરફ ખચરી, જીવદયાના રોપાયેલા સંસ્કારોને ગૂંચવત, ગામલા જોઈએ.

સરદારશહેર તથા રતનગઢમાં અગ્રવાલોનાં સેંકડો ઘર છે, તેઓ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશામૃતનું અત્યાનંદપૂર્વક પાન કરતા હતા અને એમ કહેતા હતા કે અમારાં અહોભાગ્ય કે આવા મહાન પુરૂષે અમારા દેશમાં પદાર્પણ કરી અમોને પાવન કર્યાં. એ દેવળ ઓગ્રવાલોનાજ સાધુ નથી અમારા પણ સાધુ છે.

રતનગઢમાં પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી જીવદયાને માટે રૂ. ૮૦૦૦૦નું ફંડ થયું હતું.

થલિના વિદાર દરમ્યાન બીકાનેરના સેંકડો શ્રાવકો તેમજ અજમેરથી રાયશેડ ચાંદમલજી સાહેબ તથા દી. બ. ઉમેદમલજી લોહા વગેરે દર્શનાર્થે ગયા હતા.

મોટા મોટા કરોડપતિઓને આ મહાપુરૂષના પદરજ મસ્તકે ચડાવતા જોઈ તેમનું અપમાન કરવા માટે કેટલાક તેરાપથી બાધ્યોને ઘણું શરમાવું પડતું હતું.

મહાપુરૂષોને તો આવાં કષ્ટ એજ કીર્તિકોટની દીવાલો મજબૂત કરવાનો સીમેંટ છે.



મકરણ ૩૮ મું.

શ્રી સંઘની ફરજ.



પૂજ્યશ્રી ત્યારે થલિમા આ પ્રમાણે જૈનધર્મનો વિજય-
ધ્વજ ફરકાવતા વિચરતા હતા, ત્યારે જાવરાવાલા સાધુઓ જોધ-
પુર મુકામે એકત્ર થયા, અને પોતાનામાથી ઠોમને આચાર્યપદ
આપવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ જોધપુર સંઘ એ કાર્યમાં સહમત
ન થયો, ત્યારે તે સાધુઓએ સાત કલમે લખીને જોધપુર સંઘને
આપી. તે લખેને જોધપુરના શ્રાવક સરદારશહેર પૂજ્યશ્રી પાસે
આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ શુદ્ધ અંતઃકરણથી ફરમાવ્યું કે, શાસ્ત્રના
ન્યાયથી અને સમ્પ્રદાયની રીતિ મુજબ સાત તો શું પણ સાતસો
કલમે મને મળુર છે. તે ઉપરથી આ વખતે જોધપુરના સંઘે
આ કાર્ય બંધ રખાવ્યું. તેમજ શ્રી સંઘના અન્ય અગ્રગણ્ય
શ્રાવક મહાશયોએ પણ સમ્પ્રદાયમાં કટ ન પડે તથા પૂજ્યશ્રી
હુકમીયદણ મહારાજની સમ્પ્રદાયનું ગૌરવ પૂર્વવત્ જાળવાઈ
રહે, એ હેતુથી જોધપુર સંઘને તથા જોધપુરમાં એકાત્રત થયેલા
સંતોને હિતસલાહ આપવાની પોતાની ફરજ જાગવી હતી.

એક વિદ્વાન્ અનુભવીના વાક્યો આ વખતે યાદ આવે છે.
“ સમુદ્ર શાત હોય છે ત્યારે વહાણ હકારવામાં અત્યંત હોશિ-
યારી અથવા અનુભવની જરૂર હોતી નથી, પણ જ્યારે વહાણ
ભરદરિયે હોય છે, જ્યારે ડુબી જવાની તૈયારીમાં હોય છે, ત્યારે
ઉતાડ્યો ભયભીત બનેલા હોય છે, ત્યારેજ કષ્ટાનના કાર્ય

કૌશલ્યની ખરી કસોટી થાય છે ખરા કટોકટીના મામલામાંજ મનુષ્યના પ્રાવિણ્યની, અનુભવની અને ડહાપણની પરીક્ષા થાય છે અને એવા સમયેજ મનુષ્ય પોતાની મહાન્ શક્તિઓ દર્શાવી શકે છેજ્યાં સુધી આપણે કસોટીએ ચઢેલા હોતા નથી અને જ્યાં સુધી જે શુદ્ધ શક્તિ સામાન્ય સંજોગો વેળાએ પ્રકટ થતી નથી, ત્યાં સુધી આપણને આપણાં આંતરિક બલનું વાસ્તવિક ભાન પણ થતું નથી. આ શક્તિ અપત્તિ કાળેજ પ્રકટ થાય છે, કેમકે તે શક્તિ સંપાદન કરવા માટે આપણે અંતરમાં ઉંડા ઉત્સવાની જરૂર છે. દરેક કાર્યમાં પરિણામના પ્રમાણમાંજ કાર્યની અપેક્ષા છે.”

જોધપુરના સંઘની માફક ખ્યાવર નયાનગરના શ્રીસંઘે પણ ભવરાવાલા સંતોને સમાધાનીનીજ સલાહ આપી, અને જ્યારે તેઓએ જુદી પૂજ્ય પદવી જાહેર કરી ત્યારે ચતુર્વિધ સંઘની સમ્મતિ નથી, એમ વ્યાખ્યાનમાજ જાહેર કર્યું, અને સમસ્ત શ્રી સંઘની સંખ્યાબધ સહીઓથી પોતાને આ મંજૂર નથી એમ લખી મોકલ્યું.

માળવા મેવાડથી ઘણે દૂર પંજાબમાં પૂજ્યશ્રીની પરવાનગીથી વિચરતા અને જંમુ-કાશ્મીરમાં એક સંત બીમાર થઈ જતાં ત્યાંજ લાંબો વખત થયાં રોકાયેલા મહારાજશ્રી મન્નાલાલજી સ્વામી જેઓ સત્ય હુકીકતથી પૂરા વાકેફ નહોતા અને સરલ સ્વભાવી હોવાથી બીજાની યુક્તિ પ્રયુક્તિથી લોભવાઈ નથ એવા હળુકર્મી છે, તેઓએ દૂરના અપરિચિત ક્ષેત્રમાં આસપાસના સંજોગો જાણ્યા વિના અને પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞામાં વિચરતા

હોવા છતાં તેઓશ્રીની આજ્ઞા લીધા વિના આ પદ સ્વીકારવાનું સાહુસ કર્યું.

આ પશ્ચરણનો પાયો તપસનાં માત્ર મમત્વજ માલુમ પડે છે. લીધા મુકીનું પરિણામ છે. છદ્મસ્ત મનુષ્ય ભૂલ કરી જેસે તે માટે દીર્ઘદર્શી શાસ્ત્રકારોએ પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિ ગતાવી છે સખળ સાખીતીઓ છતાં આલોચણા નજ લેવાઇ ત્યારે શાસ્ત્રની આજ્ઞાનુસાર તેઓને અલગ કરવા પડ્યા, પરંતુ પૂર્વ પરિચયને લઇ કેટલાક સંતોને અને શ્રાવકોને તેમાં ભગવું પડ્યું.

ખીકાનેર (આતુર્માસ)—સંવત્ ૧૬૭૨નું આતુર્માસ આચાર્યજી મહારાજે ખીકાનેરમાં કર્યું. અપાર, અવર્ણનીય ધર્મેચોત થયો. શહેરના જૈન અજૈન મનુષ્યો તથા દેશાવરમાંથી દર્શનાર્થે મોટી સંખ્યામાં આવતા શ્રાવક શ્રાવિકાઓની વ્યાખ્યાનમાં હજારો મનુષ્યોની ઠઠ જામવા લાગી. પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશદ્વારા વીરપ્રભુની વાણીનો દિવ્ય પ્રકાશ જનસમુહના હૃદયમાં વ્યાપ્ત અજ્ઞાનાધકારને દૂર કરતો હતો. ખીકાનેર સંઘમાં અપૂર્વ આનંદ છાઇ રહ્યો હતો. જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, જપ, હયા, ધરોપકાર અને અભયદાનનાં માંગલિક કાર્યોથી ઘણીજ ધર્મવૃદ્ધિ તથા જૈનશાસનની પ્રભાવના થવા પામી.



આ વર્ષે સાધુઓમાં પણ ઘણીજ તપશ્ચર્યા થઈ હતી. શ્રી હરખચંદણ મહારાજના શિષ્ય નંદલાલજી મહારાજે ૭૨ ઉપવાસ કર્યા હતા, અને શ્રી ગેનચંદણ મહારાજની સંપ્રદાયના મુનિશ્રી કેવળચંદણ મહારાજના શિષ્ય મુલતાનચંદણજી ૮૨ ઉપવાસ કર્યા હતા, તે બન્ને તપસ્વીઓએ એકજ દિવસે પારણું કર્યું હતું. શેઠ ચાંદમલજી ઢઢા સી આઇ. ઇ. કે જેઓ ખીકાનેરના મેતાંગર મૂર્તિપૂજક જન લાઈઓમાં અગ્રેસર છે, તેમના મુખ્યાસથી રાજ્યની તરફથી કસાઇખાનાં બંધ રાખવામાં આવ્યાં હતાં. ઉપરાંત ભડીયારા, કંદોઈ, ચોની લુહાર વગેરે હિંસાનાં કામ તથા અગ્નિના આરંભ બંધ રાખવામાં આવ્યા હતા અને ખીકાનેર નરેશે પોતે પણ તે દિવસે હિંસાનાં તમામ કાર્યો બંધ રખાવ્યાં હતાં. આ સિવાય કેવળચંદણ મહારાજના શિષ્ય સીરેમલજી મહારાજે ૩૧ ઉપવાસ કર્યા હતા ચાતુર્માસ બાદ વિહાર કરીને મારવાડ તથા જોધપુર સ્ટેટનાં ગામોમાં વિચરતા વિચરતા પૂજ્યશ્રી જ્યારે જોધપુર પધાર્યા, ત્યારે જયપુર સંથે ચાતુર્માસ જયપુર શહેરમાં કરવા વિનંતિ કરી તે સ્વીકારી નયાનગર અજમેર થઈ પૂજ્યશ્રી આપાદ ગુફ ર ના રોજ જયપુર પધાર્યા. આ વખતે અજમેર નગરમાં મહામારી-એલેગનો ઉપદ્રવ ચાલતો હતો પણ પૂજ્યશ્રીએ અજમેરમાં પદાર્પણ કરતાંજ શાંતિ થઈ ગઈ.



પ્રકરણ ૩૬ મું.

જયપુરનું વિજયી ચાતુર્માસ.



જયપુર (ચાતુર્માસ)—સંવત્ ૧૯૭૩નું ચાતુર્માસ પૂજ્ય-શ્રીએ જયપુર ક્યું. જયપુરમાં ધર્મધ્યાન, તપશ્ચર્યા, ત્યાગ પરચખાણુ તથા ધર્મોન્નતિ ઘણી થઇ. બહારગામથી સંખ્યાબંધ શ્રાવકો દર્શનાર્થે આવતા હતા. રતલામનિવાસી શ્રીમાન્ શેઠ બરધલાણુજી પીતલીયા, આદિ ઘણા શ્રાવકો ખ્યાવર વગેરેના પણ ઘણાક શ્રાવકો પૂજ્યશ્રીના સત્સંગ અને વાણી શ્રવણાદિને લાલ ઉઠાવવા ખાસ મકાન લઇને રહ્યા હતા. શ્રીમતી નાનુબાઇ દેશાઇ મૈરળીવાળાં તથા મુબઇ, ગુજરાત અને કાઠિયાવાડના ઘણાક શ્રાવકો દર્શનાર્થે આવ્યા હતા અને ઘણા દિવસ સુધી વ્યાખ્યાનનો લાલ ઉઠાવ્યો હતો. વ્યાખ્યાનમા કોઇ કોઇ પ્રસંગે નાનુબાઇ સી ઉપયોગી મહત્વના પ્રશ્નો પૂજ્યશ્રીને પૂછતાં હતા અને તેના સંતોષકારક પ્રત્યુત્તર પૂજ્યશ્રી તરફથી મળતાં શ્રોતૃગણ સ્નાનંદાશ્ચર્ય ખામતો.

જયપુર સ્ટેટ તરફથી બકરીઓનો વધ કરવાની મના થયેલી હોવા છતાં બકરીનો વધ થાય છે એવા બખર પૂજ્ય મહારાજને મળતાં એકદા વ્યાખ્યાનમા તેઓશ્રીએ પ્રાણીરક્ષા પરત્વે અસર-કારક વિવેચન કરી શ્રાવકોને તેમની ફરજો સમજાવતા કહ્યું કે, ઉદયપુરના શ્રાવકો અને નંદલાલજી મહેતા જેવા ઉત્સાહી કામ

કરનારાઓ મહારાણાશ્રીના ઉદાર આશ્રયથી હિંસા અટકાવવા માટે વખાણવા લાયક પ્રયાસો કરે છે, અને હિંસાની અટકાયત કરવાના રાજ્યના હુકમનો બરાબર અમલ થતો રહે તેની પૂરી દેખરેખ રાખે છે, તેથી ત્યાં કોઈ પણ શખ્સ રાજ્યની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ વર્તી જીવહિંસા કરવાની હિંમત ધરી શકતા નથી. જો નંદલાલજી મહેતા ઉદયપુરવાળા અહિં હોત તો રાજ્યની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીને અહિં બકરીઓનો વધ કરવામાં આવે છે તે અટકાવવા પૂરતી કૌશીલ્ય કરત. આ વાતની ખબર હિંદુપુર શ્રીયુત નંદલાલજી મહેતાને પડી કે તરતજ તેઓ તથા અવેરી કેશુલાલજી તાકડીયા ઉદયપુરથી રવાના થઈ જયપુર આવ્યા અને કેટલાક દિવસ રોકાઈ બકરીઓનો વધ અટકાવવા કૌશીલ્ય કરી. રાજા મહારાજાઓની લાગવગ પહોંચ્યાડી સંપૂર્ણ સફલતા પ્રાપ્ત કરી. એ ચોમાસાથી બકરીનો વધ થતો જયપુરમાં સદંતર બંધ થઈ ગયો. શ્રીમાન્ રાય બહાદુર ખવાસજી બાલાબક્ષજી સાહેબે કસાઈખાના માટેના બકરાંઓની તપાસ કરનાર ડાક્ટરને સખત ફરમાન કર્યું હતું કે જે કોઈ શખ્સ બકરીઓનો વધ કરશે તેની પાસેથી કાત્રન અનુસાર ૫૦ રૂપિયા દંડનાજ માત્ર નહિ લેવામાં આવે. પરંતુ તે ઉપરાંત સખત સજા પણ કરવામાં આવશે. આ માટે ખવાસજીને પણ ધન્યવાદ ધટે છે.

આ ચાતુર્માસ દરમિયાન આવનાર સ્વધર્મી બંધુઓનું સ્વાગત કરવાનું સન્માન સુપ્રસિદ્ધ અવેરી કાશીનાથજીવાલા - અવેરી નવરત્નમલ્લજીને મળ્યું હતું. તેઓ ખુદ તથા તેમના બંધુ અવેરી ચુનીલાલજી વગેરે વ્યાખ્યાન ખતમ થતાં દરવાજાપર

ઉભા રહેતા, અને મહેમાનોને હાથ જોડી પોતાનું મંત્રાન પવિત્ર કરવા અરજ કરતા, અને ઉપર ઉભા રહી આગ્રહથી જમાડતા. રતલામમા યુવરાજ પદવીના ઉત્સવ પ્રસંગપર જૈપુરથી ખાસ એવેરી યુનીલાલજી રતલામ પધાર્યા હતા અને પોતાના પ્રાંત તરફથી આ પદવીને હાર્દિક અનુમોદન આપ્યું હતું.

મોરબી આતુર્ભાસ પ્રસંગે સ્વાગતનું તમામ અર્થ આપનાર શેઠ સુખલાલ મોનજી પોતાના સ્નેહીઓ સાથે જૈપુર આવ્યા હતા અને ‘પ્રીતિસોજન’ આપી સ્વધર્મીઓને પરસ્પર મળવાની તક મેળવી આપી હતી.

જૈપુરના આતુર્ભાસમાં દેશપરદેશના ઘણા શ્રાવકો જૈપુરમાં રહેવાથી જૈપુરમા ધર્મ ઉદ્યોત ઘણો થયો હતો. જગીરદારો અને અમલદારો તથા રાવ બહાદુર ડોક્ટર દુર્જનસિંહજી વગેરે જ્ઞાનચર્યા માટે પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા હતા અને તેઓના મનનું સરલ રીતથી સમાધાન થતા પોતાના મિત્રો સંબંધીઓને પણ સાથે લાવતા હતા.

જયપુરનું આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી ટોંક પધાર્યા. આ વખતે ટોંકની ઓશવાળ જ્ઞાતિમા કુસંપ ચાલતો હતો. જ્ઞાતિમાં બે તડ પડી ગયા હતાં, પણ પૂજ્યશ્રીના સહયોગથી કુસંપ દૂર થઈ પૂર્ણ એકતા થઈ ગઈ.

ટોંકથી અનુક્રમે વિહાર કરતા પૂજ્યશ્રી રામપુરા પધાર્યા અને સંવત્ ૧૯૭૪ના કાગળ શુદ્ધ ૩ના રોજ સંજીવવાલા ભાઈ નંદરામજીએ પૂજ્યશ્રી સમીપે રામપુરા મુકામે દીક્ષા લીધી.



મકરણ ૪૦ મુ.

સદુપદેશની અસર.



રામપુરાથી શ્રીજી મહારાજ કુકડેશ્વર પધાર્યા. વ્યાખ્યાનમાં સ્વપરમતી મોટી સંખ્યામાં આવતા. સ્કંધ તથા મતાદિ બહુ થયાં. જડાવચંદજી પોરવાલે ૪૫ વર્ષની વયે સજ્જેડે બ્રહ્મચર્ય-મત અંગીકાર કર્યું. અહિં જે રાત્રિ રહી પૂજ્યશ્રી કંનકર્ક પધાર્યા. ત્યાં જાવદવાલા ભાઇ કન્નેડીમલજીએ દીક્ષા શ્રીજી સમીપે લીધી. ત્યાંથી પૂજ્યશ્રી ભાટખેડી પધાર્યા. ત્યાં શ્રીયુત નાનલાલજી પીતલીયાએ સજ્જેડે બ્રહ્મચર્ય મત લીધું. તથા ત્યાંના રાવજી સાહેબે શિકાર ખેલવાનો ત્યાગ કર્યો. ત્યાંથી શ્રીજી મનાસા પધાર્યા. અહિં મેશ્રી (વંખુવ) ભાઇઓ ભાવભક્તિ સહિત વ્યાખ્યાનનો લાભ લેતા હતા. અહિંના ન્યાયાધીશ, મુનસફ સાહેબ વગેરે સરકારી કર્મચારીગણ પણ વ્યાખ્યાનનો લાભ ઉઠાવતા. મનાસાથી મહાગઢ થઇ પૂજ્યશ્રી પીપલીયા પધાર્યા. પીપલીયામાં મંદિરમાર્ગી ભાઇઓની વસ્તી હોવાથી ૨૨ સમુદાયના સાધુઓ ત્યાં જતા નહિ. તેમ તેઓ પણ આહારપાણી કે ઉતરવાની જગા સાધુઓને આપતા નહિ. શ્રીજી મહારાજના સદુપદેશથી તેઓનો દ્રેવાગ્નિ હોલવાઇ ગયો. ત્યાંના ઠાકોર સાહેબે શિકાર ખેલવાનો ત્યાગ કર્યો.

પીપલીયાથી પૂજ્યશ્રી ધામણ પધાર્યા. અહિં આધમાર્ગીનાં દ્રુક્ત ૫-૭ ઘર છે. અહિંના જમીનદાર મીણા લેણે નવરાત્રિમાં

દેવીને ચાર બકરા ચડાવતા હતા. પૂજ્યશ્રીના અમૃતતુલ્ય ઉપ-
દેશની તેમના હૃદય પર બાહુર્ધ અસર થઈ, અને તેમણે હમેશને
માટે દેવીને બકરા નહિ ચડાવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. અને નીચે
પ્રમાણે લેખી ઠરાવ કરી તેપર બધાની સહીઓ મૂકવામાં આવી.

‘આયંદા બકરાનો વધ નહિ કરતાં ઐશવાળોના સમસ્ત
પંચ તરફથી ચુરમાની રસોઈનું માતાજીને નૈવેદ્ય ધરવું.’

અહિંથી શ્રીજી મહારાજ “બહેડી” નામે એક નાનું
ગામ છે ત્યાં પધાર્યા. ત્યાંના ઠાકોર સાહેબે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી
પોતાની પત્ની સહિત બ્રહ્મચર્યવ્રત અંગીકાર કર્યું, અને શિકાર
ખેલવાનો ત્યાગ કર્યો. ત્યાંથી પૂજ્યશ્રીએ જીવદ તરફ વિહાર કર્યો.

મોટાં શહેરો કરતાં નાનાં નાનાં ગામો કે જ્યાં આવા સમર્થ
ધર્મપદેષ્ટાનું આગમન કવચિતજ થાય છે, ત્યાંના લોકોને આવા
મહાપુરુષોની અદ્ભુત વાણી શ્રવણ કરવાનો અપૂર્વ પ્રસંગ પ્રાપ્ત
થતાં કેટલી અસર થાય છે તેનાં આ પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણો છે.

સંવત્ ૧૯૭૪ના ફાગણ વદ પના રોજ રામપુરેથી પૂજ્યશ્રી
જીવદ પધાર્યા. જીવદમાં ખેલોનો ઉપદ્રવ હતો, પરંતુ પૂજ્યશ્રીનું
પદાર્પણ થતાંજ તેમના ચરણકમળથી પવિત્ર થયેલ ભૂમિમાંથી
ખેલો પલાયન કરી ગયો અને શાન્તિદેવીએ પોતાનું આસન
જમાવી દીધું. જીવદનિવાસીઓ પર આથી એટલો બધો પ્રભાવ
પડ્યો કે જૈનધર્મી તથા અન્યધર્મી પૂજ્યશ્રીની સુકતકંઠે પ્રશંસા
કરવા લાગ્યા.

રામપુરાથી જીવદ પધારતાં પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી
રસ્તાનાં ગામોમાં તથા જીવદમાં જે જે ઉપકારો થયા તેનો

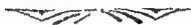
શક્ષિત સાર આ નીચે આ નીચે આપવામાં આવે છે.

૧. સંસ્થાન બહેડીના ઠાકોર સાહેબ પ્રતાપસિંહજી બહાદુરે ધણા પ્રકારના શિકારના સોગંદ કર્યા તેમજ તેમનાં બહાં ઠાકુરાણી સાહેબે આજન્મ બ્રહ્મચર્યદાત અંગીકાર કર્યું.
૨. આમ મોરવનમાં ઓરાવાળા જાતિમાં ત્રણ તહાં હતાં તે શ્રીમાનનાં ઉપદેશામૃતના સીંચનથી કુસંપ મટી સંપૂર્ણ અકચતા થઈ. કેટલાકે કુબ્યસનનો ત્યાગ કર્યો.
૩. મોડીઆમમાં રાજપૂત લોકોએ જીવહિંસા તથા ગાદ-રાખાનનો ત્યાગ કર્યો-સોગંદ લીધા.
૪. જાવહરમાં પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે સેંકડો મનુષ્ય બહાર-ગામથી નિત્ય આવવા લાગ્યાં. સર્વનું ઉત્તમ પ્રકારે સ્વાગત થતું. શ્રીમાન લગભગ એક માસ પર્યંત અહિં બિરાજ્યા. સંઘનો ઉત્સાહ રોજ વધતો ગયો. ૧૬ વર્ષ થયેલાં પુત્રનો અને ૧૨ વર્ષ પહેલાં પુત્રીનો વિવાહ નહિ કરવા તેમજ ૪૫ વર્ષથી અધિક ઉમ્મરના ધરને દન્યા ન આપવા મંજૂર થઈ ઘણાએ પ્રતિજ્ઞા કરી. તદુપરાંત રૂકંધાદિ ધણા થયા.

અંવત્ ૧૯૭૪ના ચૈત્રવદી ૩ના રોજ જાલેશ્વર નિવાસી શ્રીયુત કસ્તુરચંદ્રજીએ પ્રજાજન વસંતપૂર્વક જાવહર મુકામે દીશા લીધી. દીશા ઉત્સવમાં ગુમારે ૪૦૦૦ મનુષ્યની ઉપસ્થિતિ હતી. અહિંથી સ્વામીજીએ નિમ્જાહેરા તરફ વિહાર કર્યો.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

ડાકણોનો વહેમ દૂર.



નિમ્નાડેડામાં ઘણીએક સ્ત્રીઓના ઉપર ડાકણ હોવાનું મિથ્યાકલંક બહુ વર્ષથી હતું. વહેમી લોકો તેનાથી ડરતા અને ક્રોધ પણ સ્ત્રી તેની સાથે ખાનપાનાદિનો વ્યવહાર રાખતી નહિ. પૂજ્યશ્રીનું નિમ્નાડેડામાં પધારવું થતાં ઉક્ત વાત તેઓશ્રીના જાણવામાં આવી અને ક્રોધ ઉપાયે તેમનું કલંક ઉતરે તો ઠીક એમ તેઓને લાગ્યું. ગામ લોકો કહેતા કે કદાચ આકાશમાંથી સોક્ષાત્ દેવતા ઉતરી આવે અને એમ કહે કે એ જાણ્યો ડાકણ નથી, તોપણ ડાકણ તરીકેનું જે કલંક તેમને શિરે ચોંટ્યું છે, તે કદાપિ દૂર થાય તેમ નથી. પરંતુ પરમપ્રતાપી પૂજ્યશ્રીએ અપૂર્વ ઉપદેશામૃતની ધારા વડે એ કલંક ઘોષ નાખ્યું. વ્યાખ્યાનમાં સાધમાર્ગી, મંદિરમાર્ગી, વૈષ્ણવ વગેરે સ્ત્રી પુરુષો બહુ મોટી સંખ્યામાં ઉપસ્થિત હતા, ત્યારે શ્રીજી મહારાજે અવસર જોઈ એવો તો ઉત્તમ અને અસરકારક બોધ આપ્યો કે તેની અદ્ભુત અસર તત્કાલ થવા પામી અને તેજ દિવસથી સર્વ સ્ત્રીઓએ તે જાણ્યો સાથેનો ખાનપાનાદિનો વ્યવહાર પૂર્વવત્ શરૂ કરી દીધો અને બધો ઝગડો મટી ગયો. આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ નીચે પ્રમાણે એક દ્રષ્ટાંત આપ્યું હતું.

“એક શેઠને ત્યાં કેટલીક ગાયો ભેંસો હતી, શેઠાણી ઘણુંજ ભણ્યાં અને દયાળુ હતાં, તેથી તેઓ ગામનાં લોકોને બૂંદે,

હાથે છાશ આપવા લાગ્યાં. એક દિવસે બધી છાશ અપાઈ ગયા પછી એક બાઈ છાશ લેવા આવી, ત્યારે શેઠાણીને નિરૂપાયે તેને ના કહેવી પડી. પુનઃ બે ત્રાર દિવસ પછી પણ એવોજ પ્રકાર બન્યો. તેથી પેલી સ્ત્રી શેઠાણીના ઉપર ગુસ્સે થઈ ગોલી, કે તું ગામ બધાને છાશ આપે છે કંકત મને એકનેજ તું વારંવાર નિરાશ પાછી વાળે છે, પણ હવે યાદ રાખજો. આમ કહી ક્રોધાવેશમાં તે ચાલતી થઈ અને ફરી છાશ લેવા કહી ન આવી.

“આ વાતને થોડાક દિવસ વીત્યા એટલે એક દિવસે તે સ્ત્રી પાણીનું બેડું લઈ નદી તરફથી ઘેર આવતી હતી. ત્યારે શેઠની હુકાન નજીક આવી ત્યારે માથાપરનું બેડું તેણે ફેંકી દીધું અને ખૂબ ભેરથી ધૂણવા તથા હોહા કરવા લાગી. બળ-રમાં સેંકડો લોકો એકઠા થઈ ગયા. મંત્રવાદી, ભુવા વગેરે આવ્યા અને લેમના પુછવા પરથી તે કહેવા લાગી કે “હું ફલાણી શેઠાણી છું. ગાયો લેંસો છે તે તો મારા ધણીની (શેઠની) આણેલી છે. હું તેની ધણીઆણી છું. કોઈને છાશ દેવી ન, દેવી તે મારી મરણની વાત છે. આ શંક (પોતેજ) મારે ત્યાં છાશ લેવા આવી અને મેં ના પાડી તેથી મને બુંડી ગાળો અને શરાપ દઈને ચાલી ગઈ છે. હવે હું એને જીવતી છોડનાર નથી” શેઠ પણ આ ટોળામાં મોંબુદ્ધ હતા પોતાની સ્ત્રીના ઉપર આવું કલંક આવતું જોઈ તેઓ શરમિંદા થઈ ગયા. જિયારી લાડી શેઠાણી આ વાતથી ખીલકુલ અબળાણુ હતી. તે કેવળ નિર્દોષ હતી છાશ લેવા આવનાર બાઈનોજ આ બધો પ્રપંચ હતો. છતાં આખા ગામમાં તે શેઠાણી ડાકણ તરીકે વગોવાવા લાગી. અને સૌએ

તેની સાથેનો વ્યવહાર બંધ કર્યો. આવી રીતે અજ્ઞાન અને
 નહેમી મનુષ્ય બિચારા નિર્દોષ મનુષ્યની પર જોડું આળ ચઢાવી
 તેની જીંદગી બરબાદ કરી દે છે, પણ વારા કેડે વારે છે. કાલે
 તમારા ઉપર પણ કોઈ જોડું કલંક ચડાવશે ત્યારે તમને કેટલું
 દુઃખ થશે તેનો વિચાર કરો, અને તેમની સાથે તમે એવું વર્તન
 રાખો કે જેવું વર્તન બીજાઓને તમારા પ્રત્યે રખાવવા તમે
 ઇચ્છતા હો. 'આત્મનઃ પ્રતિક્રિયાનિ પરેષાં ન સમાચરેત્, * એ મંત્ર
 ખૂબ યાદ રાખજો. એનો અર્થ એવો છે કે જે જે વાતો, ક્રિયા-
 ઓ ચેષ્ટાઓ તમોને પ્રતિક્રિય છે, બીજાઓ દ્વારા થતા તે વ્યવ-
 હારે તમે પોતાને માટે પસંદ કરતા ન હો, અહિંતકર અને
 દુઃખદાયી સમજતા હો, તે તે વ્યવહારોનું આચરણ તમે બીજા-
 ઓના પ્રત્યે ન કરો. આ ઉપદેશની અને શેઠાણીના દ્રષ્ટાંતની
 શ્રોતૃગણ પર ભારે અસર થઈ. આવીજ રીતે 'શતબંધા' માં
 દેવલીક બાઈઓને માથે ડાકણનું કલંક હતું, તે પૂજ્યશ્રી ત્યાં
 પધારતાં તેમના ઉપદેશથી દૂર થવા પામ્યું હતું.

* Do unto others what you wish to be done unto you,

બીજાઓનું તમારા પ્રતિ જેવું વર્તન ઇચ્છો, તેવુંજ વર્તન
 તમે બીજા પ્રતિ પ્રારંભો.

બાઈબલ.



પ્રકરણ ૪૨મું.

ઉદયપુરના મહારાજકુમારનો આગ્રહ.



અહિંથી વિહાર કરતા કરતા પૂજ્યશ્રી ભીલવાડે પધાર્યા. ત્યાં શેષકાળ કટપતા દિન ગિરાજ્યા. ભીલવાડાના હાકેમ પંડિતજી શ્રીભવાનીશંકરજી શ્રીમાનનો સદુપદેશ થવલું કરતા હતા. અહિંના ઓશવાળોમાં ૨૭ વર્ષથી જુદાં જુદાં ત્રણ તક કુસંપને લીધે પડી ગયાં હતાં. શ્રીજી મહારાજના અમૂલ્ય ઉપદેશથી સર્વ કલેશ દૂર થઈ ગયો અને ત્રણે તકનાલા એકત્ર થઈ ગયા. ચોમાસા માટે ઘણી આજીજીપૂર્વક વિનંતિ કરી, પરંતુ ઉદયપુરથી શ્રીમાન્ કોઠારીજી બલવંતસિંહજી સાહેબ [ઉદયપુરના માજી દીવાન] ચોમાસાની વિનંતિ માટે જાને પધાર્યા હતા અને ચોમાસું ઉદયપુરનું કરવા બહુ આગ્રહપૂર્વક અરજ કરેલી તેથી ભીલવાડા માટે સ્વીકાર ન થયો.

તત્પશ્ચાત્ શ્રીજી મહારાજ ચીતોડ પધાર્યા. ત્યાં પણ ઓશવાળોમાં જે તક હતાં તે પૂજ્યશ્રીના સદુપદેશથી એક થઈ ગયાં. અહિં પણ શ્રીમાન્ કોઠારીજી સાહેબ દર્શનાર્થે પધાર્યા હતા અને ચીતોડના ઓશવાળોમાં ઐક્યતા કરાવવામાં તેમનો મુખ્ય હાથ હતો. મેશ્રી અને ઓશવાળો વચ્ચે કલહ હતો તે પણ પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી દૂર થયો.

આ વર્ષે પૂજ્યશ્રીના ચાતુર્માસ માટે નયાનગર સંઘને પણ ઘણી અસિલાયા હતી તેથી નયાનગરના શ્રાવકોએ જાપદ વગેરે

સ્થળે શ્રીજીની સેવામાં ઉપસ્થિત થઈ અરજ કરી હતી અને તેમને કંઈક આશ્વા પણ મંઘાણી હતી, જ્યારે બીજી બાજુએ ઉદયપુર સંઘનું પણ સંપૂર્ણ આકર્ષણ હતું, અને જુદા નામદાર મહારાજકુમાર સાહેબની પણ પૂજ્યશ્રીનું ચાતુર્માસ ઉદયપુર કરાવવા માટે પ્રયત્ન આકાંક્ષા હતી. શ્રીમાન્ મહારાજકુમાર સાહેબ ઘણાજ ધર્મપ્રેમી, ગુણગ્રાહી, તત્ત્વજ્ઞાત્રુ અને દયાળુ દિલ્લના છે. ઉચ્ચ લાવનાઓમાં એવા પ્રકારનું ગંજ રહ્યું છે કે તેમને ઉત્તમ વસ્તુઓનો યોગ અનાયાસે મળીજ જાય છે કંઈ ને કંઈ નિમિત્ત આવી મળે છે. ગયા ચોમાસામાં પૂજ્યશ્રી જ્યારે જયપુરમાં બિરાજતા હતા ત્યારે ઉદયપુરના એક સુયોગ્ય શ્રાવક શ્રીચુત દનેરાલાદેવ ચોધરી ના. મહારાણાશ્રીના અંશુછા તથા કમરબંધ છપાવવાને માટે જયપુર આવ્યા હતા; ત્યારે તેઓએ શ્રીજી મહારાજનાં દર્શન તથા વાણીશ્રવણનો લાભ લીધો અને સંવત્ ૧૯૭૪ના કારતક શુદ્ધ ૧૧ના રોજ તેઓ પાછા ઉદયપુર ગયા. અને શ્રીમાન્ મહારાજકુમાર સાહેબને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. પૂજ્યશ્રીનાં અમૃતમય ઉપદેશની યથાર્થ તારીફ કરી. ત્યારે મહારાજકુમાર સાહેબે ફરમાવ્યું કે આવતું ચોમાસું પૂજ્યશ્રીને અહિં કરવું કઠિન છે કે નહિ? ઉત્તરમાં ચોધરીજીએ અરજ કરી કે, હા હબ્બર ! કઠિન છે. આ સાંભળી મહારાજકુમારે ચોધરીજીને કહ્યું કે ‘તો તમે આગામી ચાતુર્માસ અહિં કરે તે માટે હમણાથીજ પરેપૂરી કોશીશ કરો.

આ ઉપરથી કાર્તિક વદ ૧ ના રોજ શ્રીમાન્ કોઠારીજી સાહેબની સન્મતિપૂર્વક જયપુર પત્ર લખ્યો, પરંતુ જયપુરમાં પ્રેમી હોવાથી તેનો જવાબ બહુ મોટો આવ્યો. તત્પરતાત્

ઉદયપુરમાં પેલેગ હોવાથી ઘાઘા બહાર ગામ ચાલ્યા ગયા અને મહારાજકુમાર કમળગઢમાં ગિરજતા હતા.

ચૈત્રમાસમાં પૂજ્યશ્રી મંનાસા ગિરજતા હતા ત્યાં પત્તાલાલજી રાવને વિનિતિ કરવા માટે મોકલ્યા. પૂજ્યશ્રી જાવઢ પધાર્યા ત્યાં પણ ઉદયપુરના ઘણા શ્રાવકો વિનિતિ માટે આવ્યા તેમજ ઉદયપુરથી કોઠારી ૭ સાહેબ પણ આવ્યા અને અરજ કરી કે મહારાજ કુમારની પણ પ્રગળ આકાંક્ષા છે કે આવતું ચોમાસું ઉદયપુરમાં થાય તો ઘણું સારું. પણ પૂજ્યશ્રી તરફથી સ્વીકૃતિનો ઉત્તર મળ્યો નહિ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૧ના રોજ કોઠારીજી સાહેબ ઉદયપુર આવ્યા અને ચોધરીજી શ્રી કનેયાલાલજીને જાવઢ વિનિતિ માટે મોકલ્યા. તેઓએ ઉદયપુર પધારવાથી મહાન્ ઉપકારો થવાનો સંભવ છે, એવી ખાત્રી આપી, અને શ્રીજી મહારાજ તરફથી કંઈક આશાજનક ઉત્તર મળ્યો. વૈશાખ શુદ્ધ ૩ના રોજ મહારાજકુમાર ઉદયપુર પધાર્યા અને તેઓશ્રીના પૂછવાથી ઉપરની સર્વ હકીકત નિવેદન કરવામાં આવી. પૂજ્યશ્રી ચિતોડ પધાર્યા ત્યારે મહારાજ કુમાર સાહેબ ૧૧ આશાથી શ્રીયુત કનૈયાલાલજી ચોધરી ચિતોડ વિનિતિ માટે ગયા અને પુનઃ ભીલવાડે પણ ગયા હતા.

પૂજ્યશ્રી ભીલવાડે પધાર્યા ત્યારે ઉદયપુરથી ઘેરીલાલજી ખમેસરા, કેશુલાલજી તાકડીયા, પન્નાલાલજી ધરમાવત તથા નંદલાલજી મહેતા વગેરેએ ત્યાં જઈ પૂજ્યશ્રીને અરજ કરી કે ચાતુર્માસ નજીક આવે છે અને આપના પગમાં વ્યાધિ રહે છે, માટે આપ ઉદયપુર તરફ વિહાર કરો તો કપા. પરંતુ પૂજ્યશ્રીએ

ફરમાવ્યું કે નયાનગર શ્રાવકોને જાવડ મુકામે તેમની અરજ પરથી નયાનગર, શેષકાલ ફરસવા માટે મેં તેમને આશાજનક વચન આપેલ છે. અને મારા પગમાં તકલીફ થઈ ગઈ છે આવી સ્થિતિમાં ખ્યાવર થઈ ઉદયપુર પહોંચવું મુશ્કેલ છે. આ ઉપરથી ઉદયપુરથી આવેલ ચારે ભાઈઓ ખ્યાવર ગયા અને ત્યાંના સંઘને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. ત્યારે ખ્યાવરના શ્રી સંઘે ઠહું કે જો મહારાજ સાહેબનું ચાતુર્માસ ખ્યાવર થવાનું ન હોય તો એટલું ચકકર ખાઈ ખ્યાવર પધારવાની તકલીફ તેઓ ન ઉઠાવે એજ સારું છે; કારણ તેમના પગમાં બહુ બ્યાધિ રહે છે.



મકરણ ૪૩ મું.

આચારીનો આકર્ષક સંચારો.



અહિથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી જેઠ મહિનામાં સરસ્વી પધાર્યા ત્યાં પૂજ્યશ્રીને બળર મળ્યા કે રંચુણ આચારીની સમ્ર દાયના સતીશ્રી સાથે રંચુણે ઉદયપુરમાં સંચારો કર્યો છે અને તેમને દર્શનની પૂર્વ આભિષેક છે, તેથી પૂજ્યશ્રીએ ઉદયપુર તરફ વિહાર કરી દીધો. અને સવત ૧૯૭૪ના જેઠ વદ દના રોજ ઉદયપુર શહેરની બહાર દિહી દરવાજેથી નીકળી આગળ જતાં શ્રીમાન કોઠારીશ્રી શ્રી બલરંતસિંહજી સાહેબની વાડી છે ત્યાં ઊભા થયા.

વાડીમાં થોડીવાર વિશ્રામ લઈ શ્રીજી મહારાજ આચારીને દર્શન આપવા માટે શહેરમાં જવા નીકળ્યા. વાડીનો બહાર નીકળતાં જ હીરા નામનો એક ઉદયપુરનો ખાટકી ૧૩૧ બકરાને વધ કરવા માટે લઈ જતો હતો. પૂજ્યશ્રીની સાથે આ વળતે લાક્ષ કૈશરીલાલજી તથા મહેતા રતનલાલજી વગેરે હતા. રસ્તો સાંકડો અને બકરાઓની સંખ્યા અધિક હોવાથી પૂજ્યશ્રી રસ્તાની એક તરફ ઉભા રહી ગયા. આ વળતે પૂજ્યશ્રી પાસેથી ખસાર થતા બધા બકરાઓ દીનતામય દ્રષ્ટિથી પૂજ્યશ્રી તરફ જોવા લાગ્યા કે જાણે કંઈ ફરીયાદ કરી દાદ મેળવવા માગતા હોય ! કે અભયદાન અપાવવાની યાચના કરતા હોય ! તેવો ભાસ આપતા હતા. તેમણે પેલા ખાટકીને પ્રશ્ન કર્યો કે ' આ બકરાઓને

કયાં લઈ જઈશ.' ખાટકીએ મુજતાં મુજતાં જવાળ આપ્યો.
 'મહારાજ શું કરું. મારો એ રોજગાર છે તેથી મારવાને માટે
 લઈ જાઉં છું.' આ સાંભળી મહારાજનું હૃદય બહુજ કંટાળી
 થયું અને શીશકારો નીકળી ગયો. લાલાજી કેશરીલાલજી જેવા
 ઇંગિયાગાર ધ્રાવક તેમની પાસેજ ઉભા હતા તે પૂજ્યશ્રીની મુખ-
 મુદ્રા પરથી તેમના મનોગત જાવને પામી ગયા અને મહેતા
 રતનલાલજીને કહ્યું કે આ તમામ બકરાઓને અભયદાન મળવું,
 જોઈએ અને તેનો જે ખર્ચ થશે તે હું આપીશ. આ ઉપરથી
 શ્રીયુત્ત રતનલાલજી મહેતાએ ખાટકીને રૂ. ૫૨૫ આપવા ઠરાવી
 બધા બકરાઓને અભયદાન અપાવ્યું અને બીજાઓનો આગ્રહ
 છતાં પોતે એકલાએજ કુલ રકમ આપી મહાન્ લાભ ઉઠાવ્યો.
 આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીનું ઉદયપુર નગરમાં પધારવું થતાંજ ૧૩૧
 પશુઓનાં પ્રાણ બચવા પામ્યાં.

તત્પશ્ચાત્ સતીજી રાજકુંવરજી કે જેઓએ જાવજીવનો
 સંચારો કરી દીધો હતો તેમની પાસે આવ્યા અને 'તળીઅતના
 બખર પૂછ્યા. પૂજ્યશ્રીના દર્શનથી તેને પરમ ઉદ્દાસ થયો
 અને તેમણે કહ્યું આપના પધારવાથી હું કૃતાર્થ થઈ. આર્યાજીની
 સમતા અને ચઢતા પરિણામ જોઈ શ્રીજી મહારાજ પણ સાનંદા-
 શ્ચર્ય પામ્યા.

આર્યાજીનો સંચારો લાંબા દિવસ સુધી ચાલ્યો. પૂજ્યશ્રી
 પણ નિત્ય તેમને ધર્મામૃતર્તુ પાન કરાવતા હતા. તેમની સેવામાં
 ૧૬ આર્યાજીઓ હતા. તેઓને નિરંતર શાસ્ત્રોની સજ્જાય કરવાનું
 સતીજી રાજકુંવરજી કરમાવતાં હતાં અને પોતે બહુજ ધ્યાનપૂર્વક

સજ્જાપ થવણું કરતાં હતાં. તેમનો ઉપયોગ જોડવો શુદ્ધ હતો કે કોઈ પણ આર્યાજી ઉચ્ચારમાં એક અક્ષરની પણ ભૂલ કરે તો તરત ભૂલ સુધારતાં હતાં.

એક દિવસ રાત્રિના સમયે ખૂબ વૃષ્ટિ થઈ. જે મકાનમાં સતીજીએ સંથારો કર્યો હતો તેની છતમાં પ્રથમથીજ ફાટ પડેલી હતી અને ત્યારે વર્ષા થતી ત્યારે તે મકાનમાં પાણી ભરાઈ જતું. આથી શ્રાવકોને રાત્રિભર વિંતા રહી કે સતીજીને બહુ પરિશ્રમ પડતો હશે પરંતુ પ્રાતઃકાળમાં તપાસ કરતાં માલૂમ પડ્યું કે પાણીનું એક ણિંડુ પણ છતમાંથી પડ્યું ન હતું.

સંથારો કર્યા પછી ૩૪મે દિવસે પૂજ્યશ્રી સતીજીને શાના પૂછવા હમેશની માફક પધાર્યા અને તળીયતના સમાચાર પૂછવા ત્યારે ઉત્તરમાં સતીજી એક દોહરો બોલ્યાં કે :—

મરનંસે જગ ડરત હૈ, મો મન બડા આનંદ,

કળ મરચ્યા કળ ભેટચ્યા, પૂરણ પરમાનંદ.

અર્થાત્ જગ બધું મરવાથી ડરે છે, પણ મારે મન તો મોટો આનંદ છે કે ક્યારે મરીશું અને પૂરણ પરમાનંદને ક્યારે ભેટીશું. (પ્રાપ્ત કરીશું.)

દેશાવરથી હજારો લોક પૂજ્યશ્રીનાં તેમજ સતીજીનાં દર્શનાર્થે આવતા હતા, અને સતીજીનું અખટ ધૈર્ય જોઈ આનંદ પામતા હતા. દિવસે દિવસે તેમની કાન્તિ અને મનના પરિણામ વધતાજ રહ્યા. અંતસમય સુધી શુદ્ધિ રહી હતી. કોઈ વખતે મુખમાંથી એક પણ શબ્દ એવો નહોતો નીકળ્યો કે જેથી તેમની કાયરતા પ્રતીત થાય.

સંધારા દરમ્યાન શ્રીમાન્ કોઠારીજી સાહેબને સતીજીએ ફરમાવ્યું કે, શ્રી દરબારને અમુક જીવને અભયદાન આપવા અરજ કરજો. તદનુસાર શ્રીમાન્ મહારાજા સાહેબની સેવામાં કોઠારીજીએ અરજ કરી તો હુબુદે ઘણીજ ખુશીથી તે અરજ મંજૂર કરી. અને સંધારાની હકીકત કોઠારીજી પામેથી સાંભળી તેઓશ્રીએ સગીજીની ઘણી તારીફ કરી.

સંધારે ૩૯ દિવસ ચાલ્યો. આઘાઠવઠ ૧૦ના રોજ રાત્રિના નવ વાગતાને શુભારે સંધારે સીંચ્યો. તે વખતે એક મોટો તારો આકાશમાંથી ખર્યો, તે પદ્મી પૂન્યધીએ અનુમાન કર્યું અને પાસે બેઠેલ આવકો પ્રત્યે કહ્યું કે, સતીજીનો સંધારો વખતે સીંચ્યો હોય એમ લાગે છે. તત્પશ્ચાત્ થોડી મિનિટમાંજ સતીજીના સ્વર્ગગમનના બખર મળ્યા.



મકરણ ૪૪ મું.

રાજવંશીઓનો સત્સંગ.



ઉદયપુરના આ ચાતુર્માસમાં પણ પૂન્યશ્રી પંચાયતી નોહરામાં બિરાજતા હતા અને જ્યાજ્યાનમાં હજારો માણસો આવતાં હતાં. રાજ્યના અમલદારો, વૈધ્યો તથા મુસલમાનો વગેરે મોટી સંખ્યામાં આવતા હતા.

શ્રીમાન મહાગણા માહેશના જ્યેષ્ઠ બ્રાતા બાબાજી મુરતસિંહજી સાહેબ ઘણીવાર પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે પધાર્યા હતા, અને તેમના સદુપદેશથી પૂર્ણ મંત્રુષ્ટ થઈ પૂન્યશ્રીના પુગ લક્ષ્મણની ગયા હતા. બાબાજી મુરતસિંહજી સાહેબ એક ધર્માત્મા અને તેજસ્વી પુરૂષ છે. ઘણા વર્ષો સુધી તેઓએ અતનો પક્ષિ-ત્યાગ કર્યો હતો. કેવળ કૃષ્ણ, દૂધ અને દૂધની બનેલી ચીજો પેંડા બગી વગેરે ઉપર નિર્વાહ કર્યા હતા. ઘણાં વર્ષથી તેઓ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરી રહ્યા છે. હવેના પ્રતિ તેમનું પૂર્ણ લક્ષ છે. ઘણાં વર્ષથી માંમમદિરાનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો છે. એટલુંજ નહિ પણ શ્રીમાન કોહારીજી, માહેશ મારફત ઘણીવાર બકગઓને અભયદાન અપાવે છે, અને એ રીતે જીવોને અભયદાન અપાવવામાં પોતાના દ્રવ્યનો સફયય કરે છે. સંવત્સરીના દિવસે બાબાજી મુરતસિંહજી માહેશે પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે અરજ કરાવી કે આજ બડો ભારે સંવત્સરીનો દિવસ છે અને બાપ્તો બાપ્તો બહુ મોટી સંખ્યામાં વ્યાજ્યાનમાં એકઠા થયા છે, ને

મનુષ્યદીક એક એક ગકરને અભયદાન આપવામા આવશે તો સેંકડો
 છવેને અભયદાન મળશે એ પુણ્યાત્મા પુરૂષની હિતસલાહનો ઉદય-
 પુરના શ્રાવકશ્રાવિકાઓએ તન્દાળ સ્વીકાર કર્યો અને શુભાગે બેથી
 અઢી હજાર ગકરાઓને અભયદાન આપવાનો પ્રમથ થઇ ગયો.
 બાળા સાહેબ પપુ નર્ગે મીઠાગ્યા છે પામેના પૃથ પર
 તેઓશ્રીનું ચિત્ર આપવામા આવ્યું છે

બેડલાના રાનછ સાહેબ શ્રીમાન્ નારમિ હા સાહેબ પળુ
 પૂજ્યશ્રીના દર્શનાથે પધાર્યા હતા

નવત્ ૧૭૫ ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૮ ના રોજ ઉદયપુરના નામદાર
 મહાગજકુમાર મારેજ જેઓ પૂજ્યશ્રીની અપૂર્વતાથી વાકેફ
 હતા, તેમણે પૂજ્યશ્રીના દર્શન અને ઉપદેશની ઇચ્છા દર્શાવી
 ઉદયપુર રાજ્યના દાખલા મુજબ નામદાર મહારાજા મારેજ કે
 ગાદીવારસ મહારાજામાર સમક્ષ બધાને ઉમા રહેલુ પડે છે.
 ખાસ હકક હોય તે બેની શકે છે તો બધાને તકનીક આપવા
 વ્યાખ્યાનમા ન પધાન્તા કોઇ ખાસ સ્થળે જ્યાં ચોડાજ મનુષ્યો
 હોય ત્યાં મળવાની ગેઠનણ કરવા ઇચ્છા બાગી શ્રીમાન્ કોઠા-
 નીજ સાહેમે પૂજ્યશ્રીને અરજ કરી પૂજ્યશ્રીએ જવાબમા ફર-
 માવ્યુ કે તેઓશ્રીની પ્રમગ ઇચ્છા હોય તો હુ હમેશા સાજદે
 બહાની ભૂમિકા (ચડીવે) બાઉ ૩ ત્યાંથી વળતા વળતે જોગ
 બની જશે શુભેષુ શીવમ્ નામના મહાગજકુમાર તેજ દિવસે
 માજદે સજન વિલાસ બાગમા પધાર્યા અને પૂજ્યશ્રી પાછા
 ફરતા બાગના દવાબ પાસેથી પનાર થતા, શ્રીમાન્ કોઠારીજ,
 વાળાઈ નદલાલજી, ગીયુત ચોધરીજ વગેરેએ પૂજ્યશ્રીને બગી-

આમાં પધારવા અરજ કરી અને પૂજ્યશ્રી ઉપકારનું કાર્ય જાણી તે જાગ મધ્યેના નવલખા મહેલ તરફ પધાર્યા, દ્વરથી દેખતાંજ શ્રીમાન્ મહારાજકુમાર સાહેબ પગમાંથી જૂટ કાઢી, પૂજ્યશ્રી સમીપે ઓટલા આગળ આવી નમસ્કાર કરી મહારાજ સન્મુખ ણિરાજ્યા. આ વખતે તેમની સાથે શ્રીમાન્ કેઠારીજી સાહેબ, લાલા કેશરીલાલજી સા. કૃતેહકરજી સા. ઉદયસિંહજી ચૌહાણ, ધાળાઇ ચતુર્ભુજજી વગેરે રાજ્યકીય ગૃહસ્થો હતા. આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીએ સમયોચિત સદુપદેશ આપતાં કહ્યું કે :—

“આપ સૂર્યવંશી છે. દિલીપ સરખા ગૌપાલક, હરિ-શ્વંદ્ર સમા સત્યવાદી અને રામચંદ્રજી જેવા ધર્મધુરંધર મહા-ત્માઓએ જે વંશને પાવન કર્યો હતો તેજ વંશમા આપ ઉત્પન્ન થયા છે. અત્યારે તમે રામચંદ્રજીની ગાદી ઉપર છો; માટે તમારે ધર્મની રક્ષા પૂર્ણપણે કરવી જોઈએ જીવેલી રક્ષા કરવી એ આપનો પરમધર્મ છે. જૈનધર્મ પ્રત્યે અને જૈન સાધુઓ પ્રત્યે તમે જાહુ માનની લાગણીથી જુઓ છો, એ જોઈ મને ધન્ય આનંદ થાય છે. આપના પૂર્વજો પણ જૈનધર્મ પ્રત્યે હમેશ સહાનુભૂતિ ધગવતા આવ્યા છે. અને આપના પિતાશ્રી (વર્તમાન નરેશ) દયાધર્મપ્રત્યે પૂર્ણ લાગણી ધરાવે છે. મહારાજા સાહેબનાં દયામય કાર્યોની મેં ઘણી ઘણી વિગતો સાંભળી છે. તેમણે ધર્મની રક્ષા કરી ત્રીસોદીયાં કુલને દીપાવ્યું છે. આપ પણ તેમનાજ પગલે ચાલી ધર્મની રક્ષા કરશો. પૂર્વે ધર્મની રક્ષા કરવાથીજ મનુષ્યદેહ, ઉત્તમકુલ અને રાજવૈભવ મળ્યાં છે. હમણા મનુષ્યના રાજ્ય છે પણ ધર્મની વિશેષ રક્ષા કરવાથી દેવોના રાજ્ય

(ધંદ્ર) પણ થઈ શકાય છે.” એ વગેરે ઉપદેશાત્મક વાક્યો સાંભળતાં મહારાજકુમાર બહુજ પ્રમત્ત થયા, અને કૃતજ્ઞતા પ્રગટ કરી શંભુનિવાસ મહેલમાં પધાર્યા. જે ચાર દિવસ પછી મહારાજકુમાર સાહેબે આધરીજી કન્યાલાલજીને કહ્યું કે “આજ મેં પરિદે જનાવર નહિ માફ પાપ કર્યો” કહી જિના ભુકતે નહી છૂટતા” અર્થાત્ હવે હું પશ્ચિઓને મારીશ નહિ. પાપકર્મોનાં ફલ ભોગવ્યા વિના છૂટકો નથી.

આશી શુદ્ધ ૧૧ ના રોજ મહારાજકુમારે પુનઃ પૂજ્યશ્રીના દર્શન અને વાર્તાલાપનો લાભ સન્નજનનિવાસ બાગમાં લીધો. કુમાર સાહેબ બાગમાં પધાર્યા હતા, તેમણે પૂજ્યશ્રીને દૂરથી જતાં દેખી કુંવર ગિરધારીસિંહજી [કોઠારી સાહેબના પુત્ર]ને પૂજ્યશ્રીની સામે મોકલ્યા અને બાગમાં પધારવા અરજ કરી. પૂજ્યશ્રી પધાર્યા એટલે પોતે મહેલમાર્થા બહાર આવી દર્શન અને વાણીશ્રવણનો લાભ લીધો.

આ વ્યાતુર્માસ દરમ્યાન તપસ્વીજી શ્રી માંગીલાલજી તથા નંદલાલજી મહારાજે મેટી તપશ્ચર્યા કરી હતી. તેના ઉપલક્ષમાં શ્રીજી હંબુરમા અરજ કરાવી એક દિવસ અગતો રખાવ્યો હતો અને ઉદયપુર સદે બડી જેલ તથા છોટી જેલના કેદીઓને મીઠાઈ પુરી વગેરે ખવરાવવા માટે મહારાણાશ્રીની મંજૂરી લીધી. છોટી જેલના કેદીઓને મીઠાઈ ખવરાવવામા આવી, પરંતુ મેટી જેલના કેદીઓમાં જવરનો રોગ ચાલતો હોવાથી લાના સાહેબે ઇનકાર કર્યો, તેથી પુનઃ મહારાણા સાહેબની પરવાનગીથી છોટી જેલના કેદીઓને બીજીવાર મીઠાઈ ખવરાવવામા આવી.

મેવાડના ઓપિયમ એન્ટ ટેલર મહેળ આ એ મામામા
 પણ પૂર્વવત્ આવતા હતા એક દિવસ તેઓ પોતાની સાથે
 બીજા એક અંગ્રેજ મિત્રને પણ પૂજ્યશ્રી પાને તેડતા આવ્યા
 તેઓ પૂજ્યશ્રીના પરિચયથી ઘણાજ પ્રમત્ત થયા અને પોતાની પાને
 એક મેકેરીનની ગીશી હતી તે મહારાજશ્રીને ઘણાજ પ્રેમમાનથી
 ભેટ કરવા લાગ્યા, અને ઠંધુ કે આમાથી થોડીક માકર પાણીમા
 નાખવાથી ઘણું પાણી મીઠું થઈ જાય છે અને આ શીશી
 તમોને ઘણા દિવસ આલેશે પછી મહારાજશ્રીએ સાધુઓના કઠિન
 નિયમોની હકીકત ઠીક મલગાવી કે અમારાથી ખાવા પીનાની કે
 ટોઈ પણ ચીજ આગે લાવે રી નીજરાય નહિ, એનું નહિ
 પણ પ્રથમ મહુના આણેવા આહાર પાણી ચોષે પહોરે અમા
 ગથી લોગરી શક્ય નહિ આ બધી હકીકતો નાભગી જન્ને
 અંગ્રેજો અઠિત થઈ ગયા અને ગીશી મહારાજશ્રીના કામમા ન
 આવી તેથી તેઓ ઢિઢગીર થયા તેઓએ ઠંધુ કે આપ ગીશી
 ૧ લઈ નકો તો એજ, પણ આ નીમા ગાગણનું ઢેઢુ બધું
 ૧૨૫ છે તે તો જરા આપનું પાણી મગાવી તેમા થોડીઆ ચીજ
 બીને પી જુઓ કે જેથી આપને ખાત્રી થાય મહારાજશ્રીએટની
 માગણી પણ ન સ્વીકારી ત્યારે સાહેબે ઠંધુ કે અમે તમારા
 ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાગી શકીએ ? મહારાજશ્રી ઠંધુ તમે
 કર્તવ્યપરાયણ થાઓ—દયા પાળો અને ધર્મ નિભાવો—એજ
 અમારે માટે મોગમા મોટું લાભનું કાણુ છે ટેલર મહેળ
 ૧૮૭૧ના ચોમાચામા પણ પૂજ્યશ્રીની પાને આવતા હતા એવત
 ૧૮૭૪મા પૂજ્યશ્રી ચિતોડ, શેષગંગ પધાર્યા ત્યાં પણ તેઓ
 પૂજ્યશ્રી પામે આવતા હતા.

ગુણગ્રાહી વિદેશીઓ જે સાત્વિક વૃત્તિના હોય છે તેઓ જેવું જુઓ તેવું મત્ત થતાવવા અચકાતા નથી. ગુજરાત ઠાકી-આવાડના અનુભવમા આવેલા અને પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં રાજકોટમા હાજર રહેતાં મીઝીસ સ્ટીવનસન લખે છે કે—

"Their standard of literacy (405 males and 40 females per 1000) is higher than that of any other community was the Parsis and they proudly boast that not in vain in their systems are practical ethics wedded to Philosophical speculation, for their criminal record is magnificently white"

રાજ્યકર્તા કોમ એમ કહે છે કે જૈનોના નિયમો અને તત્ત્વજ્ઞાન-પ્રીલક્ષ્મી એવી છે કે—જૈન કોમ મગરૂખીથી છાતી ઠાકી શકે છે કે—જૈનોનું ગુન્હેગારાનું લીસ્ટ અજ્ઞાયખી રીતે તદ્દન કોરૂજ છે. ગુન્હેગારોનાં લીસ્ટમાં જનોનું નામ લાગ્યેજ દેખાય છે.—આ પ્રમાણપત્ર ઓછું આનંદદાયક નથી આ પ્રમાણપત્ર નિભાવવાની જવાબદારી જૈન મુનિરાજોપર છે. જેઓ અત્યારે શ્રી સઘ સ્ટીમરના કપ્તાનરૂપ ગણાય છે.

એક દિવસ જે મોટા બકરા પ્રેમા નામનો એક ખાટી પંચાયતી નોહરા પાનેથી સરકારી સિહાના ખોરાક માટે લઈને જતો હતો. એટલામા પૂજ્યશ્રી બહારલી ભૂમિકામાથી આવતા હતા તે બન્ને બકરાના ઉપર પૂજ્યશ્રીની દ્રષ્ટિ પડી, એટલે પ્રેમા ખાટીને કહ્યું કે, એ જાનવર ન મરે તો કીક. તે ઉપરથી પ્રેમા બન્ને બકરાને લઈને નોહરા આગળજ ઉભો રહ્યો, આવડોને બખર પડતાજ શ્રીચુત નદલાલજી મહેતાએ આવી પ્રેમાને કહ્યું કે આ રસ્તે બકરા લઈ જવાની મના છે, છતાં તું કેમ લાગ્યો?

સરકાર તરફથી બજારમાં તથા મહાજન અને ગ્રાહકોની વસ્તી-
વાળા લતામાં કોઇ પણ મનુષ્યને બકરા મારવા માટે લઇ
જવાની મના છે. આ ઉપરથી તે બંને બકરાને કસાઇ પાસેથી
છોડાવી નગરથેકને ત્યાં મોકલી આપ્યા. જે જે બકરા નગરથેકને
ત્યાં જાય તેના કાનમાં કડી નાખવામાં આવે છે. કડી પડ્યા
પછી બકરાને કોઇ મારી શકતું નથી, તેથી તે બકરાને અમરો
કર્યો એમ મેવાડની લાંબામાં બોલાય છે. આવી રીતે અમરા
થયેલ બકરાઓની રક્ષાનો પ્રબંધ રાજ્ય તરફથી કરવામાં આવ્યો
છે. શ્રીમાન્ મેદપાટેશ્વરે તે માટે જમીન, મકાન, માણસો અને
ખર્ચ વગેરેનો ઉચિત પ્રબંધ કર્યો છે. મહારાજા સાહેબ એટલા
બધા દયાળુ અને પ્રજાવત્સલ છે કે તેઓ પોતાના, કે પોતાના
સંબંધીજનો અથવા રાજ્યના ગમે તેવા મોટા હોદ્દાદાર તર-
ફથી કાયદાનો અમલ બરાબર થાય તેની કાળજી રાખે છે. એક
વાર એક મોટા યુદ્ધોપીયન અમલદારના બે મોટા બકરા મહા
જન લતામાં આવી ચડ્યા અને કાયદા અનુસાર નગરથેકે તેના
કાનમાં કડી નાંખી તેને અમર કર્યો, સાહેબે બકરા છોડાવવા ધણા
ધમપછાડા કર્યા. મહારાજા સાહેબને લખ્યું, પણ કાંઈ વળ્યું નહિ.



પ્રકરણ ૪૫મું.

નવરાત્રિના પશુવધ બંધ કરાવ્યા.

ચાહુ ચોમાસામાં એક દિવસે પૂજ્યશ્રીના બ્રાહ્મણનામાં ઉદયપુર નજીક ખેરાદા નામનું ગામ છે, ત્યાંના કેટલાક શ્રાવકોએ આવીને અરજ કરી કે, અમારા ગામની નજીક બાઠરાડા પટ્ટાનું ગામ મોહનપુરા છે, અને ત્યાં ચાર પાંચ વર્ષથી કારવેલીયા વાદી અને મદારી આદિ લોકો આવી વસ્યા છે. તેઓ ત્યાં સર્પ તથા ઘોયરા વગેરે જીવવશેને પકડે છે અને ત્યાં આગળ એક માતાશ્રીનું સ્થાનક કર્યું છે ત્યાં આશો મહિનામાં નવરાત્રિના દિવસે તથા ચૈત્ર માહિનાની નવરાત્રિ તથા ભાદરવા શુદ્ધ દ્વિતીયા રોજ માતાશ્રી પાસે ૧૫ થી ૨૦ પાડા તથા ૮૦ થી ૪૫ બકરાનું પ્રતિવર્ષ બલિદાન છે. આ ચાર પાંચ વર્ષથી અપાવા લાગ્યું છે, તે બંધ થવાની જરૂર છે આ ઉપરથી પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું 'પેરોકાર જીવદયા (જીવદયાનો હિમાયતી) અહિં છે કે નહિ? તરતજ શ્રીયુત નંદલાલજી મહેતા (પેરોકાર જીવદયા) એ ઉભા થઈ અરજ કરી કે હાજર છું. પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું 'એ પશુવધ બંધ થાય તો મહાન્ લાભ થાય તત્પશ્ચાત્ શ્રીયુત નંદલાલજી મહેતાએ શ્રીમાન્ મહારાષ્ટ્ર સાહેબની ગણેશદોહી ઉપર જઈને દરખાસ્ત રજુ કરી. તે ઉપરથી મહેકમા ખાસની માંદ્રત ગિરવા જીલ્લાના હુકેન ઉપર હુકમ ફરમાવવામાં આવ્યો કે 'જો એ બલિદાન નવેસરથીજ અપાવું શરૂ થયું હોય તો

બંધ કરવું ' એ ઉપરથી માવલીના થાણુદાર તથા ગીરવાના ગિરદાવટે માતાના સ્થાનક ઉપર જઈ તપાસ કર્યો અને બલિદાન નવેસથી થતું હોવાનો માળીતી મળતા શ્રીમાન્ મેવાડાધીશ્વરના હુકમ અનુસાર વધ નહિ કરવા માટેનો સુચનનો ત્યજના લોકો પાસે લખાવી લીધો અને જામીન પણ લીધા ત્યાંથી માતાને પાડા બકનાતું બલિદાન અપાતું બધ યર્થ ગયું આતુર્માસ વીત્યા બાદ પૂજ્યશ્રી ત્યારે ખેગદે ધર્મને કાનોડ પધાર્યા, ત્યારે ખેરાદા વાલાએ અન્ન કરી કે મહાનજી આપના પ્રતાપથી અને મહેના નદલાલજીના સુપ્રનામથી પાડા બકનાનો વધ હુએશને માટે બધ થઈ ગયો છે

શ્રીયુત મગીવાવજી સુમલીના તેમના પત્ની તથા કુટુંબ સહિત દર્શનાર્થે આગા હતા ત્યાં ત બાઈના શનીમા એકાએક વ્યાધિ થઈ જતા બાઈની પ્રાથના પંથો શ્રીજી મહાનજી પ્રથમ તેવિહાગે અને પછી ચંદ્રિહાગે સ્થાપે કરા થો હતો બાઈએ સપૂર્ણ શ્રદ્ધિમા આવોવણુ પ્રાર્થાશ્રવ કર્યું બે દિવસ સ્થાપે રહ્યો અને આશો શુદ્ધ ૧૫ ના રોજ તેમનો અર્ચનામ થયો વચકોને યાદ હશે કે, આ બાઈએ લઘુવયથી જ બ્રહ્મચરિત્રત આનંદકેષ શુમારે ૪૦ વર્ષ ઉપર અગીકાર કર્યા હતા અને તેમના પતિએ પણ ૪૦ વર્ષની ઉમરમા મન્ટેડે બ્રહ્મચરિત્રના ધાન્ય કર્યું હતું આ બાઈ તે પૂજ્યશ્રીની સગાંપને ભાણેજી તથા આદ કુવંમાઈની પૌત્રી ચાચ ધામિક સમ્ભાગનો છપ વાગસામા ઉત્તરોત્તર ઠેવી ઉતરે છે તેનું આ એક દ્વાહનુ છે

ચિતોડ જીવાના ગામ લેના સુગ્રાવડ એમવજી ગોકરી પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે ઉદયપુર આવના પૂજ્યશ્રીના મદુપદેશથી

તેમના હૃદયમાં પરિચયપત્રથી મૂર્ચ્છાભાવ કંઈક અંશે ઝોઝો કરવાની અભિલાષા ઉત્પન્ન થઈ, તેમણે તેજ વખતે રૂપિયા ૧૦૦૦૦ દશ લાખરનો પરમાર્થ કાર્યમાં વ્યય કરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને વ્યાખ્યાનની પરિવા વચ્ચે નંદલાલજી મહેતા દ્વારા બંદોબસ્ત કર્યું કે “ રૂ. ૫૦૦૦ ઉદયપુર પાઠશાળા વગેરે શુભ કાર્યમાં વાપરવા તથા રૂ. ૫૦૦૦ અક્ષયપીઠિન સ્વધર્મીઓને સહાયતા દેવામાં હું અર્પણ કરું છું.” આ ઉપરાંત તેમણે રૂ. ૧૨૪૧નું એક ખત પણ ઉદયપુર સંધને અર્પણ કર્યું હતું.

આત્મર્પણ પૂર્ણ થયે ઉદયપુરમાં ધર્મનો પૂર્ણપણે ઉદય કરીને પૂજ્યશ્રીએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો, તેઓ આગ્રેડ થઈને ગુરડી પધાર્યા; જે ઉદયપુરથી નવ માઈલ દૂર છે. ગુરડીની સીમમાં પૂજ્યશ્રી પધારતા હતા તેવામાં ઉદયપુરનો માણા મોતી નામનો એક ખાટકી ૫૪ બકરા લઈને મારવા માટે ઉદયપુર આવતો હતો. આ વખતે પૂજ્યશ્રી ગુરડીની સીમમાં એક આમ્રવૃક્ષ નીચે બિરાજતા હતા. તમામ બકરા પૂજ્યશ્રીની ત્રણ ચાર હાથ દૂર તે આમ્રવૃક્ષની છાયા નીચે બેસી ગયા. તે વખતે પૂજ્યશ્રીની સાથે ઉદયપુરના શ્રાવક નંદલાલજી મહેતા, શ્રીયુત પ્યારચંદજી વરડીયા તથા શ્રીયુત કનૈયાલાલજી વરડીયા તથા ગુરડીના પણ શ્રાવકો હતા. પૂજ્યશ્રીએ માણા ખાટકીને એક હૃદયભેદક લાવણી સંભળાવી તથા અત્રરકારક ઉપદેશ આપ્યો; તથા ખાટકીએ કહ્યું કે મને સુદલ રકમ મળે તો હું તમામ બકરા મહાજનને સોંપી દઉં મારી પાસે રસીદ દે, તત્કાળ બકરા એના દાડી દેવામાં આવ્ય. અને ગુરડી ખાંજરપેળી કે જે ઉદયપુરના કોરા.

રીછ શ્રીમદ્ભવંતસિંહછ સાહેબના પ્રયાત્રથી આવે છે તેમાં મૂકવામાં આવ્યા.

સંવત ૧૯૭૪નું ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી પૂજ્યશ્રી કાનોડ માગશર મહિનામાં પધાર્યા. ગુમારે ૧૦૦ ખંધ થયા, ઘણા અન્યદર્શની ભાઈઓ સુલભભાઈ થયા અને તે પૈકી કુટલાકોએ નૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો.

ત્યાંથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી જડીસાદડી પધાર્યા, આ વખતે જડી સાદડીમાં જોનો અને વહોરાઓ વચ્ચે ઘણા કુસંપ આલતો હતો. વહોરા લોકો તરફથી જીવહિંસાને મળતું ઉત્તેજન એ આ કુસંપવૃક્ષનું બીજ હતું. વાત એટલે દરજ્જે આવી પહોંચી હતી કે, સાદડીના વહોરા લોકો સાથે ત્યાંના મહાજને લહેજુ દેણ, વ્યાપાર વગેરે સર્વ વ્યવહાર બંધ કરી દીધો હતો. શ્રીમાન્ આચાર્યશ્રીનું સાદડીમાં પધારવું થતાં આ કુસંપ નાબુદ કરી પરસ્પર બ્રાતૃભાવ વધારવા માટે તેઓશ્રીએ સતત ઉપદેશ આપવા માંડ્યો, અને તેનું શુભ પરિણામ સત્વર આવ્યું અને નીચેની શરતે વહોરા લોકો સાથે સમાધાન થયું.

૧. સાદડીના તળાવમાં કોઈએ માછલાં પકડ્યાં કે માર્યાં નહિ.

૨. દરેક એકાદશી તથા અમાવાસ્યાના રોજ જીવહિંસા કરવી નહિ.

૩. ગ્રાવણ, ભાદ્રપદ, વૈશાખ તથા અધિક માસમાં કોઈ પશુ દિવસે જીવહિંસા ન કરવી.

પ્રકરણ ૪૬ મું.

સુયોગ્ય યુવરાજ.



ચાલુ સંલભમાં 'ઇન્દુલ્યોજી' નામનો લયંકર રોગ સમસ્ત ભારતમાં ફેલાયો હતો. ઉદયપુર શહેર પર પણ આશ્ચિન માસમાં તેણે લયંકર આક્રમણ શરૂ કર્યું. એ દુષ્ટ રોગે પૂજ્યશ્રીને પણ પોતાના પંતમાં લીધા. આવા સખત જ્વરમાં પણ શ્રીજી મહારાજ નિત્યનિયમ શુદ્ધોપયોગ પૂર્વક કરતા અને સમભાવે વેદના સહતા હતા. યોગજ દિવસમાં આરામ તો થયો, પરંતુ વ્યાધિના દિવસોમાંજ શ્રીજીએ ઔદારિક શરીરનો સણુભંશુર સ્વભાવ જાણી પૂર્વજોની કીર્તિ કાયમ રાખવા સમ્પ્રદાયની સુબ્રવચ્છા અને સમુન્નતિ માટે ન્યાયવિશારદ પંડિતરત્ન શ્રીજ્વાહિરલાલજી મહારાજને સર્વથા સુયોગ્ય જાણી તેમને સમ્પ્રદાયનો ભાર સોંપવાનો નિશ્ચય કર્યો અને પોતાનો એ નિશ્ચય ઉદયપુર સંઘના આગેવાન શ્રાવકો તેમજ રતલામ આદિ અનેક શહેર તથા ગામના આગેવાનો કે જેઓ પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે ઉદયપુર આવ્યા હતા તેમને કહી સંલગ્નાવ્યો. સર્વેએ અત્યાનંદપૂર્વક પૂજ્યશ્રીના એ સુવિચારને વધાવી લીધો; કારણકે શ્રીમાન જ્વાહિરલાલજી મહારાજે જ્ઞાનમાં, ચારિત્રમાં, વકતૃત્વશક્તિમાં અને અલુગારપદને દીપાવે એવા ઉત્તમોત્તમ ગુણોમાં એટલી તો અસાધારણ ઉન્નતિ કરી છે કે એમની કક્ષામાં મૂકી ચકાચ એવા સાધુ વર્તમાન સમયે ણહુ જુગ છે. આચાર્યપદને ચોલાવે તેવા સર્વ ગુણો

તેમનામાં વિદ્યમાન છે. દક્ષિણ અને મહારાષ્ટ્રમાં તેમણે જૈન ધર્મનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો છે. ત્યાંના જૈન અને જૈનેતર લોકો તેમને જૈનોના ૧૪ નંદ સરસ્વતી કહે છે. સ્વ. લોકમાન્ય તિલકે તેઓશ્રીની અસાધારણ જ્ઞાનસંપત્તિ અને અદ્વિતીય વાદ્યાતુર્ષની સુકતકે પ્રશંસા કરી હતી અને પોતાના રચેલા ગીતારહસ્યના પુસ્તકમાં જૈનધર્મના વિષયમાં કરેલા ઉલ્લેખમાં તેમની સૂચના તુસાર મુધારો વધારો કરવા ઇચ્છા દર્શાવી હતી. આવા પુરૂષ પૂજ્યશ્રીના ઉત્તરાધિકારી થાય તો શ્રીમાન્ હુકમીચંદ્ર મહારાજના સમ્પ્રદાયની જાહેરાતની જળવાઈ રહે એ દેખીતું છે. આથી સર્વની સમ્મતિપૂર્વક પૂજ્યશ્રીએ સંવત્ ૧૯૭૫ નાકાર્તિક શુદ્ધ ૨ના રોજ વ્યાખ્યાનમાં શ્રીમાન્ જવાહિરલાલ મહારાજને સુવાચાર્ય પદ પર નિયુક્ત કર્યાનું જાહેર કર્યું. આથી શ્રીસંઘમાં આનંદોત્સવ છાઈ રહ્યો. આ ખબર ઉદયપુર સંઘે ડેપુટીશનદ્વારા પંડિતપ્રવર શ્રીજવાહિરલાલ મહારાજને પહોંચાડ્યા અને પછેડીની ક્રિયા તપસ્વી સ્થવિર મુનિશ્રી મોતીલાલ મહારાજના મુખારક હાથે કરવાનું આચાર્યશ્રીએ ફરમાવ્યું. જવાહિરલાલ મહારાજ આ વખતે દક્ષિણમાં ગિરાજતા હતા. તેમને આ ખબર પહોંચતાં તેઓશ્રીએ પૂજ્યશ્રીથી વિખટા પડ્યાને ઘણું સમય વ્યતીત થયો હોવાથી પૂજ્યશ્રીના દર્શનનો લાભ લઈ તેમનો કરકમળથી પછેડી ધારણ કરવાની ઇચ્છા દર્શાવી. આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે તેઓશ્રીએ દક્ષિણમાંથી માળવા તરફ વિહાર કર્યો અને આચાર્યશ્રી પણ સેવાડમાંથી માળવા તરફ પધાર્યા. રતલામમાં જાને મહાપુરુષોનો સમાગમ થયો અને ત્યાં સંવત્ ૧૯૭૫ના ફાગણ વદી ૯ના દિવસે પૂજ્યશ્રીએ પોતાના કરકમળથી પંડિતશ્રી

જવાહિરલાલજી મહારાજને યુવાચાર્ય પદ પર ચતુર્વિધ સંઘની સમ્મતિપૂર્વક નિયુક્ત કર્યા અને પોતાના મુખારક હાથથી પછેડી ધારણ કરાવી. આ અવસ્ય પ્રસંગે લાલ લેવા બહાર ગામના ઘણાક ભાવિક આવકો ઉત્સુક હતા. રતલામ સંઘે ભારતવર્ષના દરેકે દરેક મુખ્ય શહેરોમાં ખબર આપ્યા હતા. આ ઉપરથી સંખ્યાબંધ આવક શ્રાવિકાઓ ઉપસ્થિત થયા હતા.

પંચેડથી ઠાકોરશી ચેનસિંહજી વગેરે પધાર્યા હતા. લેખકે પોતાની જાંઘડીમાં આવો ઉત્સવ જોયો નથી. તીર્થંકરોના સમો-સરણની ઝાંખી જોયો ભવ્ય દેખાવ હતો. આ પ્રસંગપર ઘણું લખી શકાય એમ છે, પરંતુ લંબાણના ભયથી કોન્કરન્સ પ્રકાશમાં છપાવેલો હેવાલજી અત્રે ઉતારી લઉં છું.



મકરણ ૪૭ મું.

રતલામમાં શ્રીમાન પંડિત રત્ન શ્રી શ્રી ૧૦૦૮
શ્રીજવાહિરલાલજી મહારાજ સાહેબને
યુવાચાર્ય પદની ચદર ઓઢાડવાનો

મહેત્સવ.



હિંદના દરેક પ્રાંતોમાંથી શુમારે ૨૦૦ ગામનાં
લગભગ સાત આઠ હજાર મનુષ્યોનું
અપૂર્વ સન્મેલન.



શ્રીમાન મહાપ્રતાપી મહારાજાધિરાજ શ્રી શ્રી ૧૦૦૮
શ્રી શ્રી હુકમીચંદજી મહારાજના સમ્પ્રદાયના વર્તમાન જૈના-
ચાર્ય શ્રીમાન્ ગચ્છાધિપતિ મહારાજાધિરાજ શ્રી શ્રી ૧૦૦૮
શ્રી સિદ્ધલાલજી મહારાજ સાહેબે ઉદયપુરમાં ગત આતુર્ભાસ
દરમ્યાન પોતાના શરીરમાં વ્યાધિ વગેરે અનેક શારીરિક કાર-
ણોથી પરમ્પરાની રીતિ અનુસાર સમ્પ્રદાયના ગૌરવનું સંરક્ષણ
કરવાને તથા શુનિ મહારાજોની સારસંભાળ કરવાને તથા તેમને
જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર્યાદિ ગુણોની વૃદ્ધિમા સહાયતા દેવા ઇત્યાદિ
સમ્પ્રદાયરૂપ કટ્યવૃક્ષને યથાવત્ કાયમ રાખવાના આશયથી મહા-
રાષ્ટ્ર દેશમાં વિચરતા , મજકુર સમ્પ્રદાયના જાતિફલસંપન્ન
વિદ્વત્તન પંડિત સિદ્ધમણિ શુનિ મહારાજ શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી

જવાહિરલાલજી મહારાજને સર્વ પ્રકારે યોગ્ય બાણી સંવત
 ૧૯૭૫ ના કારતક શુદ્ધ ૨ ના રોજ ઉદયપુરના સર્વ સંઘ સમક્ષ
 સંપ્રદાયનાં યુવાચાર્ય તરીકે બાહર કરવામાં આવ્યા હતા. તેની
 આદર-પછેડી ઓઢાડવા માટે (શ્રીમાન્ મહારાજ સાહેબના પૂર્વજોએ
 પણ જોવાં મહત્કાચેનિ માટે રતલામનેજ યોગ્ય સમજી માન
 આપ્યું હતું તદનુસાર) શ્રીમાન્ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબે પણ
 રતલામમાં પધારવાની કૃપા કરી અને શ્રીમાન્ યુવાચાર્યજી
 મહારાજને પણ ઉદયપુર સંઘના આગેવાનોએ તથા રતલામ
 સંઘના નેતા શ્રીયુત શેઠ જરધલાલજી સાહેબ પીતલીયાએ
 તથા શ્રીયુત બાદરમલજી સાહેબ બાંઠીયા બીનાસરવાગાએ શહેર
 મીરી (જીલ્લા અહમદનગર) માં જઈને માલવ દેશ તરફ પધા-
 રવાની અરજ કરી, તદનુસાર શ્રીમાન્ યુવાચાર્ય મહારાજે દક્ષિણ
 દેશના અનેક શામોના સંઘની પછેડીનેા ઉત્સવ દક્ષિણ દેશમાં
 કરવાની મહત્તી આકાંક્ષા છતાં પણ શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ
 સાહેબના દર્શનની અલિલાપાથી તથા શ્રીમાન્ આચાર્ય મહા-
 રાજનાં કરકમળથીજ આ અક્ષિસ લેવાના હેતુથી ઘણા પરિશ્રમ-
 પૂર્વક ઉચ્ચ વિહાર કરીને રતલામ પધારવાની કૃપા કરી. શ્રીમાન્
 આચાર્ય મહારાજ સાહેબે કાગણુ શુદ્ધ ૫ ગુરવારના રોજ અને
 શ્રીમાન્ સ્થાવિર મહાત્મા તપસ્વીજી શ્રી મોતીલાલજી મહારાજે
 તથા શ્રીમાન્ યુવાચાર્ય મહારાજે કાગણુ શુદ્ધ ૧૦ મંગળવારે
 રતલામ શહેરને પાવન કર્યું. જેમને સત્કારવા તથા ભંડિતભાવ
 પ્રગટ કરવા માટે રતલામ સંઘે સર્વ શ્રાવક શ્રાવિકા તથા અન્ય
 ધર્મનાં પણ ઘણાંએક પ્રેમી ગન્ધુ ઘણે દૂર દૂર જઈને ભકિત
 પૂર્વક રતલામ શહેરમાં લાવ્યા, જે મહાયજ્ઞોના આગમનને

દેખાવ પણ લાભ્ય તથા ચિત્તાકર્ષક હતો. શ્રીમાન્ ઉભય મહા-
 પુરોના પધારવા બાદ યુવાચાર્ય પદની પછેડી ઝોનાયત કરવાનો
 શુભ પ્રસંગ ફાગણ વદ ૯ ને બુધવાર તા. ૨૬-૩-૧૯નો નિયત
 કરવામાં આવ્યો. અહિં લખવાની આવશ્યકતા છે કે, શ્રીમાન્
 આચાર્ય મહારાજના કરકમળથી શ્રીમાન્ યુવાચાર્ય મહારાજને
 ચાદર રતલામમાં ણક્તીસ થયે. એવી ખબર હિન્દના દરેક વિભા-
 ગોમાં ફેલાઈ જવાથી અનેક દેશવાસી ણંધુઓએ ઉભય મહા-
 પુરોનાં એકજ સાથે દર્શન કરવા તથા આ અપૂર્વ પ્રસંગનો
 લાભ લેવા માટે રતલામવાસીઓને વારંવાર આગ્રહ કર્યો હતો
 કે, યુવાચાર્ય પદ મહોત્સવના શુભ પ્રસંગનો લાભ લેવાથી અમે
 વંચિત ન રહેવા પામીએ, માટે અમને અવશ્ય ખબર મળવી
 જોઈએ. આ ઉપરથી રતલામ સંઘ તરફથી સાધારણ રીતે ઠાઈ
 તથા ચીઠી ઠારા હિન્દના પ્રત્યેક વિભાગોમાં આમંત્રણ કરવામાં
 આવ્યું હતું, જેને માન આપીને હિન્દના દરેક વિભાગમાંથી
 શુમારે ૨૦૦ ગામોના હજારો શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ તથા અનેક
 પ્રતિષ્ઠિત આગેવાનોએ અહિં પધારી રતલામની અલૌકિક શોભામાં
 અભિવૃદ્ધિ કરી તેમના ઉતારા તથા ભોજનને માટે રતલામના
 શ્રાવકો તરફથી ઉચિત પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો. કેટલાક અતિ
 ઉત્સાહી ણંધુઓ તો શ્રીમાન્ મહામુનિઓના પધારવાના ખબર
 મળતાંજ આ શુભ પ્રસંગનો દિવસ નિયત થઈને ખબર પહોંચવા
 પહેલાંજ પધાર્યા હતા. મુંબઈ સંઘના ખાસ નેતા તથા હૈદરાબાદ
 નિવાસી લાદા સુખદેવસહાયજીના સુપુત્ર શેઠ જવાલાપ્રસાદજી
 વગેરે ઘણાક શ્રાવક પધાર્યા હતા, પરંતુ સાસારિક અનેક કારણવશ
 શાકાવાની મજી વૃક્ષો હોવા છતાં પણ અધિક દિવસનો અવકાશ

ન હોવાથી આ મહત્કાર્યમાં પોતાની ખુશાલી જાહેર કરી પાછા ગયા. ફાગણ વદ ૫ ના દિવસથી ઘણા શ્રાવક શ્રાવિકાઓનો સમુદ્ધ અહિં આવવા લાગ્યો, અને ફાગણ વદ ૬ સુધીમાં હજારો શ્રાવક શ્રાવિકા ઉપસ્થિત થઈ ગયા. આ મહત્કાર્ય સારતવર્ષના સર્વ સંઘની સમ્મતિથી રીતિસર થવું આવશ્યક સમજીને ફાગણ વદ ૮ ને મંગળવાર તા. ૨૫-૩-૧૯ ના રોજ રાત્રિના આઠ બજે હાતુમાન રૂંડીના ભવ્ય મેદાનમાં દરેક ગામેથી પધારેલા શ્રાવકોના સુખ્ય સુખ્ય પ્રતિનિધિઓ તથા રતલામ સંઘના પ્રતિનિધિઓની એક સમસ્ત મંઘ સભા એકત્રિત કરવામાં આવી, અને નવમીની પ્રાતઃકાળે થવાના મહત્કાર્યનો પ્રોગ્રામ નક્કી કરવામાં આવ્યો તથા આવશ્યક અનેક કાર્યોનો નિકાલ કરીને અત્યુપયોગી ઠરાવ કરવામાં આવ્યા.

તા. ૨૬ માર્ચ સને ૧૯૧૬ મિતિ ફાગણ વદ ૯ ને બુધવારના રોજ પ્રાતઃકાળના છ બજેથી શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ ધિરાજતા હતા તે સ્થાનમાં હજારો શ્રાવક શ્રાવિકાઓની મેદની પથરંગી નાનાવિધ પેલાકોથી જાહુ તેજથી ચમકવા લાગી. આ છટાનું દ્રશ્ય અપૂર્વ હતું. શ્રીમાન પૂજ્ય મહારાજ સાહેબના પધારવાના દિવસથીજ શ્રાવક શ્રાવિકાઓનો તે ભવ્ય મકાનના કમ્પાઉન્ડમાં સમાવેશ ન થઈ શકવાથી સડકના જાહેર રસ્તા ઉપર શમિયાના (તંબુ) બાંધવામાં આવ્યો હતો, તથા નીચે તળાવ જિછાવવામાં આવ્યાં હતાં, પરંતુ એટલામાં પણ એટલાં હજારો મનુષ્યોનો સમાવેશ શી રીતે થઈ શકે? આથી શમિયાનો ફરીથી વધારે મોટો કરવામાં આવ્યો તથા આસપાસનાં અને સામેની

ગાનુનાં પાંચ પાંચ સાત સાત મકાનોના ચળુતરા પર તથા સડક પર લોકોની અત્યંત ભીડ થઇ ગઇ.

આ પ્રસંગે શ્રીમાન્ પંચેડ (જીલ્લા રતલામ) ઠાકુર સાહેબ શ્રી ચેનસિંહજી સાહેબ કે જેઓ રતલામ નરેશના મુખ્ય સરદાર છે, તેઓ આ જલસાને સુચોલિત કરવાને માટેજ પંચેડથી અહિં પધાર્યા હતા. તદુપરાંત શહેરના અન્ય અગ્રેસરો પણ પધાર્યા હતા. શુભારે આઠ બજે શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ તખ્ત ઉપર બિરાજમાન થયા. ઉપસ્થિત સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, ચતુર્વિધ સંઘ તથા અન્ય સભાજનોએ ઉભા થઇને લલિતપૂર્વક સત્કાર કર્યો અને વંદણા કરી જયજીનેંદ્રની ધ્વનિ કરતા કરતા યથાયોગ્ય સ્થાનપર બેસી ગયા. તત્પર્યાત્ શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજે પ્રભુપ્રાર્થના આદિ મંગલાચરણ કરમાવી શ્રી નંદીજી સૂત્રની સંજ્ઞાએ કરમાવી પછી થોડો સમય સમયોચિત વિવેચન કરમાવ્યું. તદનંતર શ્રી યુવાચાર્ય ૭ મહારાજને કેટલીક અત્યુપયોગી સૂચના કરીને પોતાના શરીર પર ધારણ કરેલી નિજા પહેડી (ચાદર) ને ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ “જયજીનેંદ્ર” “આચાર્ય મહારાજની જય” “યુવાચાર્ય મહારાજની જય” “જૈન શાસનની જય” ઇત્યાદિ અનેક હુધનાદ ગર્જના વચ્ચે ઉપસ્થિત સર્વ મુનિ મહારાજોએ ચાદરને હાથ લગાડી ધારણ કરાવી. નિઃસંદેહ આ વખતનો દેખાવ અત્યૌકિક હતો. તેને કોઇ પ્રકારે વર્ણવાને માટે અમારી પાસે શબ્દો નથી. ઉક્ત ચાદર ધારણ કરીને શ્રીમાન યુવાચાર્યજી મહારાજે શ્રીમાન આચાર્ય મહારાજ સાહેબને તથા શ્રીમાન રથવિર મુનિશ્રી મોતીલાલજી મહારાજ

રાજને યથાવિધિ ઉઠ બેસની વંદના કરી. તત્પશ્ચાત્ સર્વ મુનિ-
મહારાજોએ યુવાચાર્ય મહારાજને યથાવિધિ હિલા થમ વંદન
કર્ચું. તે પછી ઉપસ્થિત ગુમારે ૭૫૮૦ મહાસતીગ્રંથોએ યથા-
વિધિ ઉઠ બેસની વંદણા કરી. બાદ શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ વંદન
કર્ચું. ઉક્ત વંદનાદિ ક્રિયા સમાપ્ત થયા બાદ શ્રીમાન્ યુવાચાર્ય
મહારાજ નીચેની પાટ પરથી ઉઠી શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજની
પામે આસનારૂઢ થયા. શ્રીમાન્ મુનિ હરણચંદ્ર મહારાજ
સાહેબે ઉઠીને સર્વ મુનિ મહારાજોના તરફથી ઉક્ત કાર્યને માટે
પોતાનો સતોષ પ્રદર્શિત કરીને શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજની
પેઠે યુવાચાર્ય મહારાજની આજ્ઞાનુ પાલન કરવાનો સ્વીકાર કર્યો.

તેને મુનિશ્રી હીરાલાલ મહારાજે અનુમોદન આપ્યું.
તત્પશ્ચાત્ ભારતવર્ષીય સમસ્ત સઘની તરફથી નિમ્નલિખિત
મહારાજોએ પોતાનો સતોષ પ્રદર્શિત કરવા સાથે અનુમોદન આપ્યું.

- (૧) શ્રીયુત ઉદયપુર નગરચેઠ્ઠી નદલાલ તરફથી
શ્રીયુત લાલાલ સાહેબ કેશરીલાલ (ઉદયપુર).
- (૨) શ્રીયુત ચેઠ ચંદનમલ ત્રીતલીયા, અહમદનગર.
- (૩) શ્રીયુત ઝવેરી ચેઠ મુનીલાલ સંકલેયા, જયપુર.
- (૪) શ્રીયુત ચેઠ બરધલાલ ત્રીતલીયા, રતલામ.
- (૫) શ્રીયુત ચેઠ પન્નાલાલ કંકરીયા, નયાનગર.
- (૬) શ્રીયુત માસ્તર પોપટલાલ કેવળચંદ, રાજકોટ.
- (૭) શ્રીયુત પ્રતાપમલ બાઠીયા, બીકાનેર.
- (૮) શ્રીયુત કુલચંદ કોઠારી, લોપાલ.

(૯) શ્રીયુત નંદલાલજી મહેતા, ઉદયપુર.

(૧૦) શ્રીયુત કુંવર ગાઠમલજી સાહેબ લોઢા, અન્નમેર,

તત્પશ્ચાત્ લાંઠારી કેશરીચંદજી સાહેબે (દેવાસ) બહાર દેશાવરના કેટલાક આગેવાનો કે જેઓ અનિવાર્ય કારણથી પધારી શક્યા ન હતા. તેમના તારો અને પત્રો વાચી સંલગ્નાવ્યા તે અહિં સવિસ્તર નહિં લખતાં ફક્ત નામ માત્ર જાહેર કરવામાં આવે છે.

(૧) શ્રીયુત જનરલસેક્રેટરી શેઠ બાલમુકુંદજી સાહેબ, સતારા.

(૨) શ્રીયુત વાઠીલાલ મોતીલાલ શાહ, મુંબઈ.

(૩) શ્રીયુત કામદાર સુજનમલજી સાહેબ ખાંડીયા, પ્રતાપગઢ.

(૪) રાજેશ્રી કેઠારીજી સાહેબ શ્રીમલવંતસિંહજી સાહેબ, પ્રધાન રિયાસત ઉદયપુર (મેવાડ).

(૫) રાજેશ્રી જમશેદજી રસ્તમજી ચીફ સેક્રેટરી સાહેબ, રિયાસત જાવરા (માળવા).

(૬) શ્રીયુત કુંદનમલજી શ્રીરાદીયા બી. એ. એલ.એલ. બી., (અહમદનગર).

(૭) શ્રીયુત શેઠ બચ્છરાજજી રૂપચંદજી પાંચોરા, (ખાનદેશ)

(૮) શ્રીયુત શેઠ રતનલાલજી દોલતરામજી બાગદી (ખાનદેશ)

(૯) શ્રીયુત પરમાનંદજી વકીલ બી. એ. કસૂર [પંજાબ.]

આ સિવાય બીજાં પણ ઘણાંક ગૃહસ્થો તરફથી અનુમોદન પત્ર આવ્યા હતા, એ સર્વપત્રોમાં મુખ્ય આશય આ કાર્યમાં અત્યંત હર્ષપૂર્વક અનુમોદન તથા મુબારકબાદી આપવા ઉપરાંત

પોતે હાજરી નહિં આપી શક્યા તે માટે દિલગીરી દર્શાવવામાં આવી હતી.

પશ્ચાત્ત યુવાચાર્યજી મહારાજે ઉક્ત પદના ભારનો સ્વી-
કાર કરતાં પોતાનાં તથા વતુર્વિધ સંઘનાં કર્તવ્યોનું ઘણાજ
અસરકારક શબ્દોમાં દિગ્દર્શન કરાવ્યું હતું. તત્પશ્ચાત્ત પંડિત
દુઃખમોચન આ. દક્ષિણનિવાસીએ સમયોચિત ગાયન તથા વિવે-
ચન ઘણીજ સારી રીતે કર્યું. તેમાં આચાર્ય પ્રત્યે શ્રી સંઘનું
શુભ કર્તવ્ય છે તેનું અતિપાદન ઉત્તમ પ્રકારે કર્યું.

શ્રીયુત શેઠ બરધભાણજી સાહેબે વિવેચન કરતાં શ્રીમાન્
આચાર્ય મહારાજ સાહેબ તથા શ્રીમાન્ યુવાચાર્ય મહારાજે
આટલા પરિશ્રમપૂર્વક અત્રે પધારી રતલામને પાવન કર્યું, તથા
આવા મહત્કાર્યનો લાભ પણ રતલામનેજ આપ્યો તે માટે શ્રી
સંઘ તરફથી ઉપકાર જાહેર કર્યો તથા શ્રીમાન્ રતલામ નરેશ
તથા ઓફિસર વર્ગ કે જેમણે આ કાર્યમાં દરેક પ્રકારે સહાનુ-
ભૂતિ આપી તેમનો ઉપકાર પ્રદર્શિત કર્યો. તથા શ્રીમાન્
પચૈઠ ઠાકુર સાહેબ તથા પધારેલા શ્રાવક શ્રાવિકા તથા અન્ય
મહાશયોનો સંઘ તરફથી ઉપકાર પ્રદર્શિત કર્યો. આ મહત્ત-
કાર્યમાં અહિંના સ્વધર્મી સભ્યો કે જેમણે તન, મન, ધનથી
આ મહાન્ લાભ ઉઠાવવા પધારેલા સાહેબોના સત્કાર કાર્યમાં
ઉતારા તથા લોજન કમીટી બનાવી વોલંટીયર તરીકે જે અપૂર્વ
સેવા બજાવી છે તથા રતલામ સંઘને મહાન્ યશ અપાવ્યો છે
તેમને પણ ધન્યવાદ આપ્યો. તત્પશ્ચાત્ત જયજીનેંદ્રની દિવ્ય

થાય ? એ વિષય ઉપર બહુજ મનન કરવા યોગ્ય વિવેચન થયું. આચાર્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, જ્યાં સુધી સમાજમાં સ્વર્થત્યાગી સ્વયંસેવક ઉપસ્થિત થઈને ગરીબ તથા નિરાધાર જૈનોની સંભાળ નહિ લે અને તેઓ કેવળ થોડાક દિવસના સમ્મેલન હાજરી આપી સમાજના અગ્રેસર થઈ પાંડી ઘેર ચાલ્યા જાય ત્યાં સુધી ઉન્નતિ થવી કઠિન છે. વિશેષ નહિં તો કેવળ પચાસજ સ્વર્થ ત્યાગી સ્વયંસેવક હુમેશ જૈનસમાજની માર સંભાળ કરતા રહે તો સમાજની અવનતિ થતી અટકે અને થોડા સમયમાં સમાજનો ઉદય થવાનું અશક્ય નથી, પરંતુ તે સ્વયંસેવકો સદ્ગુણી, સહાયારી, ન્યાયી અને પક્ષપાતાદિ દોષ રહિત હોવા જોઈએ. એવા મહાશયો અવશ્ય સમાજપર અસર ઉપજાવી શકે છે. બાદ ઘણા સજ્જનોએ ઉપર્યક્ત વાતો સમજી ઉપદેશ નિયમાનુસાર ચાલવાનું પસંદ કર્યું અને મેળોમાં નામ લખાવ્યાં.

આ પ્રમાણે અહિંના આનંદનું સવિસ્તર લખવામાં આવે તો એક મોટું પુસ્તક લરાય; પરંતુ પેપરમાં માત્ર સારાંશજ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે કે જેથી કાર્યકર્તાઓને કંટાળા રૂપ ન થાય અને તેઓ તેમાં કંઈપણ કાટછાટ ન કરી શકે.

છતિ શુભમ્ !

રતલામ શ્રી સંઘ

(કોન્ફરન્સ પ્રકાશ તા. ૨૨ એપ્રિલ સને ૧૯૧૯)



સ્તલામમાં શેવકાક્રનો સમગ્ર પૂર્ણ થવા આવ્યો તે વખતે એક પત્ર જાવરા સ્ટેટના ચીફ સેક્રેટરી સાહેબનો શ્રમન શેઠ જરથલાણજી સાહેબ ઉપર આવ્યો. તેમાં તેઓશ્રીએ લખ્યું હતું કે, મારી પત્ની મહારાજ સાહેબને ગરજ કરશે કે આપનું આતુર્માસ શહેર જાવરામાં થશે તો ઘણાજ ઉપકાર થશે. સ્તલામથી વિહાર કરી ખાચરોદ ઉજાને તરફ પધાર્યા. ત્યાં જાવરાના શ્રાવકોએ આતુર્માસ માટે આગ્રહ કરવાથી સંવત ૧૯૭૫નું આતુર્માસ જાવરા કર્યું. કોને ખબર કે પૂજ્યશ્રીનું આ આતુર્માસ છેલ્લું આતુર્માસ છે ?

ઘણાં વર્ષથી જાવરાનિવાસી શ્રાવકોની અલિલાષા અને પ્રાર્થના હતી તે આ વર્ષે સફળ થઈ, આપાઠ શુદ્ધ ૩ સોમવારે ૧૨ થાણાં સહિત આચાર્યશ્રી જાવરા પધાર્યા. ત્યાં આપાઠ શુદ્ધ ૧૦ના રોજ જયપુરનિવાસી લાઈ ચોથમલજીએ શુભારે ૧૭ વર્ષની ઉમરે દીક્ષા લીધી. દીક્ષોત્સવ જાવરાના સંઘે ધામધૂમથી અતિ ઉત્સાહપૂર્વક કર્યો. શુભારે ૨૦૦૦ મનુષ્યો ખહાર ગામથી આવ્યાં હતાં. કોઈ ધર્મદ્રેષીએ સરકારમાં એવી મતલબની અરજ કરી કે ચોથમલજીને ખલાતકારે દીક્ષા આપવામાં આવે છે. આ ઉપરથી દીક્ષાને આગલે દિવસે જાવરા સ્ટેટના ચીફ સેક્રેટરી જમશેદજી શેઠે ચોથમલજીને પોતાની પાસે બોલાવ્યા, કેટલાક શ્રાવકો પણ તેમની સાથે હતા. જમશેદજી શેઠે વિચિત્ર પ્રશ્નોદ્વારા તેમના વૈરાગ્યની કચોટી કરી. દરેક પ્રશ્નોના ઉત્તર બહુજ સંતોષકારક મળતાં તેમના મનનું બહુ સારી રીતે સમાધાન થયું અને દીક્ષાની આરા આપી.

જાવરાના આતુર્માસ દરમિયાન સાગરવાળા શેઠ ચાંદમત્તજી નીહર સહકુટુંબ પૂજ્યશ્રીના દર્શનાર્થે પધાર્યા. તેમનાં પત્નીએ અગાઉ

કરી હતી, તેના ઉપલક્ષમાં લાઠરવા શુદ્ધ ડના રોજ ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો. જેમાં ૩૦ ગામનાં ગુમારે ૨૦૦૦ મનુષ્ય બહારથી આવ્યાં હતાં.

પંચેડના શ્રીમાન્ કાકોર સાહેબ ચેનસિંહજી વ્યાખ્યાનને ખાસ લાજ લેવા માટે પાંચ વખત પધાર્યા હતા.

આ આતુર્ભાસ દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીને અનેક ઉપસર્ગો સકુન કરવા પડ્યા હતા, પરંતુ પોતે કદિ નાહિમ્મત કે નિરાશ ન થતાં કે ગલશર્ધ ન જતાં સત્ય પથપર કાયમ રહ્યા હતા અને ગમરાઈ જતા શ્રાવકોને હિમ્મત આપતા કે અસત્યનો ઓપ લાંબો વખત ન નલે. સત્યનોજ આખર જય છે, માટે સત્યનેજ પકડી રાખો, સત્યનેજ ટેકો આપો ને પરિણામે સત્ય સ્વયં પ્રકાશશે જ.

આ અરસામાં કોન્ફરન્સ ઓફીસ દીક્ષી હતી. સમગ્ર શ્રી સંઘની ઓફીસ અને પ્રકાશપત્રની ખાસ ફરજ તો પડેલી નાની તરડ તુરત પૂરવાની હતી. જે આ દિવસોના પ્રકાશે, પક્ષપાતનાં પડળો ઉતારી, સમાધાનીને રસ્તે આવવા સુપ્રયાસ કર્યો હોત અને બળતામાં ઘી ન હોમ્યું હોત તો આ પગરણ આટલેથીજ પતી જત; નાની તરાડમાંથી મોટા ચીરાડા ન પડત અને આચા કમીટીમાં બધા લેળો પાછા ખેંચી લેવાનો પ્રસંગ ન આવત. સુલાગ્યે પાછળથી પ્રકાશમાં આ ચર્ચા ન આપવા ઠરાવ થયો હતો.

લાલા લજપતરાયના દલકતાની ખાસ કોંગ્રેસમાં બોલાયેલા નીચેના શબ્દોનું અત્ર સ્મરણ થાય છે. “ જ્યારે લોકસાગળીને જ્વાળામુખી ફાટે છે ત્યારે તેનું પાપ ‘ ચળવળ કરનારાઓને ’ માથે પડે છે અને ચળવળ કરનારાઓને વવાયેલું વાઢવું પડે છે.”

પ્રારણ ૪૮ મું.

સવા લાખ રૂપિયાની સખાવત.



જાવરાથી માળવા મેવાંડ તરફના વિહાર-દરમ્યાન છોટી સાદડીમાં શેઠ નાથુલાલજી ગોદાવતે સવા લાખ રૂપિયાની સખાવત જાહેર કરી હતી; જે રકમના વ્યાજમાં હાલ શ્રી ગોદાવત જૈન આશ્રમ છોટી સાદડીમાં ચાલે છે. એક તો પગ રસ્તાનું ખુણે આવેલું નાનું ગામ અને ઊંચું આત્મલોગી કાર્યકર્તાઓની ખામી એ બે કારણોને લઈ આ આશ્રમનો જોઈએ તેવો લાભ આપણે ઉઠાવી શકતા નથી. જ્યાં સુધી સ્વાર્થત્યાગી-આત્મલોગી કામ કરનારાઓ નહિ નીકળે ત્યાં સુધી સખાવતોનો સફળપ્રયોગ થશે નહિ.

આ વિહારમાં યુવરાજશ્રી સામેલ થતાં બધા મુનિરાજો નયાનગર પધાર્યા અને ત્યાં કટપતા દિવસ ગિરાજ્યા. બન્ને મુનિરાજ સૂર્ય અને ચંદ્રની માફક જૈન ધર્મની જ્યોતિનો અપૂર્વ પ્રકાશ પ્રસરાવતા હતા.

પંજાબમાંથી પાછા ફરેલા જાવરાના સંતોની પ્રેરણાથી આશ્રા નયપુર અને અજમેરના શ્રાવકોએ નવારાહેર જઈ પૂજ્યશ્રીને અજમેર પધારવા વિજ્ઞાપિત કરી, જ્યાં જાવરાના સંતોને મંગી ચારિત્ર્ય સંબંધના મતભેદનું સમાધાન થવાની આશા જાંતી.

આ અત્યાચરને માન આપી પાલી થઈ, હુંગરાગ પ્રદેશ અને ગરબીનો પરિસહ રાહન કરીને પણ પૂજ્યશ્રી અજમેર

પધાર્યા. જ્યાં સાધુ સમાચર રીતે અનુકૂળ સમાધાનીની યોજનાઓ રજુ થઈ, ઉદેપુરના નામદાર મહારાણા સાહેબે શ્રીમાન્ કોઠારીજી બલવંતસિંહજી જેવા અનુભવી અને કાર્યદક્ષ પુરૂષને સુલેહના મીશનમાં જવા પરવાનગી આપી. પૂજી કાશ્યેપ થઈ. પૂજ્યશ્રીએ સમાધાની ખાતર નમતું મૂકવામાં જાકી ન રાખી, પરંતુ સમાધાનીની આશા ઉઠી - જતાં પૂજ્યશ્રીએ વિહાર કરી દીધો. આ પ્રસંગે લેખક અજમેર હાજર હતો અને જૈન પથ પ્રદર્શકવાળા બાઈ પદ્મસિંહજી તથા જૈન જગતવાળા ભાઈ ધારશીજી ડોક્ટર તથા જુડો જુદા શહેરોના મંચકોની રૂબરૂમાં જે પ્રયાસો અને વાતચીત થઈ તે અક્ષરશઃ અત્રે આપવામાં આવે તો સત્યાસત્ય સમજવું સહેલ પડે, પરંતુ જેઓનું પવિત્ર જીવન આલેખવા મેં કલમ કરમાં પકડી છે, તે મહાત્મના મનોભાવનું દમરણ થતાં, તેમના જીવનચરિત્રને કલેાપર્ણનના એક ણિદુથી થણુ ન ખરડાવા દેવાની મને પ્રેરણા થાય છે.

વિહાર વખતે એક મુનિએ બહાર વચ્ચે પૂજ્યશ્રીને એટનીની વચ્ચે અવિવેક-લર્ચા વચ્ચેનાં કહ્યાં છતાં, જાણે પોતે સાંભળ્યંજ નથી એમ મનમાં પણ તે પ્રત્યે ક્રોધ ન કરતાં આગળ વધ્યા. તંવીજી મુકામે તેજ અવિવેકી મુનિએ પૂજ્ય-શ્રીની માફી માગી, ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ નિખાલસશાવે જવાળ આપ્યો કે " તમારા શબ્દો મેં એક કાને સાંભળી બીજે કાને દારી ન ખ્યા છે એટલે મારી માફી હોયજ નહિ." પણ જ્યારે સાથેના મુનિરાજોએ બહુજ આજીજી કરી ત્યારે માત્ર મોઢેયીજ નહિ પણ પોતાનું સખત અપમાન કરનાર સાધુના માથા ઉપર

હાથ મૂકી મારી સાથે સ્વધર્મમાં સદૃઢ રહેવા આશિષ આપી, ત્યારે જોનારાએ ની આંખોમાં આંસુઓ ઊભરાયા વિના ન રહ્યાં.

અજમેરમાં એકત્ર થયેલાઓએ અજમેર છોડતી વખતે મુલેહની આશા પણ છોડી. “ મહાજન મારા માખાપ છો પણ મારી ખીંતી ન ખસે ” એવા મમત્વ પાસે નિષ્પક્ષપાત અને શાસ્ત્રાનુસાર ન્યાય કરનારાઓને પણ નિરાશ થવું પડેજ. એ અજમેરનું એ વાતનું દૃશ્ય એક પત્રકારના શબ્દોમાંજ આપું છું—‘ ઘેરાં વાદળ ઘેર પાં, ગંભીર ગર્જનાઓ થઈ, વિજળી ચમકી, વર્ષાદનાં બધાં ચિન્હો પ્રગટ થયાં; પણ આખરે એ બધો અડખર વ્યર્થ ગયો. વાદળાં વિખરાઈ ગયાં, તુંપાદુર ચાતકો નિરાશ થયા, કલાખીઓએ પોતાની કળા સંકેલી લીધી, મમત્વની ચડી આવેલી અંધીની રજથી ઘણાઓની આંખો લાલ થઈ, નિરાશા અને નિઃસ્વાહુની શ્યામ દેખા ઘણાનાં વહેનો પર ફરી ગઈ—ઉત્સાહથી આવેલા નિઃધાસ મૂકી પાછા ફર્યા, પરંતુ આકાશમાં ઉંચે ચઢેલા સૂર્ય દેવતાએ આશ્વાસન આપ્યું કે ધીરજ રાખો સત્યનોજ જય છે અને હું વર્ષાદને વિનવી, ઉકળાટથી ગલરાયેલાંઓને શાંત કરીશ. ”

એક કાઠીયાવાડી જે જયપુર થઈ અજમેર આવ્યા હતા તે બોલ્યા વિના ન રહી શક્યા કે—ચારિત્ર્યના ધોરી રસ્તા અને બહેતી નીક તોડનારને જતા કરશે તો સંયમનું સંરક્ષણ કયાં રહું ? આંખે બંધાયેલી અંધારીઓ છોડી નિષ્પક્ષપાત બની આપણે સત્યને પોષીએ તોજ દંભની દુનિયાનો સડો સુધરે અને શુદ્ધ ડેકાણે લાવી શકાય. જયપુરના વેપારીઓ સાધુઓના

સ્વાંગમાં અસહ્ય વર્તનથી ધર્મનું સખત અપમાન કરે છે, છતાં નમ્ર અરજ કરવાની પણ કોઈને હિમ્મત નથી થતી, પણ કાઠી-આવાડમાં આવે તો ખળર પડે. એવા ઘણાઓનાં વેપ ઉતારી લેવા માટે કાઠીયાવાડે બહાદુરી ખતાવી છે. નાના દોષ માટે આંખ આડા કાન કરવા એ કર્તવ્ય નથી, છતાં વળતે પોપાય પણ પ્રદાયર્થ માટે સ્હેજ શંકા થઈ કે તેના ઉપાય તરતજ લેવાના જોઈએ.

મેલી વિધાના બહેમથી શિથિલાચારીઓનું સંરક્ષણ થાય છે, એ વિધાનું અધાર્જ સ્વધર્મના શુદ્ધ જ્ઞાન વિના દૂર થવું અશકલ છે.

હરપોક ધાવકોની સહનશીલતાને પણ ધન્ય છે ! સમાજ સેનાના સેનાપતિઓજ ન્યારે સમાજ સેનાનું સત્યાનાશ કાઢે, સમાજ સ્ટીમરના કપ્તાનોજ ન્યારે જહાજને ખરાબે ચડાવી છિન્નભિન્ન કરે, ધર્મને નામેજ અધર્મની જાળ પાથરી નિરપરાધીઓને ફસાવાય અને ઈજ્જતને ઈજારે દેવાય ત્યારે બ્રહ્માચાર પોપાય અને તેમાં સહાય કરનાર ધાવકો સમાજના ચતુર પુરવાર થાય.

કાચી બુદ્ધિનાં માણસોની લાગણીઓને અવળે રુસ્તે ઉશ્કેરવાંથી, જેવતાણ વધતાં, સમતોલપણ સચવાતું નથી. કોને કહેજે કાણું પડે ? જેપરવાઈનો પરવાનો લઈ બેઠેલાઓ શ્રી શાસનના અપમાનને આમંત્રણ આપે છે એ કોણ વિચારે ?

વીરમગામ કસ્ટમની લેનદોરીમાં એક વેપારીએ સાધુના વેપમાં દાણચોરી કરેલ, ત્યારથી તમામ સાધુ-સાધ્વીઓનો સામાન

પણ તપાસાવો શરૂ થયો. ફક્ત ક્ષણિક વેષના પરિણામે એક નાના તણુખાના અતાપે એ આગનો તાપ બધાને સહન કરવો પડ્યો. સામાન્ય સમાજ વેષ ભેદ બધાને સરળા સમજે છે. ગોળને ઓળ સરળો ગણાય તો અભૈન પ્રજામાં મોલો ઉતરી જાય.

વિચારકોનું માનવું છે કે, ચોરી પર શિરભેરી નેટલી વધતી જાય, તેટલીજ પવિત્રતા અને શ્રેષ્ઠતા ઢકાઈ જાય, આવશ્યોનાં પઠ બાઝતાં જાય અને શ્રી સંઘનાં માન, મોભાને હિત ભેળમાતાં જાય અને પરિણામે શ્રીસંઘની સત્તાનો નાશ થાય. આવી નિરંકુશતામાં મહાલવા બીજાઓ પણ લલચાય. તપસી પડે લપસી અને પરિણામ શું આવે એ વિચારકોજ ઠંડપી શકે.

એક સન્નનને કલેષની શાંતિ સંબંધે લખેલ તેનો અર્થ^{૧૪} વાંચકોને વિચારવા લાયક હોવાથી તેનાજ શબ્દો અત્રે ટાંકુ છું. જાપને લિખા કિ મુનિ-વલેપકી શાંતિ કરો, તો મુનિ-વલેપ-
દોનોફો સહયોગી સ્થાન કૈસે ? મુનિપનમે વલેપ નહીં રહ સકતા.
વલેપે મુનિપન નહીં રહ સકતા.

એક શુણાતુરાગી મુનિરાજે મને લખાવેલ પત્રના નીચેના શબ્દો પક્ષકારોને અર્પણ કરું છું.

શિથિલાંચારની પછેડી નીચે ઢંકાતું સાધુ શરીર, તેને તો હું સિંહની ચામડીમાં સન્ન થયેલ શિયાળજ સમજું. બિચારાં બીજાં જાનવરોનું તો શું ગળું, પણ ફવામાં પ્રતિબિંબ બતાવી સિંહોને પણ તે દસાવે. આવાં શિયાળોને શોધી કાઢવામાં શ્રીસંઘની નેટલી બેઠરકારી, ચમમપોશી કે પ્રમાદ તેટલોજ

સમાજનો કિલ્લો ચોરો થતો જવાનો. કિલ્લાનો એકાદ ગુંબજ ઢીલો થતાં તુરત તેને સમારવામાં ન આવે તો, એ ગુંબજનું ડુકમનોને રસ્તો કરી આપે. આવા રોગોને નિર્મૂળ કરવાની સંજીવની માત્રા માત્ર એકજ છે અને તે એ કે, આવાં શિષ્યા-ગોથી સમાજને ચેનાવતા રહેવું, અને રોગનો ચેપ પ્રસરતો અટકાવવો.

પ્રાચીન સંસ્કૃતિ, વિભૂતિ અને ગૌરવના અમૂલ્ય તત્ત્વોથી પ્રકાશિત શ્રીસંઘનું એ અંગ પોતાની અસ્વચ્છતા સમજી ગયું છે. સ્વસ્થ બનવા માંગે છે. ઉડી ઉભું થવા માંગે છે, પણ પક્ષપાતના ધુધવાટા, પ્રયત્નોની સફળતામાં વિલંબ નાંખે છે. હવે આગસ મરડી ઉભા થઈ જાગૃત થવાનો જમાનો છે. સાગર પરથી વહી આવતી લહરીઓને ઝીલવા તૈયાર થવાનો વખત છે. ચોતરફ પર્યટન કરી, વિહારને ગતિ આપી, પક્ષપાતને નિર્મૂળ કરી, આગસ, અથ્રહા, અને કુસંપને નિવારવા કટિબદ્ધ થવું જોઈએ. આ ઉપયોગી પણ કઠિન કાર્ય છે. કાંઈ બચ્ચાનાં ખેલ નથી.

જો લાગણી હોય, ઇચ્છા હોય, કર્તવ્ય જ્ઞાન હોય તો, શુદ્ધ ચારિત્ર, નિર્દોષી સ્વભાવ, શાન્ત જીવન, સંયમ સાર્થક અને સતત પરિશ્રમશીલતાનું સેવન કરો ‘સૂતા તાણી સોડ’ નું કલંક કાઢી નાંખો. સમાજની ઉન્નતિ કરવાનો કલશ તમારા ઉપર દોળાવા દો.

આપણામાં રહેલું મનુષ્યત્વ આપણને ચેકારી પેકારીને કહે ॥ કે ‘પક્ષ છોડ પારખી નિહાલ જેન નિકાકર’ વ્યા-

ખ્યાન પૂર્વે આ વાક્ય રોજે રોજ સાંભળવું છતાં સોંસરું સરી જાય તો સાર્થક શું ? આપણા પ્રાતઃસ્મરણીય પૂર્વજ્ઞેનું સ્મરણ કરે, તેઓ પ્રત્યે પૂજ્યભાવ હોય તો તેઓની આરા માથે ચડાવે. તેઓએ મોપેલું સમાજરક્ષાનું સુકાન હાથમા લેા. તેઓ શરીર કે શ્રાવકોના શુભામ નહોતા જાન્યા.

શુદ્ધ સાત્વિક જીવન ગાળી આત્મજાગ્રી ખીલવી, આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કળવી એ આર્યના પ્રાચીન મન્દિરોનું સત્ત્વ છે. ભૌતિક સિદ્ધાંતો, આત્મિક પ્રગતિને આડે કદિ આવી શકતા નથી. નગમઆગરમા જીવનનોકા અપહાવતી વળતે તમારી જીંદગીની દિશા બદલતી વળતે પવિત્રતાનો પોષાક પહેરવી વળતે આપે કન્દેલી પ્રતિજ્ઞાઓ ચાલ કરો, એ મગજ સુદૃઢમા મળેલા મંત્રાનું સ્મરણ કરો જે માટે પ્રાણ પાથર્યા છે, તેને પ્રાણની પેઠે જાળવો એ અતરાતમાના અવાજની અવગણના કદિ કર્યો નહિ.

મહાત્માઓ અને અનુગમીઓના ઉપના અવાજે યાદ કરાવવાની હિમ્મત એટલા માટેજ થઈ છે કે, નમાજ અત્યારે તપીને પ્રવાહી જાન્યો છે, તેમનો ગામે ઢાળો-ગીણું હાજર હોય તો તક મળતા તનો ઘાટ જને નિહા લેખક શ્રીચુત વાડીલાલ મો. શાહ રત્ન લખે છે કે, “આખી દુનિયા કોઈ કાળે એટલી સાથે સમજદાર થઈ નથી અને થઈ શક્યો નહિ જે થોડાઓ સ્વભાવે શક્તિવાન જે, પણ નમની શક્તિઓ વિકૃત શિક્ષણથી દટાઈ ગયા છે ત ‘થોડાઓ’ નોજ જાગૃતિના દરકાર કરવાની છે એ થોડાઓ પડી સમગ્ર લોકજગતને પોતાની

પ્રકરણ ૪૯મું.

ઉદ્દેપુર મહારાણાના લ.નીજાએ લગ્ન પ્રસંગે

પશુવધ બંધ કરાવ્યો.



શ્રીમાન્ આચાર્યજી મહારાજ અજમેરથી વિહાર કરી નયાનગર પધાર્યા અને શ્રીમાન્ યુવાચાર્યજી મહારાજે બિકાનેર તરફ વિહાર કર્યો. નયાનગર પૂજ્યશ્રી ઠેટલાક દિવસ બિરાજ્યા. આતુર્ભાસ પણ નયાનગર થવાની સંભાવના હતી. એટલા માટે કાલક્ષેપ કરવાને આસપાસ મારવાડનાં ગામોમાં પૂજ્યશ્રી વિચરવા લાગ્યા. અતુકમે વિચરતા શ્રીજી મહારાજ બાવરે પધાર્યા. બાવરામાં તેઓશ્રીના સદુપદેશથી શ્રાવકોએ ૧૦૦-૧૫૦ બકરાને અંલયદાન આપ્યું. પૂજ્યશ્રી ત્યારે બાવરા બિરાજતા હતા તે વખતે ઉદ્દેપુરના મહારાણા સાહેબના લત્રીજા શિવરત્ની મહારાજ હિન્મતસિંહજીના કુંવર સાહેબની જાન બાવરા નજીક રાશ ગામ છે ત્યાંના ઠાકોર સાહેબને ત્યાં આવી હતી. પૂજ્યશ્રી બાવરામાં બિરાજે છે એવા બખર મળતાં મહારાજ હિન્મતસિંહજી વગેરે સરદાર બાવરે પધાર્યા અને પૂર્વ પરિચયને લઈ અરજ કરી કે અમારી ચાર પાંચ રોજ સ્થિરતા થશે માટે આપ રાશ પધારવાની કૃપા કરો તો અમોને ઘણાજ લાભ મળે. શ્રીમાને ફરમાવ્યું કે આ વખતે રાશ આવવાનો અવસર નથી. સળગ કે ત્યાં આપની મીજબાનીને માટે પશુ પક્ષીઓનો વધ થવાની સંભાવના છે. ત્યારે તેમણે અરજ કરી કે, મહારાજ ! અમે

હિંસા બિનકુલ થવા નહિ દર્શનું, આપ રાજ પધારવા કૃપા કરો. તત્પશ્ચાત્ કાંદોરશ્રીએ રાજ જઈને આજ્ઞા કરી કે, અમારે માટે ખીલકુલ હવહિંઆ કરશે નહિ આજી ૧૫૦ થી ૧૭૫ ષાકરાને સહજમાં અભયદાન મળી ગયું. પૂજ્યશ્રી રાજ પધાર્યા ત્યાં વ્યાખ્યાનમાં શીવરતી મહારાજ શ્રીમાન્ હિમતસિંહજી સાહેબ તથા અન્ય સરદારો અને સ્વમતી અન્યમતી લોકો મોટી સંખ્યામાં આવતા હતા. રાજના કામદારે ૧૦૧ ષાકરાને અભયદાન આપ્યું. શ્રાવકોએ પણ ઘણા ષાકરાને અભયદાન આપ્યું શ્રીયુત્ત આળવાળાના નીચેના વિચારો માંસાહારી લોકોને મનન કરવા લાયક છે.

“સાદી છાંડગી અને અન્ય જોરાક એ આપણો મુદ્રાલેખ હોયો જોઈએ. જેવું જાણએ તેવો આપણો અભાવ બને છે. આપણા જોરાકમાં તામસની ગીએ વધી પડી છે. આપણા જોરાકને માફ આપણે ગાણુસનો હવ લેના થઈ ગયા છીએ. આપણે માંસ વગેરેનો જોરાક ખાયા માફ થુન પર ચડીએ છીએ. જ્યાં મુધી આવાં નિર્દોષોનાં થુનો અટકે નહિ ત્યાં મુધી આપણા વચ્ચે શેરી, છુટકાટ, દગો, ફટકો અને જદમાગીનો છેદો સંહળે નહિ આવે.

“દયાનો ધર્મ જ્યારે અણેક રાજ્યો સ્થાપ્યો ત્યારે હિંદુસ્તાનની બનાવટ થઈ ચકી. દયાનો ધર્મ જ્યારે રાજ્ય કુમાળપાળે સ્થાપિત કર્યો ત્યારે ગુજરાતની આબાદી હતી. દયાનો ધર્મ જ્યારે રાણી વીકટોરીઆના જમાનામાં શરૂ થયો ત્યારે લોકો સંતોષી બનવા લાગ્યા. પણ આપણો ધર્મ આજે સ્વાર્થી ફર અને અધમ પાળેનો જાય છે. આપણે મહેસાં ફટકું

જોઈએ છે. દયાર્થી શાંતિ છે. કોઈનો ગુન્ડો થાય તો તેને દયા બક્ષવી. એમના રક્ષણ કરતા થઈએ તો આપણે બ્રાતૃભાવનાનું રાજ્ય આપણા વચ્ચે વહેલું લાવી શકીશું. મુંગા અને ગરીબ નિર્દોષ અને વાચા વિનાનાઓ ઉપર ભુલમ ગુજારવો યા તેમના ઉપર કાતીલ છુરી ફેરવવી એનો ત્રાસ આપણી ઉપર ઉતરવા પામે છે, માટે આપણે દયા સર્વ ઠેકાણે પાથરવી જોઈએ.”

રાશથી પૂજ્યશ્રી કેકીન પધાર્યા. ત્યાં એક અઠવાડીયું રોકાણા. નિકટવર્તી ગામોના સેંકડો ગ્રાવકો શ્રીજીના દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. શુભારે ૪૦૦ બકરાને જશનગરમાં અભયદાન મળ્યું. ત્યાંથી વિહાર કરી જેઠ વઢ ૧ના રોજ પૂજ્યશ્રી લાંબીયા પધાર્યા. લાંબીયાના શ્રીમાન્ ઠાકોર સાહેબ વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા. તેમના હૃદયપર પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનની ઘણીજ અસર થઈ. ઠાકોર સાહેબે કેટલાક નિયમ પ્રત્યાખ્યાન કર્યા અને ચાર બકરાને અભયદાન આપ્યું. બીજા પણ ઘણા લોકોએ વિવિધ પ્રકારનાં મત નિયમો કર્યા.

જેઠ વઢ ૩ના રોજ પૂજ્યશ્રી કાલુ પધાર્યા, ત્યાં પુંસા-લાલજી કોઠારીએ સજોડે ચોથામતનો ખંધ લીધો. ઉપવાસ દયા બસો તથા અન્ય સ્કંધાદિ બહુ થયા. કાલુના ખેડૂતોએ લીલાં વૃક્ષ તથા છોડ વગેરેને બાળવાના સોગન કર્યા.

કાલુમાં મહારાજ દોલતઋષિજી મહારાજ (જેમણે પણ કાઠીયાવાડમાં વિચરતાં ઘણા ઉપકાર કર્યો છે તેઓ) થાણા ૮ સહિત પધાર્યા. પરસ્પર બહુ આનંદપૂર્વક જ્ઞાનચર્ચા અને વાર્તાલાપ થતો રહ્યો, વ્યાખ્યાન એક ઠેકાણે વંચાતું હતું. પ્રતઃકાળનું

વ્યાખ્યાન દિગ્ગંજરી સ્કૂલમાં વંચાતું. પ્રથમ અર્ધો પોણા કલાક શ્રી દોલતઋષિજી મહારાજને વ્યાખ્યાન કરમાવવા પૂજ્યશ્રી કહેતા અને બાદમાં પૂજ્યશ્રી વ્યાખ્યાન કરમાવતા. બપોરે શ્રી લક્ષ્મીનારાયણજીના મંદિરની તીજારી બડા બજારમાં વ્યાખ્યાન બન્ને મહાત્માઓ કરમાવતા. પરિષદનો ઠાઠ દર્શનીય હોતો અને ઉભય સંતોના શ્રવણીય અને અદ્વિતીય ઉપદેશની અસરથી મહાન ઉપકારો થયા. વ્યાખ્યાનમાં સ્વમતી અન્યમતી શુભારે ૫૦૦ મનુષ્ય આવતા હતા.

કાલુથી વિહાર કરી જેઠ વઠ ૧૩ના રોજ પૂજ્યશ્રી બલુદા પધાર્યા. ત્યાંના ધનાઢય શેઠ ગંગારામજી સુધા કે જેમની બેંગલોર તથા મદ્રાસમાં હુકનો છે તેઓએ પૂર્ણ ભક્તિ ભાવથી પૂજ્યશ્રીની સેવાભક્તિ કરી બલુદામાં પૂજ્યશ્રી પધાર્યા તેજ દિવસે સાંજના પૂજ્યશ્રી બહારલી બુમિકાથી ગામમાં પાછા આવતા હતા ત્યારે એક ખાટકીનો છોકરીને બે બકરા લઈ જતી જોઈ શેઠ ગંગારામજીને આ હકીકત માત્રમ પડતાં તેમણે બંને બકરાને અભયદાન આપ્યું.



પ્રકરણ ૫૦ મું.

અવસાન.



જેઠ વઢ ૧૪ ના રોજ બહુદાથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી
જેતારણ પધાર્યા. ત્યાં આહાર પાણી કર્યા પછી સ્વાંધ્યાયાદિ
નિત્યનિયમથી પરવારી પૂજ્યશ્રીએ જપોરનું વ્યાખ્યાન કરમાવ્યું.
ખીજે દિવસે જેઠ વઢ ૦))ના રોજ નિત્યનિયમથી પરવારો પહિ-
લેહણ કર્યું, અને પુજન પ્રમાર્જન કરી પોતાના હાથથીજ
કાળેયુંજો લઈને જાતે પાટીયું જિછાવી વ્યાખ્યાન કરમાવવા
લાગ્યા. શ્રી ભગવતીજ સૂત્રમાંથી ગંગીયા અણુગારના ભાંગા
કરમાવતા હતા. અર્ધોએક કલાક વ્યાખ્યાન વાંચ્યા પછી મહારાજ
શ્રીને એકાએક ચક્કર આવવા લાગ્યું. અને આંખોમાં તકલીફ થઈ
ગઈ. મહારાજશ્રીએ સૂત્રનાં પાનાં સહિત પાટી નીચે મૂકી પોતાના
બંને હાથથી આંખો થોડીવાર દાબી રાખી. પછી ફરી ચક્કમા
લગાવી સૂત્ર વાંચવા ચત્ત કર્યો, પણ દેખી શક્યા નહિ તત્કાળ
ખીજ વાર ચકકર આવ્યું, અને શિરમાં અસહ્ય દર્દ થવા લાગ્યું.
ત્યારે મહારાજે કરમાવ્યું કે, મારી આંખો હવે વાંચવાનું કામ
કરી શકતી નથી માટે મોઢેથીજ વ્યાખ્યાન આપું છું. તરતજ
તેઓશ્રી મોઢેથી સૂત્રની ગાથા જોડીને તેનું રહસ્ય સમજાવવા
લાગ્યા. એવામાં પુનઃ ચક્કર આવ્યું; અને દર્દનું જોર ધણું વધી
ગયું એટલે ખીજ સાધુજી ગળુલાલજીને વ્યાખ્યાન શરૂ રાખવાની
આજ્ઞા કરી પોતે અંદર પધાર્યા, અને યુનિશ્રી મનોહરલાલજી

વગેરે સમક્ષ કહ્યું કે “મેં આગાઉ જ્ઞાનાવૃદ્ધ પુરુષોના મુખેથી
 એમ સાંભળ્યું છે કે બેઠાં બેઠાં અંખની નજર એકાએક બંધ
 થઈ જાય તો મૃત્યુ નજીક આવ્યું છે એમ સમજવું, માટે મને
 હવે સંચારો કરાવો અને મુનિશ્રી હરખચંદણ આવી જાય તો
 હું આલોચણા કરી લઉં.” આમ કહી પુન્યશ્રીએ ચતુરસ્રિકણ
 નામના એક સાધુને આજ્ઞા કરી કે, તમે હમણાંજ નયાનગર
 વિહાર કરો અને ત્યાંથી હરખચંદણ મહારાજને તેડી લાવો.
 સાધુજીએ તત્ક્ષણ વિહાર કર્યો. ધાવકોએ આ હકીકત માલુમ
 પડતાં તેમણે એક શ્રજ્જને દેલમાં નયાનગર તરફ રવાના કરી
 દીધો. તે સાધુજીની પહેલાં શ્રીમ્ન પહોંચી ગયો, અને મુનિશ્રી
 હરખચંદણ મહારાજની મેવામાં સર્વ હકીકત નિવેદન કરી
 શ્રીમાન્ હરખચંદણ મહારાજ આ ખબર સાંભળી આપાદ
 શુદ્ધિ ૧ના રોજ બાર કોશનો વિહાર કરી નિમાજ પધાર્યા
 અને ત્યાં ચિંતાચક્ત સ્થિતિમાં ગત્રિ નિર્ગમન કરી. દિવસ
 ઉગતાજ નિમાજથી વિહાર કરી આઠ વાગતાને શુભારે જેતારણ
 પહોંચી ગયા હતા. તેમને મહારાજશ્રીએ કહ્યું કે “મારી આંખો
 તમારી મુદપતિ બેઠાં શ્રજ્જની નથી. હવે મને શ્રીમ્ન સંચારો
 કરાવો. હવે અને કાયા બુદ્ધિ યવાને વિશેષ વિલંબ નથી.”
 મૂળચંદણ મહારાજે કહ્યું કે મહારાજ! સંચારો કરાવવા જેવી
 બિમારી આપના શરીરમાં જવાતી નથી. તો હું સંચારો કેવી
 રીતે કરાવું? શિષ્યોના હૃદયમાં માસકો પડી ગયો તેઓ દીક્ષા
 થતા કે પુન્યશ્રી તેમને જાગૃત કરી હિમ્મત આપના કે જે
 નિયમને તીર્થંકરો સુદ્ધાંને તાજે થવું પડ્યું તે નિયમ બધાને

સરખો છે, આ પ્રસંગે તમારાથી બને તેટલું ધર્મધ્યાન સંભળાવો એજ અત્યારે તમારું કર્તવ્ય છે.

પૂજ્યશ્રીના મસ્તિષ્કમાં તીવ્ર વેદના થતી હતી, દર્દનું ભેર વિજળોના વેગે વધતું જતું હતું, પરંતુ ઉપસ્થિત સાધુઓ દર્દનું ઉશ્ચ સ્વરૂપ પૂજ્યશ્રીની અદ્વિતીય સહનશીલતાથી કળી કાઢ્યા નહિ અને પૂજ્યશ્રીએ વારંવાર કહેવા છતાં તેઓએ સંથારો કરાવ્યો નહિ, પણ જેમ જેમ વ્યાધિ વધતો ગયો તેમ તેમ પૂજ્યશ્રી તો ભાવસમાધિમાં સ્થિત થતા ગયા. આવી ઉજળી વેદનામા પણ તેમની શાંતિ અને ધૈર્ય અનુપમેય હતાં. કાયરતા પ્રતીત થાય તેવો એક શબ્દ પણ એ સિંહસમાન શૂરવીર ધીર પુરૂષના સ્પર્શમાંથી નીકળ્યો નહિ.

પૂજ્યશ્રીની ખીંભારીના સમાચાર જોતારણના શ્રાવકોએ દેશાવરમાં તારદ્વારા અનેક શહેરોના સુખ્ય સુખ્ય શ્રાવકોને પહોંચાડી દીધા હતા. તે ઉપરથી ઘણા શ્રાવકો ત્યાં આવી પહોંચ્યા હતા. આખાંડ શુદ્ધ ૧ ના રોજ ખ્યાવરના કેટલાક શ્રાવકો આવ્યા હતા. અને તેજ દિવસે સાંજના ઉજ્જેનથી લાઇ ચુનીલાલ કસ્યાણજી પણ આવ્યા. હું મોરળી હતો ત્યા તાર આવ્યો હતો પણ પાખો વિના ચોટસે દૂર પહોંચી શકાય એમ નહોતું. ચુનીલાલજીએ મહારાજશ્રીને વંદણા કરી સુખચાતા પૂછતા તેઓશ્રી બોલ્યા કે, “લાઈ ! મારો સંથાનનો અવસર આવી ગયો છે, પુદ્ગલ દુઃખ દઇ રહ્યા છે.” આ વખતે બીજા પણ કેટલાક શ્રાવકો અને સાધુઓ પૂજ્યશ્રીની સમીપે બેઠા હતા. આ વખતે શ્રીજી મહારાજે

‘ ધોરા મુહુતા અબલં સરીરં ’ એ શ્રી ઉત્તરાધ્યપનશ્ચ સૂત્રનું વાક્ય સૌને સંભળાવી તેનું રહસ્ય સમજાવ્યું.

જુદા જુદા શ્રાવકો જુદી જુદી ઔષધિઓ સૂચવતા હતા પણ પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, બાહ્યોપચાર કરતાં હવે આંતરોપચારજ કરવા દો અને આરંભ સમારંભ મિશ્રિત ઔષધિઓ ન સૂચવો.

આ વખતે યુવરાજશ્રી હાજર હોત તો પૂજ્યશ્રીને વિશેષ સમાધાની રહેત, પરંતુ હિમ્મતે બહાદુર એ લડવીર; અચાનક આવેલ મૃત્યુથી જરા પણ ડર્યા નહિ. શિષ્ય સમુદાયને શરૂઆત પાસે બોલાવી; બધાનાં મસ્તકો પર હાથ ફેરવી બાણે આખરી રત્ન લેતા હોય તેમ બોલ્યા.—“ મુનિરાજો સંયમને હીવાવળે, સંપસંપીને રહેજો, પંડિતશ્રી જવાહિરલાલજીની આજ્ઞામાં વિચરજો તેઓ દ્રઢધર્મી, ચુસ્ત સંયમી અને મારા કરતાં તમારી વધારે કાળજીથી સંભાળ રાખે એવા છે. હું અને તે એકજ સ્વરૂપ હીજો ગોમ માનજો, તેમની સેવા કરજો, શ્રીકૃષ્ણ મહારાજની સમુદાયને અજવાળજો, શામનની શોભા વધારજો ખમાવું છું. ક્ષ....મા....ક....ર....જો.” પૂજ્યશ્રી બોલતાં થાકી ગયા. પાસે બેઠેલા મુનિમંડળનાં ચક્ષુઓ અત્યુપહૃંચ્યાં. એક મુનિરાજે જવાબ આપ્યો,—“ પૂજ્ય સાહેબ ! આપની આજ્ઞા અમારે શિરસાવંધ છે, આપ નિશ્ચિંત રહેજો અમો બાળકોને આપ શું ખમાવો છો ! ખરૂં ખમાવવું તો અમારે જોઈએ કે આપના ઉપકારના પ્રમાણમાં આપની કિંચિત્ સેવાનો લાભ અમને મળ્યો નથી,” આથી વધારે બોલાયું નહિ.

સમપસૂચક પૂજ્યશ્રીએ આ શોક પ્રસંગને તુરતજ શ્રી સૂત્રની ગાથા બોલવી શરૂ કરી, શાંતિના રૂપમાં ફેરવી નાંખ્યો અને શિષ્યો પણ મંદ સ્વરે તેમાં સામેલ થયા.

બીજે દિવસે અપાઠ શુદ્ધ ૨ ના રોજ સવારે અગ્નિરથી શ્રીમાન્ શેઠ ગાદમલજી લોઢા તથા પચાવરના કેટલાક ગૃહસ્થો આવી પહોંચ્યા. તે દિવસે પૂજ્યશ્રીના શરીરમાં વ્યાધિ બહુ વધી ગયો, અને નિત્યનિયમ પણ ન થઈ શક્યું. પૂજ્યશ્રી વારંવાર દુરમાવતા કે મારાથી નિત્યનિયમ ન થઈ શકે ત્યારે જાણવું કે મારો અંતકાળ નજીક આવી ગયો છે. આ ઉપરથી તેમના શિષ્યોને બહુ ચિંતા ઉપજી અને દ્વિતીયાને દિવસે તેમને સાગારી સંઘારો કરાવી દીધો અને રાત્રિના સમયે મહારાજશ્રીને જાવ-જીવનો સંઘારો કરાવવામાં આવ્યો અને તેજ રાત્રિએ પાછલા પહેરે શુભારે પાંચ વાગતે આ માટીના કાચા ડુંભ સમા એક રિક્ત દેહને છોડી પૂજ્યશ્રીનો અમર આત્મા સ્વર્ગ સીધાવ્યો. જૈનશાસનરૂપ આકાશમાનો એ જળહુળતો સૂર્ય અમ્મત પામ્યો. અતુર્વિધ સંઘનો મહાન આધારસ્થંભ તૂટી પડ્યો. આ વળતે સાધુજનો ૧૨ થાણાં શ્રીજીની સેવામાં ઉપસ્થિત હતાં.

પૂજ્યશ્રીના શરીરમાં રહેલો પ્રાણ તેઓનો નહિ પણ સકળ સંઘનો હતો. રાજા મહારાજાઓની પણ ન થાય એવી તેઓશ્રીની ચિકિત્સા થઈ. ઘણે ઠેકાણે તપશ્ચર્યાઓ શરૂ થઈ. દાનપુણ્ય દેવાયાં, બાધાઓ લેવાઈ અને પૂજ્યશ્રીને આરામ થવા પ્રાર્થનાઓ થઈ, પરન્તુ એ આત્માને પરમાત્માના આમં-ત્રણથી અવગણના કરવી પાડવે એમ ન હોવાથી, અસંખ્ય

શ્રાવકોને શોકસાગરમાં—મૂર્ચ્છામાં મૂકી સમાજનો સતારો અદ્વય થયો. સંધારો આટલો ટુંકો ન હોત તો એ મૃત્યુ મહોત્સવ ઉજવવા લોકો ઉભરાત અને લાખો રૂપિયા ખર્ચાત.

વિશ્વની ઘટમાળ ઐત્રીક છે. પ્રારબ્ધનું વૈચિત્ર્ય અગમ્ય છે. પુટીની છુટી નથી. જૈનસમાજને દૈદ્યમાન કરનાર એ પવિત્ર આત્મા, અનેક જખમો ઝીલી હુમાયેલા દિલોનો જ્વલંત સંદેશ શ્રીશાસનદેવ હજુર રજુ કરવા, સ્વર્ગ લોકે સંચર્યો.

કાઠીયાવાડમાં કોહિનૂરસમ પ્રકાશથી આંજી ગયેલ, રાજ-પુતાનાનું એ રત્ન, માળવા મેવાલનો એ મણી જે આત્મા અત્યાર સુધી એ મહાત્માના શરીરમાં હતો તે સમગ્ર શ્રી સંઘમાં પ્રસરી ગયો.

કયું વજ્ર હૃદય આ વિયોગનું—અવમાન સમયનું વર્ણન કરી શકે ? કયો કવિ આ વિરહ વર્ણન લખવા હિમ્મત ધરી શકે ? એક ભક્તના શબ્દોમાંજ કહીએ તો—તેઓશ્રીનું શરીર ગયું, મૂર્તિ અલોપ થઈ, તેઓશ્રીનું દર્શન ફર ચયું, રથૂલ દુનિયામાં, રથૂલ બાવહારમસ્ત દુનિયામાં, તેઓશ્રીનું સ્થૂલ સ્વરૂપ નાશ પામ્યું, પરંતુ યશ શરીર અમર રહી ગયું છે.

કોણ એવું હૃદયહીન હશે કે આ વખતે લોકોને રહ્યા નહિ દે. મગજની ગરમી ઝોણી કરવા નહિ દે. પણ ખસ, ખડુ થયું.

“ રાઈ રાઈ આંસુડાની નદીઓ વહે તોયે,
ગયું તે ગયું, શું આવી આંસુ લુછવાનું શાણા ! ”

જ્યારે તેઓ બિરાજતા ત્યારે તેઓશ્રીનો લાલ ન લાઇ શક્યા ને પાછળથી પોકો મુકવી એ બલી દંભ જ છે.

ઉઘાડી આંખે તો તેઓશ્રીના સ્મિતપૂર્ણ મુખચંદ્રનાં દર્શન કરી શકીશું નહિ. વિશાળ લાવરક્ષિત મુખકમળમાંથી 'ઝરતા મધુર ટ્રેસાહુક અમૃતના પાનથી પવિત્ર થઇ શકીશું નહિ, પણ હો, તેમનું મીશન એજ તેમનો આત્મા હતો. આપણે તેઓશ્રીના સદ્વિચારોને વળગી રહીશું તો તેઓશ્રી દરેકના હૃદય સિંહાસને બિરાજેલા જણાશે.

તેઓશ્રીના દેહનો વિષય થયો, પરંતુ તેઓશ્રીના પ્રાણરૂપ - તેઓશ્રીના આત્મારૂપ ચારિત્રધર્મનું ધ્યેય તો વિશેષ વિસ્તૃત થવાનું આ ધ્યેય પૂર્ણ વિસ્તરે. તેઓશ્રીનો અમર આત્મા સમાજને ખૂણે ખોંચરે પ્રવેશો અને તેઓશ્રીના જેવું જીવનળાગ 'સર્વ સંતોમાં સ્ફુરે !

ત્રીજે દિવસે બિકાનેર, ઉદયપુર વગેરે ઘણાં ગામના શ્રાવકો એકઠા થઇ ગયા અને આચાર્યશ્રીનો નિર્વાણોત્સવ ઘણીજ ધામધૂમથી કરવામાં આવ્યો. શુજરાત કાઢીનાવાંડની પેઠે ખત્રીસ ખંડની માંડવી નહિ, પણ મારવાડમાં 'ચકડોલ' માં શખને સૂવાડે છે, ઉપર જરીનાં વસો ને સુવર્ણ ચાદીની નાની લોટીઓનાં ઇંડા મૂકે છે ને ગાજતેવાજતે દ્રવ્યનું દાન કરતા સ્મશાન ભૂમિ તરફ જાય છે.

સુખડ ચંદન વગેરેથી ચિતા ખરકવામાં આવી. ચિતામાં આગ મૂકવાની ઘણાંની હિંમત ન આવી....અતે પૂજ્યશ્રીનું

માનુષી શરીર લક્ષ્મીભૂત થઈ ગયું. શ્રાવકોએ મુનિના પાસે આવી આશ્વાસન આપ્યું ને મગલક સાંભળી વિખરાયા.

ભારતની શોચનીય દશા એ છે કે, આપણા નેતાઓનાં આયુષ્ય અત્યંત હોય છે, ને તનહુરતી વહેલી બગડવા માંડે છે. મૃત્યુ સમયે ૨૦ મી વિવેકાનંદનું આયુષ્ય ૩૬ વર્ષ, શ્રીયુ. કૃષ્ણચંદ્રનેનું ૪૫ વર્ષ, જન્ટીમ તૈરાંગનું ૪૮ વર્ષ અને શ્રીયુત ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલેનું ૪૬ વર્ષનું હતું. ૧૯૧૧થી આયુષ્ય અવસાન ૨૦ મે ૫૧ વર્ષનું જ હતું એ ઉમ્મરે પણ નવું નવું શીખવાનો ઉત્સાહ વધતો જતો હતો, ત્યારે ગ્લેડસ્ટન અને એડીસન આપણને યાદ આપ્યા વિના રહેતા નથી.

છેલ્લી કસોટી સુધી તવાપ્રતે ગુદ્ધ કુંદન થવામાં તેઓશ્રીને અસહ્ય પરિસહો સહન કરવા પડ્યા છે. તેઓશ્રીના પ્રકાશતા કીર્તિદીપને ઝંખો કરના નીચ પ્રયાસો થયેલા, પરંતુ કીર્તિ સૂર્ય સામે કૂળ નાખનારની શું દશા થાય ? તેઓશ્રીના ગુદ્ધ સંયમના તેજથીજ ઈર્ષા અગ્નિ ચોલવાઈ જતો. ઈર્ષાના પડાગમાં ચારિત્રધર્મનું ખૂન કરી બેસનર તરફ તેઓ દયાની દ્રષ્ટિથી જોતા. અને હરે બતાવતા કે રથેને જૈનચાસનના મુખ્ય સ્થંભરૂપ સાધુર્મિના કિયાંઈની હત્યાનું પાપ ન કરી બેસે.

ક્રીજીત દહા માદનાં ચળદોમાં આ પ્રસંગ પૂરો કરીએ તો અમારા માટે આટલું બધું કષ્ટ વેચું એને અમે રૂવતાં તો વિશેષ આરામ આપી શક્યા નહિ. તેના દુઃખમાં રેના છવતાં અમે કાંઈ લાગ લઈ શક્યા નહિ. તેના તપતા આત્માને શાંતિ આપી શક્યા નહિ તેના શુભગાન આવની શક્તિ

પણ અમે બહાર દર્શાવી શક્યા નહિ.....કોઈ કૃતદ્વીએ તો તેઓશ્રીપર અણુછાજતી ટીકા કરી, આ મહાત્માના, આ સંતના આ નરમમાં નરમ હૃદયના દયાળુ પુરૂષના આપણા શ્રેય માટેનાં કાર્યોને વખોડી તેનું દ્વિત્વ હુમ્મયું. આ બધું યાદ આવતાં હૃદય ફાટી જાય છે.....પણ સદ્ગુણ કે એ મહારથીની જગ્યા એક બીજા સંત મહાત્માએ ગ્રહણ કરી છે અને સંપ્રદાયના સેનાપતિનું જોખમભર્યું પદ સ્વીકાર્યું છે. તેઓશ્રીને યશ મળે.

લગભગ બત્રીસ વર્ષથી ઝાઝેરી ચારિત્ર પ્રવળ્યા પાળી અને તદંતર્ગત શુભારે વીસ વર્ષ આચાર્યપદને દુશ્શોભિત કરી અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિગોધી પૂજ્યશ્રીએ જીવનસાર્થક કર્યું. તેઓશ્રીનો જન્મ, તેમનું શરીર, તેમની પ્રવળ્યા, તેમનું આચાર્યપદ એ સર્વનું આસ્તિત્વ જનસમુહના કટ્યાણને અર્થે જ હતું તેમણે પોતાની નેશ્વાયમાં એક પણ શિષ્ય ન રાખવા પ્રતિજ્ઞા કરેલ હોવા છતાં બહુ સંખ્યક મનુષ્યોને દીક્ષા આપી તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો અને ઘણા મુનિવરોના ઉપર અવર્ણનીય ઉપકારો કર્યા. તેમનું ચારિત્ર ઘણુંજ અલૌકિક અને તેમના ગુણો અપાર-અકથનીય છે. વિદ્વાન લેખકો અને શીઘ્રકવિઓ વર્ષો સુધી વર્ણન કર્યાં કરે તોપણ તેમના ચારિત્રનું યથાતથ્ય નિરૂપણ થવું, કે તેમના ગુણસમુહનો પાર પામવો અશક્ય છે તેઓશ્રીનાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની શુદ્ધિ, તેમના અતીતકાળે ઉપજાવેલાં શુભકર્મોના ઉદયનો અપૂર્વ પ્રભાવ, વર્તમાનની શુભ પ્રવૃત્તિ, આગામીકાળનું દીર્ઘદર્શીપણ એ વગેરે એટલાં તો પ્રણલતર હતાં કે જેની ઉપમા આપવાનું અશક્ય છે. આ પંચમકાળના જીવોમાંથી

તેમનો મુકાબલો કરી શકાય તેવી કોઈ વ્યક્તિ દ્રષ્ટિગોચર થતી નથી, તથાપિ આશ્વાસન સેવા જેવું એ છે કે તેઓશ્રીના એ અનુપમ આત્મિક શુભો. અદ્વિતીય આકર્ષણ શક્તિ, દિવ્ય તેજ, અપાર સાહસિકતા, આત્મગણ તેમની ગાદી પર શિરાજમાન વર્તમાન આચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી પં. રત્ન શ્રીજવાહિરલાલજી મહારાજ સાહેબમાં ઘણું અંશે વિદ્યમાન છે. અમારી એ હાદ્દિક અભિલાંષા છે કે તેઓશ્રીના જ્ઞાન; દર્શન; ચારિત્રના પથંવોમાં સમય સમય પર વિશેષ વિશેષ અભિવૃદ્ધિ થતી રહે અને તેઓ નિરામયી અને દીર્ઘ આયુષ્ય ભોગવી જૈનધર્મની ઉદ્ધાર અને પવિત્ર ભાવનાનો પ્રચાર કરવાના પોતાના કાર્યમાં પૂર્ણપણે સફલતા પ્રાપ્ત કરે.



પ્રકરણ ૫૦ મુ

શોકપ્રદર્શક સભાઓ.

~~~~~

મારવાડ, માગવા, મેરાડ, ગુજરાત, કાઠીયાવાડ, દક્ષિણ, પૂજ્ય વગેરે દરેક પ્રાંતોમાં અનેક રાહેરો અને ગામોમાં પૂજ્ય શ્રીના સ્વર્ગવાસના સમાચાર મળતા હડનાળ, અગતા, પાખી પાળવામાં આવી હતી, ધર્મધ્યાન કરામાં આવ્યું હતું, અને લાખો રૂપિયા જીવદયાના કામમાં ખર્ચાયા હતા વિસ્તારભયને લીધે તે સઘળું અહિં આપી શકાતું નથી કિન્તુ તેમની મુખ્ય મુખ્ય મલાઓનો હેવાલ આ નીચે આપવામાં આવે છે.

## મુખ્ય સંઘની જંગી સભા.

ખંધ રહેલા ખલ્લરો

તારીખ ૨૨-૬-૨૦ ના રોજ ચીચપોકલીમાં આવેલા જૈન ઉપાશ્રયમાં જૈન સંઘની એક જાહેર સભા બેલાવવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે સેક્રેટરી જામજો ભાઈજો એકત્ર થયા હતા અને પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના સ્વર્ગવાસથી જેન કોમ અને ધર્મને જે ન પૂરી થકાય તેવી મોટી ખોટ પડી છે, તે જાખત ઉપર જુદા જુદા ભાઈજોએ વિવેચન કરી અત્યંત દિલગીરી પ્રદર્શિત કરી હતી.

ઉવટમાં મુખ્યના જૈન સંઘ તરફથી બીકનેરમાં બિરાજતા યુવરાજ મહારાજશ્રી જ્ઞાહિરલાવજી મહારાજને અને ત્યાંના જૈન

સંધને તથા રતલામના જોન સંધને દિલસોજી દશાવનારા તારો મોકલવા ઠરાવ થયો હતો.

પૂર્વના આચાર્યશ્રીના નિર્વાણમહોત્સવ સળગે જીવેને અમ-  
યદાન આપવા વગેરે જીવદયાના કામ માટે એક ફંડ કરવામાં  
આવ્યું હતું. જેમાં હાજર રહેલાં લાઇઓ બહેનોમાંથી રૂપિયા  
પાંચ હજાર એકઠા કરી વાંદરા વગેરે સ્થળોનાં કસાઇખાનાં બંધ  
રાખવામાં આવ્યાં હતા. ફાળો હજુ ચાલુ છે.

આજરોજ મુંબઈમાં ઝવેરીબજાર, સોના ચાંદી બજાર, શેર  
બજાર, સુખજી જેઠા કાપડ મારકીટ, મંગળદાસ કાપડ મારકીટ,  
કોલાખાનું રૂ બજાર, દાણા બજાર, કરીયાણા બજાર આદિ વેપારી  
બજારો બંધ રહ્યાં હતાં.

### રતલામ.

તા. ૨૫-૬-૨૦ ના રોજ મોટા સ્થાનકમાં સમસ્ત સંઘની  
એક સભા થઈ હતી. જેમાં મુંબઈ સંઘનો દિલસોજીનો તાર  
વગેરે વાંચવામાં આવ્યા. ત્રણ ચાર વક્તાઓએ સફળતા પૂજ્ય-  
શ્રીનું જીવનચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું. પૂજ્ય મહારાજશ્રીના અક-  
સ્માત વિયોગથી સમસ્ત સંઘને અતિ ઘણું ખેદ થયો હતો  
અને નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

### પ્રસ્તાવ પહેલાં ।

શ્રીમાન્ પરમગુણાલંકૃત, ક્ષમાવાન્, ધૈર્યવાન્, તેજસ્વી, જગદ્ગુરુ,  
પ્રહા પ્રતાપી, આચાર્યપદધારક પરમપૂજ્ય મહારાજાવિરાજ ધી શ્રી  
૧૦૦૮ શ્રીલલજી મહારાજકા આપાદ શુદી ૩ શનિવારકો

मु. जेतारणमें अकस्मात् स्वर्गवास होगया, यह अत्यंत खेदजनक और हृदयभेदक खबर सुनकर इस रतलाम संघको पूर्ण रंज व दुःख प्राप्त हुवा है. इन महात्माके वियोगसे सारे हिन्दुस्थानमें अपनी समाजके लोगोके अतिरिक्त हजारों अन्य मतावलम्बियोंको भी अत्यंत रंज हुवा है. सारी जैन समाजने एक अमूल्य रत्न खोया है और ऐसा फिर प्राप्त होना दुर्लभ है. इसलिये यह संघसभा पूरी रंजीके साथ खेद जाहिर करती है. इसी मजमूनका तार मुंबई संघका भी यहांपर आया हुवा समामें सुनाया गया. यह सभा मुंबई संघका उपकार मानती है और श्रीमान् वर्तमान पूज्य महाराज श्री श्री १००८ श्री जवाहिरलालजी महाराज साहेबको और संघको मुंबई और रतलाम संघ तरफसे आश्वासन देनेके लिये बीकानेर तार दिया जानेका ठहराव करती है व वर्तमान पूज्य महाराज श्री श्री १००८ श्री जवाहिरलालजीकी तेजकाति दिन २ बडे़ ऐसा हृदयसे इच्छती है.

प्रस्ताव दूसरा ।

श्रीमान् पूज्य महाराजके स्वर्गवासकी खबर सुनतेही तमाम संघने उसी वक्त अपनी २ दुकान बंद करके शोक माना था. तो भी संघ तरफसे फिर ठहरानेमें आता है कि स्वर्गस्थ पूज्य महाराजके शोक निमित्त फिर भी आसाढ शुदी १३ मंगलवारको सब व्यापार बंद रखवा जावे और हलवाई मडभूंजा आदिकी भी दुकानें बंद कराई जावे व गरीबोंको अन्न वस्त्रका दान दिया जावे । यह कार्य

૪ આદમિયોંકે સુપુર્ન ક્રિયા જાવે. હસ સર્વમેં જો કૌઈ અપની  
 સુશીસે જો રકમ દેવે સો સ્વીકાર કી જાવે—

ઉપરોક્ત ઠરાવને અનુસરી અપાઠ ગ્રુહ ૧૩ના રાજ સત-  
 લાભમાં ઘણી દુકાનો બંધ રહી, અન્નચરનાં દાન અપાયાં, અને  
 પૂજ્ય મહારાજની યાદગીરીમાં સર્વ લોકોએ તે દિવસને પર્વ  
 તુલ્ય ગણ્યો.

### રાજકોટ.

તા. ૨૯-૬-૨૦ના રાજ અત્રેની તાલુકા સ્કૂલના મીડલ  
 હોલમાં રાજકોટ સ્ટેટના એ. મુખ્ય દીવાન રાવ બહાદુર હરજી-  
 વન ભવનભાઈ કોટકના પ્રમુખપણા નીચે રાજકોટના શહેરી-  
 એની એક બહોર સભા થઈ હતી. આ પ્રસંગે પ્રમુખ, સાહેબે  
 તેમજ અન્ય વક્તાઓએ પૂજ્યશ્રીએ રાજકોટના આતુર્માસદ્વારાએ  
 કરેલા અવર્ણનીય ઉપકારોનું ઘણીજ અમરકારક ભાષામાં વિવેચન  
 કર્યું હતું. અને પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગવાસથી થોડે પ્રદર્શિત કરતાં  
 નીચેના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

### ઠરાવ ૧લો.

રાજકોટના શહેરીઓની આ સભા, શ્રી સ્થા. જૈનાચાર્ય  
 પૂજ્ય મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી શ્રીલાલજી મહારાજના અપકવ  
 ૮મરે થયેલ સ્વર્ગવાસ માટે પોતાની અંતઃકરણપૂર્વક ભારે  
 દીલગીરી જતાવે છે.

સંવત્ ૧૯૬૭નું ચોમાસું નિષ્ફળ જતાં સંવત્ ૧૯૬૮નો  
 ખાસ કરી જનાવરો માટે ભારે દુષ્કાળ પડ્યો, તે વખતે આતુ-

મીસના તેઓશ્રીના અહિંના નિવાસ દરમ્યાન તેઓશ્રીએ અહિંના તથા બહાર ગામના લોકોને દયા અને સેવા ધર્મનો ખરો અર્થ સમજાવી, લોકોમાં દયાનો ઘણો મોટો જુસ્સો પેદા કર્યો હતો અને તેઓશ્રીના મદ્યોધને લઈને રાજકોટે તે હુકાળ વખતે અહિંથી તેમજ બહાર દેશાવરથી મોટો ફાળો એકઠો કરી માણસજાત તથા જનાવરો પ્રત્યે ઘણું ઉમદા કામ કરી બતાવ્યું હતું આવા એક ખરેખરા મહાન્ વિદ્વાન પવિત્ર અને આચિત્રવાન્ મહામુનિના અર્ગવાસથી માત્ર જૈન કોમનેજ નહિ પણ બીજા બધાને એક જારે ખોટ આવી પડી છે એમ આ સલા જણાવે છે

ઉપરનો ઠરાવ આજો પત્રદ્વારા તથા તેનો ટુંકો સાર તાજદ્વારા જીકાનેજ તથા રતલામ સઘને પ્રમુખ સાહેબની સહીથી મોકલવાનું ઠરાવવામાં આવે છે

### તારની નકલ.

Citizens of Rajkot assembled in public meeting express their deep sorrow for the premature demise of Acharya Maharaaj Shri Shrinilaji and beg to say that in him not only the Jain Community but people in general have lost a most learned, pious and ideal saint. Please convey this message to Uvacharya Maharaaj Shri Jawaharlaji with our humble respects.

### ઠરાવ બીજો.

આચાર્ય મહારાજશ્રી શ્રીલાલજી મહાગજ જેવા નમુનેદાર શુદ્ધવાન મુનિએ આપણા ઉપર કરેલા ઉપકારો માટે તેમના



તરફ માન અને ભક્તિની જેટલી લાગણી આપણે બતાવીએ તેટલી ચોટી છે એમ આ સભા માને છે અને તેટલા માટે આ સભા એમ આશા રાખે છે કે, આવતી કાલનો દિવસ, જે જૈન તથા કેટલાક અન્ય શાસ્ત્ર પ્રમાણે આમાત્રાની પાખીનો હોવાથી અને એ રીતે વ્રત નિયમો ધારણ કરવાનો એક પવિત્ર દિવસ હોવાથી મહારાજશ્રી તરફ ભક્તિભાવ ધરાવનારા લોકો પોતાનો કામધંધો બંધ રાખી જની શકે તો ઉપવાસ કરી ધર્મધ્યાનમાં ગાળશે અને એ રીતે મરહુમ મહારાજશ્રી તરફનો પોતાનો ભક્તિ-ભાવ પ્રદર્શિત કરશે. આ ઠરાવ પણ મહેરબાન પ્રમુખ સાહેબની સહીથી પત્રદ્વારા બીકાનેર તથા સ્તલામ સંઘ ઉપર મોકલવે.

### બેધપુર

- તો. ૩-૭-૨૦.

પૂન્ય મહારાજશ્રીના સ્વર્ગવાસથી સંઘમાં ભારે શોક છવાઈ રહ્યો. પંડિતશ્રી મજાલાલજી મહારાજે તે દિવસે વ્યાખ્યાન બંધ રાખ્યું અને ભારે ઉદાસી પ્રગટ કરી.

### કલકત્તા.

તારકાર સમાચાર મળતાંજ સમસ્ત શ્રાવક લાઇઓએ માર વાડી એમ્બર્સની સમ્મતિ અનુસાર બળરત્ન બધું કામકાજ બંધ રાખ્યું. હઠખોલા પાટનું બળર પણ બંધ રાખવામાં આવ્યું. સંવરકરણી તથા પુણ્યદાન પણ પુષ્કળ થયાં.

### ભીલવાડા.

અપાડ શુદ્ધ ૪ના રોજ પ્રાતઃકાળમાં બળર મળતાં સ્વ-મતી અન્યમતીમા સંપૂર્ણ શોક છવરાઈ ગયો. ધર્મધ્યાન

પુણ્યદાન વગેરે યથાશક્તિ થયું. જીવરાવાળા સંતશ્રી દેવીલાલજી મહારાજ અત્રે જિરાજતા હતા તેમને આ ખગર એકાએક મળતાં ઘણાજ ખેદ થયો. તેમણે વ્યાખ્યાન બંધ રાખ્યું. ગૌચરી કરવા પણ ન નીકળ્યા. ત્યારપછી પણ તેઓશ્રી સદ્ગત આચાર્યશ્રીના શુભાનુવાદ પોતાના વ્યાખ્યાનમાં વખતો વખત કરતા રહેતા.

### સાદડી.

અવસાનના ખગર મળતાં જીવદયા માટે રૂા. ૪૦૦નું ફંડ થયું, તેમાંથી જીવ છોડાવાય છે. દ્વિ શ્રાવણ વદી ૧૧ના રોજ એક દવાખાનું ખોલવામાં આવ્યું છે.

### રામપુરા.

શ્રી જ્ઞાનચંદ્રજી મહારાજના સમ્પ્રદાયના મુનિશ્રી ઈંદ્ર-મલજી થા. ૨ અહિં જિરાજે છે. પૂજ્યશ્રીનો સ્વર્ગવાસ સાંભળતાં તેમને અત્યંત ખેદ થયો. તે દિવસે આહારપાણી ન લીધાં. સંઘમાં ભારે શોક છવાઈ રહ્યો.

### બડીસાદડી.

સંકળ સંઘમાં ભારે શોક છાઈ રહ્યો. વ્યાખ્યાન બંધ રહ્યું. ધર્મજ્ઞાન પુણ્યદાન તથા વૃતપચ્ચણાણુ પુષ્કળ થયાં. આસપાસના ગામોમાં પણ એજ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિઓ થઈ હતી.

### રાવલપીંડી.

જૈન સુમતિ મિત્રમંડળને આધીન જે જે સંસ્થાઓ ચાલે તે બધી બંધ રાખવામાં આવી હતી.

## રાયચુર.

અહિં પૂજ્યશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજની યાદગીરીમાં એક  
“ શ્રીલાલ જૈન પુસ્તકાલય ” ની સ્થાપના થઈ છે.

## ધોરાજી.

વ્યાખ્યાનની પરિવેશમાં યનાવધાની પં. રત્નચંદ્રજી મહારાજે પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગવાસ માટે પોતાનો શોક પ્રદર્શિત કરતાં પોતાના પરિચયનું વર્ણન કરવા સાથે પૂજ્યશ્રીના ઉત્તમ શુભોની તારીફ કરતાં એવું કર્ણુરસિક વર્ણન કર્યું હતું કે શ્રોતાઓના હૃદય શોકનિભન થયાં અને કેટલાકની આંખોમાંથી અનુપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. ઘણાં વ્રતપચ્ચખાણુ થયાં. માંહેમાંહે ઉધરાણું કરી રૂા. ૧૫૨) ના કપાશીયા લઈ અપંગ દોરોને અવસાવવામાં આવ્યા.

## ભુસાવળ.

પત્રદ્વારા સમાચાર મળતાં આઘાદ શુદ્ધ ૧૧ના રોજ તમામ વ્યાપાર આદિ બંધ રાખવામાં આવ્યા અને શ્રાવડોએ દયા પોષા કરી આખો દિવસ ધર્મધ્યાનમાં વીતાવ્યો.

## અમૃતસર.

ચુવરાજશ્રી કાશીરામજી મહારાજે એક દિવસ વ્યાખ્યાન બંધ રાખી ભારે શોક પ્રદર્શિત કર્યો. સંઘ સમસ્તમાં ભારે શોક છવાઈ ગયો.

## હિંગનવાર.

સાધમાર્ગી તથા મંદિરમાર્ગી ભાઈઓએ સાથે મળી આઘાદ શુદ્ધ ૧૧ રોજ વ્યાપાર બંધ રાખ્યો.

## કપાસન.

તપસ્વીજી હુબરીમતજી થા. ૩ ગિરાજે છે. સ્વર્ગવાસના ખખર મળતાં સાધુ શ્રાવકોમાં ભારે શોક છાઇ ગયો. ખીજે દિવસે બ્યાખ્યાન બંધ રહ્યું મહારાજે ઉપવાસ કર્યા. પાંજરાપોળ ખોલવા પ્રબંધ થયો.

## જીવદ.

સમસ્ત શ્રાવકોએ દુકાનો બંધ રાખી ઉપાશ્રયે સંઘ એકત્ર થયો. કસાઇઓની દુકાનો બંધ રાખવામાં આવી ગરીબોને વસ્ત્ર તથા લોજન; પશુઓને જોળ તથા ઘાસ; કળુતરોને ચણુ તથા કતરાંઓને પુરીઓ નાંખવા પાછળ રૂ. ૨૦૦)નો સહવ્યય કરવામાં આવ્યો ઘણા તેલીઓએ પોતાના તરફથી પણ પશુઓને પુરુકળ જોળ નંખાવ્યો.

આ ઉપરાંત ઉદયપુર, ખીકાનેર, વિલ્હી, આકોલા, શિવ-પુરી, સિન્હરણી, જાવરા, જયપુર વગેરે અનેક શહેરો અને ગામોમાં સભાઓ વગેરે તથા દાનપુણ્ય સંવરકરણી આદિ થયેલ પણ સ્થળસંકેતથી તથા કેટલીક જગોએથી સંવિસ્તૃત અહેવાલ ન મળવાથી દાખલ કરેલ નથી.



પ્રકરણ ૫૧ મું.

પત્રકારો લેખકો વગેરેના શોકોદ્ગારો.

મારી નિશાના.

સાખી.

અંતરની આશાઓ સઘળી અંતરમાંજ સમાણી ;  
 રહ્યા મનોરથો મનના મનમાં કહેવી કોને કહાણી ;  
 નહોતી જાણી.....કે આમ થશે હાણી. ૧

પૂજ્ય મહારાજશ્રી શ્રીલાલજી મહારાજના શોકદાયક અવસાનના સમાચાર યોડા વળત પૂર્વે મારા સાંભળવામાં આવ્યા ત્યારે મારા હૃદયમાં સખત દર્દ થયું છે. સદ્ગત મહાત્માશ્રીના ઉમદા ગુણો સંબંધી મેં અગાઉ ઘણાકોના મુખેથી સાંભળ્યું હતું અને ત્યારથી તેઓશ્રીને મળવાની મારી ઘણીજ અભિલાષા હતી પણ દૈવે તે અભિલાષા નિર્મૂળ કરી નાખી. જ્યારે તેઓશ્રીનું આ તરફ પધારણ થયું ત્યારે મારો વિહાર કચ્છ તરફના પ્રદેશમાં હતો અને હું જ્યારે લીંબડી આવ્યો ત્યાર પછી મેં તેઓશ્રીને આ તરફ ફરી પધારવા વિનંતિ કહેવડાવી પણ તેઓશ્રી પધારી શક્યા નહિ અને હું તો મારા ગુરૂશ્રીની સેવાના કારણે તે દિવસથી લીંબડી છોડી શક્યો નહોતો, તેથી મારી અભિલાષા અપૂર્ણ રહી છે.

## ગીતિ.

સફળુષ્ટ જ્યાં જ્યાં સુણતો, સુયશ પૂજ્યનો જ્યાંહિ શ્રવણ કરતો,  
અધિર થતું મન મારું, મળવા માટે ઉપાયજ આદરતો.

મારે તેઓશ્રી સાથેનો પ્રત્યક્ષ પરિચય નહિ હોવાથી  
મારા મન ઉપર તેઓના ગુણોની જે છાપ પડી છે તે માત્ર  
પરોક્ષ છે.

લીંબડીમાં પૂજ્ય મહારાજનું આગમન સંવત્ ૧૯૬૭ના  
વૈશાખ શુદ્ધ ૬ ગુરુવારે તેઓશ્રી લીંબડીમાં એકવીશ યાજ્ઞાથી પધાર્યા  
હતા ત્યારે તેમનો ઉતારો અત્રેની હાઇસ્કૂલમાં હતો, તેમના  
વ્યાખ્યાનમાં અત્રેના ઠાકોર સાહેબ હરવખત હાજરી આપતા  
હતા. ઓપ્રીસનાં સર્વ માણસો વ્યાખ્યાનનો લાભ લઈ શકે  
તે માટે કોર્ટનો મોનીંગ ટાઇમ ફ્રેવી નાંખ્યો હતો, જેથી  
ઓપ્રીસના અને ગામના ઇતર ભાવિક સમુદાયનો ઠઠ ખુબ  
ભરાતો હતો. તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાનની શૈલી ઘણી આકર્ષક,  
શાસ્ત્રાનુસાર અને દેશકાલની વર્તમાન ભાવનાઓને અનુસરતી  
હતી. તેઓશ્રીની પ્રકૃતિ અત્યંત સરલ અને નિર્મળ હતી.  
દરેક કોમનાં માણસો શ્રવણ-સત્સંગનો લાભ લેતાં હતાં અને  
તેઓશ્રીના અતિશયથી સર્વ જનો પોતાનાજ ધર્મશુદ્ધ સમાન  
ગણતા હતા. વ્યાખ્યાન દરમ્યાન અનેક પ્રાચીન કવિઓનાં  
કાવ્યોને સુમધુર કંઠથી શિષ્ય વર્ગ સાથે એવો ઘોષ કરતા કે  
તેથી શ્રોતાઓમાં અજળ રીતે અસર ઉપજતી હતી. મારવાડની  
વીરભૂમિના ઇતિહાસનો દ્રષ્ટાતો અને તે ઉપર સ્પિદાતોની એવી  
મળતી ઘટના કરતા હતા કે, શ્રોતાઓ રસમા એકતાન યની

જતા હતા. વ્યાખ્યાનમાં ઉઠવાની વૃત્તિ તો થયાજ ન પામે તેવી મધુરી શૈલી ને બુલંદ અવાજને શ્રોતાજનો હજી સંભારી રહ્યા છે. તે સમયમાં અત્રે પંડિતરાજ બહુસૂત્રી સ્વર્ગસ્થ મહારાજશ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામી પોતાના સમુદાય સહિત વિરાજતા હતા અને તેઓશ્રી વ્યાખ્યાનમાં હમેશાં પધારતા હતા. તેઓશ્રીના મોઢેથી તથા બીજા ગ્રાવકોના મોઢેથી મેં આ સર્વ બીના સાંભળેલી છે. તેમની વાણીનો મહિમા તો મેં ઘણા જનો પાસેથી સાંભળ્યો છે.

સાખી.

શ્રોતાઓનાં ચિત્ત હરનારી, મંત્રમુગ્ધ કરનારી;  
વાણી વરસાવીને ચાલ્યા, વિણુધ લોક વિહારી;  
મુધારી લાવી જનને..... આ લવ જળથી તારી.

મનમા એમજ થઇ આવે છે કે

દોહરો.

ક્યાં દર્શન કરવાં હવે, સુણવો ક્યાં સફળોધ ?  
પુનીત પૂજ્ય શ્રીલાલજી, ક્યાં જઇ કરવી શોધ.

સાખી.

આખરમુઘી પણ થયા ન દર્શન, લાલ ન હશે લલાટ,  
અત્ર સ્થળે આવ્યા પણ ન મળ્યા, મન હુખાય એ માટ;  
ઉપાય ન જે ઘાટે.....વળ્યા તેહ વાટે.

ઘણા જનો જેમણે તેઓશ્રીનાં વ્યાખ્યાન સાંભળ્યાં છે તેઓને મેં કહેતા સાંભળ્યા છે કે તેની અસર હજી પણ તેમના ઉપર જેવી ને તેવી કાયમ છે. આવી અસરકારક શૈલી

‘અને શ્રોતાઓનાં મન ઉપર છાપ પાડવાની શક્તિ એજ વાતને સૂચવે છે કે તેઓશ્રી જે કથીતવ્યનો શ્રોતા સમક્ષ પ્રકાશ કરતા હતા તેને તેઓ પોતાના હૃદયમાં સત્ય તરીકે સ્વીકારતા હતા. અને તે સત્ય ઉપરની તેઓશ્રીની અગ્રગ ઘડા અને ગાઢ પ્રીતિના કારણથીજ તેઓ શ્રોતાઓના ઉપર આવી ઉત્તમ અસર ઉપજાવી શકતા હતા.

શાસ્ત્રોમાં નિર્દિષ્ટ કરેલી આજ્ઞાઓનું તેઓ અસાધારણ ધૈર્ય અને શ્રદ્ધાપૂર્વક પાલન કરતા હતા. તેઓશ્રી જે ભાવનાને પોતાના ધર્મ અને કર્તવ્ય તરીકે સ્વીકારતા હતા તેને પોતાના આત્મામાં એકાત્મભાવે પરિણામી શકતા હતા. આ ઉપરાંત વર્તમાન સાધુ સંપ્રદાયમાં દુર્ફલ એવા અનેક ઉચ્ચ અને સાધુને શૃંગાર સ્વરૂપ ગુણોના ધારક હતા.

આવા એક પરમદુર્ફલ ગુણધારક સાધુના દેહાંતર ગમ-નથી અમને સર્વને ખરેખર ઘણો ખેદ થાય છે. સદગતના અનુયાયી વર્ગની ફરજ એ છે કે તેઓએ પૂજ્ય મહારાજશ્રીના ગુણોને પોતાના જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કરવો અને તે દ્વારા તેઓશ્રીની સ્મૃતિનું સંરક્ષણ કરવું.

લી. સંતશિષ્ય

ભિક્ષુ નાથચંદ્ર.

જૈન હિતેચ્છુ.

“કલેષથી ગોળાનું પાણી પણ સૂકાઈ જાય છે” એ કહેવત છેકજ ખોટી નથી. જૈનસમાજનો એક કાહીનૂર અદ્રશ્ય થયો છે. એમના અને એમના પ્રતિપક્ષોના દ્રષ્ટિબિંદુમાં કર્મહું તક્ષવત



હતો અને કોણ કેટલે દરજ્જે દોષિત હતું તે ચર્ચવા હું  
મુદ્દલ ખુશી નથી.....આને જ્યારે પૂજ્ય મહારાજ હોયત  
નથી ત્યારે એટલું કહેવું યોગ્ય ધારું છું કે બીજા શ્રીલાલજી  
પચાસ વરસમાં થનાર નથી એમના અને બીજા સાધુના  
નામથી પાર્ટી જમાવવામાં મુખ્યત્વે આગેવાનોજ દોષિત હતા.

હવે તો પૂજ્યશ્રી ચાચ્યા ગયા છે અને સુલેહ કે કલેષ  
જોવા પામનાર નથી. હવે ચારિત્રગૌરવ અને મહત્તા થોડા  
ઠાણમાં અદ્રશ્ય થશે ; અને એનું પાપ સુલેહના પ્રીરસ્તાઓને  
માથેજ પડશે શ્રીલાલજી મહારાજના સ્મારક તરીકે એક  
મોટું ફંડ સ્થાપી જૈન ગુરુકુલ કે એવી કોઈ સંસ્થા ખોલવા  
બીકાનેરમાં એક મેળાવડો આ અંક બહાર પડે તે પહેલાં થઈ  
ચુકયો હશે. હું ઇચ્છું છું કે એ પવિત્ર પુરુષનું નામ કોઈ  
પણ સંસ્થા કે ફંડની રાથે જોડવામાં ન આવે. સમાજના હાલના  
સંજોગો જોતાં કોઈ પણ સંસ્થા કેવી ચાલશે તે અટકળવાનું  
મુશ્કેલ નથી અને જ્યહા હજાર તકરારો થયાંજ કરવાની છે, એવી  
સંસ્થા સાથે આ શાંત પવિત્ર પુરુષનું નામ જોડવામાં ભક્તિ કરતાં  
અવિનય થવાનો વધારે સંભવ છે. ચારિત્રનાં નમુનારૂપ બે મહા-  
ત્માઓ કાઠિયાવાડમાં જન્મેલા શ્રીગુલાબચંદજી અને રાજપુતાનામાં  
જન્મેલા શ્રીલાલજી બંને અદ્રશ્ય થયા છે એમ તો બીજા પણ થોડા  
મુનિઓ સારા ચારિત્રવાળા છે. વ્યાકરણ ન્યાય જાણનારા, પણ છે પણ  
ગુલાબ અને શ્રીલાલ એ બે પુખ્ત અને અનોખાંજ હતાં. એકમાં  
સત્ય ખાતર ક્રોધ (noble indignation), અને બીજામાં આત્મ-  
ગૌરવમાધી ત્યાગાર્પિત રીતે ઉદ્ભવતું ઝુંઝું ગાન બોનામાં આવતું

પણ તે તો હેમની કિમ્મતમાં વધારો કરનાર તત્ત્વો હતાં. અપ્ર-  
શસ્ત ક્રોધ અને અપ્રશસ્ત માનથી એ તદ્દન જુદીજ વસ્તુઓ  
હતી. ક્ષત્રિયમાં અને સઘના નાયકમાં પ્રશસ્ત ક્રોધ અને પ્રશ-  
સ્ત માન આવશ્યક છે અને એતો એની ઉજવગતનો પુરાવો છે.

આ પ્રસંગે એક આધ્યાત્મિક સંત mynlicism નું કિરણ  
સ્ફુરી આવે છે. ચારિત્ર અને બુદ્ધિના સંઘર્ષણનો આ સમય છે.  
વ્યાકરણ, ન્યાય તર્કના અભ્યાસનો શોખ રાજપુતાના તરફના  
ગ્રાવકો અને માધુઓની પ્રકૃતિમાં નહતો. ત્યાં માત્ર નિર્દોષ  
ચારિત્રનો શોખ હતો. બુદ્ધિની લીલાઓ ચોતરફ પૂજાતી જોવામાં  
આવી અને આ વર્ગના કેટલાક સાધુઓ પણ ધીમે ધીમે  
બુદ્ધિ વૈભવ તરફ ઝુકાવા લાગ્યા. પ્રથમ તો સૌને તે ગમ્યું. પછી  
ચારિત્ર અને બુદ્ધિ તરફ સ્વાભાવિક યુદ્ધ આરંભાયું. આ યુદ્ધ  
લાંબો સમય ટકવું જોઈએ. જાને એક બીજાના ટપલાં ખાઈ  
ખાઈને છેવટે ચારિત્ર બુદ્ધિમાં અને બુદ્ધિ ચારિત્રમાં સમાઈ જશે  
એટલે બુદ્ધિ અને ચારિત્રથી પર એવા ‘આધ્યાત્મિક લાન’ માં  
દાખલ થવાશે. હૃદય અને બુદ્ધિ બન્ને એક વ્યક્તિના માલિક  
તરીકે તો ભયંકર છે, પણ વ્યક્તિના સાધન-દાસ-તરીકે ઉપયોગી  
છે. દયાળુ અને વિદ્વાન્ હુ:ખી છે, પણ યોગી કે જે હૃદય અને  
બુદ્ધિના રાજ્યમાં થઈને તે હદ ઝાળંગી ગયો હોય છે તે એક  
સુખી મહારાજ છે કે જેની જાને બાજુએ હૃદય અને બુદ્ધિ હાથ  
જોડી હુકમની આજ્ઞા માગી રહ્યા છે. એ સ્થિતિએ પહોંચવાનું માટે  
હૃદયની જાગતરાઓ અને બુદ્ધિની ઉદ્વેગતાઈઓ સહન કરવીજ પડે છે.

વા. એ. શાહ,

## जैन पथ प्रदर्शक-आग्रा.

भेषण वज्रगत ।

निरा पै सब को दिमाग़ था हा ! न रहा ।

समाज का एक चिराग़ था हा ! न रहा ॥

आज चारों ओर से इस जैन धर्म पर आपात्ति की घन घोर घटायें धिरी देख कर किस जैन धर्मके प्रेमी को दुःख न होता होगा । जिस जैन धर्मके मुख्यदेश्य “ अहिंसा परमो धर्मः ” के कारण एक दिन सारे नभोमंडलमें उसकी तूनी चोलती थी, सर्वत्र उसीका प्रचार था आज वही धर्म-हा शोक है कि, उसीके अनुयायी उसका अनुकरण न करके उसको अशोभितों पहुँचानेकी कोशिश कर रहे हैं ।

धर्मको हीन दशासे बचाने अर्थात् बिना बोझकी खुशकामिं डूबने वाली नैयाको उपर उठानेके लिए, उसे पार करनेके लिए ही साधु महात्माओंने अहर्निश प्रयत्न किया । किन्तु खेद है कि, अहिंसा परमोधर्मका प्रचारक जैन धर्म आज अपने साधुओंसे भी वञ्चित होता जाता है । हा ! जब हम जैन धर्मके स्थम्भ आचार्य्य प्रवर विद्वन्मण लिके रत्न, क्षमाके भूषण, दयाके सागर, शान्तिके उपासक, धर्म प्रेमी, निर्माकि, स्पष्टवादी, शान्तिदिवा जैन धर्मका प्रचार करनेवाले परमपद प्राप्त पूज्य

श्रीलालजी महाराजके आगाढ़ मुदी ३ शनिवार सं० १९७७ जयतारण शहर ( राजपूताना ) में स्वर्गारोहणका समाचार सुनते हैं तब कलेजेके टुकड़े २ होजाने हैं ।

आसाढ़ मुदी ३ का शनिवार जैनधर्मके इतिहासमें काले अक्षरोंसे लिखा जायगा । जिस बातकी कुछ भी सम्भावना न थी वही आंखोंके आगे परित हो गई । जिस घोर आपत्तिकी आशंका मात्रसे मन अधीर हो उठता है वह अंतमें इस दुनिया जैन समाजकी आंखोंके सामने आ ही गई । अनेक आशाओं पर पानी फेर कर तमाम स्थानकवासीही नहीं लेकिन अनेकों जीवोंको अथाह शोकसागरमें निगम कर इस दिन निटुर कालने स्थानकवासी जैन-वाटिकाओं वज्रपात करके जिस प्रस्फुटित और दिगन्त तरु सौरभ विहारी करनेवाले सुभनको उमकी गौरव-शालिनी लताकी गोदसे उठा लिया । देखते २ बिना किसीके दिनों पहलेसे इस घातका खयाल भी आये हुए और बिना किसी महान् कष्टके ५१ वर्ष तक औदारिक शरीरकी झोंपटीमें रहकर अपने सुकृतमयी जीवनमें महा शुभ कर्मवर्गणाओंका बंध कर तेजस और कर्मण शरीरको लिये हुये किमी वैक्रिय शुभ शरीरमें दीर्घकालको म्थायी हो गये ।

एक तो योंही जैन धर्म पर आपत्तिकी घनघोर घटाएं छा रही हैं । लगभग एक माह की हुवा होगा कि अभी पंजाब प्रांत

फे लाहोर नगरमें श्रीमान् अनेक गुणोंके धारक जैन मुनि श्री शार्दीरामजी और दूसरे जैन नवयुवक पंडित मुनि श्री काद्वगमजी महाराजका जो सियालकोटमें स्वर्गवास हुआ उसको तो हम भूल भी न पाये थे कि इतनेहीमें हम जैन धर्मके प्रचारक कार्यकर्त्ता और उसके माननीय स्तम्भका दुःखदायी वकायक समाचार सुनते हैं तब हमें

फलक तू ने टटना हँसाया न था,  
कि जिसके बदले यों रुलाने लगा ।

वाली लोकोक्ति याद आती है । हा ! जब हम मुनिवर श्रीलालजी महाराजके गिष्ट भाषण की और ध्यान देते हैं और विचार करते हैं कि, जिनका गिष्ट भाषण जैन धर्मके केवल स्थानकवासी ही सुन कर प्रसन्न नहीं होते थे अपितु जिस गिष्ट भाषणको सुनकर सबही मधुर भाषण करनेकी प्रतिज्ञा करते थे, हा ! आज वे ही पूज्यवर श्री और लाल जिनहा नाम सोनेमें सुगन्धिकी कहावत चरितार्थ करता था नहीं है । यदि शेष है तो वहही है जो उन्होंने धर्मकी रक्षा सेवा और अभिवृद्धिके लिये अपने प्यारे जीवनको तुच्छ वस्तुकी तरह उत्सर्ग करनेमें समर्थ किया, स्वदेश जाति और समाजकी उन्नति एवं योगक्षेमके लिये जो भारीसे भारी विपत्ति झेलने और जीवनों संपूर्ण सुखोंको अनायासही बलिदान करनेको तैयार हुए, मृत्युञ्जय्या पर देवसामें पड़े हुए भी अपने प्राणमिय धर्मकी हित कामनाके उंच विचार जिनके मस्तिष्कमें धूमते रहे,

जो दीन दुःखियाओंके अकारण बन्धु थे, जिनके पतन पर एक और शोकर्फी बालनिशा, दुःखर्फी तरंग और हृदय विदारक हाहाकार ध्वनि और दूसरी तरफ समस्त नरनारी बूढ़े बूढ़े और सर्व साधारणके मुंहसे यशः—सौरभका पटहनाद विषोपित उठा रहा है। उनका देह और प्राण समय गड्ढरमें चिरकालके लिये छुपजाने पर भी वे चिरजीवी है; उनकी मृत्यु किसी प्रकार भी हो नहीं सकती, यमराजका शासन—दण्ड उनकी विगल कीर्तिकी अभेद चट्टानसे टकरा कर कुंठित होजाता है—टुकड़े २ टुकड़े गिर जाता है। मनुष्य चक्षुसे अगोचर रहनेपर भी उनकी पूजनीय आत्मा विचरण बराबर करती रहती है। मरनेके बाद भी उनका पवित्र और आदर्श जीवन उस पर मनन करनेवालोंके जीवनको पवित्र और उच्च करनेका महान् उपाकार करता रहता है।

आज शोकाकुल और निराधार समूहके मुंहसे ऐसे वाक्य जैसे “ अब क्या करें, कुछ सुझता नहीं ” ऐसेही वाक्य निकल रहे हैं लेकिन यह कब तक रहे ? पाठकगण ! यह अभी तक है तब तक हम और आप अपने विषय कपाथोंको छोड़े हुए है क्योंकि यह अनादि कालका नियम होता है कि प्रायः ज्यों २ दिन बीतते जाते है त्यों २ जीव अपने विषय कपाथोंमें फंस कर शोकसे शांति पाते जाते है इसी प्रकारसे थोड़े समय बाद आप भी उन पूज्यश्रीकी याद तक भी भूल जाओगे। थोड़ी देरके लिये यह हम मान भी लें कि जिन्होंने पूज्यश्रीको देखा है, जिनको

परिचय है वे कदाचित् न भी भूलें तो भी उनकी भावी सन्तानको तो नाम भी सुनना एक तरहसे कठिन हो जायगा। ऐसी अवस्थामें हमारा और आपका कर्त्तव्य है कि हम स्वर्गाय श्री श्री १००८ श्री पूज्य श्रीलालजी महाराजका

### सच्चा स्मारक

बनानेको हर प्रातः, देश, शहर और गावमें “ श्रीलालजी फण्ड ” की स्थापना करके स्मारकके लिये चन्दा करें ।

जैन धर्म ही एक ऐसा धर्म है जो कृतघ्नताके दोषसे बचा हुआ है । इसलिये आइये भ्रातृगण हम अपने माननीय पूजनीय जन धर्मके अनन्य भक्त नि स्वार्थ प्रेमी पूज्यश्री श्रीलालजी महाराजके स्मारक रूपमें कोई सन्स्था बना कर अपने कर्त्तव्यका पालन करें । यों तो जैन समाजमें आज कल छोटी मोटी किंवदन्ती ही सन्स्थायें हैं लेकिन हमारी रायमें इस पवित्र आत्माकी एक ऐसी आदर्श सन्स्था होनी चाहिये जसे वे आदर्श पूज्य, मुनि, आचार्य, प्रभावशाली और स्तम्भ थे ।

आपका जन्म श्री सत्र १९२६ में ग्राम टोंक ( राजपूताना ) में हुआ था । आपके पिताश्रीका नाम चुन्नीलालजी ओसवाल था । वे बड़े ही धर्मात्मा थे । आपने सत्र १९४४ माघ सुदी ५ को दीक्षा ली थी । पश्चात् सत्र १९४७ में आपको पूज्य पदवीकी प्राप्ति हुई । तबसे आप अहर्निश धर्म चर्चामें ही

अपना समय बिताने लगे । वे सदा अपने जीवनको धार्मिक जीवन बनानेमेंही लगे रहते थे ।

ऐसे महात्माके असमयमें उठ जानेसे जैनधर्मको बड़ी हानि पहुँची है तथा शीघ्रही इसकी पूर्ति होना भी असंभव है । इस समय उनके शोक प्रकाशमें सभी जगह सभाएं हो रही हैं । इसी भैशाखके महीनेमें हमने आपकी अजमेरमें खूब सेवा की तब आपकी बातोंसे मालूम हुआ कि जैन-पथ-प्रदर्शक पर आपकी विशेष कृपा थी । आप इसे जैन जातिको उठाने वाला समझते थे । इनके शोकमें प्रदर्शकका कार्यालय बराबर तीन दिन तक बन्द रहा । कार्यालयने इस शोक सम्वादको हरएकके कानों तक पहुँचाया । हमने अपने भाइयोंसे आशा की थी कि ज्योंही वे इस शोक समाचारको सुनेंगे अपने २ यहां शोक सभाएं करेंगे तथा एक बड़ी भारी सभा संगठित करके वे “ श्रीलाल जैन फंड ” की स्थापना करेंगे ।

### मुंजर्ध सभाचारभांथी.

लेखक.—श्रीयुत्त मुनीलाल नागछ वोरा-राजकोट.

साम्प्रतः समये अशान्ति, अज्ञान अने लुपनकलहनुं तीक्ष्ण साम्राज्य जगतमां सर्वत्र ईक्षायेल छे, ते क्षणमां पूज्य भडा-राजधी ‘रघुमां ओक गेट समान’ छोट संसारना त्रिविध तापथी तप्त लुपोने ओकना ओक दिलागी शान्ति अने दिलासो



મેળવવાનું પવિત્ર સ્થાન હતું, તે પણ જૈન કોમના હીનભાગ્યે નષ્ટ થયેલ હોવાથી જૈનધર્મ અને કોમને સજ્જાડ ફટકો પડેલ છે, અને તેઓશ્રીની ખોટ લાંબા સમય સુધી પુરાવી મુશ્કેલ છે.

હિંદના ચિત્રચિત્ર ભાગો જેવાકે પંચાંગ, રાજપૂતાના, મારવાડ, મેવાડ, માળવા, કચ્છ, કાઠિયાવાડ, ગુજરાત, દક્ષિણ આદિ દેશોમાં વસતા હજારો અને લાખો જૈનો પૂજ્ય મહારાજ શ્રી પ્રત્યે અત્યંત પૂજ્યભાવ ધરાવતા હતા અને તેઓશ્રીને તંર તાલુ જહાજવત વીતરાણી સાધુના નમુનારૂપ સમજતા હતા. આથી આરાની પ્રસાદીરૂપ શ્રી મહાવીરપ્રભુ વિચરતા હતા. તે મુખ્ય કાળની પ્રસાદીરૂપ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગણાતા હોવાથી તેઓશ્રીની શાન્તિમય મુખમુદ્રાના દર્શનાર્થે તેમજ મહાપ્રભાવ શાળી દિવ્યવાણી અને જગત્મા સર્વત્ર મુખ અને શાન્તિ ફેલાવતા પવિત્ર સંજોધામૃતનું પાન કરવા પ્રતિવર્ષ ચાતુર્માસમાં હિંદના તમામ ભાગમાંથી હજારો જૈન ભાઈઓ એકઠા થઈ આ દુઃખદ કાળમાં દિવ્ય મુખની ઝખીનો લાલ મેળવી પોતાને કુતાર્થ માનતા અને દુઃખ તથા દિલના ભાર હળવા કરી શકતા હતા. આ પ્રમાણે તેઓશ્રીના ચાતુર્માસનું સ્વર્ગ શાંતિ અને આનંદ આનંદના જયદેવિથી ગાજી રહેતું હતું.

પૂજ્યશ્રીની વાણીનો પ્રભાવ એટલો બધો પ્રબળ અને હૃદયગમ હતો કે, અવધર્મી, અન્યધર્મી હજારો લોકો તેઓશ્રીના વ્યાખ્યાનનો લાલ લેવા સર્વ સ્વર્ગે એકઠા થતા હતા અને તેઓશ્રીનું વ્યાખ્યાન ચાલતું હોય તેટલો સમય આ દુઃખમય સંસારનું ભાન ભૂલી જતા અને કોઈ દિવ્ય ભૂમિમાં બેઠા હોઈ

તેની માફક સર્વના મન ઉપર પરમ સુખ અને શાંતિની છાયા છવાઈ રહેતી. અને એક ચિત્તે તેઓશ્રીના અલૌકિક બોધનું શ્રવણ કરતાં સમયનું પણ ભાન ભૂલી જવાતું.

પૂજ્યશ્રીના બે મુખ્ય ગુણો કે જે ગુણોવટજ જેન સાધુ કોઈ પણ પંથ કે ધર્મના ત્યાગી સાધુઓમાં અથ દરજ્જો ધરાવે છે, તે ગુણો જેવા કે : ચૈતન્યની સ્વતંત્રતાનું સમ્પૂર્ણ જાણપણું ; અને એ સ્વતંત્રતા મેળવવા અને ખીલવવા માટે તદ્દાત્મક ઉપયોગ; આ બંને અલભ્ય મહાન ગુણો આચાર્યશ્રીના સમાગમમા શ્રી વીરમાર્ગથી જાણુ એવી જે જે વ્યક્તિઓ આવેલ તેમને દરેકને જણાયા વગર રહેલ નહિ જેન સાધુઓ આત્માનો સ્વગુણ પેદા કરવાને સંયમ અહણુ કરે છે અને તેઓને આ મહાન વિકટ કાર્ય પરિપૂર્ણ પાર પાડવાને સતત ઉદ્યોગી રહેવું પડે છે. કારણ કે આર્થ માન્યતા પ્રમાણે પણ દરેક જીવાત્મા પરિપુર્યોથી અનાદિકાળથી બંધાયેલો છે અને તેની સાથે ટેવાયેલો છે તાત્પર્ય કે સ્વસત્તાને ભૂલી ગયેલ જીવાત્માને સત્તા પુનઃ પ્રાપ્ત કરવા માટે માર્ગ બદલવો પડે છે અને નવે માર્ગે ચાલતા પૂર્વકાળનો ખીલો અભ્યાસ હોવાથી અનેક વ્યાધાત-અડચણો ઉત્પન્ન થાય છે, તે નિવારવા સતત ઉદ્યોગની જરૂર પ્રાધાન્યપણે રહે છે. આવો ઉદ્યોગ અને વિચાર પૂજ્ય-આચાર્યશ્રીમાં મુખ્યપણે અને અભ્યયની ભરેલી રીતે જેવામાં આવતા હતા. આધુનિક જૈનો અને ઘણાએક જૈન સાધુઓ લૌકિક અને લોકોત્તર ધર્મની સિત્તતા સમજ્યા વગર સાધુ અને શ્રાવકોના આચાર, વ્યવહાર અને શિક્ષણ આદિ કર્મોમાં

આધુનિક સમયોનુસાર ફેરફારોની હીમાયત કરે છે. તેવાઓને પૂજ્યશ્રી એક દ્રષ્ટાંતરૂપ હોઈ ખાતરી કરી આપેલ કે, આત્માનો નિજ શુભ પ્રાપ્ત કરવામાં પૂર્વકાળે જે વસ્તુની જરૂર હતી, તેજ વસ્તુઓની આજે પણ જરૂર છે, અને ભવિષ્યમાં પણ તેમજ રહેવાનું જેઓને પોતાના આત્માનું ભાન કરવાની તીવ્ર ઇચ્છાંસા છે એજ કારણે સંયમ ગ્રહણ કરેલ છે, એવા મહા-નુભાવ અને જ્ઞાની પુરૂષો આજે પણ શ્રીવીરપ્રભુની આજ્ઞાનુસાર રાગદ્વેષથી વિરક્ત થઈ એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવમાત્રની સત્તા એકસરખી હોવાથી તેવા તમામ પ્રકારના જીવો પ્રત્યે સમભાવ રાખી સ્વકાર્ય કરવાને તત્પર હોય છે અને . ધર્માધિ નહિ થતાં જૈન વા જૈનેતર દરેકે દરેક જીવો કર્મથી મુક્ત થા હોવા થાય એજ વિચારે ઉપદેશ અને પોતાનું આસ્ત્રિ રાખી લોકો અને જગત્ ઉપર મહા ઉપકાર કરવા ઉપરાંત સ્વઆત્માના કટ્યાણના સમ્પૂર્ણ રીતે આરાધક બને છે. આવા ઉપકારક શુભો પૂજ્યશ્રીમાં પ્રાધાન્યપણે હોઈ તેઓ શ્રી જૈન વા જૈનેતર વર્ગમાં અતિ માનનીય અને પૂજનીય થઈ પડ્યા હતા.

“મા હણો, મા હણો” કોઈના જીવને મન, વચન કે કર્મથી અસુખ ઉપજીવો નહિ, તે તેઓશ્રીનો અતિપ્રિય અને સુખ્ય ભોધ હતો. અને કોઈ જીવને જરાપણ દુઃખ થતું જોઈ સાંભળી તેઓના મનને ગહુ આઘાત થતો હતો અને તેઓ-શ્રીથી તેવા પ્રકારનું દુઃખ સહન થઈ શકતું નહતું.

સંવત્ ૧૬૬૭ની સાલમાં પૂજ્યશ્રી કાઠીયાવાડમાં વિચરતા હતા. આ સમયમાં વરસાદ ન આવવાથી સંવત્ ૧૬૬૮નો

ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો. દયા અને ક્ષમાની ભૂતિસમાન આચાર્યશ્રીએ જ્યારે જોયું કે : હજારો ખીચારાં પ્રાણીઓ માત્ર તૃણને ખાતર મરણને શરણ થાય છે, ત્યારે તેઓશ્રીને અત્યંત દુઃખ ઉપજેલ. પરિણામે દુષ્કાળપીડિત દુઃખી જનવરોને ધ્યાવવામાં મમાયેલ તાલ અને પુણ્ય ઉપર એવો સચોટ ઉપદેશ શાસ્ત્રાધારે આપેલ કે તેના પ્રભાવથી શ્રોતૃવર્ગમાં દયાની લાગણી અત્યંત પ્રકટી નીકળેલ. અને રાજકોટ જેવા ન્હાના શહેરમાં એકજ દિવસે રૂા ૩૦૦૦૦૭ ત્રીશ હજારનું ફંડ થવા પામેલ અને તે વડે હજારો જીવોને જીવિતદાન મળેલ છે.

આ તકે ખાસ જણાવવું જોઈએ કે સંવત્ ૧૯૬૮માં કાઠીયાવાડના ઘણા ભાંગોમાં પૂજ્ય મહારાજશ્રીના યોધના પ્રભાવથી જનવરોના ધ્યાવ માટે કેટલકેંપો ઉઘાડવામાં આવેલ, અને આ દિશા તરફ લોકોનું વળણ ફે વાયેલ. પૂજ્ય આચાર્યશ્રીએ આ પ્રમાણે જીવરક્ષા માટેનું જે ખીજ વાવેલ તેનું વિશેષ ફળ સંવત્ ૧૯૬૮ની સાલ પછી પડેલા દુષ્કાળો દરમ્યાન કાઠીયાવાડનાં નાનાં નાનાં ગામોમાં પણ જનવરોના ધ્યાવ માટે દુષ્કાળ દરમ્યાન થતા પ્રયત્નોથી સર્વેને જોવામાં આવેલ છે.

આ પ્રમાણે કાઠીયાવાડની ભૂમિને તેઓશ્રીના મંગળમય પગલાથી પાવન થવાનું આવું એક અલૌકિક સ્મરણચિન્હ રહેવા પામેલ છે એક પ્રભાવશાળી વ્યક્તિના યોધનો આ કાંઈ થોડો પ્રભાવ ન કહેવાય !

રાજપૂતાના, માળવા વગેરેમાં પણ અનેક સ્થળોએ ગૌરક્ષા માટેની સંસ્થાઓ અને જ્ઞાનશાળાઓ સુખ્યત્વે પૂજ્યશ્રીના યોધ-

નેજ આભારી છે. તેમજ છોટીસાદડી વાળા સફળત શ્રીમાન્  
ગેઠ નાથુલાલજી ગોદાવતે રૂપિયા સવાલાખની સખાવત બહેર  
કરી એક જૈનાશ્રમ ઉઘાટેલ છે, તે પણ પૂજ્ય મહારાજશ્રીનો  
પ્રભાવ હતો.

પૂજ્યશ્રી ચારિત્રના એક ઉમદામાં ઉમદા નમુના હતા.  
તેઓશ્રીની શાન્તિમય ગભીર સુખમુદ્રા, દયામય હૃદય, જ્ઞાનમય  
અલૈકિક વાણી અને સત્યકથનના પ્રભાવથી અન્ધધર્મી સાક્ષર  
જનો પણ તેઓશ્રીને પૂજનિક ગણતા હતા. નાજકોટના ચાત-  
ર્માય દરમ્યાન શ્રીયુત ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવીન્દર, અને સફળત  
અમૃતલાલ પઢીયાર પૂજ્યશ્રીના ગાઢ પરિચયમાં આવેલ હતા  
અને આ બન્ને સાક્ષરજનોને ત્યારે ત્યારે બહેરમાં બોલવાનો  
પ્રસંગ મળતો ત્યારે ત્યારે આચાર્યશ્રીના ઉત્તમ ચારિત્ર, જ્ઞાન  
અને ઉપદેશની મુક્તાકેતે તારીફ કર્યા વગર રહી શકેલ નથી. તેઓના  
શબ્દો સુજળા “શ્રીલાલજી મહારાજ ચારિત્રનો એક ઉમદામાં  
ઉમદા નમુનો છે અને આ કળિકાળમાં તેમનો જોટો મળવો  
દુર્લભ છે.”

× × × ×  
આચાર્યશ્રી એટલા બધા પ્રભાવશાળી, ચારિત્ર્યવાન્ અને  
'જ્ઞાની' હતા કે પ્રાયઃ તમામ જૈન મુનિરાજો તેઓશ્રીને આચાર્ય  
તરીકે માન આપતા હતા. હાલમાં તેઓશ્રીના સંપ્રદાયમાં ૭૨  
સાધુમુનિરાજો વિચરે છે. પૂજ્યશ્રીના નિર્વાણને લઇને યુવરાજ  
મુનિશ્રી જ્ઞાહિરલાલ ડાંગર મહારાજ હવે આચાર્યના પદને પામેલ  
છે તેઓ પણ સર્વથા સુયોગ્ય છે.

ધ્યાનક્રવામી જૈન મમાજના આગા એક મહાન્ પૂજ્ય  
આચાર્યશ્રીના નિર્વાણથી જૈન કોમે એક અલુભેલ રત્ન ગુમાવેલ છે.

शोक !

शोक !!

महा शोक !!!

( लेखक—श्रीमज्जैन धर्मोपदेष्टा माधवमुनिजी महाराज )

श्रीयुक्त श्रीलालजीको स्वर्गवास सुनतेही,

जैन प्रजा एरु साथ शोकाकुल है गई ।

है गई हमारी मति आर्त्तध्यान मांही मग्न,

लिख्यो नहीं जाय लेखनी हू दगा दै गई ॥

शान्ति छवि जाकी देखि संघमें सुशान्ति होती,

अहो ! मन मोहनी वो मूरति कितै गई ॥

रे ! रे ! क्रूर कुटिल कराल काल ! तेरी चाल,

हाय ! हाय ! हायरे ! कलेजा काट लै गई ॥ १ ॥

प्रबल प्रतापी पूज्य अतिशय अमितधारी,

घोर ब्रह्मचारी उपकारी शिर सेहरो ।

हुकमें मुनीश वंश भूषण " विभूतिलाल ";

सत्तपशम संयमादि सर्व गुण गेहरो ।

विक्रमीय संवत् उन्नी सौ सितचर,

आपाढ शुक्ल तृतीयाको पिछान आयु छेहरो ॥

औदारिक देह गद गेह, हेय जान हाय !

जाय—जय तारण जाने धार्यो दिव्य देहरो ॥ २ ॥

जान जगत जाल इन्द्रजालको सो रुयाल,

जाने बालापन ही से मद मोहको हटायो है ॥

सूरीश्वर हुक्म बंश मांहि अवतंश समो,  
 जाको जश-बाद मत छहुँ न में छांयो है ।  
 दे दे उपदेश देश देगनमें विशेष भांति,  
 भग्योंके हृदयमें सुबोध बीज बायो है ॥  
 स्वर्गीय जांबोंको सुबोध देन काज राज जाय, ..  
 जय-तारण जगतारण स्वर्ग सिंघायो है ॥

( स्वर्गीय श्री श्री १००८ श्री पूज्यजी श्रीलालजी  
 महाराजका गुणगान )

( लेखक—पंडित लक्ष्मीनारायण चतुर्वेदी, रामपुरावाला. )

श्रीलालजी महाराज - पूज्य अवतारी ।  
 हुए जैन जातिमें सूर्य असिघ्नत धारी ॥ टेक ॥  
 थे चुन्नीलालजी सेठ पिताके धरमें ।  
 थे हुए वहां उरज सुटोंक नगरमें ॥  
 ज्ञान लगा हुए साधु, थोड़ी उमरमें ।  
 पाठके । हुए एक ही, जो भारत भरमें ॥  
 अब अब होती है हानि, धर्मकी भारी ।  
 तब तब लेते है जन्म, धर्म-ध्वज-धारी ॥

श्रीलालजी०—१ ॥

जहां जहां किया विहार ग्राम शहरोंमें ।  
 इन दिया बहुत ही ज्ञान सुनारी नरोंमें ॥  
 था वर्षोंका जो काम किया पहरोंमें ।  
 शुभ दया धर्मका घोष किया व घरोंमें ॥  
 बहु आश्रम शाला खुला किया हित भारी ।  
 नित मिलता विद्यादान जहां—शुभकारी ॥

श्रीलालजी०—२ ॥

जो सज्जन देते परहित तन, मन, धन, हैं ।  
 जीवन है साफल्य उन्हींको धन है ॥  
 वे करें सदा उरकार और ईश भजन हैं ।  
 सब छोड़ प्रभू-पद-पद्म लगावें लगन हैं ॥  
 रहते हैं निश्चय जगमें वही सुखारी ।  
 नभ फैले कीर्ति, रहे नाम जग-जारी ॥

श्रीलालजी०—३ ॥

हा ! अधम कालने उठा उन्हींको लीना ।  
 सर जैन जैनेतर जनको शोफित फीना ॥  
 हैं पशु, पक्षी, प्राणी भी सभी मलीना ।  
 हा ! हा ! नृशंस हे काल ! दारुण दुःख दीना ॥  
 “ चौबे लक्ष्मीनारायण ” हुआ—दुखारी ।  
 हे करें विनय प्रभु, शान्ति मिले शुभकारी ॥

श्रीलालजी०—४ ॥



## ત્રેષિત પત્ર.

( લેખક:—પોપટલાલ કેવળચંદ શાહ. )

પરમપૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ મહામુનિશ્રી ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શીરેલાલજી મહારાજ સાહેબના સ્વર્ગવાસના સમાચાર શોકજનક ધ્રુવે સંભળ્યા. જૈન સંસાર વ્યવહારની અપેક્ષાએ જૈનસમાજને એમના સ્વર્ગવાસથી ભારે-ન પુરાય એવી ખોટ આવી પડી જે ઘણું માફું થયું. જૈનસાધુસમાજની અપેક્ષાએ પણ તેમની ખોટ ભારે આવી. હાલ તુરતમાં તો ન પુરાય તેવી.

સાધુસમાજના તો એ નેતા, શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતના પારગામી નીતરાગની આજ્ઞાનું સૌ સાધુઓને પાલન કરાવનાર; પૂર્ણપ્રેમી શાસનની રક્ષા કરવા અડગ, સાધુમંડળમાં અપવિત્રતા જરા પણ દાખલ ન થાય તે દરેક પળે જોનાર, પવિત્રતાના પાલક અને આખો દિવસ સ્વાધ્યાયમાં રચ્યા પચ્યા રહેનાર મહાત્મા હતા. એમના જેવા પૂજ્યથીની ખામી સાધુસમાજને ડગલે ને પગલે જણાવાની.

જૈનસમાજમાં સમયને જોઈ તેમના જેવો અસરકારક, સચોટ, શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત તથા નિયમબાંધ જ્વલંત ઉપદેશ આપનારા મહાપુરુષો-મહાત્માઓ વિરલજ છે અને તેથી જૈન સમાજના સંસાર વ્યવહારને ધર્મની દ્રષ્ટિથી મુધારવાને તત્પર તેમના જેવા સંતમહંતની જૈનસમાજને ઘણી ભારે ખોટ આવી પડી છે. મેં ઘણાં સાધુ સાધ્વીઓનાં દર્શનનો તેમજ સત્સંગનો લાભ લીધો છે, પણ એવા એકજ સંતમહંત મેં મારી આટલી

ઉમરમાં જ્યાં કે જેમનો પ્રતાપ, જેમની વાણી, જેમની શાસન રક્ષા, જેમનો ઉપદેશ, જેમનું તપતેજ, જેમનો આતપ, જેમનો ઉદ્યોત; જેમનો ઉત્સાહ એ એક સાથે ધીનઓમાં લાગ્યેજ હશે. બેશક ઘણા સાધુ સાધ્વી જેઓ ઉત્તમ પૂજ્ય છે, નમન કરવા જોગ છે, પરોપકારી છે, પરંતુ મારો પક્ષપાત કહો કે અનન્ય ભક્તિ કહો જે કહો તે કહો પણ માફ ને હું જે જૈનો કે જૈનેતરોને પ્રમાણિક ને પરીક્ષક માનું છું તેમનું હૃદય તો તેમને સર્વ સાધુઓમાં શિરોમણિરૂપ માનતું હતું.

રાજકોટમાં તેમના પર જૈન અને જૈનેતર સૌનો એવો ઉત્તમ ભાવ હતો કે તેમના સ્વર્ગવાસ માટે લાગણી બતાવવા માત્ર જૈનોની સભાજ નહિ પણ જાહેર સભા ઘોલાવી દીલસોણ જાહેર કરી અને હિંદુ મુસલમાન વેપારીઓએ એમના માનમાં રાજગાર બંધ રાખી પાખી પાખી એક દિવસ પોતપોતાના ધર્મધ્યાનમાં ગાળ્યો.

પરમપૂજ્ય સદ્ગત આચાર્ય મહારાજ શ્રીલાલજી મહારાજ સાહેબ સમભાવશીલ ને ગુણાનુરાગી હોઈ તેઓ સર્વ ધર્મમાં જે સાફ હોય તે સાચાના પક્ષપાતી હતા. જૈનધર્મમાં કહેલી જીવહયાને પુષ્ટ કરનારી વાતો, કવિતાઓ, કહેવતો ગમે તે ધર્મની હોય તે યાદ રાખી વ્યાખ્યાનમાં કહેતા અને સર્વ શ્રોતાવર્ગને આનંદ આપતા.

એક કવિની ભાષામાં કહું તો અહિંસા એમના જીવનનો મુખ્ય મંત્ર હતો અને તે એમના જીવનમાં તાણા વાણાની પેઠે આવેત પ્રેત થઈ ગયેલો હતો. સત્ય તેમનો મુદ્રાલેખ હતો.

તપ તેમનું કવચ હતું; બ્રહ્મચર્ય તેમનું સર્વસ્વ હતું. સહિષ્ણુતા તેમની ત્વચારૂપ હતી. ઉત્સાહ તેમનો ધ્વજ હતો, અખૂટ ક્ષમાજલ તેમને ક્ષુદ્રયપાત્રે કે કમંડળે ભર્યું હતું. સનાતન યોગી કુળનો એ યોગ વારસ હતો. રાગદ્વેષના ઝંપાનીલથી એ પર હતો, મારા તારાના મમત્વથી એ દૂર હતો. સૌ જીવના કલ્યાણનો એ ઇચ્છક હતો, એટલુંજ નહિ પણ મૌના કલ્યાણના પ્રયત્નમાં સદ્બ્રોધમાં તે સદાયે મથગુરુ હતો. એવો જૈન ભારતનો એક વર્તમાન મહાન્ ધર્મશુર, ધર્મચાચ; શાસનનો શણગાર, પરોપકારી, સમર્થવક્તા, સમર્થ ક્રિયાપાત્ર; ઈર્ષ્ય-નિષ્ઠ ગત્ત્રાધિપતિ ૫૧ વર્ષની અપરિચક્ર વયે કાળધર્મ પામતાં આપણે એક અનુપમ અમૂલ્ય આચાર્ય જોયો છે.

રાજકોટ અને કાઠિયાવાડમાં તેમણે રથજે રથજે જીવ દયાની જ્યોત્ષ્ણા ઉચ્ચ સ્તરે અસરકારક રીતે કરી હતી. અડસઠીયાદુકાળ કરતાં છપનીઓ દુકાળ વધારે વિષમ હતો છતાં છપનીયામાં જીવરક્ષા માટે ગૌરક્ષા માટે જે થયું હતું તેનાથી અનેકગણું કાર્ય અડસઠીયામાં થયું હતું. અડસઠીયા દુકાળમાં થયેલાં દયાનાં કામો પશુરક્ષા, ગૌરક્ષા, મનુષ્યરક્ષા વગેરે કેવી સરસ રીતે થયાં હતાં તેમજ ધર્મશ્રદ્ધાજી પરોપકારી પુરુષોએ એ કામો પાર પાડવા માટે કેવો સરસ ઉત્સાહ દર્શાવ્યો હતો તથા રાજકોટનો એ બાળતમાં આખા કાઠિયાવાડે જે દાખરો લીધો હતો તે સઘળું વિચારતાં એ સ્વર્ગવાસી-એ દેવગતિ પામેલા મહાત્માનો ઉપકાર જરાપણ વિસરી જવાશે નહિ અને આ કાઠિયાવાડમાં જ્યાં જ્યાં તેઓશ્રીના

સ્વર્ગવાસના સમાચાર જો ત્યાં ત્યાં તેમના પરિચિતોમાં  
પારાવાર શોક વ્યાપશે.

જ્ઞાન, લલિત, વૈરાગ્ય, અનુભવ, તપ, આશ્રમધર્મનું  
અળાંક પાલન, હૃદયની વિશાળતા એ બધાનો હૈયું ત્યારે  
હિસાબ કરે છે ત્યારે તેમની જૈનસમાજને કેવી ભારે ખોટ  
પડી છે તે સમજાય છે. હૃદય રડી પડે છે અને સાશુવૃદ્ધાચને  
કલ્પમ વધારે કંપે છે અદ્ભૂત કંઠે હવે આજે આટલુંજ.

શોકોદ્ગાર.

રાગ સૌરઠા.

|                    |                          |   |
|--------------------|--------------------------|---|
| અમૃતલીની વાણ,      | સાંભળતાં મુદ્ર્યા ધણા,   | ૧ |
| વણમૂલું વ્યાખ્યાન, | સુણશું ક્યાં શ્રીલાલજી . |   |
| પ્રાણી રક્ષણ કાજ,  | અમરપટો વજડાવતા,          | ૨ |
| ઠરી શકે નવ રાજ,    | કરનારા શ્રીલાલજી .       |   |
| અડસઠ કાળ કરાળ,     | છતાં જણાયો નહિ જરા,      | ૩ |
| થયો ન વાંકો વાળ,   | પ્રતાપ એ શ્રીલાલજી .     |   |
| આપ શુભોની ખાણ,     | અત્ય પ્રાણ શું કહી શકે,  | ૪ |
| અમને મોટી હાણ,     | જગમાં વિણ શ્રીલાલજી .    |   |
| સંયમના પરિણામ,     | આપ સ્વર્ગમાં શોભતા,      | ૫ |
| મરણવા તમ નામ,      | વિગરો ક્યમ શ્રીલાલજી .   |   |
| સદૈવ હયો સંભાળ,    | અવધજ્ઞાન ઉપયોગથી ,       | ૬ |
| ગણી ભૂલણાં બાળ,    | અરજ એજ શ્રીલાલજી .       |   |
| કંઈક કસાઈ ખાસ,     | લાખો છવ વિદારતા,         | ૭ |
| ક્યાં દયાના દાસ,   | સાંભરશો શ્રીલાલજી .      |   |
| રાજકોટધર પ્યાર,    | પૂરો રાખ્યો પ્રથમથી,     | ૮ |
| શુણ રસના ભંડાર,    | સત્ય ગુરૂ શ્રીલાલજી .    |   |

પ્રાણુજીવન મોરારજી શાહ—રાજકોટ.

પ્રકરણ પરમું.

સાચું સ્મારક.



મહિયર નરેશને ધન્યવાદ.

સંખ્યાબંધ ગ્રાણીઓને મળેલાં અભયદાન.

શ્રેષ્ઠ સમુદાય અને શુદ્ધ ચારિત્ર એજ પૂજ્યશ્રીનું સાચું સ્મારક છે. એ શુદ્ધ ચારિત્ર નિભાવવાની શક્તિ ઉત્પન્ન કરવી એ મુનિશાસ્ત્રોની અને ચારિત્ર પાળવાની સગવડ કરી આપી રક્ષણ કરવું એ ગ્રાવકોની કૃતજ્ઞતા છે. તેઓશ્રીના સહયોગનું સ્મરણ કરી એ અનુસાર વર્તન રાખવું એ તેઓશ્રીનું ઉત્તમોત્તમ સ્મારક છે.

જીવહયાના વકીલ તરીકે તેઓશ્રીએ પોતાની જીંદગીનો મોટો ભાગ અર્પણ કરેલ છે તેઓશ્રીના સ્મરણથી તેઓના સ્વર્ગવાસ પછી તુરતજ જીવહયાનું એક મહાન્ કામ થયું ને કાયમની હિંસા બચી તે સંખ્યાબંધમાં ‘જીવહયા’ માસિકનો નીચેનો લેખ અત્રે ઉતારી લઉં છું.

वैरिणोपि हि मुच्यन्ते, प्राणांते तृणमक्षणात् ।

तृणादाराः सदैवैते, हन्यन्ते पशवः कथं ॥

“અમારા દેશનાં રક્ષક ખરેખર એ પશુઓ છે,  
અમારા દેશની દોહત ખરેખર એ પશુઓ છે;

અમારૂં બળ અને બુદ્ધિ બધુંએ એ પશુઓ છે,  
અમારી ઉન્નતિ કેરો સુદ્રઢ પાચો પશુઓ છે.”

“ All our murderers—the man who advises the killing of a creature, the man who kills, the man who flays, the man who purchases, the mo8 who sells, the man who cooks (the flesh) the man who distributes add the man who eats  
M—AND.

પશુઓ એ ભારતનું ધન છે. પ્રભુની વિભૂતિ છે. અને આપણા લધુ બાંધુઓ છે. ધર્મશાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, અને આદિ-અશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ પશુવધ કરવો એ અત્યંત હાનિકર અને મહા અનર્થ છે. દરેક ધર્મપ્રવર્તકે પશુવધનો—પ્રાણીમાત્રની હિંસાનો નિપેધ કરેલો છે. અહિંસા—હયા એ મનુષ્યનો કુદરતી ધર્મ છે. હિંદુઓના પાંચ યમ, જૌદ્વેનાં પાંચ મહાશીલ, જૈનોનાં પાંચ મહાવ્રતો એ બધામાં અહિંસા ધર્મને પ્રધાનપદ આપ્યું છે.

पञ्चैतानि पवित्राणि सर्वेषाम् धर्मचारिणाम् ।

अहिंसा सत्यमस्तेयं त्यागो मैथुन वर्जनम् ॥

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, ત્યાગ અને મૈથુનવર્જન આ પાંચને દરેક ધર્મવાળાએ પવિત્ર માનેલા છે. આ ઉપરાંત

“ અહિંસા પરમો ધર્મઃ ” “ માર્હિંસ્યાત્ સર્વં મૃતાનિ ”

“ આત્મવત્સર્વમૃતેષુ ય. પશ્યતિ સ પશ્યતિ ”

ઇત્યાદિ અનેક આપ્ત વાક્યો હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રમાં રચેલે રચેલે દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. છતાં અક્ષોસની વાત છે કે, આર્યાવર્તમાં એવો એક વર્ગ મોબ્તુદ છે કે જે હિંસાનાં કૃત્યોને ધર્મ માને

છે-ધર્મ નિમિત્તે હિંસા કરે છે કે જે અત્યંત નિંદનીય અને  
 ભયંકર છે. કાલી, મહાકાલી. દુર્ગા; જગદંબા, બહુચરા, શારદા,  
 આદિ દેવીઓના ઉપાસકોએ પોતાની અધિકારી દેવીઓને  
 પશુઓના રૂધિરની પ્યાસી, મહા વિક્રાળ અને કૂર દુહયની  
 કદવી છે. અને તેની કૃપા સંપાદન કરવા માટે તેને પાડા,  
 બકરા, વગેરે નિર્દોષ પશુઓનું બલિદાન કરવામાં આવે છે.  
 આ પ્રવૃત્તિ કેવળ અજ્ઞાનજન્ય છે. માંસ લોહુપ્ત, સ્વાર્થાધ લે-  
 ભાગ્ય આચાર્યો કે જેમના હૃદયમાં દયાનો છાંટો પણ ન હોતો  
 તેમણે ધર્મશ્રદ્ધામાં કેટલીક કસ્થિત વાતો ધુસાડી, લોકોની  
 આંખે પાટા બાંધી તેમને કેવળ અવળે માર્ગે દોરવ્યા છે. અને  
 એ રીતે પોતાની દુષ્ટવાસનાને તૃપ્ત કરવા સાથે પોતાપ્રત્યેના  
 પૂજ્યભાવ કાવચ રાખવા માટે તેમણે ધર્મશાસ્ત્રોથી અને સાદી  
 સમજથી પણ પ્રતિકુલ એ એકાત પાપમય પ્રવૃત્તિને પણ ધર્મનું  
 કાર્ય ઠરાવ્યું છે. તેમની પ્રપંચબલમાં ક્ષમાએલા લોખા અજ્ઞાન  
 લોકો લગાર પણ વિચાર કરતા નથી કે, આથી દેવ દેવિઓ  
 તુષ્ટ થશે કે રૂષ્ટ થશે ? તેમની જ માન્યતા પ્રમાણે દેવિઓ  
 જગજગનની છે. સમસ્ત જગતની એટલે પ્રાણિમાત્રની તે માતા  
 છે. એ હિસાબે મનુષ્યો તેના જ્યેષ્ઠ પુત્ર છે અને પશુઓ  
 તેના કનિષ્ઠ પુત્ર છે. માતાઓનો પ્રેમ હમેશાં નાનકડાં બાલુ  
 ડાંઓ પ્રત્યે આધિક હોય છે એ સ્વાભાવિક છે. માતાને રીઝવવા  
 માટે તેનાં જ નાનાં નાનાં સંતાનોનાં ગળાં તેની સમક્ષ છેઢી  
 નાખવાં એ કેટલું બેદુરુદ્ધ અને મૂર્ખતાભરેલું કૂર કર્મ છે ?  
 આથી માતા પ્રસન્ન થતી હોય તો તે માતાજ શાની ? દેવ  
 દેવિઓને રાજ્ય કરવા બલિદાન આપવું જ હોય તો પોતાની

બહાલામાં બહાલી વસ્તુઓનુંજ અપાય. સ્વાર્થી ઉપાસકો ઇષ્ટ વસ્તુઓનો વિયોગ સહન કરી શક્યા નહિ એટલે નિરપરાધી પશુઓપર નજર પડી. દેવ-દેવીઓ વાસનાનાજ ભૂખ્યા છે. તમારી તેઓ પ્રત્યેની લાગણીની કસોટી થવાની એ યોજના છે. જે ધરે તે તેઓ તો લેતાંજ નથી. તેમની અમિદ્રષ્ટિથી એ પાન થયું એટલે પાછું લઇ લેવામાં આવે છે. જરૂર ઉપાસક સ્વાર્થી પૂજારીઓએ મક્તના માલમાં માંસાહાર મેળવવાની આ યુક્તિ શોધી કહાડી અને લોખા ભારતને ધર્મને નામે ઠગવા માંડયો. સત્ય ન સમજાય ત્યાં સુધીજ લોકો ઠગાય. સત્ય રહસ્ય સમજતાંની સાથેજ લોકો પોતાની ભૂલથી થતા અનર્થ સમજવા લાગ્યા. દેવોનું આશ્રય આખી દુનીયામાં છે. દુનીયાના બધા દેશો કરતાં ભારત વધારે અધમ દશામાં આવી પડયો છે. તેનું કારણ પણ વિચારવા જેવું છે. પશુઓના બલિદાનથી દેવો પ્રસન્ન થતા હોત તો ભારતની આવી દુર્દશા કદી પણ ન હોત. પ્લેગનો પ્રકોપ, નાના વિધ રોગોનો ઉપદ્રવ, મોટામાં મોટું મરણ પ્રમાણ, દુષ્ટાણ પર દુષ્ટાણ, પરાધીનતા, દિ દ્ર 11, આદિ દુઃખોનો વરસાદ ઉપર્યુકત પાપમય પ્રવૃત્તિથી કુપિત થએલાં દેવદેવિઓજ કાં ન વરસાવતાં હોય ? “વાવે તેવું લણે અને કરે તેવું પામે;”, અન્યને સુખ દેવાથી સુખ અને દુઃખ દેવાથી દુઃખ પ્રાપ્ત થાય એ ત્રિકાલાબદ્ધિત સનાતન સત્ય છે. અન્યના અનિષ્ટ દ્વારા પોતાનું ઇષ્ટ સાધવાની આશા રાખવી એ કુદરતના કાનૂનથી વિરૂધ છે.

“મા હિંસ્યાત્ સર્વ મૂનાનિ” કોઇ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કરે, આ મહા વાક્ય સ્મરણમાં રાખીનેજ તેના સત્વશુભ



સંપત્તિ પુરૂષોએ દેવીપૂજા વગેરે કાર્યો કરવાં જોઈએ, પરંતુ તે પૂજા તેવી ન હોવી જોઈએ કે જેમાં ખીજાં નિર્દોષ પ્રાણીઓનો સંહાર કરવામાં આવે. કદાચિત્ કોઈ એમ કહે કે—હુર્ગાસપ્તશતિમાં પશુ પુષ્પેશ્વ ગન્ધેશ્વ પશુ, હુર્ગા અને સુખંધિત પદાર્થોથી દેવીની પૂજા કરવાનું કહ્યું છે તો તેનું કેમ ? આનો ઉત્તર એજ કે જેમ પુષ્પની પૂજા, પુષ્પોને આખાંને આખાંજ ગુદીને કરવામાં આવે છે તેવી રીતે પશુ વડે પૂજા કરવી હોય તો પશુને માતાની આગળ લાવી. એવી પ્રાર્થનાપૂર્વક છોડી દેવું જોઈએ કે—“હું જગદંજો ! આપનાં દર્શનથી પવિત્ર થયેલ આ શકુરો પણ નિર્ભય થઈને વિચરે અર્થાત્ કોઈ પણ માંસાહારી તેનો વધ ન કરે.” આજ સંકટપૂર્વક તે પ્રકરણને છૂટો કરી દેવો જોઈએ જેથી પુણ્ય થાય. ખરી રીતે પૂજાની વિધિજ આ છે. ” આ પદ્ધતિ ઘણું ઠેકાણું પ્રચલિત છે અને શકુરના કાનમાં કહી પહોંચાવી તેને નિર્ભય અમરો કરવામાં આવે છે. ઉપદેશકોએ ધર્મોપદેશદ્વારા અને રાજાઓએ રાજ્યસત્તા દ્વારા આ સત્ય વિધિનો પ્રચાર કરાવવો જોઈએ. જગાનો જેમ જેમ આગળ વધતો જાય છે તેમ તેમ આવા ધાતકી બેઠો પણ આછા થતા જાય છે. કેટલાક દયાળુ અને ધર્મનિષ્ઠ રાજાઓએ પોતાના રાજ્યમાં આવી રીતે થતા પશુ વધને દેશની અવનતિનું અને કોલેરા, પ્લેગ વગેરે રોગોની ઉત્પત્તિનું કારણ જાણી રાજ્યસત્તાથી તેનો અટકાવ કરેલો છે એ ઘણી સંતોષની વાત છે.

હુર્ગાજ મહિયર રાજ્યના નામદાર નરેશે જે પુણ્યમયી પ્રવૃત્તિદ્વારા પ્રતિવર્ષ હજારો જીવોનો વધ થતો અટકાવવાનું

પ્રશંસનીય પગલું ભર્યું છે એ વર્તમાન જાણી દયાળુ મનુ-  
ષ્યોનાં હૃદય આનંદથી ઉભરાયા વગર રહેશે નહિં.

મહિયર એ જુદેલખંડમાં એક દેશી રાજ્ય છે ત્યાં ઘણા  
પ્રાચીન કાળથી શારદા દેવીનું ઉંચી ટેકરી પર એક સ્થાનક છે.  
એ તરફના લોકોનો અધિકાંશ એ દેવીનો ઉપાસક છે, અને  
દેવીને પ્રસન્ન કરવા કે પુત્રાદિકની પ્રાપ્તિ અથવા અન્ય ઇચ્છાની  
સિદ્ધિ અર્થે દેવીને ઘેટાં બકરાંનું બલિદાન આપવાની કુપ્રથા  
લાંબા વખતથી ત્યાં ચાલી આવતી હતી અને એ રીતે પ્રતિ-  
વર્ષ હજારો ઘેટાં બકરાંનો ભોગ દેવીને અપાતો હતો. ચૈત્ર  
માસમાં ત્યાં મોટો મેળો ભરાય છે અને બહુમી અભણ લોકો  
નાળીએરની પેઠે પશુઓ ગાતાજીને ચડાવે છે. આ નિંદ્ય પ્રથા  
કેમ અને કેવી રીતે બંધ કરવામાં આવી તેનું સંક્ષિપ્ત વૃત્તાંત  
વાંચકોને આનંદ આપશે.

જૈનાચાર્ય શ્રીલાલજી મહારાજ કે જેમના સદુપદેશથી  
લાખો જીવોને અભયદાન મળવા પામ્યું છે અને ઘણા રાજા  
મહારાજાઓએ પોતાના રાજ્યમાં ધર્મ નિમિત્તે થતા પશુવધ  
અને શિકાર વગેરે બંધ કરેલ છે તેમનો સ્વર્ગવાસ ગત આપાદ  
શુદ્ધ ડના રોજ જેતારણ સુકામે થવાના હુઃખપ્રદ સમાચાર આ  
લેખકને મોરબી સુકામે મળતાં તેમના પ્રત્યેના પૂજ્યભાવ અને  
પ્રશસ્તરાગના પરિણામે હૃદયને ભારે આઘાત પહોંચ્યો, પરંતુ  
ધર્મક્રિયામાં પ્રવૃત્ત થઈ સંસારની અસારતા અને દેહની ક્ષણ-  
ભંગુરતાનો વિચાર થતા અંતરાત્મા તરફથી એવી પ્રેરણા થઈ  
કે ગુરૂશ્રીના સ્મારકના ઉપલક્ષમાં કંઈ પણ શુભ પ્રવૃત્તિ કરવી.

પરંતુ શું કરવું તેનો નિર્ણય થઇ શક્યો નહિ. મન અનેક તર્ક વિતર્ક કરતું હતું. વિચારમાં અને વિચારમાં આખી રાત વ્યતિત થઇ. બીજે દિવસે વઢવાણના મારા એક મિત્ર શ્રીયુત ભગવાનદાસ નારણુજી વેરા તરફથી એક પત્ર મળ્યો જેની મતલબ એવી હતી કે :—

“ મહિયર સ્ટેટમાં પ્રતિવર્ષ દેવીને લોગ આપવા માટે હજારો બકરાનો વધ થાય છે, તે અટકાવવા માટે ફોરશીય કરવાની આવશ્યકતા ઉ અને રૂ. ૧૫૦૦૦ રૂ. ત્યાં હોસ્પીટલનું મકાન બાંધવા માટે દેવીને અર્પણ કરવામાં આવે તો વધ બંધ થાય તેમ છે.”

આ પત્રે મને કર્તવ્યની દિશા બતાવી, સદ્ગત ગુરુ-વર્ચની આદ્રશ્ય પ્રેરણાનું આપરિણામ હોય એવી મને દ્રઢ પ્રતીતિ થઇ અને તે કાર્ય પાર પાડવા માટે દ્રઢ સંકલ્પ કર્યો.

મહિયર સ્ટેટના દિવાન સાહેબ શ્રીયુત હીરાલાલ ઉર્ફે સારાભાઈ ગણેશજી અંબારીઆ, બી. એ, રાજકોટના ખાનદાન કુટુંબના એક વહનગરા નાગર ગૃહસ્થ છે. તેમની સાથે પત્ર-વ્યવહાર શરૂ કર્યો અને રૂ. ૧૫૦૦૦) માટે મુંબઈ સ્થાનક-વાસી જૈન સંઘના આગેવાન, કમ્પ માંડવીના રહીશ શેઠ મેઘજી ભાઈ ચોભણભાઈ તથા તેમના ભાણેજ શાંતિદાસ આશકરણુ જે. પી. પાસેથી વચન મેળવ્યું. તત્પશ્ચાત્ મુંબઈથી અમો (હું અને મારા મિત્ર શ્રીયુત વેરા) મહીયર ગયા. ત્યાંના દિવાન સાહેબની મુલાકાતથી અમોને ઘણુંજ આનંદ થયો અને અમો સફળ મનોરથ થઇશું એવો ભાસ થયો. શારદાદેવીનાં

દર્શન કરવા અમે ઇચ્છા દર્શાવી દીધાં. સાહેબ પણ અમારી માથે આવ્યા. સંજ્યાળંધ સીધાં પગથી આંચકી અમે દેવીના સ્થાનને પહોંચ્યા. આગલેજ દિવસે ગુમારે ત્રીસ પાંત્રીસ બકરાઓ કાપવામા આવેલ હોવાથી ત્યાં તો લોકોનાં કુંડ લીધો હતો. આ દ્રશ્ય બહુ કમકમાટી ઉપજાવે તેવું હતું. દીવાન સાહેબના દયાર્દ્ર અતઃકરણમા પણ આંકર પ્રગળ્યા અસહ્ય દુઃખ થતું હતું. પછી અમે નામદાર મહારાજ સાહેબને મળ્યાં. તેમનો મિલનસાર સ્વભાવ, વિદ્વત્તા અને ધર્મપર આસ્થા એ સર્વથી અમેને અત્યંત આનંદ થયો. અમેએ અતિ વિનીત ભાવે દેવ દેવીઓને બહી આપવા અર્થે રાજ્યમાં પ્રતિ વર્ષે હજારો નિરપરાધી પશુઓનાં પ્રજા હુટવામા આવે છે, તે પ્રવૃત્તિ હમેશને માટે અટકાવવા પ્રાર્થના કરી અને તેમ કરવામાં આવે તો તેના ઉપલક્ષમા ચત્કિચિત્ત મહારજ તરીકે મહિયરમાં હોસ્પિટલ માટે એક મકાન બાંધવા નિમિત્તે રૂ. ૧૫૦૦૦ ) અર્પણ કરવા વિનંતિ કરી. અમારી પ્રાર્થનાનો દયાળુ મહારાજ સાહેબે કેટલીક હંદીલો બાદ સ્વીકાર કર્યો અને હોસ્પિટલના મકાન ઉપર શેઠ મેંધણસાહ તથા શેઠ શાંતિદાસના નામનો શિલાવેળ મુકવાની પૂરવાનગી આપી અને આજ્ઞાપત્રો બહાર પાડી સમસ્ત રાજ્યના તમામ મંદિરોમાં સદાને માટે દેવિઓને બલિદાન આપવા નિમિત્તે પશુવધ કરવાની સદંતર મના કરી. આ આજ્ઞાપત્રની નકલો હિંદના તમામ રાજ્યોમાં મોકલવામા આવી અને પ્રસિદ્ધ પેપરોમા પણ નીકળે થઈ.

નામદાર મહારાજ સાહેબે આ મકાન પુણ્યમય કાર્યથી પોતાની કીર્તિને અમર કરી છે, ઘણા લોખાં, લોકોને ઘોર પાપની ખાડમાં પડતા બચાવ્યા છે, અને એ રીતે સંજ્યાળંધ

મનુષ્યોને નર્કના અધિકારી થતાં અટકાવી પોતાને માટે સ્વર્ગના દાર ખુલ્લાં કર્યાં છે; વિદ્યા અને સત્તાનો સદુપયોગ કરી પોતાના જીવનનું આર્થિક કર્યું છે. ભારતવર્ષના અહિંસા ધર્મના ઉપાસકોનાં મન તેમણે આ શુભ પ્રવૃત્તિથી છૂટી લીધાં છે. હિંદના દરેક ભાગોમાંથી સંખ્યાબંધ મુખ્યારક્ષાદીના તારોનો દગલો તેમની પાસે જઈ પડેલ છે ત્યાંના દીવાન સાહેબ પણ આ પ્રવૃત્તિના પ્રેરક હોઈ તેમણે પણ મહાન મુશ્કેલી પ્રાપ્ત કર્યું છે. શેઠ મેપજીભાઈ તથા શેઠ શાન્નિદાસે પોતાની લક્ષ્મીના સંવ્યયથી અલભ્ય લાભ ઉઠાવ્યો છે. તેમની ઉદારતા પરમ પ્રેમના કારણરૂપ થઈ પંદર કરોડ રૂપીઆ ખર્ચવાથી પણ જે લાભ ન મળે તે લાભ તેમને રૂ. ૧૫૦૦૦) માં પ્રાપ્ત થયો છે. સાત હજાર બકરાઓને ફક્ત એક જ વાર અમયદાન આપવા જતાં રૂ. ૭૫૦૦૦નો ખર્ચ થવા પામે તેને બદલે રૂ. ૧૫૦૦૦માં હમેશને માટે ૬૨ વર્ષ થતો હજારો પશુઓનો વધ ખર્ચ થયો એ લાભ કંઈ નાનો સૂનો નથી. વળી જે રૂ. ૧૫૦૦૦નું હોસ્પીટલ માટે મકાન બાંધવામાં આવનાર હોવાથી હજારો દુઃખી દરદીઓની આશિષ પણ તેમના પર વરસતી રહેશે. દુબ્બનો સારામાં સારો ઉપયોગ તે આનું નામ.

હોસ્પીટલનું ખાત ખુલ્લું તા. ૧૩-૧૦-૨૦ના રોજ ખુલ્લું લખાડના પોલીસીકેન્સ એજન્ટના હાથે થયું છે અને મકાન ચલાવું શરૂ છે. સ્ટેટ તંત્રથી વધારે રકમ રોકી મકાન મોટું બનાવવા નિર્ણય થયો છે. હોસ્પીટલનો નિભાવખર્ચ પણ રાજ્ય આપશે.

અંતમાં અમે હૃદયથી ધીએ કે આ સત્પ્રવૃત્તિનું મર્ત્ત અનુકરણ થવા પામે અને પવિત્ર આર્યાવર્તમાંથી અશુભ વધ બંધ

થઈ પુણ્યભૂમિભારત પોતાનું પૂર્વનું ગૌરવ પુનઃ પ્રાપ્ત કરો.  
આ પ્રસંગની મુખારકળાદી તરીકે શ્રી મોરળી હાઈસ્કુલના  
શાસ્ત્રીજી શ્રીચુત પુરપોતમ કુબેરજી શુભ તરફથી નીચેનું કાવ્ય  
મળ્યું છે.

### શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્ વૃત્તમ્ ।

યત્સાધ્યં ન ભવેત્ કદાપિ બહુલૈ નિષ્કલ્પયૈઃ કોટિભિઃ ।

વર્ષાણામયુતેન નાપિ સુલભં યત્તત્રવદ્ભ્રમૈઃ ॥

યસ્મિન્વૈ વિજયં ન યાતિ સતતં સંહ્યાતિગાઢાદિની ।

તત્કાર્યં સુમહાત્મનાં કરણયા સ્વલ્પશ્રમાત્ સિંધવતિ ॥ ૧ ॥

રાજ્યે યન્મહિયારકે બલિવધૌ શ્રી શારદામ્બાકૃતે ।

પ્રાચીનઃ પશુતાવધઃ કુવિધિના યઃ ક્રિયમાણોઽમવત્ ॥

શ્રીશ્રીલાલજિ સદ્ગુરો ગુણનિધેઃ સ્મૃત્યર્થમેવાણુના ।

રુદ્ધૌ દુર્લભશ્રેષ્ઠિનેશ કૃપયા ધર્મપ્રભાવો મહાન્ ॥ ૨ ॥

ગુજરાતી અનુવાદ.

શાર્દૂલવિક્રીડિત.

કોટી મેહોર સુવર્ણ ખર્ચ કરતાં, જે કાર્ય થાતું નથી,  
જેની વર્ષ અયુત કષ્ટ શ્રમથી, કિંચિત્ સિદ્ધિ નથી ;  
સેનાઓ અગણિ સુદ્ધ કરશે, તોયે ન ખાશા ફલ,  
તેવું મહાન સુકર્મ સાધ્ય સુલભ, સાધુ કૃપા કિંચિત.

બુવો મહિયર રાજ્યમાં બલિવિધિ, શ્રીશારદા માતને,  
થાતો તો વધ રે બહુ પશુતણો, તે રોકવો સંભળને,  
ત્રિભુવન સુત ફલે શ્રમ કરી, તે પાપ રોકાવીયું,  
જેનાચાર્ય શ્રીલાલજી સ્મરણમાં, તે સન્ત નામે થયું.

જી આ વધને લગતાં ચિત્રો બાબુપર આપવામાં આવ્યા છે.

મંકરણ ૫૩ મુ.

બીકાનેરમાં હિંદના સાધુમાર્ગી જૈનોનું

સંમેલન.

શ્રી બીકાનેરના શ્રાવકો તરફથી સ્મારકને માટે વિચાર કરવા ભારત વર્ષના વિજિ લિજ પ્રાંતોના અગ્રગણ્ય નેતાઓને આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું, તે ઉપરથી જુદા જુદા પ્રાંતોમાંથી શુભાદે ૨૦૦ સર્ગદસ્થો હાજર થયા હતા, જેમાં નીચેના પણ હતા.

શ્રીમાન્ શેઠ ગાદમલજી લોહા—અજમેર, શ્રીમાન્ શેઠ બર-ધભાજી પીતલીયા—રતલામ, શ્રીયુત દુર્લભજી ત્રિભુવનદાસ અવેરી—જયપુર, શ્રીયુત સુગચંદજી ચૌરડીયા જોડરી—જયપુર, શ્રીયુત જલમસિંહજી કેકોરી B. A.—જોધપુર, શ્રીયુત માણેકચંદજી મુથા—જોધપુર, શ્રીયુત અવેરી મોહનલાલ રાયચંદ—મુંબઈ, શ્રીયુત અવેરી અમૃતલાલ રાયચંદ—મુંબઈ અવેરી માણેકચંદ જકરી—મુંબઈ, અવેરી લક્ષ્મીચંદ જશકરજી—પાલનપુર, અવેરી કાળીદાસ મોહકલાઈ—પાલણપુર, શેઠ લગવાનજી નારણજી વોરા—વઢવાણ શહેર, લાલા કેશરીલાલજી રીટાયર્ડ એસન જનર—ઉદયપુર, અવેરી દેગુલાલજી તાંડીયા—ઉદયપુર, શ્રીયુત નંદલાલજી મહેતા ઉદયપુર, શ્રીયુત સમરમલજી ગિરધારીલાલજી—બેંગલોર, શ્રીયુત શંભુમતજી અંગોરામજી—બેંગલોર, શ્રીયુત શ્રીચંદજી અગાધરી—ગયાવર, શ્રીયુત ધીસુલાલજી ચૌરડીયા—ગયાવર,

શ્રીયુત અગરચંદણ ઘેવરચંદણ—અજમેર, શ્રીયુત મોતીલાલણ  
કાંસવા—અજમેર, શ્રીયુત કાનમલણ ગાઢમલણ ચોરડીયા—અજમેર,  
શ્રીયુત મીશ્રીલાલણ 'છાજેડ-જયપુર; શ્રીયુત રતનચંદણ દક્તરી-  
જયપુર, શ્રીયુત શુભાનમલણ ઢઢા-જયપુર, ઝવેરી કંઠ્યાણુમલણ  
છાજેડ-જયપુર, શ્રીયુત શેસમલણ બાલીયા-પાલી વગેરે વગેરે.

ઉપસ્થિત ગૃહસ્થો તથા ળીકાનેર અને લીનાસર સંઘની  
એક સભા તા. ૨-૮-૨૦થી તા. ૪-૮-૨૦ સુધી શ્રીયુત લેફ-  
ટાનણ શુલેચ્છાના મકાનમાં એકત્રિત થઈ. પ્રમુખસ્થાન શ્રીયુત  
દુલ્લણ ત્રિભુવનદાસ ઝવેરીને આપવામાં આવ્યું. પ્રારંભમાં  
દેશાવરથી આવેલા સહાનુભૂતિદર્શક તારો તથા પત્રો પ્રમુખ  
મહાશયે વાંચી સંભળાવ્યા. તે પછી શ્રીમાન ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી  
લાલણ મહારાજના અકસ્માત અવસાનથી સમાજને જે હાનિ  
પહોંચી તેને માટે હાર્દિક ખેદ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો.

ઉપસ્થિત સભાસદોને એવો વિચાર ઉત્પન્ન્યો કે શ્રીમાન  
સ્વર્ગવાસી પૂજ્ય મહારાજના ઉપદેશોની સ્મૃતિ સંઘના ભાવિ  
સંતાનોમાં આરોપણ કરવા માટે એક એવી સંસ્થા ખોલવાની  
આવશ્યકતા છે કે જે તેમના ઉપદેશામૃતરૂપી યાદગાર ચિર-  
સ્થાયી રહે. આ ઉપરથી નીચે લખેલા ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર  
કરવામાં આવ્યા.

પ્રસ્તાવ ૧ લા.

- (૧) નિશ્ચય હુઆ કિ શ્રી સંઘકી ઉચ્ચત્વર્થ ઈક ગુરુકુલ લોલા  
જાવે, ઔર ઁસકા નામ “ શ્રી શ્વે. સાધુમાર્ગી જૈન  
ગુરુકુલ ” રવલા જાવે.



- (२) इस संस्थाके लिये अनुमान रु. ५०००००) पांच लाखकी आवश्यकता है जिसमें रु. २०००००) दो लाखका चंदा वसूल होजाने पर कार्यारंभ किया जावे ।
- (३) कमसे कम रु. २१०००) या विशेष प्रदान करनेवाला इस संस्थाका संरक्षक ( Patron ) गिना जावेगा और संरक्षकोंमेंसेही इस संस्थाकी प्रबंधकारिणी सभाका सभापति चुना जावेगा ।
- (४) रु. ११०००) देनेवाले गृहस्थोंको इस संस्थाके सहायक गिने जावेंगे और उनमेंसे इस संस्थाकी प्रबंधकारिणी सभाके उपसभापति तरीके या पोषाध्यक्ष ( सञ्ज्ञानची ) तरीके चुने जावेंगे ।
- (५) रु. ५०००) या ज्यादा और रु. ११०००) से कम देनेवाले व्यक्ति इस संस्थाके शुभेच्छक ( Sympathiser ) गिने जायगे और उनमेंसे भी मंत्री आदि पदाधिकारी चुने जा सकेंगे ।
- (६) रु. २०००) या अधिक प्रदान करनेवाले गृहस्थोंको इस संस्थाके सभासद गिने जावेंगे और उनका चुनाव प्रबंधकारिणी सभामें हो सकेगा ।
- (७) चंदा प्रदान करने वाले गृहस्थोंके नाम शिलालेखमें गुरुकुल आश्रमके दरवाजे पर मय चंदेकी तादादके प्रगट किये जावेंगे।

(८) प्रबंधकारिणी सभा अपनी इच्छानुसार पांच अन्य विद्वान् गृहस्थोंको सलाह देनेके लिये शरीक कर सकेंगी और उनके मत गणनामें आ सकेंगे और उन पर चर्चा कोई प्रतिबंध न होगा ।

नोट—इस गुरुकुलका उद्देश समाजकी भावी संतानको धर्मपरायण, नीतिवान्, विनयवान्, शीलवान् व विद्वान् बनानेका होगा ।

प्रस्ताव २ रा.

श्री बीकानेर संघने प्रगट किया कि यदि बीकानेरमें शहरके बाहर गुरुकुल खोला जावे तो इस समय रु. १२५०००) की रकम यद्वाके संघकी ओरसे लिखी जाती है और प्रयत्न चंदा बढ़ानेका जारी रहेगा रु. दोलाब इकट्ठे होजाने पर कार्यारंभ किया जावेगा ।

उक्त कार्यके लिये सभाकी तरफसे श्रीबीकानेर संघको हार्दिक धन्यवाद दिया जाता है कि जिन्होंने उत्साहपूर्वक इतनी बड़ी रकम प्रदान कर एक ऐसी संस्थाकी बुनियाद डालनेका साहम किया कि जिसकी पराम आवश्यकता थी ।

प्रस्ताव ३ रा.

इस उपयोगी कार्यमें सलाह देनेके लिये चहार गामसे तत्कलीफ लेके पधारनेवाले गृहस्थोंको यह सभा धन्यवाद देती है ।

प्रस्ताव ४ वा.

श्रीयुत दुर्भञ्जी भाईका समापनतिथिमें यह कार्य सफलता पूर्वक किया गया अतएव यह सभा उनका उपकर मानती है—

## प्रस्ताव ५ वाँ

आ स २में निंदायुक्त लेख छपनेमें समाजमें पूरी हानि होनी है हालमें जो सत्यासत्य कगोटे जायरेकी तरफमें ३६ कलकोंका एक ट्रेड निकला है उसका यथोचित उतर भी दिया जाना स्वाभाविक है मगर आजरोज श्रीमान् परम पूज्य महाराज साहेब श्री १००८ श्री जगद्विरलालजी महाराज साहेबने ज्ञानिपूर्वक तैमा उपदेश व्याख्यानद्वारा विस्तारपूर्वक फर्माया कि अपने श्रीमान् सद्गत पूज्य महाराज साहबके उपदेशामृतको व श्री जैन मार्गके मूल क्षमा धर्मको अंग नार हम्के श्रीमान्के मर्कोंकी तरफसे शान्तताही रखना चाहिये और छापा द्वारा उत्तर प्रत्युत्तर नहीं करना चाहिये महागज साहबके इस फर्मानको सवने सहर्ष स्वीकार किया यदि किसीकी तरफमें फिर भी भविष्यमें निंदायुक्त लेख प्रकट हुए और न्यायपूर्वक उत्तर देनाही जरूरी समझा जावे तो निम्नलिखित पाच मेम्बरोंकी नामसे उसका प्रतिकार किया जावे

१ नगरशेठजी नन्दलालजी वाफणा—उदेपुर

२ शेठ मेधजीभाई थोभण—जयपुर

३ ,, कर्नारामजी गठीया—मीनामर

४ ,, नयमजी चोरडीया—नीमच

५ ,, दुर्लभजीभाई जौहरी—जयपुर

પ્રકરણ ૫૪ મું.

## વિહંગાવલોકન.



સફળતા આશ્ચર્ય મહોદયની અસાધારણ ગુણસંપત્તિ આગળના લેખોથી વાંચકને અપ્રકટ રહી નહિ હોય, છતાં આ સ્થળે ઉપસંહાર રૂપે તેમના મુખ્ય સફળગુણવિભવનો સમુચ્ચય કરવામાં આવે છે. એમના જેવા યુગપ્રધાન પુરુષના સફળગુણો વર્ણવાતું કાર્ય યદ્યપિ સાગરનું પાણી સાગરમાં સમાવવા જેવું ઉપહાસજનક અને અશક્ય છે, તથાપિ તેઓશ્રીના ચારિત્રમાંની કેટલીક ઘટનાઓ ઉપર દ્રષ્ટિનિરૂપ કરી તેમાંથી કંઈક સારખોધ ગ્રહણ કરવા કરાવવાના હેતુએ યથામતિ, યથાશક્તિ, યતિકચિત્ત પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ.

### જ્ઞાનભાગ.

પ્રાક્ષયર્થનો પ્રભાવ, તીવ્ર હ્રાસાપૂર્વક પરમ પુરુષાર્થ સુયોગ્ય સફળરૂપે સુયોગ અને વિન્યાદિ આવશ્યક ગુણો ઈત્યાદિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિનાં પરમાવશ્યક માધનોની પૂર્વ પુરુષપ્રસાદે પૂજ્યશ્રીમાં મંપૂર્ણ વિદ્યમાનતા હતી, તેથી તેમને અદ્ય સમયમા અદ્ભુત તત્ત્વાવખોધ થઈ ગયો હતો. સૂત્ર શ્રી આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ, સુખવિપાક, ઉત્તરાધ્યયન, દશવૈકલિક, નંદી, ચારે છેદસૂત્ર (વ્યવહાર, નિશિય, જૂહતદ્વય અને દશાશ્રુતસ્કંધ) તથા સૂત્રોના દોહનરૂપ ગુમારે ૧૫૦ સ્તોક (ચોક્કા પ્રકરણો) તેમને કંઠસ્થ હતાં. એપ સૂત્રો પણ પુનઃ પુનઃ વાંચન

મનનથી હસ્તામલકવત્ થઈ ગયાં હતાં. આ ઉપરાંત પ્રેનામ્મર, દિગમ્મર મનના અનેક તાત્ત્વિક ગ્રંથોનું તેમણે સફળ અવલોકન કર્યું હતું. જોનેતર દર્શનશાસ્ત્રોનું પણ તેમનું વાંચન અતિ વિશાળ હતું. ઐતિહાસિક ગ્રંથો વાચવાનો તેમને ઘણો શોખ હતા. આ મિવાય આધુનેક વૈજ્ઞાનિકોના અવનવા આવિષ્કારો તેમજ હર્બર્ટ સ્પેન્સર, હર્વિન વગેરે પ્રાચીન દાર્શનિકોના સિદ્ધાંતો જાણવાની પણ તેમને ઘણી જાણસા રહેતી પોતે અંગ્રેજી બોલેલા ન હોવાથી તેવા પ્રયોગ અંગ્રેજી બોલેલા વિદ્વાનો પાસેથી સાંભળતા.

રાજકોટના આતુર્ભાઈ દરમિયાન નવી રાગની પામેલા થી. એ; એમ. એ. અને વકીલ બેરીન્ડરે પૂજ્યશ્રીની સાથે દર્શનશાસ્ત્ર, વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર અને ભૂગોળ ખગોળ સંબંધી ત્રિવાદ કરતા ત્યારે તેમને આચાર્યશ્રીની કુશાગ્રબુદ્ધિ અને જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટતા જોઈ અતિ આશ્ચર્ય થતું અને ચર્ચામાં પણ જાહુ રસ પડતો.

દર્શનાર્થે આવતા શ્રાવકો પૈકી જાણસુ જોનેને જ્ઞાનામૃતઃ આસ્વાદન કરાવવા અર્થે જ્ઞાનચર્યા કરવાનું પૂજ્યશ્રી નિમંત્રણ કરતા. શિષ્યે પૂછેલ એક પ્રશ્નનું સતોષકાન્ક સમાધાન થતાજ "ઔર પૂછો" એ વાક્ય પ્રાયઃ એમના મુખકમળમાંથી સરી પડ્યા વિના રહેતું નહિ. તેમની વાણીમાં અદ્વિતીય આકર્ષણ હતું. તેમના સમાધાનમાં ગંઢને અવકાશ લાગ્યેજ રહેતો. તેમની સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરનાર સૂત્રના જાણકાર શ્રાવકોને તેમના વિશાળ શાસ્ત્રજ્ઞાન માટે ઘણી અનુચિતી ઉપજતી.

એક સિદ્ધાંતનું સમર્થન કરવા માટે તેઓ એક પછી એક શાસ્ત્રીય અનેક પ્રમાણો ઘણી શીઘ્રતાપૂર્વક રજૂ કરી શકતા. જૈનના ૩૨ સૂત્રો તો બાહ્ય કેમ તેમની દ્રષ્ટિ સમીપેજ તરતાં ન હોય. તેમ તેમાંથી એક પછી એક રત્નો તેઓ વીણી કાઢતા જેને પદ્માનુસારિણી લબ્ધિ કહે છે તેવી લબ્ધિ પૂજ્યશ્રીમાં જોઈ શકાતી. કોઈ પણ ધાર્મિક વિષયની ચર્ચા નીકળતાં તે વિષયનું તેમનું જ્ઞાન તલસ્પર્શી છે એમ સ્હામા ધણીને પ્રતીતિ થતી. એટલુંજ નહિ પણ તેમના મુખમાંથી ઝરતા અમૃત જેવા મીઠાં વાક્યો સાંભળતાં તેના આનંદનો પાર રહેતો નહિ.

### ચારિત્રવિશુદ્ધિ.

પૂજ્યશ્રીનું ચારિત્ર ઘણુંજ નિર્મળ હતું. તેઓશ્રી એટલા બધા આત્માર્થી, પાપહીન અને નિરતિચાર ચારિત્ર પાળવામાં સાવધાન રહેતા કે, તેનું વર્ણન થાકોથી આપી શકાયજ નહિ, જેઓએ એ મહાપુરુષનો સત્સંગ સેવ્યો છે તેઓજ તેમના ચારિત્રનો મહિમા કંઈક અંશે બાહ્ય સમર્થ થાય. સાધુઓમાં જ્ઞાન થોડું હોય કે ઘણું તેની બહુ ચિંતા નહિ, પણ ચારિત્ર-વિશુદ્ધિ તો અવશ્ય હોવીજ જોઈએ. જ્ઞાનનું ફલજ ચારિત્ર છે. 'જ્ઞાનસ્ય ફલમ્ વિરતિઃ' જે જ્ઞાનથી વિરતિ અથવા ચારિત્ર પ્રાપ્ત ન થાય તે જ્ઞાન અફલ સમજવું. સત્ચારિત્ર એજ સમસ્ત વિશ્વને વશ કરનાર અદ્ભુત વશીકરણ મંત્ર છે. જનસમુદય પર વિદ્યા, લક્ષ્મી કે અધિકારના કરતાં પણ ચારિત્રનો પ્રભાવ વિશેષ અને ચિરસ્થાયી પડે છે. ચારિત્રજલેજ મહાત્મા ગાંધીજી 'અત્યાદે વિશ્વવંદ્ય યસા છે. પૂજ્યશ્રી વારંવાર ઉપદેશ દેતા કે

મરમાંથી નારાયણ થવાય છે, માટે ચારિત્રરત્નનું જતન જીવને જોખમે પણ કરજો.

સાધુ પુરુષોનું ચારિત્ર એજ સાચું ધન છે. એ ધનવટે સ્વર્ગીય સુખના અખૂટ ખજાના ખરીદી શકાય છે. તેની પૂર્ણતામાં પૂર્ણપણે પ્રભુતાની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રીમાન્ પૂજ્યશ્રીને અવિશ્રાન્ત પરિશ્રમના પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલાં સર્વશ્રવણીત શાસ્ત્રના અપૂર્વ જ્ઞાનના સુદૃઢ રૂપે ઉદ્ધાર, અનુકરણીય અને અતિચાર સહિત ચારિત્રની તેમણે પ્રાપ્તિ કરી હતી. શ્રી વીરપ્રભુની આજ્ઞા એજ તેમનો મુક્તિદેવ હતો અને એજ એમનો પવિત્ર ધર્મ હતો. એ આજ્ઞાના પાલનમાં તેઓ પ્રમાદને પરિહારતા અને શુદ્ધોપયોગપૂર્વક સંયમના સુખદ સુપથને વિષે વિચરતા. પોતાનું મન અન્ય પ્રદેશમાં લેશ પણ પ્રવેશવા ન પામે તેની બહુ જ સંભાળ રાખતા અને એટલા માટે નવરા બેસી રહેવું, નકામી કુથલી કરવી, સાંસારિક ખટ-ખટોમાં લાગ લેવો વગેરે વગેરે પ્રવૃત્તિઓ કે જે અત્યારે નવરા શ્રાવકોની સોળતથી કેટલાક સાધુઓમાં પ્રવેશવા પામી છે, તેનો પૂજ્યશ્રીએ પરિહાર કર્યો હતો. તેઓ દિનરાત જ્ઞાનધ્યાનમાં નિમગ્ન રહી કે જ્ઞાનવિષયક ચર્ચાવાર્તા કરી સમયનો સદુપયોગ કરતા હતા.

આધાકર્મી-સદોષ આહારપાણી ન લેવા માટે તેઓ અત્યંત સાવધ રહેતા. અજમેર કોન્કરન્સ પ્રસંગે સ્વધર્મીઓ રાગવશે દોષીલાં આહારપાણી વહોરાવે અથવા સાધુ નિમિત્તે પહેલાં કે પછી કંઈ આરંભ સમારંભ થવા પામે એવો સંભવ પૂજ્યશ્રીને

જાણતાં તેમણે સાધમાર્ગીને ત્યાંથી આહાર પાણી લેવાની પોતાના શિષ્યોને સદંતર મના કરી અને પોતે અહમનું પારણું કરી બીજો અહમ પચ્ચયો સાંત દિવસમાં એક દિવસ આહાર લીધો. ઘણી વાર સાધુઓની મ્હોટી સંખ્યા એક ગામે એકત્ર થઈ જતી ત્યારે પૂજ્યશ્રી અને તેમના સાધુઓમાં છઠ્ઠ, અહમ, ચોલા, પંચોલાની ધુન લાગી રહેતી. અને એવે પ્રસંગે ઘણીવાર ઠાથો ભોટ લાવી પાણીમાં ટાઈને પી જતા. પૂજ્યશ્રી વિશેષતઃ મકાઈ તથા જવની રોટી ગરીબોને ત્યાંથી વહોરી લાવતા. વિષયને ત્યાગ કરવો કે આયંબિલ કરવાં એ એમનો ખાસ શોખ હતો. ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવાનું કામ ખરેખર ઘણું કઠિન છે, તેમાં પણ રસેન્દ્રિયને વશ કરવી એ સર્વથી વધારે દુષ્કર છે. શરીરપરથી મૂર્છા ઉતરે ત્યારેજ શરીરને પોપણ આપનાર વસ્તુઓ ખાધ પદાર્થોપરથી પણ મૂર્છા ઉતરી શકે છે.

આધાકર્મી સ્થાનક ન સેવાઈ જાય તે માટે પણ તેઓ બહુ સાવધ રહેતા. માંગરોળખંદર પધાર્યા ત્યારે તેમને લોજન-શાળામાં ઉતારવા સંઘની ઇચ્છા હતી. પૂજ્યશ્રીએ લોજન-શાળા જોઈ; વિશાળ અને સગવડવાળું મકાન, તથા જૈનોની વસ્તી તથા સાધુઓના ઉપાશ્રય બધું નજીક હોવાથી એ જગા પૂજ્યશ્રીને બહુ પસંદ પડી. પરંતુ પૃછગાછ કરતાં એ લોજન-શાળા અવાવડ હતી અને પૂજ્યશ્રીના નિમિત્તેજ સાદુસુદ્ધ કરવામાં આવી હતી, એવો સંદેહ પડવાથી તેઓએ ત્યાં નહિ ઉતરતાં ગામ બહાર એક વડોમાં ઉતરવું પસંદ કર્યું; આવીજ ઘંટના મોરબીમાં પણ બની હતી.



કેદરપિહાર કરવામાં પણ તેઓ કેટલા અપ્રમત્ત રહેતા અને કેવાં કષ્ટો સહેતા તે બીના નજીવાં બહાનાં કાઢી સ્થિર-વાસ પડ્યા રહેતા સાધુઓએ ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે. ધાણીવાર તેઓશ્રીના પગમાં અસદ્ય વેદના થઈ આવતી, છતાં કેદર ઉપરાંત કયાંય રોકાતા નહિ સંવત્ ૧૬૭૨ના કાર્તિક વદ ૧ ના રોજ ઉદયપુર શહેરની મધ્યોમધ્ય થઈ તેઓ સૂરજપોલ મહંતજીની ધર્મશાળામાં પધાર્યા તે વખતનું દ્રશ્ય જેમણે નજરે જોયેલ છે તેઓ કહે છે કે પૂજ્યશ્રીના પગમાં અતુલ વેદના થતી હતી, પગની તળી ઉપડી આવી હતી, ઉપરના ભાગ સુજ આંચો હતો છતાં વજ જેવું કંઠણ હેયું કરી તેઓ વિસામા લેતા લેતા ચાલતા ત્યારે ઘણું ખમવા છતાં તેમનાં નેત્રોમાંથી મોતીની પેઠે અશ્રુખિન્દુ ટપકતા-ભાવિક ભક્તોનાં હૃદય આ દ્રશ્યથી કમકમી ઉઠે તેમાં તો કાંઈ નવાઈજ નથી, પરંતુ નગરનો કોઈ પણ પ્રેક્ષક આ સ્થિતિ જોઈ કમકમી ઉઠતો. આવી સ્થિતિમાં એક બે વાર નહિ પણ અનેક વાર તેમણે પિહારો કરેલ છે.

### વાકપદ્ધતા.

તથ્ય અને ચથ્ય વાણી કોઈકજ વિરલ પુરૂષની હોય છે. એવા વિરલ પુરૂષોમાં પૂજ્યશ્રીનો દરજ્જો ઘણો ઉંચો હતો. તેઓશ્રીનું વાક્યાતુર્ પ્રશંસનીય હતું. ધર્મની અને હૃદયની ઉંડી લાગણીથી મિશ્રિત અને વિચારના ગળાણેથી ગળાઈને નીકળતી તેમની અસાધારણ વાણીમાં અનળ આકર્ષણ હતું, અદ્ભુત શક્તિ હતી અને પરિપૂર્ણ નિરવધતા હતી.

જેવી રીતે પ્રગ્નસ્ત પ્રેમનો પવિત્ર પ્રવાહ પૃથ્વીશ્રીના નેત્ર-  
 યુગલથી નિરંતર વચ્ચાં કરતો તેવીજ રીતે વદનકમળથી વ્યાખ્યાન  
 વખતે વહેતો વચનામૃતોનો સ્રોત સાવંત્રિક પ્રેમનો વસૈવૃષ  
 કુટુમ્બકમ્ એ ભાવનાનો પ્રાદુર્ભાવ કરવામાં પરિણામ પામતો  
 હતો. Give the ears to all but tongue to the few એ  
 ન્યાયે તેઓશ્રી સાંભળતાં સઘળું પણ બોલતા બહુ ત્રિચારીનેજ;  
 જરૂરથી વધાર ન બોલતા અને જે બોલતા તે જિનાગમને  
 અનુકૂળ બોલતા. પૃથ્વીશ્રીનું વ્યાખ્યાન અનુપમેય હતું. ત્રિવિધ  
 તાપેથી તપ્ત, શોકાકુલ નિરાશ આત્માઓને એ પ્રતાપી મહા-  
 ત્મા નવીન ઉત્સાહ અર્પતા, એમની મધુરી વાણી શ્રવણ કરતાં  
 આનંદસાંગર ઉછળતો. સુપુત્ર હૃદયની અંધકારમયી શુદ્ધામાં  
 જીવનજ્યોતિનો પ્રકાશ સંચરતો, શ્રોતૃગણનો આત્મા જાગૃત થઈ  
 દર્તવ્યક્ષેત્રમાં ધસતો. એમનું અદ્ભુત વીરત્વ એમના એકેએક  
 વાક્યમાં વ્યક્ત થતું. તેઓશ્રીની સુધાવર્ષિણી વાણીવડે વિશ્વપર  
 અવર્ણનીય ઉપકારો થતા. તેઓ કર્તવ્યચયના જ્ઞાન્ત પથિકોને  
 સન્માગદર્શક સદ્વિચારો સ્ફુરાવતા. જિનવાણીરૂપ અમૃતથી  
 ભરપૂર અતિ મધુર જીવનરાગ સંભળાવી કાયરોની કાયરતા દૂર  
 કરાવતા, ઉન્નતિનો માર્ગ બતાવતા, નીડરતા અને સાહસિકતાનો  
 પાઠ પઢાવતા. કર્તવ્યપાલનમા પ્રાણની પણ પરવા ન કરવી એ  
 એમના સદૃષ્ટદેશનો સાર હતો. એમને મન જીવન અને મરણ  
 સમાન હતા. તેઓ સ્થિતપ્રજ્ઞ અને સ્વરૂપસ્થિત હતા. તેમનો  
 દેહાધ્યાસ છટી બયો હતો. તેથી તેઓ અપ્રતિગઢ, સમ્પૂર્ણ  
 સ્વતંત્ર, અપરિમિત સામર્થ્યવાન અને વિશુદ્ધ આરિત્યવાન  
 બન્યા હતા. તીવ્ર વૈરાગ્યને લીધે સમાધિલાસ હમેશ તેમની

સમીપ વસતો હતો. આથી તેમનું સચ્ચારિત્ર્ય મૈનદશામાં પણ જનસમુહ પર બદલું અસર ઉપજાવતું, તો પછી એ પવિત્ર આત્માનો વાણીવ્યાપાર લોકોના ચારિત્રસંગઠનમાં અપૂર્વ આલંબનરૂપ નીવડે એમાં શું આશ્ચર્ય ! કોઈ કોઈ વેળા તેમના સંજ્ઞોધનું પૂરું રહુદય અદ્યપમતિને લીધે શ્રોતાઓ દહમજી ન શકેતા, તોપણ તેમની વાણીનો પ્રભાવ એવો તો અઘૌઠિક હતો કે, તે ભવ્યાત્માઓના અંતરૂપદને ખોલી દેતો. તેઓશ્રીની મીઠી શાસ્ત્રીય શૈલીએ, નિરાશ થયેલાં ઘણાં શ્રાવકોને-ઘણા સહુદય આત્માઓને-ઉત્માહુ અને આશા ધીરી સતેજ કર્યા છે. સૂત્રોની સજ્જાય નરસના આનંદથી અર્વાચીન સમયમાં, એના જેવા મન્ત થનાર કેટલા મુનિઓ છે ? મલીનવૃત્તિઓને તિરોભાવ કરાવી સાત્ત્વિક વૃત્તિઓને બળૂત કરનાર તેઓશ્રીના હૃદય સારંગીના તારમાંથી ઉત્પન્ન થતું હૃદયભેદક સંગીત કણ્ઠને કેટલું પ્રિય લાગતું ? સાત્ત્વિક ભાવના પ્રકાશદીપને પ્રગટાવવાનું તો અનુભવી ઉપદેશકોના નસીબમાંજ લખાયેલું છે માત્ર કર્ણેન્દ્રિયને પ્રિય શું કામનું ? અર્થ ગાંભીર્ય આત્માને પ્રસન્ન કરે ત્યારેજ અસર થાય.

પુણ્યશ્રીની વાણી સત્ય અને હિતકર હતી, મિત્તુ સર્વદા સર્વને પ્રિયકર થાય એવીજ વાણી ઉચ્ચારવી એ એમની પ્રકૃતિને પ્રતિકૃષ્ણ હતું કોઈ કોઈ વાર કોઈ કોઈ વ્યક્તિને એમની વાણીમાં કટુતા પ્રતીત થતી જ્વરપીડિત મનુષ્યોને ખાંડ સાકરને બદલે કરીયાતું કે ક્ષીનાર્ધન જેવી કડવી દવા જેમ ડાહ્યા મનુષ્યો આપે છે તેમ પૂણ્યશ્રી ઉન્માર્ગગામિઓને સન્માર્ગે ચડાવવા કડવાં વેણ પણ કહેતા હતા.

હરેકને હિતશિક્ષા આપવી એ પૂજ્યશ્રીની ખાસ આદત હતી. પછી તે ભલેને પોતાથી મ્હોટો હોય કે નહીં ; શુર હોય કે શુરનો પણ શુર હોય, સર્વને જેવું હોય તેવું; નિર્ભયપણે અને નિખાલસ ક્ષેત્રથી કહી દેવાની તેમને ટેવ હતી. આ શુભ [પછી તેને સમ્યક્ કહો કે દુર્ગુણ] તેમને ઘણીવાર આપત્તિકારક પણ નીવડ્યો હતો. થંડીથી થરથર કંપતા કપિને ગૃહ ખાંધવાની શિક્ષા આપવા જતાં સુગૃહીને ગૃહરહિત થવું પડ્યું હતું. તેવા પ્રસંગ પણ શ્રીજીને પ્રાપ્ત થયા હતા. અપાત્ર પર કડ્ડણ કરી તેમના પર ઉપકાર કરવા જતાં શ્રીજીને ઘણીવાર ઘણું સહન કરવું પડ્યું હતું. જેમ ઉદરને થંડીથી બચાવવા જતાં હંસ પાંખવિહુણ બન્યો હતો તેમ શ્રીજીને પામરજીવોને પાપપંકમાંથી બચાવવા જતાં ઘણું ઘણું સહન કરવું પડ્યું હતું. પરંતુ એવા કર્તવ્ય-નિષ્ઠ, સહનશીલ અને પરહિતપરાયણ પુરુષોનું મન તો સહન કરવામાં જ ખરી મઝાહ માણે છે. “સહન કરવું એહ છે એક લક્ષણું.”

પૂજ્યશ્રીની વાણીમાં શુભીજનોના શુભગાનને અવકાશ હતો આત્મશ્રદ્ધા કે પરનિંદા તો હતાંજ નહિ.

ચર્યામાંથી શબ્દોની મારામારીમાંથી ગમે તેવી વકીલી ભલે વલોવી શકાય, પણ શબ્દોની હવે કિંમત નથી. કહેવા કરતાં કરી બતાવવાનોજ જમાનો છે. તેઓશ્રીના દુયકા ભુલાતા નથી.

‘ સુંદર સર્વ સુખ આન મીલે, પણ સંત સમાગમ દુર્લભ માર્ગ. ’

‘ ધનવંત્રીનો આદર કરે, નિર્ધનનો રહે દૂર;

પણ તો સાધુ ન જાણીયે, ચો રોહીયાંનો મજૂર. ’

‘ રંગ ઘળા પળ પોત નહીં, કોણ લેવે उस साडीको ?  
 फूलं घण्टा पण वास नहि, कोण जावे उस घाडीको, ’

### નિર્ભયતા.

ભય એ માનજીવનની ઉન્નતિમાં અવરોધ કરનાર ભયંકર આવરણ છે. એક વિદ્વાને કહ્યું છે, કે, ભય એ મનુષ્યની આસ-પાસ કટુતા ફેલાવે છે. તે માનસિક, નૈતિક અને આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ નાશ કરે છે અને કેટલીકવાર મૃત્યુ પણ ઉપજાવે છે. તે સર્વશક્તિ અને વિઝાસનો નાશ કરે છે.”

પૂજ્યશ્રીને લઘુવયથીજ નિર્ભયતા વરી હતી. ખાદેડા પ્રતિ-ગમન, ઠાનોડમાં સાપની સાચેનો ચાર મહિનાનો નિવાસ, માંડલ-ગઢથી કોટા જતાં બીહામણા જંગલમાને વિહાર, સુન્હેલીના સુળા સામેનો સત્યાગ્રહ વગેરે પ્રસંગોથી તેઓ કેટલા નિર્ભય બન્યા હતા તે વાંચકોને સુવિદિતજ છે.

લોકાપવાદનો ભય પણ તેમને કર્તવ્યવિમુખ કદાપિ ન કરી શકતો. સંપ્રદાય, પરિવર્તન તથા અનેક મોટા મોટા સાધુઓનો ણહિધ્કાર વગેરે પ્રવૃત્તિઓ એનાં જ્વલંત ઉદાહરણો છે. સામાન્ય મનુષ્યોને માટે લોકાપવાદના ભયની ભીંત ઓળંગવાનું કામ ઘણું મુશ્કેલ છે.

જનભીરૂતાનું સ્થાન પૂજ્યશ્રીમાં પાપભીરૂતાએ લીધું હતું. જનભીરૂતા એમના રોમમાંય ન હતી. પાપભીરૂતા એમની રંગરંગમાં ભરી હતી.

એમને દેહની ચિંતા કદાપિ ન થતી, આત્માની ચિંતાતો  
નિરંતર રહેતી હતી.

દુનિયા મારા માટે શું કહેશે ? તે તેઓએ નથી સાંભ-  
ળ્યું, નથી વિચાર્યું, પણ મહાવીર શું કહી ગયા છે ? એમની  
શી આજ્ઞા છે ? એજ એમણે જીવનભર શોધ્યું છે, ચિંતવ્યું  
છે અને એ વીરપ્રણીત નિરવધ માર્ગે નિશ્ચયપણે, નિર્ભયપણે,  
આગળને આગળ વધતા રહ્યા હતા. એક ફારસી કાવ્ય તેઓશ્રી  
ફરમાવતા કે-

“ તીર, તલવાર, તપ્ત, નેના વ  
ખંજર ખરસે ;  
જહર, ખુન, ઓર મુશીબત કે  
સમંદર ખરસે ;  
વિજલિમાં ચર્ખસે ઓર કોટસે  
પથ્થર ખરસે ;  
સારી દુનિયાંકી બલાયેં મેર  
સરખર ખરસે ;  
ખતમ હો જાય હરએક રંજો  
મુશીબત મુઝપર ;  
મગર ઇમાનકો બુગિસ હો તો  
લગ્યાનત મુઝપર. ”

સંયમસરિતાનો પ્રવાહ સ્હેજ શિથિલ થતાં તેઓને લાગી  
આવતું. ગારીક છિદ્ર તુરત ન પુરાય તો હાથીને નિકળવા જેવડા  
દરવાજા થઇ જાય માટેજ સમારકામ તુરત કરવાનું તે પસંદ

કરતા. પણ પ્રકુલિત થતાં વૃક્ષોમાં ત્યારે સજો પેસવા લાગ્યો, ઈર્ષા અને અંગતદ્વેષ રૂપી ક્રીડા કૃળને ફેલાવી ખાવા લાગ્યા, ત્યારે સમ્પ્રદાયના મુખ્ય સિદ્ધાંતો અને બંધારણોનો મોલો જાળવવા તેઓ જાગૃત થયા. ગભરાયા નહિ. અવસન્ના જાણુ એ મહાત્મા તો કબુલ કરતા કે મતભેદ એ મહાન પુરુષોએ સ્વીકારેલું સજીવતાનું લક્ષણ છે. જાગૃત રહેવાનો એ ડોક છે.

■ મુહું મુહું મોહ ગુણે જયંતં । બળે ગરુવા સમર્ણ ચરંતં  
 ફાસા ફુસંતી અસમંજસંચ । નતેસુમિરુલુ મળસા પડસે ॥

*Bear and forbear.*

સહન કરી લેતા અને આત્માના બળ ઉપર વિશ્વાસ રાખતા પણ સત્તાના મદમાં ચારિત્રની પાંખ કપાય કે બાજી બગડે એવી બહુ સાવધાન રહેતા. દુરાચરથી કોઈ વિચારને વળગી ન રહેતા તેમ શાસ્ત્રના નિયમો ખંડિત થતા ત્યાં નમતું પણ ન મુક્તા પણ સત્યાચર કરતા. સમાજ સંરક્ષાની મુખત થયેલા જોખમ-દારીથી તેઓશ્રી હંમેશાં જાગૃત રહેતા.

શિષ્યો સાથેના વ્યવહારમાં કુસુમથી પણ કોમળ જણાતું હૃદય તેઓમાં અન્યાયી વર્તન વખતે વજ્રથી પણ કઠણ બની જતું. સત્યના તાપનું એ તેજ હતું. મતભેદને લઈ સહુલોગ ન હોવા છતાં, સામાના સંઘર્ષો પ્રત્યે તેઓ બેદરકાર નહોતા, પણ તક મળે એમના ગુણોની પ્રશંસા કરતાં પણ અચકાતા નહિ. તેઓએ જીવન સર્વસ્વ શ્રીચાસન દેવીને ચરણે સમર્પણ કર્યું હતું. તેઓશ્રીની ઉમરના પ્રમાણમાં બીજી કોઈ વ્યક્તિમાં સાગ્યેજ લગાય, એવું અપૂર્વ ગાંધીયે તેઓશ્રીમાં

ઓપી નીકળ્યું. સૂત્રજ્ઞાન સંબંધી તેઓશ્રીની પ્રવિણતા અજળ હતી. સૂત્રના જ્ઞાનના પુનિત પ્રકાશિત કિરણો પ્રસારવા તેઓ શિષ્ય સમૂહને ખાસ આગ્રહ કરતા. આવા વિચારશીળ ધર્માધ્યક્ષના આશ્રયે સંખ્યાબંધ સાધુઓ આકર્ષાતા અને મનમાન્યું મેળવી જન્મ સાર્થક કરતા.

ધર્મને માટે મરવું, પ્રાણ પાથરવા એ કાંઈ જુના જમાનાનોજ ધગારો હતો એમ નહિ. જ્યારે જ્યારે ધાર્મિક તેજસ્વીતા ઝાંખી થતી દ્રષ્ટિ ગોચર થતી કે તુરતજ, એ ઝાંખપ ઓછી કરવા કાળજી રખાતી. ધાર્મિક જીવન ગળી ન જવાતો, પણ એને નિર્મૂળ કરવાનોજ પ્રયાસ થતો. પરિણામે સત્તાલિન્નતાનું થકુથુ થતું. સર્વાનુમત અસંભવ થતો. અનિવાર્ય પ્રસંગ ઉપસ્થિત થતા લિન્નલિન્ન સંપ્રદાયો થતા ગયા ને પોતાતા ગયા. આટલા બધા સંપ્રદાયોનું અસ્તિત્વ આવાંજ કારણોને આભારી છે. સાંસારિક વ્યવહાર કે માન્યતાને લઈ, જુદે ચોતરે ચડી, જુદી છડી પોકારાવવી એ જુદી વાત છે. શુન્ડેગારનો શુન્ડો ઉઘાડો સાળીત હોવા છતાં, મમત્વને લઈ, જેમકે કેટલીક જ્ઞાતિઓમા, શુન્ડેગારના સગા સંબંધીઓ જુદાં તડ પાડે છે, તેમ ‘સત્ય’ ની સમશેરના જેરે સંયમ રણાંગણે ઉતરેલાઓ, એ તડોનું અનુકરણ કરે તો શ્રી મહાવીર ભગવાનની આજ્ઞાઓનું ઉઘાડું અપમાન થાય અને શ્રી સંઘનો આદરભાવ શુભાવે.

અલખત શરમભરેલી સ્થિતિની બેશરમ કળુલાતથી આઘાત તો થાય, પણ ધાર્મિક કાયદાઓ તો જીવને જોખમે નિભાવવાના છે. એ કાયદાઓપર અપીલ નથી. ઠરાવેલી સજા ભોગ-



વધીજ નેહએ. લવિષ્યની ભૂલોનું લાન એવી સમજાઓથીજ  
બગૃત રહે અને ધીજીને પણ બગૃત કરે. વૃત્તિને વટલાવનારા  
પ્રસંગો એ કસોટી છે. કસોટીના કસમાં શુદ્ધ કંચન તરીકે  
પાર ઉતારનારાઓનોજ સંયમ સાર્થક છે

આકર્ષણોથી ફસાનારાઓ ધોળીના ફૂતરાની માફક ન  
ઘાટના કે ન ઘરના. ધર્મના નિયમોની ખાતર પ્રાણાર્પણ કરના-  
રાઓનાં અને અભિગ્રહો ધરનારાઓમાં પ્રાચીન દ્રવ્યંતો પુષ્કળ  
છે, આજે પણ એવા ધર્મવીરોનો પાક છેજ.

આપણાંજ સમ્પ્રદાયના એક સાધુનું દ્રષ્ટાંત ઘટે લેવા લાયક  
ગણાયે. ખપોરને વખતે કાંઈ ઝાંપધી લેવા એક યુવાન સાધુને  
એક ગૃહસ્થને ત્યાં જવું પડ્યું. તે મકાનમાં તે વખતે એક  
વિધવા સ્ત્રી સિવાય કોઈ ન હોવાથી મુનિરાજ પાછા વળવા જતા  
હતા ત્યાં તે સ્ત્રી વિકાર વશ થઈ મુનિને વળગી પડી. મુનિએ  
અસરકારક બોધ આપી સ્ત્રી ધર્મ સમજાવ્યો પણ કામ આંધળો  
છે. સમય કટાકટીનો હતો. ધુમ પાડવાથી ઉલટી કદોડી સ્થિતિ  
થાય એમ હતું. આત્માના શ્રેય માટેજ માથું મુંઝાવનાર એ  
મુનિએ, મનમાંજ આલોચણ કરી, પોતાની જાણ કરતી, પોતાનું  
મત નિભાવવા, પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળવા ખાતર, પોતાના ધર્મ  
ખાતર, પોતાનો પ્રાણ બહાદુરીથી અર્પણ કર્યો. એક ગુરૂએ  
શિષ્યના સંચારા વખતે, શિષ્યની શિશિક્ષતા માટે પોતે એ  
સંચારામાં સુષ્ટ્ર પ્રાણ આપી નોક જાળવી હતી.

આયર્લાંડમાં નગરથેક લોર્ડ મેયરે જેલમાં જોરાકું ન લેતાં  
ઉપવાસ કરી આત્મસોગ આપ્યો. શ્રીયુત્ શેઠીજીએ જેલમાં

છંદદેવનાં દર્શનને પૂત્ર વિના અન્ન લેવા ના પાડી હતી. સમગ્ર આશ્રમે આન્ડામાનમાં જનોઇ વિના અન્ન ન લેવાના કારણે નેવું દિવસ ભુખ્યા રહી, મૃત્યુને સ્વીકાર્યું છે. આવા દ્રષ્ટાંતો ઉપર ખાસ પુસ્તકો લખી શકાય. અત્રે ઇસારો કરવાનું કારણ એ છે કે ધાર્મિક નિયમો, ધાર્મિક પ્રતિજ્ઞા એ કાંઈ છોકરાની રમત નથી કે આપણી સગવડતાએ જ સાચવીને ઠસોડીનો વખત આવતાં પ્રતિજ્ઞાને નેવે મુકી, સમયને વશ થઇ જવું.

‘નવજીવન’ આ સંબંધે એવો અભિપ્રાય આપે છે કે આ સુધારાના જમાનામાં આવા પ્રાણત્યાગને ગાંડપણ ગણી કહાડવામાં આવે. જનોઇ ખાતર મરવા તૈયાર થવું એવી સલાહ આજે કોઇ આપે નહિ એ ખરું છે. પણ પોતાને જે વસ્તુ ધર્મ્ય લાગી, તેની ખાતર પ્રાણ ત્યાગ કરવાની શક્તિ તો દરેક માણસમાં હોવી જ જોઈએ. હાલના જમાનામાં સમાજમાંથી એ શક્તિ બહુ ઘટી ગઈ છે, તેથી જ સમાજમાં પામરતા દેખાય છે અને તેથી જ અધર્મ આટલો ફાવી શકે છે.

ઈશુના આ વચનોનો મર્મ અંતરમાં ઉતારવો ઘટે છે. ઘઉંનો કણ જ્યાં સુધી જમીનમાં દટાઈને મરતો નથી ત્યાંસુધી જેવોને તેવો રહે છે.

સત્ય અને નિર્ભયતા આત્મલોગ વિના સજીવન થતાં નથી ખરેખર જો આપણે મર્દ ન હોઈએ, આપણામાં આપણી આખર જાળવવાને જેટલું પુરૂષાતન ન હોય, પોતે પ્રભુ અને પંચની સાક્ષીએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓ પાળવાની મર્દાનગી ન હોય તો; ખડેતર છે કે, લાચારી સાથે પોતે ચેહેરેલો જીલો ઉતારી

નાંખવો, વેશને ન લખવો, દંભથી દુનિયાને ન ઠગવી, હુંટા-  
રાઓ ચોરી કરે એમાં નવાઈ નથી, પણ ચોક્કી પહેરા કરનાર-  
રક્ષણ કરનારજ લક્ષણ કરે તેતો અસદ્યજ થઈ પડે.

કર્તાવ્ય પાલનની ધગથ નિર્ભયતાને ચોવે છે. પૂજ્યશ્રીનું  
જીવન વિવિધ ઘટનાઓથી ભરપૂર હોવા છતાં તેઓ કોઈ કાળે  
દુઃખથી દબાઈ ગયા નથી-દિગ્મુંઢ બની ગયા નથી. ઉદાસીનતાથી  
મોળા પડ્યા નથી. આત્માની ભુખ મટાડવા, તરસ છીપાવવા,  
અવિશ્રાન્ત શ્રમ સેવ્યો છે. પાપપૂંજના અગ્નિરૂપ અને અન્યાયના  
શત્રુસમ શુન્નતાં છતાં, કદિ પણ નરમાથ નથી સુકી. શ્રીકૃષ્ણને  
એક પ્રાક્ષણે લાત મારી તેને અલંકારની પેઠે ધારણ કરી  
ગાંધારીએ ઘોર શ્રાપ આપ્યો તેને શ્રીકૃષ્ણે વધાવી લીધો.

સાધુસરિતાનો ચોટ થયો છતાં શ્રીજી એવાને એવા અવિ-  
ચલિત, ગંભીર અને મહાસાગર.

“આ ક્ષાર સિન્ધુ મહી શોધક મોતી નોતું !

દોરી વિના ઉદ્દિધિને તળીએ જ્યાનું !

ત્યાં મચ્છ સિન્ધુ મહિ, વહાણ ગળી જનારા !

તોફાન ગિરિ મૂળ તેય ઉખેડનારા !

તે રાક્ષસોની ઉપર પ્રીતિ રાખવાની !

તે રાક્ષસોની સહસા અવ દેવ અંશ !

છે સુદતો જગાવવું, પણ પ્રેમ રાખી,

લોહી લીધા વગર લોહી દઇજ દેવું ! ”—કલ્યાણી.

એમર્સનનાં આ વાક્યો અત્રે યાદ આવી જાય છે.

“Doubt not O Poet but persist say—It is in me and shall out stand there, bulked and dumb shut'ering and stammering, hissed and hooted, stared and striven, until a last rage draw out of thee that dream power which every night shows thee is thine own. A man transcending all limit and privacy and by virtue of which a man is the conductor of the whole river of electricity.”—EMERSON.

### સ્મરણશક્તિ.

પૂજ્યશ્રીના જેવી સ્મરણશક્તિ લલલલા અવધાનીઓમાંએ ભાળી શકાતી નથી. એમની અસાધારણ યાદદાસ્તશક્તિનાં એકાદ બે ઉદાહરણો અત્રે આપીશું.

પૂજ્યશ્રી રાજકોટ ખિરાજતા ત્યારે એક દિવસ મોરબીથી ફેટલાક અગ્રગણ્ય શ્રાવકો મોરબી પધારવાની વિનંતી કરવા આવ્યા હતા. તેઓમાં શેઠ અંબાવીદાસ ડાસાણી પણ હતા. જ્યારે શેઠ અંબાવીદાસ ભાઈએ વંદના કરી ત્યારે મહારાજશ્રીએ તેમનું નામ લઈ જીકારો કહ્યો. આ જોઈ અંબાવીદાસભાઈને ઘણુંજ આશ્ચર્ય થયું અને તેમણે કહ્યું કે, “મહારાજશ્રી ! મને તો આજેજ પહેલવહેલાં આપના દર્શનનો લીલ મળે છે, છતાં આપ મને ક્યાંથી પિછાણી શક્યા ?” પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે ‘અજમેર કોન્ફરન્સ વખતે મેં તમારો ફોટો જોયેલ તે ઉપરથી તમેને ઓળખી શક્યો છું.

ઉદયપુરના શ્રાવક સ્તનલાલજી મહેતા કહેતા કે :—

તપના વધારા કરી જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવી એજ એમનું પરમ  
ધ્યેય હતું. પૂજ્યશ્રી પોતાના સાધુઓને વારંવાર કહેતા કે,

“તુમને દીક્ષા લી હૈ ઐર ઘર, કુટુંબ, સ્ત્રી સળકો  
છોડ દિયા તૈ, સો સળ ઉનકે કામકે તો તુમ નહી રહે હો.  
યહ દીક્ષા ચિંતામણિ રત્નોકા હાર હૈ. ઇસકો અઝી તરહ  
પાલનેમેં ઉત્કૃષ્ટા રસ આવેગા તો સીફં એક લવ કરકે મોક્ષમેં  
ચલે જાઓગે. સંસારકે સુખ વૈલવ ભુંગડે કી મુઠી\* સમાન  
હૈ. સો ઇસ ભુંગડેકી મુઠી કે વાસ્તે ચિંતામણિ રત્નોકા હાર  
મત ખો જૈઠના.

વ્યાખ્યાન વાંચનાર સાધુઓને ઉદ્દેશીને તેઓ કહેતા કે.  
“અન્યને ઉપદેશ દેવો સહેલો છે, પણ તે પ્રમાણે વર્તવું  
મુશ્કેલ છે. ઉપદેશક થવા કરતાં આદર્શરૂપ થવાથીજ પોતાનું  
અને જગત્નું શ્રેય વિશેષ સાધી શકાશે. માટે મુનિઓ તમે  
ઉપદેષ્ટા થવા પહેલાં દ્રષ્ટાતરૂપ થાઓ. વચન કરતાં વર્તનનું  
બળ વધારે છે. ઉત્તમ વર્તન કદી પણ ન ભુસાય એવા ઉંડા  
સંસ્કારોને પરિચિત જનોના હૃદયપટપર અંકિત કરી શકે છે.”

પૂજ્યશ્રી બાહ્ય ત્યાગના કરતાં આત્મત્યાગને પ્રધાનપદ  
આપતા અને કહેતા કે.—

“વિપય કપાયના ત્યાગ રૂપ આત્મ ત્યાગ વગરનો એકલો  
બાહ્ય ત્યાગ શુવ વગરના દેહ જેવો અથોત્ત નીર વિનાના નવાણુ  
જેવો છે.”

“ઉદયપુરમાં અમે રાત્રિના સમયે પૂજ્યશ્રીની સાથે મોડી રાત્રિ સુધી જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરતા. પૂજ્યશ્રી અંદર ઓરડીમાં બિરાજતા, અમે ડાવકો બહાર બેસતા, ત્યારે કોઈ ડાવક ત્યાંથી પસાર થતો કે તુરત મહારાજશ્રી કહી આપના કે આ ફલાણા ડાવક છે. આથી ઉપસ્થિત ડાવકોને ઘણી અનુપળી ઉપજતી. એક વેળા મેં પ્રશ્ન કર્યો કે, મહારાજ ! અમે તેને પિછાણી શકતા નથી અને આપ અંધારામાં તેને શ્રી રીતે પીછાણી શકો છો ? ઉત્તરમાં પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, તેની આલવાની ગતિ અને પગરવ ઉપરથી હું અનુમાન કરી શકું છું. આવીજ રીતે બહાર ગાગળી આવેત ડાવકો રાગે વંદના કરવા આવતા, અને ‘મત્યએલુ વંદામિ’ બોલના તે સાલાજો પૂજ્યશ્રી તેમને પિછાણી લેતા. ધણાં વર્ગે બેળા થયેલ હોય તે છતાં અંધારામાં દેવળ અવાજ ઉપરથી ઓળખી શકતા. ”

પોતાના સમાગમમાં એકજ વાર જે માલુસ આવ્યો હોય તેનું નામ ઠામ તેઓશ્રી ભૂલતા નહિ. બીણાયવાળા પંડિત બિહારીલાલજી રરમા પ્રકરણમાં સત્ય કહે છે કે :-

“ મને એમની અદ્ભુત સ્મરણશક્તિ જોઈ બહુ આશ્ચર્ય થતું અને કોઈ કોઈ વેળા એમ થઈ આવતું કે આને કોઈ મનુષ્ય છે કે દેવતા છે ? ”

**કર્તવ્યપાલનમાં સાવધાનતા.**

આચાર્યપદ પ્રાપ્ત થયા પછી જીજ્ઞાસોની પેઠે પોતાનો વાડો વિસ્તારવા તરફ પૂજ્યશ્રીએ લક્ષ ન આપ્યું, પરંતુ પોતાની આજ્ઞામાં વિચરનાર અતુર્વિધ સંઘમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર,

તપના વધારા કરી જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવી એજ એમનું પરમ  
ધ્યેય હતું. પૂજ્યશ્રી પોતાના સાધુઓને વારંવાર કહેતા કે,

“તુમને દીક્ષા લી હૈ ઐર ઘર, કુટુંબ, સ્ત્રી સખકો  
છોડ દિયા તૈ, સો સખ ઉનકે કામકે તો તુમ નહીં રહે હો.  
યહ દીક્ષા ચિંતામણિ રત્નોકા હાર હૈ. ઇસકો અઝી તરહ  
પાલનેમેં ઉત્કૃષ્ટા રસ આવેગા તો સીકું એક ભવ કરકે મોક્ષમેં  
ચલે જાઓગે. સંસારકે મુખ વૈભવ ભુંગડે કી મુઠી# સમાન  
હૈ. સો ઇસ ભુંગડેકી મુઠી કે વાસ્તે ચિંતામણિ રત્નોકા હાર  
મત ખો જૈઠના.

વ્યાખ્યાન વાંચનાર સાધુઓને ઉદ્દેશીને તેઓ કહેતા કે-  
“અન્યને ઉપદેશ દેવો સહેલો છે, પણ તે પ્રમાણે વર્તીવું  
મુશ્કેલ છે. ઉપદેશક થવા કરતાં આદર્શરૂપ થવાથીજ પોતાનું  
અને જગતનું શ્રેય વિશેષ સાધી શકાશે. માટે મુનિઓ! તમે  
ઉપદેષ્ટા થવા પહેલાં દ્રષ્ટાંતરૂપ થાઓ. વચન કરતાં વર્તનનું  
ખજ વધારે છે. ઉત્તમ વર્તન કદી પણ ન ભુસાય એવા ઉંડા  
સંસ્કારોને પરિચિત જનોના હૃદયપટ પર અંકિત કરી શકે છે.”

પૂજ્યશ્રી બાહ્ય ત્યાગના કરતાં આંતરત્યાગને પ્રધાનપદ  
આપતા અને કહેતા કે.—

“વિષય કષાયના ત્યાગ રૂપ આંતર ત્યાગ વગરનો એકલો  
બાહ્ય ત્યાગ જીવ વગરના દેહ જેવો અર્થોત્ત નીર વિનાના નવાણુ  
જેવો છે. ■

તેઓથી કહેતા કે :-

“કામના સર્વ દુઃખની જનેતા છે. નિષ્કામવૃત્તિ ધારણ કરવી એજ સુખપ્રાપ્તિનું શ્રેષ્ઠ સાધન છે. ખાડું પાણી પીવાથી તૃષ્ણા છીપતી નથી પણ ઉલટી વધારે તૃષ્ણા લાગે છે, તેવીજ રીતે વિધ્યોનું સેવન કરવાથી વિધ્યવાસના ઘટ્ટતી નથી પણ ઉલટી વધે છે.”

“અશુચિમય શરીરપર મોહમમત્વ ધરવો એ મોટાટી ભૂલ છે. શરીરની અંદર જે જે ચીજો છે તે તે ચીજો જો બહારના ભાગમાં હોત તો તેને ખાવા માટે ગીધ, કાગડા વગેરે પક્ષીઓ શરીર પર તૂટી પડત અને તેને હાવવામાંજ બધો સમય વ્યતીત કરવો પડત.”

“મુનિઓ ! તમે જો સંસારના ક્ષુદ્ર બંધનોથી પૂર્ણ વૈરાગ્યપૂર્વક મુક્ત થયા હો અગર થઇ જાઓ તો તમે આનંદની ભૂમિમાં વિચરનારા છે. ભય અને દુઃખ તો સદા તમારાથી દૂરજ રહે. હનિયા જેને દુઃખ દુઃખ કહીને રહે છે એને તો તમે આનંદથી વધાવી લેતા થશો.”

“કેવળ શાસ્ત્રો લખી જવાથી સુકિત નથી, પરંતુ શાસનની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાથીજ સુકિત મેળવી શકાય છે”

ઉપર પ્રમાણે સદ્બોધામૃતનું પોતાના શિષ્ય સમુદાયને પાન કરાવી કર્તવ્યપાલન માટે ઘટવું પ્રોત્સાહન આપતા હતા અને પોતાના ઉત્તમ ચારિત્રજળથી સંપ્રદાયનું નાવ સહીસલામત માર્ગે આગળને આગળ ધપાવ્યે જતા.



અતુર્વિધ સંઘને પૂજ્ય પરમાવલંબન રૂપ હતા. સત્પુરુષો સદ્ગુણ અને સદ્ગતિની જીવતી જાગતી મૂર્તિ છે. સર્વસંગ પરિત્યાગી મહાત્માઓને જેતાંજ તેમનાં દર્શનમાત્રથીજ ઘણા સંસ્કારી જીવેને તેમના ઉત્તમ ગુણોનું અનુકરણ કરવાની સ્વતઃ સ્ફુરણ થઈ આવે છે. ખરેખર ! મહાત્મા પુરુષો આ અધકાર-મય સંસાર સમુદ્રમાં ફરતી જીવનનૌકાઓને ખરાબે અથડાઈને નાશ પામતી બચાવવા માટેની દીવાદાંડીઓ છે.

શ્રીવીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાનું વિરાધન થવા ન પામે અને પોતાની આજ્ઞામાં વિચરતા સાધુઓ આચારમાં શિથિલ ન પડે એટલા માટેજ તેમણે શોભતા પણ દોષી સાધુઓને પોતાના સંપ્રદાયથી અલગ કરવામાં જરા પણ આંચકો ન ખાધો. જે તેઓ થોડી પણ નમતી દોરી મુકે તો જુદા પડેલા સાધુઓ કે જેમાં કેટલાક વિદ્વાન, વક્તા, શાસ્ત્રના જાણુ સુપ્રસિદ્ધ મુનિઓ અને સ્થવિરો હતા; તેઓ તેમની આજ્ઞામાં વર્તવામાં પોતાનું ગૌરવ સમજતા; પણ જિનાજ્ઞાનેજ પોતાનું સર્વસ્વ માનનાર પૂજ્યશ્રીએ એ આજ્ઞાની બહાર એક પગલું પણ મુકવા સ્પષ્ટ ના પાડી. પૂજ્યશ્રીને માટે એ ખરેખર કસોટીનો પ્રસંગ હતો અને તેમાં પણ તેઓએ “પ્રાણાન્તેઽપિ પ્રકૃતિ વિકૃતિ જાયતે નોત્તમાનામ્” અર્થાત્ ઉત્તમ પુરુષોની પ્રકૃતિમાં પ્રાણાંત કષ્ટ લગી પણ વિકૃતિ થતી નથી. એ કથનની સત્યતા સિદ્ધ કરી બતાવી છે.

મહાત્માશ્રી ગાંધીજીના વિચારો દર્શાવીએ.-

એમની વૃત્તિને પલટાવવા, દિલનો પલટો કરવા મથી રહ્યા છીએ, અને એ પલટો જે આપણે થયેલોજ જેવો હોય તો

આપણે જાતે પ્રથમ પલટવું જોઈએ એટલે કે આપણે ચાહે તેટલા જીવનની સામે પણ અલેચ જાનવું જોઈએ. અને તેમના અત્યાચાર સામે આપણે સામા અત્યાચાર કરવા પ્રવૃત્ત થવું ન જોઈએ.....જેર કાયદેસર જેટલું દોડાય તેટલું દોડી ધરાવા દો. એ જાતે સુધરવા નથીજ માંગતા એટલે લલાખુરા પ્રયત્ને સામાને નભાવવાનાજ પ્રયત્નો કરવાના.....પણ સ્વા-તંત્ર્યના દેવતા મંદિર ચઢીદોનાં લોહી વગર ચણાતું નથી. એ મંદિરની સ્થાપના દરવાને અહિંસા (કાયિક, વાચિક, માનસિક) નો માર્ગ સૌથી ટુંકો, સૌથી ખાત્રી લયો અને સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. હરજોખમે ને હરલોગે, આપણે આપણી પ્રતિજ્ઞાઓને વફાદાર રહીશું, તો વિજય આપણા હાથમાંજ છે.

પ્રત્યેક મહાન પુરૂષને પોતાના યુગના મોટામાં મોટા ખાસ અન્યાયો સામે લડવાનું હોય છે. જીસસ ક્રીસ્ટ, હજરત મહમદ ગૌતમ બુદ્ધ, માર્ટીન લુથર અને આપણા લોકાશા એ જાદાને પોતાના યુગની મુશ્કેલીઓ અને ન્યાય સામે લડવું પડ્યું હતું; કેટલાકને મરવું પણ પડ્યું હતું. સદ્ગત પૂજ્યશ્રોતે પણ ચારિત્ર શુદ્ધિનું રક્ષણ કરતાં આત્મલોગ આપવો પડ્યો હતો.

દ્રાસીની સળ પામેલા સમાજવાદના એક કવિ જોહોલે કહેલ કે-

Don't mourn for me,

Friends ! organize !

દોસ્તો ! મારે માટે શોક નહિં કરતા, પણ તમારા બંધા-રણને વ્યવસ્થિત કરજો.

આવેજ ઉપદેશ શ્રી ઝનો અવસાન સમયનો હતો.

ત્યાગ.

“ધર્મનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવાનું પ્રથમ સોપાન ત્યાગ છે. જ્યાં સુધી જાને ત્યાં સુધી ત્યાગ મત સ્વીકારો.”

સ્વામી વિવેકાનંદ.

પૂજ્યશ્રીના રક્તના એકે એક અણુમાં ત્યાગની ભાવના ઉછળી રહી હતી. દુનિયા, ધન, દોલત, હાટ, હવેલી, સ્ત્રી વગેરે મેળવીને આનંદ પામે છે ત્યારે પૂજ્યશ્રી એ સર્વનો પરિત્યાગ કરવામાં પરમાનંદ અનુભવના હતા. જાણ અને અંતર એ જાને પ્રકારના ત્યાગથી એમણે આત્માને આજવાળ્યો હતો. સર્વસંગ પરિત્યાગી અને તપોધન મહાત્માને જોતાંજ ત્યાગ વૈરાગ્યની ઉર્મિઓ જોનારના હૃદયમાં ઉછળવા માંડતી ઋદ્ધિ અને રૂપગુણવતી રમણીને છોડી ઘોર કષ્ટો સહનાશ એ સાધુશિરોમણિનાં દર્શન માત્રથીજ ઘણાએક સહૃદય લગ્નપતિઓ અને દોડપતિઓના હૃદયમાં દાનનો શુભ સ્વતઃ પ્રકટતો ને યથાશક્તિ દાનપુણ્ય કરવાની વૃત્તિ સહેજે થઇ આવતી.

ખરેખર ! સત્પુરૂષો સદ્ગુણોની જીવતી જાગતી મૂર્તિ છે.

આ અધિકારમય સંસાર સમુદ્રમાં પર્યટન કરતી આપણી જીવન નૌકાઓને ખરાબા સાથે અથડાઇને નાશ પામતી જતાવવા માટેની એ દીવાદાડીઓ છે. ઉન્નાતની દિશા જતાવનારા એ દૂવના તારા છે.

Be in the world, but not of the world.

## નિરહંકાર વ્રત.

ખીભજો જ્યારે કીર્તિની પાછળ દોડતા ફરે છે અને જ્યાં ત્યાં પોતાની બડાઈનાં બજુગાં ફુંકાવે છે ; ત્યારે પૂજ્યશ્રી કીર્તિને ઉન્નતિ પથમાં અંતરાયરૂપ માની તેનાથી દૂર નાસતા હતા.

આગાઉ આપણે જોયું ગયા છીએ કે પૂજ્યશ્રી પૂરેપૂરા શાસનવિશારદ, સમર્થ જ્ઞાની હતા છતાં આવકો સાથેની ચર્ચા સમયે કવચિત્ કોઈ ગહન પ્રશ્નનું નિરાકરણ કરવામાં તેમને કઠિનતા પ્રતીત થતી તો તેવે પ્રસંગે તેઓશ્રી વિનાસ'કોચે કહી દેતા કે, આ ઠેકાણે મારી મતિ કામ કરી શકતી નથી. એક મોટામાં મોટા આચાર્ય હોવા છતાં સભા સમક્ષ આવું સ્પષ્ટ કહેનાર નિરભિમાની અને સ્ફટિક રત્ન જેવા નિર્મળ હૃદયના મહાપુરુષો બહુજ થોડા નીકળે.

લીંબડી સમ્પ્રદાયના વિદ્વાન મુનિશ્રી ઉત્તમચંદ્ર મહારાજની પ્રથંસા કરતાં પૂજ્યશ્રી કહેતા કે અમુક સિદ્ધાંતવચનનું ખરું રહસ્ય મને તેમણે સમજાવેલું. આવીજ રીતે ગોંડલ સંઘાડના આચાર્યશ્રી જસાણ મહારાજના જ્ઞાનની પણ તેઓ તારીફ કરતા હતા. પં. શ્રી રત્નચંદ્ર મહારાજ પાસેથી વિનયપૂર્વક અંદ્રપ્રસ્થિત સૂત્રની વાચના લેતા; કેટલી બધી લઘુતા ! !

પૂજ્યશ્રી કોઈ ગામે પધારતા કે કહિંથી વિદ્યાર કરતા ત્યારે તે બાળતની આવકોને ખબર પડવા ન દેતા. એક વેળા છતરપુરાથી ખ્યાવર પધારતા હતા ત્યારે રસ્તામાં ખબર મળ્યા કે, સેંકડો શ્રાવકશ્રાવિકાઓ આપની સ્થામે આવે છે. મહારાજશ્રીએ આ સાંભળી ખીજે રસ્તો લીધો. વિકટ રસ્તે જતાં એક

નહાનકડું ગામડું આવ્યું, ત્યાં ચોથવાળનું એકઠું ઘર હતું, તેણે કહ્યું કે, અમારી પેઢીઓ વીતી ગઈ પણ કોઈ સાધુજી અહિં પધાંચાનો ઇનાવ અમે સાંભળ્યો નથી.

પૂજ્યોચ્ચતા ન હોવા છતાં આચાર્યપદ મેળવવા કેટલાક સાધુઓ તનતોડ પરિશ્રમ અને અણુઘટતા કાવાદાવા કરે છે. જ્યારે પૂજ્યશ્રીને આચાર્યપદ મળેલ હોવા છતાં તેઓશ્રીએ સંવત ૧૯૭૧માં પોતાના ઘણા અધિકારો પોતાની સંપ્રદાયના મુયોગ્ય મુનિવરોને સ્વતઃ સુપુર્ણ કરી પોતાના શિરપરનો બોલો હાળવો કર્યો હતો.

અખિલ ભારતવર્ષમાંના સાધુભાગી જૈન સમ્પ્રદાયમાં સૌથી વધારે સાધુઓનું આધિપત્ય ધરાવનાર પૂજ્યશ્રી હતા અને તેમના સહુપદેશથી અનેક ભાવ્યાત્માઓએ વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી હતી, છતાં આશ્ચર્ય જેવું તો એ છે કે, તેમની નેશ્રાપનો એક પણ શિષ્ય નથી. તેમણે તો દીક્ષા લેવા પહેલાંજ શિષ્ય નહિ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

શિષ્યને માટે સંયમ લૂંટાવનારા, ગમે તેવાને મુંડી દઈ પોતાનો પરિવાર કે નામના વધારવાની આકાંક્ષાવાળા સાધુઓ પૂજ્યશ્રીનું અનુકરણ કરે તો કેવું સાડું ? કરોડો તારાઓ જે અંધકાર દૂર નથી થતો તે માત્ર એક ચંદ્રથી દૂર થઈ શકે છે. જૈનસમાજને અત્યારે શ્રી લાલજી જેવા ચંદ્રની અગત્ય છે. વેપધારી કે જૈનાભાગી, કે પ્રમાદી કે પાસત્યાઓનાં ટોળેટોળાં મુંડવાને લોગા કરવાથી તેનો ઉદ્ધાર થવાનો નથીજ. તેઓ તો જૈનશાસન રૂપ સૂર્યને સહુરૂપ અને જગતને કેવળ ભારરૂપ થશે.

## પરમતસહિષ્ણુતા.

એકાંતમાં કે વ્યાખ્યાનમાં પરધર્મની નિંદાને એક શબ્દ પણ પૂજ્યશ્રીના મુખમાંથી નીકળવા ન પામતો એટલું જ નહિ પણ અન્યદર્શનીઓ પૂજ્યશ્રીની વાણી સાંભળી સંપૂર્ણ સંતુષ્ટ થતા.

જેઘપુરના આતુર્ભાઈ દરમ્યાન એક વેળા એક રામસ્નેહી સંપ્રદાયના અનુયાયી શુદ્ધાબદાસજી અશ્રવાલ જેઓ અત્યારે ચુસ્ત જૈન બન્યા છે તેઓએ પૂજ્યશ્રી પાસે આવી પ્રશ્ન કર્યો કે, મહારાજ ! મને કોઈ એવો સીધો, સરલ ઉપાય બતાવો કે જેથી મારું મન શાંત અને સ્થિર થાય ?

મહારાજશ્રીએ કહ્યું કે, “ લાઈ ! તમે રામને જપો છો તેજ પ્રમાણે ચિત્તને વિશેષ એકાગ્ર કરીને નિરંતર રામનામ જપતા રહો. ભક્તિ વડે તમારું મન પવિત્ર અને શાંત બનશે. આ સાંભળતાં મહારાજશ્રીની સર્વધર્મ પ્રત્યેની આવી ઉદાર ભાવના જોઈને એ મહાશયને ઘણોજ આનંદ થયો અને પૂજ્યશ્રીના સત્સંગ વડે જૈન ધર્મનું રહસ્ય સમજી જૈનધર્મને તેમણે પ્રેમપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો.

ઘણા ઉપદેશકો અન્યધર્મની નિંદા કરીને તે ધર્મના અનુયાયીઓને જૈન બનાવવાની આશા રાખે છે, પરંતુ તેનું પરિણામ ઉલટુંજ આવે છે. લોકો એવા નિંદકોથી નિરંતર લડકીને દૂર ભાગતા રહે છે. જ્ઞાની પુરૂષો શુદ્ધ સાત્વિક પ્રેમની સાંકળવડે હૃનિયાને મુકિતને માર્ગે દોરે છે. અન્ય સંપ્રદાય કે

ધર્મની નિંદા કરવાથી સ્વસંપ્રદાયની સેવા બંધાવવાનો ભ્રમ ઘણાઓના મનમાંથી તેઓઘ્રીએ કાઢી નંખાવ્યો છે.

### પરનિંદાપરિહાર.

પૂજ્યશ્રી કદાપિ કોઈની નિંદા કરતા કે સાંભળતા નહિ. અને પોતાના ભક્તોને પણ નિંદાથી સર્વથા દૂર રહેવાનો આગ્રહપૂર્વક આદેશ કરતા. આને માટે માત્ર એકજ દ્રષ્ટાંત બસ થશે.

સંવત્ ૧૯૭૬ના પોષ માસમાં પૂજ્યશ્રી જીવદમાં ગિરાજતા હતા ; તે વખતે રતલામના શ્રાવક બાલચંદ્ર શ્રીમાલ પોપો કરી પૂજ્યશ્રીની સેવામાં રહ્યા હતા. આ સમયે જીવરાના એક શ્રાવકે આવીને તેજસિંહજી મહારાજની સંપ્રદાયના સાધુઓ પ્યારચંદ્ર તથા ઈંદ્રમલજીનો સહુલોગ શરૂ કરવા પૂજ્યશ્રીને અરજ કરી અને વિશેષમાં કહ્યું કે, હમણા પ્રસંગ એવો છે કે, જો આપ જ્યાલ નહિ કરશો તો સ્હામા પક્ષવાળા હુશ્મનો એમને મદદ આપશે. આ વાક્ય સાંભળતાંજ આચાર્યશ્રી બોલ્યા કે, “ ભાઈ ! તમે હુશ્મન કેને કહો છો ? તેઓતો મહારા પરમ મિત્ર છે. તેઓની પ્રવૃત્તિથી અમને અમારું ચારિત્ર વિશેષ વિશુદ્ધ બનાવવા બંધૂત થવાનો અવસર પ્રાપ્ત થયોછે.”

આ વખતે અહિં માત્ર બેજ શ્રાવક હતા અને તેઓ બંને પૂજ્યશ્રીના પરમ ભક્ત હતા. છતાં એકાંતમાં પણ પૂજ્ય શ્રી સ્હામા પક્ષને પરમપ્રિય માની વાર્તાલાપ કરતા.

ઉપરની ઘટના બની તેજ સત્રિએ પૂજ્યશ્રીએ વાતચીતના પ્રસંગે બાલચંદ્ર શ્રીમાલને કહ્યું કે, મહારા સંબંધમાં આ મામલામાં કંઈ પણ લેજો નિંદા યા સ્તુતિરૂપે તમારે છપાવવા

નહિ તેના સોગન લેા. તેઓએ કંઈ પણ ઉત્તર ન આપ્યો ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ યુન : ફરમાવ્યું કે જો તું સોગન નહિ લે તો હું તારાથી જોલવાનું જાંઘ કરીશ. તરતજ તેમણે સોગન લીધા.

બીજાઓ તેમની નિંદા કરે છે એવા શબ્દો કદાચ તેમના સાંભળવામાં આવતા તો તેવે પ્રસંગે પૂજ્યશ્રીની ગંભીર મુખ-મુદ્રાપર તેની અણુમાત્ર પણ અસર જણાતી નહિ. તેમજ નિંદાને કે અપ્રસન્નતાને એક શબ્દ વટીકતેમના મુખમાંથી નીકળતો નહિ.

કેાઇપણ ધર્મવાળા સાથે મોટાઇ ખાતર શાસ્ત્રાર્થ કરવા વિતંડામાં ઉતરવા પૂજ્યશ્રી મુદ્દલ ખુશી ન હતા. તેનું મુખ્ય કારણ એાતાને વાળીવિવેક બળાવવો એજ હતું.

સંવત્ ૧૯૭૫ના આતુર્માસમાં એક પ્રસંગે ઉદયપુરમાં પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનમાં એક વક્રતાએ પોતાના ભાગ્ય દરમ્યાન અમુક પક્ષના સાધુઓની પ્રવૃત્તિ વિષે સત્ય પણ કહી દીધાઓ કરવાનું શરૂ કર્યું. આ દીકાના મંગળાચરણમાંજ પૂજ્યશ્રી પાટ ઉપરથી ઉઠી ચાલતા થયા.

ઉદયપુરમાં ત્રણ આચાર્યોના આતુર્માસ સંવત્ ૧૯૭૧માં સાથે થયેલ; તે પ્રસંગે તેશપથી તેમજ મૂર્તિપૂજક લાઠીઓએ નિંદા, ટ્રેકટબાણ વગેરે ઘણી કલેશવધાંક પ્રવૃત્તિઓ કરેલી. પરંતુ પૂજ્યશ્રીએ અનુપમ 'સમા અને શાંતિ ધારણ કરી નિંદકોને પ્રશંસક બનાવ્યા હતા, તેમની સાથેનું પૂજ્યશ્રીનું પ્રેમમય વર્તન "દેવનો નાશ દેવથી નહિ પણ પ્રેમથીજ થાય છે" એ આત્મવાક્યને ચરિતાર્થ કરતું હતું.

પૂજ્યશ્રીનું પ્રેમમય વર્તન, સુનિરાજોના નીચેનાં કાવ્યોથી રૂપરૂ સમજાશે.



## राग आसावरी.

पुजजीके चरनोंमें धोक हमारी, जाउं क्रोड २ बलीहारी ॥  
पुजजीके चरनोंमें धोक हमारी ॥

टोंक नगरमें रेनो थो मुनिको, मातर्पाता परीवारी ॥  
गुरु मुखथी उपदेश सुनीनें, लीनो संजम भारी ॥ पुज. ॥ १ ॥  
आतम बसकर ईन्द्रा जीती, बीसय बीकार बीडारी ॥  
बेराभ्य माहि जली रया हो, धन धन हो ब्रह्मचारी ॥ पुज. ॥ २ ॥  
होकम मुनीकी सम्प्रदायमें, प्रगट भये दीनकारी ॥  
आचारज गुण करने दीपो, महीमा फेली चउदीशहारी ॥ ३ ॥  
नाम आपको श्री लालजी, गुण आपका है भारी ॥  
चारो संग मील पदवी दीनी, रत्नपुरी मुजारी ॥ पुज. ॥ ४ ॥  
बीज चन्द्र जुं कला बडत है, पुरण छो उपकारी ॥  
नीरखत नैनां तृपत न होवे, सुरत मोहन गारी ॥ पुज. ॥ ५ ॥  
क्या तारीफ करूं में आपकी, वाणी अमृत धारी ॥  
मुज उपर कीरपा झट कीजे, पुरण हेत वीचारी ॥ पुज. ॥ ६ ॥  
उगणीसे ईकसट सालमें, रत्नपुरी मुजारी ॥  
चोथमलकी याही वीनती, कदमोंमें धोक हमारी ॥ पुज. ॥ ७ ॥

इति ( समाप्तम् )

पुज्यश्री हकमीचंद्रजी माहाराजकी पाठावली.

ईण भरतखंडमें तरण तारण की जाजें,

हूआ हकमीचंद्रजी माहाराज सुधारे काजे ॥ टेर ॥

ईकवीस बरस लग बेल बेल तप ठाया,

एक बसतर ओडत ओडत अंग जोर लगाया;

। करी आचार बीचारको शुद्ध सींग जीम गाजे ॥ हूआ. १

पीछे पुज्यश्री सीवलालजी महा जरा लीनो,

तेतीस बरस लग तप एकान्तर कीनो;

बहू बधी सम्प्रदा साधु साध्वी आजे ॥ हूआ. २

श्री उदचंद्रजी माहाराज आचारज भारी,

केई राजाको समजाय आतमा तारी;

ये तो हूआ जगत बीख्यात सीध जेम गाजे ॥ हूआ ३.

चोथे पाट हूआ चोथमलजी महा गुणवंता,

हूआ पंडीतमें परमाण आचार्य दीपंता;

केई जणाको दीयो ज्ञान ध्यान ओर साजे ॥ हूआ. ४

अब पंचम पाटे हूआ आप बड भागी,

श्री लालजी महा गुणवंत छती के त्यागी;

कीयो धर्मको उध्योत मीथ्यात्नी लाजे ॥ हूआ. ५

ये मुनी माल रसाल ध्यान नीत धरना,

होरालाल ईम कहे उन्नती करना;

जीवागंज कीयो चोमासो मोक्षके काजे ॥ हूआ. ६

## अथ स्तवन.

पूज्यजी सीतल चंद्र समान, देखलो गुण रत्नकी खान—ए टेर.

जिनमारगमें दीपता सरे, तीजे पद महाराज;

कलीकालमें प्रगट भये हो, दया धर्मकी जहाज ॥ पूज्यजी. १

पूर्व जन्ममें आप पूज्यजी, पुरा पुन्य कमाया;

धन्य है माता आपकी, सरे एसा नन्दन जाया ॥ पूज्यजी. २

भीठी बाणी सुणी आपकी, खुशी हुवे नर नार;

फागण सुद पुनमके उपकर, कीयो घणो उपकार ॥ पूज्यजी. ३

हाथ जोड कर करूं वीनती, अरजी ये चीत दीजे;

जाणी रहे सुनजर आपकी, चरनामें रख लीजे ॥ पूज्यजी. ४

भव जीवने तारता सरे, फीरपा फरी दयाल;

रामपुरे माहाराज बीराजा, रक्षा कछा ते काल ॥ पूज्यजी. ५

उगणीसे तरसट पूज्यजी, ठाणा एकीहारना आठ;

रामपुरमें खुब लगाया, दया धर्मका ठाठ ॥ पूज्यजी. ६

महामुनी नन्दलाल तणा शीश्य, कहे सुनो गुरु देवा;

वो दीन भलो उगसी सरे, मीले पूज्यकी सेवा ॥ पूज्यजी. ७

( मुनी खुबचंदजी कृत. )

## તપશ્વર્યા.

**એકાંતર—**પૂજ્યશ્રીએ કરેલાં ૩૩ ચોમાસામાંથી એકપણ ચોમાસું એવું લાગ્યેજ ગયું હશે કે જેમાં આપાઠ ચોમાસાથી તે સંવત્સરી પર્યંત તેમણે એકાંતર ઉપવાસ કર્યા ન હોય. ઘણીવાર તેઓ કાર્તિકી પૂનેમ સુધી એકાંતર ઉપવાસ કરવાનું ચાલુ રાખતા.

એલા, તેલા, ચોલા અને પચોલા તો એટલા બધા તેમણે કર્યા છે કે તેની પૂરેપૂરી ગણતરી આપવાનું અશક્ય છે. પૂજ્ય પદવી પ્રાપ્ત થયા પછી છ વર્ષ સુધી તો દર મહિને એક એક તેલો તેઓ અવિચ્છિન્ન પણે કરતા હતા. ત્યાર પછી પણ કોઈકજ મહિનો એવો પસાર થતો કે જેમાં પૂજ્યશ્રીએ તેલો કર્યો ન હોય.

છ સાત અને આઠ ઉપવાસના તેમણે ઘણા થોડા કર્યા હતા. સાત, સાત ; આઠ, આઠ , ઉપવાસ કર્યા હોય તોપણ વ્યાખ્યાન પૂજ્યશ્રી જાતેજ કરમાવતા.

તેર ઉપવાસનો પણ એક થોડા પૂજ્યશ્રીએ કર્યો હતો.

**વૈયાવૃત્ય.—**ચોતે આચાર્ય હોવા છતાં અને શિષ્ય સમુદાય પણ અતિ વિનીત હોવા છતાં શિષ્યોને માટે પણ આહારપાણી ઘણું કરીને ચોતેજ લાવી આપતા, એમ હુંજ નહિ પણ પાતરા, ઝોળી, પઢલા, લુણીયા વગેરે ધોવાનું તથા પાણી ગળવાનું વગેરે કામ કરવામા તેઓ શિષ્યોને પૂરી મદદ કરતા. તેમના વિનયવંત શિષ્યો એવાં કામ નહિ કરવા

પૂજ્યશ્રીને વળનોવળત અરજ કરતા, પણ તેઓશ્રીનો સ્વભાવજ એવો હતો કે, પ્રમાદ નહિ કરનાં કોઈ ને કોઈ ધર્મ-પ્રવૃત્તિ કે વૈયાવૃત્યમાં લાગ્યાં રહેવું.

અદ્યપનિદ્રા અને સ્વાધ્યાય.—પૂજ્યશ્રી રાત્રિના ૧૦, ૧૨ અને કોઈ કોઈ વાર ૧ બજે નિદ્રાથી ન થતા. અને એક, બે કે ત્રણ બજે નિદ્રાને પરિહરતા. એક પ્રકુરથી અધિક નિદ્રા તેઓ ક્ષયિતજ કરતા. નિત્યપ્રતિ રાત્રિમાં એથી ત્રણ વાગતાને શુભારે નિદ્રામાંથી જાગૃત થઈ તેઓ સૂત્રની સ્વાધ્યાય કરતા, ઘણા સૂત્રો તેઓશ્રીએ કંઠસ્થ કરી લીધાં હતાં. તે પૈકી દશ-બૈશ્વિક સૂત્રનો પાઠ તો તેઓ સૌથી પહેલા કરી લેતા. પછી ઉત્તરાધ્યાયનનાં કેટલાંક અધ્યયનોનો પાઠ કરતા. આટલું કર્યા પછી આચારાંગ, સૂચકાંગ, નંદી, મુળવિપાક, વગેરે જે સૂત્રો પોતે કંઠસ્થ કર્યા હતાં તેમાંથી કોઈ પણ સૂત્રની સ્વાધ્યાય તેઓ કરતા. તત્પશ્ચાત્ અર્થવિચારણા અને તત્ત્વવિચારણામાં તર્કહીન થઈ અપ્રમાદીપણે રાત્રિ નિર્ગમન કરતા. સંખ્યાબંધ થોડકા તેમણે કંઠસ્થ કર્યા હતા તેની પણ પર્યટના હમેશ તેઓશ્રી કરતા. તેમાં પણ ૨૪ તીર્થંકરોંકા લેખા, જ્ઞાનલબ્ધિ વગેરે અમુક થોડકાની પર્યટના તો તેઓ નિત્યપ્રતિ કરતા હતા.

કોઈ કોઈ વાર ફક્ત એકાદ કલાકની નિદ્રા લઈને તેઓશ્રી જાગૃત થઈ સ્વાધ્યાયાદિમાં પ્રવૃત્ત થતા. ત્રણ નિદ્રા આમંત્રણ

કરવા લાગતી તો સ્વાધ્યાય કર્યા પછી જોડાક કડાક નિદ્રાને  
છટ્ટી મૂકતા અને પ્રતિક્રમજ્ઞાના સમય પહેલાં જાગૃત થતા. મૂત્રોની  
સ્વાધ્યાય ઘણીવાર તેમના શિષ્યોને સાથે લઈ કરતા. શિષ્યો  
પણ પહેલાં ઉઠી પૂજ્યશ્રીની સાથે સ્વાધ્યાય કરવા મંડી  
જતા હતા.

• ધીમા પણ ગંભીર અને મુગધુર રહે થતી આ સ્વા-  
ધ્યાય સાંભળવાનો જે જે ભાગ્યશાળી આપુ શ્રાવકોને મુઅવસર  
મળેસો છે તેઓ કહે છે કે અમારા જીવનની એ સફળ ઘડીઓ  
હતી. એ વખતનો દેખાવ કેટલો રમ્ય, બોધમદ અને આકર્ષક  
હતો તે માત્ર અનુભવથીજ જાણી શકાય. સૂત્રની અઘોષિક  
વાણીનો પ્રવાહ રાત્રિની નિરવ શાન્તિમાં પૂજ્યશ્રી જેવા પવિત્ર  
પુરુષના મુખકમળમાંથી વહેતો ત્યારે તેની અસર કંઈક જુદાજ  
પ્રકારની થતી.

બાળકોને શિક્ષણ આપવાનો શોખ.

લઘુવયથીજ બાળકોને સત્પુરુષોના સંમર્ગનો લાભ મળતો  
રહે તો તેના ચારિત્રનું બંધારણ ઉચ્ચ પ્રતિનું થાય. ઉત્તમ  
શુભો એમનામાં આપોઆપ પ્રકટી નીકળે આ હેતુથી આગળના  
જમાનામાં શ્રાવકો પોતાના છોકરાંને વ્યવહારિક શિક્ષણ આપવા  
ઉપરાંત ધાર્મિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવા ગ્રહગુરુઓ પાસે મોકલતા હતા.

મોરબીમાં જ્યારે પૂજ્યશ્રીનું ચાતુર્માસ હતું ત્યારે જૈન-  
શાળાના વિદ્યાર્થીઓ મહારાજશ્રીના સત્સંગનો લાભ લેતા.  
પૂજ્યશ્રીના દર્શન અને વાણીશ્રવણ કરવાની અતીવ આતુરતા  
ધરાવતા કુમળી વયના ન્હાના ન્હાના નિશાળીઆઓ હોંશે હોંશે  
હંમેશ પૂજ્યશ્રી પાસે આવતા. ભક્તિના રંગથી રંગાયેલાં તેમનાં  
કોમળહૃદયકમળો ત્યાં પ્રકુલ્લિત થતાં. અને વિનયથી નમેલાં  
શીવકમળો પૂજ્યશ્રીના પદકમળનો સ્પર્શ કરતાં. આ વિધિ  
થયા પછી તેઓ બધા સુમધુર સ્વરે ‘જયવતા પ્રભુવીર’ નું  
ગાયન લલકારતા હતા. આ વખતનો દેખાવ ઘણો રળીયામણો  
લાગતો. ગાયન ગાઇ પૂજ્યશ્રી સન્મુખ તેઓ મર્યાદાથી બેસી  
જતાં. આવાં ન્હાનાં બાળકોને તેમના યોગ્ય કર્તવ્યો સમજાવવા  
પૂજ્યશ્રી પોતાની રસાળ વાણીનો પ્રયોગ શુક્તિપૂર્વક કરતા કે  
જેથી બચ્ચાંઓને આનંદ સાથે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય, અને પોતાનું  
કર્તવ્ય શું છે તેનું જ્ઞાન થાય.

“કમ બાનાં એર ગમ બાના, પઢના જ્ઞાન, દેખના  
આપના દોષ, માનના ગુરૂવચન, મુનના શાસ્ત્ર, ગ્રંથ કરના હિત-  
શિક્ષા, દેના હિતોપદેશ, લેના પરાયાગુણ, સહના પરિસહ,  
ચક્ષના ન્યાયમાર્ગ, બાના ગમ, મારના મન, દમના ઇન્દ્રિય,  
તજના લોભ, ભજના ભગવત, કરના શુભાશુભકા જતન, જપના  
જાપ, તપના તપ, ષપાના કર્મ, હરના પાપ, મરના પડિત

મરણ, તરના ભવસાગર, કરના સળકા ભણા, ધરના ધ્યાન, બટાના ક્રિયા, રટના પ્રશુનામ, હટાના કર્મ, માગના મુક્તિ, લગાના ઉપયોગ, કરના જીવોંકા ઉપકાર, રોકના ચુસ્ત, છોડના અભિમાન તજના જૂઠું, ત્યાગના ચોરી, છોડના પરખી, રખના મર્યાદા ”

આવાં આવા ન્હાનકડાં વાકયો બાળકોને કંઈક કરાવી તેનું સહુ અર્થ એવી જુખીથી તથા મનોરમ દ્રષ્ટાંતોથી સમજાવતા કે બાળકના હૃદયપર તેની ઉંડી કદી ન જુસાય તેની છાપ પડતી અને એક રૂઢી શિક્ષાનો અમલ તે દિવસથીજ પ્રાયઃ થયો શરૂ થઈ જતો.

નિશાળમાં માસ્તરો નીતિપાઠો બોખાવી બોખાવી બાળકોના મગજમાં કાંમી કાંસીને ભરે છે પણ તેની બહુ અસર થતી નથી; ઘર આગળ માખાપો વારંવાર જે શિખામણો આપ્યાં કરે છે તે પણ તેમને ગળે ઉતરતી નથી, પરંતુ આવા સચ્ચરિત્ર અને પ્રભાવશાળી મહાત્માઓના બોધની તત્કાળ અસર થાય છે. એ તેમના ચારિત્રનોજ પ્રભાવ જાણવો. મોરબીના જેવીજ શુભ પ્રવૃત્તિ રાજકોટના આતુર્માસ દરમ્યાન પણ પૂજ્યશ્રી તરફથી થયા કરતી.

અવકાશ મળે ત્યારે બાળકોને પોતાની પાસે બેસાડી પંચ-પુરમેજી મંત્ર શિખવતા, તેનો અપાર મહિમા સમજાવતા. સૂતાં



ઉઠતાં, બેસતાં પ્રભુના નામનું અને પ્રભુના શુભોનું સ્મરણ કરવાનું સુચવતા નવકાર મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતી વેળા ચંચળ મન અન્ય વિષયોમાં ગતિ કરવા ન પામે તે માટે અનુપૂર્વી અને અનાનુપૂર્વીની ઉપયોગિતા તેઓશ્રી સમજાવતા, એટલુંજ નહિ પરંતુ બાળકો અનુપૂર્વી પુસ્તકની મદદ લીધા વિના આંગળીના ટેરવા વડે ગણી શકે તેવી રીત તેમને શિખવતા. આવી આવી રીતે શિખવી મોટા માણસોને જ્યારે કઠિન અને કંટાળાભરેલી ભાસે છે, ત્યારે પૂજ્યશ્રીની પ્રશંસનીય શિક્ષણશૈલીથી બાળકોને એવી રીતે સરલ અને આનંદપ્રદ ભાસતી.

અન્ય મુનિપરોનું આ તરફ અતિ વિનયપૂર્વક ધ્યાન ખેંચવા લેખક રજા લે છે. બાળકો કે જે ભવિષ્યનો સંઘ છે; થોડાંજ વર્ષ પછી વીરશાસનના રક્ષણની ધુરા જેના સ્કંધ ઉપર આપણે ધરવાની છે, તેમને અત્યારથીજ એવા પ્રકારની કેળવણી આપવાની આપણી ફરજ છે કે જેથી તેમના હૃદયમાં ધર્મ પ્રત્યેનો પ્રેમ ઉભરાય, તેઓ ધર્મના ખરા રહસ્યને સમજી સદ્વર્તન-શાળી અને સુખી થાય, તેમજ થોડી વયે ધર્મને દીધાવનાર શાસનના શાશ્વત્તરૂપ બને. નહિતો ધર્મજ્ઞાન વગરની એકલી અંગ્રેજી કેળવણીથી જે પરિણામો નિપજે છે તે તો આપણે બધા નજરે લોઈએ છીએ.

## નિશ્ચયોની નિશ્ચલતા.

પૂજ્યશ્રી સ્વશક્તિ અને પરિસ્થિતિનો સુખપણે વિચાર કરી પ્રમળ બુદ્ધિભર્યા પૂર્વક જીવનના ઉદ્દેશો નિર્ણય કરતા. અમુક કાર્ય કરવું છે, અમુક નથી કરવું, અમુક માર્ગો જવું છે, અમુક માર્ગો નથી જવું એવી એવી પ્રતિજ્ઞાઓ નેઓ લેતા અને પછી પ્રાણની પણ પરવા કર્યા વગર તેને પાળતા.

देदं पातयामि वा कार्यं साधयामि ।

- એ એમનો મુદ્રાલેખ હતો, ન્હાની વયથીજ તેઓ હઠ નિશ્ચયી હતા. ન્હાના કે મોટા હરેક નિશ્ચયમાં તેઓ મેરૂની પેઠે અડોલ રહેતા.

દીક્ષા લેવાનો તેમનો નિશ્ચય ફેરવવા કુટુંબીજનોએ આકાશપાતાળ એક કર્યા, અનેક વિધ પરિસંહો આવ્યા, કેદમાં પૂર્યા પણ એ નેક ટેકવાન મહાપુરુષ પોતાના નિશ્ચયથી લગ્ગાર પણ હચા નહિ. સાધ્ય પ્રાપ્ત કરવાની દ્રઢ સાવનાવાળા મહાપુરુષો પોતાના માર્ગમાં ગમે તેવાં આવરણો આવે તેને પ્રમળ પુરુષાર્થ વડે કેવી રીતે હઠાવી શકે છે તેનું શિક્ષણ પૂજ્યશ્રીના જીવનમાંથી પટે પટે સાંપડે તેમ છે. મન વશ કરવા માટે નિશ્ચયની નિશ્ચલતા એ એક ઉત્કૃષ્ટ સાધન છે અને જેણે મન જીત્યું તેણે સઘળું જીત્યું. મન અને ઈન્દ્રિયોપર વિજય મેળવે

તેમ ખરે જૈન છે. જગતમાં સર્વ સિદ્ધિ મનોબળથી—મનની દૃઢતાથીજ સાધી શકાય છે. પૂજ્યશ્રી આશાતીત આત્મોન્નતિ સાધી શક્યા એ તેમના મનોનિબ્રહ્મનેજ આભારી હોયું. એમના જેવા નિશ્ચય નિશ્ચયવાન, પવિત્ર ચારિત્રવાન, પ્રભાવિક મહા-ત્માંઓની હાવનાઓને હૃદયમાં કોતરી, તેમના જેવો પુરુષાર્થ કરી સ્વપરહિત સાધવું એ કર્તવ્ય છે, એ પ્રાપ્તવ્ય છે અને એ પરમ સાધ્ય છે. એ કર્તવ્ય અને એ પ્રાપ્તવ્યની જેટલા નજીક જવાય તેટલા પૂરતી આ જીવનયાત્રાની સફલતા છે.

આપણા આર્થ ધર્મગ્રંથોનો પ્રધાન આશય ઐક્યતાથીજ બરેલો છે. પરંતુ મતાગ્રહને લઈ ઐક્યની કડીઓ ઢીલી થતી ગઈ તેમ તેમ પ્રગતિ પ્રસરતી અટકી ને અવનતિને અવકાશ મળતો ગયો—આપણે આંગણે જાણી જોઈને નોતરી. જાણ્યે અજાણ્યે આપણું અકલ્યાણ આપણા હાથેજ થતું ગયું. સ્વાર્થપૂર્ણ ઘેનમાં કુદરતને ન્યાય ન આપ્યો. કુદરતની પ્રજાલી પલ-ટામ, નિશ્ચયનયને નેવે શુકાય ત્યાં ઉઠ્યની આશા વ્યર્થ. મીઠા જાડનો મૂળ કાપી નાંખવા ને પછી ખરી પડતા પાંદડાની પૂજા કરવી એ પ્રવૃત્તિ હાસ્યજનકજ લેખાય. જેમને જાહેરે સત્યનો આદર થયો જોઈએ. જેમને લઈ, હિતની શુંય ક્યાં છે તે જોવાતું નથી તો શુંય ઉકલેજ ક્યાંથી ?

ઃ એક અનુભવી સલાહ આપે છે કે સંસારમાં મત્સ્ય અને  
 જૂઠું મિથુન સર્વત્ર થયેલું જોવામાં આવે છે. તેમાં સત્યને  
 પકડી રાખી જૂઠું ત્યજી દેવું એજ મનુષ્ય કરવું છે; એવું  
 માણસ એ દેવ અને એ દેવત્ય પ્રાપ્ત કરતાં ઘણો લોભ  
 આપવો પડે છે. આ વખતે દ્રઢતાથી આગળ વધવું અને  
 અસત્યના આકર્ષણોથી બચવું એજ ખરી કસોટી.

- અંતઃકરણમાં ઉડતા અસંખ્ય વિચારો—વિકારોને વશ  
 કરવાનું બળ એજ હૃદયબળ—એજ મર્વોત્કૃષ્ટ બળ. સાધયતિ  
 આત્મકાર્યમ્ ઇતિ સાધુ.



# શ્રીલાલજી-સત્તક.

અંતર્ગત

શ્રી વીરવંશજ ગુણકીર્તન.

શાદૃષ્ટ.

પ્રાણી માત્ર પદે ધરી પ્રીતિ દયા એવા વિભુ વીરને,  
શત્રુ મિત્ર ગણ્યાં સદાય સરખાં એવા પ્રભુ ધીરને;  
જીવો આ જગના બધા સુખી રહો એ બોધતા વીરને,  
વંદું સ્થિર થઇ સદા સુખકરા રાની મહા મીરને.\*  
પ્રાણી શારદમાત તું વસ જીલે દેજે મતિ નિર્મળી,  
વાણીથી વીરવંશના ગુણ તણી ગાયા કયું છું બક્ષી;  
દેજે અક્ષર જ્ઞાન તું બળવતું તરવે રૂડું તાન દે,  
વાણીની સુપ્રસાદી આપી મુજને દોરી જજે સુપથે.

૧

શ્રી રાજકોટ તાળથી પ્રિય રત્નગામે,  
શ્રીલાલજી પૂજ્ય તણા પ્રિય ધર્મ ધામે;  
ચાવા કૃતાર્થ કરી દર્શન ત્યાં જતો'તો,  
માર્ગે શ્રી સાબરમતી તટ ઉતર્યો'તો.  
વિચારતાં સરસવંશ શ્રીલાલજીનો,  
આંચો ઉરે સમય પંચશતાબ્દિ કુદી;

૧

\* મીરને=મિહીર-સર્જન.

લોકે દીધું 'જાન'નું પ્રિય ભાવવાહી,  
તેમાં રહ્યો અમર ચેતન ખૂબ નાહી. ૨

સુશાસ્ત્રનું રહસ્ય સર્જન શાંત દેતો,  
ભાવે વધે જગતને સત જોડે કે'તો;  
ઉદ્ધારતો પરમ પ્રેમથી આત્મ ધર્મ,  
દીધો મુક્તિ જનને શુભ ધર્મ મર્મ. ૩

તેણે કહ્યાં સરસ શાસ્ત્ર નિહાળી સૂત્રો,  
તેણે કહ્યાં સગુણ નિર્ગુણ લેહ સૂત્રો;  
રૂપી નહિ, અરૂપીનું શુભ લક્ષ્ય ભાખ્યું,  
આત્મિક ચિદ્વિદ્ય અમૃત ધન્ય આખ્યું. ૪

સાધુ અનેક પરદેશ સુપાઠવીને,  
સ દેશ ઉચ્ચ પદના સત ગોઠવીને;  
જ્યોતિ જ્વલંત જગતે જગવી કરીને,  
પામ્યો વિરામ વીર જો શુભરાત દેશે. ૫

૨

થાતાં પ્રભાત સ્તવના સમતા કરીને,  
અગ્નિરથે ચડી ઠરું સુપ્રમાણ ત્યાં ગેં;  
લીધી દિશા ઉગમણી પ્રિય પૂજ્ય ધામે,  
યાત્રા થએ સફળ આ ઉર શિરનામે. ૬

—પૂર્વે ઉગ્યો ઠનકે કંડુક રક્ત રક્તિ,—  
નિમંત્રતો ઠનકે અંશુલિથી સ્વદેશે;

- સુતેજને હૃદય નામતું ઉર્ધ્વગામી,  
દોડયું જ અગ્નિરથ સાથ મુહૂર્ષ પામી. ૭
- દોડયું હજાર અઢી વત્સર પાછળે તે,  
દીઠાં તિહાં, બટુક માગધ દેશ ધુમે;  
શ્રી વીરના ચરણમાં કરી આત્મ શુદ્ધિ,  
સિંહો રમે હરણ સાથ ન વૈર બુદ્ધિ. ૮
- આપી અહિંસક દયાન્વિત બોધ સૌને,  
સ્થાપી સમાન દરજ્જે જગજીવ સૌને;  
સ્વાશ્રિત થાવ લણશો જન વાવશો જે,  
પામો કરે કરણી સદશ, એમ બોધે. ૯
- યજ્ઞો વિષે અટકીયા પશુ હોમ પૂરા,  
વીરે ધરી સદય સ્કંધ મુધર્મ ધુરા;  
દેશે વિદેશ વિચરી શુભજ્ઞાન દીધું,  
હિંસા હણી જગ અહિંસક આર્ય કીધું. ૧૦
- એ ટેક નિરપણું વળી આત્મભાન,  
સાદાર્થ એ સહનતા સમલાવજ્ઞાન;  
કારણ્ય મૂર્તિ અરિહંત અલક્ષ્ય જ્યોતિ,  
વા'લા નમું વીર પ્રભુ પ્રિય મોક્ષમોતી. ૧૧

પાછું ક્યું મન હવે પ્રિય ધામ પ્રત્યે,  
આદિત્ય તો ઉડું ગણે નહિ દીસતો'તો;

- આદિત્ય હા ઉડું ગણે અહિં વિચરે છે,  
આચાર્ય તે રવિપદે અહિં સાધુ વૃદ્ધે. ૧૨
- રાત્રી હતી ભીડ હતી દ્વરથી કયું મેં,  
પ્રીતિ થકી નમન તે ગુરુ દેવશ્રીને,  
ત્યાંથી ગયો સકળ સંઘ સભા વિરે હું,  
નીમી પ્રમુખ પછી કાર્ય શરૂ થયું તું. ૧૩
- મારો હતો ગુણ અનુભવ તે કહ્યો મેં,  
બંધુ બીજા પણ વધા શુભ વાત હોતે,  
આબ્યા ન અન્ય પખના મુખી ભાગ લેવા,  
થોડાક હાજર હતા પણ એહના હા. ૧૪
- આ હિંદમાં મુખદ સંપ થયો દિસે છે,  
જે સાક્ષી તે સકળને ગમતું ન કાં છે,  
પક્ષો પડે મમતને વધતો જ વાંછે,  
આમાં અરે છવડલા પડ કાં કયું મેં. ૧૫

૪

તોટક.

- રવિ દેવ ઉગ્યા મુખભાત થયું, જગવે જગ અંધતિમિર હયું;  
રવિ રશ્મિ કરે સતકાર ખરો, વહતો નવજીવન સર્વ ભરો. ૧૬
- ગુણ ભાવણુ શ્રી ગુરુ દેવ તણું, મુણવા જન પંચ હજાર મળ્યું;  
વીર હાકથી શ્રી વીર શુણુ સ્તવે, વીતરાગી સુત્યાગી સુમન્ય કવે. ૧૭
- પ્રિય મિત્ર સમેત ગયો જવ ત્યાં, ભીડ ભારીદીડી પણ દર્શન આં,  
શુભ હસ્ત સમાન દીપે ગુરુ શાસ્ત્રમસત્ત હીડા પગ બાધિ છતાં. ૧૮



રવિ અસ્ત થતાં પડતી નિશમાં, ચમકે દમકે કંઈ તારહીયા;  
 મધરાત સમે શશિ આવી ઉભે, ત્યમ સંત મહંત શ્રીલાલ દીપે. ૧૯  
 પુર ભાવથી યોધ પ્રયોધી કરી, નરવે શુભ સાદ સલા ગજવી;  
 કરતા રસમાં તરયોગ ખરે, ગુરૂ આકરશે સુપરિવદને. ૨૦  
 વીર સંઘની હાકલ હાલ થતી, બુધ સંઘની ઝાંખીય હાલ હતી;  
 સુચકોરની ચંદ્ર પ્રતિંશી ગતિ, સમજાવતી સંસદ એહુ સ્થિતિ. ૨૧  
 સુખ આ જગનાં લણુભંગુર છે, પથ પ્રેયથી શ્રેય સદા ચડશે;  
 સુખ શાશ્વત જેહ અખંડિતરે, મળવા સહુ યત્ન સુભાગી કરે. ૨૨  
 ઇંછળે જીવમાત્રનું શુભ સદા, મનવાણી કૃતિ બગડે ન કદા;  
 હણુશો ન કદી જીવ રાખી દયા, મનનિગ્રહ સંયમ ગ્રાહ્ય મયા. ૨૩  
 છુટવું જનમો મરણોથી ગ્રહો, સચ્ચિદાનંદરૂપ અનુપ ગ્રહો;  
 શુભ યોધ દીધો કંઈ એમ લલો, દીધ આશીષ એ શુભ ધર્મ રજો ૨૪

૫

(વસંતતિલકા.)

ઉચ્ચાસને પરમ પૂજ્ય વિગંજતા 'તા  
 જાગે હતા પ્રિય જવાહિરલાલજી ત્યાં.  
 આપ્યું હતું તરતમાં પદ્મબુધ્ય તેને  
 સ્વીકારતો સકળ સંઘ તીહાં ઉભો છે. ૨૫  
 આદિત્યથી ઝરણુ તેજ તણું ઝરે છે,  
 આતિથ્ય ત્યાં અતિથિનું જન સૌ કરે છે;  
 બેઠા બધા પછી ધસ્યો ગુરૂ પાસ જાવા  
 પ્રાદારવિંદ રૂપશી કૃત કૃત્ય થાવા. ૨૬

આવ્યો શિશુ કેમ સુશાંત છેને ?  
 ત્યાં સાધુ સૌ શાંત સુખી જ છેને .  
 ગાયો તણી હાલત સારી છે ને  
 મિત્રો દયા કૃત્ય કર્યાંજ કરેજ છે ને. ૨૭

પુછી શિરે પરમ પ્રેમથી હસ્ત મૂક્યો,  
 જાજે સદા નીતિ પંથે શિશુ કાન કુંકયો;  
 દીધો મુગોધ સમજાવી મુધર્મ મર્મ,  
 દીધી દુના કર શિશુ શુભ ધર્મ કર્મ. ૨૮

૬

આકાશ મધ્ય ઉડુ મંડળ ઉગતું'તું  
 શાક્ષી ગુરૂ પ્રતિકમ્બુ' મુજ પાપ પેશુ;  
 આનંદ એ સમયમા અતિ ઉભરાયે  
 જાણે છુટ્યાં જગતનાં સદુ બંધનો તો. ૨૯

બાધા ન ત્યાં જગતની જનની જગાની  
 બાધા ન ત્યાં સમયની શ્રમની સગાંની  
 બાધા ન ત્યાં તિમિરની નણની ન કોની  
 ભાવે બહે નવીન ચેતન રૂપ જ્યોતિ. ૩૦

આદીશ્વરા ઋષભનાથ તણે સમો ત્યાં  
 ભાઈ અને ભગિની ત્યાં શુભ સ્તોત્ર ગાતાં,  
 ઠાડુણનું પરમ પાલન ત્યાં થતું'તું  
 આ ઉર ત્યાં ભરતના ભુવને જતું'તું. ૩૧

ઘાવીશ એ વિભુતણી વિભૂતિ સ્મરીને  
 ભક્તિ થકી વીર તણા વનમાં ફરીને  
 વંદી પછી ગણપતિ ગુરૂ ગોચમાને  
 પંડિત શાસ્ત્રી પદ ધારક સોહમાને. ૩૨  
 દેવર્ષિ જે શ્રમણ શાસ્ત્ર લખ્યાં સુપત્રે  
 દોંકાણએ લખી દીધું સતજ્ઞાન અત્રે  
 શ્રી લાલણ સળગ અષ્ટ શીતેરમા ' છે  
 શ્રી વીરવંશજ તણી સ્મરણાવલિ એ. ૩૩

□

નારાય.

અનુપજ્ઞાન દાનધ્યાન આત્મભાન આપતું,  
 સુશાંતિ સ્નેહ સામ્ય આપી પાપ શાપ કાપતું,  
 વિરાગ ત્યાગનું સુભાગ્ય જોરથી જણાવતું,  
 શ્રીજ્ઞાલ વીરબાલ લાલ તેજ બેશ આપતું. ૩૪  
 સુસંતનો મહંત પંથ મુક્તિનો બતાવતો,  
 દયા મયા પ્રમોદ મૈત્રી ભાવને વધારતો,  
 મુશાંત દાંત બ્રાંત કાંત જંત છવ માત્રનો  
 નમું નમું હું વીરવંશ ક્ષાત્રતેજ દાખતો. ૩૫  
 વંદી કહ્યું વતન કાલ જર્ઘશ હુંતો  
 “જ્ઞાને વધો સરણ થઈ શુભ યોગ સહેજો”  
 મુક્તિ પંથે મલકતી મુખરૂપ મુદ્રા  
 બોધ્યો પુનઃ પુનિત આત્મિક ઉપદેશ. ૩૬

વૈરાગ્યનું પરમ ધાર્મિક સત્ત્વ અણ્યું,  
 અંધશ્રદ્ધા દુરિત તે હસ્તું પીછાણ્યું  
 ભાવે ભરી રગરંગે પ્રિય એ પ્રસાદી  
 આત્મો હવે વતન આત્મીય જે અનાદિ. ૩૭  
 નિરાશા અને શૂન્યતા ટાળનારી,  
 તપેદાન શીલેય દોરી જનારી,  
 ભક્તી ભાવના ઉરમાં સ્થાપનારી,  
 મહત્તા વિરાગે વસી એવી ભારી ૩૮  
 વળી તેજ ને ઝોજ દીપાવનારી,  
 પ્રસાદી વિરાગી અતિ શુશ્રુષારી,  
 મહાવીરની, વીરના વંશજોની  
 કૃપાદ્રષ્ટિ હો નિત્ય સાધુ જનોની. ૩૯

ચોપટલાલ કેવળચંદ શાહ.  
 રાજકોટ.



## परिशिष्ट.

पसिद्धत प्रवर पूज्य श्री १००८ श्री जवाहीरलालजी महाराजानां  
सुशिष्येण श्रीधासीलालजी मुनिना विरचितम् ।

स्वर्गवासि—

पूज्यप्रवर श्री १००८ श्रीलालजी महाराजस्य  
पूज्यगुणादर्शकाव्यम् ।

श्रीसन्दोऽलसत्स्वरूपविभया यो मोदयन्मेदिनिं  
लापंलाचमलीलवल्लवमपि क्रोधादिकर्मोद्भवम् ।  
लङ्कानिर्दहनेऽपमं च मदनं योऽधाक् त्रिदुःखच्छिदे  
मुक्तं पादचतुष्टयादिचरमैर्वर्णैरमुं स्तौम्यहम् ॥ १ ॥

जिन्होंने शोभा समूह से देदीप्यमान आकृति की प्रभा द्वारा संसार को प्रसन्न किया, क्रोधादि कर्मों के कारणों को एक २ कर के काट दिया एवं जिस प्रकार हनुमान् ने लङ्का का दहन किया या ठीक वैसे ही जरा-जन्म-मरण रूप दुःखों को मिटाने के लिये जिन्होंने काम को नष्ट करा दिया, शरीर से मुक्त-उन पूज्य श्रीलालजी

श्रुति की उस पद्य के चारों चरणों के आद्यन्त अक्षरों से घन्दना पूर्वक  
में स्तुति करता हूँ । लंबा दहन की उपमा लोके कि है ॥ १ ॥

कल्याणमन्दिरनिभात्सुरमन्दिरस्थात्  
श्रीलालपूज्यकरुणावरुणालयाच्च ।  
कल्याणमन्दिरमवाप्नुमना विनौमि  
कल्याणमन्दिरपदान्तसमस्यया तन् ॥ २ ॥

कल्याणगार, स्वर्गस्थ, करुणानिधि पूज्य श्रीलालजी से अधिक  
कल्याण प्राप्त करने की इच्छा से ही कल्याणमन्दिरस्तोत्र के पद को अं-  
न्तिम समस्या के रूपमें लेकर उक्त भी चरणों की स्तुति करता हूँ ॥ २ ॥

जन्मान्तरीयदुरिताचरिपक्षिरथ  
सापघातमभिपद्य विपद्यमानः ।  
पूज्य ! तृतीयपदपञ्चमहं ध्याये  
कल्याणमन्दिग्मुदारमवधमेदि ॥ ३ ॥

हे पूज्य ! जन्मान्तर में किये पापों से पीड़ित, सम्प्रति भी  
गुह्यों की ही ध्वंश-मय नमक कर अपनाने से बहिन में आवेश  
परलोकियों का आश्रय लेना हूँ । क्यों कि, आप के परलोकमत  
ही मुझ निवेदन, अत्यन्त बढ़ा, एवं पापों के नाशक हैं ॥ ३ ॥

• अन्तर्गत श्रुति यन्त्रदहन

अथ पद के लोके लोके का अन्तिम पद कल्याणमन्दिरमन्दिरे लोके लोके लोके लोके

दुःखी स्वदुःखशमनाय सुखी सुखाय  
 धीमान् धियेऽधरदरं सुकृती शमाय ।  
 यत्ते सुपूज्य ! शुभसञ्च तदा स्मराणि  
 भीताऽभयप्रदमनिन्दितमहिषयुग्मम् ॥ ४ ॥

हे सुपूज्य ! आपके जिन चरणों को दुःखी सुख की कामना के लिए, सुखी एकान्त सुख के निमित्त, बुद्धिमान प्रज्ञावादि के लिए, तथा धार्मिक जन शान्तिके लिए आत्मसात् करते थे, वन्ही चरणों का मैं स्मरण करता हूँ—कारण कि, संसारभयोद्विग्न मनुष्य को वन्ही प्रशस्तचरण अभयदान दे सकते हैं ॥ ४ ॥

लोकेषु भूर्भुवि नरो नृपु मानतन्तु-  
 स्तेनापि चेन्न हि भवेदणुजीवमन्तुः ।  
 तेनाप्यमेति भवतेति तर्हि व्यवोधि  
 संसारसागरनिमज्जदशेषजन्तुः ॥ ५ ॥

तीनों लोकों में पृथ्वी बड़ी है, पृथ्वी में मनुष्य श्रेष्ठ गिना जाता है, मनुष्यों में विवेक की पूजा होती है और विवेक में भी अहिंसात्मक ज्ञान को आराध्य समझा जाता है कारण कि, उसीसे मनुष्य अपने ध्येय को प्राप्त करता है आपने भी वही सर्वोत्तम ज्ञान रूप नौका ही अपना संसार सागर में डूबते हुए मनुष्यों को साधन बतलाया है ॥ ५ ॥

तं त्वां स्मरामि सततं य इह प्रपञ्च-  
पञ्चाननाश्रितकलावमलोमलेऽपि ।

ग्राहेऽगृहीत उदगा दिवमाद्भिद्युग्मम्  
पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥ ६ ॥

महाप्रपञ्चरूपी सिंह से थुक्त, महामलिन, ग्राह समान दूर  
से ही पकड़ ने वाले इस विकराल कलिकाल में भी मात्र वीर प्रभु के  
चरणों को ही नमस्कार कर आप स्फटिक तुल्य निर्मल तथा  
विषयों में अनासक्त रहकर देव लोक में पहुँच गये वैसे ही मैं  
भी आपका स्मरण करता हूँ कारण कि, स्वर्गोद्देश्य को पदति आप  
मत्ता ही गये हैं ॥ ६ ॥

दुर्दान्तदम्भिमदनोदानिदानमोद

पाथः पयोदवचनस्य तव स्तुतिं काम् ।

कुर्यामहं न गदितुं स हि यां समीपे

यस्य स्वयं सुसुगुरुर्गिरिमाग्वुराशेः ॥ ७ ॥

दुर्दान्त दम्भियों के मद को चूर करने का कारण, तथा अ-  
८. जल वर्षा मेघ के समान भार-वचन वाले आप की स्तुति में  
( छुद्र ) तो क्या ही कर सकता हूँ किन्तु प्रसिद्ध वक्ता दृढरूपति  
भी नहीं कर सकता क्योंकि आप गरिमा के सागर हैं ॥ ७ ॥



वाचा धनेन करणेन कृतेथयेन  
 प्रीणन्तु सन्तमसुमन्तमथो कियन्तः ।  
 स्तन्वन्तु तान् तव दशाऽऽदिशतांऽतिमोदं  
 स्तोत्रं सुविस्तृतमतिर्न विभुर्विधातुम् ॥ ८ ॥

मन घचन और काया से एवं अन्यान्य माधनों से जो मनुष्य  
 सत्पुरुषों को अथवा जीव मात्र को प्रसन्न कर सकते हैं उनकी स्तुति  
 साधारण भी कर सकते हैं किन्तु दृष्टिमात्र से एकान्तात्यन्त आन-  
 न्द देने वाले आपकी स्तुति तो प्रगल्भ तथा विस्तृत बुद्धि मनुष्य  
 भी नहीं कर सकता ॥ ८ ॥

आसाद्य भासुरधनानि वसुन्धरां च  
 सम्राट् पदं भजतु कोपि नृपासनस्थः ।  
 स्वन्तून्नतः प्रतिनिधिर्हृदयगंतोऽभू-  
 स्तीर्थेश्वरस्य कमठस्मयधूमकेतोः ॥ ९ ॥

देदीप्यमान घन, विशालवसुंधरा और सम्राट् पद को कोई  
 भी ( साधारण ) मनुष्य प्राप्त कर सकता है किन्तु कमठ-नामक  
 तापस के मदको चूर करने वाले तीर्थंकर के प्रतिनिधि तीर्थ प्रिय  
 बनकर सब से उच्च आसन पर आपही बैठते थे ॥ ९ ॥

यो मत्सरं समपनीय दधार हार्दं  
 हित्वैव स्वार्थमपरार्थविधिं व्यघत्त ।

शक्तिं विनापि बहुभक्तिवशोऽधिकाश-  
स्तस्याहमेव किल संस्तवनं करिष्ये ॥ १० ॥

हे पूज्य ! जो आपने द्वेष छोड़कर विश्वव्यापी प्रेम धारण किया था और अपना स्वार्थ छोड़ कर परमार्थ का ही विधान किया था वन आपकी स्तुति केवल भक्तिवश होकरही शक्तिके बिना भी मैं करूँगा ॥ १० ॥

यूमः कथं हृदयहैमगिरेः प्रभूर्ता,  
शान्तिचमासुजनताकरुणानदीं ते ।  
यत्कारुकर्मकरतोऽहगनीश एतत्  
मामान्यतोऽपि तत्र वर्णयितुं स्वरूपम् ॥ ११ ॥

आपके हृदयरूप हिमालय से निकली हुई शान्ति, शान्ति मुजनता, तथा दया रूप नदी की तो मैं क्या महिमा कर सकता हूँ किन्तु जिसको चित्रकार लोग दार्थों से लिख सकते हैं वस आपके स्वरूप में मैं सामान्यतः भी नहीं कह सकता ॥ ११ ॥

यत्कर्मवीरमतिधीरचस्त्रिलेखे  
वासी विचिन्तयति नीतललाटपाणी ।  
शेषो न चेश इह मन्दधियोऽपि तस्मा-  
दस्मादृशाः कथमधीश ! भवन्त्वधीशाः ॥ १२ ॥

अ० जिस अत्यन्त बुद्धिमान् कर्मवीर का चरित्र लिखने के लिये सरस्वती भी मस्तक पर हाथ रख कर चिन्ता में पड़ती है, शेष भी सहस्र मुख से नहीं कहसकता हे नाथ ! फिर हमारे सरीखे मन्दबुद्धि समर्थ कैसे हो सकते हैं । ( शेष का नाम लोकोक्ति है ) ॥१२॥

कुर्मो वयं बहुविधां द्रुमवर्णानां तु  
किन्तावता सुरतरु-प्रभव-प्रभावः ।  
वाज्यस्तथैव तव वर्णनहीनसन्धो  
शृणोऽपि कौशिकशिशुर्यदि वा दिवान्धः ॥ १३ ॥

हम लोग साधारण वृक्षों का वर्णन अनेक प्रकार से कर सकते हैं किन्तु कल्पवृक्ष का प्रभाव नहीं कह सकते जैसे बल्लू का बगल अपनी जाति में कदाचित् टीठ भी होते बगल सूर्य को देख सकता है ? इसी प्रकार हम आपके वर्णन में कुतप्रतिज्ञ नहीं हो सकते ॥१३॥

मल्लं हयं गजमजं घनिनं वदान्यं  
संवर्णयेयमिति किं भवतोऽपि नूयाम् ।  
धूकोऽवलोकयति वस्तु त्रिहायसैति  
रूपं प्ररूपयति किं किल घर्मरश्मेः ॥ १४ ॥

जिस प्रकार मल्ल, ( पहलवान ) घोड़ा, हाथी, घकरा, घनी और दानी का वर्णन हम अच्छी तरह से कर सकते हैं क्या ? वसी

प्रकार आपका भी वर्णन कर सकते हैं? नहीं, नहीं उल्लू अपने  
आवरण की वस्तुएं देखता और आकाश में भी गमन करता है  
तो जया सूर्य का स्वरूप भी कभी देख सकता है ॥ १४ ॥

गुर्वाश्रम श्रमकृदस्तसमस्तदोष-  
स्तोषान्वितोऽपि विबुधोऽपि कुशाग्रबुद्धिः ।  
शक्नो न वक्तुममितां भवदीयकीर्तिं  
मोहक्षयादनुभवन्नपि नाथ ! मर्त्यः ॥ १५ ॥

गुरु के आश्रममें श्रम करने वाला, समस्त पापों को नाश कर-  
ने वाला, प्रसन्न चित्त, विद्वान्, तथा सीधेसाधुबुद्धि मनुष्य मोह के क्षय  
से ( मोहनीयकर्म के क्षयोपशान्त से ) सांसारिक पदार्थों का अनुभव  
करता हुआ भी हे नाथ ! आपकी विशाल कीर्ति को नहीं कह सकता । १५।

पारे परार्द्धमभिते गणिते गरिष्ठो  
रात्रिदिवा यदिभवेद्गणनैकनिष्ठः ।  
गौर्वाण्यजीवनशतं निरुगेव जीवे-  
मूनं गुणान्गणयितुं न तव क्षमेत ॥ १६ ॥

सब संख्याओं में बड़ी संख्या को परार्द्ध ( अन्त संख्या )  
कहते हैं उक्त संख्या में निपुणभी निरोग मनुष्यदेवताओं की आयुष्य  
प्राप्त कर के आपके गुणों की गणना करने में कृतकार्य नहीं हो  
सकता ॥ १६ ॥

अत्यन्तशान्तमनसो बचसोपनीता

भावान भव्यभविभिः परिभावितास्ते ।

किं वय्यते मणिगणो जलधेर्वणिग्भिः

कल्पान्तवान्तपयसः प्रकटोऽपि यस्मात् ॥ १७ ॥

आपके सुतरां शांत मन से वाणों द्वारा प्रकटित भी भाव  
( अभिप्राय ) सांसारिक प्राणी नहीं गिन सकते जैसे कि, जल  
निकाल डालने से प्रकटित, समुद्र के रत्न बड़े से बड़ा हिमाली व्यो-  
पारी भी गिन नहीं सकता ॥ १७ ॥

निर्गुण्यगुण्यशुभपुण्यसुपूर्णकाय-

कारुण्यपूर्णकरणस्य विभोर्गुणौघः ।

गण्यो न ते गुणनिर्धेजगदातिहर्तु

र्मायेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः ॥ १८ ॥

अखण्ड गुणों से युक्त एवं भांगालिक पुण्य से पूर्ण है शरीर जिनका  
और करुणा रस से भरी हुई हैं इन्द्रियां जिनकी देखे गुणाकर तथा  
संसार के त्रिविध दुःखों को दूर करने वाला आपके गुण गणों की  
गणना नहीं हो सकती कारण कि, समुद्र के रत्नों की गणना अशक्य-  
वि नहीं हो सकी ॥ १८ ॥

नाहं कविर्न च सुर्कशतर्कशीलो

यद्गौरवात्कृतमतिस्तथ वरुणेऽस्याम् ।]

धाचालयत्यतिमहात्मगुणो हि मूक-  
 ।मभ्युद्यतोऽस्मि तव नाथ ! जडाशयोऽपि ॥ १६ ॥

हे नाथ ! मैं कवि नहीं हूँ शब्द शब्द में तर्क करने वाला ता-  
 किंक भी नहीं हूँ । जिससे आपकी स्तुति करने का विचार कह  
 किन्तु यह बात प्रसिद्ध है कि, महात्माओं के गुण मूक को भी  
 धाचाल बना देते हैं इसी आशा से मन्दबुद्धि भी मैं आपके गुण-  
 गायन में प्रवृत्त हुआ हूँ ॥ १६ ॥

मन्त्रप्रभाव इव सज्जनशक्तिरात्म-  
 सेवापरं निजगुणेन गुणीकरोति ।  
 स्यां सिद्ध एवमिह ते स्तवने प्रयते  
 कर्तुं स्तवं लसदसख्यगुणाकरस्य ॥ २० ॥

महात्माओं के समीप रहने से मन्त्र के प्रभाव समान महा-  
 त्माओं के गुण भी मनुष्य को गुणी बना देते हैं ठीक इसी तरह  
 आपकी स्तुति करने में मुझको आपके प्रभाव से सिद्धि अवश्य मिल  
 सकेगी इसी आशा से जाग्यल्यमान अनेक गुणों के निधान आपकी  
 स्तुति करने के लिये मैं उद्यत हुआ हूँ ॥ २० ॥

हास्यं भवे सफलयेदिह मे विपरिचत्  
 । फामं ततो नहि मनामपि मे विपादः ।

हास्यास्पदं गुणवतां वियतः प्रमाणे .

बालोऽपि किं न निजबाहुयुगं वितस्य ॥ २१ ॥

आपकी स्तुति करने में मैं जो श्रम करता हूँ इस श्रम को देख  
 और यदि विद्वान् लोग हंसे तो यथेष्ट हंसलें मुझे इस में कुछ बिपार न  
 होगा क्योंकि आकाश के प्रमाण को मतलाने के लिये हाथ फैलाने  
 वाला बालक विशेषज्ञों का हास्यपात्र अवश्य होता है ॥ २१ ॥

श्रीमद्गुणान्धिरहमल्पपदार्थलब्धि-

भेदे महत्यपि गुणान् कथये तथा ते ।

कूपस्थितोऽप्यनवलोकितलोकमेको

विस्तीर्णतां कथयति स्वधियाम्बुराशेः ॥ २२ ॥

आपके गुण तो अगाध सागर हैं तथा मेरी बुद्धि अल्पज्ञ है  
 उस प्रकार का महान् भेद ( दिन रात का फर्क ) रहने पर भी जो  
 आपके गुणों को कहने की धृष्टता करना हूँ सो उस क्रूर मंझुर  
 के समान है जो संसार और सागर को न जानता हुआ भी उक्त दोनों की  
 वेस्तारता क्रूरमें ही अपने पांव फैलाकर दिख जाता है ॥ २२ ॥

सन्तः क्रियन्त इह सन्ति चदन्ति धर्म

पञ्चग्रतान्यपि धरन्ति महीमटन्ति ।

त्वय्येव ते तु निजदर्शकहर्षिणोन्त-

ये योगिनामपि न यान्ति गुणास्तवेश ! ॥ २३ ॥

हे नाथ ! इस अपार संसार में कितने ही साधु महात्मा हैं जो सदा धर्मोपदेश देते पांच महाव्रतों को पालते एवं दूसरों से पल्लाते पृथ्वी में फिरते हैं किन्तु अदृष्टपूर्व दर्शकों को आनंद देने वाले गुण आप ही में थे जो अन्यान्य मुनियों में नहीं मिल सकते थे इसका साक्षी बही हो सकता है जिसने कदाचित् आपके दर्शनों का लाभ उठाया होगा ॥२३॥

ये सद्गुणास्तव हृदाद्रिदरीनिनीना-  
स्त्वत्कण्ठमार्गमसदन्न हि जातु कुत्र ।  
साकं त्वयैव विधिना दिवि संप्रयाता  
यक्तुं कथं भवति तेषु भभावकाशः ॥ २४ ॥

जो सद्गुण आपकी हृदय रूपी गुफा में छिपकर बैठे थे कभी भी आप के कठ मार्ग द्वारा बाहिर नहीं आये थे ( अपनी प्रशंसा आप कभी नहीं करते थे ) ये गुण दैवयोग से स्वर्ग तक आप के साथ ही पहुँचे इसीसे उनको यथावत् कहने का अवकाश मुझे प्राप्त नहीं हो सका ॥ २४ ॥

आत्मप्रबोधविरहात्कलहायमानान्  
जाग्रत्प्रपञ्चकलिकालविवञ्चितांश्च ।  
अस्मान् विहाय दिवसंगमनं तवैत-  
ज्जाता तदवमसमीक्षितकारितेयम् ॥ २५ ॥



।।त्मज्ञान के अभाव से परस्पर कलह करते हुये तथा महाप्रपंची सविकराल कलिकाल से छले हुए हमको छोड़ कर आप स्वर्ग को धारे कदाचित् आप ने अविचारित कार्य किया है तो यही किया है ॥ २५ ॥

श्रीमत्कृपाकृतिचयोपकृता वयं स्मो  
नो शक्नुमोऽत्र भवतां प्रविकर्तुमेव ।

कुर्मः स्तवं परमिहोपकृता यथाव-

ज्जल्पन्ति वा निजगिरा ननु पक्षिणोऽपि ॥ २६ ॥

हे पूज्यवर ! आपकी कृपा और क्रिया से हम अधिक उपकृत हुए हैं किन्तु प्रत्युपकार करने कि शक्ति न होने से मात्र आपका गायनही करते हैं कारण कि उपकृत पक्षीभी अपने उपकारी की गुदवाणी से स्तुति करता है ॥ २६ ॥

यस्मान्न्यवर्ततमवान् विषयोपमोगाद्  
रोगादिव प्रतिदिनं व्यलिखन्तमेव ।

श्रोतुर्दृढाकृतिपटे मयदं हि चित्र-

मास्तामचिन्त्यमहिमा जिनसंस्तवस्ते ॥ २७ ॥

हे पूज्य जिन विषयोपमोगों को रोग समझ कर आप हटाते थे प्रत्युत् श्रावकों के भी हृदयपटल पर उसी को

लिखते थे और स्वरचित, अचिन्त्य महिमा, जिनेन्द्र संस्तव करने  
जो आपकी अलौकिक शक्ति का प्रत्यय मिलता था इत्यादि का वर्णन  
कैसे कर सकूँ ॥ २७ ॥

यस्ते पवित्रितजगत्त्रितयं विचित्रं  
चित्ते चरित्रमनुलं सततं विदध्यात् ।  
तस्योन्नतिस्त्वह परत्र किमत्र चित्रं  
नामापि पाति भवतो भवतो जगन्ति ॥ २८ ॥

त्रिलोकी को पावन करने वाले जो आप के विचित्र तथा अनु-  
पम चरित्र को हृदयङ्गम करेगा उसकी उभय लोक की अवश्य उन्न-  
ति होगी इनमें आश्चर्य ही क्या है ? कारण कि आपका नाम ही  
असार संसार से रक्षा कर ने वाला है ॥ २८ ॥

श्रीमद्वियोग इह साधुसमाजनिष्ठान्  
दुःखाकरोति नितरां सुजनान् तथैव ।  
पितृन् यथा जलमलं पयसामभाव-  
स्तीव्रातपोपहतपान्थजनान्निदाघे ॥ २९ ॥

हे पूज्य ! श्री चरणों का वियोग साधुमार्गी जैन समाज को तथा  
सत्पुरुषों को जैसेही अत्यन्त दुःखी बना रहा है जैसेकि, आपादमाम  
की कड़ी धूपसे व्याकुल तथा प्यासे पथिक को जल का अभाव ॥ २९ ॥

धामुद्गतेऽत्रभवति प्रगतोऽभिलाषो

नः श्रोतुमत्र भवतो वचनं सुचारु ।

दृष्टिं दयार्द्रविपुलां भवतः समीहे

प्रीणाति पद्मसरसः सरसोऽनिलाऽपि ॥ ३० ॥

आप के स्वर्ग में निवास करने से आपका वचनामृत तो हम पान कर नहीं सकते मात्र आपकी दयार्द्रदृष्टि की चाहना है कारण कि, पद्मसरोवर का पावन पयन भी संसार को पवित्र तथा प्रसन्न करता है ॥ ३० ॥

यादृक् प्रमोदजलसान्द्रपयोद आसीद्

हृद्यर्त्तिनि त्वयि मुने ! व्यतरन् सुधोघम् ।

तादृक्कुतस्तदपि विघ्नविपादयूथा

हृद्यर्त्तिनि त्वयि विभो ! शिथिलीभवन्ति ॥ ३१ ॥

हे विभो ! आपकी उपस्थिति में सर्वत्र अमृतमय वृष्टि होती थी अर्थात् चाह एवं आन्तरिक दुःख या पाप छू तक नहीं सकते थे. अब आपके न रहने पर वे उन्च आनन्द तो खपुष्प होगया है तो भी आपको आत्मसात् करने पर विघ्न और विपाद आवश्यक शिथिल होते हैं ॥ ३१ ॥

ध्यानप्रभावविधिना मधुलिङ्गरूपं ,  
 कीटा मजन्त इति सन्त इहामनन्ति ।  
 तद्वद् गुणांस्तत्र विभावयतो विभिन्ना  
 जन्तोः क्षणेन निविडा अपि कर्मबन्धाः ॥ ३२ ॥

ध्यान एक ऐसी वस्तु है जिसके प्रभाव से साधारण, विजातीय  
 कीटा भी भ्रमर बन जाता है ऐसा सत्पुरुषों ( विज्ञानवेत्ताओं ) का  
 कहना है वैसे ही आप के गुणों का ध्यान करने पर मनुष्य के  
 अनेक जन्मोपाजित कर्म बन्धन भी सुतरां क्षण मात्र में दूर हो  
 सकते हैं क्योंकि—जब आप अशुभ कर्मों के बन्धन से मुक्त हैं  
 तब आप को आत्मसात् करने वाला भी अवश्य वैसाही होना  
 चाहिये ॥ ३२ ॥

अस्मिन् द्विजिह्वजनजिह्वमये नृलोके  
 प्राप्ता वयं हि मुनिजाह्नगुलिकं भवन्तम् ।  
 हृच्छन्ति स्वं त्वयि गते प्रसितुं खला नः  
 सद्यो भुजङ्गममया इव मध्यभागम् ॥ ३३ ॥

सर्वतुल्य द्विजिह्व तथा कुटिल लोगों से ठूँव ठूँव कर भरे हुए हम  
 संसार में बिप के चैद्य एक आपही थे. अब आपके स्वर्ग चले जाने  
 पर सर्प रूप वे दुर्जन हमें हृदय में काटना चाहते हैं ॥ ३३ ॥

जाते दिवं त्वयि विभो ! मुपमां सुधर्मा  
 भजे यथा सुरतरौ सति नन्दनस्य ।

देवैर्युतापि हि यथा शुंकसङ्गतस्य  
सत्यागते वनशिखेयिहनि चन्दनस्य ॥ ३४ ॥

हे पूज्य ! देवताओं से भरी हुई भी इन्द्र की सभा आपके पधारने से खूब सुशोभित हुई होगी—कारण कि, शुकादि पक्षियों से युक्त चन्दन वृक्ष की शोभा मोर के आने तथा अनेक वृक्षों से युक्त नन्दन वन की शोभा कल्पवृक्ष के होने से ही होती है ( यह कवि की श्रमैच्छा है ) ॥ ३४ ॥

वीर ! त्वदीयदंयया मिलितः सुपूज्यः  
कालेन संहृत इतो न जनोऽस्त्यनीशः ।  
सस्यानुकम्पनतयाऽऽप्तसुपूज्यवर्या  
मुच्यन्त एव मनुजाः सहसा मुनीन्द्र ! ॥ ३५ ॥

हे वीर प्रभो ! आपकी कृपा से प्राप्त हुए पूज्य श्रीजी को तो काल उठाकर स्वर्ग में ले गया किन्तु इधर से ( यह ) जन न यका हीन नहीं हो सका कारण कि, वक्त पूज्यश्री एक ऐसे पूज्य प्राणिनिधि को स्वस्थानापन्न कर गये हैं कि, जिनके कृपाकटाक्ष से ही असंख्य प्राणी बन्धनमुक्त हो रहे हैं ॥ ३५ ॥

श्रीलालपूज्य ! महिमा तव किं निगार्धो  
ऽविश्रान्तसञ्चितकलोस्त्रिविधाधिलीनाः ।

धैर्यं मुदं नहि जहुर्वहुहन्यमाना  
रौद्रेरुपद्रवशतैस्त्वयि वीक्षितेऽपि ॥ ३६ ॥

हे श्रीलालजो पुज्य ! अवर्णनीय आपकी महिमा का वर्णन क्या करें क्योंकि, आपके दर्शनमात्र से ही अविश्रान्तसंचित पाप कारणों से आधिभौतिक, आधिदैविक तथा आध्यात्मिक इन तीनों प्रकार के दुष्टों में तस्लीन भी मनुष्यों ने घीरता और प्रसन्नता न छोड़ी इससे बढ़कर और प्रभाव ही क्या हो सकता है ॥ ३६ ॥

जागति नृत्यति जने दृष्टेन च तावद्  
यावद्ध्ययौ दुरितपूरितचेतसापि ।  
सूर्येऽन्धकार इव पापमपैति नूनं  
गोश्यामिनि स्फुरिततेजसि दृष्टिमात्रे ॥ ३७ ॥

इस संसार में पाप जीताजागता वन तक ही प्रचंड तांडव करता है जब तक उसे पीठमर्दक पापी मनुष्य मिलते रहते हैं; लेकिन जब इन्द्रियों को वश करने वाले एवं देदीप्यमान फाँटे वाले आप जैसे महात्मा दृष्टिगोचर होते हैं तब पाप की वही दशा होती है जोकि, सूर्योदय में अंधकार की ॥ ३७ ॥

दृष्टे भवत्यभिभवान् बहु पापमाप  
विष्वक् ययौ हि बहुशो भयभीतभीतम् ।

ग्रस्ता जना हि खलु तेन भयाभिरस्ता  
श्चौरैरिवाशु पशवः प्रपलायमानः ॥ ३८ ॥

आपके दृष्टिगोचर होते ही पाप के होंश हवाश उड़गये और वह चारों ओर भागने लगा जिससे पापग्रस्त ( पाप से पकड़े हुए ) लोग भी वैसे ही छूट गये जैसे कि, डरसे भागते हुए चोर के हाथ से पशु छूट जाते हैं ३८ ॥

ये संसृतेः कृतिपरानुपदेशदानै  
धर्माऽदरान् व्यधियतेह नरान्मुनीशाः ।  
शान्तिं क्षमामपि ददुः सततं भविष्य  
स्त्वं तारको जिन ! कथं भविनां त एव ॥ ३९ ॥

हे जिन ! सांसारिक जीवों को भयसागर से पार लगाने वाले वे ही मुनिश्रेष्ठ, पूज्यप्रवर हो सकते हैं अर्थात् जीवों के मोक्ष दाता पूज्यवर ही हैं आप नहीं हो सकते, कारण कि, सांसारिक कृत्यों में लवलीन मनुष्यों को दिन रात उपदेश देकर धर्मशील, शान्ति प्रिय पदं क्षमादि गुणयुक्त उक्त पूज्यवरों ने ही किया है ॥ ३९ ॥

तात्स्थ्यात्स धर्म इति सत्यवचो मुनीश !  
धृत्वा जिनं हृदि जना दिवमुत्सवन्ति ।  
दग्भ्यो गतान् जिनपरान् भवतो जनाश्च  
त्वामुदहन्ति हृदयेन यदुत्तरन्तः ॥ ४० ॥

हे मुनिराज ! धर्म धर्मी में रहता है यह शास्त्र सिद्धान्त सत्य है, कारण कि, जिनेन्द्र को आत्मसाक्षात्करण के सन्तुष्ट स्वर्ग तक नहीं २ सिद्धिशिला तक पहुँच जाते हैं इसीसे जिनेन्द्र में तर्हीन तथा अभी अन्तर्धान हुए आपको संसारसागर को पार करने की इच्छा वाले अनुभूत हृदयकर्म करते हैं ॥ ४० ॥

हित्वा हृदिस्थितमनोरथसर्वगर्वा  
स्तद्धीनधर्मवपुषो भवतो निधाय ।  
भक्त्यो जनस्तरति संसृतिमेव सम्यग् ।  
यद्वावृत्तिस्तरति यज्जलमेव नृनम् ॥ ४१ ॥

सासारिक जीव अपने अन्तःकरण से मनोरथ और अहंकार को दूर कर बीतराग, धर्ममात्र शरीर वाले आपको ही, हृदय में रखकर इस मसार से पार होते हैं, जैसे कि, वायु के प्रभाव से सशक भी अगाध जल से पार पा लेती है ॥ ४१ ॥

धीमन्तमेव हृदये निदधाति यस्मा  
ज्ञस्माज्जनो दिवमुपति मतं यमैतत् ।  
उद्धीयते दिवि सदा पृथु पार्थिव य  
वान्तःस्थितस्य भरुतः स किलानुभावाः ॥ ४२ ॥

अदि जीव स्वर्ग तक पहुँचते हैं तो वे निस्सन्देह पूज्यचरणों पर। मनोमंदिर में प्रतिष्ठा करते हैं, ऐसा मेरा मत है क्योंकि, जो



भौतिक पदार्थ आकाश में नईता है सो वहाँ स्थित वायु का ही प्रभाव है न कि, उस पृथुल पदार्थ का ॥ ४२ ॥

क्रोधादिषट्पिपुगणं विनिहत्य नूनं  
शान्तिं वित्त्य च भवान्मुरमत्यशेत ।  
लोकोऽमुना विजित इत्यपि किं विचित्रं  
यस्मिन् हरप्रभृतयोऽपि हतप्रभावाः ॥ ४३ ॥

आपने इस लोक को जीत लिया, इसमें कौन मही आश्चर्यजनक बात है कारण कि, आपने अन्तः करणस्थ वन क्रोधादि शत्रुओं को जीतकर और शान्ति का विस्तार कर देवों को नीचा दिखाया जिन ( क्रोधादि ) से हरिहर प्रभृति भी पार न पासके ॥ ४३ ॥

आकीटकैटभरिपूर्दमनेन यत्  
दीनो नु भामिनिपदं समयं लुपास्त ।  
कान्तानिदेशवशतः कपितां समाप ।  
सोऽपि त्वया रतिपातिः क्षपितः क्षणेन ॥ ४४ ॥

जिस कन्दर्प के दर्प से कीट से लेकर विष्णु तक दीन बनकर स्त्री की समय चरणसेवा करते हैं और स्त्री की आज्ञा बजाने में बंदर बन जाते हैं उसी दुर्दान्त दंभी काम को आपने पल भर में नष्ट भूट कर दिया ॥ ४४ ॥

कामादयः समभवन् जगदाभयासाः

पाशा इवेह सततं नृपशून् वनन्धुः ।

कीलालमेव हि भवान् भविभिः सुलब्धो

विध्यापिता हुतशुजः पयसाऽथ येन ॥ ४५ ॥

काम पगैरह ससाररूपी आश्रय को हृदय जाने वालों अग्निये हैं इन्हों ने पाश के समान अपनी देदीप्यमान स्वात्माओं से नर पशुओं ( अज्ञानियों ) को लिपटा रखला था, लेकिन आपको भीतलजल के समान पाकर मनुष्यों ने उन कामाग्निओं को बुझा डाला ॥ ४५ ॥

कामं जल वदतु काममपीह कामी

त्वां वाऽनलं वदतु नैव तथापि हानिः ।

निर्वापयत्यनलमेव जलं न वेत्तु ।

पीतं न किं तदपि दुर्धरवाडवेन ॥ ४६ ॥

विषयी लोग भले ही काम को जल और आपको अग्नि समझें तो भी इसमें हानि नहीं, सर्वत्र जल ही आग को बुझाता है ऐसा जलका मानना भ्रम मात्र है, कारण कि, बहवा नाम की अग्नि भी जलको भस्म करदेती है ॥ ४६ ॥

उद्धीयतेऽनिलरयेण रजस्तदेव

नाऽऽसादितेह रजसा गुरुता च येन ।

मत्प्राणरेणव-इहाऽऽश्रयतस्त्वदीयात्

स्वामिन्ननल्पगरेभाणमपि प्रपन्नाः ॥ ४७ ॥

वायु के वेग से वही धूलि उड़ सकती है जिसमें भारीपन न आया हो किन्तु हमारी प्राणरूपी धूलि आपको आत्मसात् करने से भारी हो चुकी है इसीसे हे स्वामिन् ! इन काम-क्रोधादि रूप वायु से वह धूलि उड़ नहीं सकती ॥ ४७ ॥

ये शीर्णपर्णेनिभसूक्ष्मतरा नरास्ते

धृता भवन्तु मदकामसमीरणैश्च ।

नीता भवन्तु गुणगौरवमादधानं

त्वां जन्तवः कथमहो ? हृदये दधानाः ॥ ४८ ॥

अहंकार व कामरूपी वायु उन्हीं को उड़ा सकती है, जो मनुष्य सूक्ष्मे हुए पत्ते के समान एक दम हलके हैं लेकिन गुणों की गुरुता को धारण करने वाले पुण्य चरणों को जो मनुष्य दृश्य में धारण करते हैं उन्हें उक्त वायु उड़ा नहीं सकती ॥ ४८ ॥

पूज्याऽनुराग इह भक्तिरतो विमुक्ति-

रेवं हि कार्यकरणं सुधियो वदन्ति ।

विद्युत्प्रशक्तिमिति युक्तिमवेत्य भक्ता

जन्मोदधिं लघु तरन्त्यतिलाघवेन ॥ ४९ ॥

पूज्य के चरणों का अनुराग ही भाक्ति कहलाता है एवं भक्ति से ही मुक्ति होती है इस प्रकार का कार्यकारण भाव विद्वान् लोग कहते हैं, इसीसे विजलीकीसी शक्ति वाली उक्त मुक्ति को जान कर अविलंब से ही भक्त जन जन्मरूपी महासागर को पार करते हैं ॥ ४६ ॥

सन्तो भवन्त इह नो विषयानभिन्दन्  
संखेदयन्ति हृदयानि परासवोऽपि ।  
ते चैव सम्प्रति न नो हृदयात्प्रयान्ति,  
चिन्त्यो न हन्त ! यदि वा महतां प्रभावः ॥ ५० ॥

इस संसार में रहते हुए आपने हमारे प्रिय विषयों को हमसे छुड़ाया और स्वर्ग में जाकर वियोगरूपि दुःख खड़ा कर दिया, इस तरह भारी विरोध करने पर भी हमारा हृदय आपको छोड़ता नहीं, इसीसे सिद्ध होता है कि, महान् आत्माओं का (सत्पुरुषों का) प्रभाव अचिंतनीय है ॥ ५० ॥

संवीक्ष्य दिव्य जनतापदपापलीना  
नस्मान्दुर्द्धरतेरान् रूपया गतोऽसि ।  
त्वं क्रोधनः कथमभूरिति विस्मयो नः  
क्रोधस्त्वया ननु विमो ! प्रथमं निरस्तः ॥ ५१ ॥

दशों दिशाओं में पापोंजित एवं सुशकित से उद्धार करने योग्य हम लोगों को देख आप खिसलाकर यहाँ से चलेत बने किन्तु आप क्रोध के आवेश में क्योंकर आगये यही हमें आश्चर्य होता है कारण कि, हे विमो ! क्रोध को तो आप प्रथम ही जीत चुके थे ॥ ५१ ॥

आचार्यवर्य ! भवताऽपि चतापि रोपोऽ  
 शोपो न चेत्तदपि सत्यमुष्य लेशः ।  
 नो चेद्भयं विरहिता रहिता हितौघै  
 ध्वस्तास्तदा वद कथं किल कर्मचौरा ॥ ५२ ॥

हे आचार्यप्रवर ! खेद की बात है कि, पूर्ण रूप से तो नहीं किन्तु कुछ अंश में आप भी क्रोध की धमकी में आगये यदि ऐसा न होता तो, हितविमुख एवं इतिहीन हम लोगों को छोड़कर आप स्वर्ग में न चले जाते और अशुभ कर्मरूढ़ पोरों का सर्व नाश न कर डालते इसका उत्तर आप ही दें ॥ ५२ ॥

आस्तां वितर्कविधिरेव न रोपलेशः  
 श्रीमत्सु शान्तिसहिताऽस्त निरीहतैव ।  
 सैवाऽजहाद्द्रुमततीर्हिमसंहतिर्हि  
 प्लोपत्यमुत्र यदिवा शिशिरापि लोके ॥ ५३ ॥

अथवा इस तर्क वितर्क को कल्पना मात्र ही रहने दो, आपमें तो क्रोध का लेश मात्र भी न था, सिर्फ शान्ति के साथ थोड़ी निरीहता

( तमाम आशाओं का अभाव ) थी वहीं मेगर्जी हम लोगों को छोड़ कर स्वर्गचले जाने में कारण हुई क्योंकि, शीतल भी हिम वृक्षसमूह को जला कर खाक कर डालता है ॥ ५३ ॥

दुर्दान्तपट्टिपुपुरातनकर्मचौरा  
 रचूर्णीकृतास्तव सुशान्तिनिरीहिताभ्याम् ।  
 दाह्यानि दावदहनैर्दहतीह तानि  
 नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी ॥ ५४ ॥

अदम्य क्रोधादि छः शत्रुओं और पुराने चोर कर्म को आपकी अटल शान्ति और निरमिलापिता ने चूर कर दिया, कटाक्षित् सदेह हो कि, अत्यन्त मृदु तथा शीतल शान्ति ने वज्र का काम कैसे किया तो इसका निवारण यों है कि, यन के भयकर अग्नि से ( दावागिन ) भस्म होने योग्य वन हरे भरे वृक्षों को हिमसदृश ( हिम की अधिकता ) भी जला देती है ॥ ५४ ॥

यस्योपदेशमनसाय विहाय मोह  
 सोऽहं विदन्ति च यदन्ति लगन्ति तत्त्वम् ।  
 यस्य प्रभावमधिगन्तुमचिन्तयँश्च  
 त्वां योगिनो जिन ! सदा परमात्मरूपम् ॥ ५५ ॥

हे जिनेन्द्र ! जिस पूज्यवर के उपदेश से योगी लोग मोहमाया

को छोड़ कर 'सोऽह सोऽह' ( मैं वही हूं ) तत्व को समझते और रटते हैं उस पूज्यवर के आत्मप्रभाव को जानने के लिये परमात्म-रूप आपका ध्यान करते हैं ॥ ५५ ॥

तं पूज्यवर्यमविचार्य गतं धुलोकं,  
सद्योऽनवद्यमतिहृद्यमनाप्य भक्ताः ।  
त्वां त्वत्पदे जिन ! निरस्य तमेवलोकाः  
अन्नेपयन्ति हृदयाम्बुजकोशदेशे ॥ ५६ ॥

बिना विचारे स्वर्ग में सिधारे हुए, दूषण रहित, गुण रूप भूषण सहित उस पूज्यवर को न पाकर हे जिनेन्द्र ! आपके ध्यान ध्यान ( हृदय ) से निकाल कर भक्त अब उन्हीं पूज्य चरणों की स्तोत्र में हैं ॥ ५६ ॥

आसादयेप्सितपदं शिवमस्तु वर्त्म  
सुस्वागतं समुचितं दिवि ते विभातु ।  
पूज्य ' स्वपुण्यकिरणैरवलोकयास्मान्  
पूतस्य निर्मलरूचेर्यदि वा किमन्यत् ॥ ५७ ॥

हे पूज्य ! आप अपना अभिष्ट पद प्राप्त करे, आपके लिये मार्ग मंगलमय हो, स्वर्ग में आपका समुचित स्वागत सूर धूमधाम से हो, अपने पुण्य प्रकाश से हम लोगों को भी कर्तव्य मार्ग बतलावें कारण कि, पवित्र एव निर्मल कान्ति से इतना मागना पर्याप्त है ॥ ५७ ॥

भूतस्तिरोहितवंपुर्दिवि संगतोऽपि  
 पूज्य ! प्रभाविन उपैधय साधुमार्गान् ।  
 आत्मा द्रुपीकमिव शक्तिमृते किमन्य  
 दत्तस्य सम्भवपदं ननु कर्णिकायाः ॥ ५८ ॥

हे पूज्य ! जिस प्रकार आत्मा इन्द्रियों को चैतन्य शक्ति देता है वैसे ही स्वर्गसिधारे हुए आप भी इस साधुमार्गी संप्रदाय को कर्तव्य शक्ति दो कारण कि, हृदय की शक्ति के बिना इन्द्रियां न कामयाब ही होती हैं ॥ ५८ ॥

देवाधिदेव ! जिनदेव ! तदेव नाम  
 ध्यानं सुदेहि मुनिभक्तमनोजनेभ्यः ।  
 यस्मात्सुपूज्यवरसुन्दररूपमीषी  
 ध्यानाजिनेश ! भवतो भविनः चय्येन ॥ ५९ ॥

हे देवाधिदेव भगवान् जिनेन्द्र ! मुनिभक्त, साधुमार्गी जनता को यह ध्यान दो जिससे आपके रूप के साथ २ पूज्यवर का भी सुन्दर स्वरूप दीख पड़े ॥ ५९ ॥

अस्मिन्ननादिनिबन्धे भुवि भूरिशोके  
 तद्व्यानतो मम दृशं समुपेतु पूज्यः ।  
 लोकाः सुरानपि यतौऽप्यतिशेस्ते स्म  
 देहं विहाय परमात्मदर्शां व्रजन्ति ॥ ६० ॥



सदा से आते हुए, मृत्युकारक तथा शोक वाले इस संसार में पूज्य चरणों का हम उस ध्यानसे दर्शन करें जिस ध्यान से साधारण मनुष्य भी देवताओं को पराजित करते और शरीर छोड़ने पर परमात्मस्वरूप में लीन होते हैं ॥ ६० ॥

पूज्य ! त्वदीपगुणचिन्तनमस्मदादीन्  
संशोष्य शुद्धमनसो विदधातु तद्वत् ।  
आदक् कठोरमुपलं कनकत्वमेति  
तीव्रानलादुपलभावमपास्य लोके ॥ ६१ ॥

हैं पूज्य! आपका गुणगान हमको ठीक जैसे ही शुद्ध बनादे जिस प्रकार तीव्र अग्नि पत्थर की कठोरता को छुड़ा कर उसे निर्मल स्वर्ण बना देती है ॥ ६१ ॥

गृह्णन्ति ये त्वं सुनाम वदन्ति भावं  
सम्यक् स्मरन्ति रमणीयवपुः सदैव ।  
तेऽपि त्वदीयगुणगौरवमाप्नुयन्ति  
चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः॥६२॥

हे स्वामीन् ! जो मनुष्य आपका नाम रटते हैं, आपके अभिप्रायों से वाणी को पवित्र तथा निर्मल करते हैं और आपके रमणीय स्वरूपका सदा स्मरण करते हैं वे भी आपके गुणगौरवको प्राप्त

करते हैं, जैसे लोहा बगैरह धातु पारस के संयोग से सोना बन जाते हैं ॥ ६२ ॥

योऽन्यं सदोपकुरुते दययाऽनृतं नो  
 ब्रूते कदापि समतां न हि सम्ब्रजहाति ।  
 तादृक्त्वानुकुदिहासमदीयपूज्यः ।  
 अन्तःमदैव जिन ! यस्य विभाव्यसे त्वम् ॥ ६३ ॥

हे जिन ! परोपकारी, हित तथा मनोहर भापी एवं दया पूर्ण  
 हृदयमम्पन्न जैसे आप हैं वैसेही आपका अनुकरण करने वाले हमारे  
 भी पूज्य थे क्योंकि, इसीमे हमारे पूज्य के अन्तःकरण में आर  
 हमेशा विराजते थे ॥ ६३ ॥

यद्रूपमाप्तमसुमाङ्गितोर्विशेषं  
 चिन्तामणिप्रतिकृतं पङ्क्तिजितं च ।  
 त्वं पूज्यरूपमधुना परिगृह्णुभिः स्म  
 भवैवः कथं तदपि नाशयमे शरीरम् ॥ ६४ ॥

सामारिक जीवों ने जिस मधुररूप को प्राप्ता से कई गुणा  
 अधिक प्रिय समझ कर अपनाया था एवं चिन्तामणि के समान  
 जिस रूप की पूजा करते थे व भव्यजीव जिस स्वरूप को देखना  
 चाहते थे उस पूज्यरूप को आपने कैसे नष्ट कर दिया ॥ ६४ ॥

सन्तुष्टं सुन्दरतराणि मुखानि भूरि  
 सर्वाणि किन्तु निजकृत्यपराङ्मुखानि ।  
 तत्पूज्यकृत्यसुमुखं सुजनाः स्मरन्ति  
 एतत्स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनोऽपि ॥ ६५ ॥

इस संसार में सुन्दर मुख क्रोड़ों की तादाद में हैं, किन्तु सब के सब अपने कर्त्तव्य से विमुख हैं मात्र कर्त्तव्य में तत्पर है पूज्य । आपका ही स्वरूप था जिसका भूलोकवासी सज्जन सदा स्मरण करते हैं ॥ ६५ ॥

सम्प्रत्यसाम्प्रतमितो ह्यभवत्सुपूज्य  
 ग्रन्थानमत्रभवतो विबुधा वदन्ति ।  
 स्वध्याऽग्रहग्रहगृहीतसुविग्रहे के  
 यदिग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥ ६६ ॥

वर्त्तमान समय में इस लोक से स्वर्ग को सिधारना यह आपने सच मुच उचित नहीं किया ऐसा ही सभी विचारशील गनुष्य कहते हैं क्योंकि, अपने २ आग्रह ( हठ ) रूप ग्रह से मचे हुए लड़ाई भगड़ों को कौन भिटा सकेगा कारण कि, आपके समान महानुभाव ही उसका शमन कर सकते हैं ॥ ६६ ॥

जाते दिवं त्वयि विभो ! सकला जनाशा  
 जाता विनाशमभितोऽस्तपदावकाशाः ।

आशास्ति ते गुणगणेन गुणीकृतश्चे

दात्मा मनीषिभिरयं त्वदभेदबुद्धया ॥ ६७ ॥

आप के स्वर्ग चले जाने पर हम लोगों की समस्त आशायें निराशा के रूपमें मिलकर नष्ट भ्रष्ट होगयीं हैं सिर्फ एक ऐसी आशा शेष रही है जिससे आपकी अभेदबुद्धि द्वारा आपके ही गुणों से अपनी आत्मा को विद्वान् गुणसंपन्न बना सकेंगे ॥ ६७ ॥

पूज्य त्वदीयकृपया प्रतिमास्तवैव

लब्धा विमान्ति मतिशान्तिधनाः सुपूज्याः ।

तद्ध्यानतद्गुणकरं प्रवदन्ति यस्माद्

ध्यातो जिनेन्द्र ! भवतीह भवत्प्रभावः ॥ ६८ ॥

हे पूज्य ! आपकी परमकृपा से आपके समान ही शान्त दान्त तथा अगाध मतिवैभव वाले पूज्य मिल गये हैं, ज्येय ( जिसका ध्यान किया जाय ) के गुण ध्याता ( ध्यान करने वाले ) में आजाते हैं ऐसी लौकौक्ति है, इसीसे हे पूज्य ! आपका ध्यान करने से आपका प्रभाव होना ही चाहिये था ॥ ६८ ॥

ध्यानं धरातलजुषां विदितप्रभावं

धेयानुकूलफलमालम्बतेऽत्र योगी ।

स्वस्यामरत्वममिकांक्षिगदातुराणां

पानीयमप्यमृतमित्यनुचिन्त्यमानम् ॥ ६९ ॥

- सांसारिक जीव ध्यान के प्रभाव को खूब समझते हैं कि, ध्यान-शील योगी ध्येय के अनुकूल ( जिसका ध्यान किया जाय उसीके अनुसार ) अभीष्टफल को प्राप्त करते हैं, इसीसे ही अपने अमर व ( सदा नीरोगिता ) को चाहने वाले रोगियों के लिये जलभी अमृतमय होजाता है ॥ ६९ ॥

यो मासपूर्वमवदो बहु नो हितार्थं  
स त्वं स्मृतोऽपि शुभदो भव भव्यमूर्ते !  
तिष्ठन्स्मृतोऽपि गरुडोऽहिरक्षतानां  
किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ॥ ७० ॥

मास दो मास पहिले आप अनेक प्रकार के दितोपदेश दिया करते थे, अतः अब स्मरण किये गये भी आप शुभदायी हो कारण कि, जो गरुड़ सर्प के काटे हुए का विष प्रत्यक्ष होकर उतारता है तो क्या वह स्मरण करने से विष विकार को दूर नहीं कर सकता ? ॥ ७० ॥

निन्द्यो निरक्षर इति प्रथमं त्वनिन्दन्  
त्वच्छान्तिशीलविधिना विगतप्रभावाः ।  
निन्दन्ति तच्चरितमात्मगतं स्तुवन्ति  
त्वामेव वीरतमसं परवादिनोऽपि ॥ ७१ ॥

जो भूठे प्रतिवादी प्रथम आपकों निन्दा किया करते थे वे ही अब आपकी अटल शान्ति के प्रताप से प्रभावहीन होकर अपने

निम्न एवं व्यर्थ जीवन की निन्दा करते, आत्मा को कौसते और अतीत पर पश्चात्ताप करते हुए अज्ञान को दूर करने वाले आपकी मुक्तकंठ से प्रशंसा करते हैं ॥ ७१ ॥

येऽपि त्वदीरितपथाऽन्यपथप्रवृत्ताः

स्त्वद्देवदेवनमपोह्य परं भजन्ते ।

तेऽपि त्वदीरितगुणाकृतिमन्तमेव

नूनं विभो ! हरिहरादिधिया प्रपन्नाः ॥ ७२ ॥

जो मनुष्य आपके घतलाये हुए मार्ग को छोड़कर दूसरे मार्ग में प्रवृत्त हैं एवं आपके आराध्य देव की वन्दना न कर दूसरे को हृदयङ्गम करते हैं; हे विभो ! वे भी मनुष्य केवल हरिहर आदि की बुद्धि से आपके ही घतलाये हुए गुण वृत्ता आकार को प्राप्त करते हैं ॥ ७२ ॥

येषां मतावतिविपर्यय एव जातो

येषां न चा मतिरभूत्तव ते प्रतीपाः ।

पीतोऽथ सन्नपि जनैर्विदितोऽस्ति नाधैः

किं काचकामलिभिरीश ! शितोऽपि शंखः ॥ ७३ ॥

जिनकी बुद्धि उलटे रास्ते चह गई थी या जो ज्ञानसे ही शून्य थे वे ही आपके विरुद्ध चलते थे; क्योंकि, अंधे के लिये मौजूद भी

शंख का अस्तित्व नहीं है और जिनकी आखों में कामला रोग हुआ है उन्हें सफेद भी शंख सदा पीला ही दीखता है ॥ ७३ ॥

यस्ते निदेशमधरद्वये न जन्तु  
मन्तुने तस्य यदसौ श्रवणेन हीनः ।  
दृष्टं न किन्तु भवता बधिरैर्हितोऽपि  
नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण ॥ ७४ ॥

जिस मनुष्य ने आपके उपदेश को हृदय में अंकित नहीं किया उसका कुछ भी अपराध नहीं है कारण कि, उसके कान ही नहीं थे, बधिर ( कानों से बहरा ) मनुष्य अपने हित की बात को भी नहीं समझता, कदाचित् समझ भी ले तो उलट पलट समझता है ॥ ७४ ॥

वर्षर्तुधारिदनिभेऽम्बुमृतं वचस्तद्  
वर्षत्यरं त्वयि मयूरनिभा जनौघाः ।  
हर्षप्रकर्षमविदन् मुदमाप धर्मो  
धर्मोपदेशसमये सविधानुभावात् ॥ ७५ ॥

वर्षा ऋतु का मेघ जिस प्रकार जल बरसाता है ठीक उसी तरह जब आप वचनामृत की फूँदी लगा देते थे, तब जनता मयूरों के समान अतिर्विचनीय आनन्द को प्राप्त होती थी और अपनी समीपता देखकर धर्म भी फूला नहीं समाता था ॥ ७५ ॥

मंयोगमप्रियमवाप्य प्रियाद्वियोगं  
 चेत्प्रियते यदि भवद्भूदयं त्वया तत् ।  
 माऽसञ्जि जीव निकरेऽतिनिदेशतोऽस्मा  
 दास्तां जनो भवति ते तस्त्प्यशोकः ॥ ७६ ॥

“ तुम्हाग हृदय यदि अप्रिय के संयोग से और प्रिय के वियोग  
 के दुखी होता हो तो तुम भी किसी जीव को पष्ट मत दो, प्राणी मात्र  
 को आत्म भाव से देखो और वन पड़े वहां तक दया देवी का हृदय  
 में आह्वान करो , इस प्रकार का आपका उद्देश मुनकर मनुष्य ही  
 नहीं किन्तु पृथ भी यत्तशोक हो जाया करते थे ॥ ७६ ॥

श्रीमद्वचोदिनदारे मदसि सुलोकै  
 सिहाननोदयगिरेरुदिते जनानाम् ।  
 चेतोरत्रिन्दुमभिनन्दति किं विचित्र  
 मभ्युद्गते विनपतां समहीरहोऽपि ॥ ७७ ॥

सिंहामन रुगी उदयाचल-पर्वत मे सभा रूपा विशाल आकाश  
 में आपने यवन रुगी मूर्ति का जब उदय होता था, तब चारों ओरों के  
 हृदय कमल एक दिन मिल उठने थे, हमने आश्चर्य ही क्या है, कारण  
 पि, सूर्योदय में समस्त समार हो जग जाता है ॥ ७७ ॥

धीमन्सुशान्तिमतिमानुविधुप्रकाशे  
 धामनिप्रकाशे ॥ जीवहृदोऽप्रकाशे ।



किं चित्रमत्र तपनं तपति प्रशोकः ।

किं वा विबोधमुपयाति न जीवलोकः ॥ ७८ ॥

आपके शांति रूप चंद्र तथा ज्ञानरूप सूर्य के प्रकाश से चारों तीर्थों के हृदयाकाश में प्रकाश हुआ है, इसमें आश्चर्य की कौनसी बात है; एक ही सूर्य के उदय होने से क्या वह समस्त संसार बोध को प्राप्त नहीं होता ? ॥ ७८ ॥

जाते तव प्रवचने तपनेऽत्र लोके

हर्षन्ति सर्वसुमनांसि विनिस्तमांसि ।

सूर्याख्यपुष्पमिव दुर्जनचित्तमेकं

चित्रं विभो ! कथमवाहमुत्पवृन्तमेव ॥ ७९ ॥

आपके वचन रूपी सूर्य के उदय होने पर कमलों के समान सज्जनों के हृदयों में प्रसन्नता छा गई, लेकिन सूर्यपुष्प ( सूरजमुखिया ) के समान सिर्फ दुर्जनों का मन अधोमुख ही रहा यही आश्चर्य है । ७९॥

हित्वा भुवं दिवमुपेतुमितः प्रयाते

धीमत्यवर्णनगुणः सुरसंभ्रमोऽभूत्

दधानं दुन्दभिरगायत मञ्जु हाहा

विष्वक् पतत्यविरला सुरपुष्पवृष्टिः ॥ ८० ॥

इस लोक को छोड़कर जब स्वर्ग के लिये आपका प्रयाण हुआ था, तब देवों का संभ्रम ( अतिथिसत्कार में कुतूहल ) अवर्णनीय था, जैसे कि, देवदुन्दुभिर्गो से स्वर्ग गूँज रहा था, गंधर्वों का मधुर गायन मोहित कर रहा था तथा चारों ओर निरंतर मंदार के पुष्पों की वृष्टि होरही थी इत्यादि-२ ( उत्प्रेक्षा ) ॥८०॥

पूज्य ! त्वदीयगुण अर्पितदृष्टिपातः  
पातोऽप्यतप्यततदैव हृदो वियोगे ।  
धर्तुं गुणांस्तत्र लसन्ति मनांसि नूनं  
त्वद्गोचरे सुमनसां यदि वा मुनीश ! ॥ ८१ ॥

हे पूज्य ! आपके गुणों को देखते ही राहु इतना शून्य होकर व्यत्यन्त दुखी हुआ, कारण कि, आपके दर्शन होते ही देवताओं का हृदय गुण ग्रहण करने में अपूर्व उत्साह दिखता है ( राहुका नाम लोकोक्ति है ) ॥८१॥

वन्दिप्रभे भवति दृष्टिपथे प्रयाते ।  
एनांसि पापिनि भवन्ति समिन्धनानि ।  
भस्मीभवन्त्यसुमतां भुवि तत्कृतानि  
गच्छन्ति नूनमथ एव हि बन्धनानि ॥ ८२ ॥

अग्नि के समान जाज्वल्य मान प्रभा वाले आपके दृष्टिमार्गमें श्रोते

हुए पापियों के पाप सूखी लकड़ी के समान भस्म होजाते हैं, इतन्ति वन पापों द्वारा प्राप्त बंधन भी क्षिप्त भिन्न होजाते हैं ॥८२॥

जाते दिवं त्वयि निराश्रयतां गताया  
निर्व्याजशान्तिधृतिबुद्धिदयाक्षमायाः ।  
हृत्कम्पतापकरुणार्द्रविलाप आस्ते  
स्थाने गभीरहृदयोदधिमम्भवायाः ॥ ८३ ॥

आपके गंभीर हृदय-समुद्र से उत्पन्न स्नाभ विक्र शांति, धृति, बुद्धि दया तथा क्षमा के हृदय में कंपन, संताप और स्फूर्त-ग्रंथन होरहा है, सो युक्त है, क्योंकि, वे सबकी सब आपके स्वर्ग पधारने के आश्रय हीन होचुकी हैं ॥ ८३ ॥

जाने जनो भुवि सदान्पगुणामिधानो  
मृते हरिं गिरिधरं मुरलीधरं हि ।  
पीयूषयूपमिव सद्बचनं ततोऽमी  
पीयूषतां तव गिरः समूदीरयन्ति ॥ ८४ ॥

ऐसा मालूम होता है कि, संसार में मनुष्यमात्र का यह स्वभाव सा होगया है कि, बड़े से बड़े को छोटे से छोटा पुकारना, जैसेकि, गोवर्धन पर्वत को धारण करने वाले हरि को मुरलीधर कहते हैं ऐसे ही आपकी वाणी यद्यपि अमृत का माया (सार) है तोभी उसे अमृत समान ही बोलते हैं ॥८४॥

पूज्य ! त्वदीयवचनारचना विचित्रा

पीयूषयूपमित्र नः श्रवसोरसिञ्चत् ।

ता चाधरीकृतसुधामधुनाधुरीं स्म-

पौत्वा यतः परमसंमदसंगमाजः ॥ ८५ ॥

, हे पूज्य ! आपकी वचन रचना मनोहर एवं अलौकिक थी, हमारे कानों में मानो सदा शमृत का मावा ( सार ) बरसाया करती थी, इसीसे सुधा तथा मधु की माधुरी की अवहेलना करने वाली उस आपकी वाणी को श्रवण पुटों से पीकर हम अब तक भी आनंद में हैं ॥ ८५ ॥

केचिदूत्रजन्ति यशसा स्तुतिपात्रतान्त्रु

केचिद्रण्ये जयरमां महसा लभन्ते ।

युष्मादृशं हि सहसां समुपास्य धीरं

भव्या नजन्ति तरसाऽप्यजरामरत्वम् ॥ ८६ ॥

हे विभो ! कई एक यश से स्तुति पात्र बन बैठते हैं और कई एक बल प्रयोग से युद्ध में जय को प्राप्त करते हैं, किन्तु आप जैसे धीर की उपासना करने वाले सब से बड़ा अजरामरत्व-पद पर पहुँचते हैं ॥ ८६ ॥

नम्रास्तदीयचरणे सुरसुन्दरीणा

कम्पाः प्रयान्ति सुरमन्त्र तथैव जीवाः ।

लङ्को गता इह यथा पवनात्मजाताः

स्वामिन् ! सुदूरमवनम्य समुत्पतन्तः ॥ ८७ ॥

हे स्वामिन् ! आपके चरणों में जो मनुष्य नम्र होते हैं वे ठीक वैसे ही देवाङ्गनाओं को मोहित करने वाला रूप प्राप्त कर क्षण भर में स्वर्ग जाते हैं जैसे कि, गमचन्द्रजी के चरणों में नम्र होकर तुरन्त मारुति ( हनुमान् ) लंका में पहुँचा था ॥ ८७ ॥

स्वः सगते त्वयि विभो ! दिविपत्प्रसादाः

अस्मादृशा ककुभि ते बहुलीभवति ।

एव हि वालनिकरान्मुहुरा किरतो

मन्ये वदन्ति शुचयः सुरचामरावाः ॥ ८८ ॥

हे विभो ! आपके स्वर्ग जानेपर देवताओं की प्रसन्नता हमारे समान दसों दिशाओं में पर्याप्त फैल रही है, मानो यही संदेश देते हुए देवताओं के चामर अपने शुभ्रवालों को आकाश में इतस्ततः बिखेर रहे हैं ॥ ८८ ॥

तेऽस्मिन् जनेऽमरपुरे मुदमाप्नुवन्ति

लप्स्यन्त आपुरभितः समयत्रये च ।

संमोहयन्ति जनतां परिमोदयन्ति

येऽस्मै नति विदधते मुनिपुङ्गवाय ॥ ८९ ॥

वे ही मनुष्य इस लोक में तथा परलोक में तीनों काल आनंद पाते हैं, संसार को अपने अधीन कर सकते हैं तथा प्राणीमात्र को प्रसन्न बना सकते हैं जो मनुष्य मुनिपुंगव—आपको नमस्कार करते हैं ॥ ८६ ॥

पूज्याद्भिपन्नजपरागसुरागितान्तः  
स्वान्ता भवन्ति मनुजा हि नितान्तशान्ताः ।  
तस्माद्व्रजन्ति धृतिर्न परिवर्ज्य जीवा  
स्ते नूनमृद्ध्वगतयः खलु शुद्धभावाः ॥ ६० ॥

पूज्यश्री के चरण कमलों के पराग से जिन मनुष्यों का अंतः-  
करण रंगा गया है, वे ही मनुष्य एकावशांत मनोवृत्ति वाले होते  
हैं इसीसे तन्नाम पापों का ज्योपशम कर एवं शुद्धात्मा होकर स्वर्ग  
सिधारते हैं ॥ ६० ॥

धर्मानुरक्तदुरितादिविरक्तमक्त  
भूपामणीनिव गुणान् परिवर्धयन्तम् ।  
पूज्यं परासुमपि दग्गस्थितमेव मन्ये  
दयाम गभीरगिरमुज्ज्वलहेमरत्नम् ॥ ६१ ॥

धर्मानुरागी तथा पापादियों में विरागी ऐसे भक्तरूप भूपण में  
मायिरूप गुणों की वृद्धि करने वाले शांत एवं गंभीर पाणी बोलने

बाले और स्वर्ण के नगीने सरीसृप रंगाम वर्ण—पूज्यश्रीजी को अपने नेत्रों के सामने उपस्थित ही देखता हूं ॥ ६१ ॥

कारुण्यनीरधरमुत्तममात्मविज्ञं  
चारित्र्यभूमिगुणसस्यविशेषशेकम् ।  
हर्षन्ति सर्वसुजनाः शरणं विलोक्य  
मिहासनस्थमिह मन्यशिखण्डिनस्त्वाम् ॥ ६२ ॥

करुणारूप अल से भरे हुए तथा चरित्र रूपी भूमि में गुणरूपी धान्य को उचित रीतिसे साँचने वाले ऐसे आत्म ज्ञानी, उत्तम रक्षक तथा सिंहासन पर बैठे आपको निहार कर समस्त सज्जन रूपी मयूर हर्षित होते हैं ॥ ६२ ॥

ज्ञानासिमेत्य शुभकर्म तनुत्रितं च  
पाखण्डखण्डनपरं सुकृताजिशूरम् ।  
अर्हद्गिरं श्रुवि भवन्नमतान्द्रियार्था  
मालोकयन्ति रभसेन नदन्नमुच्चैः ॥ ६३ ॥

धर्म युद्ध में ज्ञान तलवार को पकड़ कर शुभकर्मों का फलच पहिन कर पाखण्ड मत खंडन शूर, अतिन्द्रिय अर्थ युक्त—अर्हद् वाली को धारषधनों में बोलते हुए आपको सभी प्रसन्न हो होकर देखते हैं ॥ ६३ ॥

दुर्नीतिरीतिगिरिराजिषुं सेकंशीलां  
 अर्थोदकां जनघनाः प्रतिवारिता यैः ।  
 वायुर्विवाहयति वारिमुचं समन्ता  
 चामीकराद्रिसिरसीय नवाम्बुवाहम् ॥ ६४ ॥

दुर्नीति तथा कुरीति रूपी पर्वत पर जल बरसाते हुए जन रूपी  
 मेघ को पूज्यश्रीर्जा ने इस तरह उड़ाया कि, जिस तरह सुमेरु पर  
 बरसते हुए नवजलधर को प्रकुषित वायु उड़ा देता है अर्थात् दुर्नीति  
 और कुरीति रूपी मेघ के लिये आप प्रलयकालीन वायु थे ॥ ६४ ॥

तापत्रयं जनमनोजनि येन नष्टं  
 निस्तन्द्रशारदशशाङ्कमनोहरेण ।  
 अन्यन्तशान्तमनसस्तव का कथास्ते  
 उद्गच्छता तत्र शितिपुतिमण्डलेन ॥ ६५ ॥

जब शरत्पूणिमा के चन्द्रसमान आल्हाद जनक तथा मनोहर  
 आपके दर्शन से ही मनुष्यों के तीनों प्रकार के दुःख दूर हो जाते हैं  
 फिर यदि उसमें सुनरां शान्त मन वाले आप के अन्तःकरण से  
 निरुन्नी हुई आशिर्वाद भी हो तो क्या नहीं हो सकता ॥ ६५ ॥

धर्मन्तरुः कलिनिदाघगतो विशुष्कः  
 पाण्डिचण्डवर्चनमिहिरैः कठोरैः ।



श्रीमद्रघोऽमृतभरैरभितोऽपि सिक्तो  
लसच्छदच्छविरशोकतरुर्बभूव ॥ ६६ ॥

इस प्रचण्ड कलिकाल निदाघ-धमय में पास्त्रिङ्गों के मुख  
रूपी भदयाचल से निकले हुए कठोर सूर्य से धर्मतरु पतझड़ हो  
कर झुलस रहा था, परन्तु आपके वचनामृत भरने से फिर हरा  
भरा हो गया ॥ ६६ ॥

उत्पत्तिमूलबहुकामदलार्तिपुष्प  
सौख्यालिसंस्तुतितरुर्विशदो जगलः ।  
नश्यत्यवश्यमिह तत्र भवत्प्रसादा  
त्सानिध्यतोऽपि यदि वा तत्र धीतराग ! ॥ ६७ ॥

जन्म ही जिसका मूल ( जड़ ) है, मनोरथ ही जिसके पत्र  
हैं, तीनों प्रकार के दुःख ही जिसके फल फूल हैं और सुख जिसके  
भ्रमर हैं ऐसे संसार रूरी विशाल वृक्ष का आपको कृपा तथा  
नानिध्य से ही विध्वंस होता है ॥ ६७ ॥

भोगोचितेन वयसा कमलादयाभिः  
सम्पन्न एव हि भवान् जगदत्यजघत् ।  
वैराग्यभेत्तदयतो धनतो विहीनो  
तीव्रागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ॥ ६८ ॥

अमाधलक्ष्मी सम्पन्न आपने भोगोचित अवस्था ( जुवाती ) में जो संसार का त्याग किया सो ही वास्तविक त्याग कहलाता है, अन्यथा धन के नष्ट होजाने तथा इन्द्रियों के शिथिल पड़जाने पर तो बुद्धिमान् से बुद्धिमान् का भी वैराग्य होजाता है ॥ ६८ ॥

उन्मादवातममताविपदादिचिन्ता  
सन्तानशामकनिदानमति सुपूज्यम् ।  
यद्यात्मचिन्तनरसे रसिकाः स्य यूयं  
भो ! भो !! प्रमादमवधूय भजध्वमेनम् ॥ ६९ ॥

हे संसार के उपासकों ! यदि आत्मचिन्तन रूपा रसके रसिक बनना चाहते हो तो प्रमाद की जड़ उखाड़ो और उन्माद, ममता, तथा अनेक विपत्तियों के दूर करने में कृतदरत बुद्धि वाले पूज्य की आराधना करो ॥ '६९' ॥

ध्यानादिसम्यलयुता शिवमार्गगा भो !  
आधेःकदम्बवहुजर्जरिता गुणज्ञाः ।  
संजीभवन्तु कुरुते ह्यनुहृतिमेतु  
मागत्य निर्वृतिपुरीं प्रति सार्थवाहम् ॥ १०० ॥

हे ध्यानादि पाथेय ( रास्ते में रखने के लिये बनाई हुई वस्तु ) वाले मोक्षमार्ग के पथिकों ! तथा मानसिक दुःखों से दुस्तियों एवं

गुणज्ञ मनुष्यो ! आपको मोक्षपुरी में लेजाने को पूज्यश्री बुतारहे हैं  
अतः शीघ्र ही मोक्षगामी संघ में सम्मिलित हो जाओ ॥ १०० ॥

नो प्राणिपीडनमथो न च दुष्टवाक्यं  
नो चौर्यमाचरत चारु समाचरध्वम् ।  
संश्रूयते दिवि गतोऽपि भवान् यथाप्रा-  
गेतन्निवेदयति देव ! जगत्त्रयाय ॥ १०१ ॥

तुम सब किसी भी जीव को कष्ट मत दो, अवैरुक्त ( दुष्ट )  
भाषा का व्यवहार में मत आने दो, चोरी का आचरण मत करो  
और सदा अपने आचार विचार को शुद्ध बनाओ इत्यादि जैसा  
आप कहा करते थे व्योँ का त्योँ अब भी सुन पड़ता है । ( यदि  
कोई मनुष्य नाटक आदि की सीन सीनरी को दत्ताचित्त तथा एक-  
रस होकर देखता है तो बहुत दिनों तक उसके सामने वही नजारा  
( दृश्य ) उपस्थित रहता है ) ॥ १०१ ॥

ग्रस्थानमाविरभवच्च तवेदमेत  
दाकस्मिकं तु मुनिनाथ ! पयोदकाले ।  
गर्जन्ति मेघनिबहाः सुजना विदन्ति  
दंध्यन्यते तत्र मुदे सुरदुन्दुभिर्हि ॥ १०२ ॥

हे मुनिराज ! जब भी बादल गर्जता है नभी लोग समझने

हैं कि, आपके स्वागत में देवगण दुन्दुभि ही बजा रहे हैं, कारण कि, आपका आकस्मिक प्रस्थान ही इस वर्षी ऋतु में हुआ है, इससे आपके स्मरगोहण का दिनस वर्षाऋतु भर उभय लोक में न्यूय धूमधाम से प्रति वर्ष हुआ करेगा ॥ १०२ ॥

शास्त्रैर्विकाशनपरैर्मिहिरैः सदा हि  
 लुप्तप्रतन्वनिचयाः परवाचलूकाः ।  
 नरयन्ति दूरमथवा स्वधिर्यं त्यजन्ति,  
 उद्योतितेषु भवता भुवनेषु नाथ ! ॥ १०३ ॥

जैसे द्योतमान सूर्य के समान शास्त्रों से परवादी उल्लू अपने २ तन्त्र को भूल कर लुप्त प्राय हो जाते हैं, वैसे ही आपके प्रत्यक्ष प्रताप से भी यही घटना घट रही है ॥ १०३ ॥

शिष्यौघतारकयुतं भवदिन्दुमद्य  
 शीतैः प्रतीग्मरुचिभिश्च निदेशनाभिः  
 शश्वत्प्रकाशमवलोक्य विशादयुक्त  
 स्तारान्वितो निधुरयं विहताधिकारः ॥ १०४ ॥

शिष्यरूपी तारोगणों से मुशोभित एवं शीतल तथा दीप्यमान धर्मदेशनारूप चंद्रिका से सुतरां प्रकाशमान आज आपको देखकर नक्षत्रों सहित चंद्रमा अपने अधिकार को भूल रहा है ॥ १०४ ॥

( ४६ )

अभ्यागते त्वयि गते दिवि देवतानां

स्वस्वामिभावमपनीय चभूव चार्ता ।

चष्टेऽमरोऽमरपतिं त्यज शीघ्रमिन्द्र !

मुक्ताकलापकलितोल्लासितातपत्रम् ॥ १०५ ॥

हे पूज्य ! आपके स्वर्ग चले जाने पर स्वामीसेवक भाव को एक ओर रखकर देवता इन्द्र से इस प्रकार कहने लगे हैं कि, हे इन्द्र ! भूमती हुई मोतियों की लादियों वाले अपने छत्र को यहां से दूर कर दो ॥ १०५ ॥

यस्त्वां जहार कुटिलः समयः स नून

मस्माकमाविरभवत्परमार्थशत्रुः ।

यामीं कृतिं सकललोककृते सुपूज्य

व्याजत्त्रिधाष्टततनुर्धुवमभ्युपेतः ॥ १०६ ॥

जो कुटिल काल ने आपको हर लिया ( चुरालिया ) सो वह अवश्य ही हमारा परमार्थशत्रु है, कारण कि, छल से भूत, भाविष्य और वर्तमान इन तीनों रूपों से उस काल ने सब के लिये यमराज का कार्य स्वीकार किया है ॥ १०६ ॥

धर्मस्वरूपसमुदकसुरद्रुमेण

प्रद्योतित हि भवता वचसा समन्तात् ।

( ५० )

उद्गीयमानयशसा दिवमद्य भाति  
स्वेन प्रपूरितजगत्त्रयपिण्डतेन ॥ १०७ ॥

धर्म स्वरूप तथा रमणीय फल वाले कल्पवृक्ष द्वारा प्रकाशित स्वर्ग भी गाया जाता है यश जिन्हों का और पूर्ण करदिये हैं तीनों लोक जिन्होंने ऐसे आपके वचनों से ही शोभित होता है ॥ १०७ ॥

मानी धनी स्वमतिमन्थितशास्त्रराशि  
दासीकृतेतरजनोऽपि विघर्षितस्तः ।  
प्रोद्यन्मरीचिनिचयेन भवन्मुखेन  
कान्तिप्रतापयशसामिव सञ्चयेन ॥ १०८ ॥

धनी, अभिमानी, निज बुद्धि द्वारा शास्त्रों को विलोडन करने वाले तथा दूसरे जीवों को दास बना लेने वाले मनुष्य भी कान्ति, प्रताप और यश इन तीनों के समूह के समान देदीप्यमान हैं तेजः पुंज जिसमें ऐसे आपके मुख को देख कर प्रसन्न हो जाने थे अर्थात् उन मनुष्यों में उक्त दोष नहीं रहते थे ॥ १०८ ॥

त्वत्पादसेवनमुधा प्रददाति सौख्यं  
तन्नैव नैव लभते गुणिनां प्रमुख्य ! ।  
एवं वदन्ति कवयो नृपमन्दिरेण  
माणिक्यदेभरजतप्रविनिर्मितेन ॥ १०९ ॥

हे गुणिगणाप्रगल्भ ! आपके चरणों की सेवा मनुष्यों को  
जिवना-सुरा देती थी उतना मुम्य मणि, सुवर्ण और चांदी से  
बना हुआ राजभवन भी नहीं देता है. इस प्रकार कविलोग कहते  
हैं. १०६ ॥

त्रैलोक्यभूत ! समितौ समये तु तस्मिन्  
त्वत्तुल्यकान्तिसुपमां न कदाऽऽपि कोऽपि ।  
अद्याऽपिकोऽपि गणनाथ ! यथा त्वमेव  
सालत्रयेण भगवन्नभितो विभाति ॥ ११० ॥

हे भगवन् ! त्रिलोकपावन-पार्श्वनाथ ! उस त्रिदुर्ग से उस  
समय में जो शोभा आपने प्राप्त की थी उसे कोई भी जीव प्राप्त न  
कर सका तथा वैसे ही हे गणनाथ ! आप जैसे आपही शोभते  
अर्थात् आप आप ही हैं, आपकी समता बिना आपके दूसरों  
नहीं हो सकती ॥ ११० ॥

देवेन्द्रभक्तिविभवार्चितपादपीठ !  
संस्पृश्य पादयुगलं तव पूर्णपूताः ।  
पूज्यस्य सश्रितदिवो बहुशोभमाना  
दिव्यसृजो जिन ! नमस्त्रिदशाधिपानाम् ॥ १११ ॥

हे देवेन्द्र की भक्ति से पूजित चरणों वाले-मुपूज्य ! स्वर्ग में

पधारे हुए आपके चरणों के स्पर्श से अत्यन्त पवित्र एवं सुशोभित  
मंदारमाला नमस्कार करते हुए इन्द्र की और भी अधिक सुशोभित  
होती है ॥ १११ ॥

स्वर्गापवर्गसुखरत्नचये वदान्यं  
सम्पन्नभूपनिबहाधरणी पतन्ति ।  
त्वच्छुद्धबोधमधिचित्तमभीप्सवस्त्वद्  
उत्सृज्य रत्नरचितानपि मौलियन्धान् ॥ ११२ ॥

स्वर्गापवर्ग सुखरूपी रत्न समूह के देने वाले आपके अनंत-  
ज्ञान को हार्दिक सम्मान देते हुए तथा मन में आपके शुद्ध-बोध को  
लेने की इच्छा वाले राजालोग रत्नजडित मुकुटों को अलग कर  
आपके चरणों पर पड़ते हैं ॥ ११२ ॥

संसारतापपरितप्तचित्तो जना हि  
मिथ्यात्वमोहगदजर्जरिता मुनीन्द्र ! ।  
आप्तं सुखानि भुवनेऽभयदायुदारो  
पादौ श्रयन्ति भवतो यदि वा परत्र ॥ ११३ ॥

हे मुनिन्द्र ! संसार के त्रिविध तापों से संतप्त एवं मिथ्यात्व  
रोग से पीडित मनुष्य उभयलोक में सुख की कामना से वृद्ध  
तथा अभयप्रद आपके चरणों का आश्रय लेते हैं ॥ ११३ ॥



हस्त्यश्वयानमणिजातसुखाङ्गमन्यद्

वाराङ्गनादिकृतगीतमभिप्रपन्नाः ।

ये चैहलौकिकसुखे निरतास्त एव

त्वत्सङ्गमे सुमनसो न रमन्त एव ॥ ११४ ॥

जो मनुष्य हाथी, घांड़े, रथ और रत्नादिक सम्पत्ति के सुख में मग्न होकर तथा घेरया आदि के विलास और गीतों में आशक्त हो केवल ऐहिलौकिक सुख को ही जानते एवं मानते हैं हे नाथ ! वे ही मनुष्य आपके संगसे प्रसन्न नहीं हैं ॥ ११४ ॥

वीरप्रभोर्वचनमानसमस्ति शस्तं

नीरं सदचरतरङ्गसुभक्तिरत्र ।

तीर्थारविन्दमिह तत्र निवासिहंसः

त्वं नाथ ! जन्मजलधेर्विपराद्मुखोऽसि ॥ ११५ ॥

हे नाथ ! अक्षररूपी जल वाले एवं भक्तिरूप तरङ्गों से तरङ्गित तथा साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविका इन चारों तीर्थकमलों से मण्डित, भगवान् वीरप्रभु के वचनरूपी मानस-सरोवर में सर्वदा विहार करने वाले राजहंसरूपी आप जन्म-समुद्र से विरुद्ध हैं. मानस-सरोवर में रहने वाला राजहंस आपी जन्म-समुद्र से कोसों दूर रहता है. यह स्वभावसिद्ध है ॥ ११५ ॥

ज्ञानक्रियातरणिरूपमतिर्मतोऽसि  
 जन्मदिशम्बरविपत्तितरङ्गरूपात् ।  
 संसारसागरनिमादुचितं त्वमेव  
 यत्तारयस्यसुमतो निजपृष्ठलग्नान् ॥ ११६ ॥

जन्मरूपी गहरे जल वाले तथा विपत्तिरूपी कुटिल तरङ्गों वाले भयंकर संसार-सागर से शरणागत जीवों को आप पार करते हैं सो उचित ही है, क्योंकि, ज्ञानक्रियारूपी नौका के सादर बुद्धि वाले आप ही प्रसिद्ध हैं ॥ ११६ ॥

अस्मद्गुरोर्गुणनिधेश्च दयैकसिन्धो  
 नित्ये परार्थनि वहार्पितजीवितस्य ।  
 सर्वशायिजिनतन्त्र उदारयी त्वं  
 युक्तं हि पार्थिवनिपस्य सतस्तवैव ॥ ११७ ॥

गुणनिधि, कल्याण-सागर तथा परोपकार में समर्पित जीवन वाले हमारे पूज्य गुरुजी का उदार बुद्धि होना समुचित ही है, क्योंकि, विशाल, सर्वजीव हितकारी तथा सर्वोत्तम जैनतन्त्रों में श्रीजी की ही मति परिपक्व थी ॥ ११७ ॥

सामान्यधीर्भवतु कर्म विपाकरिक्तो  
 जानाति नो य इह कर्म विपाकमेव ।

विज्ञाततत्त्वनिकुरम्वमुनीन्द्रचन्द्र !

चित्रं विमो! यदासि कर्मविपाकशून्यः ॥ ११८ ॥

जो जीव इस संसार में कर्म क्या वस्तु है और उसका विपाक क्या है ऐसा नहीं जानते हैं वे ही कदाचित् कर्म विपाक से ( क्रियाजन्य फलच्छा से ) शून्य हो सकते हैं, किन्तु तत्त्व को जानने वाले आप भी कर्मविपाक से रहित हैं यही आश्चर्य है ॥ ११८ ॥

सत्प्रातिहार्यमपि यस्य सुरार्थिर्कीर्तुः

शेतेऽष्टसिद्धिरनिशं शपशापिनीव ।

नाथोच्येस तदापि मन्दाधिया जनेन

विश्वेश्वराऽपि जनपालक दुर्गतस्त्वम् ॥ ११९ ॥

हे नाथ ! हे जनपालक ! जब आपकी नौकरी देवताभी मजाना चाहते हैं और आपके हाथों में आठों सिद्धियां सदा नृत्य सी करती रहती हैं, तब भी मन्दबुद्धि लोग आपको आकिञ्चन कहा करते हैं यह कितना आश्चर्य है ॥ ११९ ॥

आस्यं वशेजन्ति रसनाऽपि वशंयदैव

लेखन्यखेदजिलिम्बुर्मसिपात्रमत्र ।

त्वाप्तस्म्यहं लिखितमुद्यत एव मूढः

किंनऽच्चरग्रकृतिरप्यलिपिस्त्वमीश ! ॥ १२० ॥

हे नाथ ! मुख भी मेरे अधीन है, जिह्वा वश वेदा में है, ले-  
खिनी आलस्य छोड़कर लिखना चाहती है मसी ( स्याही ) आदि  
साधन भी आधिक्य से मौजूद हैं और मैं भी लिखने को लालायित  
हूँ तो भी आपको बर्णन नहीं कर सकता और न लिख सकता हूँ  
इससे स्पष्ट जाना जाता है कि, आप अक्षरप्रकृति होकर भी चक्षुष्य  
में नहीं आ सकते ॥ १२० ॥

तत्प्रार्णवे विविधधर्ममणिव्रजस्य

निःशरणे कुशलसंविदलं न मूढः ।

अस्यां स्थितौ तव कृपानिकरैः सुराक्षि

रञ्जानवत्यपि सदैव कथं विदेव ॥ १२१ ॥

शास्त्ररूपी अगाधसागर से अनेक प्रकार के धर्म-रत्नों को  
निष्कालने के लिये विचारशील मनुष्य ही समर्थ एवं कटिबद्ध होते  
हैं. मंदबुद्धि कोसों दूर भागते हैं. ऐसी विकट स्थिति में आपकी  
अतुल कृपा से वह शक्ति अज्ञानी जीवों में भी आयसी जिससे  
सर्व साधारण भी वक्त समुद्र से धर्मरूपी रत्नों को लूट रहे हैं  
॥ १२१ ॥

अत्यन्तदुष्कृतिनिर्लीनमनाथ साधु

द्रोही जिघांसुरपि जीवचयं त्वदीयम् ।

सान्निध्यसन्निधिमवाप्य जहौ स्वभावं  
ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकाशहेतु ॥ १२२ ॥

अत्यन्त पापमें मन देने वाले, साधु से द्वेष करने वाले, जीवों को घात करने की इच्छा वाले, महापातकी मनुष्य आपके सन्निधि ( संमीपता ) रूपी सन्निधि ( शान्धत खजाना ) प्राप्त कर अपने क्रूर स्वभाव का त्याग करते हैं. अतः विदित होता है आपका ज्ञान जगत् के विकाश करने में देदीप्यमान तथा कृतहस्त था ॥१२२॥

मिथ्यात्वमोहकलुषाऽविलचेतनाशुद्ध  
जन्तोर्पथा जलधरः पयसा निजेन ।

प्रक्षालये दिवतमस्तव नाथ ! नाम

प्राग्भारसंभृतनभांसि तमांसि रोपात् ॥ १२३ ॥

जिस प्रकार घूली से मलिन आकाश को गर्जना करता हुआ नवीन जलधर ( बादल ) अपने जल से साफ कर देता है ठीक वही प्रकार आपका नाम भी मिथ्यात्व और मोह से मलिन शुद्धि वाले जीवों के हृदयाकाश को शुद्ध और साफ कर देता है ॥ १२३ ॥

मृत्योरहेःखगपतिः स्मरदन्तिसिंहो

लोभैनराजिमृगयुः शुचरात्रिभानुः ।

हन्तीह नाथ ! दुरितानि तवाऽभिधान

मुत्थापितानि कमठेन शठेन यानि ॥ १२४ ॥

मृत्युरूपी सर्प के लिये गरुड़, कामरूपी चन्मस हाथी के लिये सिंह, लोभरूप मृग के लिये व्याध और शोकरूपी अंधारी रात्रि के लिये प्रचंड भानु के समान जो आपका नाम है वह नितरां कमठ नामक शठ चापस से उठाये गये पापों को निस्सन्देह नाश करने की शक्ति रखता है ॥ १२४ ॥

पाखण्डमण्डनपरैर्निजशक्तिसारै  
स्त्रिञ्जानुसारकृतिमेव त्रिकाशयद्भिः ।  
तीर्थादिसस्य उदवग्रहसाग्रहश्च  
छायाऽपि तैस्तव न नाथ ! हता हतामैः ॥ १२५ ॥

अपनी प्रौढ शक्ति से पाखंड मत का मण्डन करने वाले, स्वेच्छाचार का विस्तार करने में कुशल एवं चारों तीर्थरूपी सस्यों में दृष्टि को रोकने वाले दुर्जन हतारा होकर आपकी छाया को भी इधर उधर न कर सके ॥ १२५ ॥

कुध्येऽमराजिसचिते सविधास्थितास्तै  
लोष्ठैर्विषव्य सहसा प्रतिवर्तितैश्च ।  
चेन्ना हतो भगति तत्कपटैस्तथैव  
अस्तस्त्वमीभिरयमेव परं दुरात्मा ॥ १२६ ॥

जिस प्रकार पत्थर की दृढ़ बनी हुई दीवार पर कोई जोर से

पत्थर पटके से वह पत्थर दीवार से टकरा कर उल्ट पटकने वाले के मुँह पर जा लगता है उसी तरह दुर्जनों के किये हुए उत्पातों से दुर्जन ही नष्ट हुए ॥ १२६ ॥

साग्रेऽहि संभ्रमविर्हानधियैव धीमन् !  
 धर्म्यं वचस्तव मुखाद्वाहिराजगाम ।  
 गर्जद्गुरु प्रतिभटं च तिरश्चकार  
 यद्गर्जदूर्जितघनौघमदभ्रभीमम् ॥ १२७ ॥

वर्षा ऋतुमें संभ्रमके बिना ही आपके मुख से निकले हुए धर्मरूपी मधुर वचन जोर से गर्जने वाली काली घटाको तिरस्कार करते थे अर्थात् मेघकी मंद एनम् मधुर ध्वनि से भी आपकी वाली विशेष मधुर थी ॥ १२७ ॥

स्वान्तप्रशान्तरसिका वशिका सभासु  
 तारापथे च तव गीः प्रणिनाद मेघम् ।  
 गम्भीरतारगुणजाततया जिगाय  
 अश्वत्थिन्मुसलमांसलघोरनादम् ॥ १२८ ॥

अत्यन्त शान्तमन वाले रसिकों को वशमें करने वाली आपकी मधुर वाली जब सभा मंडप में घूमती हुई आकाश को प्रतिध्वनित करती थी तब चक्रमकाती हुई बिजली वाली, मुसल-धार जल वर्षाने वाली नील घन-घटा भी शर्माती थी ॥ १२८ ॥

गर्वोर्जितात्ममकरध्वजनाशदक्षः  
 सत्पक्षमाक्षिपति पक्ष इनो विपक्षः ।  
 पार्श्वप्रभुर्व रिपुणोक्तमसौ सुसोढा  
 दैत्येन मुक्तमथ दुस्तरवारिदधे ॥ १२६ ॥

अहंकार से जिसकी आत्मा वल्लत है ऐसे काम को नष्ट करने में कृतदस्त, सत् पक्ष में झूठे आक्षेप करने वालों के प्रबल विरोधी पूज्य श्री ठीक वैसे ही दुर्जनोकी दुष्ट वाणीरूपी गर्वा को एक क्षिप्त से सहते थे जैसे कि, दैत्यों द्वारा वर्षाये हुए जल को श्री पार्श्वप्रभु बड़ी शान्ति से सहते थे ॥ १२६ ॥

वाग्वारि योऽत्र विततार मलीमसात्मा  
 मालिन्ययुक्तमधिसाधुमुदैव सेहे ।  
 दाताऽऽप तापमभितोऽभिहितेन वक्तु  
 स्तेनैव तस्य जिन ! दुस्तरवारिकृत्यम् ॥ १३० ॥

हमारे पूज्य श्री पर मलिन आत्मा दुष्टों ने जो वाणीरूपी जल को वर्षाया उस कठोर वाणी-वर्षा को पूज्य श्री ने बड़ी खुशी से सह लिया, किन्तु वर्षा करने वाले बाद में सतप्त हुए और बोलने वाले को उन दुष्ट वचनों से निकले हुए विषयुक्त जल को पीने का फल भी मिला ॥ १३० ॥



प्राग्जन्मसञ्चितसुपुण्यविभावतंश्चेत्  
 साधानवद्यमभिगद्य न खिद्यतेऽसौ ।  
 मृत्वा त्रजिष्यति यमालयमाविषीदन्  
 ध्वस्तोर्ध्वकेशविकृताकृतिमर्त्यमुण्डः ॥ १३१ ॥

अगर साधुओं की निन्दा करने वाला पूर्वजन्म के इकट्ठे किये हुए पुण्योदय से दुःखी न हुआ तो भी केशों के चलाइने से विकृताकार तथा दुःखी होता हुआ वह मनुष्य अवश्य ही नरक में पड़ेगा ॥ १३१ ॥

निन्दाऽभिनन्दितधियां दुरितक्षयाय  
 कालिन्दिदिष्टपुरुषैः परुषैः समिद्धः ।  
 जिह्मेन्धनो धमतिनो विकलं करोति  
 प्रालम्बभृद्भयदक्त्राघिनिर्यदग्निः ॥ १३२ ॥

जो मनुष्य सदा दूसरों की निन्दा करना ही अपना कर्तव्य समझते हैं उन्हें पापों से मुक्त करने के लिये धर्मराज की आज्ञा से भयानक यमदूत उक्त मनुष्यों की जिह्वा में आग लगा देते हैं जिससे वह आग उनके मुखों से बड़ी २ ज्वाला रूप से निकलती है और उन्हें भस्मसात् करती जाती है ॥ १३२ ॥

नार्थ ! त्वदीयहितदेशनर्तः सनाथ  
 तिष्ठन् विरोहितवनुस्तरुमौलिलीनः ।  
 तत्याज्य तूर्णमपिसांथ परेतयोर्नि  
 प्रेतवृजः प्रतिभवन्तमपीरितो यः ॥ १३३ ॥

हे नाथ ! आपके हितोपदेश से सनाथ-वृक्ष की सघन शाखाओं में शरीर को छिपा कर बैठे हुए प्रेत भी आपके प्रति भक्ति प्रेरित होकर तथा आपको अहमसात् करके प्रेतयोनी से मुक्त होते हैं ॥ १३३ ॥

यैः प्राज्ञमानिनिवहैर्भवतोपदेशः  
 प्रतः कृतो न निजकर्णगतोऽभिमानात् ।  
 तस्माद्विरुद्धविधिमाविदधे विरेधात्  
 सोऽस्याऽभवत्प्रतिमद्यं भवदुःखहेतुः ॥ १३४ ॥

अपने को ही पण्डित मानने वाले जो लोग आपके दिये गये अमृतमय उपदेश को कानों द्वारा नहीं पीते थे प्रत्युत विरोधी होकर उपदेश से विपरीत आचरण करते थे उनके जन्म २ के लिये वह विरोध दुःख का कारण बन बैठा है ॥ १३४ ॥

सद्वाक्यरत्ननिचयं व्यतरन् जनेभ्यो  
 ज्ञानप्रभावगुणगौरवगुम्फिताथ ।

( ६३ )

ध्यायन्ति धीराधिपणास्त्वमिव प्रभुं चेत्  
धन्यास्त एव भुवनाधिप ! ये त्रिसन्ध्यम् ॥ १३५ ॥

सुन्दर घायी रुपी रत्न समूह को लेकर सारी जनता को देने वाले, ज्ञान पदम् प्रताप मे सुशोभित जो विद्वान् आपके समान तीनों काजों में परमेश्वर का ध्यान करते हैं वे भी धन्य हैं ॥ १३५ ॥

सुज्ञानदर्शनचरित्रपवित्रचित्तं  
यत्सर्वजन्मितरणिं शरणं प्रपद्य ।  
दुष्टाष्टकर्मरिपुमोचनसिद्धदेतु  
आराधयन्ति सततं त्रिधुतान्यकृत्याः ॥ १३६ ॥

सम्यक् ज्ञान, सम्यक् दर्शन तथा सम्यक् चारित्र से जिन्होंने हृदय को पवित्र किया है और प्रतिपक्षी ( रात्रु ) आठों कर्मों के मिटाने के प्रधान कारण तथा प्राणीमात्र का भयसागर से पार करने की नौका के समान परमेश्वर को तर्जनिवा से जो भजते हैं वे धन्य हैं ( इतना पूर्व श्लोक से जानना ) ॥ १३६ ॥

आवालवृद्धयुवकायधराऽविशेषाः  
प्राप्तवदीयवचनार्थमुदाद्यशेषाः ।  
न्यस्ताम्रजीवसुलभत्रिविधार्त्तलेशा  
भक्त्योद्भूतसत्पुलकपद्मलदेहदेशाः ॥ १३७ ॥

• बालक, वृद्ध, युवा एवम् समस्त प्राणधारी जीव आपके सारगर्भित वचन-जन्य अर्थज्ञान से हर्षित हुए तर्जो प्रकार के दुःखों को त्याग कर भक्ति से रोमाञ्चित देह वाले हो रहे हैं ॥ १३७ ॥

शास्त्रान्विगूढहृदयार्यविदः समन्ता  
ज्जीवादितत्त्वनिकरे परमार्थविन्दाः ।  
तेऽप्यालपन्ति भवदुःखविनाशहेतु  
पादद्वयं तव विभो ! भुवि जन्ममाजः ॥ १३८ ॥

शास्त्ररूपी समुद्र के छिपे हुए हृदयरूप अर्थ को जानने वाले, जीवोंदि तत्त्वों को प्राप्त करने वाले, प्राणी भी आपके चरणों को सांसारिक दुःखों के दूर करने का कारण ही कहते हैं ॥ १३८ ॥

जन्मान्तताय् विषयपङ्कवितर्पणते  
गर्वोर्मिजन्ममकरस्य भूपाष्टकर्म ।  
पापाणदम्भविशदेऽवनिमज्जतोऽस्मान्  
अस्मिन्नपारभववारिनिघ्नौ मुनीश ! ॥ १३९ ॥

हे मुनिराज ! जन्म तथा मरणरूपी जल वाले, विषयरूपी भयंकर तृष्णा ही है भंवर जिसमें, अहंकार की तरंगों से युक्त, जीव माझों से भरे हुए बन्धुवर्ग है मीन जिसमें, आठो कर्म रूपी

चट्टानों से विषम तथा दम्भ से घृद्धि प्राप्त ऐसे दुस्तर भाग्यगर  
में हयते हुए हम लोगों की रक्षा करो ॥ १३६ ॥

विश्रायने विमलवैश्रवणेन तुल्यो  
धर्मादितत्त्वनिचयस्य वदान्यकस्त्वम् ।  
शाणायमानधिपणः सकले प्रतीतो  
मन्ये न मे भयणगोचरतां गतोऽमि ॥ १४० ॥

दान में कुपेर सदरा, धर्मादि तत्त्व प्रदान में शाण्य समान  
घृद्धि घाले तथा जगत्प्रसिद्ध भी आपको मैं नहीं जान रहा ( गद्दी  
मेरी घत्तमयी अज्ञता का नमूना है ) ॥ १४० ॥

संग्रामपहिभुजगार्णवतिग्मशस्त्रो  
न्मत्तैर्भसिंहकिटिकोटिविषाक्तवाणा ।  
दुष्टारिमंकटगदाः प्रलयं प्रयान्ति  
आकण्ठिते तु तव गोत्रपवित्रमन्त्रे ॥ १४१ ॥

युद्ध, अग्नि, विकराल सर्प, दुस्तर समुद्र, तेरे शरा, उ-गत्त  
हथी, भयंकर सिंह, उद्धत सूअर, विषालित बाण, दुष्टात्मा शत्रु,  
सकट और रोग ये सब इसी क्षण में नष्टप्राय हो जाते हैं, देनाथ !  
जब आपका नाम रूपी पवित्र मन्त्र सुनलेते हैं ॥ १४१ ॥

चिन्तावितानजननान्तविनाशहेतौ  
क्लृप्पदुमे त्वयि सुसिद्धिसमानरूपे ।

हृत्पद्मसद्वसिते भविनां मुनीन्द्र !

किंवा विषद्विषधरी सविधे समेति ॥ १४२ ॥

चिन्ता समूह को तथा जन्म मरण को नाश करने वाले एवं कल्पवृक्ष के समान अष्टसिद्धि स्वरूप आप जब जनता के हृदय सरोज में निवास करते हैं, हे नाथ ! तब क्या विगतिरूपी महा विषधरी—नागिन पास आसकती है ? ॥ १४२ ॥

पीयूषयूपसमशान्तिनितान्तपुष्टो

दृष्टः सदा धनगरैश्चरणप्रभावात् ।

नो विस्मरामि शुभतत्त्वगृहीतकोऽहं

जन्मान्तरेऽपि तव पादयुगं मुनीश ! ॥ १४३ ॥

अमृत के मावा समान सरस शान्तिसेपुष्ट तथा आपके चरणों के प्रताप से धन ध्यानादि से संतुष्ट एवं तत्त्वमाही हम आपके श्री-चरणयुगलों को जन्मान्तर से भी नहीं भूल सकेंगे ॥ १४३ ॥

विश्राणनश्रमितशीलतपोव्रतस्य

मुध्यानयोगशमसयमसिद्धशुद्धेः ।

कस्यापि शुद्धचरणं तव चाप्यसद्यो

मन्ये मया माहितमाहितदानदत्तम् ॥ १४४ ॥

अभयदान तथा सत्पात्र दान में तत्पर, शील एवं तप के

धारक, शुद्ध ध्यान तथा संयमादि से युक्त ऐसे किसी महापुरुष के पवित्र चरणों को जन्मान्तर में आत्मसात् करके ही अभीष्टप्रद, समर्थ एवं जगत्पूजित आपके चरणकमलों को प्राप्त किया है ऐसी हमारी प्रबल धारणा है ॥ १४४ ॥

श्रीमत्सु सत्सु न हि दुःखमवाप चास्मान्  
यातेषु खं प्रतिनिधीन् समयञ्जसुञ्चान् ।  
ज्वाहीरलालशमिनः प्रदेदस्मै नाणुं  
स्तेनेह जन्मनि मुनीश ! पराभवानाम् ॥ १४५ ॥

हे मुनिराज ! आपके रहते हुए हमें दुःख का अनुभव नहीं हुआ तथा आपके स्वर्ग सिंघारने पर अवश्य देश, काल, क्षेत्र एवं भाव के जानकार प्रबल पण्डित भी '१००८ श्री जवाहीरलालजी महाराज को आप अपने स्थानापन्न कर गये हैं, इससे वर्तमानभव में तो हम पराभूत नहीं हो सकते ॥ १४५ ॥

काव्यप्रणीतिजनितानवकीर्तिदूत्या  
आहूतिनीतमतिरथ भवद्विभूतेः ।  
प्राप्तेऽप्यवादयदभागभिसारिकाया  
जातो निकेतनमहं मथिताशयानाम् ॥ १४६ ॥

काव्य बनाने से पैदा हुई नवीन कीर्तिरूपी दूती के चुलाने पर सन्मत्त होकर पूज्यप्रवर श्रीजी की विभूतिरूप अमिसारिका

के आदेश से हमने मलिन आशय वालों के अपवाद से युक्त वर को प्राप्त किया है ॥ १४६ ॥

यो भाव आश्रितभवत्तत्र चिद्विषयो  
भास्वत्प्रभाव इव तेन तमो निरस्तम् ।  
त्वद्भावमावितर्जनैरिह ते प्रतीपै  
र्नूनं न मोहतिमिरावृतलोचेन ॥ १४७ ॥

हे नाथ ! जो भाव आपके मनोव्योम में प्रगल्भ भास्कर के ध्यान प्रगट हुआ उस तेजोमय भाव के प्रताप से आपके अनुयायी मनुष्यों के हृदयपटल पर जो मोहमय अन्धकार था सो एकाएक नष्ट होगया परन्तु आपके विशिष्टचारियों की आंखें मोह से च्छायाँ घिरी गयीं जिससे उनके दृष्ट्याकाश का मोहान्धकार दूर न होसका ॥ १४७ ॥

जातः सतोऽमितहितोऽत्रभवान् महीतो  
दष्टिं गतो नहि भवेदिति नैव कष्टम् ।  
व्यातो भविष्यसि यतो हि जर्नविद्युक्तः  
पूर्व विमो ! सकृदपि प्रविलोकिताऽसि ॥ १४८ ॥

सुतरां संज्ञनों के हितकारी, परमपूज्य आप इस संसार में पधार गये अतः अब आपका साक्षात्कार दुर्लभ होगया है, तोभी इस बात की विशेष चिन्ता नहीं; कारण कि, आपका प्रथम दर्शन



क्रिया हुआ है जिससे अब ध्यान से आपका सात्कार होना  
करेगा ॥ १४८ ॥

धुम्पत्पदानुगमने भविनां मनीषा  
उत्कण्ठयन्ति रमयन्ति सदादिशन्ति ।  
कृत्वाऽखिलं परिकरं गमनोत्सुकश्च  
मर्माविधो विधुरयन्ति हि मामनर्याः ॥ १४९ ॥

आपका अनुसरण करने की इच्छा भव्य जीवों को उत्कण्ठित  
करती है, प्रसन्न करती है एवं सब प्रकार से आशा देती है इसीसे  
मैंने भी आपका अनुसरण करने की सब तरह की तैयारियाँ करली  
हैं परन्तु मर्मभेदी अनर्थ ( पाप ) की सुन्त बारंबार रोप्प रहा  
है ॥ १४९ ॥

स्युस्त्वाद्विधा बहुविधा विबुधाः सुशान्ता  
स्त्रां वीक्ष्य मानवशिरोऽर्चितपादपीठम् ।  
आहेयभोगानिभभोगभुजा निरस्ताः  
प्रौद्यत्प्रबन्धगतयः कथमन्यथैते ॥ १५० ॥

अनेकों विद्वानों ने आपको समस्त जनमस्तकों से पूजित चरण  
पीठ देखा, ये सब आपके समान शान्तात्मा बनना चाहते  
थे किन्तु बन न सके वे सांसारिक भोगों को भोग कर सर्प के  
समान मूर्च्छित हो चुके थे, जिससे उन्हें पछाड़ खानी पड़ी

अन्यथा कुल वैयासीयां करत्ते पर भी वे वैसे ( आपके समान )  
क्यों न बने ॥ १५० ॥

भावाऽबोधविधुराय निरचराय  
द्रव्याधिपाय च समृद्धिविवर्जिताय ।  
सर्वेभ्य एव समबोधमदाः सुपूज्य ।  
आकर्णितोऽपि महितोऽपि निरीक्षितोऽपि ॥ १५१ ॥

आप श्रुत—अवलोकित-धे, पूजित-समस्तलोकमान्य धे एवं  
दृष्ट-देखे गये धे इसीसे आपने भेदभाव को एक ओर छोड़कर  
विद्वानों, मूर्खों, धनियों, तथा निर्धनों को समान ज्ञान दिया जिससे  
आप पूर्ण समदर्शी धे ॥ १५१ ॥

दाने दयार्द्रहृदयः परमस्त्वमासी  
हृद्यो दरिद्रनिबहः परमस्तवासीत् ।  
यातो-यतो दिवमवैमि च निर्धनेन  
नूनं न चेतसि मया विधृतोऽसि भक्त्या ॥ १५२ ॥

हे पूज्य ! दान दुःखियों के लिये आपका हृदय सदा दयार्द्र  
रहता था और दरिद्रियों ने आपको आत्मसात्कर लिया था, इतना  
होनेपर भी आप स्वर्ग में चले गये इससे स्पष्ट विदित होता है कि,  
परमदरिद्रों में आपको हृदय में स्थान न दे सका—अपना न सका  
पश्चात्ताप !!! ॥ १५२ ॥

दैवेन मे हि विमुक्तेन भवन्तमद्य  
 हृत्वा हृतं मम हृदो वद किं न सद्यः ।  
 किं चाऽधिकेन मम शर्मविभिन्नमर्म  
 जातोऽस्मि तेन जनबान्धव ! दुःखपात्रम् ॥ १५३ ॥

हमारे प्रतिकूलवर्ती दैवने आपको हरकर हमारा क्या नहीं  
 हर लिया यह आपही कहें, अधिक क्या कहें, हमारा शर्म-कल्याण  
 ( शुभ ) भिन्नमर्म हो चुका है जिससे हे प्राणिमात्र के भन्धो !  
 आज हम दुःख के भाजन बन बैठे हैं ॥ १५३ ॥

सम्प्रत्यसाम्प्रत्यहुच्छलदम्भयुक्त

स्तद्धीनसाधुपथवर्तिनमाक्षिपन्ति ।

रघु प्रभो ! बहुदुरचरवर्पतोऽस्मात्

त्वं नाथ ! दुःखिजनवत्सल ! हे शरण्य ! ॥ १५४ ॥

हे प्रभो ! इस समय कष्ट पटु अनेकों धंधी लोग निष्कपटी  
 साधुमार्गी जैन समाज की हंसी चढ़ाते हैं अतः हे नाथ ! हे दीन  
 भन्धो ! हे भक्तवत्स ! हे शरणागतप्रतिपालक ! उन दुष्टारों  
 के बरसाने वालों से रक्षा करो ॥ १५४ ॥

नाथ ! त्वदीयचरखे विनयेन युक्ता

मत्प्रार्थनेयमधुना सफलैव कार्या ।

स्यादस्मदादिहृदयं शुभभावलिप्तं ।

यस्मात्क्रियाःप्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥ १५५ ॥

हे नाथ ! आपके चरणों में हमारी यह संवितय प्रार्थना  
अब युक्त है-उचित है अब इसे आप सफल करें और हमारे  
अन्तःकरणों को शुभ भावों से भावित-संस्कारित बनावें कारण  
कि, भावशून्य ( अद्धाविहीन ) क्रियाएं फलती नहीं; वे व्यर्थ होती  
हैं ॥ १५५ ॥

स्वस्मिन्निवाशु बहु पूरय शान्तिपूण्य

कारुण्यशास्त्रनिवहैर्मम मानसानि ।

मन्मानसाऽप्रमदमाशु विवर्त्तयेत् !

कारुण्यपुण्यव्रसते ! वशिनां वरेण्य ! ॥ १५६ ॥

हे ईश ! हे संयमियों में श्रेष्ठ ! हे करुणा और पुण्य के निवास  
भजन ! प्रपत्नी आत्मा के ममान हमारी आत्मा को भी उन्नत  
बनादो अर्थात् हमारे हृदयों में भी शान्ति, पुण्य, दया एवं शास्त्र  
समूह को कूट २ कर भरदो और हमारे अन्तःकरण में जो मद  
है उसे उलटदो अर्थात् दम ( बाह्यवृत्तियों से मन को रोकना )  
करदो अथवा मद की उन्नति को रोक कर उसका हास  
करदो ॥ १५६ ॥

सन्तु प्रपूर्णमनसो वचसा विनाऽपि  
स्यात्केवलेन मनसाऽपि ममेष्टसिद्धिः ।

भारो न ते यदि सचेत्तदपीह सार्थो  
भक्त्या न ते मयि महेश ! दयां विधाय ॥ १५७ ॥

“ तुम सब पूर्ण मनोरथ होवो ” यदि आप ऐसा कहने का कष्ट न भी उठाकर केवल हमारे अभ्युदय को आप मनमें ही विचार दिया करें तो भी हमारी अभिलषित सिद्धि हो सकती है, भाक्ति से नत्र हमारे जैसे भक्तों में दया करना आपका कर्तव्य है कोई शोक्ता नहीं मानलो यदि शोक्ता भी है तो निष्प्रयोजन नहीं सप्रयोजन है ॥ १५७ ॥

चेष्टिते जनमनः कलिखेदतथ

श्रीमद्वियोगप्रभन्नात्परिभावतथ ।

हित्वाऽधुना सुखनिदानसमाधिमाशु

दुःखाङ्कुरोदलनतत्परतां विधेहि ॥ १५८ ॥

विकराल कलिकाल जन्य दुःख से तथा श्री चरणों के वियोग से आविर्भूत परिभव द्वारा इस समय समस्त मनुष्यों के अन्तःकरण पूर्ण दुःखमय हो रहे हैं अतः आत्मा का सुख साधन करने वाली समाधी छोड़कर हमारे दुःखाङ्कुरों के दलन में कटिबद्ध हो जाइए ॥ १५८ ॥

जन्मान्तरीयकलुषार्तजनार्तिहारि  
 भावत्कमव्यभवनं दुरितप्रहारि ।  
 आसाद्य प्रीतिनिकरं समुपैति भोगी  
 निःसंख्यसारशरणं शरणं शरण्याम् ॥ १५६ ॥

भयान्तर में किये हुए पापों से दुःखी जनों के दुःख दूर करने  
 वाले, कल्याण-मंगल के उच्च भवन, दुरित विदारक एवं असहाय  
 के सहाय आपके चरणों को पाकर सांसारिक जीव प्रसन्न होते  
 हैं ॥ १५६ ॥

मन्ये स पापपरिपूरितचित्त आसीद्  
 दुर्दैवदेवनविलासनिवास एव ।  
 नाऽसादि येन सुखमद्भिद्युगं त्वदीय  
 मासाद्य सादितरिषुप्रथिताज्यदातम् ॥ १६० ॥

निःसन्देह यह मनुष्य घोर पापी एवं दुर्दैव का क्रीडास्थल है।  
 था जो आपके सर्व सुखकारी चरणों को पाकर भी सुखी न बन  
 सका ॥ १६० ॥

अन्यत्कृतिप्रतिहितात्मतया न दृष्टो  
 दिष्टेन नष्टशुभकर्मचयेन दीनः ।  
 घ्यातोऽपि नैव नियतं च विचञ्चितोऽस्मि  
 त्वत्पादपंकजमपि प्रणिधानवन्ध्यः ॥ १६१ ॥

और और कार्यों में व्यग्र होने से तथा दुर्दैव से बाधित होने से मैं हीन हीन आपके पदारविन्दों का दर्शन न कर सका अथवा ध्यान न करने पाया, अतः हे जगत्पावन ! मैं अवश्य ही धूला गया ॥ १६१ ॥

त्वत्पादचिन्तनपरं प्रविहाय सर्वं  
सम्प्रस्थितो यदि भवोऽहं माषवादीत् ।  
सम्प्रत्यपि प्रतिपलं भवता न गुप्तो  
बन्ध्योऽस्मि तदभुवनपावन ! हा हतोऽस्मि ॥ १६२ ॥

सर्वस्व का वलिदान कर मात्र आपके ही शरणगत था परन्तु आपने भी मुझे निराधार छोड़ बिना कहे धूँके, परलोक विधार गये अब इस समय मैं यदि रक्षा न करोगे तो इस अनाथ का सर्वनाश अवश्यंभावी है ॥ १६२ ॥

सर्वे भवन्तु सुखिनो गददैर्न्यमुक्ताः  
सक्ताः परोपकृतिकार्यचये भवन्तु ।  
जङ्ग्युः परस्परविरोधमवाप्य मोदं  
देवेन्द्रवन्द्य ! विदिताऽखिलवस्तुसार ! ॥ १६३ ॥

हे देवेन्द्रवन्द्य ! हे सकल पदार्थतत्त्वज्ञ ! आपकी अतुल कृपा से आधिभ्याधि एवं शोक से मुक्त होकर प्राणीमात्रे सुखी हों सदा परोपकार में लगेँ और प्रसन्न रहकर पारस्परिक विरोध को छोड़ें ॥ १६३ ॥

विद्याऽनवर्धकृतिर्धर्मधनौन्नतीना  
 मास्ते निदानमिति तां परिवर्धयस्व ।  
 त्वत्सेवकान् कुरु सुशास्त्ररसे रसज्ञान्  
 संसारतारक ! विमो ! भुवनाधिनाथ ! ॥ १६४ ॥

चारुक्रिया, धर्म, एवं धन आदि की उन्नति का मूल कारण सद्धिया ही है, अतः विद्या को बढ़ाइये और सेवकों को शास्त्ररस के रसिक बनाइये ॥ १६४ ॥

संसारसागरसेतुमार्ति विवेक  
 प्राग्भारपूरितकृतिद्दनीहिमार्द्रि ।  
 पूज्यं नवीनमतिदीनजने दयालुं  
 त्रायस्व देव ! करुणाद्द ! मां पुनीहि ॥ १६५ ॥

दुस्तर भयसागर में सेतु समान है बुद्धि जिनकी, विवेक  
 संसार से पूर्ण क्रियारूप नदी के लिये हिमालय ( नदी हिमालय  
 से ही निकलती है ) दुःखी जीवों में परमदयालु ऐसे हमारे नवीन  
 पूज्य श्री जी की रक्षा आप करें ॥ १६५ ॥

ध्यान्तार्त्तजीनमित्र मानुमुदन्ययात्तं  
 वारीव पद्मगगणार्त्तमिनाहिमोजी ।  
 यो मां जुगोप बहु गोप्स्यति पाति नित्यं  
 सीदन्तमद्य भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥ १६६ ॥



आप हमारे वन नवीन पूज्य श्री की रक्षा करें जो अन्धवार से पीड़ितों के लिये प्रचण्ड मार्तण्ड हैं, पिपासा कुलो के लिये शीतल जल हैं, विपथरों से काटे हुएों के लिये गरुड़ हैं एवं जिन्होंने भय घट व्यसनरूपी जल से भरे हुए इस अपार संसारसागर से रक्षा की, करते हैं और करेंगे ॥ १६६ ॥

शत्रुः प्रशाम्यति पराद्मुखतां प्रयाति  
 सिंहाहिदन्तिमहिदारचयाश्च हिंसाः ।  
 ध्यानं नितान्तसुखदं हृदये नराणां  
 यद्यस्ति नाथ ! भवदङ्घ्रिसरोरुहाणाम् ॥ १६७ ॥

हे नाथ ! यदि आपके चरणकमलों का ध्यान मनुष्यों के हृदय में है तो निरसन्देह शत्रु स्वयं नष्ट होंगे अथवा भग जायेंगे सिंह, सर्प, हाथी आदि हिंसक जीव भी परमभव पा सकेंगे ॥ १६७ ॥

वक्तुं बृहस्पतिरसक्त इनोऽपि दीनः  
 शक्नोति नां बहुविशारदशारादऽपि ।  
 अस्मादशोऽल्पत्रिपयस्तव किं गतामि  
 भक्तेः फलं किमपि सन्ततमञ्जितायाः ॥ १६८ ॥

एकान्त संचित की हुई जिस भक्ति के फल को समर्थ बृहस्पति भी नहीं कह सकना बहुत जानने वाली सरस्वती भी कहने को

समर्थ नहीं हो सकती उस भक्ति के फल को, बहुत थोड़ा जानने वाला मेरे भैया दीन क्या कह सकता है ? ॥ १६८ ॥

सातार नामनगरे वसतोऽब्दकालं  
पद् सिन्धुसागर सुनेत्र मिते शुभाब्दे ।  
वीरस्य भासि नमसि स्तुवतोऽयकारी  
तन्मे त्वदेकशरणस्य शरण्यभूयाः ॥ १६९ ॥

का ते स्तुतिः स्तुतिपथादतिरिक्तवृत्तेः  
सर्वानुकूलकरणाप्तविशेषशक्तेः ।  
किन्त्वर्थयेऽहमिदमेव भवान् विभूयात्  
स्वामी त्वमेव भुवनेऽत्र भवान्तरेऽपि ॥ १७० ॥

समस्त अनुकूल कारणों की प्राप्तिसे असाधारण शक्ति वाले तथा स्तुतिमार्ग में न आने वाले आपकी स्तुति क्या हो सकती है, किन्तु मेरी यही एक प्रार्थना है कि, इस भव में और भवान्तर में भी एक आप ही मेरे स्वामी हों ॥ १७० ॥

॥ ध्यात्वाऽमेनुत्य निजकन्यमथो वितत्य  
पूज्यो गतोऽस्ति च भवान् वियतं यथैव ।  
एवं वयं जितहृषीकचया ब्रजाम  
इत्थं समाहितधियो पिधिवज्जिनेनन्द्र ! ॥ १७१ ॥

विधिवन् शुक्लादि ध्यान करके, जिनचरणों में अभिनमन करके तथा अपने चारु कृत्यों को विस्तारित करके आप इस संसार से जिस प्रकार स्वर्ग को सिधारे उसी प्रकार जितेन्द्रिय एवं समाधियुक्त बुद्धि वाले होकर हम भी आपका अनुगमन करें ॥ १७१ ॥

हिन्वा यदापि गतवानिह नस्तथाऽपि  
स्त्रीयेषु नो गणय नाथ! सदैव सौम्य ।  
ध्यानं विदेहि तव येन सदा भवेम  
मान्द्रोल्लसत्पुलककञ्चुकिताङ्गभागाः ॥१७२॥

यद्यपि हमें छोड़कर आप इस संसार से स्वर्ग चले गये हैं तो भी भव्यमूले/अपनों में आत्मीयों में हमारी गणना अवश्य करें हमें अवश्य अपनाये आपकी दृष्टि मानसे ही। हम सधन एवं उत्पन्न हुए रोमाच से पल्लवारी बन सकते हैं अर्थात् अनिर्यचनीय आनन्द के भार्गी बन न होते हैं ॥ १७२ ॥

कर्म विभातु भुवने सदृशस्तवेशा  
शान्तिं विना न तव कान्तिरमुष्य चास्ति ।  
यत्राऽस्महे सुसुखिनः समवीक्ष्यमाणा  
स्त्वब्धिम्बनिर्मलमुखाम्बुजवद्वलत्त्या ॥१७३॥

अर्थर्जनैर्हयगजैश्च समेधमानाः  
 भव्यैः सुधीभिरतितश्च विवर्द्धमानाः  
 अन्ते समीप्सितपदं सततं दाययन्ते  
 ये संस्तवं तव विमो ! रचयन्ति भव्याः ॥ १७४ ॥

हे विमो ! जो भव्य जीव आपके इस प्रकार सतत ( स्तुति ) की  
 रचना करते हैं वे निःसन्देह इस संसार में धासे बन्धुओं से, सुन्दर  
 मोहों से, धृन्मत्त हाथियों से युक्त बुद्धिमान् भव्य जी तों से वृद्धि गत  
 ज्ञान में निश्चय से अभिलषित पद ( मोक्ष ) को प्राप्त करते हैं ॥ १७४ ॥



( ८१ )

## परिशिष्ट २ रा.

जीवदया का पट्टा परवाना

बोहोतसा छोटा मोटा जागीरदारो वं ठाकरो की तरफ से पूज्य श्री को जीवदया का पट्टा परवाना मिला था, वो सब मिल नहि सकने से जो थोड़ा सा मिला वो असल भांपा में अचरसः ऊत्र दीया है ।

॥ श्रीरामजी ॥

नं० २८२

## महोरछाप छे

हुकम कचेरी राजस्थान बान्सी बतान समसी पंचां जैन मार्गी नाकीन सादड़ी वाला अभी अठे आये मालुम कराई के बारे श्री पूज्यजी महाराज मारवाड़ मुं पधारे है और अठे सादड़ी में चतुर्मास करेगा सो महाराज को फरमान उपकार के बारे में है बंदोबस्त के बाते फरमायो है जीमुं और ठिकाना में चाहे जैमो जैमो बंदोबस्त करावे ।

और अबे अठे भी अज है सो उपकार को बंदोबस्त का चक्के जीमुं थाने जरिये हुकमनामा हाजा लीग्यो जाने है के अठे खेटीरु, कसाई वगैरे की दुकान आवण, कारिन्, पैशाख मासमें बिलकुल बंद रहेगा इंके अलावा हमेशा मुजब डग्यारस व अगा-

अर्धर्जनैर्हयगर्जैश्च समेषमाना  
 भव्यैः सुधीभिरतिवथ विवर्द्धमानाः  
 अन्ते समीप्सितपदं सततं दाययन्ते  
 ये सस्तव तव विभो ! रचयन्ति भव्याः ॥ १७४ ॥

हे विभो ! जो भव्य जीव आसके इस प्रकार सतत ( स्तुति ) की  
 रचना करते हैं वे नि सन्देह इस संसार में धासे बन्धुओं से, सुन्दर  
 घोड़ों से, सुभक्त हाथियों से युक्त बुद्धिमान् भव्य जीवों से वृद्धि गत  
 ज्ञान में निश्चय से अभिलषित पद ( मोक्ष ) को प्राप्त करते हैं ॥ १७४ ॥



## परिशिष्ट २ रा.

जीवदया का पट्टा परवाना

बोहोतसा छोटा मोटा जागीरदारो वं ठाकेरो की तरफ सँ  
य श्री को जीवदया का पट्टा परवाना मिला था, वो सब  
ल नहि सकने से जो थोड़ा सा मिला वो अमल भाषा में  
दुरसः ऊत्र दीया हँ ।

॥ श्रीरामजी ॥

४२ ३८२

## महोरछाप छे

हुजूमरचेरी राजस्थान बान्सी वनाम समसी पंचां जैन मार्गी  
माहीन सादड़ी घाला अभी अठे आये मालुम करार्ड के मोरे श्री  
पूजनी महाराज मारवाड मुं पजारे है और अठे सादड़ी में चतुर्धाम  
करेगा सो महाराज को फरमान उपकार के बारे में है बंदोबस्त के  
बाते फरमायो है जीसु और ठिकाना में चाहे जैनो जैमो बंदोबस्त  
कराये ।

और अबे अठे भी अरज है सो उपकार को बंदोबस्त का  
पन्ने जीसु धाने लीये हुजूमनामा राजा लीयो जाते है के मोटे  
खटीन, कसई वगैरे की दुकान घावण, कार्तिन, पैशाग्य गामनें  
बिसकुल बंद रहेगा ईके भलाया हमेशा नुचन उम्मारस व धाना,

श्री

नवल रोषकार महकमें खास व इजलास मुन्शी सुजानमल  
भाठिया कामदार कुशलगढ ता. २१—६—६ ईस्वी

## सिका

B SUJANMUL

Kamdar of Kushalgauh

बुंके मोसल गारिष खतम होने आया और जगलमें घामभी  
पका होकर सुखने आगया है भील लोक अपनी कम कहमी से इलाके  
हजा के जंगल में आग याने ( दवाड़ ) से अदनी वाली में लगादेते  
हैं जिस से का तमाम घाम व सब किस्म की तरुही जल जाती है  
जो उन्ही गरीब लोगों के गुनारे की बड़ी आधारकी चीज है और  
ऐसा होने से राजाको भी नुकसान होता है अबरा भी इस अमर  
में माजुन इन्तजाम रखनेलिये हुकम जारी हुआ है मगर इतमिनान  
लायक इन्तजाम हुवा नहीं लिहाजा कबल अज गुत्तर जाने पेक्षे  
याका के इस साल इन्तजाम होना मुनाखिव निहाजा

हुकम हुआ के

एक पय नवल रोषकार हजा महकमें मालम भेनकर लिख  
जोने के इस वक्त जमाबन्दी का काम शरू है और हर देहात के  
भील वास्ते टकवाने के जमाबन्धी महकमें माज से आते हैं  
इस वास्ते हर मुखिया गाव से इस बतरी बाफी समजायसर  
मजल्ले सादानी रूपे पंरा का लिया जोने के वो अरने अरने



( ८२ )

बाप्या को तो थावर भी दुकान बंद रहेगा खटीक, कमाई लोग  
बिना समझसुं दुकान बरेगा तो धीने सजा देदा जावगी संवत  
१९६५ के जेठ सुद १

श्री एकलिंगजी  
( सही )

थीरामजी

निधश्री कुंतवाम राजश्री ओंकारसिंहजी दस कसबे हाजा का  
समस्त पंचों आपन थाकेणी करीके श्रीपूजारी महागज सा, को  
पधारयो हुआ और धरम चरचा बंगरे प्रपकार हुआ और उपकार  
हमेशा के वास्ते वेणो चाले छ वास्ते यो पंटो अठा के वास्ते तथा  
पटा की गियामत के लिये लाख देवयो सो ई माफिक बन्दोबस्त  
रहेगा ।

बैराग, श्रावण, कार्तिक, या तीन महीना में जीवने नहीं  
मारेगा, मारेगा जीने सजावेगा ।

बार महीना में पांच अमरिया छठा की तरफ से होता रहेगा  
सालोसाल ई माफिक और ई सियाय पेजां सुं बन्दोबस्त अगियारस  
अनाग्रम पञ्चमण, सगद बंगरा की है ई जैसे मजबुत रहेगा सं०  
१९६६ का चित सुदी १५

द० केजरीचंद बोरहिया  
हुकम से

श्री

नवल रोवकार महकमें खास व हजलास मुन्शो मुजानमल  
माठिया कागदार कुरालगढ ता. २१—६—६ ईस्वी

सिका

B SUJANMUL

Kamdar of Kushalgarh

चुंके मोसम बारिष खतम होने आया और जंगलमें घासभी  
पका होकर सुखने आगया है भील लोग अपनी कम कदमी में इलाके  
हाजा के जंगल में आग याने ( दवाड़ ) से अदनी घाती में लगादेते  
हैं जिस से फी तमाम घास व सब किस्म की लकड़ी जगानी है  
जो उन्ही गरीब लोगों के गुजारे की बड़ी आधारकी चीज है और  
पेसा होने से राजाको भी नुकसान होता है अतः भी इस अमर  
में माहुल इन्तजाम रखनेलिये दुरुम जारी हुआ है मगर इनमिनान  
लायक इन्तजाम हुवा नहीं लिहाजा कवल अज मुत्तर जाने पेधे  
वाका के इस साल इन्तजाम होना मुनाखिव लिहाजा

हुकम हुगा वे

एक एक नवल रोवकार हाजा महकमें मालमें भेनटर लिख  
जाने के इस वक्त जमावन् रो का काम शरू है और हर देहात के  
भील वास्ते टकवाने के जमावन्धी महकमें मास में आन है  
इस वास्ते हर मुखिया गात्र से इस व तकी बाकी समजायमतर  
मुबुलके वाशानी रुपे पत्रा का लिया जोर के वो करने अपने

( ८५ )

भारी सीम में हरण व पंखेर कोई मारे नहीं ना गाय सा उमर पीछे  
से भी कोई मारे नहीं ।

द० प्यारचंद मालु का श्री रायला हुकमसुं  
लिखा सं० १६६५ जेठ सुदी ३

श्रीरामजी ।

सावत

ठिकाना साठोला में ई मुजब नहीं वेगा । रायनजी साहब  
श्री दलपतमिहजी सादड़ी का पंच अरज करवा अया जी पर छोड़ा ।

तालाब में मछली नहीं मारागा राजा पगु तलाबठेपर तीतर  
आतो परगणामें कोई नहीं मारेगा और खाम राबले का जानवरों  
के सिवाय हिरण रोज नहीं मारेंगा और उपर लिखा मुजब पर  
गणा में कोई मारेगा तो सजादी जावेगी सं० १६६५ जेठ बुद १०  
द० नरसिंही राजा हुजुरा हुकमसुं श्रावण कातीक बैशाख तीन  
महीना में जानवर मात्र नहीं मारेगा रुकीवरे सीवे नरसिंही राजी  
हुजुरा केणासुं ।

नकल रोवकार महकमे खाम व डजलास मुंशी सुजानमल  
चांठीया कामदार कुशलगढ़ ता० २१-६-६ ई०

महोर छाप

B SUJANMAL  
KAMDAR OF KUSHALGARH

गांव की हद के जंगल की पुरी निगरानी रखकर दावेद्वारा न लगावे वन लगने देवे अगर दवाड़ उपर से आई तो फौरन तमाम गांव के लोग जमा हों वृक्षादि और जंगल या रास्तेमें तमाकु पीने वाले या दीगर अशश्राश न आग न डालने जिम से के अलोकनकर जंगलमें लुक्छान पहुँचानेका अहतमाल हो अगर इसमें किसी के जानीब मे कसूर होगा तो उस से रुपये सदर तावान के बसूल किये जावेंगे और एक नकल रोयकार ताजा पुलिस में भेजी जावे और लिखा जोर के हर मुलिजमान पुलिसमें हिदायत की जावे के यो उस बातकी पुरी निगरानी रखे योने इगड के अनीनान चुड़ावार व मोहकमपुरा व छोटा शरवा काकून तावे शराके चरफ भेजी जावे और यह-असल फाईल मइकमें हाजा में यास्ते दाखला के रखा जाय फक्त

सिफा

श्रीएकलिंगजी

श्रीरामजी

साधत

राजश्री लालोदा साकुर साहेब श्री दोनतसिहजी  
मुजब छोड़्या मारी मीम माही

गारी सीम में हरण व पखेरु कोई मारे नहीं ना गाय चा उमर पीछे  
से भी कोई मारे नहीं ।

६० प्यारचंद मालु का श्री रातला दुकान  
लिंगा सं० १८६५ जेठ सुदी ३

श्रीरामजी ।

सानत

ठिकाना साठोला में ई मुजब नहीं बेगा । रातनजी साहब  
श्री दलपतसिंहजी सादडी का पच अरज करना अ या जी पर छोडा ।

तालाब में मछली नहीं मारागा गजा पगु तलागटेपर तीतर  
आतो परगणाम कोई नहीं मारेगा और खास रातले जा जानरा  
के सिवाय हिरण रोज नहीं मारेगा और उपर लिखा मुजब पर  
गणा में कोई मारेगा तो सजादी जावेगी सं० १८६५ जेठ बुद १०  
६० नरसिंही राजा हुजुरा हुस्मसुं आषण कातीक बैशाख तीन  
महीना में जानवर मात्र नहीं मारेगा रुखीवरे सीरे नरसिंही राजा  
हुजुरा केणामु ।

नकल रोवकार महकमे खास व डजलाम मुंशी सुजानमल  
वांठीया कामदार कुशलगढ़ ता० २१-६६ ई०

महोर छाप

B SUJANMAL,  
KAMBAR OF KUSHALGARH

धुके ऐसा वज्रद हुषा के इसके हाजा के हर देहात में भील लोग दशहरा पर पाड़ा मारा करते हैं और वो पाड़े ऐसे जानवर हैं के जो खेती के काम में मजाय पैलों के मदद देते हैं तो ऐसे सैकड़ों जानवर के एक दिन में हलाक होने से और हर साल पर नौपत पड़ोचने से बेसुमार जानवरों के नाश होने में बहुत भारी नुकसान चन्ही लोगों को मालुम होता है पर मुनासिब कि ऐसे ना दुस्त और बेरहम तरीकेके जरिये जो सैकड़ों जानवरों का नाश करने में बहुत थोम कमहमी करते हैं उसके निमित्त उन को ऐसी समजुत दीजाय के वो अपनी इस मुत भरी हुई पाल का तरफ कर ऐसे पाप के काम को हरगीज न करे बल्के पाड़ों की जान का बचाव करने में अपना फायदा समझे और शायद है के उनके उन खाम खयालीकों के जो पाड़ा एक देवी के भोगकी खातर हलाक करते हैं वे बेवर्ग होने से उनके जान माल की खरैह मगर देवी को वो और तरीके से भोग दे सकत हैं । लेकिन इस रिवाज को कर्त्तइ नाशुद करे ताके उन काम की बहुतही हो लीहाजा .

### हुकम हुवा के

नकल इस ह्मी माल आफीसर की तरफ भेजकर लिखा जावे के दशहरे के दिन पाड़ा हरगीज नहीं मारे अगर जिस किसी के मीन से ऐसा होगा उस से रु० १५) ताबान लिया जावेगा ऐसे लोके हर देहात के मुखीया तड़वी के लिये जाकर उनके दिल

पर पुरा असर इन बात का घर दिया जावे के वो पावे के मारने के रिवाज को य मुन्नी छोड़कर उममें अपने कागदे का पत्रचार कर होवे पनचस सार्गे पुजीस मुन्नीन्टेन्टेन्ट की तरफ भेजकर सहरीर हो के इस बात के निगरार होके ऐसा वाकान गुजरे क्योंकि यह एक सबाब का काम है इस में इसमें हर गुलामजीम ने पादीली कोशिश करने में इसी साल इस बात का नतीजा जट्ट में आवेगा कि इन टुकम की तामील य पायबंदी रीयाया इन्नाके हाजा के जानीश मे ना इतमीनान हुई तो निहायन दर्जे 'मुन्नी' का धायम होगा और एक एक नकल इसका बइनाय तामील मसन्दरे मोहकम पुराय छोटी सरवा को भेजी लाकर यजी नहीं काईल में रहे । फक्त

## सिफा

न० कामदार कुशलगढ़

हजुरी पेनाजी साकिन अमावली ई मुजब सोगन कर्वा मारा क्षय सुं जनावर थिलकुत मारुं नहीं और घरे खाकं नहीं माने पारनुजारा सोगन है ।

द० जालमसिंह पेनाजी का कदवासुं

ठाकरां रगनाथसिंहजी बगेली साकीन अमावली जागीरदार को भाई हरण, हुलो, सीतर मारुं नहीं खाकं नहीं माने पारनुजारा सोगन है ।

द० जालमसिंह रगनाथसिंहजी रा कदवासुं

गाम नतारण पेटे

ठाकरा देवीसिंहजी गोड इण मुजब सोगन कर्या मारा हाथसु  
जानवर मातर नहीं मारु माने चारभुजारा सोगन है कसई लोगाने  
बेहणे नहीं देऊ ।

द० ठाकरां देवीसिंहजी द० जांतमल का

ठाकरा दलेसिंहजी जोड भोमिया इण मुजब सोगन कर्या मारा  
हाथसु जानवर मात्र खाजा के वास्ते नहीं मारुं दाव मारा हाथसु  
नहीं लगावणो मनेशी बिना सेंधा आदमी ने नहीं बेचुं

द० चंदेसिंह

ठाकरां जालिमसिंहजी जागीरदार अमावली ई मुजब सोगन  
कर्या जौरी बिगत मारा गाम में सु गाय बिना आलखाणवे बेचवा  
देवु नहीं मारी सीम गाम अमावली में कोई जानवर मारी जाण में  
मारवा देवु नहीं और मैं मारुं नहीं हरण खरगोश मारुं नहीं खाऊं  
नहीं और पंखेरु जानवर मारु खाऊ नहीं माने चारभुजारा सोगन है ।

द० जालिमसिंह का हाथरा छै

॥ भीरामजी ॥

सावत

श्री पूजनी महाराज चादही पधारवा पर पंच सादही का  
ठिकाणा लुदा अरज होवा पर निचे लिरया मुजब छोट्या और



सरदार वगैरे से भी छोड़ा गया सो साबित है जानवर वगैरे ई मुजब सं १८६५ का जेठ वदी बुधवार ।

श्री रावली तरफ से

वैशाख कार्तिक में कसाई अमावस ग्यारस बकरा खज नहीं करेगा आगे भी बंदोवस्त हो परन्तु अब भी पुख्ता राखा जावेगा बारा ही महिनारी अमावास ग्यारस भी माफ है कार्तिक, वैशाख दो महिना माफ और बाराही महिना की अग्यारस माफ ई साल में चैत्र भास में राज गन देवगन बारे है, कसाई दुकान नहीं करेगा हिरण झीलरा रोज ग्यारस अमावास लुंदा में शिकार नहीं करेगा ।

द० पन्नालाल रांका श्री हजुर का हुक्म से

श्रीपरमेश्वरजी

सिक्को छे

सवरूप श्री ठाकरां राज श्री १०५ श्री मोर्तीसहजी लाखारतंग जैनरा साधु पूजजी महाराज श्री श्री १००८ श्री श्री श्रीलालजी महाराज मोटा वत्तम पुरुषारो पधारणों बावरे हुआ तरे में बादएने गया तरे इणा मुजब सोगन किया है सो जावजीव पालां जाधसुं

१—शिकार में सूर वो नार सिवाय दुजो कोई जानवर मारा हाथसुं नहीं मारसुं

२—अमावस अगियारस मदिना में तिन आवे है सो मास भारी छतीस तिथी हुए सो मारा राज में जावजीव हलारो (हल) अगवो रेसी

३—चारसरी तिथीरे दिन कुंभार, लघार तेली न्दाव, निभाहो, पाणी, परखरो अगवो पालसी ने कसाई खटोकरो भी अगवो रेसी

४—मारा राज में गाय बगैरे कसाई व परदेशी मुसलमान ने नहीं नेचसी

५—सुइ कोकई रा रेतारो मारा राज में बारे नाम देधी बालण देमी नहीं बालवी सो राजरो कसुरयार होमी

६—आसोज सुइ १० ने सालो साल नव जीव बकरा ११ रे कुकड़फ गलाया जावसी

इहां मुजब पाला जावसी ए कलमां पीढ़ी दर पीढ़ी पालां जावसी सं० १६६४ पोरा सुइ १५ द० कामदार महेताव चंदरा छे श्री ठाकोर साहबरा हुकम सुं लिख दिनो छे

श्रीमंस्नाथजी

श्रीरामजी

महोरछाप

सीधश्री महाराज महारावतजी श्री भोपालसिंहजी रा. भेदसर मचनान मड़ी सादही का समस्त ओसवाल माननारा पंचा सुं पर

(१६१)

मादापेच अपरंच थां अरज कीधी. के मारवांड सुं मां के श्री पूज्य जी चतुरमासो करवान आवे है सो यठां सुं केवाई है के मारो आयो वे है है निमित्त कुछ उपकार वणो चावे है वास्ते अठे हुंकम है के सभवन फातिक बैशाख तीनों मदिना कमाई दुकान सदैव बंद रहेगा और इगियारस अमावस तो भागे सदैव सुं पावे है जो पले ही है ।

सिकोछे

सं० १६६५ का जेठ सुद १३

द० गरिभारी सिंह

श्रीएकलिंगजी

श्रीरामजी

राजस्थान गोगुन्दा मेवाड़

नंबर की

८५६

महोरखाप छे

स्वामीजी महाराज श्री पूज्यजी महाराज श्री श्रीलालजी को हालमें गोगुन्दे पधारणो हुआ आपका उपदेश की तारीफ सुण मारो भी सभा में जावो हुआ. जो उपदेश श्रीमान् को मैं सुणो मारो मन बहुत प्रसन्न हुआ और आप जैसा महात्मा का उपदेश सुं मैं हमेशा के वास्ते पंखेरु जानयरां की व हरण की शिकार छोड़

दी है । और अठै राजस्थान में आशोज सुदी = हमेशा सुं दी  
 पाड़ा रो बलदान होवे है वी में सुं १ हमेशा के जिये बंध किधो  
 भो मारी पुस्त हर पुस्त बंध रहेगी है के पहले में ० १६६५ में स्वा-  
 मिजी महाराज चोधगलजी को प्यारवो हुम्मे जद श्री यद्वा हजुर  
 २ बकरा हर साल अमरा करवा को प्रण कीयो बा अब तक चलो  
 जाये है वीरो हमेशा अमल रहेगा मैं श्री पूजजी महाराज क ई  
 उपकार के लिये जतरो धन्यवाद करूं थोड़ो है सं० १६७१ का  
 जेठ वदी ७ सोम०

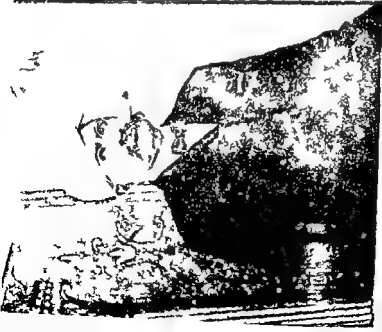
द० राजराणा दलपतसिंह



नामदार महीयर नरेश.

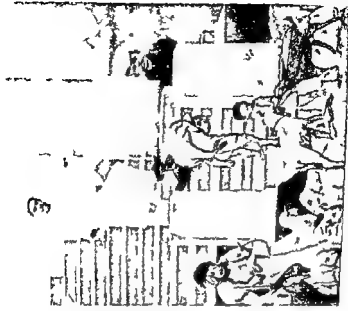
राजा साहेब वीजनार्थसिंहजी बहादुर

परिवर्त-परिचित २ प्रकरण ५२



महीयर राज्यता दयाळु दीवान  
रा रा हीरालाल गणेशजी अनारोया जी प

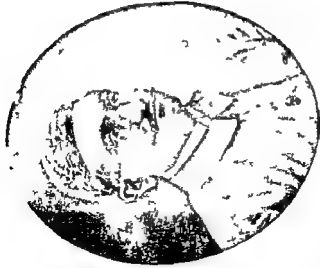
५५ १०२५५ ५ २३,२११-१२२११



श्री शाह्या देवी पासे धर्म निमित्ते धर्तरी  
जीय हिंसाना वहिष्कार



सेठ मेघ रीभाई थाभणम इ  
मुम्द थो थ स्या सकळ थो मधना प्रमु न  
गनेयर रा यमा द ीनातो बध बध करा नार परा  
परिचय-परिशिष्ट - प्रकरण ४ -



शेठ शांतीदास आसकर जे. पी. मुंबई.  
 महीयर राज्यमा वध वध वराबनार परमार्थी  
 पत्निय-परिजित २ प्रकरण ७७



श्रीमान् महाराणा साहेबना ज्येष्ठ भ्राता  
 बाबाजी सुरतसिंहजी साहेब-उदयपुर.  
 पत्निय-प्रकरण ४४



## महीयर स्टेटमां धर्म निमित्ते थती हिंसा केम अटकी ?

महीयर राज्यमां एक हील उपर भी सारदा देवीनुमंदिर आवेनुं  
तेमा देवी निमित्ते अनेक प्रसंगे देवी भक्तो तरफवी वफा, पाटा,  
गेरे हजारो प्राणिश्रोतो लावा कालथी दर वर्षे भोग अपातो हतो  
जे घात त्यांना दिवान सांढेन रा. रा. हिरागान गणेशजी अंजा-  
लीयाने रुचिकर नहि लगनार्थी नेओ आवा प्रकारनी करीपण हिंसा  
हमणेने माटे वंघ थाय तेवुं इच्छता हता अने ते माटे तेओ श्रीए  
मी० भगवानलाल उधा मी० दुर्लभजी श्री भुवनरास कवेरीने यात  
कानां ते उपरथी जो फांइपण सारे रस्ते लोकोने दोरथी ते हिंसा  
अटकावाय तो ते बायत पोताने विचार जणत्रिव्यो हतो. आ उपरथी  
मी. दुर्लभजीए शेठमेघजीभाई थोभण भाईने पत्र लखी आ हिंसा बंध  
करवा माटे कंडेक इताज लेखानी भलागण करी हती, ते उपरथी  
अमे तंमने खास आ कार्यमाटे महीयरना मे० दिवान सांढेनी  
मुलाकात लेना मोकल्या हता केज्यां तेओएनजरोजर आ करपीण  
हिसायुक्त कार्यो जोया हतां बाद दीवान स हेवे जणत्र्युं के जो आ  
राज्यमा कोइ सखी गृहस्थ तरफवी एक सार्वजनिक लाभ माटे एक  
इस्पितालनु मकान बवावी देवामा आवे तो तेना बदलामा नामदार  
महीयरना महाराजा माहेवनी संमनि मेलनी ते घातकी कार्य सदाते  
माटे हुं बंध करावी शकं आ उपरथी मी, दुर्लभजीए हमने एहकी-

કત જણાવતાં અમે નીચેનો શરતે સેવાં એક દસ્તીતાલ બંધાવી આપવા  
ઠરાવ કર્યો હતો

શરતો.

૧ મહીયર રાજ્યમાં તમામ જાદેર દેરલોમાં હિંમત સર્વતર ચીં કરવા  
૨ તે સેવાં થતના લેખે ત હુકમો અમને દયાના સત્તાશક્તિઓન અપવા.  
૩ આવા જ તની હિંમત થય જરીને તે વાજર શી શારદા દેવીના  
દેવાતય આગત તે વાજરના રાજ્ય તરફથી એ પીલર લગાવે હિંમત  
તથા અમજી માવામા રિત્ત લેખ લગાડયા.

૪ અમે તે દસ્તીતાલ બધાવવા માટે રૂ० ૧૫૦૦૧ અંકે પંદર જી  
અને એકતીસ રકમ સ્ટેટને ધરી શરતે સોંપીય કે તે દસ્તીતાલ  
આવાવતનો રિલાલેખ પણ હમેશ માટે વાજર રાજ્યવામા આવે  
પંદર હજારથી આઠથી રકમ સર્વથી નહિ પણ જો બિરોર રાજ્ય  
જાહર તો સ્ટેટ-તરફથી તે આપવામા આવે અને દસ્તીતાલ તિરંગા  
નિમારવાનો સમજો અર્થ રાજ્યે આપવો.

ઉપરના શરતો પ્રમાણે તે રાજ્યના નામદાર રાજા માદેમ પ્રીજ  
નામ સોદજો વહાલુરે પોતાના રાજ્યમા તેમના દીવાન સાહેબની નેક  
સલાહથી ધાર્મિક પથુરર હમેશને માટે વંચ કરવાના પરનાર્થ ઠગારો  
કરેના છે, અને આ ઠગાર તિરંગ જો કોઈપણ શક્ત વર્તન કરે તો  
તેને ૬ માસની સજા ફેરવાનાની મજા નથા રૂ० ૫૦ પચાસ રૂ

करना ठराव ता. २ सप्टेम्बर १९२० ना गोज राज्य तरफथी प्रमिद्धथयो छे. अने ते माटे धने ते नामदारना मानपूर्वक आभार मानीए छीए. दीवान साहेबनी असल सही मीकावाला सदरद्व ठेराबोना फांटोप्राकोनी नरुजो अमे जाहेर प्रजानी जाण माटे प्रमिद्ध करीए छीए, के जे जेथी भविष्यमां ते राज्यमां तेघो बनाए कदि देवयोगे बनवा पामे तो अनारा आ दस्तावेजोनी साक्षी अने आधार द्वारा जाहेर प्रजाते अटकावी शके.

वलभ टेम्स  
सन्डहर्स्ट रोड  
मम्बई न, ४.

मेघजी थोमण.  
शांतिदास आशकरण.

### अरुणक अनुवाद

( १ )

मिस्टर हीरालाल गणेशजी अंजारिया साहेब; बी. ए.  
दीवान रियासत मईहर तारोस -२-६-१९२०

नम्बर १२६७.

( सही ) हीरालालजी अंजारिया

महीयर राज्यना मंदीरानां घणुं करीने बकरां तथा बज्जि प्रा-  
णिश्रोनां बलीदान आपयामां अ वे छे. आ रुढी समंद नही होना  
थी हुकम करवामां आवे छे के श्री देवी शारदाजोना मंदीरमां अधवा

રાજ્યના કોઈ પણ જાહર મદીરોમાં કોઈપણ માણસ કોઈપણ દેવી અથવા દેવતાઓના નામ ઉપર ચકરાં અથવા તો યીજાં જનાવરાનો વધ કરવાની કે ચલીદાન દેવાની સરત મનાઈ કરવામાં આવે છે. અને જે માણસ આ હુકમનો ભંગ કરશે અથવા કોઈ માણસને આ હુકમ કોઈપે ભંગ કર્યાની સ્મર હશે અને તે દરવારમાં તે ઘાસત નહીં રજુ કરશે, તો તે હુકમનો ભંગ કરવા ચાલાનો, અથવા તેરી સ્થર જાણવાવાળોને દરેકને ૬-૬ માસ સુધી સરત કેદની સજા અને ૫૦-૫૦ પચાસ રૂપયા સુધી દંડ કરવામાં આવશે અને જે માણસ આ હુકમનો અનાદર કરવાવાળોને પકડી દરવારમાં હાજર કરશે તેને ૧૦૦ રૂપિયા દંડની રકમમાંથી પેતર કાપી દરવારમાંથી આવવામાં આવશે, અને તે માણસને રાજ્યનું હિતેચ્છુ ગણવામાં આવશે. આ હુકમનો અનલ આજની તારીખથી કરવામાં આવશે, લગ્યું.

( ૨ )

૬૦

આ હુકમની એક નકલ રચાવ્યું ઓફીસરને મોકલવી અને એકું લખતું કે તેઓ જલ્દીથી નર્વ પુજારીઓ તથા માનવા લેવાયલા માણસને યાવાત્રન ચકર દે અને સુપરિટેન્ડેન્ટ સાં પોલીસને મોકલી એકું લખવામાં આવે કે રાજ્યના દરેક ગામોમાં હુકમ પ્રમાણે ચોટાદવામાં આવે અને દાણીદાર તેમાં ચકર દેવામાં આવે.

रूपकात्त्वमीभ्यः हीमात्रयोरक्षः अन्त्यायाभाह्वर वा स शान्त  
 गिर्यान्तमद्वयः शत ३६३ इ



*Journal of Anyone*

रिग त्रैलोक्ये क मद्रसतम तस्मिन् यकम वा दगार आनयका वसदाना कषा  
 जताहं वेद कर्मरवाच न पमद दे इमादयमुत्तमव नसा न किया जाताह  
 कि मी र्वा शास्त्रा ना क मद्रिम या रिषाम्भवा क साध गदगार का उरश  
 किर्माद साधन ३९ नाम पर वकर य वागा जानपर कान्म की व दन  
 वन दनु कामन मुमानय की नृपु जय जा गगा दुक्क दान के रषाग  
 कैमा या निम शास्त्रा द स न क यज क न कर की रषाग न व ईति यम  
 दायाम इनेशन कगा साधन वान वाने रा व आनन कय ६-६ मा  
 लु मरषा रुद की लजावा जपमा पाय ६) — ४) रषातक नुरवाता किया  
 नापमा जीव माग शशुन फ ७ करन वा न का गिरिस्त क कदवारा म  
 वन गपमा उम्मा १०) ६ इनाम नुरवानाम पन्तर कोट कर दग रगदया तापमा  
 जाय व शाग वरा गद या समझा नापमा आरुमका पाय वरामव आन  
 ही के रेषा र मः मा विहाजा

रूपकाद्वयानां मिथ्या होमादयः शब्द-भेदादपि माहुर्यं चेदेवम  
ग्याभ्युपदेयः शब्दः ३३३३



Insert of anyone

निताल महर के मदिरा में जो कुछ बका था दोगा जनपदा का बंदी दार किया जाना है यह फारसोद न बमर्द दे हमारे मुन्नामिर नसादा किया जात है कि श्री देवी शासन के मंदिर में पर विपाम्भवाय क आदि मदिरा में कोंदररा फिरीद खालेनाम के नाम पर बका बंदी दार जानपर कान्ने की पयरा वा जेन की समुत्तु मुन्नामिर की गुरु बका जो शरा शुकुदाहा के विनाथ कौगा आदि मशका दोहेम नानथज फेद करने की सारनाम जो वम दरबार मदन नान अमा तो फेद नान वान तो १ जीवन के नो ६-६ मा एक तरफ फेद की मजारा जापगा और ५७-५७ स्थान रु नुर वाना किया जापगा और नम शरा शुकुदाहा के करने वाने रु मिरासा का फेद वान म इन गदोग उम्का १७११ इनाम मुन्नाम पानर कोंदररा संगे दया गाराग और वर शरा शमेररा वर वर पमका जापगा और इमका मर दामद नान ही के मिरासा में मगा रिहाजा

Two

जतिनरुप हरेकागलेवेष्ट्युत्पादयमाहाकाद...  
आदिने पुत्रायाः प्रसादात् यथापि तद्भवति अथ-  
वा तस्य सखीनां विराट् पुराणस्य मूलम् ।

એને મહીશ્વર તલપદમાં દુકમની નકલ લેવાવી પોટાચવામાં અને  
 (મી) પિટાવી જોહર કરવામાં આવે અને દશ ૨ પાંચ-પાંચ નકલો  
 રાજકુર રાજ્યની આમવામ જાણ વાસ્તે મોકલવામાં આવે અને  
 રૂ. નકલ મજિસ્ટ્રેટને અને એક નકલ બાજાર માસ્તર ને સ્વયં  
 માટે મોકલાવવી અસલ નકલ ફાઇલમાં હાજર રાખવી

( સહી ) ફતેસિદ્દી,

( સહી ) હીરાલાલજી. અંજારિયા.  
 શિવાન મહીયર.

નકલ મા, શેઠ મેવજી ભાઈ  
 અને શાંતિદાસ ભાઈને મોકલવી.

SJ H. G. A

10 9 20

જીવદયાના સિદ્ધાંતોને અનુસરીને મહીયર રાજ્યના જોહર દેવ-  
 લોમાં દેવી, શારદા દેવી અથવા તો કોઈ દેવદેવીઓના શામે અગર  
 તેમના નામે ધતો બકરાઓ અથવા પ્રાણીઓનો વધ કરવાની મહી-  
 શ્વર રાજ્યે બંધ ત મનાઈ કરેલી છે અને એવા દામલો લઈને કશું  
 માલવીના મહીશ શેઠ મેવજીભાઈ ચોમણ માઈ તથા શેઠ શાંતિદાસ  
 આસપરણ, જે. પા. જેઓએ રૂ. ૧૫૦૦૦) ની રકમ આ અટ-

ખાવની યાદગીરીમાં શારદા દેવીને તે રકમ-જીવદયાના કાર્યમાં વા  
પરવા માટે અર્પણ કરવા વિનંતી કરી છે. રાજ્ય તેમની વિનંતીને  
ખુશીથી સ્વીકાર કરે છે અને તેમની સાથે મસલત ચાલ્યા પછી  
તેમના તરફથી અર્પણ કરવામાં આવેલી રકમથી ઓછી નહીં તેટલ  
તરફથી એક હોસ્પિટલ યાંત્રવાના નિર્ણય ઉપર આવ્યું છે.

આ હોસ્પિટલનું મકાન સજ્જ કરવાનો, નીમાવવાનો, દુરસ્ત  
કરવાનો તથા તેને જગતો સમામ રાષ્ટ્ર રાજ્ય તરફથી વપાટવામાં  
આવશે.

શારદા દેવીના હુંગમની મહેટ્ટીમાં જે સ્થંભો ઉભા કરવામાં જા-  
વશે અને જેમાં રૂમેઝી મધા હિન્દુસ્થાની ભાષામાં ચક્રાઓ તથા  
હાજી પ્રાણીઓના ચિત્રા વધે અથવા બહોળાન અટકાવવાની અને  
કસુર કરનારને સજા કરવાની જાહેર સ્વચ્છતા શીલાલેખ સ્થાપિ-  
વામાં આવશે.

જો કોઈપણ પ્રાણી અથવા વ્યક્તિને શ્રી શારદા દેવીને અથવા  
તો કોઈ દેવ અથવા દેવીને જાહેર દેવલોમાં અર્પણ કરવામાં આવશે  
તો તેનો કબજો રાજ્ય તરફથી સંભાળી તેમનો સર્વ રાજ્ય તરફથી  
નીમાવવામાં આવશે.

મહીયર, સી. આઈ. } (૫૬૧) હીરાલાલ મણેશજી ચંજારીયા  
૧૭મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૦ } દીવાન, મહીયર સ્ટેટ.



મહીયર, તા. ૨ જી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૦

( ૪ ) મહીયર રાજ્યમાં આવેલા શારદાદેવીના હુંગરની તલ્લે-ટીમાં ઉભા કરવામાં આવતાં કે સ્થંભો ઉપર અંગ્રેજી તથા હિન્દુસ્થાની બન્ને ભાષામાં નીચે દર્શાવેલી જાહેર સ્વચરની કે આરસની તકતીઓ જણાવવામાં આવશે.-

### જાહેર સ્વચર.

મહીયર રાજ્યમાં આવેલા શારદા દેવી અગર કોઈ દેવ અથવા દેવીના સામે અથવા તેમની જામમાં જાહેર દેવલોમાં તથા પ્રાણી વધ માટે રાજ્ય તરફથી મલત મનાઈ કરવામાં આવે છે, જેથી કરીને યોગ્ય મનુષ્ય કોઈપણ જાતના પ્રાણીના કોઈપણ દેવ અથવા દેવીના નામે વધ અથવા તો બઢીદાન કરી અથવા તો દર્દ શકશે નહીં.

કસુર કરનારને છ માસ સુધીની સગવત મજુરી માથેની જેલની અને રૂ. ૫૦ પચામના દંડની સજા કરવામાં આવશે.

( સહી ) હીરાલાલ જી. અંજારીયા, વીધાન, મહીયર સ્ટેટ,

( ૧૦૦ )

મ્હોર

નીચે દર્શાવેલો મુજબનો શીલાલેખ યાંવધામાં આવતી હોસ્પિ-  
ટાલના મકાનમાં ( પ્રસિધ્ધ ) સુદૃશ્ય જગાએ લગાડવામાં આવશે.

“આ હોસ્પિટલ કન્સ્ટ્રક્શનમાં રહીશ શેઠ મેઘજીભાઈ મોમન  
ભાઈ તથા શેઠ શાંતિદાસ આલકરણ, જે. પી. જેઓએ. મહીયર  
રાજ્યનાં સર્વે જાહેર દેવલોમાં થતા પ્રાણીવધની અટકાવતના માટે  
ત્યાંના મહારાજા ધાદેવ શ્રી ત્રિજિનાથમિંદજી વહાદુરના આભારની  
યાદગીરીમાં તેનાં યાંવધામના તરફ ચદલ રૂ० ૧૪૦૦૧) ઈંકે  
પંદર હજાર પક એનાયત કરતાં તેમના પ્રેરણાથી યાંવધામાં આવે  
શે.”

દીવાન હિમલાલ ગણેશજી અંજારીયાના વડતમા

મહીયર,

તા. ૦૨ જી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૨૦

{ (સહી) હિમલાલ ગણેશજી અંજારીયા.  
દીવાન, મહીયર સ્ટેટ,

મ્હોર

## परिशिष्ट ३

पूज्य श्री का. मुमलमीन भक्त सैयद असदअली M. R.  
A S F. T. S जोधपुर।

सैयद असदअली लिखते हैं कि, जब श्री १००८ श्री  
पूज्य श्रीलालजी महाराज का चौमासा जोधपुर में हुआ था, मुझको  
श्रीपूज्य महाराज के उपदेश से फैजरुहानी ( आत्मज्ञान ) बहुत  
पहुँचा। मुझको श्रीपूज्य महाराज ने अत्यन्त कृपा करके नौकार  
मंत्र की कृपा करी और खुद श्रीपूज्य महाराज ने अपनी जुगान  
फैजतर जुगान ( सास श्रीमुख ) से जुगानी नौकार मंत्र याद कराया  
जो अबतक जपता हूँ और बड़ा काम देता है—जैनधर्म का उपदेश  
लेने के बाद उन्हीं दिनों में मूढ़ लोगों से बड़ा कष्ट उठाना पड़ा, यहाँ  
तक कि मूढ़ लोगों ने मुझे जान से मरवा डालने के उपाय किये थे।  
और दो तीन जगह दुष्ट लोगों ने मेरे बदन पर चोट भी पहुँचाई  
थी, इस वजह से कि, मेरे भाई अमीरहुसैन जिले गुडगांध ( देश-  
हरियाना ) में डाक्टर थे। सो मैंने अपने भाई डाक्टर मजकूर से  
कहकर तमाम जिले में करीब ३००० तीन हजार के गाँवों को  
बघ होने से बचाया। जब कि, लग उस तरफ फैला हुआ था और  
मेरे भाई डाक्टर मजकूर को हर तरह के अख्तियारात हासिल थे।  
इस काररवाई से रियासत जोधपुर में इस दया के काम के धामन

खुरी के जलसे हुय थे और उन जलसों में चीन २ चार २ हजार आदमियों ने इक्के होकर मानपत्र अर्पण किये थे ।

दादा निजे गुजरात के राजा साहिब मेरे मेहरवान थे । वे राजा साहिब मौलूक अम्बे भवानी के मन्दिर में तशरफि लेगय थे मैं भी साथ में था वहा अम्बे भवानी के भेंट चढाने को बकरे पचास २ के करीब आते थे याने जितने आदमी उतर्ने ही बकरे अम्बे भवानी को व गरज सुग्न शान्ति चढाने लावे थे और यह बात राजा साहिब को भी बडी खुशी और मरजी की होती थी । मैंने राजा साहिब का और हाजरीन को 'आहिंसा परमो धर्म' का मसला समझाकर और सुग्न शान्ति बरानर रहने का अपना जिम्मा लिया । चुनाचे राजा साहिब से बकरे जुडाने के बदले नकद रुपया अर्पण अम्बे भवानी की के कराना मुकरर करा दिया जाता था और उन सब बकरो के कान में कड़ियां डलवा कर अमरे फगादिये गये । सब तरह से सुख शान्ति रही किसी की आख भी बहा नहीं खुली । इन घानत कई द्वेयी लोगों की तरफ से मुझपर बडे २ जोर पडे परन्तु मैंने धर्म मार्ग में किसी तरह तकलीफ पहुचने की परवाह नहीं की, और राजा साहिब ने बहा सबको सरोपाव दिये थे वह भी मैंन बहा नहीं लिया । इस तरह पजाब की तरफ एक रियासत में एक रईस को हजार २ कागले रोज मारने का गौक होगया था, और

भार २ कर बर्गिंग करते थे, जो कि वहां पर उस रईस ने, मुझको खास उनकी मुशकिल के वक्त बुलाया था। मैंने वहां पहुंचते ही, उन रईस साहब से अर्ज करा दी कि, मैं अब वापिस जोधपुर जाता हूं। आपका मुझमें जो खास काम है वह धरा रहेगा, लेकिन उन रईस साहब का मुझसे खार तौर से मतलब और मारज थी उन्होंने जल्दी से मुलाकात की और मुझमें पूछा कि, बिगर मुलाकात किये वापिस क्यों जाते थे। मैंने कहा कि, मैं सुनता हूं कि, आप हजार हजार कागलों का रोज मर्राह फक्त मनराजी के शकल में शिकार करते हैं। इससे आपकी बड़ी बदनामी हो रही है और लोग गालियां देते हैं और फक्त आपकी दिललगी के लिये हजारों जानों का मुफ्त में नाश होता है। इस तरह आपको कई तरह समझाया तो रईस ने आयन्दा के वास्ते ऐसी हिंसा करने की सौगन्द लेली। इसी तरह एक रईस साहब जो जोधपुर में बड़े मुअजिज हैं।

उनको उनकी इस किस्म की नामगरी जाहिर कराने का बहुत शौक हुआ तो उन्होंने बच्चे वाली कुतिया जंगल वगैरह से तलाश कराकर मंगाना शुरू किया और उनके शरीर पर चिथड़े लिपटा, लिपटा कर लैम्प के तेल के पीपों में उन कुतियों को डलवा देते खूब तर करवाते पीछे दिया सलाई बतला देते जब वह बच्चे वाली कुतिया जलती कूदती उछलती वह रईस साहब मय जनाना के बहुत हंसते खुश होते और इनाम तकसीम फरमाते इसी तरह सैकड़ों जानें कुतियों

और गधों की चन रईस साहिब ने ले डाली। जब मुफ्फो मालूम हुआ  
 मैं खुद उन रईस साहिब की सिदमत में गया और अपनी जान  
 तक देना मंजूर किया और हर तरह समझा कर उनसे आइन्दा  
 के चास्ते सोगन करा दी। लेकिन इस मौके पर यह ज़ाहिर कर देने  
 काबिल है कि, उन रईस साहिब को इस पाप के अशुभ फल हाथों  
 हाथ मिल गये। जिसको मारवाड़ के छोटे बड़े जानते हैं। मुसलमानों  
 में एक महात्मा मौलाना रुम हुए हैं। उन्होंने भी उन की बापों में  
 लिखा है कि:-

तो भरोले खौफ अर हल्म गुदा ।  
 देरगिरो सरुत गिरो मर तरा ॥

जनागेमन हमारे कलेजे कांपते हैं। हमारा दिल टुलता है,  
 हमारी कलम में ज़रा ताकत नहीं कि, हम एक सिन्हा परावर भी  
 ओसाफ हमारे परम दयालु, परम कृपालु, सत्य धर्म की नाथ, ज्ञान  
 के समुद्र, दया धर्मकी होली गाईड, श्री श्री १००८ श्री धी पूज्य  
 श्री श्रीलालजी महाराज का क्या लिख सकें, आपने हज़ारों पापियों  
 को सत्य मार्ग और हज़ारों हिंसाकारों को "आईसा परमो धर्मः"  
 पर आगिल बना दिया था। सैकड़ों चोरोंने चोरी और हिंसा के  
 पेशे छोड़ दिए थे। मीने बावरियों तक ने सिरकमठे फेंक दिये थे और  
 ऐसी यात्री पर गुजरान करने लगे थे।

Indeed, I will never find such a prop-kari Guru on this world, like shri pujjya Shrilalji Maharaj again. His fatherly love & sympathy bring me into force, to weep for him once a day at least.

My Jiwan is useless now without his superium satsung, what I can write you, Sir, more than this ?



(१०६)

## परिशिष्ट ४.

### वर्तमान आचार्यश्री

चरित्रनायक सद्गत पूज्य श्री श्रीलालजी महाराज के पश्चात् भारतवर्ष की जैन साधुमार्गी सम्प्रदाय में सब से अधिक मुनि व आर्यजी वाली इस सम्प्रदाय का समस्त भार पूज्य श्री जवाहिर-लालजी महाराज के सुपुर्द हुआ, आप इस पद पर आरूढ़ होकर जैनधर्म को देदीप्यमान कर मूज्य पदवीं दिपा रहे हैं। आपका संक्षिप्त परिचय पाठकों को करादेना आवश्यक है।

मालवा देराकी पवित्र चर्वरा भूमि में सं० १८३२ कार्तिक शुक्ल ४ को श्रीमती नाथीबाई के उदर से आपका जन्म थांदला ग्राम में हुआ। आपके पिता श्रीका नाम सेठ जीवराजजी था। आप बंसी ओसवाल कुंवार गोत्र में उत्पन्न हुए आपको बालवय से ही अनेक संकटों का सामना करना पड़ा। जब आप दो वर्ष के थे तब आपकी माता श्री एवम् चार वर्ष की अवस्था में आपके पिता श्री का देहान्त होगया। अतएव आप मौसिर में रह पढ़ने लगे, मामा मूलचंदजी को व्यापार कार्य में मदद भी देने और विद्याभ्यास भी करते थे, देवात् मामाजी का आपकी चौदह वर्ष की अवस्थामें स्वर्गवास होगया, अत एव आप पर उनके समस्त कुटुम्ब बाल बच्चे



एवम् व्यौपारका समस्त भार आपड़ा आपने तीव्र बुद्धि से सबको यथोचित संभाला परंतु सांभारिक कई अनुभवों ने आपको वैराग्य में तल्लीन बना दिया आप, संसार को असार समझ वैराग्यवंत ही दीक्षित होनेको तैयार हुए, परंतु आपके बड़े बाप (पिताक बड़ेभाई) ने आपको आशा न दी । अतएव आप स्वयं भिक्षा लाकर गुजर करने लगे, वर्ष सवा वर्ष यों व्यतीत होने पर आपने सपकी आशा ले महाराज श्री घासीलालजी महाराज श्री मगनलालजी के पास मावुआ के समीप लीमड़ी ग्राम में सं० १६४८ में मगसर सुदी १ को दीक्षा अंगीकार की, परंतु दीक्षित होने के १॥ माह बाद ही आपके गुरुजी का परलोकवास हो गया इसने अल्प समय में गुरुजी ने आपको अत्यंत शिक्षित बना दिया था उस गुरुतर मोह के कारण आपका मन उचट गया और आप पागल से होगए, पौने पांच माह पागलावस्था में रहे । दरम्यान तपस्वीजी श्री मोतीलालजी महाराज ने आपकी खूब सेवा सुधूपा की । आपके उस समय के पागलपनेके घावोंके निशान अभी तक मौजूद हैं । आपको भले चंगे किये और सब चातुर्मास प्रायः अपने साथ ही कराये, इसी कृतज्ञता के कारण पूज्य जवाहिरलालजी महाराज तपस्वीजी की आज तक सेवा कर रहे हैं और इस उपकार के स्मरणार्थ आप के पूर्ण अहसानमंद हैं । दीक्षा लिये पश्चात् आज तक आपके निम्नोक्त ३१ चातुर्मास हुए हैं ।

१ घार, २ रामपुरा, ३ जावरा, ४ थांदला, ५ परतापगढ़,  
 ६ सेलाना, ७-८ साचरोद, ९ महिदपुर, १० उदयपुर, ११ जोधपुर,  
 १२ व्यावर, १३ बाँकानेर, १४ उदयपुर, १५ गंगपुर, १६ रतलाम,  
 १७ थांदला, १८ जावरा, १९ इंदोर, २० अहमदनगर, २१ जुनेर,  
 २२ घोड़नदी, २३ जामनगर, २४ अहमदनगर, २५ घोड़नदी, २६  
 मीरी, २७ दीवड़ा, २८ उदयपुर, २९ बाँकानेर, ३० रतलाम, ३१  
 सतारा ।

आप शुरु से ही विद्या के अत्यंत प्रेमी थे । आप संस्कृत पढ़े  
 न थे परन्तु संस्कृत के काव्यादि आप बहुत प्रेमसे सीखते और मनन  
 करते थे, जब आप दक्षिण की तरफ पधारे तब आपको सब अनुकूलता  
 मिली और आप संस्कृतके धुरंधर विद्वान् होगए । आपका व्याख्यान  
 आज अत्यंत प्रभावोत्पादक ढंग का वर्तमान गैली से होता है । आपके  
 व्याख्यान से विद्वान् जन भी अत्यंत संतुष्ट हैं । आपने अत्यंत परिश्रम  
 कर बहुत अधिक ज्ञान सम्पादन किया । कई ग्रंथ देखे उनमें से  
 स्याद्वादमंजरी ' लघुसिद्धांतकौमुदी, मालापद्धति, न्यायदीपिका,  
 परिश्रामण, विशेषावश्यक, रघुवंश, मघकाव्य, कादंबरी, वंशकुमार,  
 किरातार्जुनीय, नेमिनिर्वाण, हितोपदेश इत्यादिका तो अभ्यास किया  
 और तत्त्वार्थसूत्र, गोमटभार, महाराष्ट्रमथज्ञानेश्वरी, रामदासका दास-  
 बोध, लो, तिलक की गीता, कर्मयोग लुकारामजी की पुस्तकें, मनु-  
 स्मृति, महाभारत, गीता, पुराण, उपनिषद् इत्यादि जैन सूत्रोंके सिवाय

अन्य ग्रंथों का अवलोकन किया है। आप संस्कृत के पारंगत विद्वान् होकर हिन्दी, गुजराती, मराठी आदि भाषाएँ बोल सकते हैं। श्रीमान् लोकमान्य तिलक आपने अहमदनगर में मिले थे। आपने जैन धर्म के सम्बन्ध में अपनी गीता में कई सुधार करना चाहे थे और लोकमान्य ने मंजूर भी किये थे। जैनधर्म के सम्बन्ध में जगत प्रसिद्ध लोकमान्य तिलक महाराज के सुवर्णांकित शब्द ये हैं—

“जैन और वैदिक ये दोनों प्राचीन धर्म हैं। परन्तु अहिंसाधर्म का प्रणेता जैनधर्म ही है। जैनधर्म ने अपनी प्रबलता के कारण वैदिक धर्म पर कभी न मिटने वाली ऐसी उत्तम छाप बिठाई है।”

वैदिक धर्म में अहिंसा को जो स्थान प्राप्त हुआ है वह जैनों के कारण ही है। अहिंसा धर्म के पूर्ण वारिस जैन ही है। अढ़ाई हजार वर्ष पूर्व वेद विधायक यज्ञों में हजारों पशुओं का वध होता था, परन्तु चौबीस सौ वर्ष पहिले जैनियों के चरम विरुद्ध श्री महा-धीर स्वामी ने जब इस धर्म का पुनरोद्धार किया तब जैनियों के उपदेश में लोगों के चित्त अघोर निर्दय कर्म में विरक्त होने लगे और धीरे २ लोगों के चित्त में अहिंसा दृढ़ जम गई। उस समय के विचारशील वैदिक विद्वानों ने धर्म के रक्षार्थ पशुहिंसा विलुप्त बंद करदी आर अपने धर्म में अहिंसा को आदर पूर्वक स्थान दिया और अहिंसा मंडन कर अपने धर्म को बचाया, यह सब अहिंसा

धर्म के प्रणेता जैन धर्म का ही प्रमाण है। (प्रो० आनंदशंकर वापु-  
भाई भुव के लेख का कुछ अनुवाद )। आप के चातुर्मास जहां २  
हुए वहां २ अत्यन्त उपकार हुए। उदयपुर के चातुर्मास में तपस्या के  
पूर पर किसना नाम के लटीक ने यावज्जीवन पर्यंत अपना भूरधन्धा  
बंद किया और उसने दूसरे नौ जनों को सुधारा, तेराहपंथी साधु  
फौजमलजी के साथ जेतारण में एक माह तक आपने लिखित च-  
र्चा की, उस समय मंदिरमार्गी व वैष्णव मध्यस्थ थे। इस के फल  
स्वरूप सद्गत मंदिरमार्गी महाराज श्री सीधजीरामजी का लेख  
मौजूद है।

आपने कई ठाकुरों का मां ग्राहार छुड़ाया तथा शिकार का  
त्याग कराया। कई मुसलमान भावक बनाये। कई जगहों के  
संघ के दो भाग दूर कराये व कुव्ववहार बंद कराये हैं। प्रोफेसर  
राममूर्ति ने शांतता से आपका व्याख्यान सुनकर फरमाया था कि,  
अगर ऐसे भारतवर्ष में दस व्याख्याता भी हो जायें तो सभार का  
बड़ा भारी कल्याण हो जाय।

आपका शिष्य समुदाय विद्वान् और भद्वालु है। पूज्य पदवी  
प्राप्त हुए बाद आप श्री संघ एवम् साधु समाज में सिंह समान गर्ज  
रहे हैं। विशाल भाल, दिव्य चक्षु उज्जल कान्ति, देदीप्यमान शरीर  
रचना इत्यादि इतने आकर्षक हैं और व्याख्यान शैली इतनी उत्कृष्ट  
शास्त्रीय, एवम् सरल है कि, श्रोता बर्षापर नागके सदृश होलते रहते हैं।

( १११ )

## शिष्य समुदाय और श्री कोटापुर महाराजा साहिब—

सं० १६७७ मार्गशीर्ष वद ५ मंगलवार के दिन मिरजिम श्री १००८ घासीरामजी महाराज को लेकर हम आये । उसी दिन गोरे डाक्टर साहिब ने महाराज साहिब को देखकर निश्चय कर दिया कि, मार्गशीर्ष वद ३ गुरुवार को सफा खाना में आकर डेरा बरो, और भिगसर वद ८ को शुक्रवार को आपरेशन किया जायगा ।

हम इस बात के विचार में थे कि, अस्पताल में रहने से ४ बात साधुओंके कल्प से विरुद्ध पड़ेगी । उसका बन्दोबस्त डाक्टर साहिब से करना चाहिये जैसा कि, १ अस्पताल में नर्स वगैरह खीजाति सब काम करती है । और श्री महाराज साहिब खीजाति को छूते नहीं इसलिये खी मात्र महाराज साहिब से स्पर्श न करे ।

( २ ) पानी वगैरह कोई भी चीज अस्पताल के काम में नहीं आना चाहिये ।

( ३ ) अस्पताल के सब कमरों में रोशनी जलती है परंतु महाराज साहिब के कमरे में रोशनी नहीं होनी चाहिये ।

( ४ ) दूसरे कोई रोगी महाराज साहिब के कमरों में दोनों

साथ जाने साधु महाराजके भिवा नहीं रहने चाहिये । इसी विचार में थे कि, इतने में ही श्री गुरु देवों के प्रतापसे कोल्हापुर के सेठ फतहचंदजी श्रीमालजी जिन्होंने सातारा में श्री १००८ घासीरामजी से सम्यक्त्व ली थी आन मिले । और फतहचंदजी डाक्टर साहिब के पहिले से मुलाकाती होने के सिया कोल्हापुर के महाराज साहिब के मर्जीदानों में हैं । इस वास्ते फतहचंदजी ने कहा कि, मैं कोल्हापुर से महाराज साहिब की शिफारस डाक्टर साहिब के नाम लिखा लाऊंगा । जिसमें महाराज साहिब का कल्प के मुजब सब बन्दोबस्त हो जायगा । यह बात मार्गशीर्ष वद बुद्धवार की है ।

उसके दूसरे दिन ७ गुरुवार को महाराज साहिब कोल्हापुर गुरुदेवों के प्रताप से अकस्मात् उनके किसी हजुरी का अप्रेशन कराने के लिये अस्पताल मिरिजम में आगये उसी दिन श्री १००८ घासीरामजी महाराज साहिब भी डाक्टर साहिब के कथनानुसार अस्पताल में पहुँचे । सो सेठ फतहचंदजी ने महाराज साहिब से इन्ट्रोड्यूस (Introduce) श्री महाराज साहिबको कराया और पक्षे गोरे डाक्टर साहिबके स्वरूही कोल्हापुरके महाराजने श्री महाराज साहिबसे धर्म सम्बन्धी वार्तालाप किया । उस समय श्रीमहाराज साहिबने संस्कृत के अनेक गीता अदि ग्रंथों के श्लोकों से जैनधर्म का महत्त्व सिद्ध कर सुनाया जिन पर डाक्टर साहिब ने भी बहुत प्रसन्न होकर कहा

कि, मैं भी जैनतत्वों को सुनना समझना चाहता हूँ। उस समय महाराज साहिब के पास ऐसी हेन्डबुक मौजूद थी जिसमें ऊपर संस्कृत श्लोक और नीचे अंग्रेजी तरजुमा भी था वह किताब साहिब को दी। सो साहिब ने बहुत खुशी से लें ली। उस व में कोल्हापुर के राजा साहिब ने डाक्टर साहब से खास तौर पर इन . व्दों में शिफारस की कि, ये हमारे गुरु महाराज हैं आप कल इनका अप्रेशन बहुत तयज्जह और महेरबानी से करें ” इस बात का असर डाक्टर साहिब पर ऐसा हुआ कि, जो चारों घातें ऊपर लिख आये हैं उन सबका इन्तजाम महाराज साहिब के कल्प के अनुसार हुआ और अप्रेशन करते समय भी बहुत तयज्जह से काम किया और सावारा वाले सेठ मोतीलालजी को भी अप्रेशन के समय में मौजूद रक्ने दिया। और खुद डाक्टर साहिब भी और अस्पताल के कुल कर्मचारी हिन्दू अंग्रेज वगैरह श्री महाराज साहिब को गुरु महाराज के नाम से बोलते हैं दोनों साधु महाराज और हम लोग महाराज साहिब के पास रात दिन हाजिर रहकर कल्प के अनुसार सेवा करने पाते हैं। और आहार पानी आदि का भी साधु नियमानुसार ही काम चलता है।

अप्रेशन के पूर्व दिन कोल्हापुर राजा साहिब कोल्हापुर से खास श्री-१००८ श्री घासीलालजी महाराज के दर्शनार्थ सेठ फतहचंदजी को तथा कोल्हापुर संस्कृत के पंडित दिगम्बरी जैन को साथ लेकर मिदिजम अस्पताल में आये और श्री महाराज के सामने कुर्सी पर

घैठकर मूर्तिपूजन चातुर्वर्ण्य जैन सिद्धांत आदि विषयों पर १॥  
 छेठ पंढा तक पधो की । और आते ही हाथ जोड़कर नमस्कार  
 किया, और खड़े रहे । कहने से कुर्सी पर बैठे और पांव की जूती  
 निकलवा कर कमरे से बाहर भिजवा दी और अतिनम्रता से बात  
 करते थे तथा महान की बात नोट करते जाते थे । पहिली दफे के  
 सिवा इस वक्त भी महाराज से कोल्हापुर जरूर पधार ने की बिनती  
 की और कहा कि, आपके जैन धर्म सिद्धांत मैं सुनूंगा और हमारे  
 और लोगों को भी सुनाऊंगा ।

छेरे पर जाकर सेठ फतहचंद जी से कहा कि,  
 महाराज की बातें सुने बहुत पसंद आई, महाराज को कोल्हापुर  
 जरूर लाना । जिस समय राजा साहिब कोल्हापुर महाराज के पास  
 आये थे उस वक्त पं० दुःखमोचनजी भी मौजूद थे अतएव जान  
 पहचान होजाने से २ वक्त देरा पर पंडितजी को बुलाया और  
 खम्र मान देकर चार्वालापु करते रहे रात के ११ बजे सीफ री । उस  
 समय में भी श्री १००८ श्री घासीलालजी महाराज साहिब के गुठ  
 महाराज पद से हर बात में प्रशंसा करते थे । फक्त

श्री कोल्हापुर राजा साहिब के वास्ते मशहूर है कि, ये किसी  
 देवी, देवता, पण्डित, सन्यासी आदि को मान नहीं देते हैं और  
 न हाथ जोड़कर किसी को नमस्कार करते हैं । परन्तु श्री १००८



( ११५ )

घासीलालजी महाराज साहिब को हाथ जोड़कर आते जाते नमस्कार करने हरेक-बातों में गुरु महाराज कहने नमता पूर्वक कोल्हापुर पधारने को बारंबार विनंति करने बगैरह सबब से सेठ मोतीलालजी साहिब ने ऐसा लिखा होगा सो ऊपर लिखी हकीकत से आप भी जैसा मुनासिब हो गौर फरमाइए ।

भिरिज

‘मिराँन हास्पिटल’

प्राईवेट रुम न० २

अभी महाराज साहिब अस्पताल में है, ३।४ दिनमें अस्पताल से रुकसद देने वास्ते साहिबने कहा है। और साहिब ने यहभी कहा है कि आराम होने पर हमारे बंगलेमें आप जरूर आवें। हम धर्म निपयमें बात चीत करना और जैन सिद्धांत सुनना चाहते हैं।

मुकाम साताग शहर में स्वामीजी महाराज श्री १००८ श्री-घासीलालजी महाराज, श्रीगणेशलालजी, महाराज मय दूसरे साधुओं के साथ बिराजमान थे। उस स्थानक में उनके पास महात्मा गांधीजी आए वह थोड़ी देर बाद ही मौलाना सोफतअल्लाजी मय दो दूसरे मुसलमान साहिब आए और महाराज श्रीघासीलालजी से हाथ जोड़ नमस्कार कर बैठ गये और कहा कि यह तख्ता जो बिछा

है आपको इसके ऊपर बैठना चाहिये था। आप की वह जगह  
 आप जानते पर क्यों बैठे हैं। यहां तो हमारे बैठने का हक है। श्री  
 घासीलालजी महाराज ने कहा कि तबले पर तो हम व्याख्यान के  
 बल बैठते हैं और हम इस से कुछ ऊपर नीचे नहीं मयालं करते हैं।  
 साधु है। उसके बाद गांधीजी ने श्री घासीलालजी महाराज से  
 कहा कि मैं जैन साधुओं और जैन सिद्धांतों से प्रकट तरीके  
 हैं और मैं जहां मौका मिलता है आप साधुओं के पास जाता हूं  
 और अच्छा जानता हूं मगर आप लोगों में १ टुटि है वह यह है कि  
 आप अपने श्रावकों को हाल के मासिक उत्तेजन नहीं देते हैं—सो  
 यह टुटि निकाल देनी चाहिये। इस पर श्री घासीलालजी महा-  
 राज ने जवाब दिया कि हमारा तालुक धर्म सम्बन्धी बातों से है सो  
 हम जैसी हमारे धर्म में रीति और आगना है उसी गुजब उपदेश  
 करते हैं। उससे ज्यादा कम नहीं कर सकते। इसी किस्म की बात  
 चीत में करीब २५ मिनट के होगये थे और दोनों महात्मा की फेर  
 प्राप्त चीत करने की रुचि थी मगर थानक से बाहर सैरुडों आदमी  
 की भीड़ लग गई थी उस से बहुत से आदमी हर किस्म के महा-  
 त्मा गांधीजी की जय बोलते शंकर एकदम घुस आये और महात्मा  
 गांधीजी के पांव पड़ पड़कर उनकी ओर शौकतअली की जय बोलने  
 लगे और घेरलिया जिस से महात्मा गांधीजी और शौकतअली  
 जी दोनों ने श्री घासीलालजी महाराज से हाथ जोड़ नमस्कार कर  
 ली और बिदा होगए।

नमः

ता० १८-१२-१६२० ई०

श्रीः

श्रीगन्साह छत्रपति कोल्हापुर नरेश प्रत प्रशंसापत्रस्य प्रतिकृतिः

श्रीमतां श्री १००८ मोतीलालजी महाराजानां पूज्यप्रवर श्री १००८ श्रीजवाहिरलालजी महाराजानां सुशिष्यैः श्री १००८ घासीलालजी महाराजैः समगंधि मया मिरजाभिध ग्रामस्य भैषज्यालये । प्रागेव श्रुतैर्द्वृत्तान्ताद्यं सति साक्षात्कारेऽप्राप्तम मूर्तिपूजादि प्रधान जैन तत्त्व विषयान् । रुग्णासनासीना अपि एते महाराजा नः तथा सर्व विषयानुदात्तारिपुर्येन जैनशास्त्रादिचार्यादि प्रधानोपाधिमाधातु गर्हन्तीति मामकीनानुमतिः ।

यद्य मी जनताभिः स्युः प्रोत्साहितास्तदा भवेयुर्भारत भाग्य भानूनायकाः साधव इति गि० मार्ग० शु० ८ शनिवाघेर संवत् १६७७

हस्ताक्षर साहू छत्रपति कोल्हापुराधीशस्य

अधोविन्यस्तरेखाद्वयस्थले.

(Sd ) साहू छत्रपति सुद.